

SZEGED HOSSZÚ TAVASZA 1989-BEN és '56

SZEGED HOSSZÚ TAVASZA 1989-BEN
ÉS '56

SZEGED HOSSZÚ TAVASZA 1989-BEN ÉS '56

Előadások, tanulmányok,
visszaemlékezések, dokumentumok

Média-Mix Könyvkiadó Bt.
Szeged
2017

A könyv kiadását támogatta:

Táncsics Mihály Alapítvány, az MSZP pártalapítványa (Budapest),
Dr. Berkesi Ottó, Hekáné dr. Szondi Ildikó, Kardos Irén, Lauer István,
Szécsényi Ferencné és Tóth Károly önkormányzati képviselők (Szeged)

Szerkesztette:

Géczi József Alajos, Laczkó Sándor, Sipos József, Révész Béla

Technikai szerkesztés, nyomdai előkészítés, borítóterv:

Lovászi József

Nyomdai kivitelezés:

Fingerprint Szolgáltató és Kereskedelmi Kft.

Ügyvezető: Tápai Gábor

Kiadó:

Média-Mix Könyvkiadó és Reklámszolgáltató Bt. (Szeged)

– a Táncsics Alapítvány együttműködő partnere –

ISBN 978-963-12-9848-2

Minden jog fenntartva

© Szerzők, 2017

Szerkesztés © Géczi J. A., Laczkó S., Sipos J., Révész B., 2017

Fotó a címlapon:

Ellenzéki szervezetek nagygyűlése 1989. március 15-én a Móra parkban,
szónok Király Zoltán (Fotó: Lovászi József)

Fotó a hátsó borítón:

Tüntetők felvonulása Szegeden 1956. október 24-én
(Móra F. Múzeum Fotótára/Liebmann Béla)

TARTALOM

Szerkesztői előszó	7
--------------------------	---

1956 A SZEGEDI 1989-BEN KONFERENCIA

2017. december 8.

Előadások, visszaemlékezések, tanulmányok

Botka László: Megnyitó	11
Jánosi Katalin: Drámai hónapok Nagy Imre és mártírtársai 1989. június 16-i temetése előtt	15
Bíró Zoltán: Ötvenhat emléke a rendszerváltásban	21
Fejér Dénes: Az 1956-os forradalom szegedi résztvevői	27
Gulyás Martin: A munkás-önigazgatás gondolata és esélyei történelmi perspektívában (1956, 1989)	37
Balog Iván: Féllelenzéki mozgalmak a szegedi bölcsészkaron a 80-as években	43
Jankó Attila: A demokratikus ellenzék, 1956 öröksége és a Szabad Európa Rádió	53
Gellérffy László: Büntetett szavak	61
Annus József: Csattogó szélben (A Tiszatáj betiltása 1986-ban) (Közreadja Annus Gábor)	65
Szávay István: A sajtószabadság kapujában (A szegedi Délmagyarország 1988/89-ben)	71
Csapó Balázs: Szamizdatok, Déli Napló	87
Laczkó Sándor: A Bibó István Emlékbizottság és a „Nemzet és demokrácia” című konferencia	105
Póda Jenő: Az 1989-es év politikai változásai Szegeden, a Szegedi Ellenzéki Kerekasztal szerepe	119

Keserű Imre: Pánik és bosszúvágy a „népfelkelés” bejelentése nyomán	125
Falusi Norbert: Hideg budapesti áprilisi szelek a kecskeméti reformműhely körüli hetekben	129
Géczi József Alajos: Volt egyszer Szegeden egy reformkori majális	141
Révész Béla: A forradalom rendszerváltás-kori képe a Csongrád megyei állambiztonsági jelentésekben	185
Sipos József: Zárszó – témánk és a történész-politikusok	237

VISSZATEKINTÉS

Király Zoltán: Ünnepi beszéd az 1989. márc. 15-i ellenzéki nagygyűlésen	245
Király Zoltán: Azon a tavaszon (visszaemlékezés)	249
Szoboszlai Zsolt: Vásárhely 88-as tavaszától a reformkörösök fogságba eséséig	253
Lovászi József: Reformkörök és az EKA	261

DOKUMENTUMOK

Pártdöntések a Tiszatáj sorsáról 1986, 1989	285
Szeged, Csongrád megye 1989 – Állambiztonsági jelentések és MTI-hírek (Válogatta: Révész Béla)	311
Szerzőink akkor és most	419

SZERKESZTŐI ELŐSZÓ

1989 ugyanúgy mérföldkő volt Szeged (és az ország) életében, mint 1956. Csakúgy, mint '56-ban, Szeged '89-ben is kivette a részét az eseményekből.

Történesekben gazdag, gyors változásokat magával hozó év volt Szegeden 1989. Az országban zajló folyamatokkal párhuzamban létrejöttek a pártok helyi szervezetei, és összeállt a Szegedi Ellenzéki Kerekasztal. Ahogyan 1956-ben is elsőként mozdult a szegedi egyetem, úgy 1988-ban is szegedi egyetemistáké volt a kezdeményezés. 1988 novemberében az országban itt kerül sor először hallgatói sztrájkra. 1989. március 15-én soha nem látott méretű ünneplő tömeg jelent meg Szeged utcáin, demonstrálva a pártállammal szemben és a demokratikus átalakulás mellett. A helyi sajtó (Délmagyarország, Szegedi Egyetem, VTV) egyre inkább a szabad sajtó jegyeit mutatta, sőt az új, a hatalomtól teljességgel független sajtó is bontogatta szárnyait (Déli Napló). Az egyetemi hallgatók által létrehozott Bibó István Emlékbizottság „Nemzet és demokrácia” címen májusban nagy visszhangot keltő országos konferenciát szervezett Szegeden, amelyen párbeszédet folytattak a különböző szellemi áramlatok és politikai mozgalmak képviselői. Ugyancsak májusban ült össze Szegeden a Reformkörök Országos Találkozója, amelynek nagy szerepe volt a pártállam belső viszonyainak átalakításában. Bár sem itt, sem pedig kötetünkben nem térhetünk ki minden fontos eseményre, a fentiekből is látható, hogy Szeged szellemi és politikai sokszínűsége és 1989 tavaszi eseménysora katalizátora lett a rendszerváltásnak.

Kötetünk elsősorban 1989 tavaszára fókuszál. A szerkesztők abból az alapgondolatból indultak ki, hogy Szeged 1989-es története még feldolgozásra vár. Jelen kötetben a korabeli szereplők írják meg, beszélik el 1989 szegedi tavaszának – és tágabb kontextusának – történetét. Ám mellettük szót kapnak a korabeli szegedi eseményekben nem érintett, de a rendszerváltás eseménysorában nagyon is érintett szereplők, illetve fiatal történészek, akik mondhatni szakmai rálátással és metodológiával közelítenek a témához. Kötetünk tehát szaktanulmányok, visszaemlékezések és dokumentumok formájában igyekszik bemutatni a szegedi eseményeket és azok tágabb aspektusait a rendszerváltás évében, ezzel mintegy forrásokat biztosítva az utókor számára. A szerkesztés során nem állt szándékunkban egyetlen eszmei nézőpontot, politikai beállítódást sem túldimenzionálni, lehetőség szerint minden érintett oldal képviselője megszólal, aki szerepet játszott 1989 szegedi történeteiben.

Kiadványunk apropója és előzménye a „*Tetthelyre hívás*” 1956 a szegedi 1989-ben című, 2016. december 8-án megrendezett konferencia volt. Az ott elhangzott előadások készítették a szerkesztőket és az előadókat arra, hogy továbbgondolják a problémát, s ennek lett eredménye kiadványunk, amelyben a szerzők az egyes témákat már alaposabban kifejtették.

A konferencia több előadója tanulmányra bővítette decemberben elhangzott – szűk időkeretbe szorított – előadását, vagy felajánlotta közlésre a témáról készült, már meglévő írását, amiből a konferencián legfeljebb ízelítőt tudott adni. Így a kötet első fele a decemberi konferencián elhangzott rövid előadásokat, vagy azok tanulmányra bővített változatát tartalmazza.

A második részbe olyan visszaemlékezések és esszék kerültek, amiket az események egykori szereplői írtak, a konferencián nem hangzottak el, viszont szorosan kapcsolódnak kiadványunk témájához.

A könyv utolsó harmadát pedig dokumentum-válogatás tölti ki: állampárti dokumentumok a Tiszatáj folyóirat betiltásáról (1986) és rehabilitálásáról (1989), valamint válogatás az 1989-es év megyei állambiztonsági jelentéseiből, továbbá az MTI szegedi és megyei vonakozású híryanagyaiból.

Könyvünk címe – *Szeged hosszú tavasza 1989-ben és '56* – arra utal, hogy az 1989-es szegedi események és 1956 szellemisége, illetve szegedi eseményei összefüggnek. 1989 legitimitását 1956 adta. Mint ahogyan mai közéletünk sem határozhatja meg önmagát anélkül, hogy tisztázná viszonyát 1956-hoz és 1989-hez. Kötetünk végső soron közéleti identitásunk egyre inkább halaszthatatlan újrafogalmazását is elő kívánja segíteni.

A kiadványhoz nyújtott támogatásért köszönetet mondunk a szerzőknek, továbbá minden olyan intézménynek, szervezetnek, vállalkozásnak és magánszemélynek, amelyek/akik a nyomdai költségek előteremtéséhez – vagyis a könyv megjelenéséhez – segítséget nyújtottak.

A szerkesztők:

Géczi József Alajos, Laczkó Sándor, Révész Béla, Sipos József

„TETTHELYRE HÍVÁS” 1956 A SZEGEDI 1989-BEN KONFERENCIA

Az elhangzott előadások és visszaemlékezések –
esetenként átdolgozva, tanulmánnyá bővítve

A konferenciát
„A magyar szabadság éve” programsorozat keretében,
az „1956-os Emlékbizottság” támogatásával
Szeged Megyei Jogú Város Önkormányzata
és a Nagy Imre Társaság Szegedi Szervezete rendezte
Szegeden, az Ifjúsági Ház Rendezvényközpontban
2016. december 8-án

*„Érdekel a forradalom, az egyetlen és hatalmas cél leple alatt
meghúzóóó óriás feszítettség gépezete.
Ekkor ugyanis képet ölt az emberiség egyetlen élőlény volta.”
(Kondor Béla)*

„TETTHELYRE HÍVÁS”
1956 A SZEGEDI 1989-BEN
KONFERENCIA

2016. december 8.
SZEGED

Botka László

MEGNYITÓ

Hölgyeim és Uraim! Tisztelt Vendégeink!
Kedves Szegediek! Kedves Katalin Asszony!¹

Szeged város nevében tisztelettel köszöntöm a mai rendezvény minden résztvevőjét. A mai konferenciát a szegedi önkormányzat és a Nagy Imre Társaság rendezte. Remélem, hogy méltó eseménye lesz az '56-os emlékévnék, az októberi forradalom hatvanadik évfordulójával kapcsolatos rendezvénysorozatnak.

Reméljük, hogy méltó lesz – abban viszont már így, az elején biztosak lehetünk, hogy különleges lesz. Hiszen ez a mai konferencia együtt tárgyalja 1956-ot és 1989-et. Mert rögzítsük tényként így az emlékév végén: ez meglehetősen különleges és ritka Magyarországon!

Ámbár ha visszaemlékezünk, '89-ben és a rendszerváltás éveiben meglehetősen nagy társadalmi konszenzus volt abban, hogy '89-ben nemzetünknek történelmi lehetősége és esélye nyílt beváltani és teljesíteni az elbukott 1956-os forradalom minden reményét és várakozását. Mint ahogy egyébként 1956-ban meglehetősen sok szó esett 1848-ról: az '56-os forradalom sokszínű hősei az 1848-as forradalomhoz és szabadságköveteléshez hasonlították az akkori eseményeket.

Úgyhogy 1848, 1956, 1989 a magyarság történelmének olyan sorsfordító időszaka, aminek talán a legfontosabb – máig ható – üzenete, hogy a sokfajta akarat, világnézet, ideológia, sokfajta társadalmi helyzet képes volt egységet teremteni, s ez a sokszínű magyarság közösen tudott kiállni a szabadság, a demokrácia és egy európai, nyugatias fejlődés mellett.

Hölgyeim és Uraim! Ezen a mai rendezvényen sokan fognak szólni a kor szemtanúi közül, és egészen biztos, hogy sokféle személyes élményt is megfogalmaznak, akár 1956-ról, akár 1989-ről, úgyhogy engedjenek meg nekem is egy-két személyes gondolatot!

Én a magyar társadalomnak immáron ahhoz a többségi részéhez tartozom, amelynek tagjai 1989 után váltak felnőtté. Tizenhat éves voltam 1989-ben. Felnőtté válásom, politikai eszmélésem és politikai szerepvállalásom kezdete a '90-es évek elejére tevődik. Akkor – én magam és a generációm is – joggal remélhettük és gondolhattuk, hogy az új magyar demokrácia fundamentuma lesz 1956 és annak beteljesítése, 1989.

Hiszen, ha végignézzük a nálunk szerencsésebb nyugaton, a hosszú évek óta sikeresen működő demokráciákon, akkor azt láthatjuk, hogy mindenütt vannak ilyen fundamentumok és alapok. Egy többpárti, versengő demokráciában természetes

¹ A megszólítás Jánosi Katalinnak szólt.

a napi csatározás és a versengés a különböző politikai erők, pártok és ideológiák között. Az erőt azonban az adja, hogy mindig voltak olyan történelmi események, amikor a demokrácia és a szabadság megteremtése volt a feladat (Európa történelmében leginkább forradalmakban), és a különböző demokraták – baloldaliak, jobboldaliak, liberálisok – képesek voltak összefogni. A mindennapokban a működő, versenyképes európai demokráciákban ez azt jelenti, hogy megvan az a tudat, hogy mindenféle vitáink és különbözőségeink ellenére sokkal erősebb és sokkal több az, ami összeköt bennünket, mint ami szétválaszt.

Ezért gondolom én azt, hogy 2016-ban itt Szegeden őszintén kell beszélünk arról, mi történt velünk az elmúlt huszonegynéhány évben. Hiszen észre kell vennünk, hogy a hatalom és a kormányzat 1989-ről már nem is beszél. Vagy ha igen, akkor úgy, mint valami elrontott, meghaladni való, elhibázott politikai folyamatról. De nemcsak így áll hozzá – és beszél, pontosabban nem beszél róla –, hanem így is cselekszik.

Hiszen hol van már a Nemzeti Kerekasztalnál nemzeti konszenzussal létrehozott valódi európai jogállami alkotmány? Sehol. Van helyette egypárti, oktrojált alaptörvény, amibe naponta be lehet írni az aznapi politikai célokat és érdekeket.

Hol vannak a Nemzeti Kerekasztal-tárgyalásokon létrehozott, demokráciát megalapozó, kétharmados sarkalatos törvények, amelyek kiépítették Magyarországon a demokráciához nélkülözhetetlen egyensúlyok és ellensúlyok rendszerét, a jogállam alapvető intézményeit, az emberi jogok és a sajtószabadság alapvető garanciáit? Ezek sincsenek már sehol.

És azt is látnunk kell 2016-ban – erről is őszintén kell beszélünk –, hogy 1956 emlékévében mintha meglehetősen egyoldalúra sikerült volna az országos megemlékezés. Hiszen 1956 sokszínű volt. Benne voltak a reformkommunisták, a nemzeti radikálisok, a történelmi pártok képviselői – nagyon sokféle ember, aki egészen biztos, hogy ha győz a forradalom, másképpen képzelte volna el a jövőt, és hatalmasat vitatkozott volna egymással. De akkor, azokban a történelmi napokban és pillanatokban mégis erősebb volt a közös érdek, a közös hazaszeretet, a közös érték, hogy Magyarországon le kell számolni a diktatúrával, és közösen kell demokráciát és szabadságot teremteni. Nem szerencsés 2016 Magyarországon, hogy az állami megemlékezés ebből a sokszínű múltból szelektál, és leegyszerűsíti az 1956-os emlékévet a pesti srácokról szóló plakátkampányra. Hiszen ennél sokkal többről szólt 1956 előkészítése, a forradalmi napok eseménysorozata és 1956 utóélete is.

Tehát Hölgyeim és Uraim, mi azzal a reménnyel kezdeményeztük és támogatuk ezt a konferenciát, és hívtunk szövetségre mindenkit ezen a mai napon, hogy e két sorsfordító – és meggyőződésem szerint egy élhetőbb európai jövő alapját képező eseményről, történelmi korszakról, 1956-ról és 1989-ről tudjunk egymásnak és egymás között őszintén beszélni – nem egyetérteni, hiszen sokféle vélemény volt

akkor is, abban a két történelmi időszakban, és van most is, de legalább el tudjuk mondani, hogy egy plurális, sokféle értéket egyenlőnek tartó, élhető európai demokráciában igenis szükség van olyan közös fundamentumra, ami nagy történelmi korszakokra épül, a mindennapokban iránytű, és erőt ad számunkra. Ami egyébként a társadalom önvédelmi képességeit is meghatározza, mert ahol ilyen közös fundamentum nincsen, ott a társadalom védtelen bármilyen színű és bármilyen formájú, egyeduralomra törekvő politikával szemben.

Abban is biztos vagyok, hogy Szeged egy ilyen jellegű gondolkodáshoz és hozzáálláshoz jó helyszín, mert Szeged élen járt 1956-ban és 1989-ben is.

1956 nálunk – mondhatjuk büszkén – jóval hamarabb kezdődött. Hiszen a MEFESZ megalakulásakor a szegedi egyetemisták megfogalmazták azokat a követeléseket, amik utána az egész forradalom követeléseivé váltak.

1989-ben pedig Szeged az egyik legfontosabb bázisa volt a reformszocialista törekvéseknek, az újjáalakuló történelmi pártoknak, a különböző formájú és ideológiájú civil szervezeteknek, és nagyon fontos, erőt adó bázisa a békés, konszenzusos, tárgyalásos rendszerváltásnak.

Hölgyeim és Uraim! Bármilyen is éppen most a korszellem, mi Szegeden próbáljuk ezeket az értékeket őrizni, és bízom benne, hogy ez a konferencia beleillik ebbe a folyamatba.

Ehhez kérek és kívánok Önöknek türelmet, megértést és sikeres tanácskozást!

Képek az emlékkonferencia megnyitásáról (Fotó: Lovászi József)

Jánosi Katalin

**DRÁMAI HÓNAPOK
NAGY IMRE ÉS MÁRTÍRTÁRSAI
1989. JÚNIUS 16-I TEMETÉSE ELŐTT**

Tisztelt Konferencia!

Köszönöm a meghívást, a megtisztelő felkérést – amit nehezen vállaltam el a számomra nagyon is személyes és fájdalmas két téma (1956 és 1989) miatt. De tekintettel a reformkörök munkájára, majd az 1989. május 20-i szegedi gyűlésre, az ott született határozatra, több barátomra, ma mégis itt vagyok... Mert Szegeden itt kell lennem.

Próbáltam objektíven közelíteni a témát, újra elővettem a korszakban készült írásokat, képeket, az általam (is) szerkesztett „temetés”-könyv bő anyagát – hihetetlenül érdekes ez az egész, immár történelmi út, folyamat. Ám az időkeretbe nem fért volna bele egy ilyen alapos áttekintés. Úgy, hogy maradnom kellett mégis a személyességnél. Amit elmondok, nem lesz természetesen egy mélyinterjú, de közelíti a teljes igazságot. Előre elnézést kérek az így természetesen kimaradó nevek, dátumok, neves társaságok, esetleg még fontos események említetlensége miatt.

Sok emberrel találkozom, akik a mai napig meghatározó emlékképként említik fel 1989. június 16-át. A fotókat nézegetve azon gondolkodtam, miféle múlttal, honnan érkezett a Hősök terére az a rengeteg ember? Milyen háttérrel, miféle akarattal, szándékkal határozták el százezrek, hogy el kell menniük, ott kell lenniük? Százezer féle ember... százezer féle múlttal... és százezer féle akarattal. Mennyi szenvedés és mennyi vágy a jövő felé...

Vajon teljesültek-e azok a remények?

De nézzük, én honnan jöttem, milyen múlttal érkeztem a térre, mit éreztem, gondoltam azon a különös, katartikus napon?

Az előadásom címében foglalt, 1989. június 16-át megelőző 'drámai hónapok' bizony inkább drámai évtizedek voltak. Hiszen ahogy 1989. június 16-a története, úgy az én személyes múltam gyökerei is a forradalomhoz kapcsolódnak, jelesen talán leginkább ahhoz a naphoz, amikor 1956. november 4-én végképpen drámai fordulatot vett az ország, benne családom és az én életem.

Távirati stílusban, villámgyorsan folytatva:

- Pár hét menedékjog a Hősök terén lévő jugoszláv nagykövetségen, körben orv- és mesterlövészekkel, ránk célzó páncélosokkal; árulás; szabadulólevél hamis ígérettel;

csalás, erőszak és túsdráma... Románia. Fogolytábor, gépfegyveres örök, éjjel szabadon engedett kutyák. Míg én két évig tús voltam a világ második legerősebb birodalmának markában: itthon megtorlás; nagyapám koncepciók pere; ítélet és halál, melyről csak megkésve, egy újságfecni odavetésével értesítettek bennünket.

Majd újra itthon; holttest nincs, sír nincs; presszió, megfigyelés és megfélemlítés. Apám börtönben, anyám, nagyanyám nyilvánosan meg sem jelenhet; ha a sírt kutattuk a temetőben, az örök elhajtottak, ünnepek, évfordulók közeledtével lovasrendőrök kergettek ki a 301-es parcellának még a környékéről is. A diktatúra kemény időszaka.

Apám szabadulása; rendőri megfigyelés, ránk köszönő titkosrendőr a kapu alatt, az utca másik oldalára átsiető régi „ismerősök”, „barátok”. 1968-as prágai bevonulásunk hírére édesapám elhunyt infarktusban. Nagyon zárt, belső emigráció. A diktatúra puhább időszaka.

Majd több évtizednyi gyilkos hallgatás vagy mocskolódó beszéd után aztán (sok minden következtében) eljött a változás szele, és 1988. júniusa.

A TIB felhívására 16-án a budapesti rákoskeresztúri új köztemető bejáratánál vagy 500-an gyűltünk össze, a kifeszített lyukas zászlóval besétáltunk a 301-es parcelláig, amelynek képe riasztóan elszomorító volt akkoriban. Nagy Gáspár elszavalta Nagy Imréhez írott versét, '56-os elítéltek beszéltek, hangosan sorolták a megtorlásban kivégzettek neveit. Micsoda fantasztikus hatása volt annak, hogy legalább a temető magányában, de mégis – együtt, közösen, a tiszta, szabad égbolt alatt hangosan kimondhattuk mártírjaink neveit! S az ikonikus, addig csak szamizdatban terjedő Nagy Imre-vers is elhangozhatott!

Aztán a nap folyamán a budapesti közterületeken több helyen (például a Batthyány-Nagy Imre örökmécsesnél) a megemlékezéseket a rendőrség durván megzavarta. A forradalom eltiprása, nagyapám kivégzése óta először az utcákon hosszasan skandálták Nagy Imre nevét, s ez rendszerdöntő skandalum volt akkoriban. A kemény tömegoszlatás, a gumibot használata, az előállítások – mind, mind egyértelműen politikai demonstrációvá avatták a napot.

A külföld is reményt adott, hogy a hatalomnak változtatnia kell addigi álláspontján. Erőteltjes nyomást jelentett az addig a rehabilitációt, de még a holttestek kiadását is szélsőségesen elutasító magyar pártállami vezetésre, hogy 1988. június 16-án Párizsban, a Père Lachaise temető 44. parcellájának dízsírhelyén avatták fel Nagy Imre és mártírtársai és a magyar forradalmárok síremlékét. 186 világhíres személyiség, védnök és 27 Nobel-díjas támogatta az ügyet. A temetői és későbbi ünnepség, a beszédek, Nagy Imre leányának és az özvegyeknek a világ előtt való megjelenése is nagy nemzetközi visszhangot váltott ki. Nagyapám kivégzésének 30. évfordulóján csodálatos biztatást jelentett ez az esemény is számunkra.

Újabb nagybetűs „JEL” volt 1989 elején a forradalom népfelkelésként való említése, meghatározása ... ezt a ma embere alig-alig érti, micsoda nagy dolog volt ez akkor! De az itt lévők pontosan tudják, miről beszélek.

És hogy 1989-ben, június 16-án konkrétan honnan is érkeztem a Hősök terére? A világ egyik legszomorúbb, legkegyetlenebb helyéről – az exhumáció folyamatából. Erre lelkileg nem voltam felkészülve, hogy ezen is át kell esnünk a tisztes temetésig...

A temetőből érkeztem, a felkutatott síroktól. Szeretteink oszló koporsói, porladó csontjai, az elmúlás, a halál mellől érkeztem a térre, az új tudás birtokában, hogy milyen kegyetlenül bántak a forradalom mártírjainak még holttestével is a gyilkosok!

Ahogy talán ismert, először a Kisfogház udvarán földelték el Nagy Imre, Maléter Pál és Gimes Miklós holttestét – mindenféle limlomot hordtak a felásott hantokra, hogy ne legyen észrevehető a friss ásásnyom – a megoldást persze ideiglenesnek vélték, ezért textíliába csavarták, összedrótozták a testeket, furnér dobozba tették, melyet végül kátránypapírba tekerve szintén összedrótoztak. Az átemetés a közeli 301-es parcellába 1961. február 24-ének sötét délutánján zajlott le. Régen szokás volt a megalázás (bűnözőkkel szemben persze), hogy arccal lefelé temették el a kivégzettet, de megdöbbenett bennünket ez az eljárás mártírjainknál. Itt valószínűleg még az azonosítás ellehetlenítésére, végzetes megakadályozására is szolgált a módszer.

Végül Nagy Imrét Borbíró Piroska néven, Malétert és Gimest egy koporsóban Naszladi Péter néven temették el.

A megtévesztést szolgálta az is, hogy a börtön nagykönyvében máig csak az szerepel, hogy hiány volt aznap, június 16-án a névsorban, a létszámban. Nem merték beírni – Nagy Imrét, a forradalom miniszterelnökét kivégezték...

Mindezt mi ott, a temetőben, apránként csepegtetve tudtuk meg. A késleltetés, kutatás-imitáció nyilvánvalóan azt a célt szolgálta, hogy bizonyítsa – a hatalom ártatlan, semmiről sem tud. Csepegtették az információkat, mint a mérget, és valóban, feledhetetlenül mérgező is ez a tudás. Rettenetes, feszült légkörű, gyötrelmes napok voltak azok, melyeket sohasem lehet elfelejteni. Ott élhettük át igazán, talán először, hogy ők valóban meghaltak, hiszen addig se holttest, se koporsó, se sír. Sohasem búcsúzhattunk el nagyapámtól, de ez... ez rettenetes, embertelen procedura volt. Ellenségeimnek sem kívánom.

Végül megismerhettem nagyapám kivégzési jegyzőkönyvét is, benne a szörnyű tényt, hány percig is tart a haláltusa, mire a kivégzettnek valóban megáll a szíve. Mi zajlódhat le a lélekben 7 perc alatt?

Talán az egész élet...

1958. június 16-a hajnalán 5 órakor kezdődött mártírjaink kivégzési procedúrája, a jegyzőkönyvben rögzítették, hogy Nagy Imrén az ítélet végrehajtása 5 óra 9 perckor megtörtént, majd rögzítették azt is, hogy a forradalom miniszterelnökének szíve 5 óra 16 perckor állt meg.

Erre mondja ma a jobboldal, az 1956-os emlékév kormánybiztosa, hogy „szép halála volt”. De nem eltagadható, hogy a baloldal is durván megosztott ’56 megítélésében és Nagy Imre kivégzésének kérdésében.

Mindezek után mi is lehetett volna a lelkemben a Hősök terén, mint elégtétel. Elégtétel a halottainkra, mártírjainkra, drága nagyapámra nézve.

Egy isteni igazságszolgáltatással felért az a látvány, ahogy a fekete posztón fellépdeltem a koporsókhoz, s körülnéztem a téren. Az a tömeg, az a rengeteg mondanivalótól súlyos csend, méltóságteljes hallgatás!

Tény, hogy június 16-a a feltámadás napja lett a nemlétre és feledésre ítélt számára. Őszintén szólva ez volt az első, s talán az egyetlen gondolatom, mely betöltötte egész bensőmet. Közeledve a nagy naphoz előre is érezhető volt, de ott fent, a koporsók mellől végigtekintve a teret betöltő sokaságon, már tudtam is – 1989. június 16-a hatalmas fordulópont Magyarország történetében.

E napon a legszélesebb nyilvánosság előtt megtisztult a mártírok és 1956 emléke, és június 16-a a múlt rendszer bukásának, szimbolikus temetésének napja lett.

Talán érzik a hangomon még ma is az elfogódottságot – akkor egész nap én valóban ebben a szinte eufórikus érzetben lebegtem. Őszintén szólva: mit is érdekelt, hogy a politika mit mond, ki mit tárgyal, ott és a háttérben, milyen ügynökök szaladgálnak köztünk a téren! Hál’ isten, nem is sejtettem, mit hoz a jövő. Csak szegény nagyapámra gondoltam ... hogy végre eljött számára az igazság pillanata.

Református neveltetése okán nagyapámtól nem állott messze a hit világa, s a fejemben az járt:

„Ama nemes harcot megharcolta, futását elvégezte, a hitet megtartotta. Végezetül eltételezett néki az igazság koronája, melyet megád néki az Úr, amaz Legfelsőbb Bíró.”

Az igazság koronája...

De ha kissé higgadtabban idézzük fel 1989. június 16-át, úgy is meg kell állapítanunk, hogy egy olyan katartikus közösségi élmény tárul elénk, melyre alig-alig van példa köztársaságunk történetében. Százvezrek gyűltek össze a budapesti Hősök terén, hogy tanúságot tegyenek 1956 forradalmáról, s a nemzeti emlékezet tisztítóvizében megfürdetve a mártírok nevét, hitet tegyenek vértanúságuk, a hazáért hozott áldozatuk előtt.

Százvezrek hozták el virágaikat és végre nyilvánosan, közösen átélhető gyászuakat az áldozatok koporsóihoz.

Három évtizednyi bénult csend után közösen, együtt hallgattuk meg a kivégzettek hosszú névsorát – a több száz áldozat neve tisztán, szabadon szállt a tér felé. Ha percekre, órákra, talán egy napra is – de a népből, a tömegből akkor és ott – nemzet lett. Történelmünkben azóta sem tudok ilyen pillanatról.

A nap végén a 301-es parcella – amely évtizedekig volt szó szerint és átvitt értelemben is *Isten háta mögötti hely* – sötét titkaitól megszabadulva, méltó módon, tisztelgéssel és imával fogadta ismét magába feledhetetlen halottaink meggyötört testét, s hirdeti e naptól az ott nyugvók vértanúságát, emberi nagyságuk példáját.

Feledhetetlen nap volt ez számomra. Bármit is elkövet a politika azóta, hogy kiforgassa tényeit, üzeneteit, számomra megmarad a feltámadás napjának.

Mára 1956 és 1989 is megosztó, ünnepelhetetlen emlék maradt csupán. Sebek a nemzet testén. Vajon begyógyulnak-e valaha?

A forradalmat a pártok koncnak tekintik, valós tartalma rég elveszett, a nemzet wellness-hétvégéje lett belőle.

1989. június 16-át is átfestették, vértanúink halálának és temetésének napja szégyenteljes Omega-koncertes vígassággá változott. Ahogy a kurzustörténész hölgy – érzékeny lélekről tanúságot téve – kinyilvánította: június 16-át (Nagy Imre és mártírtársai halálának napját!) örömnéppé teszik a nemzet számára. Mintha október 6-án is (kegyeletsértő módon) vígan ropnánk Aradon vagy a Batthyány örökmécsesnél!

Míg 1956-ban, majd '88–'89-ben Nagy Imre nevét skandalta a tömeg az utcákon, ma egy éve a kulturális államtitkár jelentette be, hogy Nagy Imre nevét kiradírozzák a forradalom történetéből. Bár ezt senki nem akarta elhinni – idén, a forradalom 60. évfordulóján ez megvalósult: Nagy Imre nevének említése, arcképe is „aktuálpolitikai provokációnak” lett nyilvánítva számos helyen. Arcmását kiretusáltatták, tevékenységének még a nyomát is kitöröltették, ahol fellelték, nevének, szerepének megörökítését az '56-os emlékbizottság egy fillérrel sem támogatta.

Úgyhogy kedves reformkörök, munka van, lehet dolgozni – újra...

Hazugság-hegyek vesznek körül bennünket, pedig ott, a Hősök terén egymás kezét fogva tettünk hitet (mint a magyar történelemben annyiszor már!) egy szabad, közös új világ megteremtése, egy demokratikus, szabad és független magyar köztársaság felépítése mellett.

Ahogy itt körülnézek, mindannyian idősek vagyunk, beleöregedtünk a múlt csatáiba. A fiataljaink pedig '56-ot és '89-et is feledve szerteszóródnak a világban.

Valamit nagyon elrontottunk...

Mindezekért is nehezen vállaltam el a felszólalást. Talán egy pozitívabb nyitánnyal kellett volna indulnia e konferenciának. De az én történetem – ez.

Abban a reményben, hogy Önöktől mást (pozitívabbat, reménykeltőbbet) fogunk megtudni – kívánok értékes perceket, tartalmas órákat, színvonalas előadásokat a tisztelt konferenciának, és erre az előadók névsorát átnézve minden reményünk meg is van.

Köszönöm, hogy meghallgattak.

Szeged, 2016. december 8.

Jánosi Katalin

Bíró Zoltán

ÖTVENHAT EMLÉKE A RENDSZERVÁLTÁSBAN

Ha jól értem a konferencia célját, arra keressük a választ, hogy az ötvenhatos forradalom és szabadságharc miként hatott, mennyiben volt jelen az emlékezetben 1989-ben, vagyis a rendszerváltás során.

Talán érdemes bevezetésül megjegyezni, hogy a nagy történelmi események sohasem tűnnek el egészen az emlékezetből, legfeljebb a tudat alatt, a lélek mélyén rejtőznek addig, míg újabb nagy jelentőségű történelmi pillanat felszínre nem hozza azokat. Jelen esetben mindössze három évtized áll a két esemény között. Ez azt jelenti, hogy a nyolcvanas években élők tekintélyes részének közvetlen személyes emlékei vannak ötvenhatról. Bár az ifjabb korosztályok sajnálatosan keveset tudtak az egykori eseményekről, mert az oktatás során lényegében tabu téma volt, vagy röviden mint ellenforradalmat emlegették a történelemórákon, a rendszerváltás főszereplője nem ez az ifjú nemzedék volt.

Továbbá azt is érdemes megjegyezni csupán a tisztázás szándékával, hogy ötvenhat nem csak nyolcvankilencben vált újra élővé a rendszerváltók emlékezetében, hanem cselekvésre késztető erővel jelentkezett, különösen a nyolcvanas évek második felében, még nyolcvankilenc előtt évekkel.

Én magam természetesen nem vagyok jogosult a rendszerváltásban valamiképpen részt vevők teljessége nevében szólni erről, de az 1987 őszén induló Magyar Demokrata Fórum nevében szólhatok. Mindenek előtt arról, hogy az MDF esetében ötvenhat emlékezetét kétféleképpen is számon tarthatjuk a rendszerváltás kezdeményezésében. Úgyis, mint szubjektív, érzelmi indíttatást, de úgy is, mint eszmei alapozást.

Az előbbi illetően meg kell említeni azt a tényt, hogy az MDF szervezői és irányítói közül négyen, Csoóri Sándor, Csurka István, Fekete Gyula és Für Lajos nemcsak átérték az ötvenhatos októberi eseményeket, a forradalmat, hanem annak így vagy úgy, de mindenképpen cselekvő résztvevői voltak. Egykori személyes emlényeiknek nyilvánvalóan fontos szerep jutott a nyolcvanas években alakuló közéleti cselekedeteikben, állásfoglalásaikban is. A hét fős, 1987-es kezdeményező körből hárman voltunk náluk évtizednyi idővel fiatalabbak (Kiss Gy. Csaba, Lezsák Sándor és én), de a magam nevében is mondhatom – aki ötvenhatban 15 éves voltam –, hogy emlékeimből, érzelmeimből soha egy percre sem törlődött például október 23-a estéje a Kilián laktanyánál, sem a vér, sem a halottak látványa a pesti utcákon, vagy a tankok dübörgése és szénné égett szovjet kiskatonák holtteste a körúton.

Aki átélte, annak azonban csakugyan kitörölhetetlen emléke marad mindvégig elsősorban október 23. estjének emelkedettsége, a szabadság élménye, majd pedig november 4. reggelének lesújtó fájdalma, amikor a Vörös Hadsereg tankjai hatalmas tömegben előzönlöttek a fővárost, és hogy visszanyerhetetlennek éreztük a szabadságot a leverettetésnek, a reménytelenségnek azokban az óráiban. Ezek a tapasztalatok, emlékek is közrejátszottak abban, hogy az MDF az első pillanattól kezdve tartózkodott attól, hogy meggondolatlan, következményeiben kiszámíthatatlan lépéseket tegyen, vagy ilyen tettekre buzdítson bárkit is. Azt mondtuk: a magyarságnak nincs több elvesztegetni való vére. Ötvenhat tehát élő emlékezet volt akkor, mozgósító, de óvatosságra készítő erővel, nemcsak korábban, de még 1989-ben is.

Ám a személyes élményeknél és érintettségénél fontosabb ötvenhat szellemének és tanulságainak a hatása a rendszerváltásra, elsősorban éppen a lakiteleki kezdeményezésben, illetve az MDF első szándékában.

Két nagy, mindent átfogó ügy indította és éllette célszerűen ötvenhatban a forradalmat. Az egyik a nemzeti létezés, a másik a magyar igényeknek és hagyományoknak megfelelő társadalmi berendezkedés. Ugyanezek az ügyek mozdították el a holtpontról a közéletet a nyolcvanas években, ezek adták az alapot és a bátorságot a lakiteleki találkozó megszervezéséhez. Vagyis a nemzeti függetlenség és önrendelkezés, és ennek keretében egy demokratikus társadalmi-politikai rendszer létrehozása. Ötvenhatnak is, nyolcvanhét-nyolcvankilencnek is ennek megfelelően formálódtak az eszmei alapjai, tervei és követelései. Ezek fényében nem „szocializmus vagy kapitalizmus” volt a kérdés. Nem az agyonpropagált izmusok, hanem általános emberi és magyar nemzeti értékek és érdekek érvényesítése, annak módja és ütemterve. Így aztán nem mi kiáltoztunk kapitalizmusért, csupán azért, mert nem kértünk a tankokkal hozott és a nyolcvanas évekre végképp ellehetetlenült szocializmusból.

Az MDF vezetői azokon a „harmadikutas” igényeken nevelkedtek, amelyek a huszadik század élvonalbeli szellemi életének, íróinak, gondolkodóinak többségét jellemezte, Adytól, Szabó Dezsőn, Németh Lászlón át Bibó Istvánig és Gombos Gyuláig. A lakiteleki találkozók forrásvidéke 1956 októbere volt és 1943 nyara, a népi mozgalom szárszói tanácskozása. Az alapeszme tehát a nemzeti önrendelkezés volt és a társadalmi berendezkedést tekintve az igazságos elosztás igénye, a demokratikus intézményrendszer kiépítésével összhangban. Eredeti szándékai és programja szerint sem ötvenhat, sem a nyolcvanas évek nemzeti elkötelezettségű mozgalma nem tekinthető ezek alapján sem baloldalinak, sem jobboldalinak, bár hol ezzel, hol azzal próbálták mindenféle ellenlábasai bélyeggel felcímkézni. Nem tartottuk szétválaszthatónak a magyarság, vagyis a nemzet sorskérdéseinek a képviselőjét a nép, a társadalom érdekeinek képviselőjétől.

Idealisták voltunk-e mindazzal, amit számunkra a „harmadik út” vagy a „saját út” igényének a megfogalmazása jelentett? Azok voltunk, természetesen. Már-már a naivitásig. Amint azok voltak az ötvenhatosok is, és forradalmáraink és szabadságharcosaink történelmünkben.

Mint utóbb számunkra is kiderült: illúzió volt hinni abban, hogy a nemzet lehet független az adott világpolitikai térben, az állam lehet szuverén és a demokrácia, a nyugati jogintézmények támasztéka megoldást nyújt majd a magyarság legégetőbb bajaira itthon és a Kárpát-medencében mindenütt, ahol a trianoni döntésekkel elszakított magyarság él. Gondoltuk, viszonylag hamar kiheverjük majd az elmúlt csaknem fél évszázadot, a pártállami diktatúrát, a tudat torzulásait, a lelkek fásultságát. Történelmi realitásaink ismeretében is idealisták voltunk tehát és sok tekintetben naivak.

Nem számoltunk eléggé a pénzuralom, a nemzetek feletti nagytőke kíméletlenségével és hatásaival a társadalom életére. Nem számoltunk eléggé a demokrácia korlátaival, sem azzal, hogy a vágyott nyugat politikusai éppen Európa felszámolására készülnek egy új totális világuralmi rendszer kiépítésével.

Sok mindennel nem számoltunk, sok mindennel nem is számolhattunk. A történelmi pillanat adta lehetőséget kellett időben kihasználni, és kiszabadulni a szocializmusnak nevezett diktatúra béklyóiból. Azaz elérni azt lehetőleg békés eszközökkel, ami ötvenhatban súlyos véráldozat árán sem sikerült. Ehhez azonban kellett a hit, a meggyőződés, a bizalom a jövőben, vagyis kellett idealizmus, mert kétséges, hogy előrelátó réalpolitikával mire mentünk volna.

Ugyanakkor réalpolitikai megfontolás volt abban, hogy nem az utcán akartuk végbevinni a rendszerváltást. Az elhíresült mondat, miszerint *”Tetszetek volna forradalmat csinálni”* már csak azért is komolytalan és cinikus, mert minden gondolkodó ember tudhatta, hogy a magyar társadalom más helyzetben van, mint volt ötvenhatban. A magyar nép döntő többsége nem akart barikádokat az utcákon, nem akart vért látni vagy vért ontani, mert nem volt rá oka. Ha mi azt erőltettük volna, nem követett volna minket senki. Arról nem is szólva, hogy a rendszerváltással ránk szakadt újabb, másfajta nyomorúságok sem lettek volna kíméletesebbek azon az áron.

Eszméken és célokban alapvető azonosság mutatkozik ötvenhat és nyolcvankilenc között, a történelmi helyzetben és a magyar társadalom állapotában, lelkületében azonban alapvető különbségek is vannak. Ötvenhat önfeláldozó forradalmát a mélységes és tömeges nyomorúság és megalázottság tűrhetetlen volta robbantotta ki. A nyolcvanas években a viszonylag konszolidált körülmények a diktatúra keretei között sem hívtak elő olyan nagy indulatokat, amelyek robbanásszerű változtatásokat követeltek volna. A Rákosi-Gerő féle terror hatalmi gépezete nem akart, nem is számított a kommunista hatalom megrendülésére. A nyolcvanas években

ezzel szemben a változás-változtatás kényszere lassabban és fokozatosabban jelentkezett, így az évtized végére már nemcsak a társadalom, de a hatalom maga is változtatásra készült. A hatalommal szemben állók egyre erősebben szerveződő hantadói – ha eleinte kimondatlanul is – a rendszer megváltoztatására törekedtek, míg a hatalomban lévők fokozatosan tudomásul véve az elkerülhetetlent, legalább hatalmi pozícióik részleges átmentésére játszottak. Mint tudjuk, ez jórészt sikerrel járt. Sikerrel járhatott elsősorban azért, mert míg ötvenhatban a Szovjetunió még világhatalmi tényező volt, és a lázadást képes volt katonai erővel leverni anélkül, hogy a nyugati hatalmak beavatkoztak volna, addig a nyolcvanas évekre a szovjetek minden tartaléka kimerült, és a gorbacsovi politika maga is a változások irányába mutatott. A vazallusok pedig vonakodva vagy sem, de követték a példát. A nyugati hatalmaknak most módjukban állt kihasználni a helyzetet, immár kockázat nélkül. Létre jött hát az alkufolyamat nemzetközi szinten az amerikaiak és a szovjetek között, így létrejött országokon belül is – jórészt közvetlen amerikai beavatkozással – az állampártok és az egymás után alakuló mozgalmak, civil szervezetek és pártok között, döntően a nyugati hatalmak, illetőleg a multinacionális nagytőke érdekeinek megfelelően.

A rendszerváltás ebben a folyamatban úgy-ahogy végbement ugyan, de közben mind ötvenhat, mind nyolcvanhét eredeti szándékától, szellemétől és eszméitől eltérő irányt vett, eltérő következményekkel.

Ötvenhatban véres, brutális erőszak vetett véget a szabadságharcnak, idegen erők révén. A nyolcvanas évek rendszerváltó folyamatát vértelen és alattomos módszerek és eszközök terelték más irányba, ugyancsak idegen beavatkozással, most nem katonák, hanem bankárok, spekulánsok és kollaboráns politikusok által. Annak idején a szabadságharc leveretése után minden emberi normát félresöpörő, kíméletlen megtorlás következett, a rendszerváltás nyomán létrejött kormányok idején senkitől semmit sem kértek számon, még azokat sem állították bíróság elé, akik az ötvenhat utáni megtorlások, kivégzések, sortüzek stb. irányítói és végrehajtói voltak. A békés átmenet így békét szült, de annyi csalódással, keserőséggel és békétlenséggel a mélyén, hogy közel harminc év után kell nagy erőfeszítésekkel helyrehozni azt, ami itt tönkrement, amit rendszerváltás címén tönkretettek vagy felprédáltak. És most, ezek után kezdetünk előlről másfajta, új szabadságharcot, más eszközökkel, más feltételek közepette a megváltozott világban.

A rendszerváltással nemcsak a gazdaság, a politikai rendszer és a jogrend gyökeres átalakítása, újjászervezése adta fel a leckét az új berendezkedés irányítóinak. Minden nehézség ellenére ez volt a könnyebb feladat. Nehezebb volt a köztudat kiszabadítása a Kádár-rendszer gondolatbéklyói, tabui alól. A legfőbb tabu éppen az ötvenhatról való gondolkodás volt, elsősorban a közbeszéd bénításával. Nincsenek ugyan statisztikai adatok erről, de bizvást kijelenthető, hogy a magyar

társadalom nagy többségének eszébe sem jutott ellenforradalomként emlegetni azt, ami ötvenhat októberében történt. Ezzel szemben a hatalom fogcsikorgatva erőlködött évtizedeken át azon, hogy szó se essék forradalomról, szabadságharcról. Érthető ez, amennyiben a rendszer legitimitása és Kádár személyének erkölcsi és politikai minősítése volt a tét. Szánalmas és erkölcsi okokból is megnyomorító volt a hatalom részéről ez az erőfeszítés. Jellemző, hogy bő harminc éven át tűzzel-vasal fenn is tartották ezt az állapotot, amely a nemzet, a társadalom egészét tekintve egyfajta tudathasadásos betegséghez hasonlítható leginkább.

Kimondani nyíltan azt, amit a magyar emberek többsége gondolt, csak 1988-ban merészelték azok, akik a lehetséges következményeket is vállalták ezért. A Magyar Demokrata Fórum általam fogalmazott Alapítólevele jelentett áttörést annyiban, hogy hivatalos nyilvánosságot ugyan nem kapott, de már írásban terjedt egy nyíltan szerveződő mozgalom által az a megfogalmazás, amely a közérzületnek megfelelő lehetett. Az Alapítólevél forradalomként és nemzeti felkelésként említi Ötvenhatot, és ezt a meghatározást fogadta el a második Lakiteleki Találkozó gyűlekezte nyolcvannyolc szeptember 3-án. Ehhez képest egy év múlva egy Pozsgay Imrével folytatott – és Püski által kiadott füzetben megjelent (Októberi kérdések, 1988. Eötvös Kiadó, Püski Kiadó) – kérdéseim során a forradalomról és Nagy Imre szerepének újraértékeléséről is igyekeztem faggatni akkor, amikor már Pozsgaynak nemcsak pártbeli tisztségeivel kellett számolni, de komolyan felmerült miniszterelnöknek jelölése is. Pozsgay óvatosan válaszolt ekkor a kérdésekre, tekintettel akkori és reménybeli pozícióira. Tisztségviselőként még ekkor sem nevezhette néven a forradalmat. A hatalom oldaláról áttörés majd csak 1989-ben történt, amikor megint csak Pozsgay a rádióban „népfelkelésnek” nyilvánította a korábban csak ellenforradalomként vagy „sajnálatos eseményekként” emlegetett ötvenhatos forradalmat. Ezt is csak mintegy partizánakcióként tehette egy párt által felkért tudományos testület állásfoglalásával a háta mögött, és Grósz Károly távollétét kihasználva.

Pozsgay Imre bejelentésének természetesen óriási hatása volt. A tabu szertefoszlott. Nem azért, mintha tartalmában lett volna felszabadító erejű a bejelentés, hanem azért, mert végső soron mégis a hatalom egyik megtestesítő személyiségének a szájából hangzott el a legnagyobb nyilvánosság füle hallatára. Magát a „népfelkelés” meghatározást sem érezhette mindenki egészen megfelelőnek vagy pontosnak, hiszen az okkal hangzott úgy többeknek, hogy elsősorban a „forradalom” szó kikerülésére szolgált. A későbbi szóhasználatban a „népfelkelés” nem is rögződött, de mégis gyökeresen más politikai-történeti értékelés jelent meg benne, mint amit a hatalom addig, évtizedeken át vállalt és megkövetelt mindenkitől. Ettől kezdve végképp tarthatatlanná vált a társadalomra is ráerőszakolni próbált pártálláspont.

Bármennyire partizánakciónak minősült is a párt vezérkara szemében a Pozsgay-féle bejelentés, ennek a vezérkarnak is számolnia kellett ekkor már azzal,

hogy a túlélésnek visszarendezéssel, erőszakos megoldások kísérletével nincs már lehetősége, tehát marad kérdésként az alkalmazkodás mikéntje, a hatalom legalább részleges megtartásáért vagy átmentéséért. Ennek pedig előfeltétele volt az ötvenhatos forradalom pártbeli értékelésének az óvatos, hosszadalmas és keserves hezitálással terhelt revíziója.

Igencsak göröngyös volt innen az MSZMP útja Nagy Imre és társai újratemetéséig. Végül Nagy Imre és társai megkapták a nekik járó végtisztességet a társadalomtól, a Kádár-rendszer tagadásának tüntető kinyilvánításaként is. Az MSZMP némely vezetője végül kompromisszumok árán részt is vehetett a temetésen, de már csak megtűrt mellékszereplői minőségben.

Ötvenhat emlékezete ekkor ismét kiemelkedő jelentőséggel vett részt a rendszerváltás folyamatában.

Fejér Dénes

AZ 1956-OS FORRADALOM SZEGEDI RÉSZTVEVŐI

Rövid előadásom javasolt címének megváltoztatását kértem az „1956-os hősök”-ről „Az 1956-os forradalom résztvevői”-re. A „hősök” fogalom az elmúlt évtizedek során nem kevés negatív, gúnyos mellékhangot kapott, a „résztvevők”, „szereplők” meghatározás azonosult a valós szerep jelzőjével.

A ma is élő egykori szegedi résztvevők száma egyre fogy, mint hiteles történelmi tanú, alig lelhető föl. S ezzel párhuzamban szaporodik a hamis, valótlan, esetenként nevetséges vagy sértően hazug szereplők és visszaemlékezések száma. Vállalt vagy hivatásos visszaemlékezőktől lehet olvasni mellbevágóan hamis, valótlan szövegeket. E tethelyre utaló konferencia talán elfogadja az itt, a tethelyen elhangzó korrekciókat is. Ennek reményében köszönöm a meghívás ritka ismétlődését, és a csaknem az utolsó helyre besorolt sorrendet, mert ez gazdag érv- és bizonyíték-muníciót biztosíthat egy hasonló alkalomra (ha kerül rá sor!).

A POFOSZ, a Magyar Politikai Foglyok Szövetségének létrejötté, alapítása 1989. február 19-én történt Budapesten, a második kerületi Frankel Leó utca 7. szám alatt, Fónay Jenő lakásában. A tíz alapító közül heten vállalták a megalakuló szervezetben való tagság akkori kockázatát. Az alapítók Fónayt országos elnökké, Forgách Ferencet elnökhelyettesé választották meg. Mindketten halálos ítéletet kaptak forradalmi szerepük megtorlása során, és számos halálraítélt és kivégzett társuk közül mindketten kegyelmet kaptak, általuk azóta sem megismert ok miatt. Fónay 13 évig volt a POFOSZ elnöke, azután lemondott Vasvári Vilmos javára, aki ezt megelőzően már öt éve végezte elnökhelyettesként, majd ezt követően elnökként még öt évig, 2006-ig az országos szervezet vezetését. Vasvári vezetésének tíz éve alatt volt a POFOSZ működésének aranykora. Az alapítás alkalmával megválasztott hét fő közül Forgách szinte hónapok alatt, és a többiek is rövid idő után kiváltak a vezetésből.

A POFOSZ Csongrád megyei szervezete 1989. év december 8-án alakult meg Szegeden, a Tímár utca 8. szám alatti házban, Karácsonyi Mihály egykori tímárműhelyében, 27 fővel, egykori börtönviselt és internált fogolytársakból. Közöttük voltam magam is, sorsegyüttes bajtársaimmal, mivel az év július hónapban beléptem a megalakult POFOSZ-ba 886. sorszámú tagként. A huszonhét résztvevő írásbeli javaslatai alapján három főt jelöltek a megyei elnök tiszteire: Kovács Lajost, Karácsonyi Mihályt és Fejér Dénest. Mikor a jelölés eredménye ismertté vált, Kovács Lajos és Karácsonyi Mihály lemondott a jelöltségről Fejér Dénes javára.

Így ellenszavazat nélkül engem választottak megyei elnökké. Azóta is megyei elnök vagyok. A megalakulást közzétettük a Délmagyarországban, és erre még december hónapban több mint száz tag lépett be a POFOSZ-ba. Tizennégy tagú megyei elnökséget alapítottunk, amelybe bekerültek a legsúlyosabb büntetést letöltött tagok közül a megyei nagyobb helységekből alakult POFOSZ-szervezetek választott elnökei és szándékunk szerinti legalkalmasabb vezetői képességű emberek. Hódmezővásárhelyen, Makón, Csongrádon, Kisteleken, Ruzsán, Mórahalmon, Szegváron, Domaszéken, Dorozsmán alakultak önálló helyi szervezetek.

A következő, 1990. évben 306 főre, 1991-ben 592-re szaporodott a megyei taglétszám, 1994-ben már 664, 1999-ben 747, 2009-ben 886 fő volt a megyei tagok száma, ma 889 bejegyzett tagja van a megyei POFOSZ szervezetnek. Ebből sajnos már csak 133 fő él. A POFOSZ-ba belépni csak büntetési hivatalos okirat-bizonyíték alapján lehetett. (Ettől tömeges eltérés csak a budapesti szervezetnél vált általánossá az utóbbi 8-10 év alatt, ahol több mint ezer fő minden igazolás és büntetett előélet nélkül került a POFOSZ-tagok közé, alapszabály-ellenesen, máig büntetlenül.)

A belépések gyors szaporodása a Délmagyarország című napilapban háromszor közzétett tájékoztató szövegnek volt köszönhető. E szöveg tudatta az olvasókkal, hogy a volt politikai üldözöttek öt csoport-kategóriájába tartozók léphetnek be a Szövetségbe: az 1956-os forradalomban részt vevők és ezért megtorlást elszenvedettek (221 fő, a tagság 26%-a), az 1945-1990 között politikai ok miatt megbüntettek, a hadifoglyok, a GULAG-ra elhurcoltak (317 fő, 37%), a kitelepítettek (46 fő, 5%) és a kényszermunkára vezényelt katonák (69 fő, 8%). Kívülük 26%-ot tett ki az „egyéb”, egzisztenciális ok miatt büntetettek száma. A börtönbüntetés és a meghatározatlan időtartamú internálás azonos értéket kapott.

A büntetettség számaránya szerint 3 utólagosan regisztrált tagunk: Kovács József, Danner János és Földesi Tibor. Életfogytiglani ítélet: Fekete Pál, „nagyidős” (4 év fölött): 74 fő, 8%, 1-4 év büntetés között: 243 fő, 28%, 1 év minimum és alatta: 345 fő, 40%-a a teljes taglétszámnak. Ezek a 2010. évi létszámadatok, az azóta belépett 18 fő nem változtatott az arányokon.

A megtorlást elszenvedett POFOSZ-tagok társadalmi mellőzöttségének és kitaszítottságának ellensúlyozására jutalmul kitüntetések odaítélését vezettük be. Antal József miniszterelnök levélben közölte Szövetségünkkel, hogy nem látja szükségesnek ezeket a politikai üldözötteknek nyújtott kitüntetéseket. Erre Csongrád megyében 100 tagunk számára verettünk bronzérem kitüntetést, amit öt alkalommal osztottunk ki. Ezt százan kapták meg (5%), a később aztán bevezetett állami kitüntetést: 1956-os Emlékérmeket és Emléklapot 199 fő kapta meg (22%), Szabadság Hőse 60 fő (7%), Hazáért Érdemkereszt 209 fő (24%). Ezeken kívül a később alapított állami kitüntetésekre is számos tagunkat lehetett felterjeszteni, de ezek odaítéléséről

és a katonai kitüntetések számáról nincs hiteles adatunk. A javaslatok elfogadását az állami szervek nem jelezték vissza.

Az 56-os Emlékérem és Emléklap nyugdíjmeléssel járt együtt, de a többi nem.

A POFOSZ „érdekérvényesítő” tevékenységébe Csongrád megyében szervesen beletartozik, hogy a pártállam hatóságai, erőszakszervezetei, bíróságai által okozott iszonyatos és alig elviselhető szenvedést, kifosztást, életcélhiányt az érintkezés, beszélgetés, véleménykérés, törődés eszközeivel próbáljuk utólagosan némileg ellensúlyozni. E szervezeti tevékenységünk egyre nehezebb, mivel sokan a tagok közül életük utolsó éveit élik, és bizonyos súlyos megterhelésük enyhítésére az államtól, mint egyetlen lehető illetékestől még csak ígéretet sem kaptak. Ez a volt hadifoglyokra és a kitelepítettekre vonatkozik legsúlyosabban. Zömében ez vonatkozik a valós kárpótlás helyett adott papírutaltványok osztásgesztusára, amit az érintetteknek csak igen kis százaléka tudott tényleges értékre, pénzre váltani. Annál inkább gazdagodtak a spekulánsok, akik ki tudták várni a forintokért elvesztegetett kárpótlási jegyek mélyen névérték alatti kényszereladását. Ezt különösen fájdalmasá tette, hogy előttünk zajlott éveken át a zsidó holokauszt-rászorultak többszöri valós pénzértékkel valódi kártalanítása. Így az évtizedeken át tartó másodrendű állampolgári szerep tovább folytatódott.

Mindezeknek a súlyát és megoldatlanságát, annak szervezeti keretben való megjelenését megkíséreltem ráhagyni a jelen és különösen a jövő felelőseire és kondicionáltjaira. Ezért már 1996-ban megjelent az általam írott és szerkesztett könyv a POFOSZ kiadásában „*Bűnhődés büntelenül*” címmel: 260 POFOSZ-tag bajtársam üldözötti életútjának ismertetésével és Szegeden előzőleg lezajlott tíz politikai büntetőper anyagának lefolyását, ismertetését: Lévai Béla, Halápi József, Bedő Zsuzsanna, Kard és kereszt, Szendrey László és társai, Baróti Dezső, Perbíró József és társai, Dávid Szaniszló, Berkes István és Köbölküti Mihály pere és a domaszéki per, összesen 600 oldalon. Ezt követte 2002-ben a „*Szabadságharcunk a bolsevizmus ellen*” című, 539 interjút feldolgozó, háromkötetes, 1700 oldalas kitévő kiadványom, amelynek dr. Kahler Frigyes lektori jelentése szerint: „*Tudományos értéke kimagasló, tudatformáló, magas színvonalú tudományos mű*”. 2010-ben jelent meg a „*Számadás I.*” című, a POFOSZ Csongrád megyei szervezetének két évtizedét feldolgozó könyv, amelyből az itt felsorolt adatok nagyrészt megtalálhatók, és ezeken kívül még sok száz. Ezt követte az „*A POFOSZ két évtizede 1989-2009*” című két kötet 2014-ben 1300 oldalon, a Szövetség tevékenységének bemutatása, a budapesti és 18 megyei szervezet tevékenységének, szerepének feldolgozása, a helyi szervezetek vezetőinek segítségével. A „*Számadás II.*” 2015-ben jelent meg „*A POFOSZ stratégiája*” címmel. (Csak megjegyzésként mondom, hogy a sok évi, sok nappali és éjszakai munkával létrehozott emléktárak elkészítéséért, megjelentetéséért soha, egyetlen forint honorárium sem járt.)

Ezekkel a szakszerű próbálkozásokkal párhuzamban megkezdődött a POFOSZ belső erőihez viszonyítva hatékonyabb publikációs sor. Ez a feldolgozó folyamat máig tart, ezt végzi egy nyugalmazott kémelhárító rendőr alezredes, aki 1956-ban, mint szegedi Radnóti gimnazista diák maga is részt vett a vöröscsillag-eltávolító „csillagász” akcióban. Bálint László kezdetben azokat a folyamatokat derítette fel, amelyekben az ÁVH provokációjával gyanútlan, jóhiszemű és reménykedő magyarok, főként magyar parasztok estek áldozatul (Kereszt és kard), és kerültek súlyos börtönbüntetésbe, sőt számosan akasztófára. Publikációi, kitűnő felderítő ismeretének és szorgalmának köszönhetően átterelődtek az 1956 utáni megtorlások feldolgozásába. Tárgyszerű, pontos leírások ezek, szilárdabb alapot kölcsönöztek a magunk feldolgozásainak is.

De hogy a kép teljes legyen, hátra kell lépni jó néhány lépést, azaz a POFOSZ megalakulása előtti helyzetről és hatásokról is kell beszélni. Ugyanis tegnapi és mai szemléletünk folyamatos és logikus gördülésének irányát csak úgy fedezhetjük fel, ha hosszabban látjuk azt az utat, ami a POFOSZ létrejöttét megelőzte.

Ez az időelőzmény az MDF megalakulásának időszaka volt. Olyanféle politikai gyakorló szakasz, amelynek útgörbületeibe bele lehetett látni, felkészülni meredekebb, netán életveszélyes útszakaszokra is. A megalakult POFOSZ-ba nemcsak MDF-esek léptek be, hanem kisgazda, szociáldemokrata politikában gondolkodók vagy reménykedők, a későbbi SZDSZ-esek és persze pártonkívüliek is, de volt olyan aspiránsunk is, aki egyszerre három pártba is belépett, mondván elvként: „*Én vállalkozó vagyok, mindenkivel jóban kell lennem*”. De mi, akik forradalmi aktivitással, utána megtorló iskolázással fel voltunk vértézve, igencsak az MDF-be törekedtünk.

1987-ben már kezdett felforrni a szegedi közélet is. Itt van becses relikviáim között az MDF tagkönyv, 78-as sorszámmal, 1988. IX. 3-ai dátummal, Lezsák Sándor aláírásával, s itt van a meghívó az MDF első vidéki tanácskozására, Szegedre, 1988. október 1., szombatra szólóan, a JATE Auditórium Maximumába. Téma: *Hazánk demográfiai helyzete* (a zseniálisan előrelátó Fekete Gyula témája!). S végül a tanácskozás szervezői, akik közül legalább egy személynek az aláírása kell, hogy hiteles legyen a meghívó: Bíró Zoltán, Csengey Dénes, Csoóri Sándor, Fekete Gyula, Für Lajos, Kiss Gy. Csaba, Lezsák Sándor, Fejér Dénes, Mucsi Mihály, Pordány László, Raffay Ernő. Az ő nevük kellett garanciául, hogy csak legalább egyikük személyes ismerője lehet jelen a tanácskozáson. És itt van a BM III/III-as szervezetének jelentése is, szigorúan titkos minősítéssel, 1988. szeptember 5-ei dátummal: „1998. 08. 03-án Lakiteleken a Magyar Demokrata Fórum alakuló gyűlése, a résztvevők száma 351 volt... Fejér Dénes szegedi újságszerkesztő bejelentette, hogy 10 taggal megalakult az ottani MDF szekció... 1988. október 20. „az MDF-nek a szegedi Royal kávéházban f. hó 10-én tartott estéjén Fejér Dénes és Raffay Ernő

nyíltan hangoztatták szélsőséges, pártellenes nézeteiket... becsmérelték a félművelt apparatcsikokat. Célként jelentették meg a Munkásőrség feloszlításának elérését". Ezek és számos hasonlóak voltak a bevezető edzések a nemzeti politizálásba, majd a POFOSZ megalakításához.

De az első csalódások és megdöbbenések átéléséhez is. A nemzetinek mondott pártvezető megkülönböztető fogalmi kategóriájának megismerése is erre utalt. Az a hírhedt meghatározás, ami ügyesen és rafináltan keverte, s máig keveri a két hasonló fogalom jelentését, ami pedig pontosan magyarázza a jelentős különbséget. A miniszterelnök, mint igazi úriember, meglehetősen otromba stílusban bizonyított: *„Az ember gatyát vált, nem rendszert, mi rendszerváltoztatást végeztünk”*. Ez az érvelés pontosan megmutatta a „nemzeti” miniszterelnök irányultságát és politikai szándékait. A váltás és a változtatás ugyanis jelentős különbözőséget határoz meg. A „váltás” mást, új utat jelent. A „vadváltó” fogalom a vadásznyelvben gyakori, s arra vonatkozik, hogy a vad másik útra tér át, azaz utat vált. A „változtatás” viszont világosan kifejezi, hogy aki ezt választja, nem tér le az útról, csak változtat (némileg) rajta, s aki ezt használja, kifejezi, hogy a régi, például reformált úton halad tovább. S ezzel mindjárt sikerült rámutatni a „forradalom” és a „reform” minősítésű utak különbözőségére is. Amit ezen a „tethelyen” nem illik túlságosan hangsúlyozni, mert a reformisták vendége vagyok. Ám lassan, az éppen leselejtezendő „polkorrekt” hazug vélekedés vagy elhallgatás helyett ki kell hangsúlyozni a különbséget. Ráadásul, hogy a miniszterelnöki logika is kapjon egy pofont: a gatyaváltás is azt jelenti, hogy tulajdonosa tiszta, másik gatyát vesz magára, nemcsak megváltoztatja, mondjuk kifordítja az addig viseltet. Az egykori miniszterelnök önmagát cáfolta jelentéstani okoskodásával.

A legfontosabb mutató azonban a megalakult POFOSZ saját induló tevékenysége, aminek jellegzetességét itt, Csongrád megyében máig is igyekszünk tartani. Az új belépő tagok fogadását, regisztrálását gördülékenyen s gyors ütemben kellett végezni, a már írott tömeges belépés-sorozat ütemben- és rendben tartására.

Első jelentős szándékunkat, markáns kérdésünket dr. Risay Nándorhoz, a Csillag börtön akkori igazgatójához írott levélben fogalmaztuk: *„Hol van az 1958. október 6-án, a Csillag börtönben kivégzett Kováts József halotti nyughelye?”* A levél dátuma 1989. december 20., három héttel a megalakulásunk után. A választ nem írta le a börtönparancsnok, csak telefonáltatott, hogy nem tudják, valahol a rabtemetőben. Talán a „temetést” végző emlékszik a helyre. Az eltemető állítólag egy kis kézikocsin vontá-húzta a holttestet, és ott földelte el, ahol még volt hely. Az eltemető már régen nyugdíjban volt, de megkerestük a tanyavilágban, és némi pénz- és pálinkaadománnyal sikerült aktivizálni. Napokig, talán hetekig be-behoztuk Szegedre autón, és változó helyeken végzett próba-fölhantolást. Eredménytelenül. Ezután géppel, dózerrel kísérleteztünk hetekig, egész táblákat bontott fel a

gép, de nem találtuk a holttest maradványát. Csontvázleletekkel ötször futottunk be a bonctani intézetbe, de minden azonosítási kísérlet, amit a bonctani orvosok végeztek el, eredménytelen volt. Segítségünkre leutazott Kovács József húga is, de az azonosítás az ő segítségével sem járt sikerrel.

Második, arculatfeltáró levelünk a máig ható és el nem múló mulasztás és elkeseredés hatására jött létre. A levél a Zétényi-Takács jogtudorok által megfogalmazott törvénytervezet elutasítását követte, dr. Sólyom Lászlónak, az Alkotmánybíróság akkori elnökének szólt, 1992. március 19-ei dátummal: ... akik egykor „az Alkotmányra és a törvényre hivatkoztak emberellenesen, igazságtalanul és erkölcs-telenül jártak el velünk szemben. Tönkretettek bennünket, sok magyar testvérünket meggyilkolták, az országot, a nemzetet lezüllesztették, lealjasították. A jog és a Népköztársaság alkotmánya nevében. Ezek az emberek itt élnek közöttünk háborítatlanul, büntetlenül, sokszorosan jobb körülmények között, mint mi. Találkozunk velük, látjuk életmódjukat, nem egyszer a szemünk közé nevetnek. Az árulók, a rablók, a verők, a hóhérok. És van egy kis csapat, tagjai között az országvesztők csemetéivel, akik fontos beosztásokban, a hírközlő média kebelében, jogot színlelve hangoskodnak a hóhérok mellett. Ezek számonkérését akadályozta meg az Önök ítélete. ... Mi nem önöket, hanem a parlamentet választottuk törvényhozónak. ... figyelmükbe ajánljuk Elnök Úr, hogy amit egy nemzet többsége igazságtalannak ítél, azt az illem és a kötelező hallgatás nem sokáig tartja érvényben.”

Választ „természetesen” soha nem kaptunk.

Ám még mindig reménykedünk! Holott jól látható, hogy a volt politikai üldözöttek, károsultak lényegi rehabilitációja nem történt meg.

Pedig a kitelepítettek ma is szenvedik az ellenük eljáró hatóságok, a pártállam általi tönkretételüket, kirablásukat. A volt hadifoglyok, többségükben rabszolgamunkát végző százezrek kártalanítását, rehabilitálását háromévente ismétlődő közgyűlésünkön, sőt vezető kormánytisztviselőhöz írott kérelmi beadványunkban kértük. Mindhiába. A volt hadifoglyok bűnösöknek, politikai üldözötteknek számítottak, akiknek élményeiről beszélni sem volt szabad.

A volt politikai üldözöttek szervezeteinek nevében, testületileg, tagságunk támogatásával fölléptünk a Gyurcsány-kormány által elfogadott rém-émlékmű, a vaskefe felállításá ellen. 2010-ben az új kormány első intézkedéseként vártuk e rémséges, minden rossz emlékünkhöz felidézését, voltaképpen a Gyurcsány-érát jelképező, jelentés- és emlékkideálját (ÁVH, szemkilövés) magán hordozó, azt képviselő, szégyenteljes építmény eltakarítását. És ma a Budapest kulturális arculatának átalakításáért felelős kormány megbízott kijelenti, többször is, hogy „neki tetszik”.

Ma is a legnagyobb taglétszámú, tulajdonképpen egyetlen jelentős tagságú POFOSZ élén olyan, „szabálytalan” módon odakerült országos vezetőapparátus van, amely alkalmatlan feladata végrehajtására.

Mi, a Szövetség megyei szervezetének tagjai, itt, ebben a kis déli megyében szellemileg, gondolatilag az elmúlt 26 év alatt jelentősen magasabb eredményeket hoztunk létre, mint bármely hasonló szervezetünk. Ezt létszámunkkal, könyveinkkel, fegyelmezett tagsági magatartásunkkal, tagdíjfizetésünkkel, szolidáris összetartozásunkkal bizonyítjuk. De e kis déli megyében mára szinte teljesen megszűnt, eltűnt a POFOSZ társadalmi szerepe, tudomásulvétele. Itt történt meg, hogy a forradalom hatvanadik évfordulójának méltó megünneplésére létrehívott 56-os Emlékbizottság nem is vett tudomást létezésünkről. Ez egyetlen más megyében sem fordult elő. Igaz, mi sem tudtunk az Emlékbizottság létezéséről. Ma sem tudjuk, ki mit képviselt, kért, várt el az ünnepség alkalmára az Emlékbizottságban. Állítólag az Egyetemen működött ez az 56-os Emlékbizottság. Amely egyetemen magam is befejeztem egyetemi tanulmányaimat, kiemelkedő minősítéssel, s amely egyetemnek az országban először létrehívott, nem állami könyvkiadójánál főszerkesztő voltam négy évig.

A POFOSZ megyei szervezete képviselőjében az idén [2016] februártól kezdődően, amikor a 60. évforduló méltó megünnepléséről szóló rendelkezés megjelent, öt illetékesnek vélt személyhez nyújtottam be tervezetet: dr. Schmidt Mária kormánybiztoshoz, a POFOSZ országos elnökéhez, dr. Botka László szegedi polgármesterhez, dr. Juhász Tünde megyei kormány megbízotthoz és utólag Kakas Béla megyei önkormányzati elnökhöz. A javaslatok közül egyre Botka László válaszolt, amit meg is valósított a városi önkormányzat, igaz a mi javaslatunkkal teljesen ellentétesen. Azt a kérést, javaslatot, hogy a tízes kerekességű évekhez, a negyvenedik és az ötvenedik évi forradalmi évfordulóhoz hasonlóan a POFOSZ talán így legilletékesebb és legérzékenyebb személyeként, a forradalmi szereplők 26 éve megválasztott képviselőjeként én emlékezzem meg az évfordulóról, csaknem csupán könyörgéssel tudtam elérni. Az is megtörtént, hogy az évforduló évekkal ezelőtti egyik alkalmára tett javaslat akkori megyei önkormányzat elnöke által elutasított kérést, hogy a megyei politikai üldözöttekről és üldözésről, valamint a forradalmi eseményekről és szereplőkről megírt 17 kötetnyi könyvkiadvány szerzőjét és szerkesztőjét érdemeik szerint ismerjék el. Ez úgy valósult meg, hogy egy szomszédos megye 56-os főszereplője által megyéjéről és szenvedéseiről írott könyveiért kapott magas Csongrád megyei elismerést. A Csongrád megyeiek semmit a tizenhét kötetért. Mintha nem is léteznének. Talán az illetékesek nem szeretnek vagy nem szoktak olvasni saját megyéjükéről, csak a szomszédéról? Egy „Forradalmi történetek” című, évek óta kiadásra, azaz a költségekre váró könyvnek, a kormány által milliárdokkal biztosított anyagi feltétele ellenére szóba sem került a kiadása. Ugyanígy a forradalom szegedi folyamatáról, napról-napra, szinte óráról órára folyó eseményeiről, megnevezett szereplőiről évekkal ezelőtt elkészült könyv forgalmi támogatásának kérelme is süket fülekre talált.

Mindennek ellenére vagy mindezek árnyékában mondok köszönetet Géczi Józsefnek és Sipos Józsefnek, hogy a forradalom élő és már meghalt szereplőit képviselő POFOSZ illetékesét is meghívta erre a konferenciára. És köszönetet mondok dr. Löffler Tibor úrnak, aki most szintén a konferencia létrehívójaként lépett fel, de különösen azokért a széleskörű és hatású publikációkért, amelyeket nagy örömmel és egyetértéssel olvasunk. De különösen elégedetté tett minket, hogy a vezető előadók között előadott a magyarországi forradalom utáni nemzeti törekvések kiemelkedő szereplője és az egykori „nemzeti miniszterelnök” szégyenteljes törekvése és alaptalan hangzatos kijelentéseivel félreállított személy, dr. Bíró Zoltán is meghívottként megszólalt ezen a konferencián.

Úgy hírlik, a világ paradigmaváltás előtt áll, aminek első, sőt talán második lépését is megtették a történelem erre kijelölt szereplői. Ez a paradigmaváltás reményünk szerint közelebb visz bennünket, bennünket is annak az álomnak a megvalósulásához, amelyért sokan, mi is 60 éve, nem hősként, de gondolkodó, mérlegelő és cselekvő magyar fiatalelként, honszerető férfiként a forradalmi pástra léptünk.

Összefoglalva, és a konferencia rendezőinek eredeti kérdésére válasz-kiegészítésül: szükségesnek tartottuk, hogy szervezetünk és tagságunk képét minél részletesebben és alaposabban mutassuk be e ritka lehetőségű konferencián. Mert Szövetségünk tagjai, egykori céljaink és szerepünk tartalmából következően alapvetően másmilyen személyes emlékeket idéznek.

1. Megyei POFOSZ szervezetünk gyors taglétszám-fölfejlődését az hozta létre, hogy az 1989 előtti évtizedek megalázó és megnyomorító módszereinek ellensúlyát várták a POFOSZ-tól mindazok, akik megszenvedték azokat az éveket. Tehát: a biztonságos, az állampolgári nyugalomnak, a rettegés nélküli életnek az igénye.

2. A szervezet megalapításán munkálkodó személyeknek egymás kölcsönös ismerete, az elnyomás és megtorlás helyének, eszközeinek és módszereinek közös elszenvetésének emléke.

3. A létrehívott szervezet vezetésére megválasztott személyek kiválasztása. Az erre való alkalmasság, készség megítélésének elsősorban nem a büntetésül kirótt ítélet súlya, időtartama volt a meghatározó, hanem a vélt, a fogvatartás idején tapasztalt személyi alkalmasság, nézet, szemléletrendszer, a szolidaritás, a bajtársiaság, iskolázottság, kapcsolatteremtő adottságok.

4. A taglétszám gyors gyarapodása során az érdekképviselői-vezetői hierarchia gyors, folyamatos létrehozása, felépítése: a megyei, városi, községi, tanyai szervezetek alapítása, 3-5 tagú vezetői testületek, elnökségek helyi választással való kialakítása.

5. A tagsági lét formalizálása: a tagi jogosultság aktuális okiratokkal való igazolása, tagsági igazolványok, tagdíjfizetés a személyi jövedelem összegének arányában, rendszeres, regisztrált tagdíjfizetés.

6. Rendszeres tagsági találkozások, a közösség kialakítása, heti két napon tartott tájékoztató és meghallgató ügyeleti rendszer, évente kétszeri megyei közgyűlés.

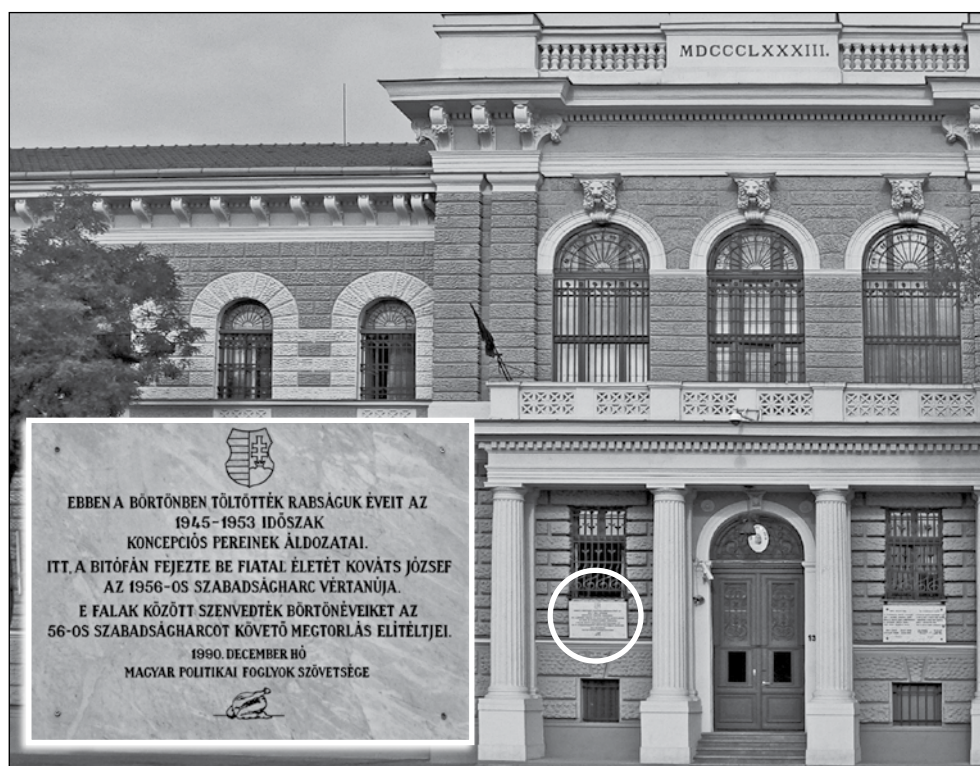
7. Közérdekű, a tagságot érintő ügyek intézése, állami határozatok vonatkozó részének ismertetése, alkalmazása, fölterjesztések rendje.

8. Nemzeti ünnepeken, megemlékezéseken részvétel, koszorúzások, felszólalások, állami ünnepeken közösségi részvétel.

9. Községi szimbólumok, jelvények, díszzászló készíttetése, használata.

Szervezetünk 27 éves működésének bemutatására a 15 perc előadói időtartam példátlanul kevés. Ezt a hiányt természetesen egy másik és más konferencia hivatott pótolni, amit az ebben érdekelteknek kell létrehozni, amelyben szintén alkalmazni kell az eltérő személetek kölcsönösségét is.

E tethelyre hívó, utaló konferencia nem a hatvanadik emlékvét idéző forradalom és szabadságharc céljainak, akcióinak, szereplőinek teljes körű felidézésére szolgál, csupán körülményeinek, következményeinek és a rendező szervezet személyi csatlakozásának emlékezésére. Ám kétségtelen, hogy a hatvanadik évforduló által biztosított bőséges anyagi kereteket céljának érdekében jól használja fel.

Szegedi Csillag börtön – politikai elítéltek emléktáblája (Fotó: Lovászi József)

Szeged 1956. Fent: felvonulás (okt. 24.), lent: gyűlés a Klauzál téren (okt. 25.)
(Móra Múzeum Fotótára/Liebmann Béla)

A MUNKÁS-ÖNIGAZGATÁS GONDOLATA ÉS ESÉLYEI TÖRTÉNELMI PERSPEKTÍVÁBAN – 1956, 1989

Előadásomban néhány összehasonlító megállapítást szeretnék tenni azzal kapcsolatban, hogy az 1956-os munkástanácsok és a '89-es munkástanács-mozgalom között milyen hasonlóságok és különbségek mutathatóak ki.

A „dolgozói öniszervezés” elképzelése egyidős a korai kapitalizmus-kritikák megszületésével, gyakorlati megvalósításának kísérletei pedig végigkísérik az egész XX. századot. A munkás-önigazgatás szűkebb értelemben a *szubszidiaritás* és az *önkormányzás* elvéhez kötődik. Ahhoz az alapgondolathoz, hogy a különféle irányítási-rendelkezési jogosultságokat azokhoz a közösségekhez kell utalni, amelyek felelősen képesek dönteni saját sorsukról. A XIX. században Marx és a német szociáldemokrácia adott elméleti keretet a munkások „szabad társulásainak”, a szovjet típusú diktatúra bevezetése után azonban az öniszervezés gondolata a kiépülő pártállami rendszer baloldali kritikájaként élt tovább.

Az 1956-ban megalakult – mintegy 2.100 üzemi munkástanács – *forradalmi helyzetben, egy rendszer összeomlásának* időszakában volt kénytelen működni. A dolgozók által megválasztott testületek így az üzemvezetés akut problémáin túl olykor általános közigazgatási feladatokat is elláttak. Számos településen a nemzetőrséggel együttműködve megalakított üzemőrségek őrizték a gyári vagyont, biztosították a közellátás céljára történő termelés zavartalanságát, az ország élelmezéséhez szükséges szállításokat. Az októberi „tűzoltó” intézkedések mellett október 31-től figyelhetőek meg az általuk „szocialista demokráciának” nevezett rendszer alapelveinek lefektetését célzó, főleg fővárosi kezdeményezések. Ezek az elképzelések főleg a lengyel és jugoszláv munkástanácsok működési tapasztalataiból származtak, valamint az '50-es évek tervutasításos, az ún. „üzemi háromszögön” alapuló gazdaságirányítási szisztéma tagadásából születtek. '56-ban a munkástanácsok voltak azok a forradalmi szervek, amelyek legkevésbé voltak a kor „szocialisztikus” eszméinek ellenfelei. A pártállami káderbürokráciát feleslegesnek, a diktatórikus vezetési módszereket elvetendőnek tartották, és a demokratikus legitimáció elveivel váltották volna fel. A nemzetgazdaság irányítását, vezetését a politika és a gazdasági káderek béklyóiból kiszabadítva a dolgozók választott szakmai testületeire bízta. Nem kívánták a tőkés piaci viszonyok 1945 előtti viszonyainak restaurációját. Az „ötvenhatológia” egyetért abban, hogy valamiféle *szociális államgazdaság* felépítésére törekedtek. Ez egy vegyes tulajdoni rendszert jelentett, melyben az egyes tulajdonformák arányai bizonytalanok voltak. Nem vetették el az állam

tulajdonosi szerepvállalását és ellenőrző funkcióját a gazdaságban, favorizálták a közösségi tulajdonformákat, ha azok az azt alkotó közösségek saját akaratából jönnek létre, nem pedig a gazdaság felülről történő, erőszakos megszervezése következtében. Doktori kutatásaim szerint a munkástanácsok a magántulajdonnak sem voltak ellenfelei: egyes műszaki értelmiségiek egyéni dolgozói munkásrészvények bevezetésével tartották lehetségesnek a dolgozói érdekelttség fenntartását az államosított gazdaságban, a mezőgazdaságban pedig a szövetkezetek mellett egyéni, kisparaszti gazdaságok és kisbérleti rendszer bevezetését szorgalmazták. Összességében az '56-os munkástanács-vízió, ahogy a tagság összetétele is, sokszínű és egyben széttartó. Voltak, akik a szocialista gazdasági alapelvek alapján – komolyan véve az alkotmány betűjét – valódi dolgozói kontrollt akartak a nevében népinek nevezett, valójában állami kezelésben lévő vagyon felett. Ezek az eklektikus elképzelések egybeesnek a klasszikus polgári (liberális) közgazdaságtan egyes alapvetéseivel szintúgy, mint a '20-as évektől népszerű közösségelvű, korporatív, vagy tervezésben hívó gazdasági irányzatokkal.

'89-hez képest fontos különbség, hogy '56-ban a nyugati integráció helyett az *el nem köteleződés, a blokkon kívüliség* volt általános követelés a munkástanácsok részéről is – még ha a jaltai rend megváltoztathatatlansága miatt ez nem is volt reális. Igaz, a forradalom értékei a keleti helyett a nyugati politikai gondolkodás és modern demokratikus társadalomszervezés sajátosságaival mutattak rokonságot.

A '89-es magyar rendszerváltás *tárgyalásos, békés természetéből* fakadóan az '56-oshoz hasonló kiélezett helyzeteket nem hozott. Nem voltak közellátási zavarok, az átmenet háttérfolyamatainak következményei nem jártak az országot működte-tő struktúrák látványos összeomlásával. Így nem volt igény rendkívüli felhatalmazású munkásszervekre sem, melyek a gazdasági intézményeket irányították volna. Noha munkástanácsok ad hoc jelleggel alakultak egyes üzemekben, hagyománykövető jelleggel. A lengyel rendszerváltással ellentétben – ahol jelentős munkásrészvétel és szervezkedés mellett történtek a változások – hazánkban a munkásság leginkább passzív szemlélője volt az eseményeknek. A lengyel minta tehát '89-ben kisebb szerepet játszott '56-hoz képest.

A fő nemzetközi elvárások a korábban nyújtott hitelért cserébe – az ún. IMF-klauszulák alapján – főként az adósság-vagyon csere, a fizetőképesség és a versenyképesség megteremtése voltak. A gazdasági kényszerpálya és a nemzetközi átalakulásnak való kiszolgáltatottság meghatározta a polarizálódó politikai erők lehetőségeit is. A releváns pártok – politikai nézetkülönbségeik ellenére – lényegében egyetértettek abban, hogy az elvárások teljesítése érdekében az állami vagyontömeg versenyképessé tétele külső tőkeimportra alapuló privatizációs politikával történjen meg. Ezzel végképp partvonalon kívülre helyeződtek a nyertes kormánypárton belül a szociális piacgazdasághoz fűződő elképzelések, az SZDSZ-en

és az utódpárton belüli baloldali átalakulási alternatívák is. Így kisebbségbe került az az elképzelés is – és ez törvényekben is érezhető volt –, hogy az állami vagyon új tulajdonosai munkásrésztvényeken vagy egyéni részesedéssel keresztül bizonyos mértékig maguk a dolgozók legyenek. Pedig ezek az irányvonalak lettek volna leginkább alkalmasak arra, hogy érzékenyek legyenek a társadalmi átalakulás leendő veszteségeinek érdekképviselőire.

’89-ben az ’56-os munkástanács-követelések jelentős része már anakronisztikus volt. Hiszen ’89 programja egyértelműen a kor nyugati kapitalizmusmodelljének bevezetését eredményezte, míg ’56-ban a társadalom politikailag tudatos cselekvői nem kívánták az általuk kapitalizmusként ismert 1945 előtti rendszer visszaállítását. A kor szociális piacgazdaságát pedig korlátozottan ismerték. Igaz, a jövőre vonatkozó elképzelések is zavarosak, sokszor önellentmondóak voltak. Az akkori követelések egy része speciálisan az ’56-os helyzet állandó változására adott politikai reakció volt, másrészt az ötvenes évek mesterségesen iparosított társadalmával szemben megfogalmazott igényeket fejezett ki. Három évtizeddel később, a gazdasági reformok után (melyek számos munkástanács-követelésre hasonló elemet építettek be a magyar gazdaságpolitikába), az ’56-os gazdasági vízió amiatt is partvonalon kívülre került, mert a felszabadult közép-európai gazdaságok a neoliberális gazdaságelmélet és a nyugati pozíciószerezés áldozataivá váltak. A munkástanács a rendszerváltó ellenzék számára a forradalmi hagyomány egyik vállalható örökségeként, az önszerveződés és önkormányzatiság elveit alátámasztó történelmi példaként élhetett elsősorban tovább, és válhatott a racionális politikai cselekvés számára egyfajta hivatkozási alappá, előképpé. A munkásság jövőbeli perspektíváit így leginkább a megalakuló pártok platformjai vagy „önjelölt” munkásképviselek vállalták fel.

Az 1988 szeptemberében megalakuló Baloldali Alternatíva Egyesülés (BAL) marxista indíttatású kapitalizmus-kritikáját főként értelmiségi csoportosulások foglalmazták meg,¹ politikai program és társadalmi bázis híján viszont a rendszerváltó szellemi paletta periferiájára szorultak. Az új rendszer pártjaival és a tőkés tulajdonosokkal szembenálló „civil munkásellenzék” létrehozását favorizálták.

Nagy Éva egy tanulmányában a ’89-es munkástanács-mozgalom három irányzatát jelöli meg.² Az első a „tulajdonos” munkástanácsok, a második irányzat az ’56-os tradíciót és alapköveteléseket felkaroló Rácz Sándor vezette vonal, a harmadik a máig létező és győztes, Palkovics Imre vezette irányzat, amely munkástanács helyett

1 Ripp Zoltán: *Rendszerváltás Magyarországon 1987–1990*. Napvilág Kiadó. Budapest, 2006. 247–248, 468.

2 Nagy Éva Katalin: *Munkástanácsok 1989-ben. A dolgozói tulajdon kérdése a rendszerváltás folyamatában*. In: *Eszmélet*, 91. szám (2011) 120.

érdekképviselőket ellátó szakszervezetekben gondolkodott. A három irányzat az 1990. április 24-én megalakult Munkástanácsok Országos Szövetségében csapott össze, melyben végül a Palkovics-vezette szárny diadalmaskodott – mindmáig.

Sporadikus kísérletek voltak a munkástanácsok országos hálózatának kiépítésére és megszervezésére. A Thoma László vezette *Munkástanácsok Információs Irodája* pártoktól függetlenül nyújtott szakmai-jogi és gyakorlati tanácsadást, készített útmutatókat munkáskollektívák számára. A munkástanács-választás alapelveiről, szabályáról kiadott tájékoztató kifejezetten az '56-os demokratikus szerveződési, választási mintákat követte. Az átalakulás időszakának sarkalatos törvényei, illetve a leendő két nagy rendszerpárt, az MDF és az SZDSZ paktumja következtében az új alkotmányból is kikerült a dolgozói közösségek tulajdonának lehetősége. Az ún. munkavállalói résztulajdonosi programbizottság munkástulajdonlásra vonatkozó ajánlásai sem kerültek bele az ún. átalakulási törvénybe. Ennek butított verzióját fogadta el törvényként 1992-ben a parlament Munkavállalói Résztulajdonosi Programként, mely az amerikai ESOP-mintájára rendelte kiépíteni a munkástulajdont. E törvényt 2003-ban és 2010 után több alkalommal is módosították.

Azzal, hogy az állami vállalatok többségében nem sikerült megalakítani erős és ellenálló munkástanácsokat, melyek képviselték volna a helyi közösség érdekeit az új külföldi vagy hazai tőkések tulajdonos előtt, az állami vagyon – a könnyed törvényi szabályozások mellett – lényegében szabad prédává vált, vagy éveken belül utód nélkül megszűnt. A piaci versenynek kitett, egyre inkább használhatatlan képzettséggel és kilátástalansággal küszködő munkanélküliek százezreit hagyva maga után. A vállalatitanács-reform és a privatizáció gyakorlata pedig a nyugati tőketulajdonosok és a szocialista menedzseri elit győzelmét eredményezte.

Tekintettel arra, hogy a munkástanácsok alapvetően a közép-európai létező szocializmusok válságtermékei voltak, érdemes mérlegre tenni azt, hogy piaci verseny körülményei között egy munkástanács által irányított vállalat milyen kilátásokkal rendelkezik. Saul Estrin oxfordi közgazdásznak a munkás-participációra vonatkozó kutatásai szerint piaci viszonyok között – ahol a versenyképességet a rugalmasság, az innovációs készség, a gyors reakciók mozdítják elő –, a munkástanács léte komoly versenyképességi hátrányt jelent.³ Egyrészt nem képes kezelni a termelés során felhalmozódó tranzakciós költségeket, másrészt egyfajta biztonságot ad, nem készíti a munkaerőt az önképzésre és ellehetetleníti a rugalmas munkaerő-irányítást is. Hatékony működése is csak akkor biztosítható, ha a termelőegység tartósan nyereséges.

3 Estrin, Saul: Self-management, Employee Ownership and Transition. In: Franicevic, Vojmir–Uvalic, Milica (eds.): *Equality, Participation, Transition. Essays in Honour of Branko Horvat*. Macmillan Press, 2000.

Összességében tehát azt mondhatjuk, hogy '89-ben a munkástanács-modell szerinti ország-átalakítás programja nem volt időszerű, a nemzetközi viszonyok és a többségi politikai támogatás hiánya sem tette lehetővé. Így a munkástanácsok története a szocialista korszak egyik epizódja, tovább kutatandó témája marad. Az általuk vallott értékek viszont – melyek a magyar munkásmozgalom legnevezetesebb értékeiből, a szolidaritásból és az egyenlőség eszméjéből fakadnak – továbbra is követendő példát jelenthetnek.

Balog Iván

FÉLELLENZÉKI MOZGALMAK A SZEGEDI BÖLCSESZKARON A 80-AS ÉVEKBEN

Ebben az írásomban a nyolcvanas években a szegedi bölcsészkaron kibontakozott, alulról jövő diák-, illetve reformmozgalmakkal foglalkozom majd.¹ Az alábbiakban amellett igyekszem érvelni, hogy e mozgolódások félellezéki (tehát nem ellenzéki) jellegűek voltak. Előbb a félellezék fogalmát határozom meg (I.), majd az „első egyetem” reformkísérleteit taglalom (II.). Ezt követően a „második egyetemmel” (III.) és az 1988-as diáksztrájkjal (IV.) foglalkozom, majd bizonyos következtetéseket igyekszem levonni (V.).

I. Mi a félellezék?

A félellezék kategóriájának megértéséhez mindenekelőtt azt kell tekintetbe venni, hogy a Kádár-rendszer a nyolcvanas években fokozatosan elindult – a szó Juan Linz által használt értelmében véve – a diktatúrából az autoriter rendszerré válás útján. Linz háromféle politikai rendszert különböztet meg: diktatúrát (ahol egyáltalán nincs politikai pluralizmus), demokráciát (ez teljes mértékben plurális) és a korlátozott pluralizmussal jellemezhető köztes kategóriát, az autoriter rendszert²

Az autoriter rezsimekre szerinte jellemző a félellezék megléte, amely kitüntetett szerepet játszik az ilyen jellegű politikai berendezkedések fellazításában, lassú liberalizálódásában, megreformálásában és ami a legfőbb: későbbi békés, tárgyalásos úton történő leváltásában is.

1 Több szempontból is közöm volt hozzájuk. 1985-ig szellemi szabadfoglalkozásuként tagja voltam a Szegedi Egyetemi Színpadnak, és több írásom is megjelent a BTK-s diáklapban, a Gondolatjelben. Több színpadtaghoz, illetve a lap szerzői közül is jó néhányhoz mindmáig barátság fűz. De kutatóként is tanulmányoztam őket: a jelzett évben – ez is jelezte a kommunista rendszer liberalizálódását – ifjúságkutatóként bekerültem az egyetem szociológia tanszékére, ahol ma is dolgozom. Itt tanítómesterem, az azóta sajnos rég elhunyt Gábor Kálmán keze alatt pallérozódtam. 1990-ben, a rendszerváltás után lehetőség nyílt e mozgolódások tudományos elemzésére. Gábor Kálmán vezetésével szociológiai vizsgálat indult, amely során Bárdi Nándor és Jankó Attila számos diákvezérrel és fiatal oktatóval készített interjút.

2 Linz viszonylag egyszerű, hármas kategóriarendszere azért alkalmazható különösen jól magyar viszonyokra, mert a szerző spanyol, ennél fogva évtizedekig tanulmányozhatta a Franco-rendszer példáját, hogyan „puhul” egy diktatúra. Ld. *Linz, Juan J., 2000.*

A félellenzék helyzete ambivalens, aminek megvannak a hátrányos és előnyös oldalai is: ami egyfelől kettős játéknak, hintapolitikának látszik, az a másik oldalról nézve lehetővé teszi a keretek feszegetését, a „belülről bomlasztást” vagy kívülről szemlélve a „fellazítást”. A félellenzék a „túrt” szférában jelenik meg olyan csoportként, amely a nyílt rendszerellenességhez képest a kisebb rosszat testesíti meg. A hatalom és az ellenzék felé is vannak kötődései, „vegyértékű”, így informális kijáró, információtovábbító és közvetítő szerepet tölthet be, és ezáltal a saját alkupozícióját is javítja³. Ami a Kádár-rendszert illeti, ennek autoriter vonásai elsősorban a nyilvánosság terén alakultak ki, ezért is nevezhette Csizmadia Ervin „diszkurzív diktatúrának”⁴. Ennek köszönhetően itt a korlátozott pluralizmus egyik fő terepe a sajtó – esetünkben a Gondolatjel című lap – volt, amelyet a továbbiakban félellenzéki orgánumnaként, és a köré szerveződött ún. Gondolatjel-csoportot is félellenzékként, tehát nem ellenzékként kezelem⁵.

A diktatúrának az autoriter irányba történő átalakulását történelmi és külgazdasági tényezők idézték elő. Az 1956-os forradalomból a politikai vezetés azt a következtetést vonta le, hogy nem lehet visszatérni a sztálinista módszerekhez, nem szabad a gazdasági problémákat az életszínvonal rovására menő intézkedésekkel orvosolni. Ezért előbb nyugati hitelekkel vettek fel, majd amikor az eladósodás miatt az ország a csőd szélére került, leszámoltak a neosztálinista „munkásellenzékkel”, és az 1968-as gazdasági reform folytatása, az ún. „reform reformja” mellett döntöttek, amelynek során engedélyezték a kisvállalkozásokat is. Okulva az 1968-as prágai tavasz kudarcából, a politikai reformoknak nem engedtek teret, a hitelező nyugati országoknak azonban kényszerből tettek bizonyos politikai engedményeket is. Ennek jegyében más kommunista országokhoz képest kevésbé keményen léptek fel a második nyilvánosságban szamizdatokat terjesztő ellenzékkel szemben. Sőt, a nyilvánosságnak kialakult egy félellenzéki véleményeket hangoztató, félszamizdat jellegű – nem támogatott, de nem is tiltott, azaz: túrt – szegmense. Ennek következtében az MSZMP-ben is egyre inkább elterjedt egy egyensúlyozó magatartás, amely elsősorban a Varsói Szerződésbeli tagságból adódó elvárásoknak igyekezett megfelelni, de tekintettel volt azokra a kényszerekre is, amelyek a nyugati adósrabszolgaságból következnek. A félellenzék befolyása minden, a vonalasok részéről érkező fenyegetés és időnkénti mérsékelt retorzió ellenére egyre nőtt, és jelentősen hozzájárult a rezsim bomlásához, erodálódásához.

3 Erről bővebben ld. *Balog 2010*.

4 *Csizmadia Ervin, 2002, vö. Várnai Györgyi (szerk.) 1992*.

5 Magamat is csak 1985-ig tekintem ellenzékinak. Miután bekerültem a tanszékre – az MSZMP Társadalomtudományi Intézete által finanszírozott kutatói státuszra! –, óvatosabbá kellett válnom. Ettől kezdve már „csak” a félellenzékhez tartoztam.

Jelentős szerepe volt a féllelenzéki térnyerésben annak az elképzelésnek is, hogy a hatalmat az atompatt miatt úgysem lehet megdönteni, de nem is kell, hanem egyfajta tárgyalásos modus vivendit lehet vele kialakítani. Még a térség ellenzéki mozgalmi is ezt a stratégiát követték. Közülük természetesen az 1980-81-es lengyel Szolidaritás emelkedik ki. A nyolcvanas években minden máskéntgondolkodó egyfajta kis magyar Szolidaritást próbált megvalósítani. Ellenzék és féllelenzék között e téren az volt a különbség, hogy az előbbieket ragaszkodtak a transzparens társadalmi szerződéshez, az utóbbiak viszont hol az ő példájukat követték, hol pedig féllelenzékből elfogadták a Kádár-rendszerre jellemző informális különalkukat is.

II. Reformkísérletek az első egyetemen⁶

A Gondolatjel című BTK-s diáklap a nyolcadik évtized elején jött létre egyfajta felszámizdatként⁷, eredetileg a KISZ égisze alatt, ama reformfolyamatba illeszkedve, amely az ifjúsági szervezet pangását érdeklődési kör szerint létrejött alapszervezetek alakításával próbálta megszüntetni. Mindenekelőtt érdemes felvázolni azt a háttérrel és környezetet, amelyben a folyóirat tevékenysége kibontakozott.

A nyolcvanas években a hatalom lassan elengedte a KISZ kezét. A kommunista ifjúsági szervezet a hetvenes években még a mindennapok forradalmiságának álproblémájával küzdött, a balos ún. munkásellenzék bukása után azonban a politikai vezetés végleg felhagyott a lakosság mozgósításával és ideológiai indoktrinációjával. Így a KISZ egyre nyíltabban tömegszervezetből „élcsapattá”, a politikusi karrier előszobájává vált, tagsága pedig egyre fogyatkozott, és jogosítványai is csökkentek, bár formális szervezeti monopóliuma csak a rendszerváltás során szűnt meg.

A szegedi BTK-n ez abban nyilvánult meg, hogy a KISZ-tagok aránya a hallgatók között a 70-es évekbeli 80-90%-ról 1982-re kétharmadra, három év múlva pedig egyharmadra redukálódott, 1984-ben pedig még kari KISZ-titkárt sem sikerült választaniuk.

6 Az első és a második egyetem kifejezést, amely Hankiss Elemér *második társadalom*-koncepciójának adaptációja (Hankiss 1989), Pató Attila használta egy beszélgetés során. A féllelenzék igazi terepe az első és a második egyetem közti szürke zóna volt.

7 Ez eleinte a pártvezetés ellenérzéseit váltotta ki. Pl. a TTK párttitkára a Gondolatjel által ihletett kari kezdeményezéseket hallatán felcsattant: „mi ez a lengyel stílus?”. Az akkori Gondolatjel-alapszervezeti KISZ-titkár pedig a BTK párttitkárának meglegedésére (később ugyanő egyetemi párttitkárként már megvédte a lapot) elhatárolta magát a politikai pluralizmustól, amint azt az újság 1981/6-7. számának 23. oldalán olvashatjuk (Balog 1992, 139).

A Gondolatjelesek ezt látván meglátták a lehetőséget arra, hogy mivel „KISZ tagnak lenni nem kötelező, de hallgatói érdekképviselőre a nem KISZ-tagnak is joga van... az érdekvédelem ne KISZ-alapszervezeti alapon működjön”⁸. A HKR (Hallgatói Képviselői Rendszer) gondolata az akkori társadalmi rendszer jellege miatt csak a diszkurzivitásig, a véleménynyilvánításig mehetett el, mert a komoly döntések nem is az egyetemi tanácsban, hanem központi rendeletekben születtek.

Ennek felismerése után a kudarc okát a Gondolatjelesek így fogalmazták meg: „Érdekképviselőt ott kell csinálni, ahol a döntéseket hozzák. A kari tanács végrehajtó szerv, a döntések a minisztériumban készülnek, ott kell egy ÉT, aminek egyetértési joga van.”⁹

Hasonló okokból feneklett meg a „Jámbor Szándék” elnevezésű, fiatal, szabadabb szellemű kurzusokat tartó bölcsészoktatók által kidolgozott tantervi reformtervezet, amelynek elkészítésére – a rájuk jellemző manőverezési készséggel – a Gondolatjelesek kérték fel őket. Az egyik oktató így emlékezik erre: „Rengetegen belekapaszkodtak a felső vezetésből is ebbe, hogy itt van valami, velünk takaróztak. Egyébként állandóan meghívtak bennünket a Kari Tanácsokba azzal, hogy számoljunk be. Emlékszem, hogy a jelentésekbe mindenhova beírták, hogy nálunk nagy reformkezdeményezések vannak, megy a Jámbor Szándék, szóval egy ilyen szlogennek kezdték használni bizonyos egyetemi körökben a minisztérium felé, tehát még egy csomó mindent meg kellett csinálni, be kellett adni különféle jelentéseket, de...mi erre a negatív következtetésre jutottunk, hogy végül is nem lehet a jelenlegi struktúrában megcsinálni az egészet...”¹⁰. Az általuk elképzelt egyszakosságot ugyanis akkor nem lehetett megvalósítani. Az oktatási elképzelésekbe nem fért bele. A Jámbor Szándék kari szinten nem jutott tovább: „A reformok végrehajtására azért sem kerülhetett sor, mivel túl sok érdeket sértett: politikailag ugyan megbízható, de szakmailag gyenge oktatók tömegének egzisztenciáját veszélyeztethette. Az oktatás túlideologizáltságának – marxizmus-leninizmus tantárgyak, orosz oktatás, honvédelmi nevelés – megbolygatása pedig ekkor még a politikai rendszer alapjait érintette volna”¹¹. Ezen az állapoton – másként gondolkodni és beszélni, javaslatokat tenni szabad, másként dönteni és szervezkedni nem – az sem változtatott, hogy az 1985-ös oktatási törvény, majd az ezen alapuló miniszteri rendeletek ösztöndíj-, vizsga-, tanulmányi és fegyelmi ügyek, valamint a vizsganapok

8 Ökrös Csaba, 1997. 10.

9 Az ügy érdekében..., 1985.

10 Balog Iván, 1992, 149.

11 Ökrös Csaba, 1997. 21.

és a vizsgarend kérdésében egyetértési jogot adtak a hallgatói önkormányzatoknak, a hallgatóknak pedig az intézményi tanácsokban egyharmados képviseletet¹².

III. „A második egyetem”

Az egyetlen, amit a reformerek maradéktalanul el tudtak érni, egyfajta „második egyetem” kialakítása volt a saját maguk számára. Már ekkor kialakult az a felismerés, amelyet a Móra Kollégium híres programjait szervező nevelőtanár így idéz fel: *„1979-80 körül kezdődött el az egyetemi ifjúság egy olyanfajta mozgolódása, amelyben meg is fogalmazták az egyetemmel szembeni kritikájukat. Egyre inkább kialakultak azok a szubkultúrák, amelyekben a hallgatók magukat képezték. Megerősödött az a mai napig érvényes tétel, hogy egymástól többet lehet tanulni, mint az egyetemen. Egyre több rés támadt a társadalomban, és úgy tűnt, hogy érdemes vállalni, hogy formákon kívül éljünk. Nagyon természetes volt az az érzés, hogy az emberek a saját integritásukat meg akarták őrizni. A kis szabadságok megteremtését legalább olyan fontosnak tartom, mint a dolgok anyagi oldalát.”*¹³ Egy korabeli diákvezér a kilencvenes évek közepén így emlékszik vissza erre az ideológiára: *„...Én akkor egy irodalmi lap... szerkesztője voltam, aminek politikai vonatkozása semmi nem volt, méghozzá tudatosan nem volt... a pusztán létén kívül: ugyanis a létét mi politikailag is értelmeztük, méghozzá egy Bibó-passzus félreértésén keresztül. A passzus ennyi: a szabadság kis körei, s mi akkor... erre a gyenge szókapcsolatra azt a nehéz ideológiát építettük, hogy kis saját intézményeket kell létrehozni a hivatalosak tövében és réseiben, amelyek a »szabadság kis körei« lesznek a szocializmuson belül...”*¹⁴

A „második egyetem” „intézményrendszerét” főleg azok a repülőegyetemek alkották, amelyeken hol Pestről lejáró ellenzékiek adtak elő, hol pedig a helybéli diákok – egymásnak, esetenként nem is megvitatva, hanem a munkásmozgalmak hőskorára emlékeztetően felolvasva egymásnak a szabadelvű gondolkodók írásait

12 Ökrös Csaba, 1997. 21.

13 Balog Iván, 1993. 147.

14 Takáts József, 1995. Az ún. demokratikus ellenzék egyik vezetőjétől is ismerünk ilyen megnyilatkozást: „Az világosan látható volt a számunkra, hogy ahhoz hasonló méretű tömegmozgalom, munkásmozgalom, amilyen Lengyelországban kibontakozott, Magyarországon igazán nem volt várható. De mégis, a lengyel fejlődés mintát mutatott, amiről – a különbségeket is figyelembe véve – úgy gondoltuk, hogy Magyarországon is ki lehet próbálni. Ennek az volt a lényege, hogy nem a hatalmon lévőket kell megpróbálni rábeszélni mindenféle reformokra, hanem létre kell hozni az állam körein kívül – Bibó István kifejezését idézve – a szabadság kis köreit, a civil társadalom önálló, embrionális intézményeit, ezeket meg kell védeni, és aztán lassan, lépésről lépésre kiterjeszteni őket.” Kis János, 2008. A civil társadalom kultuszáról ld. D. Lőrincz József, 2002.

vagy éppen csak olyan hézagpótló történelmi műveket, amelyekhez csak kéz alatt lehetett hozzájutni (és itt cseréltek gazdát a szamizdatok is). A repülőegyetemek látogatása, a szamizdatok olvasása nemcsak rendszerellenes – bár nem nyílt! – politizálást jelentett, nemcsak tiltott, ezért édes gyümölcsnek számított, hanem szakmai jelentősége is volt, főleg történészhallgatók körében. A Magyarországon betiltott szerzők olvasása révén olyan alapvető ismeretekhez lehetett jutni hazánk múltjáról és jelenéről, amely nélkül a humán értelmiségi foglalkozásokat nem lehetett hitelesen űzni¹⁵. A betiltott Szabad Európa Rádió és az Amerika hangján kívül csak illegális, ellenzéki kiadványokból lehetett megtudni, hogy 1956-ban nem volt ellenforradalom, hogy a nyugati társadalmakban magasabb színvonalú jóléti ellátást biztosítanak még a munkanélkülieknek is, mint a magyar dolgozóknak, hogy az emberi jogokra hivatkozás nemcsak antikommunista frázis. Végre meg lehetett ismerni olyan „polgári szerzők” műveit is, akikről lehetett olvasni – marxista „vörös farkakkal” ellátott utószavakban –, de tőlük nem.

A szamizdatosok körében ugyanakkor egy idő után kialakult egyfajta elitizmus: az az érzés, hogy egy csomó elbutított, tudatlan, tájékozatlan ember között ama kevesekhez, ahhoz a krémhez tartoznak, amely beavatott, amely rejtett, titkos információk birtokosa. A szakmaiság mellé így társult egy sajátos, „alteros” szubkultúra, amelyet a különlegesség tudata tartott össze, és amely a többi hallgató részéről irigység és értetlenség tárgyát képezte. Két diákvezető így idézi ezt fel, nagy adag önreflexióval: a *„kényszerű egységesség kitermeli az ilyen csoportok közös szubkultúráját, metanyelvét, sajátos humorát. A politizáló csoport pusztán felvállalt funkciójából kifolyólag is – egy egyébként információszegény környezetben – nagy mennyiségű és politikai viszonyaink között egzotikusnak számító információt szippant magába, melyek továbbadása a csoport intézményen kívülsége miatt is sok esetben esetleges.”*¹⁶ Elittudatról tanúskodik a következő interjúrészlet is: *„– A tanári kar nagy része hogy reagál erre a csoportra mostanában? Válasz: – Az egyetemen, úgy gondolom, kiváltságos helyzetbe hozza ennek a csoportnak a tagjait. Nemhogy retorziókról, vagy ellenszenvről, vagy hasonlóról lenne szó, de időnként kiváltságos helyzetbe hozza. Ezt azzal a kifejezéssel lehet leírni, hogy Horger Antal-komplexusuk van, egyszerűen tartanak attól, hogy ezekből a figurákból még lesz valami. Ez vizsgákon, órákon mindvégig érezhető.”*¹⁷

A hallgatói elit – kiváló képességeinek, tehetségének, munkájának köszönhetően! – jó kapcsolatépítő volt, de rengeteg kompromisszumot is kellett kötnie.

15 Szakmai jellegű volt a féllellezék legnagyobb teljesítménye is. Létrehozták a Harmadkor nevű irodalmi és az Aetas nevű legális történész-folyóiratot (az utóbbi azóta is létezik, és nagy elismerésnek örvend).

16 Galamb György – Pikó András 1985. 7.

17 Balog Iván, 1992, 149.

Ez pedig már nem a „második egyetem” sajátosága volt, hanem az első és a második egyetem szimbiózisának, egymásba fonódásának volt a velejárója. A féléllenzéki tevékenység, az informális alkuszisztéma pedig nemcsak a rezsimet bomlasztotta belülről, hanem pszichésen és morálisan magukat a féléllenzékieket is. Erről megrendítő őszinteséggel vall az egyik legtekintélyesebb diákvezér:¹⁸

„Kérdés: Leírnád azt az informális politikát, a modelljét, amelyről beszéltél?

Válasz: Aki nem vesz részt ebben, szerintem az elképzelni sem tudja. Az emberre rákényszerítik azt, hogy hazudjon. Az alapvető követelmény, hogy soha ne áruld el a távolabbi célokat. A másik: próbálj meg kompromisszumot kötni, engedj a céljaidból és legyél naiv. Fölkeresed a befolyásos támogatót. Itt előadod a dolgokat, a lehető legbizalmasabb légkörben, baráti beszélgetésről van szó, tehát nem hivatalos. A koreográfia ez: te tanácsot szeretnél kérni, ő ezt elvállalja, s kifejti az aggályait. Semmire sem fog nemet mondani, az ügyel magával egyetért, de a megvalósítás körül vannak kisebb problémák. Elmondja, hogy a kar belső berkeiben milyen fogadtatásra fog ez az ügy találni. Ezen elszörnyülködsz, holott mindezt te is tudod. De az elszörnyülködés kell a segítségkéréshez. S ezzel elindul a személyes tárgyalások sora. Ha a javaslatod elutasítják, egyetlen választásod marad, fölvonultatni az arzenálot, ezen ő fog meglepődni, bár jól tudja, hogy ez az arzenál létezik, s megteszi az első lépést az új kompromisszum felé. Már nyertél egy kicsit. Jó, jó, de közben mások elkezdik a vezetőnél verni az asztalt, hogyan engedhet meg ilyesmit: az esélyek újra változnak, jön a megállapodás, ami nem nagy herélés, de azért herélés. Ez persze már rég nem az, amiben az ÉT-csal megállapodtatok, ott te opportunistá vagy, de az ÜGY ÉRDEKÉBEN, végül a többiek is elfogadják.

K.: Most az informális politika nyelvéről szeretnék kérdezni.

V.: Nem hiszem, hogy elbagatellizálnám: jóval több a feltételes mód és sokkal kevesebb az állítás. Az egész kommunikáció egyáltalán nem egyértelmű, egy állítás mögé odasorakozik még 6-7, amit bármikor be lehet vetni. Ha nem egyezik a véleményed, akkor ezt személyes hibádnak mondják, szemtelen vagy; ha túlzottan ragaszkodsz az Elveidhez, akkor kompromisszumképtelen vagy, destruktív vagy, nem vagy jó ember.”

IV. A kvázisztrájk

1988-ban Szegeden, a JATE-n szerveződött meg hazánkban 1956 óta az első diáksztrájk. Az általa felvetett legfőbb kérdések: a felsőoktatás országos helyzete, az egyetemi autonómia és a tanszabadság voltak. Követelték a tantervutasítás

¹⁸ *Az ügy érdekében...*1985. 26.

megszüntetését, tanszabadság létrehozását, új oktatási alaptörvény létrehozását, a kötelező óralátogatás megszüntetését, az ideológiai tárgyak helyetti társadalomelméleti tárgyak bevezetését, és a felsőoktatás anyagi feltételeinek javítását is¹⁹. Az oktatók messzemenően helyeselték a sztrájk alapvető követelését, az egyetemi autonómiát, hiszen ez megszabadította volna őket a tantervutasítástól, a pénzügyi restrikciónak, a megalázó kézi vezérléstől. Jóval kisebb lelkesedést váltott ki a tanzsabadság velejárójaként a szelekción és a követelményrendszer kiterjesztése a tanári karra. Az oktatói véleményezési rendszerrel szembeni ellenérzéseknek már nem csekély előtörténete volt. Annak idején már a sztrájk programjának eszmei előfutáraként felfogható Jámbor Szándék kari vitája során is az oktatók versenyhelyzet elé állítása váltotta ki a legnagyobb felhőrdülést.

A pártállam kezdődő bomlása nyilvánvalóan szélesedő mozgásteret teremtett az ilyen tiltakozások számára. A politizálási stílus, amely a sztrájkot jellemezte, hasonlóságot mutat az évtized reformkezdeményezéseivel, valamint a rendszerváltás egészével, amely inkább evolutív folyamatként, mintsem forradalomként ment végbe. Maga a sztrájk is inkább szimulált munkabeszüntetés volt, mint valódi: maguk a szervezők is demonstrációnak nevezték, és az előadások, szemináriumok látogatásának megtagadása sem következett be, hiszen a hallgatók alternatív oktatásban részesültek, melynek során érdekes beszámolókat hallgathattak a nyugati oktatási rendszerekről, az 1968-as diákmozgalmakról stb.²⁰

A sztrájk feltűnő, szinte túlzott óvatossága elsősorban az ország történelmi múltjára, ezen belül is az 1956-os forradalom bukására vezethető vissza. Sokan akkor vonhatták le a következtetést: a kollektív cselekvés értelmetlen, sőt, önveszélyes, elvégre minél többen fognak össze, annál könnyebb egyetlen csapással mindegyiküket megsemmisíteni. A sztrájkolás mindenképpen sokak közös, összehangolt akcióját feltételezte volna, ezt azonban az 1988-as szegedi BTK-s megmozdulás vezetői feltűnően kerülni igyekeztek, ahogy mindenféle forradalmi hevületet is, bármit, ami 1956-ra emlékeztethetett volna. Ezért is maradt meg ez felülről animált jellegű, erősen kontrollált akciónak, és ezért nélkülözte a mozgalom jellegét. Ehhez társult még az is, hogy az évek alatt kialakult „második egyetem” belterjessé és függetlenné tette a kari hallgatói elitet²¹.

19 Ökrös Csaba, 1997. 57.

20 Balog Iván, 1992. 153.

21 Ökrös Csaba, 1997. 30.

V. Összefoglalás

A szegedi egyetem bölcsészkarán a nyolcvanas években történt mozgolódások során mind a hallgatók, mind pedig az oktatók körében a féllellezék játszott a főszerepet. A Gondolatjel-csoportot rendszerkritikus publicisztikai tevékenységük és autonómiatörekvéseik miatt a keményvonalasok ellenzékieknek tartották, pedig a KISZ-en belül kezdtek el tevékenykedni, és deklarálták, hogy nem céljuk a többpártrendszer kivívása. Emellett ügyesen kihasználták, hogy a nyolcvanas években Magyarországon a párton belül ismét megerősödött a reformszárny, ami Szegeden, a BTK-n is érződött. A hallgatói és az oktatói féllellezék között az időnkénti nézeteltérések ellenére szövetség alakult ki. Mindez megmaradt az egyes elitiek közötti együttműködés, időnként a különalkuk szintjén. Tömegbázisuk nem alakult ki, mert ehhez a karon túl nagy volt az ellenérdekeltség az igazi teljesítménykényszerrel szemben. Így az elitizmus bélyege került rájuk.

Az oktatás és a hallgatói érdekképviselet reformját az is akadályozta, hogy az egypártrendszer jellegéből adódóan nem volt lehetőség az egyetemi autonómia és a tanszabadság kivívására, csak az erre irányuló „jámbor szándék” hangoztatására, a *ius murmurand*nak a „diszkurzív diktatúra” szelleméből eredően megengedett gyakorlására. Pontosan ezen kívánt túllépni a rendszerváltás előestéjén, 1988-ban a szegedi bölcsészkar hallgatói sztrájk, amely azonban maga is féllellezéki jellegű volt. A szervezők kerülték a nyílt konfrontációt a hatóságokkal, így pl. valódi munkabeszüntetésre nem is került sor. Így azonban a tömegtámogatás éppúgy elmaradt, mint a legfőbb célkitűzések kivívása. Itt is megfigyelhető volt azonban, hogy legalább a szavak szintjén sok tanár, köztük párttagok is a diákok mellé álltak – azokban a kérdésekben, amelyek nem veszélyeztették érdekeiket. Így azonban a kar összes polgára számára nyitva maradt a kérdés, amely ma is aktuális, és *mutatis mutandis* az egyetem falain kívüli magyar társadalomra is vonatkoztatható: „*Valóban szeretnénk egy jóval szigorúbb, de szabadabb egyetemet, amely elvárja s megköveteli az egyéni gondolatokat, a tudásra alapozott szabad véleményalkotást*”²², vagy „nekünk így is jó?”

22 Sztrájk 1989. 15.

IRODALOM

Az ügy érdekében...1985. – Az ügy érdekében. Részletek egy hosszabb beszélgetésből Pikó Andrással az Érdekképviselői Tanácsról. Készítette Takács József. Gondolatjel, 1985/4. 20-26.

Balog Iván, 1992. – Balog Iván: Egyetemi hallgatói mozgalmak Szegeden a nyolcvanas években. In: Civilizációs korszakváltás és ifjúság. A kelet- és nyugat-európai ifjúság kulturális mintái. Szerkesztette: Gábor Kálmán. Replika Könyvek, Szeged, 1992. 135-159.

Balog Iván, 2010. – Balog Iván: Bibó István recepciója – Politikai átértelmezések. Argumentum Kiadó, Bibó István Szellemi Műhely, Budapest, 2010.

Csizmadia Ervin, 2001. – Csizmadia Ervin: Diskurzus és diktatúra: a magyar értelmiség vitái Nyugat-Európáról a késő Kádár-rendszerben. Századvég, Budapest, 2001.

D. Lőrincz József, 2002. – D. Lőrincz József: A civil társadalom problémája 1989 után. Politikai kultúra az átmenetben. Különszám. WEB. 2002.

Gábor Kálmán – Balog Iván, 1991. – Gábor Kálmán – Balog Iván: Értékek, orientációk, ideológiák az egyetemi hallgatók körében. In: Közéletek. Szerkesztette: Némédi Dénes. Szociológiai tanulmányok. ELTE Szociológiai Intézet, Budapest, 1991. 123–141.

Galamb György – Pikó András 1985.: – Galamb György – Pikó András: Vázlat a kényszerhelyzetről. Gondolatjel, 1985/2. 4-10.

Hankiss Elemér, 1989. – Hankiss Elemér: Kelet-európai alternatívák. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1989.

Kis János, 2008. – Kis János: Hozzászólás az ArchivNet körkérdésére. http://www.natarch.hu/archivnet/rovat/forras.phtml?forras_kod=273 Utolsó letöltés: 2009. jan. 24. 07:18:33 GMT.

Linz, Juan J., 2000. – Juan J. Linz : Totalitarian and authoritarian regimes. Boulder, Colo. Lynne Rienner, London, 2000.

Ökrös Csaba, 1997. – Ökrös Csaba: Eper és bér. A JATE hallgatói mozgalmának és önkormányzatának története (1981-1994). Szakdolgozat. JATE BTK Kommunikáció szak, 1997.

Sztrájk 1989. – Sztrájk. Gondolatjel, 1990/1. 12-33.

Takács József, 1995. – Takács József: A megfelelő ötvözet. Két írás Bibó kapcsán. Forrás, 1995/12. 76–87.

Várnai Györgyi (szerk.), 1992. – Valóság '70. Szerkesztette: Várnai Györgyi. Scientia Humana, Budapest, 1992.

Jankó Attila

A DEMOKRATIKUS ELLENZÉK, 1956 ÖRÖKSÉGE ÉS A SZABAD EURÓPA RÁDIÓ

A konferencia meghívójának mellékleteként kaptam egy térképet, amely az ötvenhatos forradalom és szabadságharc szegedi emlékhelyeit mutatja be. Közülük a legrégibbi az Aradi vértanúk terén álló kopjafa. Felavatásakor – ’89-ben – ott álltam mellette, de számomra nem csak ez az emlék kapcsolja össze a két dátumot és a mai napot; ugyanis fényképének ötmondatnyi leírása kiválóan demonstrálja, hogy most is a durva történelem-hamisítás korszakában élünk.¹

Természetesen lehetetlen a címben megjelölt témákat részletesen kifejtenem, ezért elsősorban saját emlékeimről kívánok beszélni.

A megtorlás éveiben voltam kisgyermek, aki szinte semmit nem látott még a külvilágból. 1963 őszén adtak iskolába, a hallgatás és a mellébeszélés korában nőttem fel. Tudtam persze, általános iskolai magyartanárom azért mesél nekünk arról, milyen a kemény fizikai munka, mert ’56 után évekig nem dolgozhatott tanárként, mint ahogy mára legendává vált gimnáziumi történelemtanárom is azért volt cigányprímás, mert a sokáig csak *októberi események*-nek nevezett napok aktív szereplője volt.² De ’56 valódi történetéről, hátteréről és következményeiről szinte semmit nem tudtam. Elolvastam a hivatalos könyveket, és kezdő matematikusként világosan láttam azok ellentmondásait, hiányait, a *fehér foltokat* – így 1979 őszén csatlakoztam az akkori politikai rendszer ellenzékéhez. Két évvel később – miután elmentem Varsóba a *Szolidaritás* miatt, illetve Nottinghambe Bill Lomaxhoz, aki doktori disszertációját az ötvenhatos forradalomról írta³ és Párizsba, Kemény Istvánhoz⁴ – már az ilyen ügyekkel foglalkozó szervezetek is oda soroltak.

1 Magyarországon az 1989. évi politikai átrendeződés és nyomában a rendszerváltás közvetlen előidézője Pozsgay Imrének, az MSZMP akkori titkárának nyilatkozata volt, miszerint az 1956-os megmozdulások minősítése népfelkelés. Ezzel megdőlt a Kádár-rendszer mesterségesen kreált dogmája a forradalmi megmozdulások ellenforradalmi minősítéséről. Még azon a tavaszon az 1956-os megmozdulásokban részt vett és kivégzett áldozatok nyughelyén, a rákoskeresztúri 301-es parcellában elhelyezett kopjafák mintájára az ellenzéki mozgalmak országszerte hasonlókat állítottak. Ezek a fából faragott kopjafaszerrű emlékoszlopok a rendszerváltás első köztéri jelei voltak. A szegedi kopjafa a legkorábbiak egyike. (A térképet Szeged Megyei Jogú Város Önkormányzata adta ki a hatvanadik évforduló alkalmából, 3000 példányban. Impresszuma szerint írta és szerkesztette Tóth Attila. A felhasznált szövegek forrása: *A forradalom bölcsőhelye – ötvenhat és Szeged*, Bába és Társa Kiadó, Szeged, 2006)

2 Suki Béla (1930–1982) filozófus.

3 Bill Lomax: Magyarország, 1956. Ford. Krassó György. Bp., 1989. Az első nem szamizdat kiadás.

4 Kemény István (1925–2008) iskolateremtő magyar szociológus, ’56 után két évig börtönben volt, 1977 és 1990 között Párizsban élt.

A lassan formálódó demokratikus ellenzék jelentős része '56 őszén még gyermek volt, nem voltak jó emlékei a forradalom idejéből, nem láttak benne folytatható hagyományt. Néhány náluk idősebb ember, elsősorban Donáth Ferenc⁵, illetve Szabó Miklós⁶, az ELTE MEFESZ egyik alapítója – akinek élete végéig lelkiismeret-furdalása volt, amiért ő ezért nem került börtönbe – megpróbálta elfogadtatni velük '56 örökségét. Akit érdekel ez a történet, részletes leírását megtalálja Szabó Miklós könyvében, különösen az *1960 – megszakadt az ellenzéki hagyomány folyamatosága* című fejezetben.⁷ Az 1981 decemberében bevezetett lengyel hadiállapotra reagálva a szerveződő ellenzék elkezdett felkészülni a következő, reményeink szerint tíz éven belül várható, több megszállt országot egyszerre érintő politikai válságra. A *szamizdat* folyóiratok és könyvek ugyan kis példányszámban készültek, de azokat rendszeresen ismertette a Szabad Európa Rádió, így a rendszerrel nem rokonszenvezők szélesebb köre is megismerte azokat. Mivel én a szamizdathoz – terjesztőként – mindig hozzájutottam, csak nagyon ritkán hallgattam a Szabad Európa Rádiót.

A nyolcvanas évek végén szociológus és történész barátaim többsége alapító tagja lett a Szabad Demokraták Szövetségének, tehát én is. Néhány héttel később Kemény István egyik tanítványa, Havas Gábor hívott, látogassam meg, és bemutatta nekem a Szabad Európa Rádió munkatársát, Lángh Júliát, aki megkért, írjak neki rövidebb tudósításokat Szegedről. Javasolta, a Rádió hagyományaihoz híven válasszak egy álnevet, így lett 'Molnár Máté' a szegedi tudósító. Elmagyarázta, nem szabad a tények leírását és azok interpretációját kevernem, én csak tudósító leszek, a kommentárokat majd mások írják.⁸ Ezt nem mindig vettem figyelembe, például a Bibó István emlékkonferencia után azonnal elmondtam neki a bölcsészkaron hallott viccet: „*Melyik a harmadik út mostanában? – Amelyiken Bíró Zoltán hajt Pozsgay Mercédeszével...*”. Persze ez csak háttér-beszélgetés volt. De augusztus huszadikán igen kemény szavakkal számoltam be az Országgyűlés akkori elnökének ópusztaszeri beszédéről, amely szerint javasolni fogja október 23. *nemzeti emléknappá*, tehát *nem ünnepnappá* nyilvánítását. Egyszerűen butának és gyávának neveztem a szónokot. Ez már sok volt a magyar adás főszerkesztőjének, így közös megegyezéssel egy hivatásos rádiós, Várkonyi Balázs lett az utódom. Illett volna korábban átadnom a feladatot másnak, mert valójában összeférhetetlen volt a politikusi szereppel, és én nem akartam hivatásos újságíró lenni.

5 Donáth Ferenc (1913–1986) jogász, politikus, a Horthy korban hónapokig, a Rákosi és a Kádár korszakban évekig volt börtönben.

6 Szabó Miklós (1935–2000) történész.

7 Szabó Miklós: *A jó kommunista szilárdan együtt ingadozik a Párttal. Előadások a kommunista pártok történetéről*. Szeged, 2013.

8 Például Kemény István is dolgozott a rádióknak, írásai egy része olvasható az „... és a 49 méteres rövidhullámon” című könyvében. Kemény István jegyzetei a Szabad Európa Rádióban, 1980–1990. Bp., 2010.

Tudósítóként elmentem olyan rendezvényekre is, amelyeket egyébként valószínűleg nem láttam volna, például január végén a Münnich Ferenc Társaság (helyi napilapban meghirdetett) gyűlésére. Erről írtam egy bohózat stílusú beszámolót, amit úgy kellett eljuttatnom a rádiónak, hogy annak ellenére ne derüljön ki, én vagyok 'Molnár Máté', hogy én voltam a teremben a két kívülálló egyike, ráadásul csak én jegyzeteltem.⁹

A tudósítás egy rövid részletét idézem, az MSZMP megyei ideológiai titkára mondta: „*A párt létszáma nem változott lényegesen, 870 ezerről 802 ezerre csökkent, nincs tömeges kilépés. A belépés üteme viszont csak egyharmada az 1987-esnek. Vissza kell térnünk a régi forradalmi eszközökhöz, személyre szóló agitáció kell, valamint – főlemeli a hangját – tisztesség! Néhány ember nem járathatja le a pártot! Sajnos nem tudunk tőlük időben megszabadulni. Készülnünk kell a választásokra. Még az idén népszavazás lesz az Alkotmányról és az elnöki tisztségről is. Ez komoly politikai harc lesz. [...] Az új szervezeteknek 20 ezer tagja van – valaki közbekérdez: itt a városban? – nem, országosan, ebből 10 ezer az MDF tagja. Az itteni 'Körgát Klub' például 6 fő, de rendkívül hangosak. A Fidesz-nek 100 tagja van Szegeden. Pozsgayról még egyszer: mint tudjuk, négy alapvető cölöpön állunk – és akkor a PB tagja akarja kirúgni az egyiket?! Nagy csattanás lesz!*”

Az OSA két éve – 1989 huszonötödik évfordulóján – közzétette a politikai rendőrség által összeállított napi operatív információs jelentés-eket. Akkor tudtam meg, nem buktam le azonnal: április elején még azt jelentették, hogy „*a szerv hírforrásának részben ellenőrzött információja szerint Ökrös Tamás 'F' dossziés szegedi lakos 'Molnár Máté' néven tudósításokat ad a Szabad Európa Rádiónak.*”¹⁰ Viszont 24 nappal később, valószínűleg a rádió németországi stábjába beépített ügynök jelentése alapján, már pontosan sorolták fel a Szabad Európa magyarországi tudósítóit: Gadó György, Nagy András, Szekeres László, Jankó Attila, Molnár Tamás és Tamás Gáspár Miklós.¹¹

9 A *Rezervátum* című cikk később megjelent a Szabad Demokraták Szövetsége belső tájékoztatójának 4. számában és a Déli Napló 1. számában (1989. márc.)

10 Napi operatív információs jelentés, 1989. április 1.

11 Napi operatív információs jelentés, 1989. április 25. – „*Az osztály egyébként nyolc új státust kapott a hazai változások felgyorsult ütemére tekintettel. Új munkatárs Szépvölgyi Roberta és Bárány Zoltán (kutató osztály), Károlyi Anna színésznő és Szabó Zoltán erdélyi menekült (bemondók), Sipos Gyula (párizsi tudósító). Dr. Szép Zoltánt júniusban véglegesítik, Szócs Géza pedig a nemzetiségi műsorok szerkesztője lesz. A közeljövőben Münchenbe érkezik Hamburger Mihály is. Az osztály számára keretet biztosítottak magyarországi tudósítók foglalkoztatására is: állítólag havi 300 dollárt, plusz a telefon-tudósításokért percenként 10 márka honoráriumot fognak kapni. [...] Az információ forrása megbízható, ellenőrzött, tartalma nem ellenőrzött.*” [A tartalom részben hibás: az ötvenhatos emigráns Sipos Gyula már évtizedek óta külső munkatárs volt, Albert Pál néven. Továbbá, a rádió nem fizetett havi rendelkezésre állási díjat, csak azon tudósításokért járt honorárium, amelyeket a müncheni szerkesztő a műsorban felolvastatott, így nyolc hónap alatt csak elhanyagolható összeg gyűlt össze a számlámon. Meg kell jegyezni; a mai előadásért felajánlott bruttó 25000 forint honoráriumot visszautasítottam, mert a szervezők szerint nem lehetséges egy közhasznú alapítvány javára lemondanom róla.]

A másik témáról, az alakuló politikai pártok tagságáról Solt Ottília '89 márciusában ezt mondta Szegeden, az egyetem klubjában: „*Egy tipikus városban a főorvosok belépnek az MDF-be, az adjunktusok a Kiszgazdapártba, az alorvosok pedig hozzánk.*” Ez persze képes beszéd, de valóban megfigyelhető volt, hogy az MDF soraiban már '88 nyarán feltűntek olyan szintű vezetői állásban lévők is, akik kinevezéséhez néhány évvel korábban pártbizottsági jóváhagyás kellett – és ők számos erőforrással, rendezvényekre alkalmas termekkel, sőt fénymásoló-gépekkel rendelkeztek. Az SZDSZ nem budapesti tagsága alacsonyabb státusú és jövedelmű emberekből állt. Az is megfigyelhető volt, hogy egyes korábban kialakult, összetartó csoportok tagjai különböző politikai szervezetekhez csatlakoztak, az ott szerzett információkat egymással megosztották, egymás politikai karrierjét kölcsönösen támogatták. (Az egyik ilyen klub tagja önkormányzati képviselőként büszkén mondta nekem 1990 végén: „*Már volt egy országgyűlési képviselőnk, most lett egy alpolgármesterünk is.*” A három szereplő három különböző párt – Fidesz, MDF, SZDSZ – tagja volt.)

A legérdekesebb mondat a Münnich Ferenc Társaság gyűléséről készült feljegyzésben az, amelyben az MSZMP megyei ideológiai titkára már januárban bejelentette, ősszel népszavazás lesz az elnökválasztásról, amit valószínűleg úgy értett, közvetlen államelnök-választás lesz. Kalmár Melinda két éve kiadott, monstruózus akadémiai doktori disszertációjában megbízhatónak tűnő orosz levéltári forrásokra hivatkozva azt írta, Moszkvából jött az utasítás: a kommunista pártok egyik vezetőjük komoly hatalmi eszközökkel rendelkező államelnökké választtatásával védjék pozíciójukat, hogy a politikai átalakulás során ne szoruljanak ki a hatalomból.¹²

Ezt természetesen '89 elején még nem tudhattuk, de egy szerzőtárssal – aki határozottan megkért, ne mondjam ki a nevét, pedig az ötlet az övé volt – írtunk egy cikket február közepén, ami arról szólt, nagyon valószínű, hogy a politikai fordulat utáni második választást, nagyjából 5 év múlva, miért fogja az MSZMP vagy a feltehetően addig megalakuló utódpartja megnyerni. (Az érvelés ma már közhely: a politikai változás után kiteljesedő gazdasági válsággal, létbizonytalansággal és munkanélküliséggel szembesülő emberek többségének fejében az időben egymást követő események ok-okozati kapcsolattá transzformálódnak, így egzisztenciájuk maradását védendő az utódpártra szavaznak majd.) Sajnos a cikket megmutattam Tardos Mártonnak, az SZDSZ egyik vezetőjének – és ő azt kérte, ne publikáljuk. De Láng Júliának felolvastam, magnóra is vette, majd a következő telefon-beszélgetésünk során azt mondta: szellemes hipotézis, az is lehetséges, hogy igazatok van, de mi azt az instrukciót kaptuk Washingtonból, a közeljövővel foglalkozzunk, a békés, megegyezésszerű változást támogassuk, úgysem tudhatjuk, mi lesz öt év múlva...

¹² Kalmár Melinda: *Magyarország és a szovjetrendszer (1945–1990)*, Osiris Kiadó, Budapest, 2014.

Mivel a cikk nem jelent meg, néhány hónappal később elmondtam a lényegét Tanács Istvánnak, kiegészítve azzal, hogy szerintem már '89 júliusában megfigyelhető volt a plurális demokrácia elleni hangulatkeltés: „*Láthatóan megindult – ugyan még nem vezércikkekben, csak glosszákban – egy propagandakampány: 'Kedves olvasó, te vagy a rendes, szorgalmas magyar kisember. Téged eddig egy párt zsákmányolt ki, egy pártbürokrácia ült a nyakadon és tartatta el magát. Ezentúl ugyanezt majd hat párt bürokráciája teszi veled. Ne csodálkozz, hogy még rosszabbul fogsz élni, mint ahogy eddig éltél.' Elég könnyű lesz összecserelni az okot a következménnyel: eltakarni azt, hogy az országot az MSZMP politikája, gazdaságpolitikája vitte csődbe. A helyzet még néhány évig romlani fog, de ennek oka nem az új pártok megjelenése. [...] A súlyosbodó válság kialakíthat egy olyan tömeghisztériát, amikor a közönsekés józan észre való hivatkozás, a ráció minimuma is túrhetetlen, magyartalan disznóságnak fog számítani. [...] Szerintem az átmeneti időszakot úgy kellene megoldani, hogy [...] egy működőképes kormánykoalícióban legyen benne az MSZMP is. Ha földcsuszamlás szerűen veszt, akkor is ott marad sok ezer kádere az államigazgatási és gazdasági vezetői funkciókban. Legyen csak benne az MSZMP a kormányban, és ahogy mondani szokták, vigye el a balhét. Még az ő kormányzásuk alatt legyen több százezer munkanélküli, ne egy tiszta ellenzéki koalíciónak kelljen hozzáfogni a csőd felszámolásához.*”¹³

Akkoriban a demokratikus ellenzék vezetői is hasonlóan látták a helyzetet. A politikai rendőrség által lehallgatott és sajátos belügyes zsargonban összefoglalt szeptember végi telefonbeszélgetés szerint:

„Szabó Miklós a hazai eseményekről tájékoztatta a Párizsban élő Kemény Istvánt. A választásokról úgy nyilatkozott, hogy arra feltehetően januárban fog sor kerülni, annak ellenére, hogy a tömegek aktivizálása miatt többen szeretnék legalább márciusra halasztani. De az semmit sem fog megoldani, mert utána is az átmeneti állapot lesz a jellemző, és még nem az lesz az ország végleges politikai képe. Szabó szerint legalább háromféle forgatókönyv várható, és a 2. látszik legvalószínűbbnek. E szerint az MSZMP a maga 20%-ával és az MDF a kb. 30-35%-ával koalíciót alakít. Szabó a letragikusabbnak a harmadik variációt, a lengyel földinduláshoz hasonlót tartaná, amely szerint az MDF mintegy 70%-ot kap, az MSZMP feloszlik, az összes tagja átlép az MDF-be és azontúl az MSZMP-t MDF-nek fogják hívni. [...] A lengyelekkel párhuzamot vonva megállapította, hogy 'nálunk a dolgok alakulása kizárja az előzetes paktumot, de ennek ellenére utólagosan mégiscsak szükség lesz egyfajta megállapodásra'.”¹⁴

13 Tanács István: *A szellem arca(i)*. Délmagyarország, 1989. július 29.

14 Napi operatív információs jelentés, 1989. szeptember 25. – Az első opció leírását nem tartalmazza a rendőrségi összefoglaló.

Minden jelenlévő tudja, a szükséges megállapodást végül másról, mással kötötték meg a Szabad Demokraták Szövetsége vezetői, két évvel később már elfogadhatónak tartották a magát szocialistának nevező párttal történő kooperációt, 1994 nyarán pedig koalíciós szerződést kötöttünk az MSZP-vel. Visszatekintve én is úgy látom, ez egy kikényszerített hiba volt.

Még a nyolcvanas években, szamizdatban olvastam először ezt az elmélkedést:

*„Az újkori történelem általános tendenciája szerint a legrosszabb, a legfélelmetesebb eshetőség sohasem következik be. Mindig valami más történik, nem a legrosszabb, nem a legjobb, csak éppen a legundorítóbb. A XVI. század elején, amikor II. Szolimán szultán megindult a Balkánon, az lett volna a legborzalmasabb, ha elfoglalja egész Európát. A legüdvösebb az lett volna, ha V. Károly, I. Ferenc és a pápa szövetkeznek és kiverik a törököt. A legundorítóbb következett be: I. Ferenc és a pápa megegyezett a szultánnal, mire a törökök csak Magyarországot foglalták el és pusztították százötven esztendeig. Az első világháború legszörnyűbben akkor végződött volna, ha II. Vilmos legyőzi a Nyugatot; ideálisan, ha a Nyugat győz, és stabil békét teremt. Megint a legundorítóbb következett be: a Nyugat ugyan győzött, de oly gyalázatos békét diktált, amely most, húsz évvel a békekötés után szükségyszerűen háborút hozott. Most az lenne a legiszonyúbb, ha Hitler uralkodnék az egész világ fölött. A kívánatos az lenne, ha a Nyugat győzne és demokratizálná az egész világot, a Szovjetuniót is beleértve. De ez túl szép lenne. Marad tehát a legusztustalanabb...”*¹⁵

Faludy György foglalta így össze emlékiratában a Franciaországból vele és Havas Endrével együtt 1940-ben Portugáliába menekülő Lorsy Ernő töprengéseit. Természetesen ez utólag – ’57 után – leírt szöveg, de talán nem csak a költői képzelet diktálta. Ezt idéztem 26 éve, a helyi napilapban megjelent cikkemben, és így kommentáltam:

„Tekintsünk a jövőbe, a feltételezhető legundorítóbb alternatívára. Szerintem a ’másfél-párt-rendszer’ lenne a legocsmányabb végkifejlet. Ami nem más, mint a magyar hagyományok egyik legszerencsétlenebb elemének föléledése; 1867 után és a két világháború között sem létezett parlamenti váltógazdálkodás. Voltak ugyan ellenzéki pártok, volt néhány képviselőjük az Országgyűlésben – de nem volt esélyük arra, hogy a következő választáson kormányra kerüljenek. Az uralmon lévő párt a választási rendszerbe beépített eszközök – és néha durva manipulációk – segítségével mindig meg tudta őrizni túlsúlyát. E helyzetben az ellenzéki politikusok jelentős része is demoralizálódott, korrumpálódott. Ha az előttünk álló évtizedben meg tudjuk akadályozni, hogy megint csak egy quasi-többpártrendszer alakuljon ki, akkor elkerüljük a legundorítóbb alternatívát.

¹⁵ Faludy György: *Pokolbéli vig napjaim*. AB Független Kiadó, Bp. 1987; <https://pim.hu/hu/dia>

*Talán nem megyünk vissza a 'létező szocializmus' zsákutcájából egy nemzeti, konzervatív, tekintélyelvű rendszer tévútjára.”*¹⁶

Ez a figyelmeztetés nem pusztán pesszimista intuíción alapult, hiszen Szabó Miklós – fennmaradt vázlatai szerint – már a hetvenes évek végén is beszélt erről, illetve 1983 tavaszán rögzített és 2013 őszén publikált előadásában így elemezte az '56 november elsejére kialakult helyzetet:

*„A politikai harc eldöntetlen volt, az, hogy a társadalmi osztályok hogyan mozgtak volna ebben a konstellációban, nem nagyon volt kiszámítható. Nagyjából azt lehetett látni, hogy aki baloldali hajlandóságú volt, az Nagy Imre felé gravitált, a másik oldalon pedig a lehetséges főszereplő lényegében a klerikális komplexum volt. Ez valóságos, nagy lehetőségekkel rendelkező erő volt. Ennyiben tehát létezett ellenforradalmi erő – amennyiben ma még használni akarjuk ezt a kifejezést. Teljesen világosan és egyértelműen, mint '45 és '47 között a kisgazdák, a volt keresztény középosztályra támaszkodott, amely akkor még létezett. Arra számítottak, hogy a kisparaszságot, a kiskereskedőket és kisiparosokat is maga mögé sorakoztatja – ha újra lesznek majd. Amennyiben ez az irányzat győzött volna, a vörös sztálinizmus után egy fekete–piros-fehér-zöld színre festett sztálinizmus jött volna létre. Amiben állami tulajdonban maradtak volna a gyárak, amelyeket bürokratikus politikai kasztként igazgatott volna az újrászervezett keresztény középosztály politikai elitje, ahogy azt addig a sztálinista pártapparátus tette. Valószínűleg egy következetesebben fenntartott vegyes gazdaságra támaszkodott volna, mert nem merülhetett volna fel a mezőgazdaság kollektivizálása.”*¹⁷ Szabó Miklós a fekete színnel a katolikus egyházra utalt.¹⁸

Három évvel a másfél-párt-rendszer-ről szóló cikk megjelenése után, 1993-ban, egy szegedi üzletember, aki 1989 előtt kiépített kapcsolatait felhasználva elsőként importált magánvállalkozóként nyersolajat Oroszországból, akkori gazdasági tanácsadójával (a fordulat előtt politikai-gazdaságtan oktató volt az egyetem marxista tanszékén, később a Fidesz polgármester-jelöltje lett) és a fentebb már említett alpolgármesterrel utazott ki az Ural vidékére újabb üzletekről tárgyalni. Amikor visszatértek, egyik kísérője lelkesen mesélte nekem: *„Ott érdemes az önkormányzati vezetőkkel megállapodni – ugyanis minden fontos kérdésben ők, illetve a volt KGB tiszték és a helyi maffia-főnökök döntenek. De ez nem túl időigényes folyamat, mert a három csoport tagjai ugyanazok.”*

16 Jankó Attila: *“A leg...”*, Délmagyarország, 1990. április 27.

17 Szabó Miklós: *A jó kommunista szilárdan együtt ingadozik a Párttal*. 100. o.

18 *„A sztálinizmus, olvasom, felhasználta a katolicizmus idevágó eredményeit.”* Esterházy Péter: *Kis Magyar Pornográfia*. Magvető Kiadó, Bp. 1984. 48. o.

Visszatérve az előadás első mondataihoz, az első ötvenhatos emlékoszlop avatásakor éppen optimista voltam, de ennek régen vége. Azt hiszem, célszerű komolyan vennünk egyik szociológus mesterem 1980 végén publikált cikkének fő tézisé: ha egy társadalmi folyamat hosszú ideig – több évtizedig – tart, *akkor az a célja, ami az eredménye*.¹⁹ A célra vonatkozó deklarációkat, politikai nyilatkozatokat, kormányzati propagandát figyelmen kívül kell hagyni: *az volt a célja, ami az eredménye lett*. Ez egyáltalán nem új gondolat, olvasható egy nagyon régi, elvileg közismert és sokszor idézett könyvben is: „*mert gyümölcséről ismerik meg a fát*.”²⁰

19 [A magyar oktatási rendszernek] az a célja, ami ma az eredménye, nevezetesen: minél kisebb ráfordítással, a családokra minél többet hárítva biztosítsa a differenciált társadalmi struktúra újratermeléséhez szükséges szelekciót úgy, hogy azért a szelekcióban a sor végére kerülők is rendelkezzenek a társadalom zökkenőmentes működéséhez szükséges minimummal. Andor Mihály: *Dolgozat az iskoláról*, Mozgó Világ, 1980. 12. sz. 12. o.

20 Vagy legyetek jó fák, és teremjetez jó gyümölcsöt,
vagy legyetek romlott fák, és teremjetez romlott gyümölcsöt;
mert gyümölcséről ismerik meg a fát.
Máté Evangélioma, 12:33 – Károli Gáspár fordítása.
Ha jó a fa, jó a gyümölcse is, ha rossz a fa, rossz a gyümölcse is.
Mert gyümölcséről lehet megismerni a fát.
Máté Evangéliuma, 12:33 – a Magyar Bibliatársulat új fordítása (1990)

Gellérfy László

BÜNTETETT SZAVAK

Rég tudjuk, nem az a kérdés, hogy mi a történelem, hanem az, hogy mindennapi életünkben mi válik történelemmé.

1985. október 22. Lakitelek. Akár történelemmé is válhatott volna, de nem vált!!

Csak kevesen emlékezünk rá, hogy a két évvel későbbi rendszerváltó sátorálítást egy furcsa, szokatlan kiállítás-megnyitóval egybekötött verses felolvasó est előzte meg.

Ha a rendszerváltás történetébe nem is került be – csupán egy szerény dokumentumként jelent meg róla évekkel később – az évfordulón talán érdemes felidézni ezt az estét, erősen szubjektív megközelítésben.

*

Az MTV Szegedi Körzeti Stúdiója meghívót kapott a lakiteleki művelődési ház Élő antológia című, kiállítás-megnyitóval egybekötött felolvasó estjére.

Egy híradós tudósítást megérhet – gondolhatta az aktuális szerkesztő, és rám szignálta a munkát. Vegyétek fel, aztán majd csináltok belőle valamit!

Boldog békeidők, amikor még volt Szegedi Stúdió, és az MTV is megengedhet magának, hogy stábot küldjön egy kiállításra. Átlagos, hétköznapi kiállítás-megnyitóra készültünk, de a Szabadság téren át egészen az MSZMP pártközpontig elhallatszódó, elnöki vizsgálatot követő balhé lett belőle.

Már az gyanús volt, hogy annyi embert még aligha látott az akkori lakiteleki művelődési ház, melynek akkor egy Lezsák Sándor nevű, fiatal tanító-népművelő volt a munkatársa. Zárójelben jegyzem meg, hogy a munkaviszonyát természetesen nem egészen egy hónappal az est után megszüntették.

Néhányan persze tudtuk, hogy nem egy átlagos este lesz ez. Október 22-én Lakitelken, Lezsák Sándor szervezésében valami egészen különleges dolog készülhet.

Jól ismertem Sándort, máshonnan, máskorról, mások barátságából. Tudtam, itt most minden szó fontos lehet, s ha azt akarjuk, hogy tényleg ott lehessünk, hát erről bizony senkinek nem szólhatunk.

Voltunk vagy ötszázan. 1956 jegyében gyűltek össze a résztvevők. Olyan költők versei is szerepeltek a képek alatt, akiket a rendszer az ellenségeinek tartott (Máraitól Tollas Tiborig), és úgy beszéltek a nemzetről, hogy nem

törődtek a határokkal, a „szomszéd népek érzékenységevel”. Csoóri Sándor, Baka Pista, Nagy Gáspár, Szécsi Margit, Utassy, Buda Ferenc – meg mások – az előadók között. Itt hangzott el az *Egy mondat...* és Ratkó verse, a *Tánc*. A színpadon ültek a költők, felettük egyetlen felirat: ÉLŐ ANTOLÓGIA, s talán valahol még ez is: *Ragyog az októberi erdő, ragyog az októberi nap!*

Felemelő érzés volt látni és hallani azokat, akiknek a verseit sokszor csak egy-egy stencilezett, titokban terjesztett lapon olvashattuk.

Boldogemlékű Könyvklub, Kiskunmajsza! De ez egy másik történet.

*

Az estét felvettük, a néhány perces híradós anyagot elkészítettük belőle, le is adtuk, s már nem is beszéltünk róla, mígnem a titokzatos, rosszat sejtető „K” vonalon két napra rá, keresték a stúdióvezetőt az elnöki titkárságról.

Regős Sándor kórházban volt, így a helyettese – akiről aztán jóval később sok mindent megtudtunk – intézkedett.

– Éberség, éberség! – mondogatta. Ma már tudom, hogy miért. – Ki és mit forgatott a napokban valamilyen „Telken”???

Valószínű Kistelek lehet, mondta az elnök – akkor éppen Kornidesz Mihály – jól értesült titkárnője. Az elnök et. felesége odavalósi.

Mint felbolydult méhkas, kereste mindenki az ominózus kisteleki anyagot, de semmi. Hetek óta nem forgattunk Kisteleken.

ÉN hülye, mert már akkor okosabb akartam lenni, mint kellene, szóltam, hogy Kisteleken nem, de Lakitelken, ott tényleg forgattunk.

Na, ezt nem kellett volna! Beindult a gépezet. Azonnali megtekintés! Ketten ülünk egy vágószobában, a főszerkesztő-helyettes meg én. Fejhallgatót kellett felvenni, hogy a műszaki kollégák ne hallják az anyag hangját!!! Kész örület. Volt vagy másfél óra a teljes nyersanyag, a cenzor végignézte türelemmel, de nem értette, mi baj ezzel az egésszel.

Még szerencse, hogy nem értette, így aztán nem is neki kellett döntenie a szalag sorsáról. Mindenesetre jobb a békesség, bezárta a páncélszekrényébe, és jelentett a „K” vonalon – ami nem is piros volt, sima fekete. Ott is, meg máshol is. A szalagot még aznap autóbba tették, meg sem álltak vele az MTV elnökéig.

A szalag sorsáról sokáig nem tudtunk semmit. Még évekkel később is csak annyit lehetett hallani, hogy a pártközpontban, Lakatos Ernő megtekintőjében végeztek be sorsát.

Mások szerint megnézték, és „AZONNAL TÖRLENDŐ” megjegyzéssel küldték vissza Szegedre.

De lehet, hogy nem. Lehet, hogy ma is megvan, és békésen várja sorsát az MTV archívumának valamelyik polcán.

Ha még egyáltalán van MTV, és van még archívum. Csak megjegyzem, nincs!!.

*

(Nyitnék itt egy rövid zárójelet.)

A Belügyminisztérium ügynöki jelentésében a részletes beszámoló mellett az is olvasható, hogy megbízható informátorok szerint az MTV Szegedi Stúdiója nemcsak rögzítette, de adásba is helyezett az estből néhány rövid részletet. Imádom olvasni ezeket a jelentéseket – már amit lehet – , jó tudni, hogy figyelték rám. Már akkor is!!!! Ma is, csak ma nem így hívják a „jólértesült informátorokat”).

*

Nem lenne teljes a történet, ha jó egy évvel ezelőtt nem derül ki, hogy igen, a felvétel megvan. Itt van egy DVD-példánya a kezemben.

Gondos? Előrelátó? vagy csupán Számító? kezek mégiscsak megőrizték, és pénzt, hatalmat, befolyást csináltak belőle. Egyebek mellett ez is, meg sok más is persze, az egykori szerény, szegedi segédoperatőrt egészen az MTVA Közalapítvány elnöki székéig repítette.

*

Tanulság? Tulajdonképpen semmi. Csak egy apró magyarázat arra, én *hogyan nem lettem* a lakiteleki rendszerváltó történelem krónikása.

CSATTOGÓ SZÉLBEN

Részletek Annus József¹ kiadatlan visszaemlékezéseiből

Közreadja: Annus Gábor

Édesapám a Tiszatájtól való emlékezetes eltávolításuk után, szinte pontosan 30 éve, 1986 novemberében kezdett hozzá a lap szerkesztőségében töltött közel tizenhét évének megírásához. Sajátos kronológiát követve, a történet végével, a laptól való eltávolításának megírásával kezdte, de ennek a fejezetnek az elkészültével megíratatlannak érezte az ún. „szép napok, szép emlékek” időszakát.

Amolyan saját magának való gyónás lett belőle, melyhez a következő „használati utasítást” mellékelte: **„Ha Isten és sors engedi, hogy valamikori fölhasználásról magam dönthetek, akkor nincs mit hozzátennem. Ha családomra marad, tőlük azt kérem, bölcsen rendelkezzenek vele: csak arra érdemes ember kezébe adják s arra érdemes időben.”**

A következőkben – ha az egész szöveget nem is – de néhány izgalmasabb részlet olvashatnak ezekről a tanulságos időkről. Sajnos a sors nem engedte, hogy a kéziratról maga döntsön, és egyelőre az arra érdemes idők sem látszanak...

(A. G.)

Meg kell írnom ezt a históriát, hiszen a Tiszatáj abban az időben a magyar szellemi élet egyik figyelmet érdemlő műhelye volt. Benne éltem, egy kicsit ő is bennem és belőlem is élt.

Az 1985 decemberi számban hoztuk Csoóri Sándor Bábolna esszéjét, amely Sára Sanyi filmjének ürügyén beszél erről a különös vállalkozásról. Az esszé egy mondata, pontosabban kettő, így fest: *„Mennyire egyszemélyes vállalkozás Bábolna? Annyira, mint a Kádár-rendszer?”* Bizonyosra veszem, hogy itt állt meg a „hivatalos olvasók” piros (vagy kék) ceruzája. Pedig előbb is megállhatott volna, ott ahol a miénk, az enyém megállt, amikor nyomdába küldtük ezt a ragyogó írást. Ott, ahol Burgert Róbertől szólva Sándor elmondja, hogy a sok bölcs ügyesességgel, leleménnyel, sőt színészi képességekkel megáldott ember hosszú nyilatkozatában úgy tárul föl, mintha „közben az értékek elrejtésén” is munkálkodnia kellene.

¹ Annus József (1940–2005) író, szerkesztő. 1970–1971-ben a Tiszatáj című irodalmi folyóirat segéd-szerkesztője, 1971–1972-ben olvasószerkesztője, 1972–1986 között főszerkesztő-helyettese. 1986-ban a lap működését felfüggesztették, őt állásából eltávolították. 1989-ben rehabilitálták.

Igen, az *értékek elrejtésén*. Az idegeinkbe ivódott ez az abszurditás: jót, fontosat, hasznosat – már-már csak suttyomban. Akinek veréb van a kalapja alatt, az ne nagyon emelgesse a fejfedőt, mondja a népi bölcsesség. De hát milyen verebeket is őrizgetünk mi a kalapunk alatt? Ilyesfélétet, mint ez az őszinteségtől megszépült esszé.

Efféléken töprengtem a kinyomott szám fölött még december elején, amikor csörgött a telefon. S. J. osztályvezető magához rendelt a helyi „fehér házba”. Az utcán rohanva Csoóriból készültem. Csak ez a közlemény jöhet szóba, súgta a sokéves gyakorlat. De az osztályvezető (most éppen lila) cenzori tolla nem a Csoóri-esszé sorait húzgálta alá, hanem valahol a 60–70. oldal között egy vers néhány sora öltözött lilába. Nagy Gáspár verse volt az, méghozzá a Szerettem az őszi nőket című, amelyet én első olvasásra igencsak telitalálatú, kedves költeménynek minősítettem. A magam gyönyörűségére többször is elolvastam a játékos-szomorú sorokat. (Ilyenekre emlékeztem például: „...*fák példáján vetkezőket, igen – a velem vétkezőket...*” Vagy mindjárt az elején: „*Szerettem az őszi nőket, érett szeptemberedőket...*”)

– Hogy adhattátok ezt le? – lökte elém hanyagul a kinyitott lapot az osztályvezető. – Ebből, édesapám, nagy pofon lesz. Én mondom, nagy pofon!

Nem töltöm az időt a szemüvegem keresgélésével. Távolra tartom a kinyitott folyóiratot, az izgalomtól azonban most a garmond betűket sem látom.

– Olvasom én, apám! – int az osztályvezető. – Illetve *mondom*, mert már tudom kívülről, a szentségit! No, itt van: „... *az októberi lobogókat / novemberben elhagyókat / mint elúszó gyors hajókat...*” Hát erről van szó! Egyértelmű, nem?

– Igen, persze. Csak nem tudom, szerinted mi az az egy értelem?

– Ne ízéljük egymást, öreg! Mikor volt az, amikor az októberi lobogókat elhagyták novemberben? No, ugye! Egyértelmű, hogy a fiú mire gondol.

– Na ne!

– Miért, szerinted ez a két sor is azokra az őszi nőkre vonatkozik?

– A legnagyobb mértékben. És ehhez még csak bonyolult esztétikai vagy pszichológiai elemzés se kell. Pőre nyelvtani magyarázata van: a „lobogók” itt nem többes főnév, hanem melléknév, melléknévi igenév, ha jól emlékszem még a terminológiára és nem változtatták meg azóta...

– Józsi, Józsi, ne akarj már engem is megetetni! Aranyapám! Gondolkodjatok valami hihetőbb magyarázaton, mert ezt nem fogadják el. Ismétlem: én úgy érzem, most nagy pofon lesz... De igazoló jelentés bizonyosan. Na, áldás-békesség...

Másnap reggel sápadtan ülünk a redakcióban. Telefoncsörgés riaszt. A kislány beszél, engem kérnek.

– Hát, édesapám – mondja a telefonban az osztályvezető –, ezek a fönti okos mackók még engem is majdnem megetettek. Hát az tényleg nem főnév! Melléknév, a szentségit neki! Mit mondana ezeknek szegény Tóth Dezső? Most látszik csak, mekkora veszteség...

– Hát igen, ő nem hiányzott az iskolából, amikor a szófajokat tanították...

– Apám, és még... Nade, elég... Ennyi. Heló.

Összenézünk. Nem kellett mondanom, miről volt szó. Az erős hang hallható volt az egész szobában.

Megkönnyebbülve bort bontottunk.

Alig telt el egy fél év, már a júniusi lapszám is kint sárgállott az újságosbódék üvege mögött, és se egy hümmögő megjegyzés, se egy rosszalló telefon, még egy kiszivárogtatott fenyegetés sem érkezett. Már a júliusi szám tördelésén, imprimálásán is túl voltunk, az augusztusi korrektúrák egy része is csörgedezett már vissza a szedőteremből. Az időszaknak megfelelő nyugalommal mentünk hát június 25-én délelőtt a Kincskereső táborba Újszegedre, ahol vagy száz gyerek előtt beszéltünk Olasz Sanyival a szerkesztés „műhelytitkairól”, mit sem sejtve arról, hogy bent a házban már folyik a hajtóvadászat flekkek és hasábok után. Pedig a pánik ott már reggel kitört s zajlott még akkor is, amikor mi a táborból visszaérkeztünk.

Rövid idő alatt ennyit sikerült megtudnunk: tegnap (június 24-én) este a Tájékoztatási Hivatal egy osztályvezető-helyettese leszólt – miután az új igazgató nem volt itthon, ezért – a vállalati főkönyvelőnőnek, hogy a lap júliusi számának teljes anyagát (kézirat, hasáblevonat) azonnal szedjék össze, és szigorú számozással további intézkedésig a páncélszekrénybe zárják be. Ugyanilyen értelmű telefonutastást kapott a nyomda (ugyancsak új) igazgatója, azzal a különbséggel, hogy ő a már kinyomott íveket (4 ív ilyen volt) és az ólmot is zárja el. Jellemző gondolkodásunkra, hogy figyelmünket úgyszólván kizárólag a júliusi szám tartalom-jegyzékére irányítottuk, azt latolgatva, vajon mivel is lehet itt a baj, miért e kapkodás, intézkedés, riadalom. Nem találtunk semmit. Nyilván fatális félreértésről, kishivatalnoki túlkapásról vagy efféléről lehet szó, két nap múlva jön majd egy újabb telefon, s ez az egész megmarad rossz álmoknak. Mindez hihetőnek tetszett, s ez már-már megnyugtatót bennünket: jön majd az a megváltó telefon hamarosan.

Az nem jött, ellenben érkezett az igazgatói szobába (ahová minket hívtak át ezúttal, tehát a beszélgetés nem is a szerkesztőségben zajlott) S. J. osztályvezető és famulusa. Kiterítették az asztalra a sárga számot, a *júniusit*, mondván: szíveskedjünk megmondani, miként értelmeztük Nagy Gáspár A fiú naplójából c. versét, mert ezzel bizony nagy bajok vannak. Felváltva olvastuk, hümmögtünk, olyasfélét emlegetve, hogy rosszkedvű vers ugyan, de hát nagyon sok ilyen jelenik meg, stb.

A vendégek vészjósló tekintettel távoztak, kérdésünkre megjegyezve, hogy a júliusi szám leállításáról továbbra sincs semmiféle információjuk, sőt elképzelésük sem. Ebben az ügyben azonban folytatása lesz a dolognak, odafönt valamilyen testület elé kerül a dolog. (Eszünkbe nem jutott akkor, hogy a legmagasabb testületről van szó, de ezt alighanem vendégeink se tudták.)

A szerkesztőségi szobában aztán megindult a verselemzés.

Aligha kapott négy-öt verssor ekkora figyelmet az utóbbi évtizedben. Azt, hogy az első sorok – „... *S a csillagos estben ott susog immár harminc / évgyűrűjével a drága júdásfa: ezüstnyár rezeget / susog a homály követek útján...*” – kifejezetten Kádár János személyére céloznak, akkor is baromságnak tartottam, annak tartom ma is. Pedig igen sokszor próbálták szuggerálni nekünk, hogy ismerjük el: a vers erről szól, a harminc év előtti árulásról, a harminc év alatt elrontott lehetőségről, stb.

A magam olvasata szerint a versben egykori barátokról vagy annak hitt társakról van szó, de hát ez a magyarázat soha nem keltett figyelmet, akárhányszor mondtam is el később. De ott még nem tartunk, csak június utolsó napjainál.

Július első napjai aztán megint mozgalmasak lesznek. Megtudjuk, hogy 4-én, pénteken kerül ügyünk a megyei párt vb elé, az ülés eredményét még aznap délután ki is hirdetik nekünk. Aznap kettőkor már ott ültünk a plénum előtt. Jelen volt Mocár, Tóth Béla, a hivataloséktól K. J. ideológiai titkár, Sz. G. L. megyei elnökhelyettes és S. J. osztályvezető, továbbá K. A., a lapkiadó majdnem új igazgatója.

Az ideológiai titkár viszonylag röviden ismerteti a vb állásfoglalását. Apró tiszteletkört tesz, főlemlítve a folyóirat ismert erényeit, majd nyomban átvált a hibák lajstromozására, mert – ez a koncepció egyik fő pontja – sorozatos „közlétspolitikai hibák” estek, ennek része Nagy Gáspár verse a júniusi számban, amely olyan durván támadja az elmúlt 30 év eredményeit, hogy ez már szigorú intézkedéseket kíván. Ennek egyik része, hogy a lap előállításának munkálatait máris leállították, a továbbiakban a VB javasolja a szerkesztőség munkájának felfüggesztését mindaddig, amíg újabb döntés nem születik. E döntés előkészítésére a VB pártvizsgálatot rendel el a szerkesztőség ellen. A vizsgáló bizottság vezetője Sz. S., városi első titkár, tagjai: G. M. nyugdíjas titkár, R-né, az új megyei művelődési osztályvezető, H. F. festőművész, aki a megyei pb tagja. E bizottság mindenkit meghallgat és 60 napon belül jelentést tesz. Minden további intézkedést majd azután tesz meg a VB. Mindez nem jelenti, hogy mi az utcára kerülünk, a fizetés a felfüggesztés időtartamára természetesen jár. Egy kérdésre – Vörös Laci tette föl így: bemehetünk-e a szerkesztőségbe, mondjuk maszek-dolog elhozása céljából, mert nekem például ott van még a névnapi pezsgő... – válaszolva elmondta, hogy a helyiségek természetesen nem lesznek beszögelve, s különben sem akarja senki becsapni az ajtót, a kibontakozás útját kell keresni s ebben mi is legyünk segítségre, bár ennek a kibontakozásnak az első számú összefogója – így mondta: „gesztora” – T. B. elvtárs, aki az előzetes beszélgetésben is konstruktív (ekkor még nem sejtettük, mennyire konstruktív!) hozzáállást tanúsított. Bennünket burkoltan megfenyegetett, hogy nem kell ám fűhöz-fához szaladozni, őket támogassuk, akik a „kibontakozás útját” keresik.

Július 8-án aztán megérkezik B. R. államtitkár levele, amely visszavonja a lapengedélyt, tehát hivatalosan betiltja a közel 40 éves Tiszatájt.

Nem az intő figyelmeztetésre, hanem saját meggyőződéseme hallgatva nem kezdek el tucatszám leveleket írni. Minek? Akikre tartozik vagy tartozna az ügy, ügyis tudják, másokat miért böszítenék? S különben is: hiszek a józan észben. Nem lehet, hogy egy ilyen vállalkozást (akármilyen gonosz aknamunka folyt is ellene) a kultúrpolitika csak úgy szeszélyből szétrúgjon. Nem lehet, hogy erre a fórumra ne legyen szükség. Ha pedig szükség van, akkor nem verik szét. Ne okozunk hát felesleges komplikációkat.

Az illúzióknak és a bávatag reménykedésnek egy levél vet véget, amely szeptember 18-ra a megyei fegyelmi bizottság elé „*invitál* (így a levél) meghallgatásra, miután „*az MSZMP Csongrád Megyei Végrehajtó Bizottsága – a Tiszatáj című folyóirat szerkesztőségénél folytatott pártvizsgálat alapján – kezdeményezte az Ön párt fegyelmi felelősségének a megállapítását.*”

Reggel nyolckor bemegyek a helyi „Fehér Házba” s ezzel megkezdődik ennek a több hónapos procedúrának legszomorúbb másfél órája. Ha nem néznék ki időnként az ablakon, s nem látnám az eliramló Ladákat, Opeleket, Golfokat, még azt hihetném, Pobjedák hörögnek ott lent s 1951-et, esetleg 57-et írunk.

„Megrovás” fokozatú büntetésben részesültem.

„*Ismeritek a megyei vb határozatát – hallottam. – Lehetne rajta vitatkozni, dehát most nem azért vagyunk itt... . Intézkedni fogunk, hogy áthelyezéssel történjék a munkahelyváltás. Úgy tudom, te Sanyi, szívesen mennél a főiskola magyar tanszékére, te pedig, Jóskám, talán a múzeumba. Hogy ott mi lesz a dolgod, még nem tudjuk pontosan, ezt majd közösen ki kell találni. Ha például a szegedi napilapok történetét dolgoznád föl... De ezt majd meg kell még beszélni.*”

A munkakönyvemet később küldték át, így csak november 17-én írtam ki magam a megyei lapkiadótól, a Cégtől, ahol ezek szerint 1968. április 16-tól 1986. november 1-ig álltam alkalmazásban, mint újságíró. 1986. november elsejétől – ez kerül az új rovatba – a Csongrád Megyei Múzeumok Igazgatósága a munkáltatóm. Alkalmaztatási minőségem: „gyűjteménykezelő”. Szép. Majdnem olyan elegáns már, mint Féja Gézáé volt éveken át Békéscsabán, a könyvtárban: „raktárnok”.

Aznap a postaládában a küldemények között találok a jó Utassy Dzsó levelét is. A maga tiszta naivitásával írja: „*Én ebben a szörnyűségben is látok valami örömet. Rég el akartam már mondani neked, most itt az ideje. Tudod-e, mennyit gondolkodtam már azon, hogy egy ilyen kitűnő kvalitású íróember, mint te vagy, megengedheti-e magának azt a fényűzést, hogy az írás rovására lapot szerkesszen? Kitűnően, igaz, és ezt az egész ország tudja. Dehát neked végül is novellákat, regényeket kellene írnod...*”

Tudom én, hogy lenne még pár dalom, tudnék regényt és novellát, talán még használható drámát is írni. Életművem (ha van, ha lesz egyáltalán) fontosabb, mert hasznosabb részének azonban én a szerkesztést tartottam mindig. Ezért nem egy jó

(olykor talán nagy) témámat „*vígan szegre akasztottam*”... ha szélnek kellett feszülni. Magam elé képzelve közben Farkas Árpí szép okos fejét, amint kissé előrebil-lentve mondja a sort: „*Élni hó alatt is lehet jó, de csattogó szélben érdekesebb...*”

Szávay István

A SAJTÓSZABADSÁG KAPUJÁBAN (A szegedi Délmagyarország 1988/89-ben)

„Vegyenek el bármit a nemzettől,
csak a sajtószabadságot hagyják meg...”
(Kossuth Lajos)

Egykori történelemóráink és tankönyveink nyilván sokaknak azt sugallják, hogy a sajtószabadság létrehozása és megtartása egyszerű és magától értetődő dolog. Csakhogy ez aligha van így.

Már 1848 példájából is okulhatunk. Igaz, a legendás 12 pontból a legelső azt mondta ki, hogy: „*Kívánjuk a' sajtó szabadságát, censura eltörlését*”, de hamarosan nagyot fordult a világ. Rengeteg bírálatot kapott például a Szemere által és Kossuth egyetértésével kidolgozott sajtótörvény. Ez nemcsak a radikális (pl. a tulajdon elleni) hangokat igyekezett elfojtani, hanem egyben a helytelennek vélt tartalmakat is roppant szigorúan rendelte megbüntetni, akár visszamenő hatállyal. A törvény az általános vélemény szerint messze rosszabb volt, mint a Metternichék által korábban hozott rendeletek.

Csak egy példa a mindennapokból: a Táncsics által kiadott Munkások Újságja gyakran élesen bírálta a forradalmi kormányt, amely ezért megtiltotta a postának, hogy előfizetéseket fogadjon el a lapra. Kossuth ezen a téren fölmutatott hozzáállása alapján bizonyos, hogy a mottóként tőle idézett elvi mondattól eltérően a gyakorlatban tőle sem állt távol a sajtó mozgásterének korlátozása.

Ha a rengeteg hasonló közül csak ezeket a példákat vesszük figyelembe, akkor is érthetővé válhat számunkra, hogy a sajtószabadság nem egyszerű és magától értetődő dolog. Ráérezhetünk arra, hogy a valódi sajtószabadsághoz nagyon bonyolult, összetett feltételekre van szükség, és egyben megérthetjük azt is, hogy miért korlátozódott oly ritka és ünnepi pillanatokra az igazán szabad magyar sajtó létezése.

Az írott sajtó állapota 1988/89-ben

Az 1988-89-ben történeteket, valamint az azóta eltelt közel három évtized tapasztalatait is figyelembe véve, érdemes átgondolni a rendszerváltást megelőző két évben a hazai sajtó, ezen belül pedig a szegedi Délmagyarország adottságait, lehetőségeit és helyzetét. Különösen érdemes kitérni a sajtó és a környezet emberi adottságaira, a különböző elképzelésekre, illetve a jogi-tulajdoni viszonyokra.

Változások a szerkesztőségekben

Utólag visszatekintve a magyarországi írott sajtóban viszonylag gyorsan és könnyen lezajlott a rendszerváltás. Ennek több oka is volt. A hazai lapoknál az 1970-80-as években jelentős változásokat hozott az elkerülhetetlen fiatalítás. A Délmagyarországnál például az 1970-es években mindössze 24–25-en dolgoztunk, beleértve a főszerkesztőtől a gépirórig mindenkit. Az újságírók közül úgy tizenketten (közülük hatan 1946-ban születtek) 1968 és 1972 között kerültek a laphoz, miután végeztek a szege-di felsőoktatás valamelyik intézményében.

A jelentős fiatalítás komoly változásokat hozott a lapnál. Nemcsak az életkor, hanem a fiatal kollégák korábbiaktól eltérő tapasztalatai, világlátása miatt. Ők például az 1956-os forradalmat szinte valamennyien lelkesítő élményként élték meg 8-12 évesen. Már nem származásuk juttatta el őket a felsőoktatásba. Többnyire a felvételen nyújtott teljesítményüknek, azaz maguknak köszönhették hallgatói státuszukat. Formálta őket a felsőoktatásban akkoriban már éledező rendszerkritika, azok az új szellemi műhelyek, melyek működésében az oktatók mellett sok hallgató is részt vett. Emellett az 1968-as európai és amerikai diákmegmozdulások éppúgy befolyásolták őket, mint az elfojtott prágai tavasz vagy az országot a szürke szegénységből lassanként kimozdító, de félúton kizsigerelt hazai új mechanizmus. A társadalmi-politikai változások igénye egyre inkább jelen volt a szerkesztőségben.

A fiatalítás érzékelhető volt a Délmagyar változásain, amit az olvasók a példányszám gyors növelésével háláltak meg. Ehhez természetesen az kellett, hogy a lap vezetői is partnerek legyenek e változásokban. A lapot 1968-tól F. Nagy István főszerkesztő és Sz. Simon István helyettes irányította. Utóbbi egyszer azt mondta: a korábbi főszerkesztő távozása után ők ketten még nem igazán tudták, milyen lapot szeretnének csinálni, de egyetértettek abban, hogy másmilyent, mint amilyen korábban volt. F. Nagy István főszerkesztő ugyan meggyőződéses kommunista volt, de humanista a javából. A lapnál dolgozókat elődjétől eltérően foggal-körömmel védte a gyakori támadásoktól. Szemben az előddel, akit, ha a pártbizottságon elővettek valami nem tetsző dologért, mindent hátrítva csak azt válaszolta: ilyenek ezek az újságírók, ezektől nem lehet mást várni... A helyettes, Sz. Simon István jóvoltából pedig azok a „kemény” írások is bekerültek a lapba, amelyeket esetleg a főszerkesztő nem adott tovább. Ez is szerencsének mondható, csakúgy, mint a sajtó felügyeletének Szegeden kialakult speciális helyzete.

A pártirányítás és a szolgálati út

A vidéki napilapokat a korabeli Magyarországon az MSZMP tartotta kézben, azonban a pártsajtó a hetvenes, és főleg a nyolcvanas években már nem monolit tömböt

alkotott. Ez jórészt azzal van összefüggésben, hogy az egyes lapok többnyire más-más szervezetek irányítása alatt álltak, ráadásul egy olyan pártban, amelyben a szolgálati utat mindenképpen be kellett tartani. Ez pedig a Délmagyarország számára komoly lehetőségeket nyitott meg.

Bár a Komócsin család okán széles körben a kambodzsai diktátorról Pol Pot-megyének nevezték Csongrádot, ez azonban sok területen nem így működött. Veszprém és Heves megyében például teljesen természetesnek számított, hogy az ottani lapban nem jelenhetett meg véleményműfajban fogant írás anélkül, hogy előtte a megyei párbizottság ideológiai titkára ne hagyta volna jóvá. És ez nemcsak a jegyzetekre vagy az elemző cikkekre, hanem a 10–12 soros glosszákra is vonatkozott.

Hála a szolgálati út kitalálójának, ez szerencsére elképzelhetetlen lett volna a Délmagyar esetében. A megyei párbizottság irányítása alá ugyanis a Csongrád megyei Hírlap tartozott, a Délmagyarország viszont a szegedi párbizottság lapja volt, és csak az szólhatott bele közvetlenül a lap munkájába. A városi első titkárok pedig (Török József, utána pedig Székely Sándor) sok szempontból más nézeteket vallottak, mint a megyei vezetés, és nem vállalták magukra sem a cenzor, sem a helytartó szerepét. Elmarasztaló véleményüket alkalomadtán csak a főszerkesztővel közölték, aki viszont keményen védte kollégáit.

Később, főszerkesztő-helyettes koromban, az 1980-as években nekem már jó-szerével csak azzal kellett birkóznom, hogy 5 perccel 8 előtt szinte minden reggel megszörrent a telefonom, és a megyei ideológiai titkár közölte az első titkár aznap-i kifogásait, lesújtó véleménnyé szelídített dörgedelmeit. Hála a szolgálati útnak, hol humorral, hol határozottan minden ilyen akciót el lehetett utasítani. És egyetlen kollégának sem szóltam a dörgedelmekről, nehogy véletlenül is elveszítsék önbizalmukat, vagy megtanulják féltetni magukat.

Egy biztos: a lapnál dolgozó újságírók éltek is a lehetőséggel. Igaz, Halász Miklós leleplező írásai közül sok a Magyar Nemzetben, no meg a Suttog a város című kötetében jelent meg. Azonban amikor fegyelmi eljárásban elmarasztalták a megyei tanács elnökét és a megyei párbizottság gazdasági osztályának vezetőjét, mert összeköttetéseikkel élve féláron szereztek téglát egy társasház építéséhez, amelyben ők is érdekeltek voltak, a fegyelmi bizottság a Délmagyar 1988. november 25-ei beszámolója szerint arra hivatkozott, hogy az erős sajtóviisszhang miatt is el kellett marasztalni az érintetteket. Ebben az esetben az ügyet „elindító” írások a Délmagyarországban és a Hírlapban láttak napvilágot. És ekkor már az is megtörténhetett, hogy a Reformköröket a pártban is! címmel a Délmagyarban és a Hírlapban megjelent, a többpártrendszer „természetesnek tekintő” felhívás végleges szövege szerkesztőségi szobámban születhetett meg 1988. novemberében, éppen Grósz Károly „fehérterrort” emlegető beszéde idején.

A közeg változásai

A média létezésében és munkájában mindig is meghatározó szerepet töltött be az a közeg, amelyben működik. Mindenekelőtt a fogyasztók, hiszen a médiának a piacon kell elérnie azokat az eredményeket, amelyek talpon maradását biztosítják. Mivel a gazdasági alapon működő médiumok a bevételből tartják el magukat, létkérdés számukra a piaci siker. És bár nem ennyire nyilvánvalóan, de ugyanilyen fontos a hallgatottság-nézettség a közösségi, azaz állami fenntartású médiumok esetében is. Ha ugyanis csak nagyon kevés emberhez jutnak el, akkor csak hihetetlenül nagy összegekért, az adófizetők százmilliárdjainak felhasználásával lehet életben tartani a szerepüknek meg nem felelő, alkalmatlan médiumokat. Emellett meghatározó szerepet töltenek be a tulajdonosok is.

A tulajdonosi szerkezet

Korábban már említettem, hogy milyen tulajdonosi szerkezetben működött a magyar sajtó a rendszerváltásig. A párt, az állam, a kormányzat és kisebb mértékben a szakszervezetek és a népfront töltötték be fontos szerepet tulajdonosként a média-piacon. A tulajdonos és a tulajdonlás meghatározó szerepére a rendszerváltáshoz vezető folyamat hívta fel igazán a figyelmet.

Amikor 1989 nyarán a Délmagyarország főszerkesztője, Sz. Simon István és az ellenzéki pártok képviselői között megszakadtak a lap jövődöbeli működtetésére vonatkozó tárgyalások, a patthelyzet figyelemre méltó következményekkel járt. Az ellenzék olyan megoldást javasolt, amihez hasonlót később a közmédiumoknál vezettek be. Eszerint a lapok felügyeletét és „elvi” irányítását olyan testületek látnák el, amelyek összetétele a mindenkori választások eredményeitől függene. Azaz a négyévenkénti választásokon a pártok által elért szavazati arányokat tükröző irányító testületek jönnének létre.

Ehhez hasonló modellt a közmédiumoknál (rádiók, tévék) sem sikerült igazán létrehozni, de a napilapok esetében az eredmény egyenesen katasztrofális lett volna. Amikor tudomásunkra jutott, mit gondolnak, azt kérdeztem, hogy akkor négyévente más-más összetételű testületek döntenének a lapok hangvételéről? A válasz: igen, ha a választások más eredményt hoznának. Azt is megkérdeztem, hogy akkor egyik napról a másikra teljesen más véleményt képviselne-e az újság, mint amit négy éven át magáénak tudott, ha mondjuk egy baloldali kormányt egy markánsan jobboldali kabinet (és önkormányzat) követne? Igen volt a válasz. Első reakcióm az volt, hogy egy lap legnagyobb kincse az olvasók bizalma. Ha egy újság egyik napról a másikra változtatgatja négyévenként a véleményét, a dolgok megközelítésének módját és szemléletét, az szükségképpen a legértékesebb vagyonát, a hitelét veszíti el.

Ez tette világossá a számunkra, hogy miért is vannak az Egyesült Államokban vagy Nyugat-Európában többnyire magántulajdonosok kezében a lapok, és miért is működik ott üzleti vállalkozásként a sajtó. A legközelebbi főszerkesztői értekezleten (általában havonta-kéthavonta tartottak ilyet a megyei lapok vezetői számára), amin én képviseltem a Délmagyarországot, összegyűjtöttem némi bátorságot, és szót kértem. Ismertettem a helyzetet, és javasoltam, hogy minél hamarabb adják el a lapokat valódi és független szakmai tulajdonosoknak, befektetőknek, mert az újságok csak így maradhatnak talpon.

A fogadtatás kritikus lett. Valamiért ott volt az értekezleten Berecz János KB-titkár, aki egyre idegesebben hallgatta mondandómat, a végén pedig dühtől remegve emelkedett szólásra. A sajtóosztályt akkor vezető Csikós József zakójának ujjánál fogva rángatta vissza a székére Bereczet, és valamit sugdosott a fülébe. A titkár ekkor már valamelyest lehiggadva állt föl, de még mindig iszonyú dühvel vert bele javaslataimmal együtt engem is a betonba. Addigra már az olyan neves főszerkesztők, mint a debreceni, pécsi és győri a pad alatt lapítottak, csak a békéscsabai újságot vezető Árpási Zoltán kért szót, mondván: teljesen igazam van, ez az egyetlen lehetőség a lapok talpon maradására.

Hogy később mi történt, nem tudom, csak még néhány éjszaka hallgattam névtelen fenyegető telefonokat. Aztán hogy, hogy nem, eladták a lapokat, nem igazán átlátható körülmények között.

Az igényes sajtó és az olvasó

Ennél a pontnál nem sokat időznék. Az igényességen olyasmit értek, hogy a médiának sokféle releváns információt kellene eljuttatnia a nézőhöz, hallgatóhoz, olvasóhoz. Ami segítheti a jobb tájékozódást a világ dolgaiban. Amivel például bemutatja, hogy mitől működnek jobban egyes országok, mások meg mitől pocsékul. Meg olyasmit is, ami segít eligazodni a pénzvilág és a gazdaság dolgaiban. És esetleg tud valami fontosat és hasznosat mondani a mi és mások kultúrájáról, no meg arról, hogy miért és merre halad a világ. A tájékozottabb olvasó ugyanis jobban boldogul a világban, no meg inkább tud jól dönteni közös dolgaink ügyében. Ennek hiánya nagy gyengesége a magyar sajtónak. A mind elképesztőbb tájékoztatatlanság pedig rengeteget árt olvasónak és országnak egyaránt.

A tájékoztatás gondjait indukáló sok ok közül a legkézenfekvőbb téveszme, hogy az olvasó nem vevő az igényes információkra, csak a bulvárra. Valami igazság kétségtelenül van benne, csak az a baj, hogy ezt a helyzetet valószínűleg részben éppen a sajtó állította elő a bulvárlapok hihetetlen felfutásának és saját csökkenő példányszámainak láttán, nem kalkulálva be, hogy a bulvár sikere akár átmeneti is lehet, az újdonság erejének köszönhetően. A legtöbb médium vadul elkezdett bulvárosodni

anyagi helyzetét javítandó, amivel a remélnél jóval kevesebb olvasót tartott meg, hiszen nem válhatott igazi bulvárlappá. Így rengeteg olyan előfizetőt vesztek, akik szerettek olvasni, és olyanokat is, akik ma már az interneten keresik a számukra fontos információkat.

És egyre inkább fogy a tényfeltáró újságírás. Részint iszonyúan sokba kerül, és egy kis ország kisszámú előfizetője és hirdetője ezt nem igazán tudja finanszírozni. Részint a mindenkori kormányzat és önkormányzat többnyire idegbajt kap a tényfeltárástól, ami viszont még jó esetben is jelentős bevételkiesésekkel jár a médiumok számára. Az utóbbi néhány évben egyre gyakrabban azt is láthatjuk, mi történhet rosszabb esetben az egyes orgánumokkal.

Az új tulajdonosok és a sajtószabadság

A rendszerváltók átmeneti és bizonytalanságoktól terhes korszakát szerencsére egy meglehetősen jól működő parlamenti demokrácia követte, az ország egyértelmű, konszenzussal elfogadott európai és atlanti elkötelezettségével. Úgy tűnt, az ország sorsa szerencsésen dőlt el. Torgyán populizmusa és Csurka furcsa látásmódja (lásd pl. álláspontját a 9.11. kapcsán...) csak balesetek és nem rendszerhibák.

Akár elégedettek is lehettünk volna, hiszen 1988-ban még a CIA sem hitte, hogy hamarosan leomlik a berlini fal, kivégzik a Ceausescu házaspárt és megszűnik a Szovjetunió. Igaz, mi is kétségek közt éltünk: vajon lesz-e (lehet-e) valódi rendszerváltás, vagy jó esetben is csak egy sikeres budapesti tavasz jöhet a levert prágai után. Akkor jó irányba fordultak a történelem fogaskerekei. Mára ez az öröm viszont nem igazán felhőtlen.

Eladták a napilapokat, ami új helyzetet teremtett. Az új tulajdonosok nagy többsége szakmai befektető és külföldi volt. Akadtak megyei kiadók, ahol az újságok és az olvasók egyaránt jól jártak a változással. Az új tulajdonosok mindenütt jelentős fejlesztéseket hajtottak végre, lecserélték a múzeumba illő eszközöket. Igaz, akadt olyan tulajdonos, aki jókora létszámcsökkentéssel és az erre lehetőséget adó durva átszervezésekkel tört az extraprofitra, de a legtöbb helyen a médiumok munkatársai örömmel ismerkedtek a sajtó újdonsajtó szabadságának lehetőségeivel és határaival.

Csongrád megye ekkor is a szerencsésebb oldalra került. A Délmagyarország és a Csongrád megyei Hírlap közös kiadásba került, ami a gazdaságosabb működés eredményeképpen jelentősen javította a cég anyagi helyzetét, biztosítva a fejlesztésekhez szükséges tőkét. A lap tulajdonosai között voltak francia magánzemlék, utánuk a német Bertelsmann, aztán egy angol sajtómágnás, majd amerikai pénzügyi befektetők. Így vagy úgy mindannyian szakmai befektetők voltak. És mindannyian lényegében teljes mértékben biztosították a szerkesztőség önállóságát, melynek eredményeként a közönséggel a legszorosabb kapcsolatot tartó újságíró

és szerkesztő dönthetett arról, mi jelenik meg az újságban. Azt nyilván elvárták, hogy színvonalas, mutatós, szakmailag profi, eladható újságok szülessenek, de abban, hogy mi és milyen tálatásban szerepel a lapban, csak akkor nyilvánítottak véleményt, és akkor is csak utólag, ha valami szerintük veszélyeztette az üzleti biztonatát. Mert azt természetesen nem szerették, ha csökken a példányszám, és azt is szová tették olykor, ha egy-egy nagyobb hirdetőről valami kedvezőtlen információt közölt a lap, főleg ha az nem volt teljes mértékben megalapozott.

A viszonylagosan békés időszak után azonban mára új bizonytalanságoktól lett terhes a hazai sajtó. A szakmai befektetők nagy része eltűnt a tulajdonosok közül, a médiumok többsége már az új gazdák igényei szerinti direkt politikai célokat szolgál, és a sokszínűvé lett magyar sajtó ismét szürkülni kezd. Az új helyzet kísértetiesen kezd hasonlítani a régen megszokotthoz. Ilyen körülmények között pedig az adófizetők pénzéből a sajtópiacon elköltött százmilliárdok sem javítják a hazai média elfogadottságát. A Népszabadság eltüntetése, a nemrég villámgyorsan felvásárolt 12 megyei lap sorsa, az új gazda által megjelentetett újságok egyencímlapja, a politikai témák munderba kényszerített, központi feldolgozása a gyors kirúgásokkal együtt ijesztő képet vázol elénk, a XX. századi pártállami sajtó legrosszabb időszakát idézve.

Emlékszem, 1990 tájékán a közvélemény-kutatások szerint a magyar lakosság leginkább a sajtóban, az újságírókban bízott. E bizalmi indexben manapság az újságírók (azaz végül is a médiumok!) már csak a bankárokat és a politikusokat körözi le, hátulról a harmadik helyen állva a lista végén.

Pillanatnyilag szomorú végjáték tanúi vagyunk.

*

A konferencia óta eltelt idő sajnos igazolta a korábbi félelmeket. Mostanra egyértelművé vált, hogy a megyei napilapokat egytől-egyig beterelek az orbáni médiabirodalomba. Andy Vajna már nemcsak a Versenyhivatal és a Médiatanács engedélyét, hanem egy Mészáros Lőrinc érdekkörébe tartozó bank, az MKB hitelét is megkapta ahhoz, hogy a Lapcom győri és szegedi napilapját, a Kisalföldet és az 1910-ben alapított Délmagyarországot nyomdástól, egyéb termékekkel együtt megvehesse. A maradék három független, északkelet-magyarországi megyei napilap kiadója, a Russmedia felett az ellenőrzést pedig lényegében már az újra felbukkant osztrák üzletember, a Népszabadságot egykor megszüntető Heinrich Pecina birtokolja. Az ő nevéhez köthető az is, hogy korábban már számos megyei lap Mészáros Lőrinc érdekeltségeihez került. Ezzel a rendszerváltás után közel három évtizeddel a megyei napilapok újra pártajtó részei lesznek.

2017. augusztus 24. Sz. I.

Reformköröket a pártban is! címmel jelent meg 1988. november 29-én a Délmagyarország és a Csongrád megyei Hírlap 2. oldalán a 26 Csongrád megyei párttag által aláírt felhívás. Megszületésekor több, akkoriban szokatlan dolog is történt. A végleges szöveget ugyanis az aláírók a Délmagyarország szerkesztőségének főszerkesztő-helyettesi szobájában dolgozták ki.

1988. november 29., kedd

Egy felhívás előéletéből | A kormány és a SZOT megbeszélése

mindinkább jelenné váló világtendenciák kihívásainak. E reformpróbákhoz az — bdr eredményeket is hoztak — igazságot is meg kellett találni, hogy nem utólsó sorban azért, mert a reform mindenkori támogatóit a nyitottságot korlátozó és erőteljesen centralizáló politikai mechanizmusokban háttérbe lehetett szorítani. E tapasztalatok alapján született meg most az új közreadott Csanongré megújult felhívás.

ék, javasolta továbbá, hogy jövőre a 70 éven felüli nyugdíjasok ellátását emeljék le 1500 forintra, ha a nyugdíjuk ennél alacsonyabb lenne. A javasolt intézkedések – mint mondta – a gyermekes családok és az idősebb nyugdíjasok körében az alapvető cikkek áremelkedésének mintegy háromnegyedét fedeznék.

Megállapodtak abban, hogy jövőre összesen 600 forintot emelik a nyugdíjaidkából, január elsejétől 360 forintot, májusától pedig további 180 forinttal. A nyugdíjaknak az első felét a nyugdíjasok alko határa 3500 forint felettéig megkapják, a többi részét központi bérletkézfőre mintegy 4-4,1 milliárd forintért fordítá kőrnymű 1989-ben, elsősorban az egészségügyben, az oktatásban és a közművelődésben dolgozók részére.

Elfogadták a gyermekgon-
dozási segély és a családi
otthonok tervessz havi 300
forintos emelését is.

[illegible]

1. Kelet-Európában, az IV. Ha a párton belüli fórumok, reformkör

denyességek és politikai gon-
doskodásokról, és e-
zen együjtésen platform-
tervezési szervezeti be-
tevéseket, és a politikai-
párttagok passzív-
izációjának vissza-
állítását, a leg-
jobb esetben, fel-
tértek a pártot,
amely a tapasztalható

Kezdeményezőik: Hódmezővásárhelyi Királyhegyi Ottília újságíró, Kovács István

[illegible][illegible]

gő bozóton csak futva
ay Imre a vezetés cselekvőképessége
a nemzeti kligezés szük

[illegible][illegible]

Csikós Pál, a SZOT titkára rámutatott, hogy a jogszabályok alapján az alapvető cikkeket és szolgáltatásokat elintézik a vállalatok, amelyek a vállalkozások, ezért a szakszervezetek továbbra is fontosnak tartják az alapvető cikkeket áremelésének kompenzációját mindenkinél.

Az a nyugdíjasok esetében átlagosan 450 forintot emelést jelezte. Javaslata továbbra, hogy a 70 éven felüliek legfeljebb 300 forintot emeljenek, a 7000 forintot meg nem haladó nyugdíjasok esetében pedig 3700 forintot.

[illegible][illegible]

z államközi kapcsolatok vatales jätogatasának
fönu mind több lehetőségre. Töldekend

[illegible]

Joga van betekenitenei a kulizsazak moge is. A part meg lehetne nehez helyzetben van Nagy szuzede nyakaban hordozza a szemzet minden feleldozet, a ennek a hozza idoszaknak igen fel kell kozsülni veresegkre is. Ha a part valodi mogalom, benne rejlik a partzakadasi vesztele. Hiszen amelyik partnak nincsenek szamitai, amely szamitai akar a kezdeni mo-

[illegible][illegible]

**Pozsgay Imre a vezetés cselekvőképességéről, a párt belső helyzetéről
a nemzeti kiegyezés szükségességéről**

Kritikus hangulát, valódi problémákat festve, egéző társadalmi és politikai kérdéseket felvető beszélgetéseket vetett részt a Népközi Akadémián; Bizottság tagjaként a Magyar Könyvtárak és Könyvtárosok Országos Szövetségének (MSZSZP) Politikai Bizottságának tagja. A munkái rendszeresen bevezették előadás és előadás után beszélgetésként is.

[illegible][illegible]

joga van betekinteni a kultuszak möge is. A párt megteheteen nehéz helyzetben van. Nagy evitende nyakában hordozza a nemzet minden felelősséget, s ennek a hosszú időzaknak a végén fel kell készülni vereségekre is. Ha a párt valódi mozgalmat, benne rejlik a pártzakadus vezetőre. Hittet amelyik pártnak nincsenek áramlatai, amely szimriók akár a kőbányák mo-

[illegible][illegible]

A felhívás az állampárti rendszer egyik tabuját sértette meg azzal a megállapítással, miszerint szükség van „...a politikai intézményrendszer olyan reformjára, mely teret ad az egyének és közösségek autonómiájának és természetesnek tekinti a többpártrendszert.”

Reformköröket a pártban is!

I. Kelet-Európában, az úgynevezett létező szocializmus országában strukturális válság van mélyülében. Ez a válság csak radikális és komplex reformokkal küzdhető le. Történelmi feladat a száláni modell képződményeinek felszámolása. A gazdaságot, a politikát, a társadalom más szféráit — és magát a szocialista gondolatot is — visszafordíthatatlanul ki kell szabadítani a bürokratikus mechanizmusok fogságából!

Egyszerre van szükség: 1. világos felzárkózási stratégiára, a világgazdaságba való visszaintegrálódásra (ezen belül elsősorban egy végre már működőképes piacra, a „túltáladott” polgári értékek visszaemelésére), 2. a szocialista mozgalom minden érvényes értékét is felvállaló, újrafelfedező politikai-ideológiai reformra, 3. valamint a politikai intézményrendszer olyan reformjára, mely teret ad az egyének és közösségek autonómiájának és természetesnek tekinti a többpártrendszert.

II. Társadalmunkban ma válsághangulat uralkodik. Sokrétű önszerveződés erősödött fel. Sokak keserűsége, tanácstalansága még nem oltott politikai formát. A politikai megmértes és nyilvános, tisztázó viták hiánya miatt sok követelés félreveszt, vagy épp a meglevő struktúrát konzerválja. A végiggondolt reformkonceptió hiánya, valamint széles rétegek elégedetlensége, radikalizmusa tápot adhat „rendteremtő” reflexek feléledéséhez éppúgy, mint a bűnlás és a felszínes, kapkodó gyógy módok állandósulásához.

Az utóbbi évtizedekben a párton belül történetileg változó tartalommal — jelen volt a reformgondolat és szándék. Ugyanakkor ezek az elképzelések nem tudtak szervez koncepcióvá összekapcsolódni, a párton belül többségi politikai erővé válni. Ezért az egyes reformlépések által elindított folyamatok újra és újra lefékeztek, visszafordultak. Úgy látjuk, hogy a májusi pártértekezlet utáni helyzet egyszerre mutatja a reform-elképzelések valóra váltásának növekvő lehetőségét, másrészt a nehézkes előrehaladás miatt a határozott lépések szükségességét. Nem engedhető meg, hogy a visszarendeződés erőt a pártot ismét eszközül használhassák!

Ha a reformelkötelezett párttagok továbbra is csak atomizáltak, a helyi hierarchiák függvényében politizálnak, biztosra vehető a reform veresége, a válság mélyülése.

III. Ma olyan „reform-szocialistákra” van szükség, akik nem csupán „bátrak”, de 1. kritikusan értékelik a múltat, benne saját korábbi tevékenységüket, 2. sürgetik a gyakorlati reformlépések egymásba kapcsolódó sorozatát, 3. küzdenek a reform-értékű változtatásokért saját szűkebb közösségükben

IV. Ha a párton belül nem intézményesülhet a társadalmi-politikai gondolkodás sokfélesége, és e gondolatok nem egyesülhetnek a vitákban platformokká a döntések szervezett befolyásolása érdekében, a kritikai szellemű és politizáló hajlamú párttagok passzívításba húzódnak vissza, mint azt régebben tették, vagy elhagyják a pártot, mint újabb tapasztalható.

V. A fentiek szellemében kezdeményezzük a párttagok megyei reformkörének létrehozását. Felhívjuk a megyében élő reformelkötelezett párttagokat, és a pártból valamilyen módon „kikeredett” marxistákat, csatlakozzanak a kezdeményezéshez!

Elképzelésünk szerint a reformkör a párton belüli horizontális kapcsolatokat, és a mozgalmi jellegű erősítő politizáló-vitaközösség lenne. Öntevékenyen, a párhierarchiától függetlenül, tehát nem bizottságként működne. Célja a reformgondolások összegyűjtése, felerősítése, a döntések befolyásolása, másrészt bekapcsolódás a társadalomban megindult élénk politizálási folyamatokba. Elni kívánunk véleményünk és javaslataink nyilvánosságra hozásának lehetőségével is. Párbeszédet akarunk folytatni a társadalom más eszmei alapállású egyéneivel és közösségeivel, alternatív csoportjaival.

VI. Javasoljuk, hogy ahol felhívásunk támogatásra talál, alakuljanak helyi vita-

fórumok, reformkörök. Minden egyes reformkör maga határozhatná meg arcultatát, a bevonandók körét.

VII. Alakuló összejövetelünket 1988. december 2-án 14 órakor tartjuk Szegeden, a Sajtóház klubjában. Ott várjuk mindazoknak a jelentkezését, akik kezdeményezésünk támogatásában, a reformkörök munkájában részt kívánnak venni.

Kezdeményezők: Hódmezővásárhelyről: Kirdyhegyi Ottília újságíró, Kovács Imre Attila főiskolai tanársegéd, Szoboszlai Zsolt népművelő. Pusztaszerről: Szász Gergely üzemmérnök, Szegedről: Bagi Ibolya egyetemi adjunktus, Gellérty László szerkesztőriporter, Gombos József főiskolai tanársegéd, Horváth Károly, az szmt vezető titkára, Katona Péter Zoltán egyetemi adjunktus, Kimpián Péter főiskolai tanársegéd, Kissné Novák Éva egyetemi docens, Kovács László egyetemi adjunktus, Lovász József politikai munkatárs, Révész Mihály tanszékvezető, Simon Ferenc egyetemi docens, Sulyok Erzsébet újságíró, Szűcs Gábor, a KISZ megyei titkára, Szegvárról: Mucsányi László raktáros. Szentistvánról: Baranyai Imre mérnök, Keserű Imre középiskolai tanár, Majtényiné Turi Katalin könyvtárvezető, Papp István KISZ-titkár, Szarvas Pál tsz-einök, Szécsi István mérnök.

A Délmagyarország 1988. december 3-ai számának első oldalán rövid információban adott hírt arról, hogy a Szegedi Sajtóház klubjában tartott összejövetelen 120 Csongrád megyei párttag döntött a megyei reformkör megalakításáról. A szöveg így kezdődik: „*Lapunk november 29-ei számában jelent meg (Reformköröket a pártban is! címmel) az a felhívás, amely a párton belüli horizontális kapcsolatokat... erősítő, a párthierarchiától független körök megalakítását kezdeményezte – reformelkötelezett párttagok között.*” Ezzel a résztvevők gyakorlatilag szembeszálltak a Grósz-féle nézetekkel, elítélve a párt hierarchikus működésének rendszerét.

[illegible]

A Délmagyarország 1989. április 12-ei számának 2. oldalán *A reformkör a politikai helyzetről/Nyilatkozat KB-ülés előtt* címmel közli a párttagok Csongrád megyei reformkörének állásfoglalását. Ebben többek közt ez is szerepel: „Az utóbbi hónapok tapasztalatai azt bizonyítják, hogy a várakozások ellenére a magyar társadalomban, gazdaságban, kormányzati szférában négy évtized alatt felgyűlt válsággal az MSZMP vezetése és a kormányzat képtelen megbirkózni. A radikális reform meggyorsítása érdekében összefogásra van szükség.” A nyilatkozat azzal zárul, hogy ennek érdekében vállalják az MSZMP-reformkörök országos tanácskozásának megszervezését májusban Szegeden.

[illegible]

A Délmagyarország 1989. április 17-ei számának teljes 1. és 3. oldalán számol a kecskeméti reformtanácskozásról. A lap az 1. oldalon ismerteti Keszérű Imre véleményét, amelyben többek közt ez szerepel: „Ez a találkozó esély arra, hogy túllépjünk a reformretorikán, s ehhez a pluszt elsősorban a szervezettség adja. Ma globálisan mindenki igent mond a reformra, viszont a többség minden rész kérdésben a régi receptnél marad. Most nyilvánvalóan szervezett fellépésre szánta el magát az igazi reformpártiak csoportja.”

VILÁG PROLETÁRIAI, EGYESÜLTEK!

ÉLELMISZER

19. évfolyam, 89. szám
1989. április 17., hétfő

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKAPÁRT
SZEGED VÁROSI BIZOTTSÁGÁNAK LAPJA

Havi előfizetői díj: 101 forint
Ára: 4,30 forint

Reformműhely-tanácskozás Kecskeméten

Egységes, de változások mellett elkötelezett pártra van szükség

A Magyar Szocialista Munkapárt szervezte, a párt közfelfogását megújító, a reformot elősegítő tanácskozást Kecskeméten. A reformműhely-tanácskozás célja az volt, hogy a párt tagjai és vezetése megvitassák a reformot, és megvitassák a reformot.

Az Erkel Ferenc Népdalérem díjazott, a párt tagjai és vezetése megvitassák a reformot, és megvitassák a reformot.

Bevezetőt mondott a párt vezetője, aki elmondta, hogy a párt tagjai és vezetése megvitassák a reformot, és megvitassák a reformot.

Az Erkel Ferenc Népdalérem díjazott, a párt tagjai és vezetése megvitassák a reformot, és megvitassák a reformot.

Pozsgay Imre Alapvető modellváltás nélkül nincs esélye az országnak

„Az előző tanácskozás, hogy az elmúlt 10-15 évben a párt tagjai és vezetése megvitassák a reformot, és megvitassák a reformot.”

Bevezetőt mondott a párt vezetője, aki elmondta, hogy a párt tagjai és vezetése megvitassák a reformot, és megvitassák a reformot.

Az Erkel Ferenc Népdalérem díjazott, a párt tagjai és vezetése megvitassák a reformot, és megvitassák a reformot.

Az Erkel Ferenc Népdalérem díjazott, a párt tagjai és vezetése megvitassák a reformot, és megvitassák a reformot.

Az Erkel Ferenc Népdalérem díjazott, a párt tagjai és vezetése megvitassák a reformot, és megvitassák a reformot.

Az Erkel Ferenc Népdalérem díjazott, a párt tagjai és vezetése megvitassák a reformot, és megvitassák a reformot.

Az Erkel Ferenc Népdalérem díjazott, a párt tagjai és vezetése megvitassák a reformot, és megvitassák a reformot.

Az Erkel Ferenc Népdalérem díjazott, a párt tagjai és vezetése megvitassák a reformot, és megvitassák a reformot.

Nyers Rész Az önffinanszírozás alapérdek

„Az önffinanszírozás alapérdek, és megvitassák a reformot, és megvitassák a reformot.”

Az Erkel Ferenc Népdalérem díjazott, a párt tagjai és vezetése megvitassák a reformot, és megvitassák a reformot.

Az Erkel Ferenc Népdalérem díjazott, a párt tagjai és vezetése megvitassák a reformot, és megvitassák a reformot.

Hogyan látták a résztvevők?

A Politikai Bizottság tagjai

Vasvári Péter, a Pártbizottság tagja, az MSZMP Központi Magyar Bizottságának első ülése...

Az Erkel Ferenc Népdalérem díjazott, a párt tagjai és vezetése megvitassák a reformot, és megvitassák a reformot.

Az Erkel Ferenc Népdalérem díjazott, a párt tagjai és vezetése megvitassák a reformot, és megvitassák a reformot.

Az Erkel Ferenc Népdalérem díjazott, a párt tagjai és vezetése megvitassák a reformot, és megvitassák a reformot.

Az Erkel Ferenc Népdalérem díjazott, a párt tagjai és vezetése megvitassák a reformot, és megvitassák a reformot.

Az Erkel Ferenc Népdalérem díjazott, a párt tagjai és vezetése megvitassák a reformot, és megvitassák a reformot.

Az Erkel Ferenc Népdalérem díjazott, a párt tagjai és vezetése megvitassák a reformot, és megvitassák a reformot.

Az Erkel Ferenc Népdalérem díjazott, a párt tagjai és vezetése megvitassák a reformot, és megvitassák a reformot.

Az Erkel Ferenc Népdalérem díjazott, a párt tagjai és vezetése megvitassák a reformot, és megvitassák a reformot.

Az Erkel Ferenc Népdalérem díjazott, a párt tagjai és vezetése megvitassák a reformot, és megvitassák a reformot.

A Csongrád megyei párt-vg tagjai

Kovács István, a Csongrád megyei párt-vg tagja, az MSZMP Csongrád Megyei Bizottság V. B. tagja...

Az Erkel Ferenc Népdalérem díjazott, a párt tagjai és vezetése megvitassák a reformot, és megvitassák a reformot.

Az Erkel Ferenc Népdalérem díjazott, a párt tagjai és vezetése megvitassák a reformot, és megvitassák a reformot.

A kecskeméti találkozón 30 reformkör 80 képviselője elfogadott egy nyilatkozatot, amelyet a Délmagyarország 2. oldalán, 1989. április 19-ikén közölt. Ebben többek között az olvasható, hogy: „A Központi Bizottság legutóbbi ülésén személyi kérdésekben született döntések nem teremtették meg a régóta hirdetett fordulat személyi feltételeit... A személyi kérdések eldöntése párszáz pártvezető belső, titkos ügye maradt. Az ülések, a döntések – minden korábbi követelés ellenére – zártak, a közvélemény manipulált hírcsomagokat kap... A Központi Bizottság bizalmát továbbra is élvező kormány gyakorlati intézkedései kapkodók, hitelrontók...” Ezért a reformkörök azt javasolják, hogy 1989 őszéig hívjanak össze rendkívüli pártkongresszust. Ez meghatározó lépés volt a pártterkezetek megrendezéséhez és az MSZP létrehozásához vezető úton.

Az országos találkozóra készül a reformkör

A kecskeméti „Nyilatkozat”

A Reformműhely április 15-én Kecskeméten megrendezett országos tanácskozása alkalmából első találkozójukat is megtartották az MSZMP eddig megalakult, a platformszabadság alapján szerveződött reformkörei. Mint közismert, az országban elsőként Csongrád megyében alakult reformkör; a kecskeméti találkozón abban is megállapodtak, hogy Szegeden rendezik meg, májusban, a reformkörök országos tanácskozását. Tegnap este a szegedi reformkör immár rendszeres (keddenként tartott) összejövetelén ezt az országos találkozót készítették elő, s megbeszélték a 15-i Reformműhely munkájának tapasztalatait. Még Kecskeméten elfogadtak (harminc reformkör 80 képviselője) egy nyilatkozatot, amelyet az alábbiakban közlünk.

A reformkörök egységes álláspontot alakítottak ki a következő kérdésekben:

- Az MSZMP egészében meghatározóvá kell válnia a reformgondolkodásnak és cselekvésnek. Az átútorést és a reformerők megszerveződését is segítve az MSZMP vezetése vegye tudomásul a reformkörök létét, biztosítsa működési feltételeiket, beleértve a horizontális kapcsolattartás lehetőségét is. Használhassák az MSZMP rendelkezésére álló központi és helyi eszközöket és létesítményeket.

- Az eddig megalakult reformkörök felhívják az MSZMP tagjait, szervezetét, hogy hozzanak létre reformköröket, és más hasonló jellegű szerveződéseket. Nem fogadják el a gyakorlati tapasztalatokat nélkülöző, általánosító, frakciós megbeszéléseket.

- A reformkörök fórumai nyitottak az MSZMP valamennyi tagja és mindenki számára, egyúttér működnek más, MSZMP-n kívüli szervezetekkel, személyekkel is. Mindenüknek vita-, kapcsolódási és együttműködési lehetőséget kínálnak.

- Tervekenységükben az MSZMP-n belüli újfajta pártegység kialakítását, az egyes áramlatok, nézetek, platformok dinamikus együttélé-

sét, a tényleges reformcselekvés elsődlegességét és az elméleti alapok újragondolását érvényesítik.

- A reformkörök igénylik a nyitott reformműhely-tanácskozásokat, és vállalják azok fő gondolatainak átvételét a gyakorlatba.

- A reformkörök aggodalma az utóbbi hetek eseményei alapján fokozódik, mert a párt belügyei, a vezetés állásfoglalásai kiegyensúlyozatlanok, intézkedései bátoratlanok, egy régi egység nosztalgijától terhesek. Fokozatosan csökken a nép, az ország bizalma, veszélybe kerülhet a nemzetközi megbecsülés, a párt elveszíti legjobb erőit, növekszik a szétesés veszélye.

- A Központi Bizottság legutóbbi ülésén személyi kérdésekben született döntések nem teremtették meg a régóta hirdetett fordulat személyi feltételeit.

- A Politikai Bizottsággal és a főtűkarral kapcsolatos bizalom kérdése a Központi Bizottságon belül maradt, ugyanakkor a KB tagjainak döntő többsége egy korábbi korszak politikusa; önmaga és a politika megújítására képtelen. A személyi kérdések eldöntése párszáz pártvezető belső, titkos ügye maradt.

- Az ülések, a döntések – minden korábbi követelés ellenére – zártak, a közvélemény manipulált hírcsomagokat kap, a párttagok még utólag sem értesül hitelesen.

- A Központi Bizottság szövege „szörmegkerülő”, lecsúsz a közvéleményt, a sajátok, a közérdeklődést, az arrogancia és önhittség mutatkozik némely utóbbi megnyilatkozásában.

- A reformszárny és reformkörök működésével kapcsolatos ellenérzés és értetlenség a főtűkár nyilatkozataiból is tapasztalható.

- A Központi Bizottság bizalmát továbbra is élvező kormány gyakorlati intézkedései kapkodók, hitelrontók, nélkülözik a következetességet és az átgondoltságot.

- A felsoroltak előrevetítik annak veszélyét, hogy a párt méltatlanná válik a hatalomra, leértékelt a nép felemelkedésének szolgálatára. Ezért a reformkörök a következő javaslatokat teszik:

- 1989 őszéig hívjanak össze rendkívüli pártkongresszust.

- A kongresszusi küldöttválasztás a pártban belüli teljes demokrácia megvalósulásával (ehhez szükséges átmeneti szervezeti intézkedésekkel) és platformok alapján történjen.

Csapó Balázs

SZAMIZDAT ÉS DÉLI NAPLÓ

Elöljáróban szeretném kiemelni, hogy meglehetősen személyes hangvétellel nem csak a szamizdatról fogok beszélni, hanem inkább arról, hogy ma hogyan látom az akkori dolgokat, eseményeket, természetesen a szamizdat kiadását és terjesztését is.

A 70-es évek végén, a 80-as évek elején talán senki sem bízott abban, és talán reménykedni sem mert, hogy az egyre gyengülő diktatúra belátható időn belül szét fog esni. De mégis megtörtént, jó 10-15 évvel később!

Manapság, a 2010-es évek második felében ugyancsak senki sem bízik abban, hogy az egyre korruptabbá váló diktatúra belátható időn belül szét fog esni. Vajon mégis, mikor következik be?

1978-80-ban az utolsó egyetemi éveim alatt már aktívan szerveztük Szegeden az ún. „repülő egyetem” előadásait albérleteinkben, vagy éppen akinek volt, annak a lakásán.

Előadónk közismert ellenzékiek, filozófusok, közgazdászok, történészek, szociológusok, művészek voltak, többek között: Bence György, Csóri Sándor, Demszky Gábor, Kenedi János, Kiss János, Konrád György, Magyar Bálint, Rajk László, Solt Ottília, Szabó Miklós, Szilágyi Sándor, Tamás Gáspár Miklós, Vajda Mihály.

Tudtuk, hogy a hatalom részéről megfigyeltek, adatokat gyűjtöttek rólunk, ezeket az eseményeket dokumentálták, többször fényképezték az illegális találkozókra érkezőket.

Igyekeztünk magnószalagra rögzíteni az előadások anyagát. Később ezeket legéltük, illetve minimális díjért legéltettük. Néhányunknak lehetősége volt, hogy eljusson Nyugat-Európába (ami meglehetősen nehezen ment akkor), és a nyugati emigrációban könyv alakban megjelent és sikeresen – gyakran Jugoszlávián át – hazacsempészett szamizdattal együtt sokszorosítottuk ezeket a dokumentumokat.

Tulajdonképpen ez volt a hazai szamizdat. Egész „iparágat” szerveztünk a gyártására. Mindenkinek megvolt a feladata: az anyagok összegyűjtése, szétosztása a gépelőknek, megfelelő mennyiségű és minőségű papír beszerzése; hangszalagról gépelés vagy papírról újragépelés; a kész anyag begyűjtése; esetleg köttetése. A sokszorosításra csak írógépeket és nagyon ritkán titokban, stencilt tudtunk használni. Az elektromos írógéphez kevesebb, a mechanikusba több, a selyempapírhoz hasonló vastagságú papírt tudtunk befűzni. A 8. lap még – ugyan nehezen –, de olvasható volt. Sokan – munkahelyüket tekintve titkárnők, gépírók, az én kapcsolattrendszereimben majd' tucatnyian – voltak a bedolgozóink. Érdekességként

érdemes megemlíteni, például Antalffy György jogászprofesszor úr rektorsága idején az ő titkárságáról is volt „bedolgozónk”. A rektori hivatalban, munkaidő alatt, az egyetem írógépén, az egyetem papírját felhasználva készült „a szamizdat”. Volt nőgyógyász orvos is, aki az ügyeleti idejében gépelt.

Az elkészült anyag egy részét helyben mi osztottuk szét a kapcsolatrendszerünk segítségével. Ezek a csatornák csak részben voltak ismertek még előttünk is. Előfordult, hogy egy ügyvédi munkaközösségen belül – talán nyolcan lehettek –, ketten is olvasták, sőt terjesztették is, de egymás előtt titokban! A szamizdat jelentős részét azonban Pestre, a „Rajk-butikba”, a Galamb utcába vittük – és onnan, természetesen rendszeresen bőrpöndnyi más szamizdatot hoztunk Szegedre.

Mindezt titokban, konspirációs módszerekkel csináltuk. Legalábbis azt hittük, hogy titokban. (Jóval később, több mint tíz évre rá derült ki, mikor már betekinthettünk a saját megfigyeléses dossziénkba, hogy bizony közöttünk is voltak, akiket bár barátunknak hittünk, rendszeresen jelentettek rólunk. Számomra B. Gy. volt a legnagyobb „meglepetés”!)

Utolsó egyetemi évemben (1980) az évfolyamfelelősömet felkereste egy nyomozó az Elméleti Fizika Tanszéken, érdeklődött felőlem – ami azt jelentette, hogy bizonyos információik voltak a tevékenységünkről. Megfigyeltek, és hagyták, hogy csináljuk.

1980-ban, a diplomaszerezés évében – mivel más állást nem találtam – a Déri Miksa, majd a 600. sz. szakközépiskola kollégiumába kerültem dolgozni.

82-ben beiratkoztam az ELTE BTK-ra, levelezőn, filozófia szakra.

Rendszeressé váltak a pesti útjaim, jelentősen megnövekedett a szamizdat szállítmányaink mennyisége. Gyakran Hamburger Mihálynál, ritkábban Tamás Gáspár Miklósnál aludtam. A Rajk-butiknak rendszeres „beszállítói és vevői” voltunk.

Közben megpályáztam a SZOTE Marxizmus-Leninizmus Intézetének egy tanársegédi állását. A kinevezés előtt fel kellett menni a minisztériumba Pestre, ha jól emlékszem a Marxista-Leninista Főosztályra. Furcsa módon nem akadtam fenn egyik szűrőn sem, a kinevezésemet a rektor alá is írta 1983 elején. Munkába azonban nem tudtam állni.

Rajk Júlia meghalt 81-ben, 82-ben „bekeményítettek”, a legfelsőbb politikai szinten döntés született a Rajk-butik felszámolásáról. Ez ’83 januárjában meg is történt. Engem így érintett:

Február 2-án az ELTÉ-n dialektikus materializmusból vizsgáztam. Utána Hamburger Miskánál voltam estig, majd a vonathoz Rajk Laci és talán Demszky Gábor vagy Magyar Bálint kihozott két kisebb bőrpönd szamizdatot. Ekkor már nagy volt a felbolydulás, Pesten és vidéken is, élesben figyeltek, követtek bennünket. Megérkezés után Szegeden „leadtam” a két csomagot a Mars – akkor Marx – téren Rékasi

Jánosnak. (Mint később kiderült, ténylegesen bele is ütköztem a megfigyelőmbe, mikor a kapun mentem be a börtöndökhöz.)

Másnap hajnalban 5 órakor 4 nyomozó jött az Ipoly-sori lakásunkra. A „különítményt” Márton István, későbbi városi főkapitány-helyettes vezette. Édesanyám is nálunk volt, ő vigyázott a nagyobb, 3 éves kislányomra két hétig, ugyanis előtte 10 nappal született a második kislányom. Anyukám másodszor élte át: édesapámat 56-ban vitték el, engemet 83-ban. Fogkefét hozzon! – mondták. (Meg kell jegyezni, kimondottan rendesek voltak a nyomozók. El is bizonytalanodtak egy kicsit, ugyanis El Kazovszkij festő barátomtól kaptam egy fából készült vázát, amelyre egy „Szolidaritás” matricát ragasztottunk. Viszont a Szovjetunióban készült, ciril volt a felirat. Amíg csak a „Szolidaritás”-t látták, azt is le akarták foglalni, amikor azonban meglátták a ciril betűs feliratot, letettek a szándékukról: az oroszokat már nem akarták belekeverni.)

Vizsgálati fogságba kerültem. Az első kihallgatáson, miután beértünk a rendőrségre, egy nyomozó őrnagy azt kérte, írjam le a kapcsolataim nevét, segít lakáshoz jutni. Miután mondtam, hogy nem, csak ennyit válaszolt: „Csapó urat szovjet és államellenes összeesküvés miatt 2-8 évre kivonjuk a forgalomból. Mehet”!

A büntetőeljárás – a sors furcsa fíntoraként – „Rajk László és társai” ellen folyt! [Lásd 1. sz melléklet: „Rajk László és társai”]

A kabátomat és a cipőmet levettették, papucsot adtak, a cellámat felöntötték klóros vízzel. A cellában csak egy priccs és egy kübli volt. És hideg! De olyan hideg – február 3-án (a névnapomon) –, hogy a kihallgatásomon egy darabig nem tudtam megszólalni, annyira dideregtem és vacogtam a hidegtől. És a „smasszerokról” már nem lehet elmondani, hogy rendesek voltak: folyamatosan zaklattak, csapkodták az ajtót – még éjszaka is. Második alkalommal az ügyész, aki a nyomozást és a kihallgatásokat vezette, kiküldte a rendőröket az irodájából, ahová vittek, felsorolta, hogy mit fog kérdezni, és arra én mit válaszoljak. Persze meglepődtem, de azt is elmondta, hogy Demszky-vel együtt járt egyetemre, és ismeri is. Három nap múlva kiengedtek. De kirúgtak az állásomból, az egyetemen meg sem kezdhettem a munkát. Az ezt követő héten volt a doktori avatásom az egyetem Dugonics téri épületében, ahová – tartván az esetleges újra letartóztatásomtól -, álruhában mentem be, majd az épületben öltöztem át.

A szabadulásom/kiengedésem után voltak akik segítettek (például Ilia Mihály tanár úr), voltak, akik inkább elkerültek, nehogy bajba kerüljenek ők is. Hamburger Miska barátom tanácsára levelet írtam Aczél Györgynek a „méltánytalan eljárás miatt” (Aczél György jó barátja volt Miska édesapjának, keresztaapja Miskának). Felhívtak a „Fehér-házba”, ahol Aczél elvtárral való kb. 5 perces találkozás után mindent megígérték: mindenben segítenek, hogy megfelelő munkát kapjak, és talán egy kicsit túlzásba is vitték ezt a házkutatást, vizsgálati fogságosdít.

De a levelükben már értésemre adták, hogy ideológiai tárgyat nem taníthatok, csak matematikát és fizikát. *[Lásd 2. sz melléklet: MSZMP KB levele]*

Ennek ellenére Székely Sándor (aki hamarosan városi első titkár lett) aktív közbenjárására jó darabig nem kaphattam munkát, nem vettek fel sehová.

Pedig állások voltak: a Kossuth Zsuzsa Egészségügyi Szakközépiskola (Kálvária sgt. 1.) igazgatónöje például szívesen felvett volna. Korrektül tájékoztattam a „háttéreseményekről”, majd átmentem Székely úr irodájába (Tisza Lajos krt. 41.), mert az ő hozzájárulása, mondhatni engedélye kellett, hogy felvehessenek. Mondta, rendben. Sőt, „Csapó elvtárs, magáért dobog a szívem, ilyen elvtársakra van szükségünk”! Mire azonban visszaértem a Kossuthba – az állás betöltésre került! (800 méter, 10 perc!)

Nemsokára a büntetőügyünket lezárták sajtórendészeti vétség megállapításával, az elkobzott szamizdatot nem kaptam vissza. *[Lásd 3. sz melléklet: Végzés]*

Pár évvel később írásban kértem, de azt írták, hogy még a büntetőügy lezárásakor megsemmisítették.

Végül Klein Sándor, a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Pszichológia tanszékének vezetője közbenjárásának, s talán az MSZMP KB „támogató” levelének köszönhetően mégis sikerült bekerülnöm a Juhász Gyula Tanárképző főiskola pszichológia tanszékére – tanszéki ügyintézőnek. Én vettem a krétákat, vetítettem, és a tanszékvezető „négereként” kutatásokban vehettem részt, az ő neve alatt publikálhattam, külföldi konferencián tudtam részt venni. Így kaptam egy kaliforniai egyetemről egy 3 éves posztgraduális képzésre ösztöndíjat. Amerikába kijutva, Ilia Mihály kapcsolatainak, segítségének is köszönhetően sok emberrel megismerkedtem az USA-ban. Akkor találkoztam Magda asszonnyal, aki később Kertész Imre felesége lett; vagy Szathmáry Lajossal, aki az amerikai emigráció igen jelentős alakja volt, akinek könyvtára meghaladta a mi Somogyi könyvtárunk állományát. Mózsi Ferinél, aki ugyancsak az amerikai emigráció egyik jeles személyisége, a FRAMO kiadó tulajdonosa volt Chicagóban, hosszabb időt töltöttem el. Nála ismerkedtem meg, majd tanultam meg igazából a kiadványszerkesztést az akkor korszerűnek mondható – mai szemmel nézve eléggé kezdetleges – levilágító rendszerekkel. Többek között én szerkesztettem 86-ban a Szivárvány könyvek külön kiadását az 56-os forradalom harmincadik évfordulójára.

Mivel Chicagóban dolgoztam is, még abban az évben a hazautazásom előtt 3.000 \$-ért vettem egy HP Laser Jet Series II lézerprintert! Több mint 30 kg, 110 voltos, becsomagolva fél m³, és főleg COCOM listán szereplő termék! Természetesen repülőn hoztam haza, valahogy mégis beengedték, vámkezelték, 3 millióra értékelték fel a vámosok.

Erre a gépre alapozva gmk-t, kisszövetkezetet, majd évekkel később kft-t alapítottunk. Megkezdődött a szoftverfejlesztés nagyon intenzív időszaka.

Ekkor a lézerprinter-technológia ismeretlen volt itthon, sőt, a világ legnagyobb részén. Ezekkel a printerekkel – akkor még – nem lehetett magyar karaktereket, hosszú betűket nyomtatni. Mint kiderült az én nyomtatóm a második volt az országban, a Kibernetikai Laboratóriumé volt az első. De mi előbb meg tudtuk csinálni Gonda Pistával a printerdrive-ok fejlesztését, köszönhetően egy Los Angelesben élő, vietnámi származású programozó barátomnak: a vietnámi nyelv még bonyolultabb mint a magyar, s a fejlesztési eredményeit átadta nekünk.

Ebben az időszakban főleg „hivatalos” nyomdai előkészítéseket csináltunk, nem akartuk kockáztatni, hogy akár lefoglalják a gépünket.

De azért nem hagytunk fel a szamizdatgyártással sem, főleg másokat segítünk az új technológia elterjesztésében. Például Magyar Bálint és Demszky Gábor többször jöttek Szegedre, hogy segítsünk nekik. Itt tanulták meg az akkor terjedő számítógépes nyomdai előkészítés alapjait.

A fejlesztésünk eredményeként elkészült szoftverek számtalan helyre eljutottak, a nyugati emigráció „központjaiba” mindenképpen: Bécsbe Kovács Erzsikéhez és Kálmánhoz, meg Deák Ernőhöz, Münchenben Borbándi Gyulához, Zürichben B. Szabó Péterhez. De a tengerentúlon is több emigráns kiadóhoz elküldtük: Sztáray Zoltánnak San Bernardinoba, California [*Lásd 4. sz melléklet: Sztáray Zoltán*], Fehérváry Istvánnak Santa Fe-be, New Mexico, [*Lásd 5. sz melléklet: Fehérváry István*], vagy Hámos Lacihoz New Yorkba, a New York-i székhelyű Magyar Emberi Jogok Alapítvány (HHRF) társalapítója és elnökéhez.

Ezek 88-89-ben történtek.

Már lehetett érezni a politika lazulását, az ellenzék erősödött, és egyre nyíltabban lépett fel. Természetesen a háttérben „nyomdászkodtunk”, tettük a dolgunkat.

A hivatalosan megalakult ellenzéki szervezeteknek is sok anyagot csináltunk: elsősorban nyomdai előkészítést vállaltunk, illetve ezen anyagok egy részének a sokszorosítását is. Nemcsak dolgoztunk a pártoknak, hanem a szervezetek alapításának aktív résztvevői is voltunk. Mi szerkesztettük, nyomtattuk társadalmi munkában a „Fidesz Hírek”-et; az „SzDSz tájékoztatója”-t; az „MDF Híradó”-t tizenötezer példányban [*Lásd 6. sz melléklet: MDF 15.000 pld.*]; az első 30.000 MDF pártigazolványt (a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán Bíró Zoltánnal egyeztetünk, majd az elkészült igazolványokat Lakitelekre vittük Lezsák Sándorhoz); de dolgoztunk a Kisgazda Pártnak (mi szerkesztettük a párt alkotmányának első változatát), és számos más szervezetnek is.

Persze nem mentek simán a dolgok.

Például az „SzDSz tájékoztatója”-ból ’89. január 30-án 3.000 példány várt raklapon a nyomda udvarán, mellette benzines kannával. Ugyan legyártották, de a nyomtatás után az anyag átadását megtagadták, arra hivatkozva, hogy „az SzDSz nem társadalmi szervezet”! [*Lásd 7. sz melléklet: levél a Metripond nyomdának*]

Mécs Imre lóhalálában hozta a január 23-án, Kilényi Géza igazságügy miniszterhelyettes aláírásával készült azon dokumentumot, amelyben Pozsgay Imre és Kulcsár Kálmán miniszterek tanácskozásra hívták az SzDSz – tehát elismert társadalmi szervezet – képviselőjét. Ennek bemutatása után elmaradt a tájékoztatók elégetése.

A fenti eseményekkel párhuzamosan arról is gondolkodtunk, hogy itt Szegeden is kellene valami – akkor már – legális ellenzéki újság. Mivel a „Szegedi Napló” már foglalt volt, a „Déli Napló” nevet kapta a kiadványunk. 1989 március végén adtuk ki az első számot, közéleti–társadalompolitikai lapként határoztuk meg. Az anyagi keretünk – amit lényegében a saját cégem jelentett – a kéthetenkénti megjelenést biztosította.

Természetesen be kellett szereznünk a szükséges engedélyeket, ami nem volt egyszerű, hiszen az országban a Déli Napló volt az első legális ellenzéki periodika. És ahol csak lehetett, a „hivatalos oldalról” betartottak nekünk: nem kaptunk megfelelő minőségű papírt; később a szegedi nyomda – pártutasításra – nem is vállalta, Lajosmizsére kellett vinni a nyomtatást; a társadalombiztosítás hivatala a terjesztő rikkancsok miatt állandóan ellenőrzött bennünket, hétről-hétre találtak valami új szabályt, amit be kellett tartani.

A példányszámunk gyorsan emelkedett, a kezdeti néhány ezerről pár hónap alatt meghaladtuk a 15 ezret. Már Pestre is vittünk néhány hónappal később megjelenésenként 3 ezer példányt, főleg aluljárókban lehetett megvásárolni.

Szerkesztőségünk állandó munkatársainak száma meghaladta a 10 főt: a főszerkesztő Várkonyi Balázs volt. Két független főmunkatárs: Ara-Kovács Attila és Varsa Zoltán. Munkatársak: Vass István Péter, Gonda István, Kormos Tibor, Németh György, Móra Ferenc Sándor, Koliger Károly, Hornok Ferenc és én magam voltunk.

A nemzetközi sajtóba a második számunkkal „robbantunk be”, amely számnak a címlapját Rodin Gondolkodó című munkája ihlette. Csakhogy Német Gyuri – aki az összes megjelent szám címlapját rajzolta –, a közismert „gondolkodó pózba” Kádárt ültette a 301-es parcella kövére! *[Lásd 8. sz melléklet: Rodin/Kádár]* Ez a számunk bejárta a világot: Ausztráliától Amerikáig kaptunk pozitív visszajelzéseket. Az Egyesült Királyság budapesti nagykövetének első titkára személyesen jött le Szegedre, majd vitt fel a követségre egy kötetlen beszélgetésre. De Kertész Magda is – akkor még Sass Magda, aki az USA kereskedelmi attaséjaként dogozott – terjesztette Amerikában. Zürichbe a szerkesztőségünk meghívást kapott B. Szabó Péter barátomtól, aki a svájci emigráció vezéralakja, író, költő mecénás egy személyben. A SMIKK (Svájci Magyar Irodalmi és Képzőművészeti Kör) szervezésében megvalósult felolvasó esten mutattuk be a lapunkat.

Mivel a Déli Napló lényegében ráfizetéses volt, annak „mintájára”, stílusában elindítottuk a Déli Apró hirdetőújságot, bízunk abban, hogy gazdaságilag a két lap stabilá válhat, anyagilag megerősödünk.

De a hatalom – legalábbis Szegeden – kezdett magához térni. Számtalan feljelentés, mindenféle ellenőrzés után egy mondvacsinált ürüggyel több milliós bírsággal sújtott a társadalombiztosító 89 őszén: a több mint két tucatnyi rikkancsunkat „diák-foglalkoztatott”-ként alkalmaztuk, nem pedig „mozgóárus dolgozó”-ként. Így a társadalombiztosításuk lényegesen kevesebb volt, de hát valóban diákok voltak. A különbözetet, ami milliós nagyságrendűre duzzadt a büntetéssel és a késedelmi kamattal együtt, be kellett fizetni. Nem találtunk senkit, aki megfelelő bátorsággal és tőkeerővel betársult volna. Hogy a csődöt elkerüljük, a Déli Aprót el kellett adnom, a Déli Napló kiadását pedig szüneteltettük... mind a mai napig... szünetel! ! *[Lásd 9–10. sz. melléklet: Ennyi]*

Epilógus

1.) Az országos pártokból pár éven belül kiábrándultam: úgy láttam – amit számomra az idő igazolt is –, hogy nem jó irányban indultak el, és azóta sem jó irányba haladnak.

1994-ben Szegeden – ismét elsőként – megalapítottuk a Polgárosuló Szegedért Egyesületet, a klasszikus értelemben vett politizáló civil szervezetet. Aztán később (bolond)gombaként nőttek ki az ilyen-olyan pártokhoz kötődő, nevükben azonban függetlennek mondott civil szervezetek. Egy évvel később a nevünket Polgári Szegedért Egyesületre módosítottuk. Majd amikor a Fidesz is beemelte nevébe a „Polgári” jelzőt, több száz főnyi tagságunk „közfelkiáltással” „Szegedért Egyesület”-re módosította, hogy elhatároljuk magunkat ettől a párttól is, nehogy úgy érezze bárki, hogy közünk van hozzá.

Az első választáson, amelyen résztvettünk, szép eredményt értünk el: 5 képviselőnk jutott be a közgyűlésbe, megelőzve a szocialistákon kívül mindenkit – a Fideszt, az MDF-et, az SzDSz-t, a Kiszgazda Pártot, a KDNP-t! Polgármesterünk sikeresen alkalmazta a „lenini szalámi taktikát”, a frakciót felmorzsolta. Szerveztünk 1998-ban a Fidesz kiszolgálója lett. 2002-ben még kísérletet tettünk az önálló független létre, de nem sikerült stabilizálni az egyesületünket. Rá kellett jönnünk, hogy független civil szervezetként nincs helyünk a pártok politikai sakkjáráján!

2010-ben az egyesületünk tevékenységi kört változtatott, egészségüggyel és szociális területekkel foglalkozott pár évig, majd 2015-ben ismét profilt váltottunk: az „információs és kommunikációs technológiai szakterületen működő személyek és vállalkozások, valamint az egyetemi szféra közötti kapcsolatok erősítése, fiatalok, egyetemisták vállalkozóvá válásának elősegítése, az információs és kommunikációs

iparág hazai és nemzetközi elismertségének növelése, a kutatás fejlesztési és innovációs tevékenység elősegítése és a tagok szakmai érdekeinek hatékony képviselése” a célunk.

2.) 1995-ben kaptam két papírsásknyi, majd 50 kilónyi iratot. Mint kiderült, a rendőrségnél leselejtezett páncélszekrényekből került hozzám, ugyanis nem ürítették ki, mielőtt a MÉH-telepre vitték. A legrégebbi dokumentumok 1956-ból, a legfrissebbek 1989-ből valók. Az 56-os papírokból kiderül, hogy kik voltak jó elvtársak és kik nem. A köztes időkből van olyan, amely bizonyos egyetemi vezetőknek a belügyminisztérium felé való „jelentési” kötelezettségét rögzítette. A legutolsó az 1989. március 15-i ünnepre vonatkozó operatív terv a megfigyelendő személyekről, az esetleges beavatkozásról. Köztisztelőben álló, közismert, már kevésbé aktív közéleti személy, (egy másik) B. Gy. írta alá!

Jelentős része bizalmas, szigorúan bizalmas vagy titkosított anyag. Révész Béla tanácsára bevittük közösen a Történeti Hivatalba, ahol hivatalosan Markó György, a hivatal vezetője átvette. Pár nappal később ismét nyomozók jöttek (úgy tudom, Markó György titkárnője „hivatalból” feljelentett) – most csak kettő – és elmondták, hogy akár házkutatást is tarthatnának. De nem erőltették.

Ha tudnék bízni abban, hogy vannak olyan aktív fiatalok – és akár idősebbek is – akikkel együtt lehetne az aktuális korrump, arrogáns diktatúra ellen fellépni, azt hiszem, csatlakoznék.

Köszönöm a figyelmet!

1. sz. melléklet

Rajk László és társai elleni bírósági per, 1983. szeptember 28.

83.09.28

A Pesti Központi Kerületi...Bíróság
17 B2798/1983...../197.../.....szám

Végzés

Atárgyi eljárás.....miatt Rajk László és társai.....ellen
indított büntető ügyben a bíróság az 1983. évi ..október.....hó.....napjának
8,30.....órájára kitűzött tárgyalást elhalasztja.

Uj tárgyalási határnapot a bíróság hivatalból tűz ki, amelyre a feleket külön
végzéssel fogja megidézni.

Uj tárgyalási határnapul a bíróság 19...évihó.....nap-
jának óráját tűzi ki, amelyrea már közölt jogkö-
vetkezmények mellett megidézem.

Bpest 1983. **szeptember**hó 28. napján

Joósné dr. Decsov Évas.k.
a tanács elnöke - bíró

A kiadmány hitelével:
.....

228 A tárgyalás elhalasztás fontos okból
TM Bv Házinyomda

Pesti Központi Kerületi Bíróság
Budapest V., Markó u. 25.
Fővbeszélő: 326-170
Levélcím: Budapest
Pf. 28.
1887

BÜNTETŐTUDOMÁNYI
Dr. Csapó Balázs

33/2
End.

Szeged
Ipolyssor 9/b.
6724

III

2. sz. melléklet
MSZMP KB levele, 1983. június 21.

MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT
KÖZPONTI BIZOTTSÁG
Tudományos, Köznevelési és Kulturális
Osztály

Budapest, 1983. június 21.

Csapó Balázs részére
Szeged, Ipoly sor 9/b
6 7 2 4

Kedves Csapó Elvtárs !

Aczél György elvtárshoz, az MSzMP Központi Bizottságának titkárához címzett levelében állásgondjainak megoldásához kér segítséget.

Mint azt VI.9-i személyes találkozásunk alkalmával is kifejtettem, nem tudunk segítségére lenni abban, hogy az Ön által megpályázott állást a SZOTE Marxizmus-Leninizmus Intézetében betölthesse.

Igyekszünk azonban segíteni Önnek abban, hogy Szegeden képzettségének megfelelően elhelyezkedhessék. Reméljük, hogy sikerül olyan munkahelyet találnia, amely nem akadályozza az ELTE-n elkezdett tanulmányainak folytatását.

Elvtársi üdvözléssel:

Szabó Imre
/: Szabó Imre :/

3. sz. melléklet
Bírósági végzés, 1983. június 30.

A Pesti Központi Kerületi Bíróság.
17.R.Főv.1734/1983/2.szám.

83.06.30

A Népköztársaság nevében!

A Pesti Központi Kerületi Bíróság Budapestén, 1983. június 30.
napján megtartott ülésben meghozta a következő

v ó g z é s t :

A bíróság az
ismeretlen tettesek ellen folyamatban volt büntető ügyben

R a j k L á s z l ó érdekelttől - aki Budapesten, 1949. január
26.-án született, anyja: Földi Julianna,
1052 Budapest, Gellő u. 3. sz. a. lakos, szem.
sz.: 1-490.126-0061,-

B á b a I v á n érdekelttől - aki Teplicen, 1950. június 25.-én
született, anyja: Kacirkova Piroška, 1024 Buda-
pest, Lövőház u 28.sz.a.lakos,-

és.

dr. Vásárhelyi J u d i t érdekelttől - aki Nagykanizsán, 1944.
június 20.-án született, anyja: Velez
Saroita, 1024 Budapest, Lövőház u 28.sz.
a.lakos, szem.sz.: 2-440.620-4231-

lefoglalt, és a Fővárosi Bíróság Gazdasági Hivatalában Bj.152/1983.
tisz.1-62.sorszám alatt kezelt,

továbbá

S o m o g y i M i k l ó s n é érdekelttől - aki Vácott 1945.
február 25.-én született, anyja:
Nagy Julianna, 3300 Eger, Szarvas
Gábor u.1.sz.a.lakos, szem.sz.:
2-450.225-5253,-

és.

dr. C s a p ó B a l á z s érdekelttől - aki Szentgálon, 1956.
június 14.-én született, anyja: Csefkó
Jolán, 6724 Szeged, Polysor 9/b.alatti
lakos, szem.sz.: 1-560.614-3132 -

lefoglalt, és az iratokhoz I-II. jelű dossziében lévő tárgyakat
sajtótermékeket - sajtórendészeti vétség kapcsán - e l k o -
b o z z a, és megsemmisítésüket rendeli el.

Az eljárás során keletkezett büntügyi költséget az állam viseli.

Figyelmezteti a bíróság az érdekelteket, hogy a végzés ellen
fellebbezésnek nincs helye, azonban a végzés kézbesítésétől
számított 8 /Nyolc/ napon belül a bíróságtól tárgyalás tartását
kérhetik.

4. sz. melléklet
Sztáray Zoltán levele, 1989. május 31.

Sztáray Zoltán
5252 Sepulveda Avenue
San Bernardino, CA 92404
Telefon: (713) 883-6029

1989. május 31.

Dr. Csapó Balázs úrnak,
H-6725 Szeged
Liliom utca 14. II/14.

Kedves Barátom!

A néha nem ok nélkül hitetlenkedő barátaimnak ezentúl a folyó hó 15-én kelt szíves soraidat és azok mellékleteit fogom mutogatni, hát-ha elhiszik, szülőházánkban más világ járja, mint amikor nekifutottunk a magyvilágnak. Jóllehet, én nem tartozom a hitetlenkedők közé, de az a készség, amelylyel kérésemet kezelted, engem is végtelen bizakodással tölt el. Jó néhány évtizede élek távol Magyarországtól s bizony, előfordult, hogy ügyes-bajos dolgaim közepette magyar hatóságokhoz, cégekhez, vállalatokhoz kellett fordulnom: legtöbb-ször hiába. Válaszra sem méltattak. Engedd meg, hogy mindezeket előrebocsátva köszönjem meg fáradozásodat.

Ami a magyar betű-programot illeti, időközben a Kaliforniai Egyetem Santa Barbara-i részlegénél tanító barátomtól, a nyelvész Hetzron Róberttől, váratlanul ingyen és bérmentve kaptam meg. Azután, hogy jó két éve hiába kísérleteztem ezzel magánál az IBM vállalatnál is. Így azután csak köszönetemet küldhetem az ajánlatodért.

Az odahaza is ismert Új Látóhatár folyóirat amerikai kiadó-szerkesztője vagyok. Miután az elmúlt évben főként költségvetési okok miatt feladtuk a korábbi szedési, nyomási eljárást s áttértünk a modernebb és olcsóbb - Münchenben megtalált - előállítási technikára, felmerült az az ötletünk, hogy az amerikai cikkeket itt szedjük ki s csak nyomtatásra küldjük Németországba. Ezen a megoldáson most kísérletezünk.

Külön köszönöm meg az új lapotok, a Déli Napló példányainak megküldését s nagy érdeklődéssel olvasom a bennük található cikkeket. Szív-ből kívánok a kezdeményezéshez sok sikert!

Köszönetemet megismételve, baráti köszöntésemet küldöm, ahogy korábban is írtam, a (magyar) világ végéről.

Sztáray Zoltán

5. sz. melléklet
Fehérvári István levele

PRO LIBERTATE

— Publishing House —

SANTA FE
1905 CONEJO DR.
NEW MEXICO 87501
(505) 983-8534

Page 2.

A mi kis kiadovalalatunk eddig igen szepen mukodott es most,hogy nyug-dijba mentem,ezt a munkat tobb lehetoseggel tovabb kivanom folytatni,- vagyis ujabb konyveket kivanok kiadni.A javaslatom a kovetkezo lenne: Olyan keziratokat,megjelent konyveket keresek angolnyelvu kiadasra,melyek Keleteuropaval foglalkoznak.Ez lehet regeny,tortenelmi munka,politikai vonatkozasu,tarsadalmi,szocialis problemakkal foglalkozo,dokumentacios tortenelmi osszefoglalo,de lehet szerakoztato targu konyvek is,sport, haztartas etc.-egyszoval minden ami az itteni angolszasz olvasot erdekelheti. A kozos egyuttmukodes abbol allna,hogy To odaat megkeresnetek az ilyen vonatkozasu kiadvanyokat,keziratokat,-megtudnatok a kiadoi jog lehetoseget,szerzoi dijjat,kiadoi dijjat,-/copy right/ es ezekbol egy peldanyt elkuldenetek.Nem szukseges,hogy ezek az iratok csak ma-gyar szerzotol szarmazzanak,lengyel dolgok ma igen az erdeklodes kozep-pontjaban vannak,- lehet termeszetesen mas keleteuropasi nemzetektol is Ha emgallapodnank egy ilyen kiadasban,akkor Ti odahaza leforditanatok, a leforditott anyagot kikuldenetek ellenorzesre/fontos/ es utana na-latok,kiszednetek,kinyomtatnatok es kiszallitanatok hozzank. A mi felada-tunk volna eladni.Mi fizetnenk a kulonbozo jogdijjakat es az eloallitas szallitas dijjat. Ha ezt megtudnank valositani,akkor ez egy folytatolagos uzleti kapcsolatot tudna teremteni. - Ez a javaslatom nagyjabol,amnyiben nektek a kozos jovobeli egyuttmokodes megfelel,ugy irjatok meg az eszre-veteleitek, s ha mindketten megegyezunk,akkor elkezdhetjuk egy szer-zodes megkoteset es egy uj USA_HUNGARY ceg megalapitast.-En a napok-ban ezt atbeszelem meg az ugyvedemmel,ajanlatos volna ha Ti is megtudnatok egy ilyen egyuttmukodes hazai jogi kovetkezteteseit.-

Jelenleg ket leforditott keziratom van kiadasra,az egyik igen eredkes a masik ,Isten tudja.Egy ujabb kiadasra kb.hat honap all rendelkezesunkre,tehat az ido nem olyan surgeto,-de sokat nem is tudunk varni.

Edesapam 98.eleteveben szeptember elso vasarnapjan meghalt Mohacsott es eloszor ugy volt,hogy a szept.29-i temetesere hazautazom,de kesobb batyam javaslatara ettol elalltam.Igy valoszinuleg csak a tavasszal latogatok el Magyarorszagra. -Kivanok Neked es munkatarsaidnak tovabbi jo es sikeres munkat. Baratilag udvozol

Publisher of East-European History—Literature—Art

6. sz. melléklet

MDF Híradó nyomtatásának megrendelése, 1989. január 30.

89.01.20

SZEGEDI NYOMDA HÍRMEZŐV. SARHENYI
ÜZEME

M e g r e n d e l ő

Megrendeljük Önöknél az MDF Híradó nyomtatását
15.000 példányban A/6-os méretben.

A szedett anyagot mi biztosítjuk.

Szeged, 1989. január 30.

ISIS Kulturális Kiadóvétel:
Szegedi Egyet. c.
6722 Szeged, Bol. 1.
III. ép. II. c.
Adó sz.: 10204550.2.-

Csapó Balázs

Ar. szedett anyagot biztosítjuk
R. Balázs

7. sz. melléklet

Levél az SZDSZ tájékoztató megsemmisítése ellen, 1989. január 30.

89.01.30

METRIPOND SE Nyomda
6801 Hódmezővásárhely
Hódtó 77

Tisztelt D. Szabó Árpád!

1989. január 16-án kelt írásos megrendelésünkre Önök az elkészült, sokszorosított, a Szabad Demokraták Szövetsége belső tájékoztatójának átadását megtagadták – formai és politikai okokra hivatkozva. Telefonbeszélgetésünk, majd helyszíni tárgyalásaink eredményeként a 3.000 db nyomtatvány fizikai megsemmisítését egyelőre felfüggesztették.

Mivel Önök nem ismerik el az SZDSZ társadalmi szervezetként való működését (ami az Önök kifogásának alapja), ezért mellékelem az Igazságügyi Minisztérium 1989. január 23-án kelt levelének másolatát. Amennyiben jelen levél átvétele után sem hajlandók a megrendelt és elkészült nyomtatványok átadására, bírósághoz, illetve az ország nyilvánosságához fordulok.

Szeged, 1989. január 30.

Csapó Balázs
dr. Csapó Balázs

Hódmezővásárhely, 1989. 1.30

A levél egy példányát átadtam:

Dr. Árpád

8. sz. melléklet

A Déli Napló 1989. április 6-i számának címlapja

12 év kiskirályság	4
Csak az órákat szedték össze	6
A történelem igazslova	9
"Kortespénz" a KISZ-nek	13
Kajli, a magyar ügynök	14
Botrány lesz, püspök elvtárs!	17
Melyik MSZMP-be lépjek?	23

1989. április 6. I. évf. 2. sz.

Közéleti—társadalompolitikai lap

Ára: 17 Ft

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL
SZEGED, LILÍOM u. 14. II. emelet

9. sz. melléklet

„Ennyi” – Déli Napló karikatúrák, 1989 március-november

„Nem volt törvényértés ebben az országban? Mondhatnánk, hogy még a törvények is törvénytelenül születtek.” (Fűr Lajos – MDF)

„A pár éve még szegénytelen népszerű Kádár azzal lopta be magát az épp általa halálra ijesztett nép szívébe, hogy elhítette: ő a legkisebb rossz.” (Tamás Gáspár Miklós – SZDSZ)

„Mivel spórol a magyar kormányt SzociáLPolitikával. (kinban született?)”

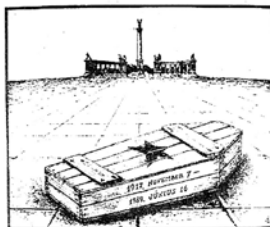
„Az MSZMP apparátusi csúcsovezetősége leginkább a hadseregben, a rendőrségben, a jogrendben és a Varsói Szerződésben bízik.” (részlet egy májusi országos felmérésből)

„A biztosítótű akkor (még) nem nyílt ki.” (kommentár)

„A hajó-Magyarország találkozás a jég-hegy-MSZMP-vel nagyon hasonlít a Tutanic esetére.” (egy amerikai tudóstól)

„Békelykosságok évezredei. Koponyagü-lákból rakott mérföldkövek...”

„A centrum én vagyok! – mondotta Grósz Károly tizennegyedik-lajosi szerénységgel.”

„Néhánybete cimlapunk – a most törődékes – teljes volt még. Itt, ezen a kővön ült egy ember...”

10. sz. melléklet

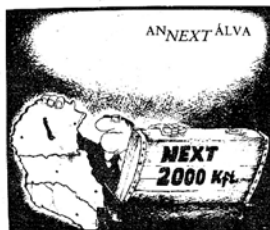
„Ennyi” – Déli Napló karikatúrák, 1989 március-november

„A Hazafias Népfrent tizennégyezer forintot, az MDF 41 ezer 500 forintot költött saját jelöltjére a korteskedés során. Az MSZMP (bőlégballonostól) 200 ezer forintot használt fel e célra a pártkasszából – Szegeden.”

„Tekintsen le ide, az öpusztaszeri politikai fórum sereglétére. Azután válasszon.”

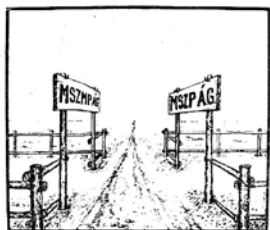
„Hogy a pártvagyon az államé? Az állam mi vagyunk, elvtársak! Úgyis mindig a pártállamot emlegetik.”

„A 44 évben volt jó is, most miért csak a rosszát mondják.” (egy müncheni ferences)

„Csak a kőkonzervatívok szorultak ki, s hála Istennek, már szervezkednek is.”

„Ugyanazon pártnak maradtak hát valamennyien.”

„Kiskoriúsítva...”

napló

1989. március 24. — november 17.

Laczkó Sándor

A BIBÓ ISTVÁN EMLÉKBIZOTTSÁG ÉS A „NEMZET ÉS DEMOKRÁCIA” CÍMŰ SZEVEDI KONFERENCIA 1989 MÁJUSÁBAN

Jómagam a nyolcvanas évek második felében egyetemre járó azon bölcsész-generációhoz tartozom, amely emigráns- és szamizdat irodalmon szocializálódott, s Bibó István művein nőtt fel, és érte el szellemileg érett korát. A rendszerváltás számunkra valódi élmény volt, friss diplomával a kézben a szabadság levegőjét mámorosan szívtuk magunkba. Noha érzékeljük a társadalmi és politikai változások ellentmondásait, alapvetően mégis az egyéni és társadalmi lehetőségek kitágulására fókuszálunk, és ezt éltük meg jobbára eufórikusan, bár sokszor naiv módon. Szellemi útkeresésünk a nyolcvanas évek közepétől természetes módon vezetett el bennünket öntevékeny hallgatói szerveződések, önálló egyetemi szellemi közösségek létrehozásáig. Tanulmányomban az 1988 őszén aktív részvétellel létrejött *Bibó István Emlékbizottsággal*, s annak 1989. május 12-14-e között lezajlott „*Nemzet és demokrácia*” című konferenciájával foglalkozom, mint amely jelentékeny intézménye és fontos eseménye volt az 1989-es szegedi történéseknek.

Miért Bibó?

A nyolcvanas évek második felében számunkra egyértelműen Bibó István¹ volt a zászló, az iránytű, és művei képezték az egyik legfontosabb elméleti muníciónkat.

¹ Bibó István a legjelentékenyebb magyar politikai filozófiai gondolkodó. A köztudatban leginkább 1956-os szerepvállalása miatt ismert. Budapesten született 1911. augusztus 7-én. A szegedi piarista gimnáziumban végzett 1929-ben, majd beiratkozott a Szegedi Tudományegyetem jogi karára. 1933-34-ben Bécsben, 1934-35-ben Genfben tanult. 1940-ben magántanári habilitációt szerzett Szegeden. 1945. márciusa és 1946. júliusa között a Belügyminisztérium Közigazgatási Osztályát vezette, s a megyerendszer reformján dolgozott. 1946. júliusától 1950-ig Szegeden az egyetem Állam és Jogtudományi Kara Politika Tanszékén tanított. 1946 júliusában a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja lett. 1950-ben minden tisztségéből eltávolították, s könyvtárosként dolgozott Budapesten az Egyetemi Könyvtárban. 1956. október 31-től részt vett a Nemzeti Paraszt Párt újjászervezésében. November 3-án államminiszterré nevezték ki Nagy Imre kormányába. November 4-én tárgyalta az országgyűlés épületét megszálló szovjet csapatokkal, majd kiáltványt fogalmazott meg a „*Tervezet a magyar kérdés kompromisszumos megoldására*” címen, s csak ezt követően hagyta el (utolsóként) a parlamentet. 1957. május 23-án tartóztatták le. 1958. augusztus 2-án életfogytiglani szabadságvesztésre ítélték. Az 1963. évi amnesztiával szabadult. 1971-es nyugdíjazásáig a Központi Statisztikai Hivatal könyvtárában dolgozott. 1979. május 10-én halt meg Budapesten. Temetése, amelyen Illyés Gyula és Kenedi János mondott gyászbeszédet, az ellenzék különböző áramlatainak első nyílt fellépése volt.

A társadalmi és politikai zsákutcából vezető kiutat keresve találkoztunk gondolataival, megelve bennük azt a szellemi vonalvezetést, amit igényeltünk. Bibó István 1956-os szerepvállalása, a politikai hisztériáról, az európai társadalomfejlődés értelméről, a zsákutcás magyar történelemről, illetve a szabadságról és a demokráciáról szóló fejtegetései, valamint morális tartása és emberi jelleme nagyon nagy mértékben befolyásolták szemléletünket, így műveinek olvasása egyetemista éveink meghatározó szellemi élménye volt. A hozzá fűződő viszonyunk részletes kifejtésére itt most nincs lehetőség, ám egyetlen gondolat kiemelésével mégis megvilágíthatjuk Bibó számunkra való fontosságát. A szellemi és társadalmi válság körülményei között, több más probléma mellett a politika és a hazugság viszonya érdeklődésünk homlokterében állt, s Bibó István témába vágó fejtegetéseivel megválaszolható a kérdés, hogy miért ő volt számunkra a szellemi mentor, a megkerülhetetlen gondolkodó:

„A politikum területe ugyan nem annyira közvetlenül anyagi jellegű, hogy ott minden hazugság oly közvetlenül és hamar megbosszulná magát, mint pl. a műszaki alkotás vagy a termelés területén, azonban nagyon is központi jelentőségű ahhoz, hogy hazugságai idővel végzetesekké ne váljanak. Az általánosan elterjedt ellenkező nézettel szemben le kell szögeznünk, hogy a politikában hazudni nem lehet. Pontosabban: lehet itt-ott hazugságokat mondani, de nem lehet hazugságra politikai konstrukciókat, politikai programot felépíteni.”²

Márpedig számunkra a nyolcvanas évek pártállami miliője, a kései Kádár-kor antidemokratikus valósága és a rendszer 1956-hoz fűződő viszonyának vérben fogant mitológiája hamis és elfogadhatatlan volt. S mivel – Bibó szellemében – a rendszert alapjaiban hazugnak tartottuk, kerestük a gondolkodás és a cselekvés alternatív módozatait. Abban a szerencsés helyzetben volt részünk, hogy egyetemi hallgatóként a pártállami rendszerrel már jóval kevesebb kompromisszumot kellett kötnünk, mint a hetvenes évek egyetemista generációjának. Sem az állampárt, sem pedig annak ifjúsági szervezete, a KISZ nem jelentett számunkra perspektívát, eszmei és morális alapon elutasítottuk, nekünk már nem volt kötelező az egyetemen a KISZ tagság sem. Ugyanakkor a „szabadság kis körei”, a szaporodó autonóm egyetemi hallgatói szerveződések alternatívát, szellemi mozgásteret jelentettek számunkra, még ha nem is gondoltuk az évtized közepén, hogy hamar összeomolhat a pártállami rendszer. Mégis valódi igény fogalmazódott meg bennünk a társadalom demokratizálására, akkor, amikor a körülmények képlékenysége miatt még egyáltalán nem volt világos, hogy mit is jelent szabadnak és demokratának lenni. Bibó István írásai és szellemisége ebben jelentettek számunkra támpontot.

2 Bibó István: *Eltorzult magyar alkat, zsákutcás magyar történelem*. In. <http://mek.oszk.hu/02000/02043/html/350.html>

Azóta ugyan a Bibó-felejtés és Bibó-reneszánsz több hullámát is megéltük, de – olvasatomban – máig nem vált teljesen idejétmúlttá a bibói fogalomhasználat, problématalálás és válságértelmezés. Bibó jóval több volt és maradt, mint pusztán moralista értelmiségi mítosz, aki ne lett volna képes a politika (mindenkori) realitását érzékelni. Az ilyen vélekedések mindössze a hatalmi politika önfelmentő, öngigazoló készítéseit hivatottak alátámasztani.

A Bibó István Emlékbizottság

Amint azt említettem, a nyolcvanas évek második felében megszaporodtak a szegedi József Attila Tudományegyetemen az öntevékeny hallgatói csoportok és alkotói műhelyek. Ezen műhelyek és alkotói közösségek egymással szoros kapcsolatban voltak, ám eltérő célok érdekében működtek. Így például *Aetas* néven történettudományi folyóiratot alapítottak a BTK történelem-szakos hallgatói, *Harmadkor* néven irodalmi-kritikai lapot hoztak létre az irodalom iránt érdeklődő diákok, *8.15-ös csoport* néven pedig alternatív színházi közösség jött létre több egyetemi karról verbuválódó hallgatók jóvoltából – hogy csak néhányat említsek a működő csoportok közül.³ A *Bibó István Emlékbizottság*ot (BIEB) is ezen öntevékeny közösségek képviselői alapították 1988. szeptember 28-án. (Lásd 1. számú melléklet) Az *Aetas Szerkesztősége*, a *Galiba Kör*, a *Gondolat-jel Szerkesztősége*, a *Harmadkor Szerkesztősége*, a *JATE Társadalomtudományi Kör*, a *Károlyi Mihály Kollégium Társadalomtudományi Köre*, a *Móra Ferenc Kollégium Társadalomtudományi Szekciója* és a *Szegedi Egyetemi Műhely* egy-egy delegált képviselője hozta létre a szervezetet. Az *Emlékbizottság* elnöke Bellavics István lett, az *Aetas* című történész folyóirat

3 Külön kiemelendő az ún. *Doktár*, a későbbi *Társadalomelméleti Gyűjtemény*, amely (akkor még a *Marxizmus-Leninizmus Tanszékcsoport Dokumentációs és Információs Bázisa* néven) 1985 őszén kezdte meg működését a JATE BTK-n. Létrejött az egyetem néhány fiatal oktatójának, illetve hallgatójának, így elsősorban Géczi Józsefnek, illetve Bellavics Istvánnak és Bárdi Nándornak volt köszönhető, de gyarapításában és működtetésében sokan mások is részt vettek. Alapításának eredendő célja az volt, hogy Magyarország, valamint Közép- és Dél-Kelet-Európa 20. századi történetét érintő, s a nyilvánosságtól elzárt, tiltott dokumentumok, (így pl. emigráns- és szamizdat kiadványok) gyűjtésével és elérésük biztosításával elősegítse a szakirányú egyetemi oktatást. 1985 és 1989 között a Gyűjtemény volt az egyetlen intézmény az országban, ahol – egyetemi pártbizottsági engedéllyel!!! – legálisan lehetett ún. tiltott irodalmat, emigráns- és szamizdat kiadványokat olvasni. A Gyűjtemény létrehozása korántsem volt zökkenőmentes, alapítóinak ugyanis ütköznie kellett a korszakot meghatározó marxista-leninista ideológia, illetve a pártállami berendezkedés nyilvánosságát uraló szemléletével, s ennek intézményes képviselőivel. Ugyanakkor nem jöhetett volna létre a Gyűjtemény, ha az egyetem néhány reformgondolkodású oktatója és akkori értelemben vett 'ellenzéki' beállítottságú hallgatója nem igyekeztek volna tágitani eme pártállami nyilvánosság határait. Azzal, hogy a Gyűjtemény biztosította a tiltott irodalomhoz történő hozzáférést, fontos, a hallgatók által előszeretettel látogatott intézménnyé vált a nyolcvanas évek második fele szegedi egyetemi közéletének. Működésével alapításától kezdve magára vonta az állambiztonsági szervek figyelmét.

szerkesztője, a „*Doktár*” akkori vezetője, aki egyben a *BIEB* létrehozásának ötletgazdája és motorja is volt. Kezdeményező szerepe és szervező tevékenysége nélkül bizonyosan nem jött volna létre az *Emlékbizottság* és nem valósultak volna meg programjai. Az *Emlékbizottság* titkára pedig jómagam lettem, aki akkor végzős történelem-filozófia szakos diákként a *Harmadkor* című irodalmi lap szerkesztője voltam. A *BIEB* munkájában ugyanakkor számtalan egyetemi hallgató és külső munkatárs is részt vett. Nem túlzás azt állítani, hogy az autonóm hallgatói csoportok tevékenységének a kicsúcsosodása volt az *Emlékbizottság* létrejötte.

Az *Emlékbizottság* megalakulási nyilatkozata pontosan rögzíti a szervezet célkitűzéseit. Röviden összefoglalva a *BIEB* programja a következő: Bibó-emléktábla avatása a szegedi egyetemen, „*Nemzet és demokrácia*” címen vitanap (konferencia) szervezése, Bibó István életművét áttekintő előadássorozat szervezése, Bibó szegedi éveit bemutató kiállítás rendezése, egy, az életmű teljességét tartalmazó és kutathatóságát biztosító Bibó-archívum létrehozása, valamint a „*Nemzet és demokrácia*” című vitanapon (konferencián) elhangzott előadások kötetben történő közlése⁴. (Bővebben lásd az 1. számú mellékletben.) A célok elérése, illetve a program megvalósítása érdekében az *Emlékbizottság* védnököket kért fel ifj. Bibó István, Ilia Mihály és Vásárhelyi Miklós személyében. A megfogalmazott célok közül a legfontosabb, legjelentősebb, illetve a legnagyobb érdeklődést kiváltó eseménynek a „*Nemzet és demokrácia*” című konferencia bizonyult⁵.

A „Nemzet és demokrácia” című konferencia

A konferencia aktualitását az adta, hogy 1989. május 10-én volt Bibó István halálának 10. évfordulója. Ezen alkalomból az Emlékbizottság koszorúzással egybekötött megemlékezést szervezett Bibó István sírjánál az Óbudai Köztemetőben. (Lásd 2. számú melléklet) Vásárhelyi Miklós (Történelmi Igazságtételi Bizottság) és Göncz Árpád (a Bibó-per vádlottja és elítéltje) mellett az *Emlékbizottság* részéről Bellavics István mondott beszédet, aki az általa képviselt szegedi fiatalok nevében hajtott fejet a sírnál. Megemlékezésében Bibó szellemében hangsúlyozta, hogy a demokratikus gondolkodás alfája és ómegája a szabadság és a jólét kell, hogy legyen, majd Bibó Istvánt idézte: „*Mindennemű társadalomreform, ... egyedül igazolható célja a társadalomban lévő félelemmennyiség, erőszakmennyiség és gyűlöletmennyiség csökkentése*”⁶

4 Az *Emlékbizottság* létrejöttékor megfogalmazott célok nagy része megvalósult, ám a teljes Bibó-archívum csak részben jött létre, a tervezett konferencia-kötet kiadására pedig nem került sor.

5 Az *Emlékbizottság* programjai a Soros Alapítvány anyagi támogatásával valósultak meg.

6 Bibó István: *Az európai társadalomfejlődés értelme*. In. <http://mek.oszk.hu/02000/02043/html/430.html> Bibó István: *Az európai társadalomfejlődés értelme*.

A megalakulási nyilatkozatban programként megfogalmazott „Nemzet és demokrácia” című konferenciára végül 1989. május 12-14-e között került sor Szegeden a JATE Dugonics téri főépületének az aulájában. A szervezők szándéka szerint a rendezvény alapvető célja, hogy a „kibontakozó és gyorsan differenciálódó társadalmi és politikai csoportok képviselőit meghívjuk és teret biztosítsunk számukra, hogy kifejtsék és megvitassák nézeteiket”.⁷ A konferencia tehát fórumot kívánt biztosítani azon társadalomtudósoknak, akiknek akkor még nem nagyon volt lehetőségük a nyilvánosság előtti közös szereplésre. A szándék tehát egyértelmű volt – a pártállam képviselőinek kivételével – valamennyi politikai, illetve szellemi oldal képviselője lehetőséget kapjon álláspontja kifejtésére Bibóról, illetve Bibó szellemében a magyar társadalmi és politikai valóságról, a demokratikus átalakulással kapcsolatos teendőkről, illetve az 1945 utáni magyar társadalomfejlődésről és a harmadik út lehetőségeiről. A konferencia programjának tematikus elrendezése is ennek megfelelően történt. (Lásd 3. számú melléklet) Az előadások négy témakörbe rendezve hangoztak el, némiképp eltérve az előzetesen meghirdetett programtól, lévén nem minden felkért előadó jelent meg.⁸

I. témakör. A politikai ideológiák szerepei és lehetőségei a 80-as évek Magyarországon

Körössényi András: Az ideológia szerepe a politikai tagoltság kialakulásában

Molnár Gusztáv: Milyen politikai irányzatok lehetségesek a mai Magyarországon?

II. témakör. Harmadik út - magyar út?

Bíró Zoltán: Ismét: Harmadik út – saját út

Szabó Miklós: A harmadik út – tegnap és ma

Kende Péter: „Liberális, nemzeti-népi vagy keresztény-demokrata”? (Bibó István eszméiről)

Borbándi Gyula: Harmadik út és az egyéb utak a koalíciós korszakban

III. témakör. Zsákutca vagy megkésett fejlődés? (Az 1948 utáni magyar társadalom- és politikai fejlődés értelmezése)

Bilecz Endre: Új tragédiák, torzulások és régi történelmi zsákutcák

Dénes Iván Zoltán: Befejezetlen múlt és újra felfedezett jövő

7 Bibó István Emlékbizottság Megalakulási Nyilatkozatának vonatkozó pontja. (1. számú melléklet.)

8 Az előzetesen közzétett program folyamatosan átalakult, ebből adódóan a tervezett és a valóságosan lezajlott program között eltérés mutatkozott. Így pl., bár elfogadta a felkérést, de Tamás Gáspár Miklós mégsem vett részt és adott elő az eseményen. Az elhangzott előadások sorrendje is változott, s utólag nagyon nehezen rekonstruálható. Ugyancsak változott több esetben a programban megadotthoz képest a valóságosan elhangzott előadás címe és témája. Az előadások eredeti szövegei nem maradtak a szervezők birtokában, ám a konferencia teljes hanganyaga utólag gépelt formában rögzítésre került.

Szalai Pál: Zsákutcás vagy megkésett fejlődés jellemezte-e a magyar társadalmat 1948 után?

IV. témakör. A polgárosodás esélyei az 1945 utáni Magyarországon

Juhász Pál: Egyoldalú polgárosodás

Pető Iván: Polgárosodás, polgári restauráció, középosztályosodás. (A polgárosodás esélyei az 1945 utáni Magyarországon)

Szalai Júlia: Újtípusú társadalmi feszültségek a nyolcvanas évek Magyarországon

Fábián Ernő: A demokratikus attitűd Bibó és Eötvös gondolatrendszerében

Hozzászólások

Nagy Endre, Gyarmati György, Bozóki András, Szalai Pál, Szilágyi Sándor, Zétényi Zsolt, Fábián Ernő, Sebestyén László, Székely Zoltán, Légrádi Tibor, Horváth Gábor

A konferenciát Ilia Mihály, az *Emlékbizottság* védnöke nyitotta meg, aki köszöntő gondolatai között a következőket tartotta fontosnak megemlíteni: *„Öröm számunkra, hogy az a fiatalság, az az egyetemi hallgatóság rendezi meg ezt a konferenciát, amely örököse az egykori szegedi egyetemi hallgató, joghallgató Bibó Istvánnak. Azért is öröm számunkra ez a rendezvény, mert ezzel módot akarunk adni arra, hogy Szeged városa hagyományértékelése megváltozzon, hogy Szeged városának hagyományvilágába egy olyan nemzetközi jelentőségű társadalomtudós és gondolkodó, mint Bibó István, bekerüljön...”*⁹

Az elhangzott előadásokat itt most nem kívánom értékelni, tartalmi gazdagságuk, terjedelmük és szerteágazó tematikájuk ezt nem teszi lehetővé, mindössze néhány vonatkozásra szeretnék kitérni. A konferencia folyamatosan több száz érdeklődő jelenlétében és nagy sajtónyilvánosság előtt zajlott, amit a Délmagyarország tudósítása is megerősített. (Lásd 4. számú melléklet) Az érdeklődők soraiban egyetemi hallgatók és oktatók, valamint szegedi civil értelmiségiek épp úgy megjelentek, mint a magyar szellemi elit és az alakulóban lévő politikai pártok és mozgalmak képviselői, sőt a határokon túli magyar kisebbség reprezentánsai és a magyar emigráció jelei is jelen voltak. A Szabad Európa Rádió munkatársa, Siklós István a helyszínről részletes tudósításban számolt be a történekről, illetve a konferencia lényegi mozzanatairól. *„A szegedi József Attila Tudományegyetemen ma kezdődött háromnapos, Nemzet és demokrácia c., Bibó előtt tisztelő konferencia nem Bibó Istvánról szól, hanem voltaképpen egy tudományos nemzeti kerekasztal Bibó tevékenységének szellemében. A Bibó szellemiségében fogant előadások a társadalom demokratikus reformját hivatottak szolgálni. A konferenciát óriási*

⁹ Az idézet a konferencia hangfelvételtként rögzített és később legépelt kéziratos anyagából való.

érdeklődés övezi, sok résztvevője van a Vajdaságból, a Kárpátaljáról és a Felvidékről. Képviselteti magát a nyugat-európai magyarság is az eseményen, és szinte valamennyi jelentősebb országos és vidéki folyóirat szerkesztősége jelen van.”¹⁰

Amint az a fenti idézetből is látszik, meglehetősen nagy volt a konferencia (s ezt megelőzően az *Emlékbizottság* egész tevékenységének) sajtóvisszhangja. A háromnapos rendezvényről címlapján közölt terjedelmes tudósítást a Délmagyarország, (Lásd 4. számú melléklet), illetve beszámolt az eseményről többek közt a Szegedi Egyetem, a Magyar Hírlap és a Magyar Nemzet is. Emellett a Szegedi Városi Televízió a konferencia első napjának estéjén stúdióbeszélgetést készített Vásárhelyi Miklóssal, Göncz Árpáddal és Bellavics Istvánnal. A sajtó a konferencia további kettő nagyon fontos, a programban előre jelzett eseményéről is beszámolt, így a Bibó-emléktábla avatásáról a JATE Dugonics téri főépületében (Lásd 5. számú melléklet), valamint a Bibó István életét bemutató kiállítás megnyitójáról a Fekete Házban.

Ám voltak nem várt és előre nem tervezett eseményei és következményei is a rendezvénynek. Amint arról a Délmagyarország szintén hírt adott, Csonka István, Szeged akkori tanácselnöke a konferencia második napjának estéjén fogadta a rendezvény résztvevőit. A tanácselnök ezen alkalomból 'Szegedért emlékérmét' nyújtott át az *Emlékbizottság* három védnökének és bejelentette, hogy a Dóm téri Nemzeti Emlécsarnokban Szeged városa Bibó Istvánt ábrázoló szobor felállítását kezdeményezi¹¹. Mindezek együttesen a nyilvánosság, illetve Bibó István szegedi megbecsülése tekintetében nagy áttörést jelentettek, s meghaladták a szervezők 1988 őszi eredeti várapozásait. Egy évvel korábban elképzelhetetlen lett volna, hogy az előadók egy része az egyetem falai között nyilvánosan szerepeljen, hogy ilyen témában és tartalommal százakat megmozgató, nyilvános esemény történjen diákok szervezésében, az egyetem vezetésének teljes támogatásával, hogy a sajtó ekkora érdeklődést mutasson, s hogy Szeged tanácselnöke fogadja a konferencia résztvevőit és maga kezdeményezze Bibó István szobrának felállítását.

Mindezzel együtt is az *Emlékbizottság* tevékenysége lényegében 1988-1989-re korlátozódott, s működése a következő években gyakorlatilag befejeződött. Ám ott és akkor vitathatatlanul fontos szerepe volt a szellemi horizont tágításában és Bibó István gondolati hagyatékának ápolásában. Kétségtelenül nem kell túlértékelni sem az *Emlékbizottság*, sem pedig a konferencia jelentőségét, ám szó nélkül sem mehetünk el mellette. A BIEB és az általa szervezett programok apró, ám fontos mozaikkövei lettek az 1989-es változásoknak és szellemi folyamatoknak. Szegeden pedig 1989 egyik kiemelkedően fontos történése volt a „*Nemzet és demokrácia*” című konferencia, s a város és az egyetem önbecsülése is teljesebb lett azáltal, hogy – az *Emlékbizottság* tevékenységének is köszönhetően – felvállalta Bibó István szellemi örökségét.

10 A Szabad Európa Rádió 1989. május 12-i tudósítása az eseményről.

11 A Bibó-szobor felavatására néhány évvel később valóban sor került.

Bár a konferencia szinte belevész 1989 politikai forgatagába és szellemi kavalkádjába, ám az utólag is jól látszik, hogy valóban egy nagy jelentőségű eseményről volt szó. A különböző oldalak képviselői együtt, egymással vitázva, közösen keresték a társadalmi krízisből kivezető utat, együttes szellemi munkával igyekeztek építeni a még csak formálódóban lévő magyar parlamenti demokrácia útját. Bibó István szellemiségének megfelelően a résztvevőkben valódi igény fogalmazódott meg a magyar társadalom demokratizálására. A rendezvény legnagyobb hozadéka pedig kétségtelenül az volt, hogy fórumot biztosított a legkülönbélebb nézeteket valló gondolkodóknak álláspontjuk kifejtésére. Utólag sem lehet eléggé értékelni azt a tényt, hogy egymástól nagyon eltérő vélemények artikulálódhattak ugyanazon eseményen, s hogy a magyar szellemi és politikai élet különböző beállítottságú képviselői szóba álltak egymással, és párbeszédet folytattak. Igaz, ennek kifinomult gyakorlata sem akkor, sem a későbbiekben nem vált állandóvá és folytonossá.

1. sz. melléklet

A BIBÓ ISTVÁN EMLÉKBIZOTTSÁG MEGALKULÁSI NYILATKOZATA

Az "AETAS" Szerkesztőség, a Galiba Kör, a Gondolat-jel Szerkesztőség, a Harmadkor Szerkesztőség, a JATE Társadalomtudományi Kör, a Károlyi Mihály Kollégium Társadalomtudományi Kör, a Móra Ferenc Társadalomtudományi Szekció, a Szegedi Egyetemi Műhely tagjai ezúton jelentjük be, hogy – tagjainkból delegálva és meghívottak bevonásával – 1988 szeptember 28-án megalakítottuk a **Bibó István Emlékbizottságot**. Ezt a tényt bejelentettük a JATE rektorának és az Egyetemi Tanács Testületének, akik ezt tudomásul vették.

1989. május 10-én lesz a XX. századi magyar történelem egyik legkiemelkedőbb politikai gondolkodójának **Bibó István halálának 10. évfordulója**. Bibó 1933-ban a szegedi Tudományegyetemen szerzett jogi diplomát, majd később – 1946 júliusa és 1950 decembere között – mint egyetemi tanár itt tartott előadásokat politikatudományból és szociológiából. Az említett öntevékeny csoportok tagjai ezért úgy vélik, hogy erről az évfordulóról egyetemünk polgárainak intézményünk hírnevéhez méltóan kell megemlékezniük. Másrészt a magyar társadalom jelenlegi válságos helyzete indokolta teszi, hogy egy olyan kiemelkedő jelentőségű felsőoktatási intézményben, ahol a hazai szellemi élet alakítóinak jelentős hányadának képzése folyik, egy olyan sokoldalú, kritikusan, de egyben hazája sorsáért való felelősségtől áthatva gondolkodó és cselekvő egyéniségnek, mint az Bibó István volt, a magyar társadalom demokratizálásáért folytatott elméleti és gyakorlati tevékenységét befogadják. Ezt társadalmunk demokratikus reformja érdekében feltétlenül szükségesnek ítéljük. E célból a Bibó István Emlékbizottság hatpontos programterv végrehajtását tűzte maga elé:

1. Bibó István emlékének tiszteletére 1989 májusában egy emléktábla felavatása.
2. Bibó István emlékére szervezett vitapanok. Címe: „Nemzet és Demokrácia.” Időpontja: 1989. május 5–6. Célunk az, hogy a most kibontakozó és gyorsan differenciálódó társadalmi és politikai csoportok képviselőit meghívjuk és teret biztosítsunk számukra arra, hogy az említett témakörökben kifejtsek és megvitatassák nézeteiket.
3. Bibó István életművét áttekintő előadássorozat szervezése.
4. Bibó István Szegeden – című kiállítás megszervezése.
5. A Marxizmus-Leninizmus Központi Tanszékcsoport Dokumentációs és Információs Bázisa keretében Bibó-archivum létrehozása, melynek célja összegyűjteni és hozzáférhetővé tenni Bibó István munkáit illetve a róla szóló szakirodalmat.
6. A vitapanokon elhangzott előadások és hozzászólások kötetben való megjelentetése.

Céljaink elérésének segítésére és a rendezvénysorozat rangjának emelésére három védnököt kértünk fel: ifj. **Bibó Istvánt, Ilia Mihályt, Vásárhelyi Miklóst**, akik ennek eleget tettek.

Az Emlékbizottság, amint végrehajtotta a maga elé tűzött célt, feloszlik.

az Emlékbizottság tagjai:

Bellai László

elnök

("AETAS" Szerkesztőség)

Galiba Kör

(Galiba Kör)

Páló Attila

(Gondolat-jel Szerkesztőség)

Kilali Péter

(JATE Társadalomtudományi Köre)

Laczkó Sándor

titkár

(Harmadkor Szerkesztőség)

Károlyi Mihály Kollégium

(Károlyi Mihály Kollégium Társadalomtudományi Kör)

Móra Ferenc

(Móra Ferenc Kollégium
Társadalomtudományi Szekció)

Szegedi Egyetemi Műhely

(Szegedi Egyetemi Műhely)

Cím: JATE Közművelődési Titkárság
6720 Szeged, Dugonics tér 13.

Szeged, 1988. október 1.

2. sz. melléklet

Tisztelt Cím!

A Bibó István Emlékbizottság ezúton jelenti be, hogy 1989 május 10-én délután három órakor – Bibó István halálának tizedik évfordulóján – tiszteletadó koszorúzással egybekötött megemlékezést szervez az Óbudai Köztemetőben.

Bibó István gondolatai és tevékenysége mindenki számára hasznos és időszerű, aki hazánk jövőjét a demokrácia keretei között képzei el, és az ehhez vezető utakat keresi. Különösen értékes példa lehet ez azért is, mert azt bizonyítja, hogy népünk valós érdekeit csak az vállalhatja föl és képviselheti őszintén, aki politikai és világnézeti hovatartozására való tekintet nélkül mentes az előítéletektől és tetteit a napi politikai alakulásoktól függetlenül önkritikára is számottartó célok vezérlik.

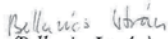
Az Emlékbizottság tagjai úgy vélik, hogy a magyar politikai gondolkodás e kiemelkedő, tiszta személyisége halálának évfordulója közös megemlékezésre készíthet minden olyan szervezetet és személyt, akik Bibó szellemiségét eszmei hagyományaik között tartják számon.

Kérjük Önöket, hogy amennyiben egyetértene célunkkal és az ünnepélyes koszorúzás és megemlékezés részesei szeretnének lenni, úgy csatlakozási szándékukat 1989 április 20-ig jelezzék!

Az ünnepségen négy emlékbeszédet tervezünk, amelyeket Bibó barátai és börtöntársai, a Magyar Tudományos Akadémia, a Történelmi Igazságtétel Bizottsága és az Emlékbizottság képviselői mondanának el. Ezután helyeznék el koszoruikat a megjelentek.

(A megemlékezés pontos időpontjáról és lebonyolításáról időben értesítjük a csatlakozókat.)

Tisztelettel:

(Bellavics István)

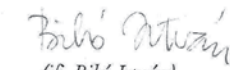
a Bibó István Emlékbizottság elnöke

(Lackó Sándor)

a Bibó István Emlékbizottság titkára

Szeged, 1989 március 23.

Az Emlékbizottság felhívását támogatjuk és csatlakozásra szólítunk föl minden demokratikus erőt:

(ifj. Bibó István)

(Ilia Mihály)

(Vásárhelyi Miklós)

a Bibó István Emlékbizottság védnökei

A csatlakozási szándékot az alábbi címekre kérjük eljuttatni:

JATE Közművelődési Titkárság
Pete György
6722 Szeged, Dugonics tér 13
T.: 62/24 - 022/48

vagy
ELTE ÁJTK Bibó István Szakkollégiuma
Gyekiczki András igazgató
1118 Budapest, Ménesi út 12
T.: 669 - 902 és 665 - 309

3/a sz. melléklet

MÁJUS 12. PÉNTEK

14 h Megnyitó (JATE Aula, Dugonics tér 13. II.e.)

I. témakör

A politikai ideológiák szerepei és lehetőségei a 80-as évek Magyarországon

- *Körössényi András*: Az ideológia szerepe a politikai tagoltság kialakulásában
- *Molnár Gusztáv*: Milyen politikai irányzatok lehetségesek a mai Magyarországon?
- *Tanás Gáspár Miklós*: A magyar hisztéria okai és története. Az I. témakör előadásainak megvitatása

19 h VACSORA

20 h Ez egy inkvizíció - Siflis Zoltán és Csorba Béla dokumentumfilmje a vajdasági magyar sorsról.
Utána beszélgetés az alkotókkal.

MÁJUS 13. SZOMBAT

10 h Bibó István domborművének felavatása a JATE Központi Épületében (Dugonics tér 13.)

10.30 II. témakör

Harmadik út - magyar út?

- *Bíró Zoltán*: Harmadik út - saját út
- *Borbándi Gyula*: Harmadik út és egyéb utak a koalíciós korszakban

EBÉDSZÜNET

14 h - *Kende Péter*: "Liberális, nemzeti- népi vagy keresztény demokrata"? (Bibó István eszmeiségéről)
- *Szabó Miklós*: Harmadik út tegnap és ma

A II. témakör előadásainak megvitatása

18 h Bibó István Emlékkiállítás megnyitása a Fekete Házban (Somogyi u. 13.)

19 h VACSORA

20.30 Bartók hangverseny az Aulában
- Közreműködnek a szegedi Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola művésztanárai

3/b sz. melléklet

MÁJUS 14. VASÁRNAP

9 h III. témakör

Zsácutca vagy megkésett fejlődés?

(Az 1948 utáni magyar társadalom- és politikai fejlődés értelmezése)

- Bilecz Endre: Új tragédiák, torzulások és régi történelmi zsácutcák)
- Dénes István Zoltán: Jövőkép és ellenségkép (szövegelemzések és tanulságok)
- Szalai Pál: Zsácutcs vagy megkésett fejlődés jellemezte-e a magyar társadalmat 1948 után?

A III. témakör előadásainak megvitatása

EBÉDSZÜNET

14 h IV. témakör

A polgárosodás esélyei az 1945 utáni Magyarországon

- Juhász Pál: Egyoldalú polgárosodás
- Pető Iván: Polgárosodás, polgári restauráció, középosztályosodás
- Szalai Júlia: Újtípusú társadalmi feszültségek a 80-as évek Magyarországon

A IV. témakör előadásainak megvitatása

ELUTAZÁS

(Budapestre 19.30-kor különvonatot indítunk!)

Információs és fogadóiroda: JATE Közművelődési Titkárság
6720 Szeged, Dugonics tér 13. Telefon: 24-022/48 m.

Az előadások helyszíne: JATE Központi Épület Aulája
Dugonics tér 13. II. emelet

SOROS - FÓRUM (5 éves a Soros Alapítvány Bizottság) a konferencia Fórum rendezvénysorozat része.

Havi előfizetési díj: 101 forint
Ára: 4.30 forint

Talán most sikerül,
amit Bilbó is akart.

A Szombaton fejezték be a választási fegyveredést be-
járó József Attila Tudomány-
egyetemen a háromnapos
Nemzet és demokrácia kon-
ferencia, amelyet a Bibó
István Emlékbirodalmszolgá-
lat vezetett. A rendezvényeszo-
rban összesen mintegy 400-a-
vették részt, a hazai káder-
töke mellett felvidékieket, vaj-
daságok, kárpátaljakat,
Nyugatosokat és Magyaror-
ságon kívüli magait is jelentős
aránban. Ma este a konferen-
cia zárójelű volt.

Az első napon, mint a-
ról korábban beszámoltunk,
a politológus önéletrajzi szere-
pel elemekről a nyelvezet-
esek Magyarországon, a
második napon a Bibó Ist-
ván munkásságában is le-
szett.

**Talán most sikerül,
amit Bibó is akart**

A Szombaton folytatódott, s vasárnap fejeződött be a József Attila Tudományegyetemen a háromnapos *Nemzet és demokrácia* konferencia, amelyet a Bibó István Emlékbizottság szervezett. A rendezvénysorozat összesen mintegy 400-an vettek részt, a hazai kutatók mellett felvidékiek, vajdaságiak, kárpátaljaiak, s Nyugaton élő magyarok. Képviseltette magát szinte az összes, ma létező politikai irányzat is.

Az első napön, mint arról korábban beszámoltunk,

a politikai ideológiák szerepét elemezték a nyolcvanas Magyarországon. A második kötet a 1980-as évek István Miklós elnöksége központi szerepét játszó harmadik utas politikai terek, események analízisát Borbándi Zoltán, Kertész Eszter, Szabó Miklós előadásában. A harmadik nagy témakörben az 1948 utáni magyar társadalmi és politikai fejlődést elemezték, ennek előzetesét Kertész Eszter, István Zoltán és Szalai Pál voltak. Az utolsó témakörben vásárpár a polgárosodás, az esélytől vizsgálják; a vitarendő előadásokat Juhász Júlia, Tóth István

A háromnapos rendezvényorozat alatt avatta fel a JÁTE aulája előtt Gáspár István rektor a Bibó István emléktáblát a Bő István emléktábla szomszédjában. Az egyetem régi becsületbeli kötelességének tesz eleget ezzel! — hangsúlyozta a dombozműveleplezősek A Fekete Háiban emlékkitalias nyílt Bibó tiszteletere itt számos dokumentum mellett család fotók, korabeli fölvoiratokat, könyveket állítottak ki. Szombaton este Csoma

A konferencia résztvevői

István, Szeged tanácselnöke fogadta a konferencia résztvevőit, itt nyújtotta át a Szegedért emlékművet ifj. Bibó Istvánnak, Ifjú Mihálynak és Vaszaryhúynak, a Bibó István Emlékezőszobáé vednökeinek. A polgármester ez alkalmat használta fel annak bejelentésére, hogy a városi tanács elhatározta, hogy a

laktam egy Bibo Istvánról író, a Bibo Istvánról szóló előzetesben, amelyben a Dóm téri Nemzeti Emlékecsarnokban kap majd helyet. Szombaton este a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola művésztanári hangversenyt adott a konferencia résztvevői számára. Bellavics Istvánról, a Bibo István Emlékközpontjának elnökétől megtudtuk, hogy a Nemzet és demokrácia konferencia teljes anyagát – amelyet egybekent videó, szalag, rögzítettek –

konkr. formájában adják ki. Bejelentették továbbá, hogy alapítványt létesítenek, amelynek keretében évente két fiatal magyar társadalmi és gazdasági vezetőket tudnájuk befuttatni a versenydíjban, amelynek alapítókéhez minden, céljaink szimpatizáló támogató anyagát csatolhatjuk. Örömteli dolog, hogy már a bejelentés másnapján csatlakozott a versenyhez is az az egyik legnagyobb magyar emigráns szervezet, a svájci magyar irodalmi és képzőművészeti kör. Képviselőjük, B. Szabó Péter elmondta, hogy nagyobb összeggel kívánnak hozzájárulni a némes cél megvalósulásához, s annak a reményének adott hangot, hogy az ösztöndíjból részesülő fiatalok nemcsak ma-

forrásaig, hanem teljes nyvatit egyetemeken is tanulmányokat folytathatnak majd. Az emlékbiztoság kezdeményezte Bibó archívum létrehozását a JATE és a dokumentációs és információs bázis keretében; a szegedi levéltár Bibóra vonatkozó anyagát már teljes egészében megszerezte; megrendelték az MTA birtokában lévő dokumentumok fénymásolását is; ifj. Bibó István pedig számos fotót bocsátott rendelkezésre. Így a kutatók számára a közeljövőben remélhetőleg minden, Bibó Istvánnal vonatkozó anyag egyetlen helyen hozzáférhetővé válik. (A konferenciáról a 3. oldalon olvashatnak összeállítását.)

5. sz. melléklet

Póda Jenő

AZ 1989-ES ÉV POLITIKAI VÁLTOZÁSAI SZEGEDEN, A SZEGEDI ELLENZÉKI KEREKASZTAL SZEREPE

Az 1988-as év második fele Szegeden a jól tapintható társadalmi élénkülés jegyében telt. A korábbi, zömében egyetemközeli, kicsi, de elszánt ellenzéki körök mellett nyíltan nagyobb csoportok is aktivizálódtak. Szegeden is újjáalakultak a történelmi pártok (pl. FKGP, KDNP, MSZDP, MNP), ideérttek az új pártok és mozgalmak (pl. MDF, SZDSZ, Fidesz), megjelentek a civil kezdeményezések (pl. Körgát Klub). Összlétszámuk közelítette az ezret, hallatták hangjukat, tematizálták a közbeszédet.

A legerősebb ellenzéki erővé Szegeden az 1988. szeptember 14-én helyben is megalakuló Magyar Demokrata Fórum (MDF) vált, nagy rendezvényei (pl. 1988. október 1. Népesedési Konferencia, Auditórium Maximum), és 500 aktív tagot meghaladó tagsága alapvetően befolyásolta a szegedi közéletet.

1989-ben az MSZMP hatalmi struktúrája – pl. a munkásörség, a munkahelyi pártszervezetek, a III/III-as rendszer – ugyan érintetlen volt, de a párton belüli vita, a reformkörök megjelenése, demokratizáló szándéka, aktív útkeresése és országos mozgalommá válása megosztotta a hatalmas állampártot, így kívül és belül mindenki számára világgossá vált: ez így nem mehet tovább.

A Parlamentben a MSZMP képviselői mellett már pár ellenzéki képviselő is dolgozott, egyre élesebb politikai vita alakult ki, a média árnyaltabbá vált, a korábban csak suttogó város hangja egyre hangosabb, artikuláltabb, ezzel együtt többszólamú lett.

1988 végén merült fel a Körgát Klub egyik összefüvetelén, a panelház hetedik emeleti lakásának nappalijában a Szegedi Ellenzéki Kerekasztal megalakításának ötlete. Kézenfekvő érvek szóltak mellette, hiszen ismert volt a történelmi előzmények sorában, hogy az MSZMP és elődpártjai hogyan „szalámizták le” a politikai ellenfeleiket. Ismert volt a hatalmi eszközök évtizedek alatt kialakított tárháza (saját kizárólagos sajtó, munkahelyi pártszervek és nómenklátúra, III/III. besúgórendszer, pártvagyon, fizetett függetlenített pártalkalmazottak a megyei és városi bizottságokban és a munkahelyen stb.). Ismert volt az 1956-os forradalom és szabadságharc leverésének eseménysora és következményei.

Jó okuk volt a másként gondolkodóknak azt hinni, hogy a diktatúra lebontása nem fog könnyedén és áldozatok nélkül végbemenni, ha egyáltalán lehetséges a békés átmenet, és persze lehet és kell a legvalószínűbbre törekedni, de a legrosszabbra is fel kell készülni. Egyébként a békés átmenet valószínűségének megítélése is megosztotta az ellenzékét, konkrétan voltak, akik nem hittek a békés átmenet lehetőségében.

Mindeközben hazánk idegen katonai megszállás alatt volt, a szovjet Déli Hadseregcsoporthadrafoghatósága magas szinten állt. A legveszélyesebbnek tartott elem paradox módon mégsem ez volt, hanem a munkásőrség a maga 60–70.000 fős, azonnal mozgósítható, kiképzett és elkötelezett fegyveres erejével.

Ne feledjük, hogy nem volt recept, nem volt történelmi példa arra a demokratikusnak tervezett átmenetre, amit ekkorra már a társadalom többsége egyértelműen kívánt.

Összegezve: ellenzéki oldalon is sokan tudni vélték, hogy mi lesz, *csak* az volt a kérdés, hogy addig mi lesz...

A Körgát Klub ezért azt tűzte ki célul, hogy létrehozza a Szegedi Ellenzéki Kerekasztalt (SZEK), felkéri az ellenzéki pártokat, hogy vegyenek részt ennek munkájában.

A SZEK 1989. január 14-én alakult meg, mint később kiderült, az országban elsőként. (1989. január 28-án a Magyar Rádióban Pozsgay Imre államminiszter az addig ellenforradalomnak hívott 1956-os eseményekről bejelentette, hogy népfelkelés volt, majd Budapesten az Ellenzéki Kerekasztal márciusban megkezdte munkáját.)

A SZEK célja tehát nem országos szerepvállalás volt, hanem Szegeden szeretne volna elérni, hogy az MSZMP ne tudja megosztani a fejlődési szakaszának különböző állapotában levő és nagyon különböző politikai súllyal rendelkező ellenzéki pártokat. A Körgát Klub mintegy moderátori, szóvivői keretet biztosító kezdeményezője volt a Szegedi Ellenzéki Kerekasztalnak, de nem kívánt politikai célokat érvényesíteni azon az általános törekvésen túl, hogy rendezett, békés körülmények között, a lehető legnagyobb esélyegyenlőséget biztosítsa az ellenzéki demokratikus erőknek az MSZMP-vel és a rendszerével szemben az átmenet során. Éppen ezért a SZEK a működését a résztvevők egyetértésére alapozta, döntéseit konszenzusos módon hozta. További célja volt a SZEK szervezeteinek az, hogy néhány – kimondottan helyi – emblematisz ügyön keresztül, tárgyalásos úton bemutassa álláspontját, így a lehetséges szűk kommunikációs csatornákat szélesítse, illetve esetleg a helyi MSZMP-t defenzív politikai helyzetbe szorítsa. A választott témák kimondottan olyanok voltak, amelyek nem osztották meg az ellenzéket, azaz a demokratikus minimumhoz tartoztak, és éppen ezért jelentős „áldozatot” jelentettek volna az állampártnak. Ha meghozza az MSZMP ezt az áldozatot, akkor úgy jó, ha nem, akkor úgy, hiszen be lehet mutatni, hogy a demokratizálódás irányába mutató retorika mögött valódi, a hatalom lebontására irányuló szándék nincs.

Rövid idő alatt tehát Szegeden is kialakultak a pólusok. Az MSZMP-n belül a reformkör az állampárti rendszer átalakítását, az ún. demokratikus szocializmus gyakorlati megfogalmazását próbálta elérni, míg a Szegedi Ellenzéki Kerekasztal a rendszer ellenzékeként annak megszüntetését, felszámolását tűzte ki célul. Mindezek mellett persze az MSZMP birtokon belül volt, minden hatalmi monopóliumát

birtokolta, és az elkerülhetetlennek látszó átmenet során hatalma legnagyobb részének átmentésére és a veszteségek (hatalmi, politikai, anyagi) minimalizálására törekedett.

Elérkeztünk március 15-éhez, és átbillent a város. A hivatalos ünnepen a Hazafias Népfront, a tanács, a pártbizottság és a KISZ a Klauzál térre várta az embereket, lehettek vagy kétszázan. A múzeum előtt ünnepelt az ellenzék vagy tizenötezer ember társaságában. Tartottunk az eseménytől, komoly félelmeink voltak, hogy erőszakba torkollik. Hiszen még diktatúra volt, orosz megszállás alatt álltunk, még létezett a munkásőrség, márpedig a fegyver az fegyver, a hatalom az hatalom. Emlékszem, a múzeum előtt álltam, és figyeltem a Stefánia palotasorának erkélyeit, a háztetőket... Nagy felelősség volt ennyi embert az utcára hívni.

Jellemző, hogy az MDF-en belül előtte arról beszéltünk, legfeljebb 1–2 ezren jönnek majd el, köztük nyilván nagy számban lesznek civil ruhás rendőrök.

A következő hónapokat országosan az Ellenzéki Kerekasztal színrelépése és a tárgyalások megindulása, valamint Nagy Imre egykori miniszterelnök újratemetése határozta meg. Közben május 20-án Szegeden tartották országos találkozójukat az MSZMP reformkörei. Nagy Imre szerepének átértékelése az MSZMP-n belül nyilván földcsuszamlásszerű változásokat indított, a reformkörök próbálták ezt a lendületet kihasználni. A rendszer ellenzékét összefogó SZEK számára persze nem megvilágosodással felérő esemény volt 1956 MSZMP-s átértékelése. Az új politikai erők ezt is kevésnek tartották, hiszen nem csupán népfelkelésnek, hanem forradalomnak és szabadságharcnak tartották az eseményt. A meglepetést inkább Pozsgay Imre bejelentésének időzítése és bátorsága jelentette. Ezzel együtt a SZEK is üdvözölte 1956 értékelésének pozitív változását, Nagy Imre tevékenységének egyre többek általi megismerését, és persze megnyugvással érzekelte az állampárt erodálásának gyorsulását. Nagy Imre újratemetésekor, június 16-án átbillent az ország.

Így került sor Szegeden az MSZMP és a Szegedi Ellenzéki Kerekasztal közötti tárgyalásokra 1989. június 27. – július 25. között. (Előtte Budapesten az Ellenzéki Kerekasztal június 2-án sikertelen, június 10-től folyamatosan sikeres tárgyalásokat folytatott, és közben 1989. július 6-án meghalt Kádár János.)

A SZEK olyan kérdésekről szeretett volna tárgyalni a helyi MSZMP-vel, amely emblematikus, mindenki számára érthető, jól és egyszerűen kommunikálható és kimondottan helyi vonatkozása van, továbbá megjelennek benne további fontos elemek (keves pénz igénye, esélyegyenlőség teremtése, társadalmasítás lehetősége) is.

Az egyik ilyen a szegedi munkásőrség kérdése volt. Az MSZMP Városi Bizottsága értelemszerűen nem oszlathatta fel vagy szervezhette át az országos munkásőrséget, ezért a SZEK mértéktartó módon két dolgot javasolt: az MSZMP helyben ne vegye igénybe a munkásőrség fegyveres szolgálatát a pártház őrzésére, illetve javasolja tagjainak, hogy lépjenek ki a szervezetből. A SZEK cserébe ugyanezt

vállalta volna a megegyezésben. Az első pontban sikerült megállapodni, a másodikat az MSZMP (mint a demokratikus centralizmus elvén működő típusú szervezet) azzal utasította el, hogy a javaslat sértené tagjaik személyiségi jogait. Nehéz volt mosolygás nélkül megállni... (Ezen a levélen láttam először és utoljára vörös pecsétet, mármint az MSZMP titkárának levelét egy vörös festéket tartalmazó bélyegző párna használatával hitelesítették.)

A másik a helyi tömegkommunikáció, főként a Délmagyarország („A Magyar Szocialista Munkáspárt szegedi lapja”) kérdése volt, hiszen közeledett a szegedi pótválasztás időpontja. A SZEK szerette volna a monopolhelyzetben levő MSZMP pártlapot társadalmasítani egy, a választási eredményektől függő igazgatótanács létrehozásával (ún. BBC modell, amely szerint nem a szerkesztés, hanem az irányítás lett volna több nézőpontú). Az ellenajánlat csupán az un. Pro és Kontra rovat bővítésére terjedt ki, ami nyilván nem lehetett a kompromisszum. A tárgyalás végére pedig július 26-án már ez jelent meg a Délmagyarországban: „...az MSZMP Városi Bizottsága a jövőben sem kívánja saját lapját átszervezni, politikailag megosztani és lemondani azokról az előnyökről, amelyeket a fentebb vázolt társadalmi, politikai mozgások eredményeként szerzett.”

Itt következett be a tárgyalások SZEK általi egyoldalú felfüggesztése, mert egyértelművé vált, hogy az MSZMP kinyilatkoztatásai és napi gyakorlata közötti elmentmondás feloldására semmi esély. Ehhez az időhúzás taktikáját nem az MSZMP részben reformkörösökből álló delegációja, hanem a mögötte álló pártbizottság alkalmazta. A válasz sem késett: „az MSZMP tárgyaló delegációja a SZEK döntését sajnálattal vette tudomásul, és kifejezte azon véleményét, hogy a SZEK nem tanúsított kellő toleranciát...”. Ezt is nehéz volt mosolygás nélkül megállni...

Azon hetek (vö. Fejti elvtárs tárgyalásvezetése Budapesten) hangulatát jellemezte, hogy az autómát a lakótelep parkolójában teletankolva orral kifelé tettem le, az útlevelemet mindig magamnál tartottam, és egy táskában minden szükséges dolgot összekészítettem, ha...

Mindeközben még tavasszal a Körgát Klub lemondatta Apró Antalt. (A Körgát Klub levélben és a sajtóban nyílt levélben többször felszólította Apró Antal (MSZMP) szegedi országgyűlési képviselőt, hogy számoljon be választóinak a végzett munkájáról. Erre nem került sor, Apró Antal lemondott országgyűlési mandátumáról.)

A pótválasztásra 1989. augusztus 5-én került sor. Az MDF jelöltje Raffay Ernő történész volt, az előjelzések és érzéseink szerint biztos befutónak látszott, annak ellenére, hogy a jelöltek közötti esélyegyenlőség látszatáról sem lehetett beszélni. Így is lett, Raffay Ernő győzelme után az MDF lett az MSZMP egyértelmű ellenpólusa Szegeden, a Szegedi Ellenzéki Kerekasztal további tevékenységére nem volt szükség, mivel a SZEK nem is tűzött maga elé konkrét elérendő politikai célokat

a békés és demokratikus átmenet igényén túl. Ezért a félbeszakadt tárgyalások felújítására nem került sor. Kijelenthetjük, hogy a változások gyorsasága és intenzitása meghaladta a helyi tárgyalások lehetőségeit, a SZEK további szerepvállalása inkább már – a figyelem megosztásával – rontotta volna a Magyar Demokrata Fórum esélyeit, az egyértelmű ellenpólus-képzés esélyét Szegeden...

Ugyancsak a hangulat jellemzésére alkalmas a következő kis történet.

1989. október 23-a előtt pár héttel a SZEK nevében a városházán intéztem az Aradi Vértanúk terére tervezett kopjafa engedélyeztetését. A tisztviselő hölgy persze egy méretezett mérnöki helyszínrajzot, az oszlopot és a feliratos táblát bemutató műszaki rajzot és egy gépelt pontos kérelmet szeretett volna látni, ahogyan például egy ház építésekor. Ilyenek nem voltak. Ott az irodában – a tisztviselő hölgy segítségével – kézzel rajzoltam a helyszínrajzot, kézzel rajzoltam a stilizált kopjafát, kézzel rajzoltam a réztáblát, rajta a felirattal: „Az 1956-os forradalom és szabadságharc áldozatai emlékére”. 1989-ben már tényleg nem az irodában kézzel skicelt rajzokra adták az építési engedélyt. Mondtam persze csöndesen neki, hogy értem én ezt, de idő nincs, itt van október 23., itt a *történelem* a kapuban, akár lesz építési engedély, akár nem, a kopjafát felállítjuk. A hölgy – átvéve a három kézzel rajzolt lapot – szelíden csak annyit kérdezett: „Mondja fiatalember, nem lesz ebből baj?” Ma is ott áll a kopjafa a téren, nem tudom, azóta le lett-e pontosabban, szakszerűbben papírozva, vagy csak a kézzel rajzolt „engedélyeztetési dokumentáció” mindennek az alapja...

Az MDF jelöltjei 1990 tavaszán az első szabad választások keretében Szegeden mindent megnyertek.

A Szegedi Ellenzéki Kerekasztal egyik vezetőjeként nem gondoltam, hogy országos ügyeket fogunk helyben megoldani. Ezen cél kitűzése már önmagában is eleve dimenzió-tévesztés lett volna. Nem gondoltam azt sem, hogy sikerre fognak vezetni a megbeszélések, ha sikernek azt tekintjük, hogy aláírunk valamiféle zárodokumentumot, és abban egy vagy több pontban egyetértünk, és ennek okán az MSZMP jelentősen korlátozza bizonyos hatalmi monopóliumait. Annyira egyenlőtlen felek ültek az asztal két oldalán szemben, hogy – már csak a faluról hozott természetes realitásérzéke alapján is – ezt eleve kizártam. Mégis miért indulunk neki? Azt gondoltam, hogy maga a tárgyalás ténye és a sajtóbeli nyilvánosság (Délmagyarország, Déli Napló) újabb üzenet a városunkban élők felé, hogy lehet bátrabban gondolni a változásokra helyben, vidéken is. Ez pedig a bizonytalanok bátorságát is növelte, az 56-ot követő megtorlást megélők félelmeit is oldotta.

Visszatekintve úgy látom, hogy a Szegedi Ellenzéki Kerekasztal színrelépésével a kitűzött céljait elérte, az ellenzék megosztása nem sikerült, és fontos helyi ügyeket sikerült bemutatni. Sikerült azt is érzékeltetni, hogy az MSZMP nem egyenlő a reformkörökkel, hiába a tárgyalási gesztus, valójában helyben hatalmi eszközeiről

az MSZMP még részben sem akar lemondani. A tárgyalási folyamat és a tárgyalt témák még a rendkívül szűk sajtónyilvánosság mellett is közbeszéddé váltak, és Szegeden is elősegítették az MSZMP és a rendszer bukását.

Keserű Imre

**PÁNIK ÉS BOSSZÚVÁGY
A „NÉPFELKELÉS” BEJELENTÉSE NYOMÁN**

Amikor elolvastam Géczi Jóska levelében a nekem szánt címet, rögtön tudtam, hogy eljött az én időm: végre beszélhetek azokról a daliás időről, mikor nekem is megadatott az Andy Warhol által beígért negyedórányi híresség.

Ha valaki esetleg nem emlékezne: Pozsgay Imre 1989. január 28-dikán egy rádióinterjúban nyilvánosságra hozta az MSZMP KB történész albizottságának jelentését 1956-ról, amely népfelkelésnek nevezte az addig hivatalosan ellenforradalomnak nevezett 56-ot. Számunkra, reformkörösök számára ez pozitív visszajelzés, bátorítás volt: a mezei reformerek és a reform-elit lám egy irányba halad, ki lehet – tehát ki is kell – kényszeríteni a fordulatot.

Bejelentésének akkori jelentőségét azonban az az óriási felzúdulás adta, amelyet kiváltott az MSZMP nem reformpárti, a Kádár-rendszerhez egyelőre lojális tömegeiből. Garmadával érkeztek a felháborodott táviratok Grósz Károlyhoz. A párt fundamentalista szárnya is szervezkedni kezdett, megalakult a Münnich Ferenc Társaság, a Munkásörség baráti köre. S ugyan ekkorra már majd’ mindegyik ellenzéki párt megalakult, „zászlót bontott”, a keményvonalas elvtársak számára mi, MSZMP-s reformerek voltunk a fő ellenségek. Így lettem én is tizenöt perces pünkösdi király, pontosabban pünkösdi sátán: a Munkásörség baráti köre szentes-környéki szervezetének megalakulásakor Z. párttitkár odanyilatkozott, hogy „az ilyeneket, mint Pozsgay, Király Zoltán meg Keserű Imre, föl kellene akasztani.”

Egy percig nem éreztem úgy, hogy ez egy valós, személyes fenyegetés lenne – de nagyon határozottan azt gondoltam, hogy egy fegyveres testülethez köthető csoport ilyesféle lözungokkal veszélyeztetheti az átalakulás békés jellegét, ez tehát nem az én magánügyem, hanem közügy. Ügyészségi feljelentés, újságcikk, rádióriport lett belőle, aztán ellen-följelentés, per („megsértettem a Munkásörég Baráti Körének jó hírnevét”, állt a feljelentésben, ám a bíróság fölmentett engem e vád alól) – azt kérdezték többen, még reformer barátaim is: „Miért baszogatsz te annyit azokat a szerencsétlen munkásöröket? Ha jönnek a választások, az ő szavazataikra is szükség lesz.” Kicsit megrökönyödött válaszom valahogy úgy szólt, hogy ez hülyeség, életbevágó, hogy demokrata ellenfeleinkkel szemben soha ne használjuk föl az elvileg minket támogató szélsőségeket. Életbevágó, hogy az akasztatni akaró sztálinistákkal, nacionalistákkal és antikommunistákkal szemben megvédjék egymást a demokratikus elkötelezettségű szocialisták, konzervatívok és liberálisok.

Ez persze már akkor is utópia volt. Az átalakulás hívei csak néhány kegyelmi pillanatban voltak hallgatólagosan szolidárisak egymással – amíg a visszarendező-dés (emlékszünk még erre a szóra?) valós veszélynek tűnt. Mondhatnánk elkeseredett emdéeffesként, hogy „az 1989-es esztendő árulások sorozata volt”, de mondhatjuk azt is, harag és elfogultság nélkül, hogy az akkori pártoknak, platformoknak kettős feladatuk volt: el kellett jutni a békés rendszerváltásig, és el kellett kezdeniük a felkészülést (saját arc kialakítását, elkülönülést, a minél előnyösebb startpozíció kicsikarását) a rendszerváltás utáni választásokra. Ez pedig bizony konkurenciaharcot jelent. Ennek első vesztesei az MSZMP reformer vezetői lettek, akik minden erőfeszítésük ellenére nem vehettek rész egyenrangú félként június 16-dikán Nagy Imréék újratemetésén. (Megkockáztatnám, ekkor kezdődött a reformkommunisták 56-os szerepének megkérdőjelezése, 56 nagyimréetlenítése.)

A szolidaritás a párton belüli reformerek között sem volt egetverő. Az, hogy áprilisban a kecskeméti reformműhelyen nem jött létre új párt, „nem álltak az élünkre” Pozsgayék, az valamennyire érthető. Az, hogy nem is igen kommunikáltak velünk, mezei hadakkal, már elég bosszantó volt. De a biztosítékot nálam az verte ki, amikor kiderült, Nyers és Pozsgay sem igazán óhajtanak egységes pártellenzék.

Még márciusban létrejött Nyers vezetésével az Új Márciusi Front. Pár hét múlva Pozsgay Demokratikus Magyarországért Mozgalom néven összehívott néhány embert. Az én kérdésem az volt, miért kell még egy pártellenzék. Hosszú, okos, semmitmondó válaszok következtek, míg aztán a szünetben, a büfében röhögve megkérdezték: „Tényleg nem tudod? Hát ott túlságosan egyfajta emberek jöttek össze.” „Ez azt jelenti, hogy ott van az urbánus pártellenzék, itt meg a népies?” „Valami ilyesmi” – heherésztek. Én még próbálkoztam, mondtam, hogy de hát én is urbánus vagyok, mutattam az orromat, de ők csak lapogatták a hátamat, hogy rendes vidéki tanárgyerek vagy te, itt a helyed.

*

Napok, hetek alatt több történt, mint korábban évtizedek alatt, hatalmas tempóban dőltek a tabuk, tolódtak el a szellemi frontvonalak – azok a bizonyos pánikba esett elvtársak ezt alig érzékelték, a fő ellenség számukra még sokáig mi, MSZMP-s reformerek voltunk. S bár az ún. közvélemény szemében már mi is „ezek csak ugyanolyan komcsik, mint a többiek” lettünk, az elkeseredett Kádár-hívek leginkább nekünk küldözgették kétségbeesett, gyermektegy fenyegetéseiket.

Azóta nem megy ki a fejemből ezeknek az embereknek a sorsa. Miért, hogyan voltak képtelenek fölfogni vagy legalább érzékelni a körülöttük zajló folyamatokat? Aztán megfordítottam a kérdést: miért lettek volna képesek? Ebben a rémületes darálóban, a XX. századi KK-Európában az alapélmény a káosz: minden bármikor

a feje tetejére állhat. Ami tegnap érvényes erkölcsi parancs volt, az ma már bűn, ma Eurázsia az ellenség, holnap Óceánia – a mentális egészség megőrzésének leg-egyszerűbb módja, ha a fejemet beledugom a homokba. Örkeny vagy Słobodzianek zseniális drámái (Pisti a vérzivatarban, A mi osztályunk) sűrítve mutatják meg a „történelem forgószele” által rángatott emberek sorsát, embereket, akik közül ép ésszel túlélni csak a kivételesen szerencsések tudtak. A pánikba esett kisember tehát nem a kivétel, hanem a szabály.

Itt most egy gondolat kísérlet következik: megpróbáltam (civil foglalkozásom drámatanár) belesűríteni egyetlen ember életébe a rendszerváltás generációit mozgató kataklizmákat. Választott hősöm a munkásör-barát párttitkár, Z. lett.

A szülei Ungvár környékéről jöhettek Csongrád megyébe. A nagyszülők ott maradtak – na ők például, ahogy az anekdota mondja, öt ország állampolgárai voltak (Monarchia, Csehszlovákia, Magyar Királyság, Szovjetunió, Ukrajna), miközben soha nem hagyták el a falujukat. Az egyik nagybácsi eközben kommunista volt, ő Sztálin utasítását híven követve először gyűlölte Hitlert, aztán 30-31 körül kiderült számára, hogy a szocdemek rosszabbak a náciknál, 35-től vallotta, hogy antifasiszta népfontra van szükség, később szívből örült a Molotov-Ribbentrop paktumnak, a Szovjetunió német megtámadása után pedig következett a „halál a fasisztákra”. Hát hogy tudta volna elkerülni a skizofréniát?

A család egyik oldalágán jó módú parasztokat találunk. A legidősebb a németekkel együtt menekült nyugatra. A második a földosztás után. A harmadikat a kék-cédulás választások, a negyediket a Rajk-per idegenítette el a népi demokráciától. Aztán egyszerre telepítették ki az itthon maradtakat.

Z. 56-ban karhatalmista lett, részt vett a megtorlásban. Unokatestvérei közül hárman is fegyvert fogtak felkelőként. Az egyik Angyal István kommunista meggyőződésű társaként igazságos, demokratikus szocializmusért harcolt. A másik a hercegprímástól várta Nagy Imréék visszaszorítását. A harmadik mindenhol ott volt, ahol zsidókat lehetett verni és ávósokat akasztani. (Ezek a helyzetek nem légből kapottak, édesapám november végén találkozott egykori ifjúkommunista barátai-val. Az egyik géppisztollyal jött erről, a másikat – szolgálatban volt – egy pán-célos hozta arról.)

Csodálatos módon mindhárom unokafivér túlélte a megtorlást, egyik sem disz-szidált. Évente 2-3-szor leutaznak Z-hez. A családi ebédek jól indulnak, ám a kávé-nál a férfiak politizálni kezdenek. A feleségek kivonulnak a konyhába, a szobában nő a hangerő, váratlanabbnál váratlanabb alkalmi koalíciók jönnek létre. Totálisan eltérő élmények, homlokegyenest ellenkező értelmezések, az ésszerű vita teljes le-hetetlensége: csakis hitek feszülnek egymásnak.

Eddig jutottam a gondolat kísérletben. Talán ez lesz a kulcsszó. A hit. A kétely-mentes hitvallás. A gondolkodás kényszerétől megszabaduló bizonyosság.

Legerősebb formában ezt 89' őszén tapasztalhattam. Pár héttel már túl voltunk az MSZMP-ből MSZP-t kongresszuson, s mi, kongresszusi küldöttek beszámolókat tartottunk a szentesi-szentes környéki pártszervezeteknek. Én egy rövid, de magásröptű kiselőadásra vállalkoztam, a marxi gondolat eltorzulásáról, a rendszerváltás elkerülhetetlenségéről, aztán az egyre rosszkedvűbb arcokat látva egy hasonlatra ragadtattam magam, a létező szoc. rákfenéjére rámutatandó. „Ha Önök felsőbb utasításra egy hét kemény munkával kiásnak egy gödröt, majd egy újabb utasításra, egy hét újabb kemény munkával ezt a gödröt betemetik, akkor Önök becsületes munkával végigdolgoztak két hetet – ám a munkájuk végső soron értelmetlen volt. Ez azonban nem az Önök hibája, hanem a rendszeré.” Ezen a ponton fölállt egy elnyűtt arcú bácsi (később tudtam meg, falusi cipész): „Miért hallgatjuk mi ezt? Én nem akarom azt hallgatni, hogy a rendszer rossz.”

Elállt a szavam. Néztam ezt a gyűrött, megfáradt öregembert. Látni lehetett rajta, hogy ő aztán nem tartozott a rendszer haszonélvezői közé, nem jutott neki semmi a kádári részleges polgárosodás jótéteményeiből sem. Egyetlen dolog volt az övé: az erős hit, hogy érdemes volt, és hogy ha ő nem is, de a gyerekei, unokái, az utókor majd élvezheti a létező szocializmust. És ettől a hittől én most meg akarom fosztani. Hiába tudtam, hogy nekem van igazam, az öreg cipész tragédiája elnémított.

*

A kételymentes hitvallás, a gondolkodás kényszerétől megszabaduló bizonyosság ma is inkább szabály, mint kivétel. Ma is milliók lapátolják mély meggyőződéssel a földet a gödörből ki és a gödörbe vissza. Jó magyar emberek, akik hisznek a Nemzeti Együttműködés Rendszerében, békemenetelők, olimpiáról, Paksról, újabb stadionokról álmodók. Előbb-utóbb majd valakinek elébük kell állnia (talán egy majdani reformfideszesnek?), s elmondani nekik, hogy az álmaik bizony hazudtak.

Akkor majd valamennyiünknek szembe kell néznünk azzal a pánikkal és a bosszúvággyal, amit az igazsággal való szembesülés kivált.

Falusi Norbert

HIDEG BUDAPESTI ÁPRILISI SZELEK A KECSKEMÉTI REFORMMŰHELY KÖRÜLI HETEK BEN

A rendszerváltás politikai vitái jelentős részben az önazonosság kérdéséről szóltak. A politikailag aktív szereplők arra keresték a választ, hogy a szovjet típusú politikai és gazdasági rendszert milyen új irányelveket követve változtassák meg. A '80-as években a reformnemzedék és a kommunista elit számos kiútkereső terv és olykor egymást kizáró nézet mentén feszült egymásnak. Egy közös pontjuk mégis volt, egyikük sem hitte, hogy a változás gyorsan és földcsuszamlás-szerűen fog bekövetkezni. A liberálisnak tekintett gorbacsovi politika ugyanis nem azt tűzte céljául, hogy teljes egészében felszámolja a lenini alapokra épült Szovjetuniót, és elengedje a kényszerfüggésben álló szövetségeseket (lengyeleket, cseheket, magyarokat, baltiakat, németeket). A moszkvai centrum egy lassú és orosz központú politikai átmenetben volt érdekelt. Gorbacsovék ezért is javasolták azt, hogy a helyi kommunista pártok népfrontos politikai szövetségeket hozzanak létre, illetve az elnöki rendszer mellett kardoskodjanak. Az irányított és invitált gorbacsovi forradalom helyett a centrifugális erők pillanatok alatt szétfeszítették a teljes szovjet szuperbirodalmat 1989-90-ben.

Ebben a kontextusban az MSZMP reformszárnyához tartozók, mint Pozsgay Imre, Nyers Rezső, Németh Miklós és az alulról jövő reformkörök képesek voltak-e egy valóban megújuló párt képét megjeleníteni, és az állampártot a parlamentáris politikai verseny viszonyai között legitim kormányzó erővé formálni? 1989 pluralizálódó környezetében a magyar társadalom szemében az MSZMP reformkörök tevékenysége mennyire jelenthetett alternatívát Grósz Károly vezetése mellett?

A főtitkár 1989-ben tagadta az 1956-ra vonatkozó *népfelkelés és forradalom* megállapításokat. Grósz és a kommunista elit ellentmondó állításait végül a politikai nyilvánosság elsöpörte. Olyan kérdések kaptak nyílt teret, amelyek a teljes rendszer legitimitását és az MSZMP-ét kérdőjelezték meg. Számos újságcikk foglalkozott a vörös politika által elkövetett 1945 utáni törvényteleniségekkel. A Századvég közölte például Farkas Mihály egy el nem mondott beszédét 1956 júliusából. Az MDP Központi Vezetőségének tagja a Rajk-per koncepciók háttérét fejtette ki.¹

Dokumentumokban számoltak be a recski munkatáborról, ahová többek között

¹ 1956 tavaszán a Központi Vezetőség határozata értelmében különbizottságot szerveztek – mások mellett – Farkas Mihálynak a törvénytelenkedésekben játszott szerepe kivizsgálására. Ezen beszélt a törvénytelenkedésekről és a Rajk-perrel is. In: Szenes Sándor: *Egy el nem mondott beszéd. Dokumentum Farkas Mihály irathagyatékából*. Századvég 1989/1-2. 57-77. o.

hamis vádak alapján Faludy György költőt is deportálták. Az itt állomásozó szovjet haderő megítélésével mind felerősödött a Magyarország függetlenségéről szóló diskurzus, hogy a szovjet csapatok Magyarországot 1945-öt követően megszállták. Ez alapjaiban ásta alá a felszabadításról szóló általános központi kánont.

Ebben a tanulmányban arra vállalkozom, hogy rekonstruáljam az MSZMP belülről szétfeszülő integritását 1989 tavaszán az állampárt reformköreinek és elitjének eltérő stratégiáján keresztül. A lenini-sztálini alapokra épült merev struktúrákat nemcsak a külső gazdasági-, (kül)politikai tényezők, hanem a belső rugalmasabb szerkezetért fellépő reformerek is kikezdték. A következőkben az alábbi kérdésekre keresem a választ: az MSZMP politikai elitje: 1) hogyan reagált az alulról érkező reform-kezdeményezésekre, 2) milyennek látta az MSZMP politikai erejét, 3) miként tekintett 1956-ra, és 4) szándékában állt-e a változó politikai környezetben Kádár János politikai szerepét kritika tárgyává tenni?

1989: forradalom vagy nem forradalom?

Számos értelmezés látott napvilágot arról, hogy 1989 átmenete forradalom volt-e vagy sem? Rainer M. János *Bevezetés a kádárizmusba* című könyvében több magyar és külföldi szerző értelmezését ismerhetjük meg a felvetett kérdésről. Kiss János megkülönböztetett reformot, forradalmat és koordinált átmenetet. Utóbbi azt jelenti, hogy bár elejét vették egy teljes összeomlásnak, de sebezhetővé vált utólag a folyamat, mert a múlttal való szakítás nem történt meg. Kiss szerint 1989 három okból sem volt forradalom: 1) az átmenet modernizált államokban zajlott le, 2) a társadalom alapvetően polgárosult volt, tehát tagjainak volt veszteni valója, 3) interdependencia, vagyis a nemzetközi világrend a mielőbbi stabilitásban volt érdekelt.

Más szerzők, például a totalitárius iskolához tartozó Hannah Arendt (1991) az 1989-es eseményeket forradalminak tekintette, mert szerinte a 20. századot a háborúk és a forradalmak határozták meg. François Furet úgy vélekedett, hogy a forradalom ígérete Európában 1989-ig fennmaradt, de 1989-ben a modernkor forradalmi véget érték. Tony Judt olyan dominóelvként írta le a szovjetrendszer bukását, ahol a tömegkommunikáció mozgósította a társadalmi csoportokat, akik az erőszakot elvetették. Gorbacsov ellenben nem tervezte meg az átmenetet, de politikai lépéseivel mégis forradalmi helyzetet teremtett. Tőkés Rudolf kialakított forradalomról beszélt, ahol az első szakaszt a két szuperhatalom egymás közti küzdelme formálta, és végeredményében a kis szovjet államok lettek a nyertesei. A második szakaszt már a magyar elit vezényelte, amikor a poszttotalitárius kommunizmust (értsd az autoriter kádári rendszert) a parlamentáris demokráciával felváltották. A transzhistorikus értelmezésekkel szemben voltak olyan szerzők, akik 1989-ben

ún. helyrehozó vagy pótlólagos események összefüggését látták. Jürgen Habermas (1991) érvelése alapján 1989 egyfelől a polgári forradalmak örökségéhez való visszatérést jelentette. Másfelől pedig a társadalompolitikai célja a „nyugathoz”, mint civilizációhoz és kapitalista életformához való csatlakozás igényét fejezte ki. Tony Garton Ash párhuzamot vont 1848-cal, de 1989 társadalmi forrása az elégedetlenség volt, amelynek újszerű ideológiája nem bontakozott ki. Arato retorikailag megmaradt a forradalom kifejezésnél, mert strukturálisan a szovjetrendszert egy más típusú rendszerrel váltották fel, ugyanakkor az 1989-es események szereplőiből hiányzott a forradalmi tudat. Fehér Ferenc és Heller Ágnes a szavak szintjén „dicsőséges forradalomról” beszéltek, mert antitotalitárius szándékú volt, de tartalmában 1945 restaurációját volt hivatott kifejezni. Eric Hobsbawn (1998) szerint 1989 nem volt forradalom, mert a szovjetrendszert nem megdöntötték, hanem az „emberek” elfogadták annak elmúlását, amelyet döntően a szovjet vezetők idéztek elő.

Az eltérő magyarázatok megértéséhez eligazodásul szolgálhat Reinhart Koselleck fogalomtörténeti vizsgálata, aki a *forradalom* jelentéstartalmában bekövetkezett változásokat vizsgálta. A lényegi változást a nagy francia forradalom (1789) hozta el. Eredetileg a *forradalom* körforgást jelentett, az államformák változását (monarchia – tömegek uralma – ismét monarchia), amely abból a tapasztalatból táplálkozott, hogy a politikai együttélés formái végesek. 1789-et követően már olyan gyűjtőfogalomról van szó, amely transzhistorikus jelentéssel bír, visszafordíthatatlan, eltérő a reformtól, illetve a politikai változtatás igénye kibővül a társadalom átalakításának utópiájával. A forradalom a legitimitását önmagából meríti, amely ennek alapján tervezhető (csinálható) és a forradalmárokon keresztül vezethető.²

Gyáni Gábor (2007) szintén arra a következtetésre jutott, hogy 1989 nem volt forradalom, hanem 1945-höz hasonlóan, visszatérés a magasabb szabadság állapothoz. Kende Péter (2006) értelmezésében 1989 egy antitotalitárius igényű változás volt, amelynek előképe 1956, de összességében nem tekinthető forradalomnak. Rainer M. János úgy foglalta össze 1989 szereplőit, ha úgy tetszik „forradalmárait”, mint akiket nem hatotta át a forradalmi tudat, mert elsősorban programok (demokratikus, szocialisztikus, harmadik utas) mentén csupán reformokat követeltek. A reformok nem voltak univerzálisak sem, mert korábbi már meglévő elemeket (állami szociális rendszer fenntartása, társadalmi egyenlőség, vegyes tulajdon stb.) is magukba foglaltak a politikai kívánalmak. A folyamat szereplőire pedig a kompromisszum-készség volt elsősorban jellemző, amely a tárgyalásos formának kedvezett.³

2 Reinhart Koselleck: *Elmúlt jövő. A történeti idők szemantikája*. 2003. 75-97.

3 Rainer M. János: Bevezetés a kádárizmusba. Bp. 2011. 263-269. o.

MSZMP: belülről szétfeszülő integritás

Az MSZMP Központi Bizottsága (KB) 1988 március végén elfogadta a demokratikus szocializmus új magyar gyakorlatának kialakítását célul kitűző dokumentumát. Ezt az elképzelést megerősítve került sor májusban a párt országos értekezletére, amely átfogó gazdasági és politikai reformok szükségességéről döntött. Az értekezlet a politikai rendszer megváltoztatását azzal indokolta, hogy *„az ország modernizálásában elért történelmi léptékű haladás ellenére az elmúlt egy-másfél évtized során fokozatosan gazdasági-politikai és erkölcsi válság alakult ki. 1956-1987 között alkalmazott modell kimerítette tartalékait, sok vonatkozásban hibásnak bizonyult. Az új helyzethez való igazodás hiánya megtörte az életviszonyok jelentős javulásának két évtizedes folyamatát.”*⁴ A párt elitjének nem volt kétsége tehát afelől, hogy a folyamatok (szélesedő nyilvánosság, politikai pluralizáció) mindenképpen a többpártrendszer felé haladnak, sőt, azt is elismerték, hogy a részleges reformok nem vezetnek tartós eredményre. Az MSZMP a változás menetét illetően a fokozatosság elvét támogatva, azaz a kommunista párt irányításával végrehajtott demokratizálódást, vegyes gazdálkodást (állami-, szövetkezeti- és magántulajdon), illetve tárgyalásos alkukat követően az ellenzék egy részének bevonását a hatalomgyakorlásba.⁵ *„Komoly társadalmi veszélyt jelenthet a folyamatok destabilizálódása, ellenőrizhetetlenné válása, anarchikus viszonyok kialakulása. Fokozatos átmenetre, a politikai folyamatok kiszámíthatóságára [...] van szükség. [...] Az MSZMP nyíltan hirdeti, hogy társadalmunkban meghatározó szerepet kíván betölteni,”* amelyet politikai erejével, társadalmi bázisával és történelmi szerepével indokolt.⁶

Felismerték azonban azt, hogy a kibontakozás első lépéseit az állampárt megújításával kell kezdeni. A párt vezetése eleinte abban reménykedett, hogy a reformokat sürgető párttagok konstruktív vitáikkal hozzájárulhatnak az integritás megújításához. Tévedtek. Az MSZMP sikertelen kétoldalú tárgyalásokon és koalíciós puhatolózásokon át igyekezett tényleges és informális hatalmát valamennyire biztosítani az új politikai pártokkal szemben (MDF, Fidesz, SzDSz stb.), de azzal nem számoltak, hogy a belső reformokról szóló viták következtében az állampárt látványosan osztódik, kisebb-nagyobb platformokra bomlik.

Az első látványos fellépésre Szegeden került sor a reformkörös tanácskozáson, nyíltan megjelenítve a belső nézetkülönbségeket.

4 *Az MSZMP KB állásfoglalása.* Petőfi Népe, 1989. április. 1. 1. o. ; *A politikai rendszer reformjainak néhány időszzerű kérdéséről.* Népszabadság, 1989. április 1. 3. o.

5 Kalmár Melinda: *Történelmi galaxisok vonzásában. Magyarország és a szovjetrendszer 1945-1990.* Bp., 2014. 550. o.

6 *Az MSZMP KB állásfoglalása.* Petőfi Népe, 1989. április 1. 2. o.

Az állampárt 1989 tavaszán mindent összevetve egy hosszú átmenetre és rövid tárgyalásokra aspirált, hogy az új ellenzéki pártok ne tudják meggátolni, hogy a kerekasztal-tárgyalások májusban lezáruljanak, s a kormány benyújthassa átfogó törvénymódosításait.⁷

Az MSZMP egyik fő ellensége ekkor már az *időtényező* volt, hiszen a gazdasági válságon nem tudott úrrá lenni, illetve a belső feszültségek Szeged óta a nyílt felszínen, a sajtóban folytak. A bomlás egyik tényleges mutatója volt a pártból kilépők növekvő száma is. 1989 márciusában, tehát egy hónap alatt csaknem 23 ezren adták vissza pártkönyvüket, ellenben csak kétezren kérték felvételüket. A pártelit számára azért volt ez traumatikus, mert 1986-ig évi átlag 20 ezer fő került ki a pártból, 1987-ben ez a szám 37 ezerre, 1988-ban pedig 83 ezerre emelkedett. A kilépők 45%-a nem indokolta meg, hogy miért lépett ki, de feltételezhető, hogy politikai okok miatt. A párttagok társadalmi összetétele a következőképpen oszlott meg: 39% munkás, 53% szellemi foglalkozású, 7% szövetkezeti dolgozó. A 30 éven aluliak aránya mindösszesen 8% volt. A párttagság létszáma 1989 áprilisában 780 ezer fő volt.⁸

Az MSZMP kecskeméti reformereinek korabeli véleménye

Nemcsak az új pártok, hanem az MSZMP belső ellenzékének fellépése is oda vezetett, hogy a kommunista elit meghasonlott, és nem tudta érdemben kezelni, csak elodázní a hanyatlás folyamatát. Az MSZMP sodródott a rendkívüli pártkongresszus és végső soron a pártszakadás felé. A politikai viták jelentős részben a belső működési problémákról szóltak, felszínre hozva az egymásnak gyakran teljesen elmentmondó országos szintű stratégiákat. Az MSZMP reformkörök ebben a kettős szorításban egyszerre adtak fórumot a párt megújításán fáradozó értelmiségi vitáknak, illetve akár tudatosan, akár nem, de előre vetítették egy új párt létrehozásának az igényét is.

A budapesti Reformkörök 1989. április 8-i felhívásukban arra kérték a párt széles nyilvánosságát, hogy az ország gazdasági és társadalmi válságból való békés kiút-keresésének programja és a többpártrendszer kiépítése érdekében helyi reformköröket alakítsanak, majd eredményeit egy közös országos reformkörtanácskozáson vitassák meg.⁹

7 Kalmár, 2014. 573. o.

8 *MSZMP – Tagfelvétel, kilépők*. Petőfi Népe, 1989. április 7. 3. o.

9 *Az MSZMP Budapesti Reformkörének felhívása*. Petőfi Népe, 1989. április 8. 2. o.

A legfelső szintű testületi ülések napirendjei a pártügyekről szóltak. Az egyik meghatározó csoport a belső egység megtartásával látta biztosíthatónak a lassú átmenet programját, a másik csoport pedig az elitcserében érezte magát érdekeltnek.¹⁰

A reformkörösök, akik kapcsolatban álltak a párt egyes reformszemléletű vezetőivel, ha önkéntelenül is, fokozatosan párhuzamos struktúrákat építettek ki a párton belül. Egyik követelésük a merev belső hierarchiák felszámolására irányult, amelyet a platformszabadság teljes körű elismerésében és gyakorlásában fejtettek ki. A reformkörökhöz csatlakozók nem egyszer ennek a szabadabb légkörnek a megtapasztalása miatt is vállaltak helyben aktív politikai szerepet.

A következőkben álljon itt néhány példa arra vonatkozóan, hogy Kecskeméten miért kapcsolódtak be helyi értelmiségiek a párt megújításának munkájába.

Gráner György nyilatkozata a Petőfi Népében:

„A politikai helyzet gyökeresen megváltozott. Ebben az átalakulásban az MSZMP sorsa – azaz: befolyása, hatása – a konkrét kérdés. Hogy van az, hogy az M5-ös ügyében az MDF meg mer nyilatkozni, a városi pártbizottság pedig nem mer megnyilatkozni.”¹¹

Ramháb Mária nyilatkozata a Petőfi Népében:

„Amit a párt magáról újabban állít, hogy ti. reformpárt, az az én számomra teljességgel megfoghatatlan. [...] A pártnak a belső struktúrája nem változott semmit, továbbra is munkahelyen kötelező tagnak lennem, a Központi Bizottság holnap is nélkülem dönt rólam, egyszóval nem érzem, hogy a pártvezetéshez kötne valami egyként a 800 ezer tag közül.”¹²

Brúszel László nyilatkozata a Petőfi Népében:

„A nyolcszázézeres párttagságot persze évtizedekig más szellemben nevelték, aligha lát mindenki rögtön reformkort, de abban segíthetünk, hogy azzá válhasson.”¹³

Kerényi György nyilatkozata a Petőfi Népében:

„Közelegnek a választások. [...] Igen nagy szükség lenne helyi MSZMP-programokra, illetve olyan hiteles emberekre lesz szükség, akikre jó szívvel, hittel szavazhatnak.”¹⁴

Tóth József nyilatkozata a Petőfi Népében:

„A párt hosszú ideig messianisztikus célokat tűzött ki, amiket aztán voluntarista módon próbált meg elérni egy régi struktúrában. Én pl. a sztálinizmus maradványainak a felszámolását is fontos feladatnak tartom.”¹⁵

¹⁰ Kalmár, 2014. 573.

¹¹ *Mit akar a reformkör?* Petőfi Népe, 1989. április 11. 3. o.

¹² U. o.

¹³ U. o.

¹⁴ U. o.

¹⁵ U. o.

Ki „foglalja” el a pártot?

Reformkori kritikák és Grósz Károly a reformkörökről

Az MSZMP KB 1989. április 12-én egy viharos hangulatú ülésen tárgyalta a reformkörök addigi politikai tevékenységét. A tárgyalásra benyújtott előterjesztések között szerepelt Grósz Károly egyik szövetségese, Váncsa Jenő által készített, 500 fős mintavételű interjú dokumentuma az MSZMP alapvetően lesújtó megítéléséről. Az értekezlet légkörét továbbá minden bizonnyal meghatározta a Magyar Hírlapban aznap megjelent, reformkörösökkel készült interjúk radikalizmusa és őszintesége, amely a Csongrád megyei és a budapesti reformerek céljairól számolt be.¹⁶

A budapesti reformkörök nevében dr. Szabó Zoltán matematikus foglalta össze politikai véleményét. A célok tekintetében a gazdasági válságból való kilábalást, az MSZMP megújítását, ideértve a párt (vezető)testületeinek demokratizálását jelölte meg. Szabó arra is utalt, hogy a budapestiek szolidaritást vállaltak a különvéleményük miatt 1988 elején kizárt négy „elvtárssal”, Bihari Mihállyal, Bíró Zoltánnal, Király Zoltánnal és Lengyel Lászlóval. A múlthoz való viszony tisztázása kérdésében a politikus a következőképpen fogalmazott. *„A kelet-európai szocializmusokat olyan sikertelen modernizációs kísérleteknek tekintjük, amely a társadalom minden alrendszerét ellenőrizhetetlen és korlátozhatatlan politikai hatalom sztálini modelljére épült. [...] Elhatározzuk magunkat az MKP, az MDP, illetve az MSZMP vezetése által az elmúlt 40 év során vallott messianisztikus elképzelésektől. [...] Elítéljük a szövetséges és az ellenzéki pártok 1947-ben megkezdődött, közéletből való antidemokratikus kiszorítását és felszámolását. [...] Támogatjuk az MSZMP KB-nak a többpártrendszerrel hozott határozatát.”*¹⁷ Az 1980-as évek második felétől fokozatosan teret kaptak az 1956-ról szóló politikai viták, amely egyszerre ideológiai és legitimációs kihívást jelentett az állampártra nézve. Szabó Zoltán sem kerülte meg a kérdést, és Grószékkal szemben radikális hangot ütött meg: *„1956. október 23-án egy megalázott és megnyomorított nemzet mozdult meg a népszuverenitás elvéből fakadó alapvető jogát gyakorolva. [...] Elítéljük a november 4-ét követő véres megtorlást és leszámolást. Kétségtelen, hogy a Kádár-Münnich kormányzatra rendkívül erős nyomás nehezedett, mind belföldről, mind külföldről, ezt azonban nem tartjuk mentségnek. [...] Kifejezzük azt a meggyőződésünket, hogy a Nagy Imre-per koncepció per, célját tekintve pedig politikai gyilkosság.”*¹⁸ A Kádár-rendszer ebből a nézőpontból tekintve tehát politikailag illegitim volt, támogatottságának korai szakaszában a külső nagyhatalmi támogatás döntő tényező volt.

16 Sipos József: *Hazai visszarendeződési kísérletek az MSZP megalakulásáig*. In: *A reformkörök élete és halála 1988-1990*. Bp. 2015. 105-106. o.

17 *Vitára bocsátott platform*. Magyar Hírlap. 1989. április 12.

18 U. o.

A kádári éra akkor került új megközelítésbe, amikor a szocialista „jóléti” politikák széles körben éreztették társadalmi hatásukat az 1960-70-es évek fordulójától. A posztsztálini kornak vagy gulyáskommunizmusnak is nevezett időszakról 1990 előtt a társadalomtudósoknak csak egy szűkebb rétege folytatott vitát. Az egykorú hazai, illetve a külföldre emigrált tudósok a rendszer jellegét tekintve két kérdésben többnyire egyetértettek. Egyfelől a politikai berendezkedés felépítését tekintve alapvetően totalitárius struktúra (verseny nélküli egypártrendszer, tervgazdaság, egy hivatalos ideológia) volt, másfelől az MSZMP rendszerszintű legitimációját az ún. „kádári közmegegyezés” erősítette meg, amely életszínvonal-emelkedést eredményezett (Heller Ágnes, Fehér Ferenc, Tellér Gyula, Konrád György, Szelényi Iván, Haraszi Miklós).¹⁹ A budapesti reformkörök az 1956-ot követő korszak csúcspontjának az 1968-as gazdasági reformokat minősítették. Azzal a hiányossággal kiegészítve, hogy a programot konzekvensen nem hajtották végre. *„1972-73-ban a vezetés centruma az egyre agresszívbbé váló konzervatív szárnyal kötött szövetséget”,* amelytől kezdve a hatalom magatartását a pozíciókhoz való görcsös ragaszkodás jellemezte.²⁰

1988-1989 politikai környezetében felerősödött demokratizálódás hullámában az állampárttal szembeni kritika abban fogalmazódott meg, hogy a párt vezetése verbálisan ugyan eljutott a sztálinizmussal való szakításig, de ez *„az intézmények működésében még nem valósult meg.”*²¹ Arra a kérdésre, hogy milyen párttá kívánták volna formálni az MSZMP-t, a válasz a következőképpen foglalható össze. Az MSZMP indulására, mint reformpártra tekintettek, miután az MDP-t 1956-ban feloszlatták. Az MSZMP létrehozott egy hét fős intézőbizottságot (Donáth Ferenc, Kádár János, Kopácsy Sándor, Losonczy Géza, Lukács György, Nagy Imre, Szántó Zoltán), amely megalakulásától kezdve két szárnyból állt: az egykori MDP-ből egy mérsékeltebb vonal Kádár vezetésével, illetve a Nagy Imre köré tömörült radikálisokból. *„Hatukat 1956. november 4-e után kivégezték, meggyilkolták, bebörtönözték vagy internálták. Az MSZMP-nek az eredeti reformszelleméhez kívánunk visszatérni. Nyilvánosan működő pártot akarunk”* – jelentette ki Szabó Zoltán.²²

A rendszerváltás során fegyveres erőszakra nem került sor, a félelem azonban jelen volt. Nemcsak az itt állomásozó szovjet haderő jelenléte miatt, hanem Grósz Károly elhíresült sportcsarnoki beszédét (1988. november 29.) követően is, amelyben a fehérterror veszedelmét vetítette előre, illetve az egypártrendszert méltatta. Az MSZMP reformkörei a békés átmenetben voltak érdekeltek. Szabó Zoltán Bihari Mihály analógiáján keresztül úgy értékelte, hogy a párt centruma, a konzervatívok

¹⁹ Rainer M., 2011. 107-115.

²⁰ *Vitára bocsátott platform.* Magyar Hírlap. 1989. április 12.

²¹ U. o.

²² U. o.

mint „új rendpártiak” sem lehetnek érdekelték egy katonai diktatúra bevezetésében. Egy fegyveres beavatkozás ugyanis rendkívül nagy kockázatot jelentene a sérülékeny magyar gazdaságra és a nyugattal való politikai és kereskedelmi kapcsolatokra nézve. A reformszárny a stabilitás fenntartásának céljából a kompromisszum megkötését sürgette a centrummal, de szükség esetén „a konzervatív szárny elszigetelését, szerencsés esetben az MSZMP-ről történő leválását” sem zárta ki. Szabó zárszóként azt is hozzátette, hogy erre egy rendkívüli pártkongresszus lehetőséget is kínálhatott volna.²³

A Csongrád megyei reformkörök nevében Géczi József, Lovászi József és Kimpián Péter válaszoltak az újságírói kérdésekre. Az MSZMP működéséről Szabó Zoltánhoz hasonlóan fogalmaztak. A platformszabadságra az 1988-as szabályzatok reformjával nyílt lehetőség, de annak megvalósulását lassúnak tartották, mert továbbra is azt tapasztalták, hogy az informális és a hierarchikus működés volt a gyakorlat, a belső nyilvánosság kizárásával. Kimpián a munkásmozgalmi történetiségről és előképről azt mondta, hogy sajátjuknak tekintik a nyugat-európai kommunista-, szocialista-, szociáldemokrata hagyományokat, illetve a Sztálin előtti korból mintául szolgáló nyílt vitákat (Zinovjev és Kamenyev, Trockij és Buharin). A párt feje fölött lebegő pártszakadásról Lovászi József beszélt, amely véleménye szerint komoly károkat okozna, egyfelől a nemzetközi helyzet miatt, másfelől mert egy fundamentalista pártnak nyithatna utat. „Olyan helyzetbe kell hozni az ortodox erőket, a sztálinistákat és konjunktúralovagokat, hogy önként morzsolódjanak le az MSZMP-ről. Ma ellenben azt tapasztaljuk, hogy a demokratikus gondolkodású, a változásokat támogató erők hagyják el a pártot kiábrándultan és szinte tömegesen.”²⁴

1989. április 12-én került sor az MSZMP 12. országos értekezletére, amelyet a KB (Berecz János KB-titkár) hívott össze a városi első titkárok részvételével. Grósz Károly politikai helyzetértékelésében többek között a magyarországi szocializmus helyzetéről, a kibontakozó politikai pluralizmusról, illetve a reformkörökről beszélt. A főtitkár elismerte, hogy a változó társadalmi és politikai folyamatok érdemben befolyásolják az MSZMP lehetséges mozgásterét. Kritikusan megjegyezte a gorbacsovi reformpolitika hatását illetően, amely felszínre hozta a gazdasági válságot, hogy a nyugati tőkés országok következtetésében mind a magyar szocialista gazdaság, mind pedig a szocializmus életképtelen. A főtitkár szerint ez az alapvetően lazuló politikai kontextus erősítette fel azt a véleményt is, hogy „ezért változik negatív irányban Magyarországról, a szocializmusról kialakított kép.”²⁵

23 *Vitára bocsátott platform.* Magyar Hírlap. 1989. április 12.

24 *Bokréta a párt kalapján?* Magyar Hírlap, 1989. április 12. 3. o.

25 *Rendszerváltók a baloldalon. Reformerek és reformkörök, 1988-1989.* Vál. Ágh Attila, Géczi József Alajos, Sipos József. Bp., 1999. 116-119. o.

Grósz hosszasan beszélt a belső reformszárnyról. Azt hangsúlyozta, hogy a belső vitákkal felerősödött a szervezeti szétesés lehetősége, amelyért közvetlenül felelősek voltak a „reformklubok torzult” politikai követelései. Grósznál a torzult jelző a következőt jelentette: „Szervezeti egységeket hoznak létre, vertikálisan és horizontálisan is, különböző követeléseket egységesítenek, aminek semmi köze a platformszabadsághoz és a különböző szervezeti áramlatok párton belüli jelenlétéhez. Ez már a kommunista mozgalom szervezeti szétesésével lehet egyenlő, ha tovább hagyjuk az ilyen típusú szerveződést.”²⁶ Majd élesen bírálta a Magyar Hírlapban megjelent interjút, amelyet összefüggésbe hozott az április 15-ére meghirdetett kecskeméti reformműhely találkozóval. Grósz több gondolatra reflektált – de nem pontosan – a Magyar Hírlapból. A kongresszus összehívását nem támogatta, ellenben pártolta a párt és a kormányzati munka erőteljesebb szétválását. Elutasította az 1956-tal kapcsolatban tett mondatokat, amelyet korábban maga Pozsgay Imre is népfelkelésnek minősített. Élesen reagált a Nagy Imre-per koncepciók perként történő interpretációjára, illetve hogy november 4-e után megtorlás és leszámolás történt.²⁷ Grósz egy korábbi interjújában is beszélt 1956-ról és Pozsgay népfelkelésről tett megállapításáról. A kommunista vezető nem tartotta politikailag célszerűnek az 1956-os eseményekkel kapcsolatos, még ki nem érlelt értékelés nyilvánosságra hozatalát. Véleménye szerint 1956 népfelkelésnek való minősítése leegyszerűsítés volt, mert az előbb egy diákmegmozdulás volt, majd felkelés és végül ellenforradalom. Különösen éles kritikát fogalmazott meg az 1947-1948-as eseményekről tett kijelentések kapcsán.²⁸

Sipos József *A reformkörök élete és halála* című tanulmánykötetben (2015) politikai taktikát feltételezett Grósz Károly lépése mögött. A főtítkár szándéka az volt, hogy a KB-ban és a PB-ben a maga oldalára állítsa a tagokat. A PB korábban lemondott, és egy új, 9 fős vezető testületet választottak, az élén továbbra is Grósz Károllyal, a KB-t pedig 10 fővel kibővítették. Grósz néhány szövetségese, Karvalits Ferenc, Mórocz Lajos, Szabó István a tisztújítás menetében felvetették, hogy a jelöltek nyilatkozzanak, egyetértenek-e a főtítkár helyzetértékelésével, illetve hogyan viszonyulnak a reformkörökhöz. A politikában ezt egyértelműen lehet úgy értékelni, mint hűségnyilatkozatot.

Az ülésen jelen volt az akkor már nagyon beteg Kádár János is, majd felszólt Pozsgay Imre és Németh Miklós is, szintén PB tagok. Pozsgay óvatosan és taktikusan foglalt állást. Kijelentette, hogy a kecskeméti találkozóknak nincs politikai platformja és nagyon veszélyesnek találná a pártszakadást vagy annak szétesését. Pozsgay tehát nem állt egy új párt létrehozásának az élére, mint azt gondolták egyesek. Németh Miklós pedig azt reagálta Grósz Károly helyzetértékelésére, hogy „visszatérni egy régi monolitikus egység

26 *Rendszerváltók a baloldalon. Reformerek és reformkörök, 1988-1989.* Vál. Ágh Attila, Géczi József Alajos, Sipos József. Bp., 1999. 116-119. o.

27 U. o.

28 Magyar Hírlap, 1989. április 5.

*és tekintélyuralom rendszerére, azt hiszem a pártnak legnagyobb ártást és a legnagyobb kárt okozná.”*²⁹

MSZMP reformkörök: az állampárt integritásának szétfeszítése

A reformkörök a sztálini modellre épülő MSZMP centralizált és hierarchikus belső működési mechanizmusát kívánták felszámolni, a régi vezetők helyébe önkorrekciót gyakorló vezetést ültetni. A platformszervező és horizontális kapcsolatrendszer kiépítése a párt merev struktúráinak leépítését volt hivatott szimbolizálni. Az állampárt demokratizálásában, egy politikailag versenyképes és vonzó párt kiépítésében voltak érdekeltek. Politikai és jól felfogott személyes érdekeik azt diktálták, hogy legitimitásukat úgy biztosíthatják, ha felsorakoznak a nemzetközi és a formálódó hazai kritikus politikai közösségek véleménye mellé. Kezdetből fogva biztosították az új ellenzéki pártokat kooperatív politikai magatartásukról. A reformkörök folyamatosan éltek a pluralizálódó nyilvánosság erejével, aktívan részt vettek a közvélemény formálásában, véleményüket nyíltan kifejtették. Fórumot az MSZMP-sajtó felületén (*Népszabadság*) kívül az ellenzéki hangvételű országos (*Magyar Hírlap*) és megyei lapok (*Délmagyarország*, *Petőfi Népe stb.*) biztosítottak számukra. A nyílt vitáktól azt várták, hogy ne illesse őket a taktikázás és a változó folyamatokat lassítani szándékozó politikai vád.

A reformkörök életre hívása a politikai és a gazdasági válsághelyzetre való reagálás terméke volt. A valódi reformok elmaradása és vele párhuzamosan az MSZMP legitimációs válsága olyan vákuumhelyzetet teremtett a párton belül, hogy a néhány vezető reformer (Nyers, Pozsgay, Németh) változást sürgető szándéka szélesebb körű meghallgatásra talált az alsóbb – megyei és városi – szinteken is. Élen jártak ebben a budapesti, a Csongrád és a Bács-Kiskun megyei, jól képzett értelmiségi csoportok. A reformerök kibontakozását, tényleges felelősségvállalási lehetőségét kezdetből fogva nehezítették a legfelsőbb vezetés kiegyensúlyozatlan, ellentmondásos megnyilvánulásai (Grósz beszéde stb.) és a tagság jó részének félelmi reflexei és depolitizáltsága.

A jövőre vonatkozó gazdasági és társadalmi programok kidolgozatlansága, ellentmondásossága (állami tulajdon védelmére és tisztán piacgazdaságra tett utalások) hasonlóan gátolták a reformkörök egységes fellépését, illetve cselekvésre kész politikai közösség látszatát.

Pontos választ nem adhatunk arra a kérdésre, hogy a keményvonalas Grósz, illetve a reformerekhez kötődő Pozsgay, Nyers, Németh valóban látták-e annak esélyét, hogy az MSZMP demokratikus és nyílt viszonyok között vonzó és széles körben

29 Sipos, 2015. 107-111. o.

legitim kormányzó erő lehet. Mindenesetre 1988-89 gyorsan változó környezetében, a politikailag aktív csoportok szemében az MSZMP fő üzenetei és a reformkörök tevékenysége nem tudta egy megújuló párt képét megjeleníteni. Grósz újbóli megválasztása és 1956 forradalmát tagadó kijelentései az MSZMP demokratikus irányba történő változtathatatlanságát támasztotta alá. A reformszárny politikai mozgásterét befolyásolta egyfelől a gazdasági válságot enyhíteni nem tudó MSZMP gyengülő legitimitása, a párttól elfordulók tömege, másfelől a reformkörök – egyesek szerint belső ellenzék – kádári rendszert nyíltan kritizáló kijelentéseinek radikalizmusa (Szabó Zoltán stb.), amely bizonyos fokú önellentmondásosság érzését keltette a szélesebb nyilvánosság előtt. Az állampárt integritását szétfeszítő belső erők mozgása végeredményét tekintve megteremtette a Magyar Szocialista Párt (MSZP) létrehozásának szándékát.

Az új párt megalakításának terve, az elmélyülő gazdasági és politikai válság, illetve a kommunista rendszerhez kötődő bűnökről (Recsk, Rákosi, Rajk-per részletei, szuverenitás követelése, szovjet csapatok megszállása stb.) folyó nyilvános politikai viták a teljes rendszer létjogosultságát, törvényességét kezdték ki, aláásva annak morális megítélését is.

Felhasznált irodalom

Kalmár Melinda: *Történelmi galaxisok vonzásában. Magyarország és a szovjet-rendszer 1945-1990*. Osiris. Bp. 2014.

Rainer M. János: *Bevezetés a kádárizmusba*. L'Harmattan Kiadó. Bp. 2011.

Reinhart Koselleck: *Elmúlt jövő. A történelmi idők szemantikája*. Atlantisz. Bp. 2003. *Rendszerváltók a baloldalon. Reformerek és reformkörök 1988-1989*. Kossuth Kiadó. Bp. 1999.

Sipos József: *Hazai visszarendeződési kísérletek az MSZP megalakulásáig*. In: *A reformkörök élete és a halála*. Reformkörök Alapítvány, Bp. 2015. 101-111. o.

Petőfi Népe

Az MSZMP KB állásfoglalása. 1989. április 1. 1. o.

MSZMP – Tagfelvétel, kilépők. 1989. április 7. 3. o.

Az MSZMP Budapesti Reformkörének felhívása. 1989. április 8.

Mit akar a reformkör? 1989. április 11. 3. o.

Magyar Hírlap

Vitára bocsátott platform. 1989. április 12.

Bokréta a párt alapján? 1989. április 12.

Népszabadság

A politikai rendszer reformjainak néhány időszerű kérdéséről. 1989. április 1.

Géczi József Alajos

VOLT EGYSZER SZEGEDEN EGY REFORMKÖRÖS MAJÁLIS

Nagy Imre felvállalása és politikai forgatókönyv a demokráciához

I. Történelem előtti idők az állampárt háza táján

„...ünnepelni nem fogunk, – de a következő években [mármint 1987-ben és 1988-ban] megemlékezünk a néphatalom megvédéséről és a párt újjászervezéséről. [1986-ban] „ellenségeink vérszemet kaptak, és azt hitték, hogy nekünk 1956-tal kapcsolatban lelkiismeretfurdalásunk van. ... A tanulságok számbavétele a szocialista nemzeti egység erősítését szolgálja, nem a szétválasztást... Az egész harminc évet vállaljuk – 1958 júniusát is. ... Amit azért nem muszáj... ha nem kérdezik, nem kell feltétlenül emlegetni.”¹

Berecz János az MSZMP lendületes ideológiai titkára mondotta ezeket Újszegeden, a „pártiskolában” 1987 február harmadik hétvégéjén rendezett országos konferencián², ahol a bevezető előadást és a zárszót is ő tartotta. Éppen majdnem két évvel Pozsgay Imre 1989. január 28-iki „népfelkelés” nyilatkozata előtt, a 428-as számú meghívóval ültem végig a három napot. Az idézetek is a helyszíni jegyzeteimből valók. Beszédében Berecz keményen „dádázta” az ellenzékét. Az USA-ban „nyilatkoztató” Csurkát külön is. Leszögezte: el kell utasítani a reformellenes konzervativizmust és a politikai pluralizmust. (Már megint az a fránya kétfrontos harc! – G.J.) „A tudósok kaptak egy-két évet, ugyan mondják már meg mi is lenne az a politikai reform. Ezt még kívárvuk” – tette hozzá laza keménységgel.

1 A közönség jól ismerte Berecz János 1986-ban bővített kiadásban harmadszor is kiadott *Ellenforradalom tollal és fegyverrel - 1956* című könyvét (Bp., Kossuth Kiadó). A tanácskozás előtt fél évvel tiltották be Szegeden a Tiszatáj c. folyóiratot. Arról a teremben ülő beavatottak közül is csak kevesen hallottak valamit „zongorázni”, hogy az Írószövetség 1986 novemberi közgyűlésén Berecz János Csoóri Sándorral is tengelyt akasztott. Csoóri: „... a csöndes fenyegetés légkörét hoztad a terembe. Megfordult bennem, tehát kimondom: egy szelídített paraszt Révai hangját idézted fel bennem.” – idézi *A másik Magyarország hangja*, Lakitelek 2016. 213. p. – Dokumentumok az Írószövetség közgyűléséről, 1986. november 29-30. Budapest, Pesti Vigadó

2 *A szocializmus fejlődésének időszéri kérdései hazánkban*. MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztálya Országos Elméleti Tanácskozás, Szeged 1987. február 19-21. (Egyidejű saját jegyzetek és dokumentumok is.) Helyszín: MSZMP Csongrád megyei Bizottságának Oktatási Igazgatósága, Újszeged, Balfasor 39-45. (ma felsőoktatási épületek).

A központi elvtársak korszerű ideológiai üresjáratot produkáltak.³

A „*Politikai intézményrendszerünk működésének hatékonysága*” szekcióban – a Hazafias Népfront szerepéről szólva – Pozsgay Imre kifejtette: a tőke korábban élünk, a szocializmus nem saját bázisán jött létre. A hatalom az egyetlen eszköz a „szocialista jelleg” biztosítására. E funkcióját túlteljesíti, ezért szükségképpen lefojtja a gazdasági, társadalmi mozgásokat. A sok elodázásból, félmegoldásokból születnek a visszatérő válságok – tette hozzá. „*Ma még a politikának volna esélye lépni – de nem sokáig*” – szögezte le végül.

A tanácskozássra nagyobb számban beszivárgott helyi baloldali értelmiség közül talán senki nem kelt a bereczes álreformtézisek védelmére. Igaz, a bátorkodások is jobbára a termeken kívülre „önkorlátozódtak”. Mindezt nevezhetnénk így utólag a passzív ideológiai belső ellenállás éveinek.

„*Meg lehet valahogy magyarázni a párt vezető szerepe tételt – de az már csupán a pártapparátus számára axioma. A politikai és a bürokratikus koordináció nélkül az ún. létező szocializmus nem tartható össze, ezért a hatalom nem bírja el a politikai pluralizmust*” – valami ilyesmit fejtegettem én. A fordítottja – az, hogy mi lesz a rendszerrel, ha a nagy lebénulás mégis beköszöntene – politikailag nem volt végiggondolható szituáció akkor számunkra. Pláne „ott”.

Itt tartottunk Szegeden mi, a „helyi udvari értelmiség” 1987 februárjában, fél évvel a Tiszatáj betiltása után. Erről sokat beszéltünk és keveset tudtunk. Mind-egy volt, hogyan történt, meg voltunk róla győződve, hogy leginkább Nagy Gáspár versei verték ki a biztosítékot „odafönt”. (A halottakat „egyszer majd el kell temetni... a gyilkosokat néven nevezni!”) A *fiú naplójából* című versében pedig – ami a Tiszatájban jelent meg 1986 júniusában – a „harminc évgyűrű” a forradalom ’86-os évfordulójához közeledve véletlenül egybeesett a júdáspénzek számával.

„Az érzéki csábítás”⁴, a második nyilvánosság irodalmának példányai Szegeden is kézzől kézre jártak. A JATE Marxizmus-Leninizmus Tanszékcsoport (!) Könyvtára Dokumentációs és Információs Bázisa (DIB) 1984-től féllegálisan működött a Petőfi Sándor sugárúti volt „DALÉP”-székház egyetemi épületének negyedik emeletén. Itt egymás mellé kerültek emigráns kiadványok, a szamizdatok, az egyetemi állampárti szervezetekhez „bizalmasan” érkező „C”-anyagok, a budapesti renitenskedő gyűjtemények példányainak másolatai,

3 Az 1981. december 13-iki lengyel szükségállapot után, a sokk enyhülésével, Gorbacsov felemelkedéséig (1985-1986) beszéltek a „reform reformjáról”. Németh Miklós még a KB osztályvezető-helyetteseként 1983-ban egy egyetemi balatoni nyári párttovábbképzésen *lopakodó reformnak* nevezte ezt a folyamatot. 1985-től újfent növekedéssel vélték túljutni a válságon. Berecz Jánosnak jutott ekkoriban a házi ideológiusi szerep. Ezt az eladósodást drasztikusan felgyorsító sikerpolitikát mondtam valahol *offenzív helybenjárásnak*. Hallgatóim „beresztrojkát” emlegettek, majd 1987-től „grósznosztyot” (a „peresztrojka” Gorbacsovnál „átépítés”, a glasznoszty nyíltság).

4 Szilágyi Ákos korabeli szóhasználat. *Az érzéki csábítás irodalma*. Mozgó Világ, 1981 augusztus

valaminta „megbízható elvtársak” által diszkréten átpasszolt, ún. számozott könyvek. A Művelődési Minisztérium „Marxizmus Főosztályának” partizánkodó vezetője – Honfi József – is megtoldotta a Soros Alapítványtól kapott támogatásból vásárolt másológép költségeit. De nekünk zümmögtek nem ritkán például a DÉLÉP fénymásolói is. (A DÉLÉP párttitkára állt őrt az ajtóban, amíg Kohn Robi informatikus a sokszorosítót bővölte.)

Aki be-besétált féllegális műhelyünkbe, hamarosan tisztában lehetett a sztálinizmus, 1956, 1968, vagy éppen az 1980–81-es lengyel válság alaptényeivel. Rá jó tíz évre mondta el Pesten, a Duna-parton a megyei állambiztonságért felelős volt rendőrkapitány-helyettes: Komócsin Mihály első titkár ’83–’84 táján le akart csap(at)ni a renitens klubra. „*Ne tiltsuk be, így együtt könnyebben szemmel tarthatjuk őket!*” – javasolták ök.

Valóban jeles beszállítóink voltak. A teremben is ülnek néhányan közülük. Jankó Attila a Galamb utcai szamizdatokat hozta rendszeresen. Hasonlóképpen a már elhunyt volt évfolyamtársam és kollegám, Nagy Balázs is sok anyagot kölcsönzött másolásra (ha rosszul szoltam, visszakérte). Csapó Balázs az emigráns irodalmakat hordta haza nyugatról. Bellavics István, Vincze Gábor, vagy „főlegesen” Bárdi Nándor Erdélyből hozta-vitte a veszélyes papirokat. És még sorolhatnánk a besegítőinket. Átkerült hozzánk a BTK-ról is jó néhány kelet-európai és ’56-os dokumentum, vagy éppen a sztálini terror tanúság-papírai.⁵ Kakuk György nálunk írt évfolyam- és szakdolgozatot Nagy Imréről, mások a csehszlovákiai ’68-as eseményekről.

J. Nagy László tanszékvezetőm sápadtan hívatott 1988 április legelső napjaiban. Nagy László budapesti docens svédországi diplomáciai pályáját elhagyva viszsza akart térni főállásába, a Tudományos Szocializmus Tanszékre. „*Nem ezeket a kócific kis senkiket kellett volna kizárni*” – utalt a „négyek bandájára” (Lengyel László, Bihari Mihály, Király Zoltán, Bíró Zoltán), „*hanem az olyan revizionista jobboldali barmokat, mint Nyers és Pozsgay*” – szögezte le. Megszemlélte a negyedik emeleti kétszobás házi könyvtárunkat – „*no majd erre is visszatérünk*” – szolt, és visszautazott Budapestre. Nem jött többé.

5 Egy forrásvidéket mindenféleképpen ki kell emelnem. Jól illusztrálja a korállapotokat is. Az ELTE BTK Tudományos Szocializmus szakára jártam 1976–1979-ben (jórészt rejtőzködő „rebellisek” tanítottak ott). Kapcsolatba kerültem Magyar Györggyel, a jogi kari Tudszoc. Tanszék vezetőjével. (Nála ringott a Politológia bölcsője is.) Segítségével jutottam be az ELTE Tudszoc. Továbbképző Intézet Könyvtárába. Palásthy Júlia cinkos segítségével mázsaszám hordhattam Szegedre a másolni valót. (A kádári rendszerben minden intézménynek, minden közéleti embernek, tudósak volt egy kis titkos házi könyvtára, vagy legalább néhány belső anyaga. Ami Szegeden majdnem természetes volt, azért persze Miskolcon őrizetbe is vehették az embert!)

II. Pozitív működési zavar 1988 májusában

Munkánkat ugyanis megzavarta, titkos ügyködésünket leértékelte, hogy a májusi pártértekezlet pozitív működési zavara kapcsán 1988 tavasz végén megbukott az ökonzervatív neosztálinizmus magyarországi modellje. Nyár elejétől elkezdődött a „Nyilvánosság Nagy Szabadsága”.

Igaz, arról még nemigen tudósítottak, hogy a reformkonzervatív⁶ Grósz Károly belépője igen szerencsétlenül sikeredett. Alig háromhetes főtitkárként, június 16-án rendőrökkel verette szét a Nagy Imre kivégzésére emlékező ellenzéki tüntetést. Pedig visszafogottak voltak. Emberhez méltó temetést követeltek. Grósz Károly viszont nem tudott túllépni korlátain. Ez az évforduló lett volna talán az utolsó alkalom az állampárt körüli baloldali progresszió számára, hogy szembenézzen az 1956-os forradalom örökségével és elkezdje felfejteni a megtorlások, a koncepciós perek szárait.

Volt néhány reformpolitikus és több tucatnyian az értelmiségi elitből, akik egyre bátrabban képviselték az igazság feltárásának ügyét, és voltunk sok ezren Budapesten és vidéken, akik e területen is küzdöttünk a tisztánlátásért. Az állampárt-vezetés a múlt feltárását 1988 nyár végétől már nem csupán ösztönözte. „Megrendelte” a tudósoknál a műhelymunkát. A hatalom berkeiben azonban a szembenézés szándékát felülírta az időnyerésre játszás. 1988 novemberétől hivatalosan is „koordinálták” a kivégzettek exhumálását, „a családi temetés” előkészítését, de az átfogó újraértékelés az MSZMP kimúlásáig nem született meg.⁷ Pedig 1988 nyaratól sorra jelentek meg az addig tilos művek, dokumentumok. Csongrád megyében ezidőtájt a megregulázott Tiszatáj helyett a Szoboszlai Zsolt által szerkesztett – sőt, „csinált” hódmezővásárhelyi Juss lett a szembenézés irodalmi-történelmi fóruma. Szeged és Hódmezővásárhely a *szellemi baloldal* „határjárásának” kiemelt színhelyévé vált a nyolcvanas évek közepétől. Az udvarközei – de az udvartól már le-leszakadozó – értelmiségi elit próbálta bázisát szélesíteni. A felgyorsuló műhelymunkák politikai nézőszempontból helybentopogásnak tűntek. (Erre unhatott rá 1989 január végén Pozsgay Imre.)

6 Sok mással együtt szóban és írásban Vass Csaba (szociológus, a HNF munkatársaként az ún. reformklubok szervezője 1989. október 9-1990. május MSZP elnökség tagja) vezette be ezt a fogalmat.

7 Székér Nóra–Riba András László: *A Nagy Imre-kód. Nagy Imre újratemetésének politikai dimenziói*. Lakitelek, 2014.

A könyv 1988. június 16-tól 1989. június 16-ig szemléletesen mutatja be az állampárt felső szféráin belüli megnyilvánulásokat. A reformkörök megjelenését, szerepvállalásait nemigen veszi észre. Ez magyarázható a tanulmányozott levéltári anyagok jellegével is.

Ekkorra már a reformkörök is bejelentkeztek. 1988. november 29-i alapító felhívásukban⁸ nem követelték, hanem „természetesnek tekintették” a többpártrendszer, de a Nagy Imre-per és 1956 politikai felülvizsgálatára nem tértek ki. A Grósztól balra álló Csongrád megyei vezetésnek már ez is sok volt. Maga Grósz is jobboldali elhajlásnak, frakciózásnak minősítette a felhívást a december 9-i megyei párttervezeten. Még a Csongrád megyei Hírlap főszerkesztőjét, Tamasi Mihályt is megrotta a „figyelmetlenségéért”. (Különösen Szoboszlai Zsolt küldötti hozzászólása hergelhette fel.)

III. Pozsgay felvállalja 1956-ot

A december–januári „reformpangás” szélszendjét látványosan megtörte Pozsgay Imre – már jelzett – január 28-i, a „168 óra” adásában tett rádiónyilatkozata: 1956-ra a *népfelkelés* meghatározás a legmegfelelőbb. (Nagy Imre nevét ki sem kellett ejteni.) Írásban, szóban, telefonon – sírva, üvöltözve – valóságos verbális polgárháború tört ki. A balos felindulás szereplői rögtön ráéreztek, hogy az egész Kádár rendszer legitimációja kérdőjeleződött meg. (Azaz az életük.) A munkás-paraszt hatalom védelmezői, az 1956 decemberétől kibontakozó „korrekciós restauráció” résztvevői, támogatói most hirtelen ellenforradalmár-pozícióban találták magukat. Kimmel Emil szóhasználatával élve január 28. szombat éjszakától „*felfelé kúszott a politikai láz*”.⁹ Különösen a dühöngő üzeneteket a pártirodák telefonügyeletén fogadó pártalkalmazottak érezhették ezt így.

A reformerek – a közelgő KB-ülésre is tekintve – leszámolástól, Pozsgay menesztésétől rettegetek. De megszéppentek a hirtelen jött „szabados nyilvánosságban” lubickoló sajtómunkások is. (No persze a napilapoknál még jóval kevesebb volt az újságírói szabadság.) Felsejlett a már sokszor megtapasztalt visszarendezés réme. Ellenhatásként februárban, márciusban és április első felében sorra alakultak az állampárti ideológiának és struktúrának hadat üzenő reformkörök, reformalapszervezetek, reformszárnyak, reformklubok, platformtársaságok.

8 *Reformköröket a pártnak is!* Délmagyarország, Csongrád megyei Hírlap 1989. november 29. Pártállambomlás. Csongrád megyei reformszocialisták 1988-1989. Szerk. Sipos József. Szeged, 2009. Bába. Benne Rátkai Árpád: *A pártállam felszámolása Csongrád megyében* (9-89 p.) Lásd még tőle: *Végjáték a Tisza mentén* (cikksorozat). Délmagyarország 1989. november–december. A felhívás és egyéb dokumentumok megtalálhatók még: *Rendszerváltók a baloldalon. Reformerek és reformkörök 1988-1989.* Szerk. Ágh Attila–Géczi József–Sipos József. Bp. Kossuth Kiadó, 1999 (továbbiakban: RB)

9 Kimmel Emil: *Végjáték a Fehér Házban. A helyettes szónívó „titkai”. Egy képzeletbeli sajtókonferencia jegyzőkönyve.* Budapest, 1990. TÉKA. A szerző Grósz Károly közvetlen környezetében dolgozva aggodalommal szemlélte a főtitkár és vele a testületek, az apparátus sodródását. Elfogultságait nem tagadva hitelesen szemléltet. Székér Nóráék is idézik.

A lappangó *legitimációs frász* nyílt válságba lobbant át, lelki, testi összeomlások következtek be. A revansvágyak rettegésbe és fenyegetésbe csaptak át. Az értelmi-ségi önmegvalósító körökben már sokszor elhangzott szavak jelentőségét a kimondó ember pozíciójának súlya adta. Pozsgay Imre az akkori főhatalom, az állampárt mindenek fölött álló – addig „érinthatetlen” – centrális szervezetének, az MSZMP KB Politikai Bizottságának a tagjaként nyilatkozott az állami rádióban. Sőt állam-miniszterként a kormányt is bevitte a géppuskafészekbe. Pozsgay Imre és „hívei” a legrosszabb ellencsapásra is számítva „társadalmi vitákat”, fórumokat szerveztek. Kiderült, a „népben” – a korabeli szereplőket is beleértve, néhány ezer fanatikustól eltekintve – már régen nincsenek merev frontok. 1956-ból elsősorban az elhallgatás, az elfojtás, a kibeszélés hiánya gyötörte a lelkeket.

Február 3-án, a hódmezővásárhelyi Porcelángyár különtermében szervezett nagygyűlésről Pozsgay győztesen jött ki. A vásárhelyi és szegedi kultúrosok, könyvtárosok, megyei és városi népfrontosok is kitettek magukért. A tanácsai vezetők, az újságírók, a pártoktatás dolgozói – a korábbi fórumos találkozók miatt is – Pozsgayt segítették. Szoboszlai Zsolt elkérte a helyi szervezőktől a beszéd hanganyagát, és lehozta azt a Juss következő számában.¹⁰ Grósz Károly a többiekkel és önmagával szemben végülis megvédte a nálánál radikálisabb reformertársát. Heves tíznapos csaták után a KB „elsietettnek” ítélte Pozsgay nyilatkozatát. A helyzet 1956-ban is bonyolult volt, 1989-ben is az. Nagyjából ebben maradtak. A február 10-11-i KB-ülésen „elfogadták” a többpártrendszert. Csak „a szocializmus talaján” álló pártok részvételével – természetesen!¹¹ Az előterjesztő tréfás módon Berecz János volt. (Néhány hónapja csak, hogy ugyanitt felvázolta az egypártrendszeren belüli pluralizmust, kissé korábban pedig a pluralizmust tudóskodó ármánykodásnak ítélte.) A többpártrendszer tárgyalásának „előrehozatala” alkalmasnak látszott a „közbeszéd” áttematizálására, az 1956-os forradalom átértékelése nyomán beállt trauma legalább időleges enyhítésére... Az ország eközben minden nappal közelebb került Nagy Imre és mártírtársai temetésének akkor már tudható dátumához.

*

A moralizáló reformszocialista rendszerkritikára a többi politikai-szellemi szereplőnek természetesen csak addig volt szüksége, amíg az állampárt „on-line” hatalma szerte nem foszlott. „*A visszarendeződés veszélyét tekintjük ma a legfőbb veszélynek*” – hangzik el a pécsiek tipikus reformkörös mondata 1989. április 8-án.¹²

10 Juss, 1989 március, melléklet. A rendezvény fő szervezőjeként az emlékezők Baranyai Antal nevét emelik ki.

11 *A párt a többpártrendszer viszonyai között képzei el a politikai pluralizmus továbbfejlesztését.* Interjú Grósz Károllyal, az MSZMP főtitkárával, 1989. február 13. Szinte minden aznapi országos és helyi napilapban megjelent. („*Kérem, ha a szocialista alkotmányt nem fogadják el [a pártok], legálisan nem működhetnek*” – mondta Grósz az előző hétfévi „A Hét”-ben, Aczél Endre kérdésére válaszolva.)

12 Dunántúli Napló, 1989. április 8.

Pozsgay január végi nyilatkozata után a Munkásörség szentesi baráti körében „reformer-akasztós” hangulat alakult ki. A nagyok mellett Keserű Imre reformkörös tanárt is erre a sorsra szánta néhány felszólaló. Legalábbis a jelenlévő újságíró így hallotta. Óriási sajtókampány kerekedett az ügyből. *„Véleményem szerint – nyilatkozta Keserű március 29-én a Népszabadságnak – az MSZMP centrumának (Grósz Károly főtítkárral az élen – G.J.) el kellene határolnia magát nem csak az erőszak alkalmazásától, hanem az azzal való fenyegetéstől is. Azt hiszem, ebben a kérdésben közös nyilatkozatot tehetne az MSZMP és az alternatív szervezetek vezetősége.”* Azaz az állampárt vállaljon morális kötelezettséget az akkor még kezében lévő erőhatalom jegelésére, az ellenzék pedig rekessze ki soraiból azokat, akik viszont éppenséggel „kommunistákat” szeretnének akasztani. (Keserű Imre aznap a budapesti reformkörü tanácskozás vendégeként ezt elő is kívánta terjeszteni az esti gyülekezeten.) A visszarendeződés erőinek megfékezése érdekében a békés átmenetre vonatkozó erkölcsi és politikai kötelezettségvállalás mellett a fegyverhasználat rendeleti kontrolljának erősítését is javasolta.

A felületi kezelés nem elég. A visszarendeződés legfőbb potenciális forrása maga az állampárt, mint főhatalom, illetve az állampárt–pártállam duális politikai és adminisztratív hatalomgyakorlása. *„Az MSZMP politikai párt legyen, és ne a közigazgatással, gazdaságirányítással összefonódott ügyintéző párt”* – hirdeti március 24-én a Tolna megyei Népujságban a paksi „Platformtársaság”.¹³ *„Az MSZMP következetesen számolja fel az állam és társadalmi élet irányításában élvezett kiváltságait; akarátát pusztán politikai befolyásával és annak mértékéig (!) juttassa érvényre”* (beleértve a pártvagyon, a költségvetési támogatás visszaszolgáltatását) – áll a budapesti (Villányi úti) reformkör április 5-i platformtervezetében. Továbbá *„az MSZMP mondjon le a munkahely életébe és irányításába való, kiváltságokon, hatósági jogkörök betartásán, hatásköri listákon alapuló beavatkozásról...”*¹⁴

IV. A reformkörösök felvállalják Nagy Imrét

A somogyi reformkörösök 1989 februárjában jelentkeztek be a megyei és országos politizálásba. Platformjuk április 5-ikére datált kivonatos változata szervesen összekapcsolta a rendszer kritikáját és 1956 – benne Nagy Imre – politikai újraértékelését. *„A szocializmus ügye és a magyarországi kommunista mozgalom számára máig ki nem hevert károkat okozott az a körülmény, hogy a második világháború*

¹³ RB 88-90. p

¹⁴ A KB május 9-i ülése, miközben a reformkörösök politikai követeléseit lesöpörte, lemondott jelentős állampárti országos és munkahelyi hatáskörökről. A munkásörseget „lopakodva” átpasszolta a kormányhoz, ahelyett, hogy megvizsgálta volna politikai létezésének összefüggéseit. A munkásörség az októberi állampárt-kimúlásig csendben de facto a főtítkárt tekintette vezérlő parancsnokának.

után valóban legszélesebb alapokon kibontakozott demokratikus fejlődést (tekints arra, jámbor olvasó, ami előtte volt és utána következett! – G.J.) éppen a kommunista párt hatalomra jutását követően kiépülő – a sztálini modellt szolgai módon másoló – pártidiktatúra fékezte le, és terelte zsákutcába. (Kiemelés tőlem G.J.) ... a rendszernek a szocializmussal való téves azonosítása révén jelentős tömegeket a szocializmus eszméitől is sajnálatosan elidegenítettek.

Különös érzékenységgel figyeljük a megyeszékhelyünkön született Nagy Imre személye körül ismét fellángoló, indulatoktól terhes vitát. ...valljuk, hogy mint a magyar kommunista mozgalom egyik »alapítóját« (tintával beírt idézőjel a gépelt kéziratban - G.J.) a végtisztesség megadásán túl szerepének valamennyi korabeli – a közeljövőben remélhetőleg valóban hozzáférhetővé váló – dokumentum elfogulatlan vizsgálatán alapuló, érdemeit is figyelembevevő objektív megítélése is megilleti.”

Ugyanezen a napon születik meg a budapestiek majd április 12-én robbanó hasonló témájú anyaga is. A fel-fel villanó helyi fények akkoriban lobbantak össze országos megvilágosodássá. A reformkörök közvetlen kapcsolat nélkül is egymás tükrökei voltak – írta erről Patrick O’Neil.¹⁵

A ’89. február-márciusi somogyi szavak messze túlmutattak az akkori “párt-centrum” és a rendszerkonform megszeppent mocsár silány taktikázásain: “Szükségesnek tartjuk a politikai perek felülvizsgálatát és mindazok rehabilitálását, akiknek bűnössége napjaink joggyakorlata szerint nem bizonyítható, függetlenül attól, hogy kéri-e a rehabilitálást, vagy sem. Véleményünk szerint az új alkotmánynak tartalmaznia kell, hogy politikai meggyőződése és tevékenysége miatt Magyarországon senkit ne lehessen halálra ítélni.”¹⁶

A kaposváriaknál a kíméletlen szembenézés párosult a még bizonytalankodók, vagy éppen még vadak meggyőzésének, “átállításának” szándékával. A kemény álláspont és a visszafogott hangnem ritka ötvözetét produkálták.

Április 12-én újabb bomba robbant a pártállam házatáján. Sipos József számos írásában elemezte már az 1989. április 12-iki MSZMP Központi Bizottsági ülést. Falusi Norbert a Magyar Hírlap aznapi számának frenetikus hatását konferenciánkon is bemutatta. A nagybeteg Kádár János váratlan megjelenése és felszólalása

15 Patrick O’Neil: *Revolution from within. The Hungarian Socialist Workers Party and the Collapse of Communism.* (Forradalom belülről. A Magyar Szocialista Munkáspárt és a kommunizmus összeomlása.) Edward Elgar Pub, UK 1998.

A könyv egy részét a reformkörösök Pogány Sára segítségével lefordították. A nyers fordítás kéziratos formában itt-ott fellelhető, kiadására sajnos nem került sor.

A témáról korábban O’Neil a *Word Politics* c. folyóiratban *Revolution from within: Institutional Analysis, Transitions from Authoritarianism, and the Case of Hungary* címmel publikált cikket 1996-ban.

16 Az MSZMP-tagok Somogy Megyei Reformköreinek platformja. Kaposvár, 1989. április 5. 4 p. Kézirat. Mészáros Balázs gyűjteménye. Uo. *Gondolatok az MSZMP szervezeti átrendeződéséről.* Berkics János 4 p.

a tanácskozáson számos művészi feldolgozás tárgya. Mindez három nappal az április 15-re meghirdetett Kecskeméti Reformműhely előtt történt.

Grósz Károly ülés előtti sajtószemléje „bajságosan” indult: *„Kifejezzük azt a meggyőződésünket, hogy a Nagy Imre per koncepció per, célját tekintve pedig politikai gyilkosság (!) volt. A koncepció perек valamennyi áldozatával egyetemben Nagy Imre és társai jogi és erkölcsi rehabilitálását elengedhetetlennek tartjuk!”* – olvashatta a Magyar Hírlapban a budapesti reformkörök állásfoglalását Szabó Zoltán tolmácsolásában. – *„1956 október 23-án megítélésünk szerint egy megalázott és megnyomorított nemzet mozdult meg a népszuverenitás elvéből fakadó jogát gyakorolva...”*¹⁷

„A kormány lapjában!”... háborog az ülésen a főtítkár Németh Miklós felé fordulva, akinek pedig sejtésünk szerint már nyilvánvalóan sem ideje, sem szándéka nem volt a Magyar Hírlap kézi vezénylésére. Aznapra minden összejött. *„A Tiszatáj ügy vége. Rehabilitált szerkesztők”* címmel egy kicsi, de erős hír is megjelent.

A Magyar Hírlap ugyanezen számában *„Bokréta a párt kalapján”* címmel a szegedi reformkörösök is átfogó bírálattal illették az állampártot. Grósz szerint nyilván nem lehet véletlen egybeesés. (A hét végén következő Kecskeméti Reformműhelyről nem is beszélve!) Németh Miklós azonban elengedte a füle mellett a „szervezkedés” félelmetes vádját. Meggyőzően és érzelmekre hatva érvelt a kormányzókéesség fenntartása mellett, amit a belső viták szervezeti-politikai kiélezése ellehetetlenítene. A „rendpártiak” visszatáncoltak. Az aznapra programozott rendteremtés lendülete így már délelőtt megtört. A reformkörös ügyből végül is nem lett szavazási szakítópróba. Grósz javaslatára viszont lemondtak a Politikai Bizottság tagjai, hogy egy bizalmiszavazás-félét – újraválasztást – lehessen tartani. Grósz hívei enyhe többségbe kerültek. Szoros eredménnyel bár, de Pozsgay Imre is bent maradt a testületben. (Kecskemétre mindenestre átlőtt köpenyben érkezett.) Kipottyant ugyanakkor Berecz János. Túlmanőverezéseit ekkorra mindegyik áramlat megeléghette.

Ám Grósz Károly hatalom-konzolidáló törekvései is megbicsaklottak. Sőt a rendteremtés csúcsrajátásának szánt napot a már említett „mitikus mozzanat” is lerontotta. Aznap délelőtt orvosától minden győzködés ellenére „meglépett” Kádár János, hogy felszólaljon a Központi Bizottság ülésén.¹⁸ Az orvos ugyan oda tudott

17 *MSZMP reformkörök. Vitára bocsátott platform.* Magyar Hírlap, 1989. április 12. Pogány Sára Uo. a lentebb jelzett interjút a szegediekkel – Lovászi József, Kimpián Péter, Géczi József – Lengyel András György készítette.

Igen alaposan körüljárja mindezt Novák Zoltán: *Az MSZMP Budapesti Reformköre. A reformkori mozgalom szerepe a magyarországi rendszerváltásban.* Bp. 2002, magánkiadvány. (Lásd még: <http://mek.oszk.hu/1900/1961>, vagy az OSA honlapján. Továbbiakban: Novák)

18 *Arcom védelmében. Kádár János utolsó beszéde.* Dr. Rétsági Györggyel beszélget Györffy Miklós. 168 óra, 1996. július 16. 14-16. p

még szólni a politikai ügyeletnek, de már nem volt mit tenni. A korszak főtitkára betoppant a „Fehér Házba”, és makacsul várakozott. A párt elnökeként kér szót – üzenték be az ülésre. Grósz ezt végül is elérzékenyült hangon, rosszat sejtve bejelentette. *Kádár János leromlottan, szétesett, de mégis igen sok üzenetű beszédével nem pusztán a saját, hanem a nevével jelzett rendszer fizikai, szellemi és morális megrendülését, sőt megroggyanását is demonstrálta.* Relativizálódtak az aznapi politikai viták. A Központi Bizottság dőbönt csendben oszladozni kezdett. A hölgyek közül többen zokogásban törtek ki.¹⁹

A nap tehát a budapesti reformkörösök Nagy Imrét rehabilitáló nyilatkozata fölötti dühöngéssel indult, és Kádár János 1956-ot felidéző önmarcangolásával zárult. Sem ezen a KB ülésen, sem a reformpolitikuskok és a „szellemi baloldal” kecskeméti találkozóján – ahol útítársrendezvényként²⁰ az akkor éppen elért harminc reformkör nyolcvan képviselőjének első országos „spontán” konzultációja is megtörtént – nem született állásfoglalás sem 1956-ról, sem a közelgő június 16-i temetésről, sem a politikai rehabilitációról.

A következő egy hónapban Grószék megint visszafelé manővereztek. Tartották magukat a korábbi „reformkonzervatív” forgatókönyvhöz. További erőfeszítéseket tettek az ellenzékkel való tárgyalások elodázására, elrelativizálására. A szabad választásokra idő kell, hogy megérjen a társadalom, és a helyzet – emlegették. Június 16-át egy ügyesen kibekkelhető pillanatként fogták fel, amit meg kell úszni, „el kell téríteni”. Aztán jön majd a megbékélés időszaka. Szeptemberre feltárulnak a Nagy Imrét leleplező „Vologya iratok”²¹, október 23-át pedig „jól meg kell komponálni”. A rendkívül profi állambiztonsági, diplomáciai előkészítésnek „csak” a politikai tartalma volt kretén. Pragmatikus, hatalomörző centrumpolitikától nem is igen telhetett többre. Az állampárt-kongresszust is ezért akarták minden áron 1990-re – a választások utánra! – tolni.

19 Kimmel Emil im. 101-133. p.

20 Még január közepe táján közölte sejtelmesen Pozsgay és Szabó Miklós elsőtitkár Komáromi Attila megyei PB-titkárral, hogy „lenne itt egy fontos értelmiségi tanácskozás”. Először február közepére, majd márciusra tűzték ki. A reformbeavattottak körében keringett a „titok”, hogy itt a Kecskeméti Reformműhelyen valamiféle politikai zászlobontás is lehetséges. A második halasztás után merült fel, hogy április 15-re a reformkörösöket is meg kellene hívni. Ezt Kerényi György és Brúszel László vették kézbe. Az utóbbi ekkor már a tanácsai pártbizottság társadalmi titkáráként „szabadabban” mozoghatott. Értesítették az akkor elérhető reformkörösöket. Kerényi György szépen egybefűzött országos sajtószemlét is készített a már megjelent alapító-nyilatkozatokról, állásfoglalásokról. (*MSZMP reformkörök. Kecskemét, 1989. április.* Kézirat 58 p) Ebben közölték a Budapesti I. sz. reformkör vitaanyagát is. Ezen a rendezvényen osztogatták először a dunaiújvárosiak által zsákban hozott reformkörös jelvényeket. A Bács megyei politikai háttérben persze még ott kell látnunk két „emberarcú” reformert, Romány Pál elsőtitkárt és Gajdócsi István megyei tanácselnököt! (Komáromi Attila, Brúszel László, Kerényi György közlése)

21 Grósz Károly még szeptember 1-jén is a KB majdnem utolsó, éjszakába nyúló ülésén az ún. Nagy Imre-iratok ismertetésével vélte gyengíteni a reformerek pozícióit.

Grósz Károly kreativitása nem ismert határt. Új műfajt teremtett: az „improvizált szükségállapotét”. Egy PB-ülésen is próbálkozott, majd 1989. április 22-én, a KISZ utolsónak bizonyult kongresszusán felvetette: többekkel konzultálva szükségesnek látja úgymond a „gazdasági szükségállapot” bevezetését. Mindezt az ország akkor még mindenféleképpen első embereként mondta! Az aznap esti TV híradóban – fényképével a háttérben – felolvasták a miniszterelnök közleményét. Sem ő, sem a kormány nem tárgyalt ilyesmiről.

Ezzel visszafordíthatatlanul felgyorsult Németh Miklós leválása a főtitkár vezetete centrumról. Ez egyúttal gerjesztette az állampárti hatalmi centrum önfelszámolódását is. A szükségállapotról, erőszakról, visszarendeződésről, kétfrontos harcról szóló „jelbeszéd” Magyarországon mindig is 1956-ról szólt. Horn Gyula külügyminisztériumi államtitkár ezt ki is mondta április 24-i, hétfői sajtóértekezletén: *„A gyökeres politikai változások evolúciós folyamatainak időszakában az erőszakkal vagy diktatúrával történő fenyegetőzés – bárki részéről is történjen az, (! – G.J.) egyet jelent a reformellenességgel. Mai helyzetünkben minden olyan törekvés, amely meg akarja hiúsítani a reformokat, ellenforradalmi cselekvés”* – szögezte le szigorúan.²²

A hatalom felső berkeiben így magára maradt (aki egyetértett, az is hallgatott) Grósz Károly valamiféle „reformvisszarendezésben” gondolkodott. Ő maga fejtegette 1989. január 31-én, a drámai hatású Pozsgay-nyilatkozat után két nappal (vasárnap tért vissza Davosból, az interjút nyilván hétfőn hozták össze): *„Reális veszélynek tartom a politikai reform indokolatlan felgyorsulását, látok benne robbanásveszélyt (!), lehetőséget arra, hogy a politikai folyamatok ellenőrizhetetlenné váljanak – ... a politika szétzilálhatja a gazdasági megújulást”*²³ 1956 teljes átértékelése pedig szétzilálja a politikát – ez lehetett a másik aggodalma. (Ennél jobban csak 1956 újraértékelésének megtagadása zilálta szét – tehetjük hozzá utólag.) A régi és új politikai szereplők önkorlátozása, a társadalom mégis létező bölcsessége az ezt követő időkben végül is egy „önszabályozó rendanarchiát” hozott létre. 1956 élő emléke nélkül a polgárháború valószínűleg nem lett volna elkerülhető.

A Kecskeméten április 15-én összehozott reformkörös nyilatkozatban²⁴ elhatározott országos találkozó Szegeden május 20-21-én lezajlott.

22 *Távlati cél a tömbön kívülség. Tudati zavar a párton belül. Horn Gyula nemzetközi sajtóértekezlete.* Délmagyarország, 1989. április 25.

23 *Legyünk tisztában önmagunkkal. A főtitkár a pártról, a reformról, a politikai stratégiáról.* Magyar Hírlap (Matkó István) és Népszabadság (Kanyó András) interjúja Grósz Károllyal. 1989. január 31.

24 A harminc reformkör 80 képviselője Géczi Józsefet kérte fel a nyilatkozatnak a Reformműhely plenáris ülésén történő ismertetésére. RB 128-130. p.

A Magyar Nemzet pl. *A párt elveszíti legjobb erőit, növekszik a szétesés veszélye* címmel hozta le a nyilatkozatot (1989. április 16.)

A reformkörü mozgalom szegedi platformtervezete²⁵ szakított a múlttal: „*Mai összetett válságunk annak az ázsiai típusú, despotikus, posztalinista rendszernek a válsága, amely Magyarországon 1948 után épült ki, majd az 1956 utáni számos elmozdulás, ... reformtörekvés és átmeneti siker ellenére ma már működésképtelen.*” Egy kis utópia itt-ott még bent maradt a szövegekben: „*A rendszer lebontása demokratikus és szocialista irányultságú meghaladása szükséges és sürgető.*” Egy mondattal alább a program túllépett ezen a mondaton: „*Reformálni csak működőképes rendszert lehet. A jelenlegi nem az. Rendszerváltásra van szükség.*”

Miért is? Választ a második, szeptemberi budapesti tanácskozás adott: „*Nem a szocializmus van válságban, mert az elmúlt negyven év során létező rendszer nem tekinthető sem szocialista formációnak, sem affelé mutató közvetlen átmenetnek. Ebben az értelemben (Micsoda teoritikus pontosság! – G.J.) rendszerváltásra van szükség.*”²⁶ (Mégpedig a frissen szerveződő ellenzék és a reformerkedő hatalom közötti politikai megállapodást megvalósító alkotmányos, szabadválasztásos békés átmenet – országgyűlés által formába öntött – demokratikus forgatókönyve szerint.) Mindebből következett 1956 és Nagy Imre örökségének felvállalása. Természetesen beleértve az akkor már igen közelgő „méltó nemzeti temetés” ügyét. Az ország nyilvánossága a hétvégi rádió- és televízió-tudósításokból értesülhetett erről. (Az MTV Napzárta műsorának hanganyagát legépeltük, így a következőkben erre támaszkodunk.)

Azokban a lebegő és vibráló hónapokban a reformértelmiségi elit igen nagy befolyással bírt az állami televízió ún. háttérműsoraiban. *Kéri László* segítségével így kerültünk be vasárnap este az MTV Napzárta című közvetlen adásába, mint a hónap csodái és csodabogarai. *Déri János* a további reformkörös politikai forgatókönyvről érdeklődött. *Szabó Zoltán* azonban 1956 újraértékelésére terelte a szót: „*A másik egy nagyon fontos politikai esemény. Keserű Imre nem véletlenül említette március 15-ét, ami minőségi változást hozott az ország politikai életében. A civil társadalom megjelenítette magát! A következő ilyen esemény június 16-a lesz, Nagy Imre temetése. Ezzel kapcsolatban is elfogadott egy álláspontot a tanácskozás, azt hiszem jobb, ha ezt Jóska papírból olvassa fel, mintha megpróbáljuk itt fejből elmondani.*”

25 RB 206-211. p., ill. „*A szegedi áttörés*” c. fejezet: 187-264. p.

A reformkörök élete és halála 1988-1990. A tiszavirágzástól Horn Gyuláig. Szerk. Géczi József Alajos, Révész Béla. Reformkörök Alapítvány, Bp. 2015. (továbbiakban: Tiszavirágzás) 22-28. p.
Platform. Az MSZMP tagok reformköreinek első országos Tanácskozása. Délmagyarország különkiadása. Szeged, 1989. május 20. 8. p. („platformkavalkád”)

26 *Jelentés a platformegyeztetésről.* 1989. szeptember 3. In. *Reformkörök és reformalapszervezetek budapesti tanácskozása 1989. szeptember 2-3.* Szerk. Kerekes György, Varsádi Zsuzsa. Kézirat gyanánt. Kossuth. Bp. 1989. 61–77. o.
RB 333-340. p.

Géczi József: Én is úgy gondolom, hogy legjobb, ha felolvasom a „Múltunk a jelenben” ...erre vonatkozó mondatát: »Nagy Imre a Magyar Szocialista Munkáspárt alapító tagja, az ország 1956-os törvényes miniszterelnöke koncepció per áldozata lett. Az MSZMP Reformköreinek Országos Tanácskozása a felelősök helyett is megköveti a hozzátartozókat, és egyúttal javasolja, hogy az MSZMP Központi Bizottsága még a június 16-i gyászszeretartás előtt ebben a szellemben foglaljon állást.«”

„Azt tenném még hozzá – folytatta ott és akkor Géczi József – hogy egyértelmű volt az a vélemény, hogy körülbelül egy éve már nyilvánvaló a párttagság számára, hogy az ’53 utáni demokratikus szocialista áramlatok ügyében sürgős politikai állásfoglalásra van szükség, és rendkívül sajnálatos, hogy azóta következetlen és szerencsétlen manőverek történtek. Ilyen szempontból az MSZMP a temetés idejére nagyon elkésve, felkészületlenül érkezik, amikor a tagság egyfajta lelki válságot is átél majd! (Kiemelés tőlem 2016-ban – G.J.) ²⁷

A „Múltunk a jelenben” szekció közelmúltról szóló állásfoglalását május 20-án szombaton este az újszegedi Biológiai Központ nagytermében *Kerekes György* történész, szekciószóvivő ismertette a heves vitákkal tarkított záró plenáris tanácskozáson. Benne maradjon-e a budapestiek süvítő, „politikai gyilkosság” formulája – ez volt az egyik töréspont. Az óvatosabb bátrak győznek a csatában: a tagságnak „elsőre” talán a „koncepció per áldozata lett” megjelölés is elegendő emésztési feladatot jelent – így vélekedtek. *Kerekes András* rádiósnak talán itt lehetett elege belőlünk, illetve a mozgalomból. Annus József kifejezésével: a „csattogó szélben”, az érzelem- és indulatdús szócsatákban a résztvevők gyakran még a közös nevezőket sem vették észre.

Ugyanakkor az MTI és a sajtó által hétfőtől lehozott platformtervezetet és állásfoglalásokat (pl. a békés átmenetről, az alkotmányos rendszerváltásról, az ellenzékkel való politikai-közjogi megállapodás szükségességéről) az utókor nyugodt lélekkel tekintheti az országos tanácskozás dokumentumainak.²⁸

Szombaton az éjszakába nyúlt a „reform-iszapbirkózás”. A szívből jövő politikai hisztériák mögött a megkésetttség politikai érzete állt. Tény azonban, hogy a reformkörösök maguk is hozzájárultak az idő, a politikai forgatókönyvek felgyorsulásához. Ők is fokozták a politikai versenyhelyzetet. Ez azonban hamarosan számukra is egyre hátrányosabbá vált. Többségüket moralizálás, valamiféle erkölcsi küldetéstudat jellemezte. Győzni és vezekelni akartak egyszerre. Kis Viktor ezt

²⁷ A reformkörök 1989. május 20-i szegedi országos tanácskozása a Magyar Televízióban: Híradó, Napzárta, 1981. május 21. A Hét. Lásd: Tiszavirágzás 28–54. p.

²⁸ Az átbillenés hónapja. Szemelvények a korabeli MTI tudósításokból. (A tanácskozás. Nagygyűlés. Tanács István: Reformkörök. Platformtervezet.) In. Tiszavirágzás 10–28. p.

a csoportot nevezte el később „romantikusoknak”.²⁹

Az igazi vita a szakadásról szólt. Alakuljon-e azonnal önálló szervezetté a „Reformszárny”, ahogy Szabó Zoltánék, Novák Zoltánék, Szántó Gyuriék sürgették, vagy őrizze meg a mozgalom továbbra is a „civil” jellegét?

Az éjszakába nyúló „földszintes” mérközést másnap, vasárnap délelőtt az újszegedi ligetben egy emelkedett, katartikus pillanatok sorozatát hozó nagygyűlés követte. Kései olvasatban Nyers Rezső határozottabban felvállalta a szegedi reformkörös programot. Benne a Nagy Imre és mártírtársai koncepciós perének felülvizsgálatát, az EKÁ-val való tárgyalásokat, vagy éppen a rendkívüli, előrehozott pártkongresszust. Pozsgay Imrét azokban a hónapokban többször megtépázták. Óvatossága azonban más okokkal is magyarázható. Ekkortájt indította el a Demokratikus Magyarországért Mozgalom (DMM) előszervezkedését egy hamarosan már meghaladott politikai törésvonal mentén. (Szép szavakat mondott a reformkörökről – „megsimogatta a buksinkat” –, de igazából nem ismerte fel a bennük rejlő politikai potenciált.³⁰ Bizalmatlanul tekintett a mozgalom akkor még meglevő népi-urbánus (népnemzeti és „nyugatos”) belső szövetségeire vagy éppen amatőrizmusára. Sokak emlékezete szerint a zsebében ott lapult a DMM zászlóbontó nyilatkozata, de végülis nem hajtogatta szét. Ezen a napon azonban ő és Keserű Imre volt a sztár. Pozsgay beszédének végén elénekeltük a Himnusz, és a napfényes liget fái mögül megszólaltak Szeged harangjai. Ezt a kegyelmi pillanatot a történelmi hűség kedvéért szoktam idézni. Talán más már nem is ... A korabeli tudósítások viszont hitelesen tükrözik a kortársi eufóriát. (Az újságírók lelkesedése egy kissé talán erősebb volt a népénél – G.J.)

Keserű Imre a délelőtt legnagyobb hatású, lobogó hajú, fehér inges szónoka 1956-ról szólva temette a bukott reményt. Tanács István aznapi tudósítása legyen a tanúnk: *„...beszédének leghatásosabb része az volt, amikor felsorolta a kelet-európai kommunista mozgalom perifériára szorított, vagy megsemmisített jeleseit. Borzongatóan hangzottak az ismert nevek, a sokszor lejáratott elvtárs szó kíséretében. Lukács György elvtárs, Nagy Imre elvtárs, Alexander Dubček elvtárs, Heller Ágnes elvtársnő, Bihari Mihály, Bíró Zoltán, Király Zoltán és Lengyel László elvtársak! Nem nevezhető szocializmusnak az a rendszer, amelyik ezeket kivetette magából*

29 Kiss Viktor: *Generációk és kérdések. Ágh Attila, Géczi József, Sipos József: Rendszerváltók a baloldalon.* Politikatudományi Szemle 2000. 3–4 sz. 320. p.

Erre magam is példát szolgáltatottam a második országos reformkörü tanácskozás előtti budapesti sajtótájékoztatón: „Tiszteletes ellenzéki szerepre (vereségre - G.J.) kell törekedni a szabad választásokon.” OS, 1989. augusztus 29. In. Tiszavirágzás 232. p.

30 Tudományos és közéleti emlékülés a reformkörök 1989. májusi szegedi országos tanácskozása 25. évfordulóján, Szeged 2014. június 6. Lásd: Tiszavirágzás 62–177. p. Benne: Brúszel László hozzászólása 143–146 p. és Mészáros Balázs: Nekrológ az élőről (Zárszó) 159–166. p.: „...igen kedves hagyomány, hogy évfordulók alkalmából saját sírunknál így összegyűlünk.”

– állapította meg a szónok. Vagy háromezer ember hallgatta szorongva a névsort az újszegedi szabadtéri színpadon. A fák sűrűjében szinte megállt a füledt levegő. Háromezren reménykedtünk egymáshoz szorulva, hogy pusztító vihar nélkül tisztul meg a légkör...”³¹ (Utalás Méray Tibor „Tisztító vihar” című könyvére – G.J.)

V. “Májusi tézisek” – a politikai forgatókönyvek átírása

1956 felvállalása és a békés átmenet garantálása szorosan összetartozott. Az MSZMP-n, az állampárton belül néhány hónap alatt felnőtt, országossá terebélyesedett, április-májusban pedig „egységes”, vagy legalábbis egy irányba ható mozgalommá integrálódott egy ellenzék, amely első nagy tanácskozásán most már Nagy Imre ügyben is delegitimálta a Kádár-rendszert.

Az Ágh Attilával és Sipos Józseffel közösen írt és szerkesztett 1999-es *„Rendszerváltók a baloldalon”* című kötet jól illusztrálja az akkori hetek, hónapok reformkörös eufóriáját. Egy, a közeljövőben megjelenő másik kéziratomban³² a „májusi fordulat” kulcsszereplőjének látom a tavasz végére országossá növvő reformkörös mozgalmat, de már nem vagyok annyira büszke történelmi tetteinkre, mint ifjabb szívvel. *Az állampárti főhatalom belső ellenzékeként kiharcoltuk a „pártpaktumos »alkotmányoztató« rendszerváltást”, a békés átmenet politikai és közjogi forgatókönyvét. Ezzel együtt hozzájárultunk ahhoz, hogy mindebben néhány szűkebb kör jusson csak tényleges szerephez. Szabad választások döntenek a hatalomról, majd az így megosztott hatalmat társadalmasítani kell! Ez volt az eredeti ketős követelésünk. Az autonómiákra épülő gazdasági és szociális (sőt ökoszociális) rendszerváltó programjaink az általunk is felgyorsított politikai küzdelmek marta-lékává váltak.*

Az említett kézirat *“Az »alkotmányoztató« rendszerváltó paktum szegedi forgatókönyve”* című részében pontokba foglaltam az 1989. május 20-21-i szegedi reformkörös tanácskozás „történelmi tetteit”. Lehet, hogy véletlen egybeesés, de ezek a „májusi tézisek” (már megint ez a tézis! – G.J.) a rákövetkező egy év folyamán átmentek a harci valóságba. Engedelmeükkel ehelyütt is felidézném őket. Már csak azért is, mert bár a kor dokumentumaiból, sajtójából szinte ordítanak ránk ezek a „köztények”, igazán mégsem citálgatja őket senki.

“A hatalom képviselőinek – szakítva eddigi halogató taktikájukkal –, azonnali érdemi tárgyalásokat kell kezdeni a (frissen alakult – G.J.) Ellenzéki Kerekasztal képviselőivel. Felszólítjuk az MSZMP Központi Bizottságát, hogy legközelebbi ülésén hozzon ilyen értelmű határozatot.” (A május 26-i PB-, majd a május 29-i

31 Tanács István: *Reformkörök*. MTI Press, 1989. május 21. In. Tiszavirágzás 18–21 p.

32 *A főhatalmon belüli reformkörös ellenzék szerepe a pártpaktumos alkotmányoztató rendszerváltásban*. Kézirat 26 p.

KB-ülésen ez megtörtént – G.J.)³³ „*A tárgyalásokkal hiteles, a társadalom bizalmát élvező politikusokat bízson meg*”.³⁴ (Azokban a hetekben összesen kettő ilyen állt rendelkezésre: Nyers Rezső és Pozsgay Imre. Feljövőben volt még Szűrös Mátyás, Németh Miklós és enyhén leszakadva Horn Gyula.) A régi politikai gazdák meggyengültek. Az 1985-ben megválasztott országgyűlés éppen kezdett volna belejönni az alkotmányozásba. Az ő játékokat is elrontottuk. (És még szeretetre vágytunk!) Június 27-én Pozsgay Imre – dicsérve a „majdnem reformországgyűlés” erőfeszítéseit –, megkérte a méltatlankodó képviselőket: a Nemzeti Kerekasztal-tanácskozás idejére függesszék fel a „sarkalatos törvényt” tárgyalását.³⁵

„...*olyan feltételekben állapodtunk meg, – ez az én hibám is*” – merengett el a helyzeten Horn Gyula az MSZMP Politikai Intézőbizottságának (PIB) augusztus 15-i ülésén – „*amellyel aláástuk a parlament legitimitását*”³⁶. Biztos, ami biztos, a kormány – bár hónapok óta ő is „függetlenkedett” –, visszavonta az Országgyűlés elé már beterjesztett törvényjavaslatokat. A Jogi Bizottság éppen tárgyalta volna a párttörvény tervezetét.

Mi itt Szegeden „természetesen” ebben is előbb jártunk. Mai előadónk Póda Jenő, volt MDF-es képviselő és Ökrös Tamás Fideszes öspolitikus vezetésével már decemberben működött városunkban egy ellenzéki „előkerekasztal”. Ők 1988 december elején üdvözölték a Csongrád megyei reformkörök megalakulását.³⁷ (Az MSZMP-vezérkarból akkoriban csak Grósz Károly figyelt fel „jobboldali elhajlásunkra”.)

Nos a Csongrád megyei Reformkör és a Szegedi Ellenzéki Kerekasztal 1989. június második „nyilvános napján” „eligazította” a Magyar Országgyűlést: „... *az országgyűlési választások időpontjának meghatározása nem lehet a hatalmi apparátus taktikai manővereinek tárgya. A választások időpontját az MSZMP és az ellenzék közötti politikai megegyezéssel kell megállapítani*”. (Ahogyan azt szűk két héttel azelőtt a reformkörök szegedi állásfoglalása is megfogalmazta.) A közös nyilatkozat így folytatódik „... *a választásokig a parlament sarkalatos törvényt csak úgy alkosson, ha annak tervezete teljes nyilvánosságot kapott, és amelyről a politikai egyeztető tárgyalásokon megegyezés született.*”³⁸

33 Fejti György jelentése a KB-nak a politikai egyeztető fórummal kapcsolatos tárgyalásokról. 1989. május 29. RB 224-225. p.

34 RB 201-202 és 206-211. p.

35 Pozsgay Imre felszólalása 1989. június 27. Országgyűlési Napló 4297-4298. p.

36 Horn Gyula, PIB ülés (június 24-e óta van ilyen), 1989. augusztus 15. RB 307. p

37 A FIDESZ regionális szervezete kész egy párbeszédre. Levél Lovászi Józsefnek. Aláírás: Ökrös Tamás Csatlakoznak: MDF szegedi szervezete elnöksége nevében Domokos László, SZDSZ szegedi csoportja nevében Kiss Dózsa András, JATE TDDSZ nevében Csejte Dezső. In. RB 59. p (Lovászi József gyűjteménye.)

38 A Csongrád megyei Reformkör és a Szegedi Ellenzéki Kerekasztal nyilvános vitája, 1989. június 2. Nyilatkozat Géczi József és Póda Jenő aláírásával. RB 230-231p.

Visszatérve a május 20-i szegedi platformra, a reformkörök „külön is kérték” a demokratikus ellenzéket, „*hogy az utóbbi időben örvendetes módon reformirányba elmozdult kormány iránt a tevékenységéhez szükséges lojalitást biztosítsa*”. A május 20-21-én viharosan vitatott, de hivatalosan soha el nem fogadott állásfoglalás (a „békés átmenetről”) leszögezte: „*E tárgyalások során megegyezésre kell jutni a demokratikus átmenet feltételeit megteremtő sarkalatos törvényekről, a pártokról, a sajtóról, a választójogról, a büntetőtörvénykönyv módosításáról, a köztársasági elnöki intézményről, az alkotmánybírásról, a népszavazásról és a biztonsági kérdésekről szóló törvényekről.*”³⁹

Szeptember 18-án a Nemzeti Kerekasztal (NEKA) politikai megállapodása felemás konszenzussal, de megszületett. Az Országgyűlés kicsit berzenkedve, kicsit korrigálva, az ősz folyamán törvényformába öntötte a NEKA részkonceptióit. (Ahogyan az a reformkörös szegedi dokumentumokban „írva volt” – G.J.)

*

A Pozsgay Imre január 28-iki nyilatkozata után megtapasztalt indulat-cunami fokozta a veszélyérzeteket. Közeledett június 16-ika, Nagy Imre és mártírtársai emberi módon való eltemetésének napja. Az erőszakkal való fenyegetőzés immáron nem csupán a gyengülő hatalom felől jöhetett. A békés átmenetről szóló tárgyalásokhoz folyamatosan konszolidált helyzet szükséges: „*A tárgyaló felek kölcsönösen vállaljanak kötelezettséget arra, hogy lemondanak az erőszak alkalmazásáról, az azzal való fenyegetésről, és szervezetiesen (! – G.J.) is fellépnek minden olyan irányzat ellen, amely az erőszak alkalmazását nem utasítja el*”⁴⁰ – ezzel a mondatral zárult a tárgyalásos, békés átmenetről szóló szegedi állásfoglalás.

A közelgő temetéssel kapcsolatos reformkörös kiállítás gyorsan elnyerte méltó büntetését. Záró mondata így hangzott: „*A reformkörök képviselői részt kívánnak venni Nagy Imre és társai temetésén, s kéri a szertartás szervezőit, hogy helyezzék el a síron koszorúikat*”.⁴¹ Az ünnepélyes politikai gyászszertartás előtt néhány órával a szervezők sajnálattal értesítették a reformkörök országos delegációját, hogy a protokoll-listára nem férnek rá, és csak a második vonalban járulhatnak a koporsókhoz.

39 Az MSZMP reformkörü mozgalom platformja (tervezet) V. fejezet a békés átmenetről. In. RB 210. p.

40 Uo. 210.p.

41 Nyilatkozat Nagy Imréről és az újratemetésén való koszorúzási szándékról. 1989. május 22. In. RB 203.

A budapesti reformkörösök ezzel kapcsolatos lépéseiről részletesen ír Novák Zoltán.⁴² Az ilyen sebek halálig nem gyógyulnak. Jómagam hazaérkezve megírtam a *„Békés átmenet a leszámolás felé”* című moralizáló, de távolba látó duzzogásomat.⁴³ A sérelmek további taglalásától megkímélném a hallgatóságot. A rendszerváltásban, állampártrobbantásban élenjáró Zala megyei reformkörösök viszont egy másik kapcsolat (Tóbiás Áron) révén „bemondva” koszorúztak június 16-án, a Hősök terén: *„Most pedig elhelyezik koszorújukat az MSZMP (pfúj, pfúj!!) Zala megyei reformkörösei (taps).”*⁴⁴

*

Grósz Károly onnan kezdve, hogy a pünkösdi „állampárti félfordulat” után 1988. június 16-án szétverette a Nagy Imre kivégzésének évfordulójára szervezett ellenzéki tüntetést, '56 dolgában hibát hibára, bűnt bűnre halmozott. Eljátszotta az állampárt körüli reformerek szembenézési esélyeit. Taktikázó szerencsétlenkedéseit az 1989. május 20-21-i szegedi reformkörös tanácskozás végképp kiütötte.

Nyers Rezső, Pozsgay Imre már a szegedi színtereken, így a tanácskozást bezáró vasárnapi napfényes újszegedi ligeti nagygyűlésen is kinyilvánította: azonosul a reformkörösök 1956-ot, valamint a Nagy Imre és mártírtársai június 16-ra tervezett ünnepélyes temetését érintő állásfoglalásával. Az MTI vasárnapi tudósításából és az MTV Napzártából az egész ország értesülhetett a reformkörösök kiállításairól.

Az EKA május 22-től, hétfőtől kezdve egyértelműen egy összenemzeti, a teljes nyilvánosságra igényt tartó politikai temetési ünnepség felé vette az irányt. Grósz Károly egy évig tartó erőlködése egy szűk körű „családi” temetésre – az egyéb halogató és visszarendezgető taktikákkal együtt – a szegedi tanácskozás első napjától

42 Nagymértékben támaszkodtunk a szegedi tanácskozás körüli események leírásánál Novák Zoltán monográfiájára.

Alcímek: Az MSZMP reformköreinek első országos tanácskozása (Szeged 1989. május 20-21).

Az államszocializmusból a képvisleti demokráciába való átmenet kérdései (!); A Budapesti Reformkör viszonya az ellenzéki mozgalmakhoz a kerekasztal-tárgyalások megindulásáig. Benne: Az Ellenzéki Kerekasztal és a reformkörü mozgalom; Nagy Imre és mártírtársai temetése és a reformkörü mozgalom. Az EKA-n belüli viták bemutatásánál ugyancsak Novák Zoltán elemzését vettük át. A tényleges vita közöttünk nem a platform dolgában, hanem a politikai szervezet témájában volt. Azzal pedig, hogy a vidéki reformkörösöknél antiszemitizmust emleget, valamint jómagamot, vagy éppen Lovászi Józsefet Vastagh Pál „famulusának” tart – talán közös politikai csalódásaink speciális termékének tekinthetjük.

43 Géczi József: *Békés átmenet a leszámolás felé*. Délmagyarország, 1989. június 20. 5. p. „Aki szavainak radikalizmusát, vehemenciáját csupán a tömeg méreteihez és indulataihoz, a válsághangulathoz, valamint a történelem által felkínált alkalmakhoz igazítja, lelkesítés helyett könnyen a gyújtogatás bűnébe eshet... Kissé kockázatos minden stratégiát az alig kétszáz kilométeres osztrák határra építeni.” (Ez egyszer mégis bejött. Kalandorságnak néztem akkor a bátorságot – G.J.)

44 Göndör István nagykanizsai reformkörös közlése. Vári Lászlóval, Dül Gáborral és Izsák (azóta Károlyi) Attilával vonultak fel a Hősök terére.

szánalmassá vált. A tanácskozást követő napokban valóságos reformkörös nyilatkozatáradat indult be. Magukévá tették, új elemekkel gazdagították a szegedi politikai állásfoglalásokat. A reformpolitikuskok is sorra – sőt egyszerre – deklarálták egyetértésüket. Május 22-én Szűrös Mátyás az Országgyűlés elnöke is követelte Nagy Imre és társai teljes politikai rehabilitációját.

E hétvégétől a kormány – élve a mások tehetetlenkedéséből is táplálkozó megnövekedett mozgásterével – egy új helyzethez illő emelkedettséggel tárgyalt a már nagyon közelgő június 16-i temetés lebonyolításáról. A tárgyalásokat az immár reformkörös támogató energiákat is maga mögött tudó Pozsgay Imre államminiszter vitte. A január végi tabudöntőgető politikai fenegyereket ekkor már „csupán” megkerülhetetlen személyiségként kezelték „túloldalivá” lett partnerei. A Magyar Hírlap május 24-i számában a Történelmi Igazságtételi Bizottság (TIB) részéről Földes Péter tájékoztatta a közvéleményt a temetés körül kialakuló új körülményekről. A Központi Bizottság skizofrén álláspontja szerint a kormány vegyen részt a temetésen. *Ott lehetnek úgymond az „egyszerű párttagok” is, de a KB nem képviselteti magát.*

A politikai érzéketlenséget, sőt ostobaságot demonstrálja, hogy a KB május 29-i ülésén az 1956-tal és Nagy Imrével foglalkozó állásfoglalástervezetet Berecz János terjesztette elő. (Ezt egészen az októberi kongresszusig nem sikerült véglegesíteni.) A helyzet képtelenségét ezen az ülésen is sokan érzékelték. Berend T. Iván kezdeményezésére a Népszabadság június 1-jei számában megjelentettek egy közleményt *“Nagy Imre és sorsársai temetéséről, a mártír miniszterelnök személyes tragédiájáról”*.⁴⁵

“Megbocsáthatatlan, hogy június 16-áig nem rehabilitálták Nagy Imrét és sorsársait, így temetésük az MSZMP erőteljes kritikájának vált színterévé” – hangzik majd el a Pécs-baranyai reformkörök június 22-i tanácskozásán a búsongó kritika. A salgótarjáni reformkörök dühös és keserű nyilatkozata leszögezte: ők mindenféleképp leróják tiszteletüket a gyászszertartáson. Június 15-én a nagyatádi MDF és a reformkör közösen javasolta a nemzeti zászló és gyászlobogó kitűzését. Kaposváron 16-án az ellenzék és a somogyi reformkörösök együtt koszorúztak Nagy Imre szülőházánál. A Fidesz által kezdeményezett emléktáblánál Tóbiás Áron mondott beszédet.⁴⁶ A szolnoki reformkörösök pedig misét celebráltak június 16-ra.

*

45 „Valóban mindkét oldalon meghaltak ... a nemzeti megbékélés jegyében egy kis politikai remekművet kellene fogalmazni” - idézik Berend T. Ivánt Székér Nóráék Riba András *A Nagy Imre kód* című könyvük *Egy temetés keresztmetszete* című fejezetében.

46 Tiszavirágzás 217-219. p.

Május Szeged utáni harmadában áttörés következett be a „rendszerzáró” pártkongresszus, valamint az EKA-val való modell/rendszerváltó tárgyalások dolgában is.

Vasárnapról hétfőre már érzékelhető volt, hogy fordulat állhat be az ellenzékkel való viszonyban. *Megérkezett a szegedi levél* az EKÁ-hoz. (Lovászi József megküldte a „sarkalatos” politikai állásfoglalásokat is.) Május 23-án a Népszabadságban nyilatkozott Tóth András, az MSZMP tárgyalódelegáció szakértője. A reformköröknek hatáskörük nincs, de véleményük fontos – fejtegette: „*Üdvözlendő minden olyan kezdeményezés, mely a jelenlegi holtpontonról kimozdítja a tárgyalásokat*” – jelentette ki. Jelezte, hogy a május 29-iki KB-ülés napirendre tűzi a Nemzeti Kerekasztal előkészítésének kérdését.

A május 24-i EKA-ülésem eufórikus hangulat kezdett kialakulni. Sárdi Anna javasolta a reformkörösökkel való közös szereplést (pl. a Napzártában). Orbán hűtötte a kedélyeket: „*...a reformkörösökkel nem levelezésben állunk, hanem levelet váltottunk.*”⁴⁷ Élni kell a reformkörös tanácskozás után mutatkozó kedvező lehetőségekkel, de a lövészárkok-barátkozást nem szabad túlzásba vinni. Még majd kiderülne, hogy ugyanazt akarjuk – tette hozzá Kónya Imre az egyik EKA-megbeszélésen.

A május 26-i PB ülésen többen még fenekedtek a reformkörökre. (Különösen a budapesti – Villányi úti – reformkörös „avantgard banda” volt sokak bögyében.)

A május 29-i KB ülést már egyszerre jellemezte az önfeladás, a korábbi pozíciók reflexszerű védelme és a tétova össze-visszaság. Mint láttuk, a testület egy lemondó legyintéssel megadta magát június 16-a „tekintetében”, anélkül, hogy a szembenézést vállalta volna. A reformkörös követeléseknek engedve (magáévá téve?) átírta viszont saját korábbi politikai forгатókönyvét. Javasolta a nemzeti kerekasztal tárgyalások kereteiről szóló megállapodások gyors megkötését, a politikai egyeztetések mielőbbi elkezdését. (Azaz a kétpólusú – pártelvű – alkotmányoztató rendszerváltó paktum összehozását.)

Nagy Imre szelleme minden történés felett ott lebeg ezekben a hetekben: Szűrös Mátyás házigazdaskodásával még június 13-án megtartották az Országházban a Nemzeti Kerekasztal tárgyalások ünnepélyes megnyitóját. A Központi Bizottság „együttal” október 7-re kitűzte a még május 9-én is elhárított állampárti (záró?) kongresszus megtartását. A döntéseket „sorscsapásként fogadó” testületnél csak Fejti György volt a rezignáltabb. Semmit sem fűzött saját előterjesztéséhez. A halogató taktika – egyébként profi – megtestesítője hallgatott. Ebben a témában más sem szólt hozzá.⁴⁸

Több reformkör juniálissal kívánta ünnepelni az áttörő győzelmeket. Június első hetében jöttek a hírek a véres pekingi eseményekről. Ennek apropóján üzeneteket

47 Novák 117. p.

48 Tiszavirágzás 217. p.

lehetett küldözni a visszarendeződésről ábrándozó hazai polgártársaknak. Reformkörök tucatjai – és természetesen a „külső” ellenzék – ezt meg is tették. A nemzetközi helyzet most nem fokozódott csupán, hanem felgyorsult. A havonta, hetente érkező újabb hírek egészen a ’89 decemberi román összeomlásig a legradikálisabb hazai forgatókönyveket is minduntalan átírták.

A kerekasztalos lengyel választásokon június 5-én összeomlott az ottani állampárt. Ez már a nemzetközi fordulat előjelzése volt. Június 16-án pedig bekövetkezett a Nagy Katarzis, sokféle előjellel, sok-sok személyes megéléssel. Kende Péter 1989 őszi sűrített fogalmazását hívjuk ide: „... ez a gyászünneplés olyan volt, mint egy úrfelmutatás, amely előtt a gonosz szűkülve menekül, sőt eloszlik a légből úgy, hogy a hívők hűledezve, de ugyanakkor felvidulva (és szorongva – G.J.) nézik, hogy hová az ördögbe tűnt”⁴⁹. „Állva porladunk szét” – mondta ugyanerre a jelenségre Nyers Rezső a másfél hónapos Magyar Szocialista Párt egy november végi elnökségi ülésén.⁵⁰

*

A visszarendeződés hazai feltételei tehát március 15-től elgyengültek, a május 20. és június 16. közötti szűk hónapban pedig felszámolódtak.

A Hősök terén állva, vagy a TV képernyője elé szegezve a nemzet többsége egy megismételhetetlen katarzist élt át. Az állampárt belső ellenzékének – vagy Kósa Ferenc szavaival a szocialista demokratáknak – azonban a frusztrációból is jutott bőven. Az EKÁ-ban tömörülő politikai erők – ahogyan azt Orbán Viktor néhány héttel előtte megjövendölte⁵¹ –, június 16-ikától erősebbek, magabiztosabbak lettek. Az állampárton belüli és az azon kívüli ellenzék így – a reformkörös ábrándok ellenére – nem politizálhatott többé tartós stratégiai szövetségben. Ha mégis történt ilyesmi, azt már nem volt ajánlatos bevallani.

Az 1989–1990-es politikai-hatalmi harcokban a nyár végétől nem 1956 megítélése állt a középpontban. A reformkörösök szomorúságára a baloldalon a skizofréniák is újratermelődtek. Liberális és konzervatív oldalon pedig az új világhoz illő egyoldalúságok.

Mégis kijelenthetjük: a ’89-es nemzedékek 1956 és Nagy Imre – és általában a békés átmenet – ügyében a maguk dolgát elvégezték.

49 Kende Péter: „Mitől omlott össze?” Világ 1990. január 4. II. 1 15-17. p. Lásd még: Kende P.: 1956 és ami utána következett. Kaligram, 2016. 280-291.p

50 Nyers Rezső a 25 főre sikeredett hőskorszaki szocialista elnökség gyűlekező társalgásán jegyezte meg ezt, a korábbi PB-ülések és a későbbi médiacsaták “fehér házi” ovális-asztalos termében. Az olvasó most kettőt tehet: vagy elhiszi emléktörődékemet vagy nem. (A „négy igenes” népszavazás hétvégéjén éppen Csehszlovákia összeomlása volt soron.)

51 Orbán Viktor: „Nem kell elsietni az egy asztalhoz ülést a reformkörökkel, mert június 16-a után az egész magyar belpolitikai élet erőviszonyai alapvetően másként fognak festeni és a javunkra fognak megváltozni. Miért sietünk? Miért ez az eufória?” (1989. május 31-i EKA-ülés)

MSZMP REFORM-KÖRÖK ORSZÁGOS TANÁCSKOZÁSA

Szeged 1989-05-20

2. sz. F o r g a t ó k ö n y v

Összeállította: Rátkai Árpád
Szeged 1989-05-18. 10.00.

TARTALOM:

1.	Program
2.	Helyszínek
3.	Résztvevők
4.	R-gárda
5.	Orvosi ügyelet
6.	Információs Csoport
7.	Szakértői csoport
8.	Forgatókönyv
9.	Fogadószobák
10.	Sajtóiroda
11.	Sajtóértékeztetések
12.	Gépiró iroda
13.	Hangfelvétel
14.	Video-lánc
15.	Dekoráció
16.	DÉMÁSZ
17.	Parkolás
18.	Naptári terv
19.	Aktivisták névsora

1. Program

10.00.-10.30. Megnyitó plenáris ülés az SZBK előadóijában.

Megnyitó - Lovászi József /3 perc/

A reformkörök szerepe a párt megújulásában

- Kerényi György /14 perc/

Közös álláspontok és vitakérdések

- Géczi József /14 perc/

14.45.-17.00. Szekcióülések:

 Multunk a jelenben

 Milyen pártot akarunk ?

 Átmenet a demokráciába és a jogállamba

 Társadalmi állapotaink és a reform

 Gazdaságpolitika és tulajdoni reform

- 2 -

Három szekció az SZBK-ban, két szekció az OI-on.
Helyzinelosztás: későbbi időpontban.

Ebéd az SZBK és az OI ebédlőjében, szekciónként
eltérő időben.

17.00.-18.30. Szünet és szakértői bizottságok tanácskozása.

18.30.-21.00. Plenáris ülés

Vita-összefoglaló, állásfoglalás-tervezetek,
bizottságok megválasztása.

Elnökök:

2. Helyszínek

2.1. Szegedi Biológiai Központ Odesszai krt. 62. T: 23-022

Helyszín-felelős: Dallman László

2.1.1. Plenáris ülések helye: előadóterem /300 fő/

A plenáris üléseken itt csak a tanácskozó résztvevők
/fehér névkártyával/ és az újságírók közül a fotósok
és filmesek tartózkodhatnak. A többi újságíró és a
megfigyelő résztvevők video-láncon kísérhetik figye-
lemmel az üléseket /első emeleti előadó, második eme-
leti klubterem és az előcsarnok/.

2.1.2. Szekcióülések helye: nagy előadó /300 fő/

első emeleti előadó /60 fő/

második emeleti klubterem /80 fő/

A tanácskozó résztvevők elhelyezkedését követően -
amennyiben marad hely - a rendezők annyi embert enged-
hetnek be, amennyi hely még maradt.

2.1.3. Információs csoport - bejárat mellett 23-022
szombat 8.00.-21.00.

2.1.4. Sajtóiroda - I.em. jobbra 16.sz. 23-960, 23-022/142

2.1.5. Gépíró csoport - I.em. balra 39.sz. 14-240

13-726 /telefax/

82-442 /telex/

2.1.6. Fogadó szoba - I.em. jobbra 12.sz. 12-793

2.1.7. Ebédlő - földszint hátul balra

2.1.8. Büfé - földszint hátul jobbra

2.1.9. Orvosi szoba - földszint balra a folyosó végén

2.2. Oktatási Igazgatóság Bal-fasor 39. T: 13-033

Helyszín-felelős: Bozóki István

2.2.1. Szekcióülések helye: földszinti előadó /190 fő/

első emeleti előadó /60 fő/

- 3 -

Elhelyezkedés 2.1.2. szerint.

2.2.2. Információs csoport - előcsarnok
péntek 14.00.-23.00.

2.2.3. Gépiró csoport: harmadik emeleti iroda
első emeleti iroda

2.2.4. Fogadószoba: harmadik emeleti irodából balra

2.2.5. Ebédlő: földszint hátul

2.2.6. Büfé: földszint hátul

2.2.7. Orvosi szoba: földszint balra

3. Résztevők

3.1. Fehér névkártya: tanácskozó résztvevők /a reformkörök
küldöttei/ és a meghívottak

3.2. Kék névkártya: megfigyelők

3.3. Zöld névkártya: újságírók

3.4. Rózsaszín névkártya: rendezők

4. R-gárda

Vezető: Gila Ferenc 14-411

Helyettese: Bedő Katalin: 12-140

Az R-gárda gondoskodik a plenáris és szekcióülések zavartalan lebonyolításáról. Szolgálati ideje szombaton nyolc órától a tanácskozás befejezéséig. A helyszín bejárása 18-án, csütörtökön 17.00. órakor.

5. Orvosi ügyelet

május 19., péntek

készenlét a városi központi ügyeleten 10-100

május 20. szombat

SZBK: 7.45.-13.00. Dr. Farkas Judit

13.00.-19.00. Dr. Pülöp Katalin

19.00.-21.00. Dr. Sinkó Béla

Orvosi szoba a földszinten balra a folyosó végén.

május 21. vasárnap

Ujszeged, Szabadtéri Színpad:

10.00.-12.00. Dr. Meleg Magdolna

- 4 -

6. Információs csoport

Vezető: *Révész Mihály*

Helyettese: *Szerdahelyi Marianna*

Szolgálati ideje: péntek 14.00.-23.00. OI előcsarnok
szombat 8.00.-21.00. SZBK földszint

Az ICS részegységei:

6.1. Névkártya-csoport

Vezető: Sarok Éva

A résztvevők listáinak elkészítése május 19-ig
- Bácsi Györgyné 25-811

A névkártyák elkészítése és az OI-ra szállítása
május 19-én d.e. - Oláh István 22-011

1000 db biztosítótű beszerzése

A névkártyák feliratozása és csoportonkénti előkészítése
- Sarok Éva, Batáriné Domanovszky Beatrix

A névkártyák kiosztása érkezés szerint

-

6.2. Étkezési csoport

Vezető: Elekes Zoltán

Helyettese: Szabó Béla 22-011/321

Az étkezési létszám jelentése a konyháknak és írásbeli megrendelő eljuttatása az SZBK konyhájára május 18-án csütörtökön 10.00. óráig. - Lovászi József 25-811

Étkezési jegyek - Dallman László

Az étkezési jegyek ára: ebéd + vacsora 150 Ft
ebéd 90 Ft

Az étkezési jegyek színe: ebéd az SZBK-ban: kék csikos
ebéd az OI-on: piros
vacsora az SZBK-ban: sárga

Jegyeladás: Szabó Katalin 13-033

6.3. Szállás-~~nyomtatvány~~csoport

Vezető: Révész Mihály 13-033

Helyettese: Biró Sándor 21-622

Pénztár: Horváth Béla 12-140

6.4. Nyomtatvány-csoport

Vezető: Szerdahelyi Marianna

Helyettese: Martonosi Imre /sokszorosítás/

Feladat: A platformájság megjelenését követően beérkezett platform-javaslatok és előadás-szövegek, a napirend és a közös dokumentum-tervezet sokszorosítása és szétosztása, továbbá a résztvevők magukkal hozott anyagainak szétosztása, forgatókönyv sokszorosítása és szétosztása a rendezőknek.

- 5 -

7. Szakértői csoport

Vezető: Majsa József 21-611

Helyettese: Gábor Kálmán 21-611

Feladatok: szekcióülések figyelemmel kísérése, jegyzetelés
összefoglalók készítése, szerkesztése, gépettetése
az összefoglalók ismertetése menetközben a
többi szekcióval és a sajtóval

Szekció-csoportok:

7.1. Múltunk a jelenben

Belényi Gyula

Serfőző Zoltán

Kormányos András

Löffler Tibor

7.2. Milyen pártot akarunk ?

Gábor Kálmán

Balogh Iván

Szilágyi Judit

7.3. A gazdaság és a tulajdon reformja

Égető Emese

Molnár Ferenc

Tar Imre

7.4. Társadalmi állapotaink és a reform

Fábián György

Horváth Károly

Molnár Judit

Simon Klára

7.5. Átmenet a demokratikus jogállamba

Kremer Sándor

Virág János

Németh Jemő

Bolgár András

8. Forгатókönyv

2.sz. forгатókönyv május 18. csütörtök 12.00. - Rátkai Árpád

sokszorosítása - Lovászi József

szétosztása a május 18. 17.00. előkészítő értekezleten

Jelentős számú módosulás és kiegészítés esetén 3. sz.

forгатókönyv készítése május 19-én - Rátkai Árpád

- 6 -

9. Fogadószobák

Felelős: Kissné Novák Éva

béntek : OI harmadik emeleti irodából balra 13-033

szombat: SZBK I.em. jobbra 12.sz. 12-793

A fogadószobák kizárólag a meghívottak rendelkezésére állnak.

10. Sajtóiroda

Felelős: Sulyok Erzsébet

SZBK első emelet jobbra 16.sz. 23-960, 23-022/142

A gépiró csoportnál telefax 13-726 és telex 82-442

11. Sajtóértekezletek

Felelős: Sulyok ERzsébet

Helye: SZBK nagyterem

Időpontjai:

12.30. szekciónként egy képviselő

17.30. szekciónként egy képviselő

21.00. szekciónként egy képviselő + Pozsgai Imre + Vastagh Pál

12. Gépiró iroda

Vezető: Biacsi Györgyné

SZBK első emelet balra 39.sz. 14-240, 13-726, 82-442

2 db Robotron S 6010

1 db Robotron S 6125

papír, indigó

OI: harmadik emeleti iroda, első emeleti iroda

13. Hangfelvétel

SZBK: technikaért felelős: Dallman László 23-022

kezelésért felelős: Oláh István 22-011

OI: technikaért és kezelésért felelős: Takács József 13-033

Kazettákra gondoskodik: Lovászi József

14. Video-lánc, video-felvétel

, Felelős: Oláh István

Szerelés az SZBK-ban 18-án és 19-én

Technikus: Békési István 22-211

15. Dekoráció

Felelős: Gyenesei Edina 22-011/205

16. DÉMÁSZ

Felelős: Németh György 25-811

17. Parkolás: Az SZBK mögött, a Sportcsarnok mellett és az OI mellett.

- 7 -

18. Naptári terv

május 18. csütörtök

17.00. SZBK: előkészítő megbeszélés, forgatókönyv szétosztása
minden rendezőnek, szakértői csoportnak
video-lánc szerelése

május 19. péntek

video-lánc beállítása, sajtóiroda felállítása, gépiro-
iroda felállítása, büfé megnyitása az OI-n, dekoráció
az SZBK-ban

14.00.-23.00. Információs csoport az OI-n

20.00.-tól szekció-elnökök és a szakértői csoportok
értekezlete az OI III.em. tanácsteren

május 20. szombat

R-gárda: 8.00.-tól a tanácskozás befejezéséig

Információs csoport 8.00.-tól a tanácskozás befejezéséig

Gépiro iroda és sajtóiroda: 8.00.-tól a tanácskozás
befejezéséig

10.00.-10.30. Plenáris ülés

10.45.-17.00. Szekcióülések

12.30. Sajtóértekezlet

17.00.-18.30. Szünet és a szakértői bizottságok tanácskozása

17.30. Sajtóértekezlet

18.30.-21.00. Plenáris ülés

21.00. Sajtóértekezlet

vasárnap, május 21.

10.00. Ujszegedi Szabadtéri Színpad: naggyűlés

Felhasználják: a tanácskozás szövegírói, Pozsgai Imre
és Nyers Rezső

Elnökök: Kissné Novák Éva

Rendező szerv: Szeged Városi pártbizottság

Rossz idő esetén az Ifjúsági Házban

19. Aktivisták névsora

Bedő Katalin 12-140

Biró Sándor 21-622

Bujdosné L. Eszter 24-824

Dallman László 23-022

Elekcs Zoltán 24-377

Fekete Zoltán 12-140

Gábor Kálmán 21-611

Géczi József 21-611

Gila Ferenc 14-411

Gyenesei Edina 22-011/205

Horváth Béla 12-140

Kmetykó Lajos 25-811

Kovács László 21-611

Lovászi József 25-811

Majsa József 21-611

Martonosi Imre 25-811

Oláh István 22-011

Rátkai Árpád 13-033

Révész Mihály 13-033

Sarok Éva 13-033

Sulyok Erzsébet 24-633

Szabó Béla 22-011/321

A reformkörök tanácskozása, 1989. május 20. Szegedi Biológiai Kutatóközpont

(Fotók: Móra Múzeum Fotótára/Enyedi Zoltán)

Nagygyűlés, 1989. május 21. Újszegedi szabadtéri színpad

Fent: Nyers Rezső, Pozsgay Imre, Vastagh Pál, Novákné Halász Anna
a nagygyűlés megkezdése előtti pillanatokban

Lent: Lovászi József ismerteti a reformkörü tanácskozás nyilatkozatait
(Fotók: Móra Múzeum Fotótára/Enyedi Zoltán)

MSZMP REFORMKÖRÖK ORSZÁGOS TANÁCSKOZÁSA

Szeged, 1989. május 20.

A REFORMKÖRI MOZGALOM PLATFORMJA

/Tervezet/

Szegeden 1989. május 20-án az MSZMP tagok több mint száz reformkörének 440 képviselője öt szekcióban eszmecserét folytatott egy közös platformtervezet kimunkálása céljából. Valamennyi szekció írásba foglalta javaslatait. Ezek alapján készült az alábbi dokumentum, amelyet ezután nyilvánosságra hozunk, a reformkörökben és az MSZMP egész tagsága körében további vitára bocsátunk.

A tanácskozás résztvevői kinyilvánították szándékukat, hogy a platformtervezetet alapulvéve a következő hónapokban szorosan együttműködnek egy részletesebb reformprogram pártkongresszust megelőző kimunkálásában.

I.

Mai összetett válságunk annak az ázsiai típusú despotikus posztsztálinista rendszernek a válsága, amely Magyarországon 1948 után épült ki, majd az 1956 utáni számos elmozdulás, finomítás, reformtörekvés és átmeneti siker ellenére ma már működésképtelen. A rendszer lebontása, demokratikus és szocialista irányultságú meghaladása szükséges és sürgető.

A reformkörök a múlt terhétől való megszabadulás, a párt megreformálása, a válság leküzdése érdekében elvetik mind az ideológiai dogmákat, mind a pragmatizmus öncélúságát. Javasolják egy olyan ideológiai koncepció kimunkálását, amely tartalmazza az európai és a magyar progresszió, a szo-

- 2 -

cialista mozgalmak mellett a polgári radikalizmus, liberalizmus és a népi mozgalom időtálló értékeit is.

Módszeresen felül kell vizsgálni az 1956 novembere óta született ideológiai határozatokat. Rehabilitálni kell mindazokat, akiket e határozatok szellemében hátrány ért.

Az MSZMP reformköreinek országos tanácskozása a múlt kritikus felülvizsgálatakor szükségesnek tartja megerősíteni, hogy a magyar külpolitika továbbra is ragaszkodjon az ENSZ alapokmányához, az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet helsinki záróokmányához. Nincs egyetlen olyan nemzetközi politikai törekvésünk sem, amely ellenkezne ezeknek az okmányoknak a betűjével és szellemével. Fontosnak tartjuk, hogy hazánk megkülönböztetett jó viszonyra törekedjen szomszédaival, külön is azokkal, amelyekkel közös politikai, katonai szövetség tagja.

Bízunk abban, hogy törekvéseinknek senki sem tulajdonít szándékunktól idegen tartalmat. A szembenálló katonai tömbök egyidejű felszámolásával párhuzamosan - vagy megfelelő nagyhatalmi garanciák megléte esetén - támogatjuk hazánk semlegességét.

II.

Az emberek aggodva látják az ország helyzetének romlását. A válság hatásai sújtják a társadalom minden területét, nyomasztó terheket raknak a lakosság egyes rétegeire, különösen a pályakezdő, családalapító fiatalok, a nyugdíjasok, a többgyermekesek és más hátrányos helyzetűek vállára. Súlyosbítja a helyzetet az eluralkodó politikai és erkölcsi válság, a kiüttlanság érzete. A lakosság romló egészségi állapota, az életkor csökkenése, a halálozási mutatók növekedése, a természeti környezet felelőtlen pusztítása, az elavult oktatáspolitikai és az elhanyagolt településpolitikai kérdésessé teszi a nemzet jövőjét.

A kialakult helyzetért az MSZMP-t - ezen belül döntően a nemzeti sorskérdések, a régóta mutatkozó figyelmeztető jelek iránt érzéketlen politikai vezetőket - súlyos felelősség terheli. A pártállam, a kialakult gazdasági, politikai, társadalmi berendezkedés a vezetők személyétől

- 3 -

függetlenül is magában hordta a struktúra működésképtelenné válásának, az 1948 utáni modell válságba jutásának szükségszerűségét.

A politikai reform és benne az MSZMP átalakítása nem járhat sikerrel, ha elszakad a társadalom tagjainak mindennapi életét egyre nehezebbé, kilátástalanabbá tevő folyamatoktól. Kudarccra ítélt minden olyan törekvés, amely a makrostruktúra egészét az egyes alrendszerek egyidejű, átfogó reformja nélkül kívánná korszerűsíteni. A válságból kivezető utat a modell egészére kiterjedő, rendszerszemléletű reformprogram kidolgozása és következetes megvalósítása garantálhatja, amely átfogja a társadalom minden szféráját, a gazdaságot, a politikát, a kulturát, az infrastruktúrát, az élet- és gondolkodásmódot, a makro- és mikrostrukturát egyaránt. A strukturaváltással növekednek a társadalmon belüli feszültségek, nagyobb lesz a leszakadó rétegek gondja. Ezek kezelésére konkrét elképzelések kellenek.

A párt "vonuljon ki" az államból, az államigazgatást szakemberek végezzék. Történjen meg a népképviselő és az államigazgatás elkülönítése. Átfogó közigazgatási reform szükséges. Az állam vonuljon vissza saját illetékességi körébe. Szűnjön meg a társadalmi szféra egészét átfogó állami ellenőrzés és beavatkozás.

A kultúra és az infrastruktúra költségeinek biztosításánál meg kell szüntetni a rendkívül sok kárt okozó maradékelv érvényesítését. Véget kell vetni a hamis ideológiai elvek alapján évtizedeken keresztül folytatott értelmiségellenes politikának. Biztosítani kell a tudomány, a kultúra és a művészet autonómiáját, a szellemi szabadságot.

Jelenlegi válságunknak fontos része az értékválság, az értékhiány.

A párt kötelezze el magát a következő emberi, társadalmi alapértékek mellett: az egyén szabadsága, a demokrácia, a nyilvánosság, a szociális biztonság, a család, az egészség, a teljesítmény, a tudás, az egészséges környezet. Az MSZMP eddigi gyakorlatában többnyire figyelmen kívül hagyta az ökológia szempontjait. Politikájának képezze fontos részét az emberi lét biztosítására, a természet egyensúlyának fenntartására, a környezet védelmére való törekvés.

- 4 -

El kell távolítani az egyéni és közösségi autonómiát, a civil társadalom újraszerveződését és az öngazgatás kibontakozását gátló jogi és más akadályokat. Különösen támogatni kell az önkormányzati formák létrejöttét, megerősödését.

Az MSZMP-nek az egyetemes emberi érdekek és a nemzeti szempontok jegyében kell újragondolnia az internacionalizmus, a nemzetközi szolidaritás korábbi elveit és gyakorlatát. Nemzeti alapra kell helyezkednie, döntéseinek mozgatórugójává a nemzet érdeke váljon.

Az MSZMP-nek felelősséget kell vállalnia a határainkon túl élő magyarság és a hazánkban élő kisebbségek sorsának alakulásáért.

Az MSZMP reformkörei hitet tesznek az európai "közös ház" megteremtésének gondolata mellett, szorgalmazzák a Duna-medencében élő népek egymásra találását.

III.

A gazdasági reform elvi alapjait a következőkben látjuk:

1. Reformálni csak működőképes rendszert lehet. A jelenlegi nem az. Rendszerváltásra van szükség.
2. Föl kell lépni a teljes ellehetetlenüléssel és az annak keretei közötti hatalomátvételt célzó - nyílt vagy rejtett - törekvésekkel szemben.
3. A politikai demokrácia és szabadság alapja a gazdasági demokrácia, amely az "államigazgatási tulajdon" alapzatán nem hozható létre. Valódi tulajdonosok kellene.
4. Gazdaságunkat nem lehet felülről, az állami bürokrácia által kidolgozott reformcsomagok révén dinamizálni. Az egyén és az általa átlátható közösségek közvetlen érdekeire kell támaszkodni.

A magyar gazdaság elhúzódó és egyre mélyülő válságának alaptényezője a jelenlegi merev és mozdulatlan szerkezet mellett a kibékíthetetlen ellentmondás a növekedés és az egyensúly között. A reform megtorpanása óta eltelt másfél évtized tapasztalatai bizonyítják, hogy a gazdaság

- 5 -

növekedése vagy mesterséges dinamizálása csak az egyensúly gyors romlása, az egyensúly helyreállítása pedig legfőljebb stagnálás, sőt visszaesés mellett volt lehetséges.

Ennek a világgazdasági térvésztsüinket fokozó belső leépüléssel párosuló szerencsétlen változgádzálkodásnak a legfőbb oka a magyar gazdaság szerkezeti alkalmazkodóképtelensége, ami mögött a piacellenes szervezeti, irányítási és tulajdonosi struktúrák húzódnak meg.

Az elmúlt másfél évtizedben az elavult szerkezet korszerűsítése helyett a gazdaságpolitika már két ízben is elodázta a reformokat azzal, hogy helyettük a külső forrásbevonásra alapozott látszatnövekedést erőltette, aminek következtében viszont az ország olymértékben eladósodott, hogy ma már az eladósodás növekedésének fékezéséhez is a belföldön megtermelt jövedelem növekvő hányadát kell külföldön kihelyezni. Végleg elmúlt tehát annak lehetősége, hogy a szükséges szerkezetváltást zömél külföldi források felhasználásával hajtsuk végre.

A legutóbbi öt év hibás gazdaságpolitikájának ezért - a társadalom újabb áldozatainak értelmetlenné silányulása mellett - az a legfőbb kára, hogy szembeállította egymással az egyensúly és a szerkezetváltás követelményeit, ezzel kikezdte gazdaságunk fejlődésének távlatait is. Ma már sokkal nagyobb ára van a modernizációnak, mint lett volna öt évvel ezelőtt. A társadalom egyre kevésbé képes és hajlandó viselni az egyedüli esélyt jelentő szerkezetkorszerűsítés rövid távon koncentráltan jelentkező költségeit.

Meg kell próbálni a lehetetlent: a külső egyensúly helyreállítását célzó szigorú pénzügypolitika és a szerkezetváltást ösztönző vállalkozói mozgástérbővítés követelményeinek összehékitését.

A feladat nem megoldhatatlan.

Tévedés ugyanis, hogy az egyensúlyörző pénzügyi szigor általában és elvileg ellentétes a szerkezetkorszerűsítést kikényszerítő intézményi reformokkal. A mai gazdaságpolitika alapvető hibája nem az, hogy pénzügyi megszorításokkal él, hanem az, hogy kizárólag a bankrendszer pénzügypolitikája restriktív, s ez nem kiegészíti, hanem helyettesíti a vállalkozók mozgástérét bővítő, a gazdaság rugalmasságát fokozó egyéb reformlépéseket.

- 6 -

A közhiedelemmel szöges ellentétben ugyanis a költségvetési politika egyáltalán nem visszafogott, hiszen az elvonásokat, adóbevételeket messze meghaladja a szélesebb értelemben vett kormányzati szektor költsége. Ráadásul a költségvetési csatornákon szinte korlátlanul kiáramló pénz éppen azokat a területeket tartja mesterségesen életben, amelyek a világgpiaci szempontból hatékony szerkezetnek nem képezhetik részét.

A szocialista export és a veszteséges termelés támogatása, továbbá a soha meg nem térülő nagyberuházások - mint amilyen lett volna a nagymarosi vízlépcső - felemésztik a gazdaság összes belföldi megtakarítását, így nem marad erőforrás a hatékonyan gazdálkodó vállalatok kezdeményezésére megvalósítandó szerkezetkorszerűsítés számára.

A népgazdasági jövedelem újraelosztásának mai iránya és mechanizmusa kifejezetten szerkezetkonzerváló hatással.

A feladat nem a szigorú pénzügyi politika feladása, hanem a veszteségtérítő célzatú költségvetési újraelosztás felváltása a bankok és a vállalkozók tőkepiacán megvalósuló közvetlen erőforrás-átcsoportosítással!

Ahhoz, hogy a gazdaságpolitika képes legyen összehangolni a szerkezetváltás és az egyensúlyörzés követelményeit, az alábbi területeken van egyszerre és együttesen szükség az intézményi reformok kritikus tömegére:

- 1./ a külgazdasági politika irányainak és mechanizmusainak - mindenekelőtt a KGST-egytömörködés tartalmának és formáinak - gyökeres átalakítása;
- 2./ a hosszútávú vagyonérték növelésében érdekelt tulajdonosokat, plurális, kiegyenlített és piacerősítő hatású tulajdonszerkezetet teremtő tulajdonreform;
- 3./ a bevételek és kiadások rugalmas együttmozgását biztosító, a humán infrastruktúra kiegyensúlyozott fejlődését garantáló, a hiányt, illetve adósságot piaci módon finanszírozó, nyilvánosan jól ellenőrizhető államháztartás létrehozása;
- 4./ versenyző üzleti bankrendszer, modern biztosítók, befektetési társaságok és nyugdíjpénztárak, továbbá sokszínű ügynöki hálózat alkotta pénz és tőkepiac teremtése,
- 5./ elsősorban a felzárkózást ösztönző, ugyanakkor a végleges leszakadást gátló, a társadalmi esélyegyenlőséget fokozó szociális védőháló kialakítása

- 7 -

kítása.

- 6./ Gyökeres korszerűsítésre szorul a gazdasági állam is, amit az ellensúlyok egyensúlyára kell helyezni. Elválasztandó
- a gazdasági kormányzat,
 - a jegybank,
 - a piacvédő és erősítő intézmények és
 - az állam vagyonát kezelő intézmények.

- 7./ Meg kell szüntetni azt a mezőgazdasági politikát, amely még a komparatív előnyöket jól kihasználó, világgiazi mércével mérve hatékony gazdálkodókat is fejlődésképtelenné teszi.

A gazdasági reform kulcskérdése a tulajdonreform, mivel végső soron minden gazdasági és politikai hatalom forrása a tulajdon.

A tulajdon sorsát hosszú távon meghatározó átalakulási és földtörvény jelenlegi tervezetei elfogadhatatlanok.

- 1./ Az átalakulási törvény nem technikai jogszabály, hanem burkoltan megvalósítja a tulajdonreformot.
- 2./ Az átalakulási törvényben foglalt tulajdonreform lényege, hogy ingyenesen szétosztja a társadalmi vagyont olyan személyek között, akiknek jelentős része nemhogy tulajdonosként, de még menedzserként sem bizonyította, hogy hatékonyan tud sáfárkodni ezzel a vagyonnal.
- 3./ Az átalakulási törvény nyomán kialakuló tulajdonszerkezet végleg rögzítené a mai monopóliumokat, a piacellenes összefonódásokat és megakadályozná a valódi tőkepiac létrejöttét.
- 4./ Az átalakulási törvényben a plurális tulajdonszerkezet szerves kifejlődésének előfeltételeit kell szabályozni.
Ennek részeként rendelkezni kell:
 - az állami vállalatok és szövetkezetek társasággá való átalakulásáról,
 - az állami vagyonkezelés rendszeréről,
 - biztosítékokról a monopolisztikus tulajdonkoncentráció ellen,
 - az önkormányzati és a társadalombiztosítási tulajdonról,
 - a tőkepiac felvevőképességével párhuzamosan előrehaladó vagyonértékesítésről,
 - a vagyonértékelésről.

- 8 -

Az állami tulajdon reformja meg kell hogy akadályozza a rendelkezési és haszonélvezeti privilégiumok átmentését /például a részvénytársasággá átalakított állami vállalatok részvényeinek az állampolgárok között valamilyen módszer szerinti, egyenlő arányban való szétosztásával/.

Nem fogadható el az a javaslat, amely az állami vagyont a kezelő tulajdonába adja.

A földtörvénynek településeink tartós létalapját kell biztosítani.

IV.

Az MSZMP maga is súlyos válságban van. A politikai intézményrendszer átalakítása megindult, ezzel azonban nem tart lépést az MSZMP belső átalakítása. Pártunknak jelenleg nincs megfelelő nemzeti-politikai programja, hiteles vezetése és mozgósítható tagsága.

Olyan pártot akarunk, amely politikai elveiben, szervezeti formában és működési rendjében kezdeményezően igazodik politikailag is tagolt társadalmunk plurális intézményrendszeréhez, a többpártrendszerű demokráciához.

Mindezek megteremtéséhez a párttagság teljes köre által demokratikusan választott küldöttek kongresszusára van szükség, melyet ez év őszére javasolunk összehívni. A kongresszus feladata nemzeti válságkezelő program kialakítása, egy mozgalmi jellegű párt alapstruktúrájának körvonalazása, az ehhez szükséges új szervezeti szabályzat kidolgozása, valamint a reformprogram következetes megvalósítására alkalmas, hiteles vezetők választása.

Az MSZMP kéderpártból, osztálpártból váljon marxista elkötelezettségű, baloldali közösségi párttá, amely merít a huszadik századi szocialista mozgalmak és a polgári progresszió értékeiből. Szakítson a demokratikus centralizmussal, működését jellemezze a teljes pártdemokrácia /nyilvánosság, platformszabadság, pártszavazás, évenkénti munkakongresszus, stb./

A tagság mozgalmi önszerveződése révén alakuljon ki a párt belső horizontális és vertikális kapcsolatrendszere, felépítése.

- 9 -

Szorgalmazzuk és segítjük az újtipusú - a tanácsi és a parlamenti választási rendszerhez igazodó - lakóterületi pártszervezetek létrejöttét.

Szükségesnek tartjuk a párt névváltoztatását. Ebben tükröződjön a megújuló párt demokratikus szocialista jellege.

A következő értékeket kell a megújult pártnak tetteiben is vállalnia: a szolidaritás, a tisztességes munka és az abból való megélhetés lehetősége, a szociális érzékenység, az esélyegyenlőség, a társadalmi önszerveződés és demokrácia. A politikai demokráciát olyan értékek tekintjük, amely a korábbi diktatórikus hatalomgyakorlással szemben érvényesülni engedi a tudást és a szakértelmet.

Csak a párton belüli teljes nyilvánosság teszi lehetővé a párt átalakulásának megkezdését és a tagságnak a döntési folyamatokban való érdemi részvételét. A párton belüli áramlatok nyilvánosságát biztosítsa a Platform című újság folyamatos megjelentetése.

A megújult párt alapvető feladatának tartjuk a demokratikus jogállamiságba történő békés átmenet elősegítését, annak határozott kijelentését, és biztosítását, hogy sem a hatalom megszerzéséhez, sem a hatalom megtartásához nem alkalmaz erőszakot. Ennek érdekében nyitott minden felelős társadalmi, politikai szervezettel történő együttműködésre, nemcsak a központi, hanem a helyi szervezetek szintjén is.

V.

A jelenlegi válsághelyzetből hazánkat csak egy társadalmi kiegyezés mozgathatja ki. Mindenkinek érdeke, hogy ez a kiegyezés egy demokratikus jogállamba vezető átmenetet szolgáljon és ez az átmenet békés legyen. Minden politikai erőnek felelősséget kell vállalnia a példa nélkül álló történelmi vállalkozás sikerre vitelében. Természetesnek tartjuk, hogy a fő felelősséget az MSZMP-nek kell vállalnia, amelynek 40 évnyi kormányzása a társadalmat a jelenlegi válságba juttatta. A felelősségből adódó feladatokat csak egy gyökeresen megújult párt képes ellátni.

- 10 -

A szükséges fordulatot két lépcsőben képzeljük el: a hatalom megosztásában, majd a megosztott hatalom társadalmasításában.

A/1. Minimális konszenzust kell teremteni a gazdasági összeomlás, az anarchia, az erőszakos visszarendezés, a jelenlegi patthelyzet állandósulásának elkerülése érdekében. E veszélyek megszüntetésének legfőbb eszköze a hatalom megosztása.

2. A hatalom képviselőinek - szakítva eddigi halogató taktikájukkal - azonnal érdemi tárgyalásokat kell kezdeniük az Ellenzéki Kerekasztal képviselőivel. Felszólítjuk az MSZMP Központi Bizottságát, hogy legközelebbi ülésén hozzon ilyen értelmű határozatot. A tárgyalásokkal hiteles, a társadalom bizalmát élvező politikusokat bizzon meg.

Ha a Központi Bizottság ennek a felszólításnak nem tesz eleget, akkor szükségesnek tartjuk, hogy a hatalom nevében a kormány vagy a parlament tárgyaljon.

3. E tárgyalások során megegyezésre kell jutni a demokratikus átmenet feltételeit megteremtő sarkalatos törvényekről: a pártokról, a sajtóról, a választójogról, a büntetőtörvénykönyv módosításáról, a köztársasági elnöki intézményről, az alkotmánybírásról, a népszavazásról és a biztonság kérdéseiről szóló törvényekről. Meg kell egyezni a köztársasági elnöki posztra jelölendő személyek köréről, a választások időpontjáról és rendjéről, továbbá az MSZMP vagyonának megosztásáról, a szerveződő pártok működési feltételeinek megteremtéséről.

4. A tárgyaló felek kölcsönösen vállaljanak kötelezettséget arra, hogy lemondanak az erőszak alkalmazásáról, az azzal való fenyegetésről, és szervezetileg is fellépnek minden olyan irányzat ellen, amely az erőszak alkalmazását nem utasítja el. Vállaljanak kötelezettséget arra is, hogy a tárgyalások során kiegyezésre, nem pedig egymás politikai lejáratására töreksszenek. Külön kérjük a demokratikus ellenzékét, hogy az utóbbi időben öröndetes módon reformirányba elmozdult kormány iránt a tevékenységéhez szükséges lojalitást biztosítsa.

- 11 -

5. Javasoljuk, hogy a reformkörök minden szinten vegyék föl a kapcsolatot az Ellenzéki Kerekasztal helyi képviselőivel. A koalíciót is alulról! Üdvözljük a Tolna megyei pártbizottság azon lépését, hogy tárgyalásokat kezdett a helyi demokratikus ellenzék képviselőivel. Felhívjuk az MSZMP regionális helyi szervezeteit a példa követésére.

6. Támogatjuk azt a javaslatot, hogy gazdasági és szociálpolitikai kérdésekről a különböző szakszervezetek és érdekvédelmi szervezetek bevonásával többoldalú tárgyalások kezdődjenek.

B./ Miközben az említett tárgyalások haladéktalan megindítását szükségesnek tartjuk, le kell szögeznünk: a mai magyar társadalom politikai erővonalait nem kizárólag a hatalomhoz való viszony határozza meg. Úgy gondoljuk, a társadalom széles rétegei egyaránt érdekeltek a jelenlegi társadalmi-gazdasági modell radikális megváltoztatásában. Az új modell alapvető értékeiben is jó eséllyel alakítható ki közmegegyezés. Ilyen értékeknek tartjuk a tulajdonformák sokszínűségének talaján létrejövő hatékony piacgazdaságot, az egyéni és a kollektív szabadságjogokat, a többpártrendszer keretei között biztosított népszuverenitást, az önigazgató és autonóm civil társadalmat, a leszakadó társadalmi rétegek iránti szolidaritást.

Ezen értékek mentén hosszú távon széles társadalmi koalíció alakulhat ki, amelynek első lépéseként kezdeményezzük a fordulatban érdekelt valamennyi politikai erő műhelybeszélgetéseit, függetlenül attól, hogy ezek mely politikai szervezethez tartoznak. E beszélgetések is járuljanak hozzá ahhoz a széles nemzeti közmegegyezéshez, amelyen az ország új alkotmányának alapulnia kell.

S z e g e d, 1989. május 20.

Az országos tanácskozás
szerkesztő bizottsága

NYILATKOZAT

Nagy Imre, a Magyar Szocialista Munkáspárt alapító tagja, az ország 1956-os törvényes miniszterelnöke politikai koncepciók per áldozata lett. Az MSZMP reformköreinek országos tanácskozása a felelősök helyett megköveti a hozzátartozókat, egyúttal javasolja, hogy az MSZMP Központi Bizottsága még a június 16-ai gyászszeretartás előtt ebben a szellemben foglaljon állást.

A reformkörök képviselői részt kívánnak venni Nagy Imre és társai temetésén és kéri a szeretartás szervezőit, hogy helyezhessék el a síron koszorúikat.

S z e g e d, 1989. május 20.

MSZMP reformkörök országos tanácskozása

FELHÍVÁS

Az MSZMP reformköreinek szegedi országos tanácskozása felhívja a reformköröket, hogy gyűjtsenek aláírásokat környezetük párttagjai körében pártértekezlet helyett pártkongresszus összehívásának támogatására. Kérjük a párttagokat, hogy nevük és párttagsági könyvük számának feltüntetésével követeljék: öszre hívjanak össze pártkongresszust, amelynek küldötteit a tagság demokratikusan, platformok alapján, alulról felfelé válassza meg.

S z e g e d, 1989. május 20.

MSZMP reformkörök országos tanácskozása

Révész Béla

A FORRADALOM RENDSZERVÁLTÁS-KORI KÉPE A CSONGRÁD MEGYEI ÁLLAMBIZTONSÁGI JELENTÉSEKBEN

Már a rendszerváltás alatt, de azt követően mintha még inkább háttérbe szorult volna annak a fel- és elismerése, hogy nem csupán a fővárosban zajlottak ekkoriban a fontos események. Igaz, hogy a sorsfordító döntések – indokoltan – Budapestre irányították a hazai és a nemzetközi figyelmet, de mindaz, ami a „periférián” történt, éppúgy része az átalakulás teljes folyamatának, mint a „mainstream” eseményei. Ha pedig nem egyszerűen a politikatörténeti érdeklődés szempontjaira vagyunk tekintettel, akkor annak lehetünk tanúi, hogy a különböző intézmények részpolitikáinak változásai még inkább feltáratlanok maradtak. Fokozottan igaz ez az olyan területekre, amelyek természetüknél fogva kevésbé nyilvánosak, amilyen mindekelőtt a titkosszolgálat. A rendszerváltás óta azonban, ha nem is problémamentesen, de mégis lassan hozzáférhetők lesznek a tárgyalt korszakra vonatkozó állambiztonsági iratok is.

I.

A Csongrád Megyei Rendőrfőkapitányság III/III. Osztályának 1988. december 30-án keltezett 1989. évi munkaterve a megye kulturális életére és az értelmiségi rétegre nézve meglehetősen borúlátó prognózist fogalmazott meg. Ennek okát elsősorban abban látták, hogy a megjelent alternatív szerveződések erőteljes negatív hatást gyakorolnak a megye politikai közhangulatára. Ráadásul bonyolítja a helyzetet, hogy *„a szegedi és megyei értelmiség nem tartja kielégítőnek a tömegkommunikációban és a művészeti életben a megnyilvánulási lehetőségeket, más, új formákat keres”*. A munkaterv szerint várhatóan növekszik e réteg pesszimizmusa, kiábrándultsága, amely vezetőellenességük erősödésében, a negatív jelenségek túlhangsúlyozásában nyilvánulhat meg.¹

Egy évvel később azonban, amikor történetének immár legutolsó éves jelentését fogalmazta meg a megyei állambiztonsági szolgálat, mintha semmi nem valósult volna meg az 1988. év végi célkitűzésekből. Előbbiből ugyanis kiderült, hogy a 89-es év során felülvizsgálták a megyei alap- és kutatónyilvántartásban lévő személyek operatív megfigyelésének indokoltságát. Ennek során pedig arra a következtetésre jutottak, hogy ezeknek alig tíz százaléka maradhat – saját mércéjük szerint is – indokolhatóan a rendszerben.

1 Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) I.11. 6. 7. d. 205-14-1989.

Hogy mi történt ez alatt az egy év alatt, mi váltotta ki azokat a jelentős változásokat, amelyek jóval többet jelentettek pusztán az állambiztonsági szervek belső átalakulásánál és hogy mindez miként kapcsolódott 1956-hoz emlékéhez, ezekre a kérdésekre kíván választ keresni a tanulmány.

Mindezekre tekintettel érdemes közelebbről is megismerkedni az említett, 1989. december 14-i keltezésű jelentéssel. Nemcsak azért, mert bepillantást enged a rendszerváltás helyi történeteinek túl az állambiztonsági szervezeteken belüli változásokba, hanem azért is, mivel a megyei állambiztonságnak ez volt az utolsó ilyen természetű összefoglaló jelentése a belügyi vezetés felé, mondhatni, ez a dokumentum lehetett a szolgálat „hattyúdala”.²

A Csongrád megyei állambiztonsági szerv jelentése, 1989. december 14.

*Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság
Állambiztonsági Szolgálat Szeged*

*Szigorúan titkos!
(Selejtezésig)*

Tárgy: A szolgálat 1989. évi munkájáról

Összefoglaló jelentés Szeged, 1989. december 14.

I.

Az elhárító munka általános jellemzői

Szolgálatunk 1989. évben az aktuális operatív helyzethez igazodva végezte munkáját, melyet a következő folyamatok befolyásoltak:

A belpolitikai helyzet alakulására – országos jelleggel is – hatást gyakorolt a volt MSZMP-n belül Szegeden kibontakozott reformkori mozgalom.

- A tárgyévben folytatódott, illetve megindult megyénkben az MDF és a Kisgazdapárt igen intenzív politikai munkája, melynek hatékonyságát tükrözi az időközi országgyűlési képviseléválasztás eredménye, továbbá az, hogy információk szerint az országban elsőként Nagymágocs községben megkezdték a termelészövetkezetbe bevitt földek visszaadását.*
- Az országban az első között megalakult a Szegedi Ellenzéki Kerekasztal.*
- A SZEK³ egyes tagjai és nyugati „testvér”-szervezeteik között erősödött a kapcsolatépítési törekvés, melybe bekapcsolódott az egyik hazánkba akkreditált angol diplomata is.*

² ÁBTL 1. 11. 1. 4/295-377/2-1989

³ Szegedi Ellenzéki Kerekasztal

- Az X-300-as területen⁴ jelentkező rövidtávú politikai realitások negatív hatásai fokozódtak.
- A Szegeden tanuló arab diákok körében továbbra is bázissal rendelkeznek különböző terrorszervezetek.
- Elszaporodtak a robbantással való névtelen fenyegetések.
- Nőtt a tőkés országok – USA, NSZK, Olaszország, Franciaország – gazdasági, pénzügyi köreinek érdeklődése megyénk iránt is. Vegyes vállalatok, kft-k létesültek, illetve alakításuk folyamatban van.
- A belpolitikai folyamatok az állomány gondolkodásában, szemléletében is tükröződtek. A fenti tendenciák szükségessé tették:
 - a vezetői tevékenység hatékonyabbá tételét,
 - az értékelő-elemző-informatikai munkában rejlő lehetőségek jobb kihasználását,
 - az operatív osztályok átszervezését,
 - az elhárítási munka irányainak módosítását,
 - az operatív kapcsolatrendszer felülvizsgálatát,
 - egyes részterületek elemző vizsgálatát (1. sz. melléklet).

II.

Az elhárító munka személyi, szervezeti, vezetési jellemzői

Szolgálatunknál az átlagéletkor 35 év alá került. A viszonylag fiatal állomány szemléletével, munkavégzésével kapcsolatos információkat, a tett intézkedéseket az alábbiak szerint összegezhetjük:

1. A státuszokat sikerült jól felkészült, rátermett fiatalokkal betölteni, akik előjáróik és idősebb munkatársaik irányításával gyorsan elsajátították a szakmai alapismereteket. Az állomány zöme alkalmas a professzionista munkavégzésre. Problémaként jelentkezik, hogy a központilag szervezett kiképzések, átképzések, továbbképzések hatékonysága gyenge. Ezért keressük a szakmai oktatás alkalmasabb formáit. Ennek érdekében szolgálatunknál pályázatot írtunk ki a kiképzések, továbbképzések korszerűsítésére. A felvetett javaslatok alapján a jövő évben 30 foglalkozásból álló általános, majd operatív pszichológiai tanfolyamot indítottunk,

4 A jelentésekben több utalás történik az ún. X-300-as vonalra. A fedőszám a megyei kémelhárító alosztályon is létrehozott román elhárítási vonalat jelölte. Ennek létrehozását a Romániából 1988-ban megindult menekültáradat, a magyar-román kapcsolatok mélypontra jutása, valamint a román titkosszolgálat, a Securitate fokozódó magyarországi tevékenysége indokolta. Bővebben: Révész Béla: *A magyar-román viszony problémátörténetéből az 1980-as években*. Acta juridica et politica, Tom. 72. fasc. 17. SZTE ÁJTK, 2009.

mely elsősorban a személyes információszerzéshez ad majd segítséget az interperszonális kommunikáció kérdésére helyezve a fő hangsúlyt.

2. A belpolitikai folyamatok – különösen az MSZMP-MSZP kongresszusa után kialakult helyzet – éreztették hatásukat az állománynál.⁵ Kisebb szakmai elbizonytalanodás is tapasztalható. A negatív jelenségek kiküszöbölésére, a cselekvőképesség és a szemlélet egységességének megtartására erőteljes állománynevelő munkát végeztünk egyéni elbeszélgetések, csoportos tájékoztatók és eligazítások formájában. Ehhez az alapinformációkat a vezetők személyes észlelésein túl az állomány körében végzett, 35 kérdésből álló kérdőíves anonim felmérés és interjúk szolgáltatták.⁶ Az erre adott válaszokból kiderült, hogy az állomány:

- bízik a pluralista átalakulás békés jellegében, annak ellenére, hogy reális veszélyként számolnak az országban kialakuló politikai káosszal és gazdasági összeomlással,*
- egzisztenciálisan biztosítotttnak látja jövőjét a szolgálatnál, amennyiben az állambiztonsági apparátus szerepét, helyét, feladatait törvényben újólag meghatározzák,*
- igényli a jelenleginél nagyobb erkölcsi és anyagi megbecsülést,*
- bizonyos mértékű, a szakmai és a polgári végzettséghez viszonyított beszűkülést érez.*

3. Az állomány rutintalansága és a 2. pontban vázolt jellemzők miatt megnőtt a vezetői munka szerepe. Megköveteltük és ellenőriztük a szakszerű dinamikus munkavégzést. Erősítettük a vezetés demokratikus vonásait, amely eredménycentrikus, feszes követelményrendszerrel párosult. A kiemelkedő munkateljesítményeket igyekeztünk céljuttalommal elismerni. Intézkedéseink hatására nőtt munkatársaink differenciáló készsége, problémaérzékenysége, kezdeményezőkézsége.

4. Az operatív helyzethez igazodva a munka hatékonyságának növelése érdekében az alábbi intézkedéseket hajtottuk végre:

– Az operatív osztályokon még ez év januárjában szakítottunk a hagyományos objektum- és vonalas elvvel.

– A III/II. Osztályon⁷ ez év közepén az X-300-as területet és a terrorelhárítást feldolgozó csoportok létrehozásával erősítettük meg.

5 1989. október 6-án ült össze a Budapesti Kongresszusi Központban a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) XIV. kongresszusa, amelynek küldöttei 7-én nagy szavazattöbbséggel kimondták a Magyar Szocialista Párt (MSZP) megalakulását. Így négy évtized után megszűnt Magyarországon a bolsevik típusú állampárt. Az állambiztonsági szolgálatok ezzel – a közvetlen pártirányítás 1988 decemberi megszűnése után – végleg elvesztették ideológiai orientációjukat is.

6 A Csongrád megyei anonim kérdőíves felmérés egyedüli kísérlet maradt az országban az állambiztonsági állomány véleményének, hangulatának megismerésére. Müller Rolf: *Zárójelentés: a magyar állambiztonság szervezete és működése 1989-ben.* In Müller Rolf – Takács Tibor: *Szigorúan titkos. A magyar állambiztonsági szervek munkabeszámolóit.* ÁBTK – L'Harmattan, Bp., 2010. 37. o.

7 Kémelhárító osztály

– A III/III. Osztályon⁸ két alosztályt alakítottunk ki, melyek a nemzeti, illetve a polgári radikális alapon álló, szélsőséges magatartást tanúsító célszemélyek tevékenységét ellenőrzik.

– Létrehoztuk az értékelő-elemző-informatikai csoportot, mely:

- a szolgálat értékelő tisztjéből,
- az operatív osztályok mellé rendelt értékelő tisztekből,
- a számítógépes informatikai csoportból áll.

5. A szolgálat belső konspirációs helyzetének javítására három főkapitány-helyettesi intézkedést adtunk ki:

- A III/V. csoportnál⁹ folyó ügyfeldolgozó munka konspiráltságának szigorítására.
- Az EGPR-ben¹⁰ történő prioritásokkal kapcsolatos konspiráció biztosításáról.
- A konspirációs és biztonsági szabályok szigorításáról (a 3/1980. számú BM parancs egyes pontjainak végrehajtásával összefüggésben).

6. Az állomány erkölcsi-fegyelmi helyzete kielégítő. Kisebb súlyú fegyelemsértések miatt 4 fővel szemben – közülük 1 fő vezető – szabtunk ki fenytést.

Ezek: – szigorú megrovás 2 alkalommal

– megrovás 1 alkalommal

– feddés 1 alkalommal

7. Az állomány leterheltsége időnként lényegesen meghaladta az optimális szintet. Ebben a napi eseményeken túl közrejátszott az is, hogy

- a III/II. Osztályon 4 fő operatív tiszti,
- a III/III. Osztályon 5 fő operatív tiszti
- a III/V. csoporton 2 fő értékelői státusz nincs betöltve.

Folyamatban van 2 fő operatív tiszt felvétele és 1 fő átvétele.

Tapasztalataink szerint csökkent a pályakezdők vagy pályamódosítók érdeklődése az állambiztonsági munka iránt. A társadalmi elvárásokhoz igazodó új biztonsági funkciórendszer valószínűleg nem is indokolja majd valamennyi üres státusz betöltését.

Összegezve megállapítható, hogy a szolgálat vezetési, személyi, szervezeti feltételei az ez évben végrehajtott intézkedéseket is figyelembe véve megfelelnek a követelményeknek.

8 Belső elhárító osztály

9 Operatív, technikai csoport; megjegyzendő, hogy a központi struktúrától eltérően megyei szinten nem alakították ki a hírszerzés (III/I.) és a katonai elhárítás (III/IV.) részlegeit. A *belügyminisztérium III. Főcsoportfőnökségének és szerveinek ügyrendje*. BM III. Főcsoportfőnökség. Budapest, 1972.

10 Az ún. Egységes Gépi Prioráló Rendszer, az állambiztonsági szervek egységes számítógépes nyilvántartásának rövidítése.

III.

Az operatív munka tartalmi kérdései

A tárgyévben a változó bel- és külpolitikai körülmények között:

- a belső elhárítási területen a munkánk az információgyűjtésre, azok értékelésére-elemzésére és regisztrálásra, a folyamatok ellenőrzésére,*
- a kémelhárítási területen kiemelten az X-300-as és a terrorelhárítási munkára irányult.*

1. A belső elhárítási tevékenységünket azon személyek és szervezetek ellenőrzésére irányítottuk, amelyek szélsőséges nézetek és politikai programjaik miatt potenciálisan veszélyeztetik a nemzeti közmegegyezést, a problémák békés megoldását. A helyi ellenzéki kerekasztalhoz kapcsolódó, a tárgyalásokon tisztességtelen szándékkal állandóan konfrontációt kereső személyek tevékenységéről, terveiről kellő információval rendelkezünk. Központi kérdésként kezeljük a destabilizációs törekvések felderítését.

a.) Értékelő jelentést készítettünk a megyében politikai súllyal rendelkező MSZP-n kívülálló pártokról, tömörülésekről (statisztikai adatok a 2. számú melléklet). Ennek leglényegesebb megállapításai a következők:

A politikai pártok, tömörülések bázisépítő munkáját jelentősen elősegítették a korábbi időszakban történt, nagy nyilvánosságot kapott korrupciós ügyek, melyekben több MSZMP- és tanácsi vezető kompromittálódott.

Megyénkben az egyik legjelentősebb politikai erőt az MDF képviseli. Szegeden 4, a vidéki településeken 5 alapszervezetük működik. Az MDF meghatározó szerepe a SZEK 1989. januári létrehozásakor már alapvető volt. Tovább növelte befolyását a március 15-i megemlékezés, a június 16-i kopjafaállítás, Raffay Ernő képviselővé választása és az október 23-i rendezvény, annak ellenére, hogy a szervezet vezetésében – a nyilvánosság elé is tárt – pozícióharcok és személyi ellentétek vannak jelen, továbbá a SZEK-en belül az MDF, a FIDESZ és az SZDSZ között az akcióegységet megbontó nézetkülönbségek kerültek felszínre.

Az 1988 végén alakult Kiszgazdapárt ez év márciusától rendkívül intenzív programalkotó és tagtoborzó tevékenységet folytat, melynek eredményességét elősegítik a mezőgazdasági termékek felvásárlása körüli problémák, az agrárrollóból eredő feszültségek. Bázisépítő munkájuk egyik jellemző módszertani sajátossága, hogy aktivistáik körzet-, illetve településenként egy-két közismert személyt igyekeznek megnyerni, akik azután a személyes agitációval hozzák létre a helyi csoportokat, továbbá, hogy nagy hangsúlyt fektetnek kvalifikált, a közép- és fiatal korosztályhoz tartozó tagok kiválasztására. Rendszeres a szervezeti élet, a politikai tevékenységet kulturális rendezvények, „Kiszgazda bálók” szervezésével színesítik.

A párt Csongrád megyei szervezetének vezetője – dr. Szeghő István – jelenleg a párt főügyész-helyettese.

A megye politikai palettáján a polgári radikalizmus reprezentánsai a FIDESZ és az SZDSZ. A két szervezet között jelentős összefonódás tapasztalható mind a tevékenységet illetően, mind a tagság vonatkozásában. Csekély létszámuk és befolyásuk ellenére rendkívül aktívan jelen vannak a megye közéletében. Ez elsősorban Ökrös Tamásnak tudható be, aki egy személyben a FIDESZ és egyre inkább az SZDSZ helyi vezetője is. Akciókészségük figyelemre méltó, de a rendezvényeik, demonstrációik tömegeket eddig nem vonzottak.

1989 utolsó harmadában jöttek létre megyénkben a keresztény indíttatású csoportosulások. Programjai alapján markánsan elkülönül a Keresztény Értelmiségiek Szövetsége és az Egyházforum Közéleti Bizottság, mint radikális szárny a Keresztény Demokrata Párt képviselte mérsékelt szárnytól. Az előzőek radikalizmusát elsősorban az ideológiájukra ható bulányizmus¹¹ alapozza meg. Követeléseik és programjuk szélsőséges elemeket is tartalmaznak – hatályos jogszabályok iránti állampolgári engedetlenséget is hirdetnek – ily módon törekvésük, mely parlamenti képviselet elérését célozza meg, nem számíthat jelentős támogatásra a megye közvéleményében. Ez év tavaszán Szegedről – Gonda István és felesége kezdeményezésére – indult el a Keresztény Iskolabizottság Mozgalom, mely az ifjúság keresztény szellemű neveléséhez, oktatásához kíván szervezeti kereteket és tartalmi programot adni.

A tavalyi év végétől kezdődően a tradicionális baloldali erők, mozgalmak presztízsvesztésével fordított arányosságban születtek új baloldali szervezetek, csoportosulások. Ezen formációk – UDSZ¹², MFT¹³, Munkásörtség Baráti Köre stb. – az MSZMP-MSZP kongresszusa óta felbomlottak, elsorvadtak, szerepüket a magát továbbra is deklaráltan MSZMP-nek nevező tömörülés és a szervezés alatt álló Magyar Kommunista Párt vette át.

A fel nem sorolt, de a statisztikában szereplő szervezetek a helyi társadalmi-politikai életben egyelőre nem töltenek be jelentős szerepet.

11 Bulányi György (1919-2010) piarista, tanár. Tanításainak alap gondolata: „az egyháznak a jövőben más, a maitól eltérő struktúrája is lehet, mégpedig a bázisközösségek alapján”. A „Bokor” nevű bázisközösséget a korabeli hatóságok illegális államellenes szervezkedésnek minősítették, ezért több ízben szabadságvesztésre ítélték, de a katolikus egyház sem fogadta be tanításait. Szokolczay Lajos: Páter Bulányi. Budapest: Új Idő Lap- és Könyvkiadó, 1989, 244 p.

12 Unió a Demokratikus Szocializmusért

13 Münnich Ferenc Társaság

b.) *Értékelő jelentést készítettünk az ultraradikális, szélsőséges politikai tevékenységet folytató személyekről. Ennek főbb megállapításai a következők:*

Dr. Pordány László – 1986 óta F-dosszié¹⁴ formájában ellenőrzött személy – az MDF egyik vezetője. A radikalizmusának útjában álló, józanul mérsékelt politikizáló MDF aktivistákat a szervezetből kiszorította. Antidemokratikus, „kézivezérléses” vezetői stílusa elleni tiltakozásul napjainkban is történnek a szervezetből kilépések. Egyéni ambícióira jellemző, hogy az országos gyakorlattól eltérően P. L. kezdeményezésére helyben nem választmányt, hanem elnökséget hoztak létre. Széleskörű USA-beli és angliai kapcsolatokkal rendelkezik. Diktatórikus megnyilvánulásai, negatív személyiségjegyei miatt ellenőrzése a továbbiakban is indokolt.

Ökrös Tamás – 1986 óta F-dossziés személy – tipikus politikai konjunkturalovag. Minden olyan mozgalomban – környezetvédelem, bokor, Erdélyi Kör, FIDESZ, SZDSZ stb. – exponálta magát, ahol feltűnési, szereplési hajlamait kiélhette. Közszereplésére a magamutogatás, a gátlástalanság, agresszivitás, a karrierizmus jellemző. Fő célja a hírnév és a politikai- vagy közhivatal elnyerése. Politikai kalandorsága miatt további ellenőrzése indokolt.

Dr. Kertész Dezső az 1956-os események óta van szolgálatunk látókörében. Kommunista-, szocializmus- és szovjetellenessége változatlan. 1988 őszétől tevékenysége igen aktívvá vált. Befolyását az SZDSZ és az MDF radikális szárnyának erősítésére használja fel. A baloldali erőkkel semmilyen kompromisszumra, együttműködésre nem hajlandó. A közmegegyezést veszélyeztető magatartása miatt ellenőrzése indokolt.

Korom Mihály 1988 őszén került látókörünkbe. A Szolidaritás Szakszervezet Munkásszövetség és az SZDSZ aktivistája. Demagóg, közepszerű, militáns típus. Politikai kalandorsága miatt ellenőrzése indokolt.

2. a.) *Kémelhárítási munkánk egyik fő célja az X-300-as titkosszolgálat törekvéseinek felderítése, e területen leleplező, dokumentáló, valamint befolyásoló és támadólagos jellegű operatív intézkedések végrehajtása.*

Többszörféle ellenőrzött információkat szereztünk arról, hogy a Securitate legális és illegális úton ügynököket küld be hazánkba azzal a feladattal, hogy a magyarországi viszonyokról, a menekültek kezeléséről, helyzetéről szerezzenek információkat, illetve az itt élő román állampolgárokat hazatérésre bírják rá. Az ügynöki bázisukat a börtönökben „toborzott” Menyházán két hét alatt kiképzett, Magyarországra átdobott személyekkel is bővítik. Jelenleg szolgálatunk 12 fő esetében végez intenzív operatív adatgyűjtést az X-300-as titkosszolgálatához való tartozás miatt.

14 F-dosszié: figyelő dosszié. Az állambiztonsági szervek vezették azokról a személyekről, akik a népköztársaság állami, társadalmi és gazdasági rendjével szembeni fellépés lehetőségét latolgatták, fellépésük várható volt, vagy magatartásukkal tényleges veszélyt jelentettek a rendszerre.

Konkrét információkat szereztünk a Temes megyei Securitate szervezeti felépítéséről, létszámáról, az osztályok, alosztályok feladatköréről, a városokban kihe-lyezett operatív csoportok létszámáról, valamint a Bukarestben lévő állambizton-sági Főiskola felvételi rendjéről, az ott folyó oktatásról.

Többoldali adatot gyűjtöttünk a Securitate tanulmányozó, beszervező, kapcsolattartó és ellenőrző tevékenységéről, illetve különböző katonai objektumok létszá-máról, fegyverzetéről, a határőrizet rendjéről.

Információkat szereztünk az X-300-as titkosszolgálat totális elhárító tevékenységéről.

Az X-300-as területre ez év közepe óta 3 fős operatív feldolgozó csoportot állí-tottunk be. Pozícióink erősítésére 2 fő X-300-as állampolgár beszervezését haj-tottuk végre, ezen kívül 2 fő tanulmányozását tovább folytatjuk.

b.) Megyénk adottságai igen kedvező lehetőséget teremtenek az egyes terroris-ta csoportok tagjai számára a legális behatolásra, a bázisépítésre. Közel 700 fő a Szegeden élő arab személy, akiknek zöme valamilyen oktatási intézményben van regisztrálva.

Adatokat szereztünk az Abu Nidal és az Abu Abbas szegedi csoportjainak tevékenységére. Az előbbi vezetője változatlanul a SZOTE-n tanuló El-Jaber Nael Hassan jordán palesztin, az utóbbié Naser Marouf libanoni palesztin, szin-tén SZOTE hallgató, aki a PFSZ budapesti irodája vezetője jelenlétében kapta a megbízatást. Marouf kapcsolatot tart Egreshen Omar Ahmed líbiai állam-polgárral, aki Budapesten a líbiai légitársaság irodájának vezetője, s adataink szerint a líbiai titkosszolgálat tagja. Egreshen szabad bejárással rendelkezik a Ferihegyi repülőtér zárt zónájába is, így ellenőrzés nélkül onnan bármit kihoz-hat, illetve oda bevihet.

Ez év szeptemberében megkezdtek az Arab Koordinációs Bizottság újjászerve-zését, melynek vezetője Farra Firas szír állampolgár, a szír titkosszolgálat fizetett ügynöke. Információt szereztünk a jordán palesztinok külön csoportjáról is.

Megállapítottuk, hogy bizonyos személyek több szervezethez is tartoznak. A cso-portokon belül igyekeznek kiszűrni, kutatni a magyar biztonsági szolgálattal kap-csolatban állókat.

c.) Ez évben 28 alkalommal jelentettek be névtelenül telefonon terrorcselek-ménnyel való fenyegetést. A társrendőri szervekkel együttműködve három esetben felderítettük az elkövetőket. Az ilyen jellegű események kivizsgálására 5 fő operatív tisztet jelöltünk ki, felkészítésükbe bevontuk a FRE¹⁵ állomány illetékeseit.

d.) A tárgyidőszakban nőtt a nyugati pénzügy, gazdasági szervezetek jelenlé-te a megyénkben. Jelenleg egy kft – Machinery – 100%-os USA tőkével működik.

1989 augusztusától a *Biotechnika Rt.* 49,51%-os amerikai-magyar tőkearánnyal üzemel. Folyamatban van három vegyesvállalat, egy menedzserképző és egy bank létrehozása. A felsoroltaknál operatív pozíciókkal – SZT¹⁶, hálózat – az alapítástól jelen vagyunk. Több olyan információt szereztünk, melyek a magyar-amerikai gazdasági együttműködés távlati kérdéseit érintik.

e.) Az idegenforgalmi területen fenntartottuk akciókészségünket. A népgazdaság védelemmel kapcsolatos munkát koncentráltan, az országosan is jelentős termelő- és tudományos tevékenységet folytató objektumokban végeztük.

3. Belső elhárítási területen előzetes ellenőrzést és bizalmas nyomozást a tárgyévben nem kezdeményeztünk. A kémelhárítási osztályon 1989. február 20. és július 3-a között „Abigél” fedőnéven ellenséges szervvel való kapcsolattartás gyanúja miatt előzetes ellenőrzést folytattunk, melyet alapbűncselekmény hiányában megszüntettünk. A felmerült információk alapján a megyei népgazdasági és társadalmi tulajdonvédelmi osztály a célszemély ellen devizagazdálkodás bűntettének gyanúja miatt eljárást kezdeményezett.

Folyamatban lévő bizalmas nyomozásaink: „Hermész”: 1984. július 23-a óta a Btk. 147. § (3) bekezdésébe ütköző kémkedésre vállalkozás bűntettének gyanúja miatt; „Skorpió”: 1986. augusztus 26-a óta a Btk. 147. § (1) bekezdésébe ütköző kémkedés bűntettének gyanúja miatt; „Szegedi”: 1989. február 15-e óta terrrorszervezethez való tartozás alapos gyanúja miatt; „Bankár” fedőnevű bizalmas nyomozást bűncselekmény hiánya miatt lezártuk.

Ügyfeldolgozó munkánk során szoros kapcsolatot tartunk az illetékes központi osztályokkal.

4. A tudományos műszaki hírszerzés területén végrehajtottuk egy külföldi állampolgár beszervezését. A tartós munkavállalásra nyugati országokba utazó magyar állampolgárok közül beszerveztünk egy számítógépekkel foglalkozó egyetemi docent, aki kiemelten fontos célobjektumban fog dolgozni. Telepítési célból realizáltuk három, különböző területen tevékenykedő személy ügyét, akiknél a fogadókészség kialakítása folyamatban van, így az belátható időn belül végrehajtható. Hazai bázisunkat egy fő beszerzésével erősítettük. Az év folyamán a központi szervek egyetértésével tippkutató ügyfeldolgozó tevékenységünk kiterjesztését megkezdtek a hírszerző alosztályokkal nem rendelkező Bács-Kiskun és Békés megyékre.

16 „Az ellenséges tevékenységgel szembeni preventív védekezés, valamint hírszerző lehetőségeink, támadó pozícióink biztosítása érdekében a vonatkozó parthatározat, valamint kormányhatározatokban kapott felhatalmazás alapján állami és egyéb intézményekbe, objektumokba – az illetékes állami, társadalmi és más szervek vezetőivel egyetértésben – szigorúan titkos állományú állambiztonsági tiszteket, tiszthelyetteseket helyeztünk.” A BM. III. Főcsoportfőnökség szigorúan titkos („SZT.”) állomány szervezetének, működésének egységes szabályozása. 1969/002. sz. BM parancs.

IV.

Munkánkhoz kapcsolódó egyéb kérdések

1. A III/II. és III/III. Osztályokon felülvizsgáltuk hálózati pozícióinkat, erről értékelő jelentést készítettünk, melynek főbb megállapításai és a tett intézkedések a következők:

Hálózati pozícióinkat ez év elejétől az operatív helyzethez igazítjuk. Lehetőség szerint módosítjuk a foglalkoztatási irányt, ha erre nincs lehetőség kizárjuk a személyt.

Az elmúlt években a belső elhárítási területen a munkánk irányából, a szükséges operatív pozíciókból eredően a beszerzéseknél a hazafias alap dominált, mely ki egészült a hálózati személyek zöménél egy nem deklarált egzisztenciaféltéssel.

A belpolitikai mozgások erősödéséig a világnézeti meggyőződés és az egzisztenciaféltés az együttműködés viszonylagos konfliktusmentességét eredményezte. Ez évben azt tapasztaltuk, hogy egyes hálózati személyek minden erőfeszítésünk ellenére lelkiismereti okok miatt nyíltan megtagadták a további együttműködést, illetve erre utaló magatartást tanúsítottak.

Jelenlegi körülmények között a legproduktívabb megoldásnak tűnik az anyagi érdekeltségi alap előtérbe helyezése. Nem rendszeres fizetés kiegészítésre gondolunk, hanem az információ értékével arányban álló anyagi juttatásra.

A jövőben hatékonyabban kihasználjuk a kompromittáló adatokban rejlő lehetőségeket is.

2. Az egyes intézmények autonómiára törekvése, továbbá a hagyományos vezető kiválasztási és pártirányítási rendszer megszűnése hozzájárult az állambiztonsági munka társadalmi beágyazottságának csökkenéséhez. Ennek következtében előtérbe került az SZT-tisztek hatékony és széleskörű foglalkoztatottságának igénye, mely összhangban van a titkosszolgálati jelleg erősítésével.

Jelenleg a III/II. Osztályon 19, a III/III. Osztályon 5, a III/3. csoportnál¹⁷ 3 SZT-tiszt teljesít szolgálatot. A III/III. Osztályon ez évben 3 státuszt töltöttünk be.

3. Értékelő jelentést készítettünk az állambiztonsági nyilvántartási rendszerről. Az alap- és kutatónyilvántartásban lévő 4960 fő rendszerben tartásának indokoltságát még az év első felében egyenként felülvizsgáltuk. Megállapítottuk, hogy a megváltozott bel- és külpolitikai körülmények között több mint 90%-ának a törlése vált szükségessé.

Ezen kategóriák például:

- az 1956-os eseményekben részt vettek,
- jogellenesen külföldre távozottak, amnesztiával hazatértek,
- vallási közösségek, -rendek, szekták stb. tagjai,
- az 1945 előtti fegyveres erők és testületek hivatásos állományú tagjai stb.

¹⁷ A „K”-ellenőrzést, a postai küldemények ellenőrzését végző csoport.

A selejtezésre szánt kartonokat kategóriák szerint különválogattuk. A törléseket a jogellenes-amnesziás blokkal novemberben megkezdtük. A többi kategóriánál várjuk a központi utasítást. A III/III. Osztályon értékelő jelentést készítettünk az operatív külön nyilvántartásban szereplő személyekről. Ennek alapján 1989-ben 28 fő törlésére került sor. Operatív külön nyilvántartásban jelenleg a III/II. Osztályon 7 főt, az III/III. Osztályon 27 főt ellenőriztünk. További felülvizsgálatok és a megszüntetések folyamatban vannak.

4. Negyedévente rendszeresen ellenőrizzük a B-ellátmány felhasználását. A vizsgálat az alakszerűség és a számszaki helyesség ellenőrzésén túl kiterjedt az operatív kapcsolatrendszerre fordított kiadások és a megszerzett információk közötti összefüggések elemzésére, a T-lakásoknál¹⁸ pedig a lakbérek és az igénybevétel arányainak értékelésére. A B-ellátmány pénzügyi osztályon történő átfuttatásának konspirációs helyzetéről értékelő jelentést készítettünk. Az ellenőrzések tapasztalatai alapján 1990. évre újszerű részletes felhasználási tervet készítettünk.

5. Szolgálatunk folyamatosan kellő mélységű információkat szerzett a biztosítást igénylő rendezvények, demonstrációk előkészületeiről, lefolyásáról, utóhatásairól. Eredményesen hajtottuk végre a rendezvények biztosításával összefüggő intézkedéseket. 1989. szeptember 26-án főkapitányi értekezlet tárgyalta a gyűlések, felvonulások, tüntetések biztosításával kapcsolatos feladatok végrehajtásának tapasztalatait. Az előterjesztést a III/III. Osztály és a közbiztonsági szolgálat közösen készítette. A döntés szerint az állomány megfelelt a vele szemben támasztott követelményeknek. A központi rendelkezés alapján ez év őszétől az állambiztonsági állomány ez irányú tevékenysége kizárólag az operatív intézkedések végrehajtására irányul. Nyílt biztosításban nem veszünk részt.

6. A III/V. csoportnál 1989 tavaszán megvizsgáltuk a munka hatékonyságával, a munkahelyi légkörrel kapcsolatos kérdéseket, melyről értékelő jelentést készítettünk. Ennek alapján a munkaszervezésben, a csoportvezető vezetési stílusában módosítások történtek. A csoport az operatív osztályok igényeinek alapvetően eleget tett. A képrögzítő eszközöket rendszeresen használtuk az állam- és közbiztonsági akciókban. Ez évben összesen: 105 3/a rendszabályt¹⁹ és 11 3/e rendszabályt²⁰ üzemeltetünk. Havi átlagban 30-34 vonalat dolgoztunk fel. A napi jelentésben továbbított rendszabály forrású információk száma december 1-ig: 107. Az EGPR-ben havi átlagban közel 3700 prioritást végeztünk.

7. A III/3. csoport által adott információk zöme operatív vagy tájékoztató értékű volt. Ez évben 98 esetben folytattunk szoros ellenőrzést. Az operatív osztályok közel 1300 anyagot kaptak. A napi jelentésben feldolgozott információk száma 1989. december 1-ig: 138. A statisztikai szemlélet viaszorítására törekszünk. A jövőben az eddieknél

18 Találkozási lakás. Az állambiztonsági szervek által használt, de nem a szerv által fenntartott lakás, melyet az ügynök és az operatív tiszt(ek) találkozására használtak.

19 3/a rendszabály = telefonlehallgatás

20 3/e rendszabály = objektum- (lakás-) lehallgatás

gyakrabban élünk a 0019/1970. számú BM parancs²¹ I/6/e. pontjában foglaltakkal. A helyi sajátosságokat figyelembe véve új szűrési rétegeket határoztunk meg.

8. A III/1. csoport feladatait a hatályos jogszabályok alapján végezte. Törvénytörés nem történt. A csoport megszűnése után annak állományát a megyei vizsgálati csoport vette át. A csoport minősített iratait – egyéb anyagait – irattároztuk.

9. Szolgálatunk együttműködése a központi és társ belügyi szervekkel, társadalmi szervezetekkel a korábbi évekhez képest módosult.

A rendőri szervekkel – a konspirációs követelményeknek növekedése miatt – az együttműködésünket a szétválás irányában módosítottuk. Például lényegesen szűkítettük az állambiztonsági területtel foglalkozó főkapitányi értekezleteken résztvevők körét.

A feldolgozott témák a következők voltak:

- A megyében élő belső ellenséges személyek tevékenységének ellenőrzése, a további feladatok.
- Az idegenforgalom területén végzett állambiztonsági munka tapasztalatai Csongrád megyében, a további feladatok.
- Jelentés a gyűlések, felvonulások, tüntetések biztosításával kapcsolatos közbiztonsági, valamint állambiztonsági operatív feladatok végrehajtásának 1988. évi és 1989. évi I. félévi tapasztalatairól az új jogszabály és végrehajtási utasítás alapján.
- Jelentés a Csongrád megyei Rendőr-főkapitányság, valamint a Határőrség 6. és 7. kerületi Parancsnokság együttműködésének tapasztalatairól.

Nem tartottuk időszerűnek a munkatervben rögzített referádát, melyen a kapitányok az állambiztonsági munkát segítő tevékenységről számoltak volna be.

Megszüntettük azt a gyakorlatot, hogy az operatív osztályok vezetői és a városi kapitányságok illetékesei negyedévente konzultációt folytattak az együttműködés aktuális kérdéseiről.

Ebben az évben már nem igényeltük a körzeti megbízottaktól az F-dossziés személyekkel kapcsolatos rutinellenőrzések végrehajtását.

A regionális együttműködés folyamatos, tervszerű. Rendszeresek a közös értekezletek, konzultációk. Megszerveztük és lebonyolítottuk a Bács-Kiskun-, Békés- és Csongrád megyei állambiztonsági operatív állomány egyhetes továbbképzését.

Szoros az együttműködés a III/II. Osztályon folyó ügyfeldolgozó munka során a központi osztályokkal.

Hatékony a III/II. Osztály, az igazgatásrendészet és a határőrség együttműködése az X-300-as területről érkező személyekkel összefüggésben.

Munkánkban jól hasznosítottuk a III/III. Csoportfőnökség által rendszeresen kiadott tájékoztató anyagokat.

21 A postaforgalom felhasználásával folytatott ellenséges tevékenységről és a postai küldemények ellenőrzéséről szóló BM parancs.

Hasznosnak tartjuk, hogy egyes központi szabályozást megelőzően kéri a területi szervek véleményét (SZOUD tervezet²², 0019/1970. számú BM parancs²³ módosítása stb.)

A napi információs rendszerben a főcsoportfőnökségnek december 1-ig 342 jelentést adtunk, ebből: a III/II. Osztály tevékenységével 18, a III/III. Osztály tevékenységével 324 volt kapcsolatos. Meg kell említeni, hogy amelyik információ az év elején még napi jelentőrendszerbe került – az a gyorsan változó belpolitikai körülmények hatására – napjainkban már nem rendelkezne operatív tartalommal. A SZOUD rendszerben 68 főt prioráltunk és 1 főt tápláltunk be a nyilvántartásba.

Külső szerv részére a második félévben tájékoztatást sem szóban, sem írásban nem adtunk. A volt MSZMP-nél lévő tájékoztató anyagainkat közvetlenül az 1988. december 11-i megyei pártértekezlet után visszakértük.

A Magyar Posta szervezeti módosulása miatt az együttműködésünket szabályozó minősített iratokat november hónapban visszakértük.

10. Javasataink a központi szervek felé:

Javasoljuk, hogy a jövőben a szolgálatot érintő központi döntések, parancsok és egyéb rendelkezések előkészítése során rendszeresen kérjenek véleményt a területi egységektől. Lehetőség szerint az előkészítést végző bizottság munkájába is vonják be képviselőinket.

Megítélésünk szerint a személyi állomány kiképzési, oktatási, továbbképzési rendszere nem kellően hatékony. A korszerűsítést elősegítené, ha országos pályázatot írnának ki ebben a témakörben.

Az operatív helyzethez igazodóan javasoljuk a TÜK selejtezési rend sürgős korszerűsítését.

*Dr. Várhelyi Ferenc r. alezredes
Főkapitány AB helyettese*

1. számú melléklet

Szigorúan titkos! (Selejtezésig)

Az elemező vizsgálatok témái:

A megyében működő pártok és egyéb politikai tömörülések tevékenysége.

Az ultraradikális, szélsőséges politikai aktivisták tevékenysége.

Az operatív külön nyilvántartás aktualitása, hatékonysága.

A hálózati munka helyzete.

A III/V. csoport tevékenysége.

A B-ellátmány tevékenysége.

A B ellátmánnyal kapcsolatos pénzügyi nyilvántartások konspirációs helyzete.

22 A Varsói Szerződés tagállamai állambiztonsági szerveinek Egyesített Nyilvántartási Rendszere.

23 A postai küldemények operatív ellenőrzésének szabályozásáról szóló 0019/1970. BM parancs.

2. számú melléklet

	<i>Szervezet</i>	<i>Taglétszám</i>	<i>Megyei vezető</i>
1.	<i>MDF</i>	<i>500</i>	<i>Dr. Pordány László</i>
2.	<i>FIDESZ</i>	<i>25</i>	<i>Ökrös Tamás</i>
3.	<i>Kisgazda Párt</i>	<i>400-500</i>	<i>Dr. Szeghő István</i>
4.	<i>SZDSZ</i>	<i>60</i>	<i>Jankó Attila</i>
5.	<i>MSZDP</i>	<i>150</i>	<i>Szerencsés György</i>
6.	<i>MNDP</i>	<i>n.a.</i>	<i>Babecz György</i>
7.	<i>SZSZMSZ</i>	<i>15</i>	<i>Korom Mihály</i>

A politikai és a szolgálati vonal érzékelhető elbizonytalanodásán túl természetesen még csak nem is lehetett sejteni, hogy alig tíz nappal később a III/III-as Végvári őrnagy becsempészi a Fekete Doboz forgatócsoportját az állambiztonság főhadiszállására, hogy leleplezzék a szolgálatok törvénysértő működését. Ez lesz a „Duna-gate botrány”, amely még a szabad választásokat megelőzően elvezetett a biztonsági szolgálat „rendszerváltásához”.²⁴

III.

De ahhoz, hogy még árnyaltabban lehessen az 1988 és 1989 közötti szegedi változások történetét áttekinteni, a kontraszt kedvéért érdemes kissé visszatekinteni egészen 1988. márciusára.

A Kádár-korszakot búcsúztató 1988-as március 15-e az utolsó, még megtorolt ellenzéki ünnepség volt. A Budapesti Rendőrfőkapitányság a nemzeti ünnep reggelén ismét „preventív őrizetbe” vett ismert ellenzéki személyiségeket. Mintegy 15 ezren tüntettek a fővárosban.²⁵ Azt már a szegedi jelentésekből lehet tudni, hogy a pesti reggeli gyorsra mintegy 100–120 fiatal szállt fel. Kokárdákat látva a szolgálat joggal sejtette, hogy a fővárosi rendezvényekre utaznak.

A szegedi intézkedési terv is a megelőzés jegyében született, és a március 15-i biztosításra készülő Rendőr-főkapitányság is a korábbiakhoz hasonló ellenségképet vázolt fel, és ennek megfelelően dolgozták ki az intézkedési tervet is.²⁶

24 A „Duna-gate” ügy jelentősége a rendszerváltás történelmében – politológiai értelmezési lehetőségek. Acta Juridica et Politica, Szeged, 2006. 131. o.

25 Gyarmati György: Március hatalma – a hatalom márciusa: fejezetek március 15. ünneplésének történetéből. Budapest, Paginarum, 1998. 230. o.

26 Intézkedési terv a március 15-i ünnepség-sorozat rendőri biztosítására. Csongrád megyei Rendőrfőkapitányság állambiztonsági szerveinek iratai. ÁBTL 1.12.4. 7. d. 1988. III. 11.

Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság
S z e g e d

Szám: /1983.

"Szigorúan titkos!"

.....sz. példány

INTÉZKEDÉSI TERV

**A március 15-ei ünnepség sorozat rendőri
biztosítására**

Az 1848-49-es magyar szabadságharc 140. évfordulóján megyénk városaiban és több községében emlékünnepekre, koszorúzásra kerül sor.

A rendezvények zavartalansága érdekében a nyílt és operatív rendőri erők - helyi tervek alapján - biztosítják a közrend, közbiztonság fenntartását.

Egyértelműen nem zárható ki, hogy ellenséges, ellenzéki elemek az ünnepségre egybegyűltek körében a nehézedő élet-körülmények miatti elégedetlenséget kihasználva állam ellenes hangulatot igyekeznek kelteni. Az esetleges rendbontások megakadályozása érdekében a biztosításon túlmenően készenléti és tartalék szolgálatot képezünk.

A rendezvényeken elsősorban a fiatalabb korosztály megjelenése várható. Etokori sajátosságuk révén érzelmileg könnyen befolyásolhatók, az ilyen összetételű tömeg szélsőséges magatartást tanusíthat.

I.

Az esetleges rendbontások megakadályozása érdekében működési területünkön az alábbi erőket vethetjük be.

- 1./ Az operatív biztosítás érdekében az állambiztonsági szervtől 30-an, a büntügyi szolgálattól 43-an teljesítenek szolgálatot a kapitánysági biztosítási tervekben meghatározottak alapján.
- 2./ A nyílt rendőri biztosításokat 118 közbiztonsági és közlekedési beosztott, 66 önkéntes rendőr és 77 ifju gardista hajtja végre.

- 2 -

- 3./ Az együttműködésre utalt erők közül a 6. HÖR Kerület-parancsnokság Kiskunhalason 1. század erővel készenléti szolgálatot lát el 14-én 17.00 órától 16-án 08.00 óráig. Riadó esetén 15 perc alatt érik el a menet készenlétet kb. 60 perc menetidő után érkeznek Szegedre. Az állomány felkészítése megtörtént, a század rendelkezik a szállításhoz szükséges gépjárművekkel és egyéb technikai eszközökkel.
- 4./ A Munkásőrség Megyei Parancsnoksága munkásőr egységenként egy-egy szakasz erővel készenléti szolgálatot lát el 14-én 08.00 órától 16-án 06.00 óráig. Riasztásuk az ügyeleteken keresztül oldható meg.
- 5./ A Szegedi Tiszthelyettes-képző Iskola hallgatóiból 1. század erő (130 fő) áll rendelkezésre a készenléti idő alatt. A szállításhoz szükséges gépjárművekkel rendelkeznek, 1 órán belül igénybe vehetők.
- 6./ Az MN 9145 alakulat az együttműködési terv alapján egy zászlóalj erővel vehető igénybe karhatalmi feladat végrehajtására.
- 7./ A Tűzoltóság Megyei Parancsnoksága 14-én 16.00 órától 16-án 07.30 óráig 1 vizágyuval felszerelt 6000 literes tűzoltó gépkocsit és 3 kezelőt tart készenlétben. Szükség esetén 60 illetve 90 másodperc alatt kivonul a lak-tanyából.

II.

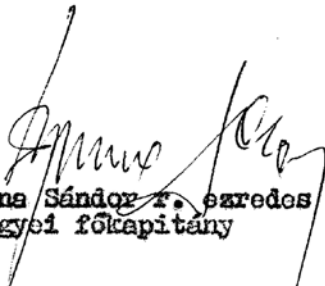
F e l a d a t o k :

- 1./ A nemzeti ünnep ideje alatt kerülni kell a tulbiztosítást, intézkedni kell arra, hogy az utca képe ne változzon. A szolgálatban lévő rendőrök közterületen ne csoportosuljanak, a konfliktus helyzeteket kerüljék el. Az intézkedéseket a differenciáltság, higgadtság és körültekintés jellemezze.
- 2./ Karhatalmi jellegű beavatkozást csak engedélyem alapján lehet foganatosítani.
- 3./ A spontán koszorúzás megengedett. A tömegkommunikációs eszközök engedéllyel rendelkező munkatársait feladatukban akadályozni nem szabad.
- 4./ Az állomány felkészítését, feladatait a kapitánysági tervek alapján kell végrehajtani.

- 3 -

- 5./ A készenléti idő alatt a főkapitányság személyi állománya köteles elérhető helyen tartózkodni és bevethető állapotát megőrizni.
- 6./ A központi ügyeletet a készenlét időtartamára meg kell erősíteni az AB szerv beosztottaival.
- 7./ A rendezvények nyílt rendőri biztosításának terv szerinti végrehajtását a megyei közbiztonsági és közlekedési osztályon keresztül ellenőriztetem.
- 8./ A jelentéstétel rendjét a 2/1984. sz. intézkedésem alapján határozom meg.

S z e g e d, 1988. március 11.

Dr. Barna Sándor r. ezredes
megyei főkapitány

Készült: 3 példányban
1 példány 3 lap
Kapják: 1.sz. pld. Titkárság
2.sz. pld. Közbiztonsági Helyettes
3.sz. pld. AB Helyettes

Fokozott ellenőrzés alá vonták a különnyilvántartásban szereplő, társadalomra veszélyes elemeket, a volt politikai elítélteket, és mindazokat, akik ellenséges röplapszórásért, falra írásért, államellenes izgatásért voltak már elítélve és „aktivizálódásuk várható”.

Az állambiztonsági szolgálattól harmincan, a bűnügyi szolgálattól pedig negyvenhárman vettek részt az operatív biztosításban, míg a nyílt rendőri biztosítást száztizennyolc közbiztonsági és közlekedési beosztott, hatvanhat önkéntes rendőr, továbbá hetvenhét Ifjú Gárdista látta el. Készenléti szolgálatba helyezték a kiskunhalasi 6. határőr kerületparancsnokság egyik századát, hogy riadó esetén

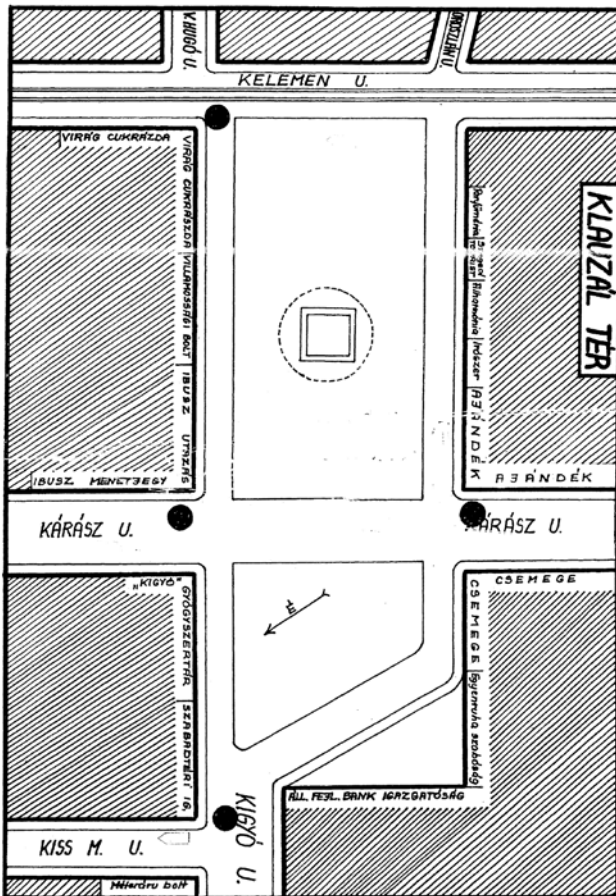
hatvan perc menetidő után Szegedre érkezhesse²⁷ (emlékezetes, hogy 1956 októberében kiskunmajsai lövészezred egyik zászlóalját irányították Szegedre).

Emellett készenléti szolgálatot látott el a munkásőrség megyei parancsnoksága, százharminc fős századdal a Szegedi Tiszthelyettes-képző Iskola, de kilátásba helyezték a Néphadsereg egy zászlóaljának igénybe vételét is a karhatalmi feladatok végrehajtására. Ráadásul egy perc alatt elhagyhatta a tűzoltóság megyei parancsnokságát az a vízágyúval felszerelt tűzoltókocsi, amely hatezer liter vízzel volt „felfegyverezve”.

K I M U T A T Á S													
az 1988. március 15-ei biztosítások erő, eszközeiről													
Megnevezés	e r ő					e s z k ö z ö k							
	biztosít	tartalék	készenlét	ügy. megerősítése	összesen	szgk	tgk	autóbusz	vízágyú	könnygézer.	nosz. gumib.	kh-i sisak	vétőpajzs
állambiztonsági beo	8	-	-	1	9								
bűnügyi beosztott	36	6	-	1	43								
közb. és közl. beo	79	25	11	3	118	26				105	24	120	10
önkéntes rendőr	55	10	-	1	66								
ifjú gárdista	77	-	-	-	77								
Munkásőr	-	-	150	1	151		6						
BN 9145-től	-	-	250	-	250		10						
6. HŐR Ker. Pk-ságtól	-	-	60	-	60		3						
Tűzoltóság	-	-	3	-	3				1				
BM Thts-képző Iskoláról	-	-	130	-	130	1	3	1					
Mind összesen	255	41	608	7	907	27	22	1	1	105	24	120	10

A koordinációs törzs operatív parancsnokságát a Klauzál téri Démász-székházban helyezték el, melynek parancsnoka köteles volt együttműködni a helyszínen lévő párt- és KISZ-vezetőkkel. Minden rendkívüli eseményről, ellenséges cselekményről a BM csoportfőnökségen túl természetesen a megyei pártbizottság első titkárát is tájékoztatni kellett.

²⁷ Bálint László: 1956. A forradalom Szegeden. Magyar Politikai Foglyok Szövetsége, Szeged, 2000. 110. o.

A nagy készülődés ellenére a szolgálat kerülni akarta a túlbiztosítás látványát, ezért felhívták a figyelmet arra, hogy a szolgálatban lévő rendőrök ne csoportosuljanak az utcán és kerüljék a konfliktushelyzeteket. Engedni kell a „spontán koszorúzást” és karhatalmi jellegű beavatkozást csakis a megyei főkapitány engedélyezhet. Erre végül nem került sor, a készültség intézkedései túlzottnak bizonyultak. A nap folyamán csupán 12 előállításra került sor, többségükben az egyetemi hallgatók által a Sárkány-művekben és a Béke „tanszék”-en „ittas állapotban elkövetett izgatás” elkövetésének alapos gyanújával.

IV.

A megyei szintű állambiztonsági intézkedések végső forrása természetesen a pártközpontnak az állambiztonsági szolgálatok pártirányítását végző Közigazgatási és Adminisztrációs Osztályának direktívái voltak. Az itt, 1988. június 7-én készített 1989. évi feladatterve szintén a korábbi ellenségkép változatlanságát sugallja²⁸:

28 A KB Közigazgatási és Adminisztratív Osztályának munkaterve. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár (MNL OL) M-KS-288-31/l. ö.e.1988. 06. 07.

KÖZIGAZGATÁSI ÉS ADMINISZTRATÍV OSZTÁLYA	KAO/523/1988. sz. Készült: 1 gépett és 56 soksz. példányban
Látta: Fajti György elvtárs	
A KB Közigazgatási és Adminisztratív Osztályának	
MUNKATERVE	
1988. július 1-től december 31-ig	
<u>Az elemző alosztály feladatkörében</u>	
Felelős: Földesi István elvtárs	
1. Közreműködünk az ellenzéki ellenséges csoportok tevékenységével kapcsolatos politikai döntések végrehajtásának megszervezésében.	
2. Folyamatosan figyelemmel kísérjük és elemezzük az állampolgárok kezdeményezéseit, önszerveződő csoportok helyzetét, s a szükségessé váló kérdésekben politikai döntést kezdeményezünk.	

Az elmozdulást a Központi Bizottság 1988. november 22-i ülésén hozott határozata volt hivatva jelezni, amely új alapokra kívánta helyezni az MSZMP és az állami szervek viszonyát is. Eszerint a Központi Bizottság tiszteletben tartja az országgyűlés kizárólagos törvényhozói szerepét, a Minisztertanács önállóságát és felelősségét a kormányzati munkában. Megszünteti a kormányzati tevékenységi körök – közöttük a kül- és belügyek, a honvédelem – közvetlen irányítását, a párt és állami testületek működésének párhuzamosságait.²⁹

MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT KÖZPONTI POLITIKAI BIZOTTSÁGA	Látta: Lukács János
A Központi Bizottság 1988. november 22-i határozata	
a Központi Bizottság és a Politikai Bizottság munkarendjéről, munkamódszeréről, a KB munkabizottságainak, munkaközösségeinek és apparátusának feladatköréről	
A Központi Bizottság tiszteletben tartja az Országgyűlés kizárólagos törvényalkotói szerepét, a Minisztertanács önállóságát és felelősségét, biztosítja a kormányzati munkában a támogatja tevékenységét. A párt és az állami szervek hatáskörének szétválasztása, munkamegosztásának kialakítása során megszünteti a állami, a kormányzati tevékenységi körök – közöttük a kül- és belügyek, a honvédelem – közvetlen irányítását, a párt és az állami testületek működésének párhuzamosságait.	

²⁹ MSZMP KB kibővített ülés 1988. november 22. MNL OL M-KS 288. f. 4/246-247. ó. e. Lukács János, az MSZMP Központi Bizottsága titkárának munkapéldánya.

A döntésnek a gyakorlati életbe való átültetése a központi szerveknél is akadozva realizálódott, pl. az MSZMP KB ekkor létrehozott és Grósz Károly főtitkár elnöketével működő Nemzetközi, Jogi, és Közigazgatáspolitikai Bizottsága egészen 1989 júliusig éppen úgy viselkedett, mint a korábbi Politikai Bizottság. A Bizottság a Központi Bizottság 1988. december 15-ei döntése alapján jött létre.³⁰

- Elnöke: Grósz Károly (az MSZMP főtitkára),
- Titkára: Horn Gyula (KB-tag, külügyminisztériumi államtitkár)
- Tagok: Borbély Sándor (KB-tag, a Munkásőrség országos parancsnoka),
- Fejti György (a KB titkára),
- Fock Jenő (KB-tag, a Minisztertanács nyugalmazott elnöke, a MTESZ elnöke),
- Horváth István (KB-tag, belügyminiszter),
- Kárpáti Ferenc (KB-tag, honvédelmi miniszter),
- Korom Mihály (KB-tag, nyugalmazott KB-titkár, az Alkotmányjogi Tanács elnöke),
- Kótai Géza (KB-tag a KB Külügyi Osztályának vezetője),
- Szűrös Mátyás (a KB titkára),
- Várkonyi Péter (KB-tag, külügyminiszter).

A Nemzetközi, Jogi és Közigazgatáspolitikai Bizottság első ülésén – 1989. február 3-án – megtárgyalta a munkarendjét, rögzítette, hogy „az MSZMP KB állandó bizottsága, feladata javaslatok, állásfoglalások előkészítése a KB és a PB részére a nemzetközi élet, a jogalkotás és joggyakorlat, a közigazgatási és védelmi politika kérdéseiben.”³¹ Hogy valóban éltek az állami életbe való beavatkozás lehetőségével arra elég megemlíteni, hogy utolsó, 1989. június 9-i ülésükön az érintett állami vezetők beszámoltatása után hosszasan és részletesen megvitatták „A szocialista országok helyzete, kapcsolatok a szocialista országokkal”, valamint „A bel- és állambiztonság kérdései” című napirendi pontokat.³²

3./ Napirendi pont

Előadó: Horváth István elvtárs
 klós Meghívott: Földesi István, Csillik András, Pallagi
 Ferenc elvtárs

lészó

Hozzászólt: Horn, Várkonyi, Grósz, Szűrös, Fock,
 Kárpáti, Fejti, Pallagi elvtárs.

30 MSZMP KB ülés 1988. december 15. MNL OL M-KS 288. f. 4/248-249. ő. e.

31 Nemzetközi, Jogi és Közigazgatáspolitikai Bizottság ülése 1989. február 3 MNL OL M-KS 288. f. 62/1. ő. e.

32 Nemzetközi, Jogi és Közigazgatáspolitikai Bizottság ülése 1989. június 9. MNL OL M-KS 288. f. 62/5. ő. e.

A vita résztvevői egyetértettek az anyag fő megállapításaival. A belpolitikai értékelő részt többben vitathatónak tartották, s egyetértés volt abban, hogy az anyag ne kerüljön szélesebb fórum elé. Vita volt arról, hogy a társadalmi robbanás és a konzervatív visszarendeződés mellett a jobboldali veszélyt, az ellenséges tevékenységet is figyelembe kell venni.

Egyetértés volt abban, hogy a bel- és állambiztonsági szervekre a jövőben is szükség van, tevékenységüket azonban nyílt jogszabályokban kell rendezni, biztosítani a megfelelő nyilvánosságot. A vita résztvevői egyetértettek azzal, hogy két szakaszban célszerű lenne az állambiztonsági szervek átszervezését megvalósítani. A második szakasz hosszútávú feladat.

Elhangzott, hogy a kormányzópártnak döntő befolyással kell rendelkeznie e szervezetben. Célszerű nagyobb figyelmet szentelni a pénzvilággal és az emigrációval kapcsolatos munkának, belső kérdésekben a szuverénitás védelmét és az erőszakos cselekedetek elleni harcot kell feladatul tűzni. Helyes lenne az információáramlást gyorsítani.

Alapvetően egyetértés volt abban, hogy a katonai elhárítás kerüljön a HM-hez, ennek konkrét feltételeit a miniszterek egyeztessék. A többség egyetértett azzal is, hogy önálló katonai felderítő szervre is szükség van, ezért indokolatlan a BM és HM hirszerzés összevonása.

Regionális szinten még inkább nehézségek mutatkoztak az államapparátus pártközpont által meghirdetett „párttalanítás” terén. Erre példával szolgálhat a Csongrád megyei Rendőrfőkapitányság állambiztonsági osztályának 1988. december 30-án elfogadott 1989. évi munkaterve.³³ Feltűnő, hogy kiindulópontjának nem a novemberi Központi Bizottsági, hanem az 1988. évi májusi 20-22-i országos párttervezlet határozatát tekintette.³⁴ Ez pedig Grósz Károly miniszterelnök pártfőtitkárrá választásával éppen a kormányzati munka pártirányításának megerősödését valószínűsítette. Amint az általa vezetett Nemzetközi, Jogi és Közigazgatáspolitikai Bizottság tevékenységéből kiderül nem is teljesen alaptalanul.

A Munkaterv a Csongrád megyei állambiztonsági feladatok körében az alábbiakat tette az első helyre:

„A belső reakció ellenséges tevékenységének elhárításánál alapvető feladatnak tekintjük a megelőzést, a jogpolitikai elvek és követelmények gyakorlati érvényesülését. Az egyesülési és gyülekezési jogról szóló törvény életbe lépésével³⁵ várható az alternatív csoportok további szerveződése, tevékenységük élénkülése. Ennek megfelelően figyelmet fordítunk a szocialista társadalmi rendszerünk alapjait veszélyeztető, az egyesüléseket erre a célra felhasználni szándékozó személyekről mélyégi információk beszerzésére. Operatív intézkedéseinket folyamatosan igazítjuk a politikai követelményekhez.”

Ennek érdekében „munkánk középpontjában mindenkor a szocialista társadalmi rendszerünk alapvető érdekeinek érvényesítése áll. A megye vezetését információink gyors átadásával folyamatosan segítjük. Az MSZMP Csongrád Megyei Bizottsága első tikárát a belső reakció elhárítása megyei tapasztalatairól rendszeresen, azonnalos ügyekről soron kívül tájékoztatjuk.”

A kulturális életnek a bevezetőben említett veszélyeztetettségét abban látta a Munkaterv készítője, hogy a megyében megjelent alternatív szerveződések erőteljes negatív hatást váltanak ki ezen az elhárítási vonalon. „Megyénk kulturális életében is megjelentek az alternatív szerveződések, Bonyolultabbá teszi a helyzetet, hogy a tömegkommunikációban és a művészeti életben a megnyilvánulási lehetőségeket nem tartják kielégítőnek, más, új formákat keresnek. Várhatóan tovább növekszik e réteg pesszimizmusa, kiábrándultsága, mely vezetőellenességük erősödésében, a negatív jelenségek túlhangsúlyozásában nyilvánulhat meg.”

A tömegkommunikáció területének pedig azzal kívánt kiemelkedő jelentőséget tulajdonítani a Munkaterv, hogy fő feladatként a „hálózati pozíciók megerősítését” tekintette az újságírók körében.

33 Lásd I. sz. jegyzet.

34 MSZMP Központi Bizottság kibővített ülése 1988. május 22-23. MNL OL M-KS-288. f. 4/237-239. ö. e.

35 Az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvényt, illetve a gyülekezési jogról szóló III. törvényt a Magyar közlöny 1989. január 24-i számában hirdették ki.

Változatlan szellemben és tartalommal adta elő beszámolóját Barna Sándor megyei főkapitány a Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság 1989. február 6-i vezetői értekezletén is: *„A májusi országos értekezletet követően egyes csoportok és személyek részéről a megyében is felerősödtek azok a törekvések, amelyek a demokratizálódást és a politikai intézményrendszer átalakítását az osztályadalmi érdekekkel ellentétesen értelmezve, szocializmus ellenes irányban kívánták felhasználni. Céljaikat az alternatív szervezetek keretei között, azok befolyása útján látták megvalósíthatónak. Az országos és helyi társadalmi mozgások új politikai tényezőket hoztak létre. Az év második felében 18 alternatív szerveződésnek alakult helyi csoportja”*.

Ez a 18-as szám, amikor a főkapitány a belügyminisztériumban 1989. szeptember 4-én beszámolt a Csongrád megyében az elmúlt négy évben végzett munkájukról, már 43-ra emelkedett.³⁶ Sokadszorra hangzott el az az állambiztonsági megállapítás is, hogy Budapest után Szegeden jelentkeznek a legerősebben „az MSZMP irányvonalától eltérő politikai törekvések”.

Az állambiztonsági munka elbizonytalanodásának magyarázatául némi pártbírálatot is megkockáztatott a jelentés. Eszerint negatíve érezte a hatását, hogy az MSZMP-n belül megjelentek eltérő nézetek, viták. Már ebben a jelentésben is megfogalmazódott a feladat, hogy személyenként kell felülvizsgálni a megyei nyilvántartásában szereplő 4960 fő „rendszerbentartásának” indokoltságát. E munka végeredményét már a szolgálat éves jelentése is tartalmazta. A jelentéstevő Várhegyi Ferenc, a főkapitány állambiztonsági helyettese megállapította, hogy a megváltozott bel- és külpolitikai körülmények között a közel ötezer nyilvántartott személy több mint 90%-ának a törlése vált szükségessé. Ide tartoztak többek között a jogelenezen külföldre távozottak, majd amnesztiával hazatértek, egyes vallási közösségek tagjai, az 1945 előtti fegyveres erők és testületek hivatásos állományú tagjai, de mindenekelőtt – és itt tükrözi 1989 a legjellemzőbben 1956-ot – a forradalmi eseményekben részt vett személyek.

Az 56-osok említett számszerű többségét a nyilvántartásban elsősorban a megtorlások idején rendszeresített közbiztonsági őrizettel kapcsolatos intézkedések magyarázzák. A közbiztonsági őrizet intézményét azokra a személyekre nézve vezették be, akiknek a „tevékenysége, illetőleg magatartása – az 1956/31. tvr. értelmében – „a közrendet, közbiztonságot, különösen pedig a termelő munka és a közlekedés zavartalanságát veszélyezteti”.

36 Csongrád megyei Rendőrfőkapitányság állambiztonsági szerveinek iratai. ÁBTL 1.12. 4. 7. d. 10-52/15/1989.

**1956. évi 31. számú törvényerejű rendelet
a közbiztonsági őrizetről.³⁷**

A Népköztársaság Elnöki Tanácsa az ellenforradalmi elemek, valamint a közbiztonság és a közrend helyreállítását, illetőleg megszilárdítását gátló személyek káros tevékenységének megakadályozására az alábbiakat rendeli el:

1. §. Azt, akinek tevékenysége, illetőleg magatartása a közrendet, közbiztonságot, különösen a termelő munka és a közlekedés zavartalanságát veszélyezteti, közbiztonsági őrizetbe (a továbbiakban: őrizet) lehet helyezni.

2. §.³⁸ Az őrizetet — az illetékes ügyész jóváhagyásával — a rendőrhatalóság rendeli el; foganatosításáról a rendőri hatóság gondoskodik.

3. §. Az őrizetbe helyezett személy ügyét a legfőbb ügyész az őrizetbevételtől számított harminc napon belül hivatalból felülvizsgálja. Ha az őrizet feltételei nem állanak fenn, vagy megszűntek, nyomban intézkedik annak megszüntetése iránt. Ezt a felülvizsgálatot az őrizetbevételtől számított három hónapon belül meg kell ismételni.

A fogvatartás maximális időtartama az első rendelkezés szerint – ügyészi jóváhagyás mellett – 6 hónap volt, majd ezt úgy módosították, hogy ez kétszer hat hónappal meghosszabbítható. Ezek a szabadságelvonó intézkedések nem kötődtek büntetőeljáráshoz. Végrehajtásukra nem bírósági döntés alapján került sor, ami az elrendelést is és a végrehajtást is rendkívüli módon leegyszerűsítette. Gyakran maga a hosszan elhúzódó eljárás volt a büntetés. 1956–1959 között országosan 35 ezer ember ellen indult büntetőeljárás, 26 ezer ember került bíróság elé, 22 ezer embert ítélték el, 13 ezer ember került internáló táborba, 10–20 ezer emberre terjedt ki a lakhelytől való kitiltás³⁷. A szegedi adatokat először 1957. május 17-én jelentette a Belügyminisztériumnak Vincze Zoltán rendőrkapitány. Eszerint „*Szeged város területén ellenforradalmi magatartása miatt összesen 75 személy lett internálva*”.³⁸

37 Zinner Tibor: *A kádári megtorlás rendszere*. Budapest, Hamvas Intézet, 2001. 449. o.

38 *A szegedi rendőrség az októberi ellenforradalom idején*. Vincze Zoltán városi rendőrkapitány jelentése a Belügyminisztériumnak 1957. május 17. Csongrád megyei Rendőrfőkapitányság állambiztonsági szerveinek iratai. ÁBTL I.12. 4. 7. d. sz. n. A szövegben szereplő számot a jelentés gépelése közben kihagyták, nyilván gyors változásaira tekintettel, végül tollal beírva egészítették ki a szöveget.

Pontosabb összesítések hiányában a Csongrád megyei adatokat csak valószínűsíteni lehet. Bálint László a szegedi megtorlásokkal foglalkozó könyvében 357 internálási esetet regisztrált.³⁹ Mivel az internáltakat, közbiztonsági őrizetben lévőket szabadulásuk után az „antidemokratikus elemek nyilvántartásába” sorolták, figyelő-, azaz „F”-dossziét nyitottak rájuk, a későbbiekben igazolódott, hogy 1956 megtorlásainak hosszú árnyéka egészen a rendszerváltásig húzódott. Így érthető az is, hogy miért szerepelhettek 1989-ig a megyei nyilvántartásban regisztrált 4960 fő között jelentős számban az ötvenhatosok.

V.

1956 és 1989 kapcsolatának sajátos összefüggéseit dokumentálják a rendszerváltás idején készült napi operatív információs jelentések (NOIJ). Ezt a jelentési rendszert 1979. január 2. és 1990. január 12. között működtette a III. (Állambiztonsági) Főcsoportfőnökség. A 22/1978. sz. BM parancs értelmében a szakszolgálat kivételével valamennyi Csoportfőnökségtől, minden megyei- (budapesti) rendőr-főkapitányság állambiztonsági szervétől alapjelentések sokasága érkezett naponta a Főcsoportfőnökséghez. A beérkezett alapjelentésekből az Állambiztonsági Miniszterhelyettesi Titkárságon állították össze a főcsoportfőnökség összefoglalóját, amely a belügyi és a politikai vezetés tájékoztatását látta el.

<u>A 22/1978. BM számú parancsban elrendelt nap operatív információs jelentések kódjelei</u>	
<u>FORRÁSOK:</u>	
"SZT" és "T" állomány	ATA
AB tisztek megállapításai, értesülései	ASZA
Hálózati kategóriák:	
- ügynök	HU
- titkos megbízott	HME
- titkos munkatárs	HMT
Alkalmi operatív kapcsolat	AK
Társadalmi kapcsolat	TK
Hivatalos kapcsolat	HK
Állampolgárok bejelentése	IBE
"K" ellenőrzés	K/3
Operatív technika:	
- 3/a rendszabály	TA
- 3/e rendszabály	TE
Vizsgálat:	V/1
Rádió elhárítás	R/5
- koordinációból származó információ	R/5-KA

Az állambiztonsági szervek 1989-ben is intenzíven működő napi jelentő rendszerét a telefonlehallgatás, a postai küldemények operatív ellenőrzése, valamint a hálózati személyek – titkos megbízott, a titkos munkatárs – képezték, ezek adták a

39 Bálint László: *A megtorlás Szegeden*. Belvedere, Szeged, 2004. 165-216.

NOIJ információforrásainak kétharmadát. A többi a hivatalos kapcsolatok, illetve az állambiztonsági tisztek értesüléseiből származott.⁴⁰

A napi jelentő rendszer egy évtizedes működése alatt nagy átlagban évi hatezer (napi mintegy 18) alapinformációt küldött a központnak, amelynek közel a fele jelent meg a NOIJ összefoglaló jelentéseiben. Az 1989-es információk adatai is ezt támasztják alá: naponta mindegy 8-10 jelentés olvasható az összefoglalókban. Ebből 1989-ben 335 jelentés a Csongrád megyei RFK állambiztonsági osztályától származott.⁴¹ Ezek közül pedig 16 olyan esemény kerül megemlítésre, amelyek közvetlenül a város, a megye 1956-ával álltak kapcsolatban.

Ezek sorában az első egy 1989. január 6-i, hódmezővásárhelyi jelentés, ahol a Magyar Demokrata Fórum helyi csoportja tartott zártkörű rendezvényt 1956-ról.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. január 06. (1)

HMB 12-12

1989. január 3-án 17.30 és 22.00 óra között Hódmezővásárhelyen az ifjúsági házban a Magyar Demokrata Fórum helyi csoportja kb. 200 fő részvételével zártkörű rendezvényt tartott, melynek témája az 1956-os események értékelése volt.

Témája az 1956-os események értékelése volt. Az elnökség tagjai volt: Csurka István, Lezsák Sándor, Rácz Sándor, Fónay Jenő, Kertész Dezső és dr. Grezsa István.

Lezsák Sándor előadásában kifejtette: 1956-ban a forradalom felkeléssé, majd szabadságharcra változott. A fegyveres harc kirobbanása a moszkvai vezetés és a helyi kommunisták szándékos provokációja volt a demokratikus fordulat megakadályozására. Rácz Sándor az eseményeket úgy adta elő, hogy október 23-a békés forradalomnak indult, melyet az ávósoknak a rádiónál elkezdett vérengzése változtatott fegyveres harccá. Szerinte a kommunisták mindig hazudtak, Kádár ugyanolyan cinikus diktátor volt, mint elődei, s ebben a kérdésben Grósz Károly sem különb, aki „Miskolcon ’56-ban ávósként kivégzéseket vezényelt.” Az a véleménye, hogy a munkásosztály csak játékszer a kommunisták kezében. Az ország helyzetét hasonlónak ítéli, mint 1956-ban. Csurka István óvatosságra, körültekintésre és megfontoltságra intett. Higgadt hangvétele elütött az előző előadók heves stílusától és a hallgatóság egy részének nemtetszését váltotta ki.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-4. Osztályt.

40 Petrikné Vámos Ida: *Iratok a Történeti Hivatalban. A történeti Hivatal Évkönyve*. Trezor 1. Történeti Hivatal, Budapest, 1999. 29-30

41 Napi Operatív Információs Jelentések. ÁBTL 2. 7. 1. Csongrád Megyei Rendőrfőkapitányság Állambiztonsági Osztály 1989. Teljes gyűjteményüket lásd a kötet kronológiai összeállításában.

Elgondolkodtató, későbbi szerepléseire tekintettel akár meglepő is lehet a jelentés utolsó információja, mely szerint „*Csurka István óvatosságra, körültekintésre és megfontoltságra intett...*”⁴²

A Szabad Demokraták Szövetségének 1989. január 23-i szegedi összejöveteléről adott jelentésben szerepel a hír arról az elképzelésről is, hogy egy kiadni tervezett, három részből álló röplap egyik hasábjában az 1848-as 12 pontot, a következő az 1956-os 16 pontot tartalmazza, a harmadik hasáb pedig kb. 20 pontban mai aktualitású követelésekből fog állni.

Szigorúan titkos!

XIII. 1989. január 23. (6)

1. HMB 12-14

A Szabad Demokraták Szövetsége szegedi szervezete 1989. január 19-én este összejövetelt tartott a Bartók Béla Művelődési Házban.

A 13 fős rendezvényen Jankó Attila, a szegedi csoport vezetője tartott tájékoztatót a múlt heti budapesti SZDSZ tanácskozásról és a szervezet programtervezetéről.

Dr. Kertész Dezső földéaki körzeti orvos bejelentette, hogy január 27-én 17 órakor a földéaki művelődési házban Mécs Imre budapesti lakos előadást fog tartani az SZDSZ-ről.

Ezen a rendezvényen fogják megalakítani – dr. Kertész vezetésével – az SZDSZ helyi csoportját.

Az SZDSZ egy három hasábra osztott röplapot kíván terjeszteni és sokszorosítani, amit március 15-én az egész országban terjeszteni fog. A szöveg egyik hasábjában az 1848-as 12 pontot, a következő az 1956-os 16 pontot tartalmazza, a harmadik hasáb pedig kb. 20 pontban mai aktualitású követelésekből áll. Az SZDSZ március 19-én Budapesten nyilvános fórumot tervez tartani.

- tájékoztatjuk az MSZMP Csongrád Megyei Bizottsága első titkárát és a BM III/III-4. és III/III-2. Osztályait.

Rajki András r. fhdgy.

dr. Várhelyi Ferenc r. alezredes
főkapitány ab. helyettese

Egy 1989. február 10-i jelentés „A Holnap Stúdiója” elnevezéssel Szegedre tervezett MDF filmstúdió megalakulásának terveiről számol be. Eszerint elsőként az 1956 után halálra ítélt, majd kegyelmet kapott Fónay Jenőről kívánnak filmet készíteni.

42 A 90-es évek közepén Csurka István köré csoportosuló politikai közösség jelezte a jobboldali radikalizmus markáns megjelenését a hazai közéletben. Kiss Balázs (1994): *Tagoltság és világkép. Csurka István politikai írásai*. In: Balogh István (szerk.): *Törésvonalak és értékválasztások*. MTA Politikai Tudományok Intézete, Budapest. 483-513. o.

Június elején már a Nagy Imre újratemetésének szervezése körüli tervekről szólnak a jelentések: a rendezők toborzásáról és a sajtónyilvánosság megtervezéséről.

Titkos!

XII. 1989. június 06. (75)

Az MDF központi vezetősége 2500 rendező beállítását tervezi június 16-án Nagy Imre és társai temetésén. Felhívták a vidéki szervezeteket, hogy rendezőket delegáljanak. Szegedről 25–30 fő közreműködését kérték. A karszalagokat postai úton is továbbítják.

A Magyar Demokrata Fórum vásárhelyi szervezete a „Déli Napló”-ban kéri megjelentetni, hogy 1989. június 16-án 18.00 órai kezdettel 1956 áldozatainak szentelt gyászmisére kerül sor a hódmezővásárhelyi belvárosi rk. templomban.

Az MDF a fenti hír közlésekor kéri neve említésének mellőzését, ajánlja Nagy Elek c. prépost, főesperes nevének közzétételét.

Intézkedés:

- tájékoztattuk a BM III/III-7. Osztály ügyeletét.

dr. Várhelyi Ferenc r. alezredes

főkapitány áb. helyettese

=nr. 118 891006 09.35=

Titkos!

XII. 1989. október 06. (118)

LBE 12-12

A szegedi Ellenzéki Kerekasztal szervezetei 1989. október 23-án 19.00 órától 21 óráig ünnepi megemlékezést, politikai nagygyűlést szerveznek Szegeden, az Aradi vértanúk terén. A rendezvényen dr. Raffay Ernő és dr. Kertész Dezső mondanak beszédet. A rendezvényen résztvevők várható létszáma 10000 fő. A rend fenntartására 100 fős rendezőgárdát a rendező társadalmi szervezetek biztosítanak. A rendezvény szervezői EK képviselője: Ökrös Tamás Szeged, [...] szám alatti lakos.

Intézkedés:

- az információs továbbítjuk a BM III/III-7. Osztálynak;

- a rendezvény előkészületeiről operatív úton információkat gyűjtünk.

dr. Bikádi János r. szds.

áb. értékelő tiszt

dr. Várhelyi Ferenc. r. alezredes

főkapitány áb. helyettese

Október elején pedig már a forradalom évfordulójára készültek a pártok.

XII. 1989. október 06. (119)

Kiegészítő információ az 1989. október 6-án 118-as sorszámmal leadott jelentéshez:

ER 12-12

1989. október 6-án Szabó Béla szegedi MDF aktivista megkereste az MN 9145 számú alakulat parancsnokát és kérte, hogy 1989. október 23-án az Aradi vértanúk terére szervezett rendezvényen a Nagy Imre és társai emlékére állított kopjafához biztosítson díszőrséget. A parancsnok Sz.B. kérését diplomatikusan visszautasította azzal, hogy ehhez központi állásfoglalásra van szükség.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

dr. Bikádi János r. szds.

áb. értékelő tiszt

dr. Várhelyi Ferenc. r. alezredes

főkapitány áb. helyettese

És hogy a szélsőbal irányából is gyűjtötték az információkat az állambiztonsági szervek, bizonyíték egy 1989. október 12-i röplap:

=nr. 121 891012 14.25=

Titkos!

XII. 1989. októbert 12. (121)

LBE 12-12

1989. október 12-én Szeged több pontján a postaládákba egy 21x15 cm-es nagyságú röpcédula volt bedobva, melynek írógéppel írt szövege: „Rohadt disznók, adjátok vissza a fegyvereinket és gyertek dolgozni! Ne a nyugattól várjátok a segítséget, mert 23-án beledöglötök!”

Intézkedés:

- az elkövető(k) kilétének megállapítására adatgyűjtést végzünk;

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

dr. Bikádi János r. szds.

áb. értékelő tiszt

dr. Várhelyi Ferenc. r. alezredes

főkapitány áb. helyettese

Végül a legutolsó szegedi operatív jelentés már az év végi romániai eseményekhez kapcsolódott, amikor három párt szervezett Nagylaknál gyászszerertartást a határon túli halottak emlékére.

=nr. 148 89.12.22. 14.30=

Titkos!

XII. 1989. december 22. (148)

HK 12-14

1989. december 24-én 23.00–24.00 óra körüli időszakban a Hunnia Filmstúdió szervezésében, az MDF, SZDSZ, FIDESZ támogatásával gyászszerbartást kíván tartani a nagylaki nemzetközi közúti határátkelőhely mellett, közvetlenül a román határnál. Az eseményre 5 különböző felekezeti papot hívnak meg, a gyászszerbartást filmre veszik.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/II-12. Osztályt.

dr. Várhelyi Ferenc. r. alezredes

főkapitány áb. helyettese

**

Történelmünk utolsó fél évszázadának kétségtelenül két legjelentősebb, sorsfordító eseménye az 1956-os forradalom és az 1989-90-es rendszerváltás.

Utóbbi a maga természetességével tekintette forrásának 1956 célkitűzéseit, magát pedig az akkori követelések és értékek folytatójának.

A későbbiekben ennek a kezdetben még magától értetődő együttlétezésnek, folyamatosságnak a megszakadása egyre inkább az újonnan formálódó emlékezetpolitikák áldozatává tette a két történelmi korszak közös értelmezését. Egyre inkább a különbségekre, a távolságokra került a hangsúly, mintsem a szabadság alapértékeinek korszakokon átívelő képviselőre, vállalására. Pedig a rendszerváltás 1956-os képe közel sem csak az 1989-es évre tűnik érvényesnek.

1. sz. melléklet
Részlet a Szeged Városi Rendőrkapitányság jelentéséből
1957. május 17.

- 5 -

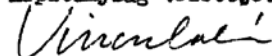
a városban a közrend és közbiztonság megszilárdult, amit mutat az, hogy a bűncselekmények száma általában nem haladja meg az elmúlt évek hasonló időszakáét.

Az ellenforradalmárok elleni bűnvádi eljárást megnehezítette az ügyesség és bíróság ingadozó passzív magatartása. Emiatt oly esetekben is az internálás eszközéhez kellett nyulni, amikor a bűnvádi eljárás lefojtatásához elegendő bizonyítékok álltak rendelkezésre.

Szeged város területén ellenforradalmi magatartás miatt összesen 75^{en} személy lett internálva.

Szeged, 1957. május 17.

Kapitányság Vezetője:

/Vincze Zoltán/
r.őrnagy

2. sz. melléklet

Belsőminisztérium.

"Szigorúan titkos!"

J e l e n t é s .

Budapest, 1957. november hó 30-án.

A Belügyminiszter Elvtárs 9. sz. Parancsa alapján 1957. november hó 18-30-ig terjedő időben a megadott szempontok értelmében ellenőrzést tartottunk a Csongrádmegyei Rendőrkapitányság Központi Osztályain és a Városi, Járási Rendőrkapitányságok rendőri és politikai szerveinél és ennek eredményeképpen a következőket jelentjük.

Ellenőrzésünk során tájékozódás végett felkerestük a megyei, városi és járási párt, ügyészi és egyes tanácsai szervek illetékes titkárait és vezetőit, s a rendőri és politikai szervekről alkotott véleményüket, tapasztalataikat a valós helyzet megállapításánál felhasználtuk.

A Megyei Rendőrkapitányság utóképesége, munkájának eredményessége az elmúlt 2 hónap időszakát tekintve nagy mértékben megjavult. Az ezt megelőző időszakot különösen a Megyei Rendőrkapitányságon a formális, kritikátlan és közömbös munka jellemezte. A szakmai munkában ez úgy mutatkozott meg, hogy a kommunisták nem léptek fel egymás magatartásában, életmódjában jelentkező súlyos fogyatékoságok ellen. Amint ezt a Megyei Párt VB. is megállapította: "A féltelen és bizalmatlanság légköre alakult ki a Megyei Kapitányságnál." A fő ok a nagyfokú erkölcsi lazulásban jelentkezett, amely elsősorban néhány vezetőnél mutatkozott meg, akik ennek további biztosítása végett alkalmazták az emberek különböző módon való fenyegetését, megfélemlítését és így biztosították a bírálat elfojtását.

Az ilyen légkör nem biztosította a személyi állomány egészségét és utóképeségét, hanem megcsökkentette azt. A Megyei Kapitányságon uralkodó állapot természetesen kihatott az alsóbb szervekre, így a városi és járási kapitányságok munkájára is. Ennek az állapotnak sürgős megszüntetésére tett intézkedések eredménye ma már kedvezően megmutatkozik a Főkapitányság munkájában és feltétlenül hozzájárul ahhoz, hogy a megye területén folyó munka általában jónak mondható, a rendőri szervek egységesebbek és munkájuk eredményesebbé vált.

A megyei Főkapitányság összes állományának fegyelmi helyzete 1957. I. 1-től nov. 25-ig: Össz. fenyítések kiszámlása 229 esetben történt. Ittől kezdve miatt 73 fő, szolgálat hanyag ellátása miatt 62 fő, hivatali hatalommal való visszaélés miatt 21 fő, parancs-megtagadás miatt 9 fő, egyéb ok miatt 63 fő lett megfenyítve.

Az összesítésnek kb. 1/3-a részesült fenyítésben nem számított a leszereltettek.

Az utóbbi két hónapban a Megyei Pártbizottság valamint a szakmai vezetés részéről határozott intézkedéseket fogantatottak mely az állomány politikai, erkölcsi és fegyelmi helyzetét

-2-

megszilárdította.

A szakmai vezető elvtársak az alájuk rendelt személyek munkáját rendszeresen, de még nem elég alaposan ellenőrzik, mely érezhető a parancsnokok irányító munkájának felületességében. A Miniszteri, miniszterhelyettesi parancsok, utasítások feldolgozását és végrehajtását a vezető elvtársak beosztottaiktól megkövetelik, de ennek ellenére határidő-elcsúszások észlelhetők.

A Megyei Főkapitányság területén az év első felében volt tapasztalható a törvényesség megszűnése, de az azt követő időben ez a jelenség mind ritkábbá vált és a Megyei, Városi, Járási ügyészek egybehangzó véleménye szerint az utóbbi hetekben kivívó törvénytörés nem fordult elő. A törvényesség a nyomozások és a vizsgálati munkában megszilárdult, tapasztalható, hogy a járási ügyészek figyelemmel kísérik a folyamatban lévő ügyeket. Az ügyészek a járási kapitányságokon az operatív munkások részére iránymutatással szolgálnak. Az ügyészekkel való kapcsolat jónak mondható, a megyei ügyészségi értekezleteken a szakvonalak osztályvezetői rendszeresen megjelennek.

A Megyei Rendőrfőkapitányság vezetői egészséges kapcsolatot tartanak fenn a Megyei Intézbizottság első titkárával, ugyanez vonatkozik a városi és járási kapitányságok vezetőire és párttitkáraira is. A megyei közrendvédelmi szolgálatot ellátó elvtársaknak, kik követlenül érintkeznek a dolgozó tömegekkel, kapcsolataik jónak mondhatók, melyet igazol az a tény is, hogy október hónapban a lakosság részéről 34 érdemleges bejelentés érkezett, melyet büntető, valamint politikai szempontból jól fel lehetett használni. A rendőri apparátus és a helyi pártszervezetekkel való kapcsolat terén a még meglévő kisebb hibáktól eltekintve egyre fokozódó javulás tapasztalható. A megyei járási és városi pártbizottságok aktívan foglalkoznak a rendőri szervek munkájával a vezető és beosztott elvtársak oktatásával és pártmunkájával.

A Megyei Kapitányság és a BM. Központi szervei között a kapcsolat nem kielégítő. A BM. központi szervei gyakorlati segítségnyújtása az operatív szervek felé hiányos, egy-egy szorvamos kiszállítások alkalmával főleg elvi vonatkozású segítséget adnak. Ez alól kivételt képes a vizsgálati osztály felügyeleti csoportja, valamint az ORFK. társ. védelmi osztálya. A Csongrádmegyei Kapitányság és a szomszédos megyék kapitányságai, valamint a kapitányságok vezetői között a kapcsolat még nem alakult ki. A BM. egyéb testületeivel az együttműködés megfelelő.

A Megyei Főkapitányság apparátusában az ideológiai munka kb. 3 hónapja javuló tendenciát mutat. Az azt megelőző időszakhoz mérten rendszeresség váltak a különböző pártrendezvények. A pártoktatás a beindulási nehézségeket lezámítva kielégítően folyik és azon az elvtársak része vesz. A politikai képzettség hiánya érezhető az operatív munkában, melynek következtében az ügykezelés ellassítása nem kielégítő. A rendőri őrsök politikai képzettsége igen alacsony színvonalon áll, ami adódik abból, hogy a községi pártszervezetek gyengék és a rendőrség beosztottjai rendszeres politikai oktatásban nem részesültek.

-3-

A személyi állomány a párt politikai irányvonalát általánosságban ismerik. A rendőri apparátus munkára vonatkoztatva a párt-határozatok nincsenek megfelelően elemezve, ebből kifolyólag az alapvető ellenséges kategóriákon kívül a korábbi évekhez viszonyítva megváltozott politikai helyzetünknek megfelelően nem tudják felderíteni az újabb politikai irányvonalak alapján létrejött ellenséges csoportosulásokat. Azek ideológiai szembehelyezkedését a párttal és a népköztársasággal szemben nem tudják felismerni. /Pl. nemzeti kommunizmus/.

A politikai és rendőri szervek mindinkább megtalálják egymással a munkakapcsolatot. A vezető elvtársak is azonvannak, hogy különös segélynyújtáson alapuló viszony fejlődjön ki a szervek között. A politikai osztály tagjai részt vesznek a büntügyi vonatkozású razziákban, viszont a büntügyi osztályok rendszeresen foglalkoznak politikai természetű bűncselekményekkel, pl. izgatás, tiltott határátlépés, fegyverrejtegetés, stb.

A Megyei Főkapitányság egész állományának anyagi ellátottságáról a parancsnokok lehetőségeikhez mértén gondoskodnak. De ez azonban nem jelenti az anyagi ellátottság szükség szerinti ki-elégítését. Pl. a rendőri állomány új mintájú egyenruháját saját pénzéből igazíttatta, mely személyenként 100-150 Ft-ba került. Ezt az összeget a Megrendőri állománynak nem térítette meg, annak ellenére hogy állítólag erre ígéretet kaptak. Előfordul olyan eset is, hogy a kiadott motorkerékpárokhöz nem biztosítanak elegendő védőöltözetet. Ennek következtében az operatív állomány hivatali munkája során igen zűlést állapokban végzi munkáját.

Megyei Politikai Nyomozó Osztály működési területének értékelése:

a./ Ellenséges kategóriák helyzete:

A megyei politikai osztály vezetői és beosztottai a területükön elhelyezkedett ellenséges kategóriák helyzetét, azok tevékenységét, csoportosulását, mozgási és támadási irányát csak részben ismerik. A megye területén lévő ellenséges kategóriák feltérképezése az ellenforradalmi legális szervezetek kivételével nem lett elkészítve. Az alapvető kategóriák -/horthysta erőszakos szervek, jobboldali partok, stb./-nak még statisztikai kimutatása sem áll az osztály rendelkezésére.

b./ A terület átfogása:

A megye területét az itt dolgozó elvtársak nem tudják átfogni, mivel ügynöki hálózatuk sem mennyiségileg, sem minőségileg nem kielégítő.

Össz. hálózat	új	régi
ügynök	183	68
inform.	45	20
rez.	3	-
T-lakos	21	4
		17

A meglévő 231 hálózati személynek kb. 50 %-a nem megfelelő, mert régi rossz beosztások s amik rendelkeznek hírszerző lehetőséggel, egyrésztük pedig dekonspirálódott, stb. Pl. a partok vonalan összesen 11 ügynök van, ebből megyei osztályon tartanak 4 gót, a többit a járások különböző területein.

-4-

A megyei alosztály 4 fő ügynökéből 2 a járásekben több mint fele nem megfelelő.
Az ipari alosztályon 18 fő hálózati személyt tartanak, ebből 6 fő tudnak megfelelően mozogni, 12 fő csupán felszínes egyenre informátori munkát tud végezni.
annak területek, amelyekeken egyáltalán nem rendelkeznek hálózattal. Pl. gimnáziumok, technikumok, a tudományegyetem bölcsészkar, a természettudományi kar, a disszidáltak, stb. között.

c./ az ellenséges tevékenység feltárása, dokumentálása:

Az ellenséges tevékenység feltárása és dokumentálása a megye területén általában nem tapasztalható. Vannak elsődleges jelzések, amelyekről még előzetes ellenőrző dosszié sincs nyitva. Általában hiányzik a tervszerű operatív munka. Az elvtársak hálózati-operatív munka eredményeként eddig még semmiféle ügyet nem realizáltak.

NYilvantartott ügyek:

- 1 személyi d.kémelh.v. / régi ügy/
- 1 előzetes all.d. partok v. / régi ügy/
- 6 közösségi dosszié kémelhárító v. / 5 régi, 1 új/
- 3 előzetes csoport jellegű d. partok, értelmiség, egyház vonalán.

Az ügyekben általában csak hálózati op. munkát végeznek. Kivételt képez az egyházi vonal, ahol egy ügynek látszó jezsuita által irányított szervezkedésben egyéb op. eszközöket is alkalmaznak, valamint hasonlóképpen a kémelhárítási alosztálynál.

d./ Beszervezési:

Kiválasztás, előkészítés, végrehajtás, stb.:

Általában a kiválasztások nem előre kidolgozott terv- és célszerűséggel készültek. Eddig az elvtársak éltek azonnal a laza lehetőséggel, melyet a preventív őrizetbevétel nyújtottak. Több esetben nem vették figyelembe a jelölt tevékenységét, az ellenséges kategóriákban való helyzetüket, bűncselekményük súlyosságát, valamint hírszerző lehetőségüket. A tervszerűtlen előkészítés, valamint a vezető ellenőrző munkájának hiánya hozzájárult ahhoz, hogy igen erősen meglazult az operatív fegyver. Ennek következtében a beszervezésnél fő célt képezett, hogy a jelöltre milyen kompromittáló adat áll rendelkezésre és esetleg beszervezés után milyen vonalon tudják majd foglalkoztatni.

Az utóbbi 3-4 hónapban fokozatos javulás mutatkozik az előkészítő munkában, de általánosságban még ma sem tartják be az operatív alapelveket és figyelmen kívül hagyjuk a célszerűséget. Az utóbbi hetekben a megyei vezető elvtársak részéről kiadott határozati utasítást alapvető változást jelent az op. munkában. Ennek hatása már érezhető is; az elvtársak készennek beszervezési javaslatokat, s csak vezetői jóváhagyások után történnek meg a beszervezések. Az így kiválasztott személyek zöme már megfelelőnek mondható.

Az operatív alapelvek megszegése megtalálható a meghívás módjában, mivel az elvtársak csak a preventív őrizetbevétel-

-5-

teli lehetőséget alkalmazták és a beszerzés helyét úgy a központi alosztályok, mint a járási kirendeltségek mindenkor a kapitányság épületében jelölték meg.

A beszerzés végrehajtásához az elvtársak általában megelégednek az ellenforradalmi időszakban elkövetett bűncselekmények beismerésével mint kompromittáló adattal. Nem terjed ki a jelöltek kihallgatása jelenlegi megatartására, valamint baráti és ismeretségi körének felderítésére.

A találkozási grafikonokból megállapítható, hogy a hálózattal a kapcsolattartás rendszeres. Általános hiányosságot képez, hogy az elvtársak nem készülnek fel alaposan a találkozókra, s ennek következtében az ügynökség eligazítása nem célirányos. Mint pl. Makói Járási Kapitányság, Szentesi Járási Kapitányság, központi alosztályok, stb. Ezen hiányosságok fő oka a megfelelő ellenőrzés hiánya.

Az ügynökség célszertű irányítását, nevelését és vezetését igen nagymértékben akadályozza az a tény, hogy a találkozók zöme a megye területén nyilvános helyen történik. /Dűlő-utakon, tereken, ligetekben, stb./ A nyilvános helyeken való találkozás oka, hogy a megye egész területén lévő 231 hálózati személyhez mindössze 21 találkozási lakás áll az elvtársak rendelkezésére. Megállapítottuk, hogy az elvtársak 5 hónapos munkatervében több helyen található T-lakások szervezése, de azokat a mai napig sem hajtották végre. A T-lakások hiánya igen erősen érethető az ügynökség célszertű irányításában, nevelésében, megfelelő eligazításukban. Nincs biztosítva megfelelően a találkozások konspirátsága. Mindezek együttesen eredményezik a felülete futójellegű találkozások létrejöttét, amelyek következtében természetellenes ügynöki hálózati munka folyik. Az ügynökség nevelésének és eligazításának hiányát mutatja az alábbi példa is. Értelmiségi vonalon foglalkoztatotti egyik ügynök tankönyvébe jegyezte fel a megadott telefonszámot, majd a könyvet kölcsönadta egy ismerősének, aki ebből megtudta, hogy az illető valamilyen formában kapcsolatban áll a rendőrséggel, konkrétan megállapította a kapcsolattartó nevét, rangját, telefonszámát.

A járasokban a hálózattal való kapcsolattartás módja csak egyoldalúan van megoldva. Az elvtársak saját címüket, ill. telefonszámukat megadják az ügynökségnek, de saját maguk a gyors kapcsolattfelvételt csak igen nehezen tudják végrehajtani, mivel területükön nincs megfelelő hírközlő eszköz.

Az ügynökség által adott jelentések ellenőrzése nem ki-elégítő. Nincs megfelelően megszervezve főleg a járasokban az ellenőrzés módja és ami nehezíti az ellenőrzés megismerését az az a tény, hogy több helyen az elvtársak nem is tulajdonítanak ennek különösebb fontosságot. Pl. Erevhelyen mint az elmúlt héten nyert beigazolódást egy ügynök 6. évf. dezinformálja a hálózattartóját. Dezinformációs anyagokkal kapcsolatosan több példát lehetne felsorolni. Az ügynökség ellenőrzésének lehetőségei igen korlátozottak a járaso-területein, mivel az ügynökök a területen elégségeset vannak szóródva és egymás felé igen kevés kapcsolatuk van.

-6-

Az ügynökség becsapódásánál és új feladatainak megkezdésénél igen komoly hiányosság mutatkozik. Az ügynökség zöme általános, informátori feladatokat végez, de a jelentések tekintélyes része még az informátori színvonalat sem éri el. A júrasokban erősen érezhetők fenti hiányosságok. Ezek fő oka szerintünk abból adódik, hogy az operatív elvtársak az ügynökségtől kapott jelentéseket általában nem értékelik. Az operatív helyeiket egyáltalán nem elemzik, és munkájukat kapkodás jellemzi. Több helyen megtalálható az ügynökség útleteszerű eligazítása és az újabb feladatok meghatározása nem kapcsolódik az általa elvégzett munkához. Ez adódik az operatív munkás felelőtlenségéből, felületességéből és nem kis részt annak tudható be, hogy nem ismerik eléggé azt az ellenséges kört, amelyben foglalkoztatni kellene az ügynökséget.

Több helyen találkoztunk olyan jelenséggel, hogy az ügynökség által hozott jelentések kiértékelés hiányában el lett fektetve, holott intézkedéseket kellett volna fogmatosítani. Pl. a mezőgazdasági osztály egyik ügynöke jelentette, hogy egy községben van egy hírszerzési személy. Az ügyben 3 hónapja intézkedés nem történt.

Általában tapasztalható, hogy az elvtársak az ügynökség magatartási vonalára nem készítenek tervet és így nem biztosítják az ügynök hírszerző lehetőségeinek szélesítését. Az ügynökség kapcsolatai nincsenek felderítve, ezért igen hiányosak a 6/a. kartonok elkészítése is. Egyes ügynökök azért, hogy a találkozókra valami "érdekes" jelentést vigyenek, saját belátásuk szerint szélesítik hírszerző lehetőségeiket. Pl. a mezőgazdasági osztályon új beszerzés által foglalkoztatott igen jó képességű és hírszerző lehetőséggel rendelkező ügynök foglalkoztatási terv hiányában, kapkodás szerint különböző feladatokkal megbízva dolgozik, éppen ezért eredménytelenül.

Általános jelenség az operatív nyilvántartás rendezetlensége. Ugy az objektum- mint "3" és "M"-dossziék általában hiányosak. Az objektum-dossziékban nincs kivezetve a területen eljárás alá vont személyek által elkövetett bűncselekmények, valamint igen hiányos a kartonozásuk is. Pl. a kémelhárítási osztálynál több száz disszidált személyről kartont állítottak ki ez év áprilisában. A kartonok még jelenleg sincsenek leadva a nyilvántartóba, mivel az illetékesek nem szereztek be a kartonokról hiányzó néhány adatot.

A kémelhárítási osztályon az ügynökség célszerű eligazításának egyik fő akadály, hogy az ott dolgozó elvtársak előtt állandó problémát képez az ország déli határain folyó operatív munka. A kémelhárítási feladatok meggyeviszonylatban igen hiányosak, mivel a megyeszékhelyen kívül a júrasok csaknem egyáltalán nem foglalkoznak ilyen feladatokkal. A központi osztály létszáma ahhoz kevés, hogy az egész megyét át tudná fogni.

Hasonló módon létszámproblémával küzd a mezőgazdaság, valamint a belső elhárítás vonala is. A mezőgazdaság eredményesebb munkáját akadályozza még a megfelelő közlekedés hiánya.

3. sz. melléklet

Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság
III/III. Osztálya Szeged

Szigorúan titkos!

Tárgy: Március 15.-vel kapcsolatos nem szervezett eseményekről

F E L J E G Y Z É S

Szeged, 1988. március 15.

- Operatív tiszti figyelés alapján jutott tudomásunkra, hogy a mai napon a Nagyállomásról mintegy 100-120 fő fiatal, akik ruházatuk, illetve ruházatukon kokárda kitévése alapján feltételezhető, hogy a budapesti rendezvényeken való részvételi szándékkal utastak a 06,34 órás gyorsvonattal a fővárosba.

Intézkedés:

A délutáni és az esti órákban Budapestről érkező vonatok ellenőrzésének megszervezése, illetve a felutazók létszámának jelzése a központi osztálynak.

- Rendőri bejelentés alapján jutott tudomásunkra, hogy Szegeden a Hunyadi tér 22. sz. alatt és az Árvis u. 4/B sz. alatti házak falára ismeretlen elkövető(k) fekete színű sprayvel kb. 40x40 cm-es fordított horogkereszteket festett(ek). A bejelentés 08,00 órakor érkezett.

Intézkedés:

A helyszíni szemrevételezése, fotókésszítés.
Intézkedés az eltávolításra, a környéken adatgyűjtés.

- Rendőri és állampolgári egyidejű bejelentés alapján jutott tudomásunkra 09,15 órakor, hogy ismeretlen tettes(ek) közvetlen a tervezett koszorúzási ünnepség előtt Szőregen a Szőregi-oszta Emlekmű talapszátát sötétkék/fehér színű olajfestékekkel horogkereszt alakban leöntötté(k).

Intézkedés:

A helyszíni rendbehozatala az ünnepség kezdetére (09,30 h).
Adatgyűjtés az elkövető(k) felderítésére és a központi osztály tájékoztatása.

- 3/a rendszabályon keletkezett információ szerint egy "Mészga" becenevű férfi 11,36 órakor felhívta a Nagypostáról az 53-903 számú telefonállomást, ahol "Satnya" jelentkezett, mivel "Szepi" még aludt. "Satnya" elmondta, hogy az este nagyot bulistak - verseket olvastak, felolvastak -. "Mészga" megjegyezte, sajnálja, hogy elaludt, így nem tudott Budapestre felutazni, bár szándékában állt. Javasolta, hogy az esti órákban szedjék le a Kárász utcán keresztben kifüggesztett vörös sáslót, mert "mi a fasznak van az ott". Megállapodtak, hogy "Mészga" félórán belül felkeresi "Satnyáékat".

Megjegyzés:

A telefonállomás tulajdonosa dr. Szepesvári Elemér, orvos, Szeged, Törögtő u. 26/A sz. alatti lakos.

Intézkedés:

A Szegedi Rendőrkapitánysággal közösen megszervezzük a Kárász utca környékének éjszakai biztosítását.
A személyek alapellenőrzését elvégezzük.

- Állampolgári bejelentés alapján jutott tudomásunkra 13,15 órakor, hogy Szegeden, az Esperantó u. 3-5. sz. alatti Szakszervezetek Megyei Tanácsa Székháza Hétvezér utcai falára ismeretlen elkövető(k) fekete színű sprayvel egy kb. 40x40 cm nagyságú horogkeresztet festett(ek).

Intézkedés:

A helyszíni szemrevételezése, fotókészítés, helyszíni adatgyűjtés az elkövető(k) felderítésére.

- Rendőri észlelés útján jutott tudomásunkra 14,50 órakor, illetve 16,45 órakor, hogy Szegeden a Hétvezér u. 21., a Pálosirta u. 17/B, a Bodzafa és a Hétvezér u. sarkán és az Árva u. 22. sz. alatti házak falára ismeretlen elkövető(k) kb. 40x50 cm nagyságú horogkereszteket, Dávid-osillagot, "Teivel ruszkik!" feliratot festett(ek).

Intézkedés:

Helyszíni szemle megtartása, adatgyűjtés az elkövető(k) felderítésére.
Az előző falfestésekkel összefüggésbe hozva a fentieket jelentettük a BM Főigazgatóságnak, illetve a központi osztálynak.

A Szegedi Rendőrkapitányság és az Állambiztonsági Szerviz éjszakai portyaszolgálatot teljesítő állományát eligazítottuk.

Balog Viktor r. szds.
/Balog Viktor r. szds./
osztályvezető

4. sz. melléklet

MSZMP Csongrád Megyei Bizottsága
Társadalompolitikai Csoport
S z e g e d

határ 10

2. sz. közvéleménykutatás

1989. június

A megye párttagsága körében 11 kérdésből álló, néhány időszakos politikai kérdéssel kapcsolatban közvéleménykutatást végeztünk kérdőívvel. Az értékelésre - a kiküldött 240-ből - 169 kérdőív (70,42 %) érkezett be. Megyéből 100, Szegedről 69. Részletezve:

a/ megyéből: Csanádpalota 2, Csongrád 30, Hódmezővásárhely 4, Makó 36 (ebből Pitvaros 11), Mórahalom 2, Mindszent 20, Szentes 6.

b/ Szegedről: JATE 5, Juhász Gyula Tanárképző főiskola 1, Középfoku Oktatási Intézmények Pártbizottsága 9, Munkásőrség Szeged és Környéke Baráti Köre 2, Münnich Ferenc Társaság 1, IV.sz. Lakóterületi Pártbizottság 7, Olajipar 3, SZBK 13, Szeged 28.

A kérdőívek feldolgozása után az alábbi adatsorokat kaptuk.

I.

1. Mi az Ön véleménye Nagy Imre politikai ártértékeléséről?

a/ reformpolitikus volt, politikailag rehabilitálni kell	114 fő (67,45 %)
b/ a szocializmus árulója volt, megérdemelte a sorsát	4 fő (2,37 %)
c/ számomra közömbös	7 fő (4,15 %)
d/ nem tudok állást foglalni	43 fő (25,44 %)
nem válaszolt	1 fő (0,59 %)

- 2 -

Indoklás:

- a/ Ő volt az első magyar miniszterelnök, aki a sztálini modell főlváltását akarta megvalósítani. Újszerű szocializmust kívánt megteremteni - 40 évvel ezelőtt megelőzte korát - ami napjaink feladata. Fizikai megsemmisítése egyenlő a kommunizmus lejáratásával. Tevékenységét, politikáját reálisabban kellett volna megítélni. Haláláig kommunistának vallotta magát, a nép, a haza, a szocializmus ügyéért a legjobb képességei szerint küzdött. Jelentős politikus volt, aki felismerte a sztálini rendszer reformjának szükségességét. Az 1989. június 16-án elhangzott beszédek is az előbbiekre utalnak.
- b/ Szövetkezett a rendszer megdöntésére váró erőkkel és árulóvá vált. sokat tehetett volna a lincselések ellen, de hagyta elsodorni magát az akkori ellenforradalmi erőktől. Az utolsó napjaiban utat nyitott és teret adott az ellenforradalomnak.
- c/ A saját és családom jelene és jövője, valamint a társadalom jövője is fontosabb számomra, túlzás amit most művelnek Nagy Imre érdekében.
- d/ Amit eddig tanultunk, az merő ellentéte annak, amit most állítunk. Csak egy igazság lehet. Vajon melyik az? Nem áll rendelkezésünkre kellő hiteles információ a kérdés eldöntéséhez. Fél éve foglalkozunk már ezzel az ügyel, le lehetne már zárni végérvényesen, hisz már megadták a kellő tiszteletet.

Egyedi vélemények:

- "Vagy 32 éven át félrevezettek, vagy most vezetnek félre" (BM Rendőrkapitányság Makó)
- "Sok az egymásnak ellentmondó értékelés" (IV.sz. Lakóterületi PB Szeged)
- "Nem tudom az ellenkezőjét azonnal elfogadni, amit évek óta a fejembe vertek. Vagy mégis más az igazság?" (Csongrád)

2. Őn szerint az alábbiak közül melyek voltak a jellemzői az 1956. október 23. - november 4-e közötti eseményeknek? (többet is megjelölhet!)

a/ Ellenforradalom	72 fő (42,61 %)
b/ forradalom	27 fő (15,97 %)
c/ népfelkelés	110 fő (65,09 %)
d/ harc a nemzeti függetlenségért	58 fő (34,32 %)
e/ nem tudja	16 fő (9,46 %)

- 3 -

Indoklás: nem lehet egy jelzős állítással jellemezni ezt az ellentmondásos folyamatot. Forradalomnak, népfelkelésnek indult, s ellenforradalomba torkollott. Forradalmi helyzet alakult ki, tehetetlen vezetés, elnyomott nép megelégtelte a kor vezetésének hibáit, politikáját - jellemző vonásai ennek az időszaknak. Talán több halott lett volna, ha nincs közbelépés. Sok válaszdadónak nincs személyes élménye erről az időszakról.

Egyedi vélemények:

- "Az iskolában ellenforradalomként tanították. Most népfelkelés! Nem tudom eldönteni, melyik az igaz! - akkor még gyerek voltam, a történelemben nem így tanultam." (Mindszent)
- "32 éven át ellenforradalomról beszéltünk, most népfelkelésről, nem tudom melyik az igaz - a sok különböző információ bizonytalanná tett a megítélésben" (BM Rendőrkapitányság Makó).
- "A haladó gondolkodók változást akartak, felkelés volt, de a végén már sok kegyetlenkedést követtek el a közéljük keveredett köztörvényes bűnözők" (Hódmezővásárhely).
- "A sztálini politikát máshogy nem lehetett megváltoztatni" (Mindszent).

3. Milyennek ítéli a magyarországi reformfolyamatot?

a/ gyors	42 fő (24,85 %)
b/ lassú	78 fő (46,16 %)
c/ megfelelő ütemű	25 fő (14,78 %)
d/ nem tudja megítélni	23 fő (13,62 %)
nem válaszolt	1 fő (0,59 %)

Indoklás:

A társadalmi, politikai reform gyors, a gazdasági rendkívül lassú, néha a kapkodás jelei is megmutatkoznak.

Egyedi vélemények:

- "Sokkal gyorsabbnak kellene lennie, de a 40 év "nevelése" miatt túl nagy a tehetetlensége a társadalomnak" (Szeged).

- 4 -

- "Mihez mérjem a "gyors" vagy "lassú" ütemet? Nincs is megfogalmazva: mit takar a reform?" (Szeged, IV.sz. Lakóterület).
- "Türelmetlenség, bizalmatlanság tapasztalható. Ezért a várakozásnak megfelelően gyorsítás szükséges" (Mindszent).
- "A reformok jók, csak sajnos néhányan túlságosan is ragaszkodnak a "székhöz", ami nagyon lassítja a folyamatokat" (Hódmezővásárhely).
- "Kissé kapkodó" (Szeged, SZBK).

4. Ön szerint az MSZMP vezetésének milyen reformokkal kapcsolatos magatartása? (több választ is jelölhet)

a/ hátráltatja, fékezi a változásokat	26 fő (15,38 %)
b/ már túl messze ment a változásokban	28 fő (16,56 %)
c/ feladata a szocializmust	14 fő (8,28 %)
d/ megosztott a reformok ügyében	131 fő (77,52 %)
e/ nem tudja megítélni	5 fő (2,96 %)

Indoklás:

A vezetés megosztott a reformok ütemét illetően, kevésbé tudja kifejezni és képviselni a párttagság véleményét. Az elméleti alapok tisztázatlanok.

Egyéni vélemények:

- "Személyi és érdekösszefonódások akadályozzák a döntésekben gyökeresen eltérő össze nem egyeztethető reformfelfogások ütemét" (Szeged).
- "Sok a felelőtlen, át nem gondolt kinyilatkozás" (Csongrád).
- "A tömegek várják a határozott, gyors döntéseket" (Zákányszék)
- "Bizony már majdnem mindent feladunk és minden egyes vitakérdésben mi veszítünk" (Szeged, IV.sz. Lakóterületi PB)

- 5 -

5. Az MSZMP alábbi vezető politikusai közül Ön kit (kiket) tart igazán rokonszenvesnek? (Többet is jelölhet!)

a/ Grósz Károly	42 fő (24,85 %)
b/ Hámori Csaba	14 fő (8,28 %)
c/ Iványi Pál	31 fő (18,34 %)
d/ Jassó Mihály	22 fő (13,02 %)
e/ Németh Miklós	128 fő (75,73 %)
f/ Nyers Rezső	102 fő (60,35 %)
g/ Pozsgay Imre	75 fő (44,37 %)
h/ Tatai Ilona	14 fő (8,28 %)
i/ Vastagh Pál	88 fő (52,07 %)
nem válaszolt	1 fő (0,59 %)

Megjegyzés: 1 válaszadó Horn Gyula és Szűrös Mátyás nevét is rögzíti (0,59 - 0,59 %).

6. Helyesli-e, hogy az MSZMP-ben áramlatok, platformcsoportok szerveződnek?

a/ igen, ez a pártdemokrácia szerves része	90 fő (53,25 %)
b/ igen, de megosztja a pártot	51 fő (30,18 %)
c/ nem, mert aláássa a pártegységet	21 fő (12,42 %)
d/ nincs álláspontja	7 fő (4,15 %)

Indoklás:

Mivel nem egy ember álláspontja érvényesül - tükröződik a sokszínű tagság véleménye - így jobban érvényesül a pártdemokrácia. Fokozni kell a politikai-, a vitakulturát. A különböző áramlatok, vélemények jobban előbbre tudják vinni a párt ügyét.

Egyedi vélemények:

- "A megosztottság gyengíti az MSZMP esélyeit az ország vezetésében , a választások megnyerésében" (Mindszent).
- "Minden platform a frakció melegágya. A frakciók pedig a pártegység megbontásához, végső soron pártszakadáshoz vezethet" (Szeged, IV.sz. lakóterület)

- 6 -

- "Megosztott, nem egységes párttal nem lehet választást nyerni, mert a választók elveszítik bizalmukat" (Szeged).

7. Az alábbiak közül mely platformokat olvasta Ön? (Megjelentek a Népszabadságban)

a/ reformkörök platformszervezete	106 fő (62,72 %)
b/ marxista egységplatform (Ribánszki Róbert)	71 fő (42,01 %)
c/ "Összefogás" platform (Berecz János)	57 fő (33,73 %)
d/ népi demokratikus alternatíva platform	36 fő (21,31 %)
e/ nem ismeri egyiket sem	36 fő (21,31 %)
nem válaszolt	7 fő (4,15 %)

8. Ezen áramlatok közül melyikkel szimpatizál leginkább?

a/ reformkörök mozgalma	81 fő (47,97 %)
b/ marxista egységfront (Ribánszki Róbert)	7 fő (4,14 %)
c/ "Összefogás" platform (Berecz János)	23 fő (13,65 %)
d/ népi demokratikus alternatíva	12 fő = 7,10 %)
a/ nem szimpatizál egyikkel sem	40 fő (23,66 %)
nem válaszolt	6 fő (3,54 %)

Indoklás:

A reformkörök az előrelépés és a haladás képviselői, a szélesebb párttagság óhaját fogalmazzák meg a kor szellemének megfelelően. A legösszefogottabb, legkidolgozottabb, logikus reformrendszert fogalmazzák meg, konkrétak a javaslatok is. Programjában a megújulást akarják szocialista alapon. Ha a párt vezető párt kíván lenni, akkor igazi reformszellemű néppárttá kell válnia.

Egyéni vélemények:

- "Egyikkel sem szimpatizálok különösebben. A racionalitás mindegyikből hiányzik, mint az egész MSZMP-ből" (Csongrád).
- "Egyiket sem, mert a gazdaság kilábalására nincs konkrét tervük (csak a hatalomba akarnak bekerülni)" (Makó FÉG).

- 7 -

- "Nem meggyőzőek az érveik. Megfelelő tömegbefolyása nincs egyiknek sem" (Szeged, IV.sz. lakókörzet).

9. Ön szerint milyen esélyei lennének az MSZMP-nek, ha a közeljövőben választásokra kerülne sor?

	<u>1989. jun.</u>	<u>1989.márc.*</u>
a/ kiszorítanák a hatalomból	24 fő (14,21 %)	4,6 %
b/ kisebbségbe kerülne (kevesebb mint 40 %)	59 fő (34,91 %)	14,9 %
c/ kismértékű többséget szerezne (40-60 %)	67 fő (39,65 %)	50,0 %
d/ biztos többséget szerezne	9 fő (5,32 %)	18,0 %
e/ nem tudja	9 fő (5,32 %)	12,5 %
nem válaszolt	1 fő (0,59 %)	-

* Megjegyzés: 1989. március hónapban - más összetételű válaszadóktól - nyert adatokat közöljük.

Indoklás:

Itt ennél a kérdésnél oszlanak meg a vélemények a legjobban, legkritikusabban. Néhány jellemző válasz:

- "Nagyon sokan nem valami mellett, hanem az MSZMP ellen fognak szervezni. A vidék lehet bázisa az MSZMP-nek" (Csongrád).
- "A katasztrofális gazdasági csőd miatt a párt elveszítette hitelét" (Szeged SZBK).
- "A tömegbázisára még ma is támaszkodni tud" (Mindszent).
- "A jelenlegi politikai helyzetben kisebbségbe kerülne a városokban" (Pitvaros).
- "A lakosság jelenlegi politikai hangulata, a pártvezetők lebukásai nem biztosítják jelenleg a győzelmet" (Makó BM).

- 8 -

- "Az alternatívok sem 'csillognak' még, inkább az MSZMP-vel szembeni ellen-szenvnek köszönhetnék a győzelmüket" (Szeged).
- "A tömegek egy részét megszedítik az alternatív szervezetek felelőtlen ígé-retei. Másik része nem foglal állást" (Makó).

10. Mi a véleménye az MSZMP munkahelyi és lakóhelyi szerveződésekéről?

	<u>1989. jun.</u>	<u>1989. márc.*</u>
a/ mindenképpen a munkahelyen kell maradni	21 fő (12,43 %)	(12,9 %)
b/ csak a lakóterületen lesz jövője a politizálásnak	51 fő (30,18 %)	(23,3 %)
c/ mindkét helyen szükség lesz párt- szervezetekre	86 fő (50,89 %)	(54,5 %)
d/ a munkahelyi szervezeten keresztül kell érvényesíteni a párt politiká- ját	6 fő (3,55 %)	(5,7 %)
e/ nincs határozott véleménye	5 fő (2,95 %)	(3,1 %)
nem válaszolt	-	(0,5 %)

*Megjegyzés: 1989. március hónapban - más összetételű válaszadótól nyert ada-
tokat közöljük.

Indoklás:

Fokozatosan célszerű a lakóterületi alapszervezetekbe való átáramlás az ön-kéntesség elvét is figyelembe véve. A munkahelyeken dolgozni kell, biztosí-tani kell az esélyegyenlőséget a szerveződő pártoknak is. A fő politikai te-vékenységet a lakóhelyen kell folytatni, de a munkahelyeken is érvényre kell juttatni a párt politikáját.

Egyéni vélemények:

- "Lakóhelyen politizáljon egyetemi tanár, rendőr, katona, munkás. Megszűnne az elszigetelődés egymástól, jobban ismernék egymás gondjait. De ehhez meg kell szüntetni a lakóterületi pártszervek lebecsülését és egyben meg kell erősíteni" (Szeged, IV. sz. lakóterület).

- 9 -

- "A munkahelyen tevékenykedő párttagság még idegenkedik a lakóhelyi szervezetbe tömörítéstől" (Makó).
- "Községekben inkább a munkahelyi, városokban mindkét helyen célszerűnek látszik pártszervek alakítása, működtetése" (Csanádpalota).
- "Kivéve a párt politikáját ideológiailag gazdagító szellemi műhelyeket (kutatóintézetek, egyetemek stb.)" (Szeged).
- "A jelenlegi helyzetben szerintem még nem lehet feladni a munkahelyi szervezeteket" (Hódmezővásárhely).

11. Véleménye szerint hogyan lehetne erősíteni a lakóterületi pártmunkát?

	<u>1989. jun.</u>	<u>1989. márc.*</u>
a/ pártmegbízattal ki kell küldeni a legaktívabb párttagokat a körzeti alapszervezetekbe	15 fő (8,87 %)	(18,5 %)
b/ önkéntes legyen a választás	80 fő (47,35 %)	(42,7 %)
c/ aki akar, alakíthasson, ha társakat talál, új lakóhelyi alapszervezeteket	56 fő (33,14 %)	(21,3 %)
d/ nincs szükség a lakóhelyi párt-szerveződésekre	9 fő (5,32 %)	(3,6 %)
e/ nincs határozott véleménye	8 fő (4,73 %)	(11,3 %)
nem válaszolt	1 fő (0,59 %)	(2,6 %)

*Megjegyzés: 1989. március hónapban - más összetételű válaszadóktól - nyert adatokat közöljük.

Indoklás:

Az egyes párttag dönthesse el, hol akarja tagsági viszonyát fenntartani. Helyette senki ne döntsön. Az új szervezeti szabályzat szabályozza a lakóterületi alapszervezetek működését, feltételeit. Fel kell vállalni a lakóterület mindennapi gondjait.

- 10 -

Egyéni vélemények:

- "Ha megszűnik a munkahelyi szervezet, a párttagok 70-80 %-a nem menne ki a lakóterületekhez" (Hódmezővásárhely).
- "A tanácsi és parlamenti választások, esetleges népszavazás esetén az azonos lakóterületen élő MSZMP tagokat szervezni kell" (Makó).
- "A többpártrendszer működtetése esetén nem tudom elképzelni a munkahelyi pártszervezetek igazi működtetését" (Makó).
- "A megbízatás ideiglenes jellegű legyen" (Szeged, IV.sz. lakóterület).
- "Ér kell vállalni a lakóterület mindennapi gondjait" (Szeged, SZBK).
- "A lakóterületi pártmunka csak akkor fog erősödni, ha a párttagok belátják, hogy a lakóhelyi politizálás legalább olyan fontos, mint a munkahelyi" (Csongrád).

II.

A kérdőíveket kitöltő személyek statisztikája

1. Hol lakik?

a/ Szegeden	63 fő (37,28 %)
b/ a megye más városaiban	66 fő (39,06 %)
c/ községekben	40 fő (23,66 %)

2. Életkora?

a/ 20 év alatti	1 fő (0,59 %)
b/ 21-30 év közötti	22 fő (13,02 %)
c/ 31-40 év közötti	56 fő (33,14 %)
d/ 41-50 év közötti	58 fő (34,32 %)
e/ 51-60 év közötti	22 fő (13,02 %)
f/ 61-70 év közötti	9 fő (5,32 %)
g/ 71 év feletti	1 fő (0,59 %)

- 11 -

3. Hány éve párttag?

a/ 5 évnél kevesebb	13 fő (7,69 %)
b/ 5-10 éve	35 fő (20,72 %)
c/ 11-20 éve	68 fő (40,24 %)
d/ 21-30 éve	37 fő (21,89 %)
e/ 31-40 éve	8 fő (4,7 %)
f/ 40 évnél több	8 fő (4,73 %)

4. Legmagasabb állami iskolai végzettsége?

a/ 8 általánosnál kevesebb	2 fő (1,18 %)
b/ 8 általános	6 fő (3,66 %)
c/ szakmunkásképző, szakiskola	25 fő (14,79 %)
d/ középiskola, technikum	68 fő (40,24 %)
e/ főiskola, egyetem	68 fő (40,24 %)

5. Foglalkozása?

a/ tanuló	1 fő (0,59 %)
b/ aktív dolgozó	153 fő (90,53 %)
c/ nyugdíjas	15 fő (8,88 %)

6. Munkájának jellege, ha a válaszadó aktív dolgozó?

a/ fizikai munkás	31 fő (20,13 %)
b/ közvetlen termelésirányítás	16 fő (10,39 %)
c/ vezetői munka	31 fő (20,13 %)
d/ alkalmazotti munka	29 fő (18,82 %)
e/ értelmiségi, szellemi munka	46 fő (29,88 %)
f/ egyéb - tanuló	1 fő (0,65 %)

S z a g e d, 1989. július

Társadalompolitikai Csoport

Sipos József

ZÁRSZÓ - TÉMÁNK ÉS A TÖRTÉNÉSZ-POLITIKUSOK

A Nagy Imre Társaság Országos Elnöksége nevében köszönöm Szeged város és az Ifjúsági Ház vezetésének és munkatársainak, hogy konferenciánkhoz optimális feltételeket biztosítottak.

Köszönöm előadóinknak az értékes előadásokat. Mindenekelőtt Nagy Imre unokájának, Jánosi Katalinnak, hogy elfogadta a konferencia fővédnöki tisztségét, és megrázó emlékezését arról, hogyan élte meg nagyapja mártírhalálát 1958-ban és újratemetését 1989-ben. Köszönöm Bíró Zoltánnak, az egykori MDF első elnökének, a Rendszerváltás Történetét Kutató Intézet főigazgatójának, hogy elfogadta meghívásunkat, s előadásában nemzetközi- és országos összefüggésekbe ágyazta konferenciánk témáját. Megköszönöm előadóinknak, hogy az események egykori résztvevőjeként felidéztek emlékeiket, vagy tudományos kutatóként, dokumentumokra alapozva történelmi elemzést adtak az 1989 és 1956 helyi és országos eseményeiről. Konferenciánkunk külön értéket adott, hogy különféle pártállású egykori szereplők osztották meg egymással és a közönséggel emlékeiket, véleményüket, értékelésüket.

Témaválasztásunk

Témaválasztásunkat indokolja, hogy a politikatörténeti szakirodalom még nem foglalkozott érdemben és részletesen az itt felvetett kérdésekkel. Különösen elhanyagolták az 1956-os forradalom és szabadságharc, valamint az 1989–90-es rendszerváltás közötti összefüggések és eltérések vizsgálatát. Az MSZMP-n belüli politikai harc bemutatását. A konzervatívok és a reformerők közötti küzdelmet. Alig írtak az MSZMP-n belüli reformkörök mozgalmáról: annak politikai ideológiájáról, a párton belüli nyomásgyakorló képességéről. A reformelkötelezett politikusokkal – például a Nyers Rezsővel, Pozsgay Imrével, Németh Miklóssal és Horn Gyulával – való együttműködésükről. Arról is keveset tud a közvélemény, hogy a reformkörök hogyan segítették az állampárt vezetőit a demokratikus ellenzékkel való meg egyezéshez, végső soron a békés rendszerváltáshoz.

A magyar rendszerváltásról már 1996-ban megjelent egy angol nyelvű nagyhatású mű, Tőkés Rudolf, az USA-ban élő magyar professzor *„Kialkudott forradalom„* című könyve. E könyv 1998-ban jelent meg magyarul. Tőkés a rendszerváltás folyamatát vizsgálva nem foglalkozik érdemben az MSZMP reformköreivel. Csupán

az 1989. április 15-i kecskeméti Reformműhely tanácskozásról írt néhány fontos mondatot (334. o.).

Ezen megbotránkozva Ágh Attila, Géczi József és jómagam a rendszerváltás 10. évfordulóján, 1999-ben – a Reformkörök Alapítvány támogatásával – kiadtuk a *„Rendszerváltók a baloldalon”* című dokumentumkötetet. Az abban közölt dokumentumok persze csak évek múlva kerültek be az új szintézisekbe.

Talán ezért is Tőkés Rudolf könyvénél csak néhány mondattal tudhatunk meg többet a reformkörökről és tevékenységükről Romsics Ignác *„Volt egyszer egy rendszerváltás”* című, 2003-ban megjelent könyvéből. Ő a kecskeméti tanácskozás összegzése után azt is megjegyezte, hogy a reformkörök 1989. május 20–21-i szegedi találkozóján már *„110 reformkör több mint 400 küldöttje vett részt”*. (139. o.)

A rendszerváltásról és az MSZMP akkori politikájáról, de a reformkörök tevékenységéről is már sokkal részletesebben írt Ripp Zoltán *„Rendszerváltás Magyarországon 1987–1990”* című könyvében, amely 2006-ban jelent meg. Ő rendszerezen idéz a *„Rendszerváltók a baloldalon”* című kötetünkben közölt dokumentumokból. Részletesen foglalkozik a visszarendeződés veszélyével, 1956 párton belüli átértékelésével és annak hatásával, a reformkörök megszerveződésével, politikai sajátosságaival és az elmaradt pártszakadással, illetve az MSZP létrejöttének ellentmondásaival. (326-334. o.)

Ezt követte Novák Zoltán budapesti reformkörökről írt munkája, amely a vidéki és a fővárosi reformkörök közötti ellentéteket a népi–urbánus vitára vezette vissza. Szerintem alaptalanul! Az 1998-as vitáink ugyanis nem arról szóltak. A budapesti reformkörök vezetői és tagságának egy része nagyon közel került a neoliberális ellenzéki pártok koncepciójához, és egyre inkább teljes rendszerváltást akart. A vidéki reformkörösök pedig megelégedtek volna a modellváltással, vagyis a többpárt-rendszerrel, amit a demokratikus szocializmus keretei között képzeltek el.

A Reformkörök Alapítvány anyagi támogatásával jelent meg a Csongrád megyei reformkörök kezdeményező szerepét dokumentáló kötetünk. 2009-ben pedig a *„Reformszocialisták Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 1988–1989-ben”* című kötetünk, amit Németh Péterné Dikán Nóra vezetésével Réfi Attila és Szabó Róbert szerkesztettek. Kiadványaink közül e munkát tartom a legalaposabbnak, mert pontos és szakszerű hivatkozásokkal van ellátva. E kötet nemcsak a megyei pártbizottság és az ottani reformkörösök dokumentumaiból válogatott, hanem az akkori megyei ellenzéki pártok és egyesületek irataiból és vitáiból is.

E tudományos munka folytatása a mai tanácskozásunk. Ezért is örülünk, hogy eljöttek az egykori ellenzéki pártok – MDF, SZDSZ, FIDESZ – akkori helyi vezetői és felidéztek tevékenységüket, kifejtették véleményüket. Ugyanez érvényes az akkori egyetemi és civil szervezetek, valamint a sajtó képviselői által elmondottakra is.

A részükről elhangzottak differenciáltabbá, párthovatartozástól függetlenebbé, objektívebbé teszik véleményalkotásunkat a rendszerváltásról.

Erre a szemléletre nagy szükségünk van mostanában, amikor kiéleződtek a politikai viták a mai kormánypártok és az ellenzéki pártok között, amikor javában zajlik a rendszerváltás kisajátítása, az akkor történtek átírása.

Előadóiink tudatosították: az 1956 októberi eseményeket először az MSZMP KB által felkért történelmi albizottság (Berend T. Iván, Ormos Mária akadémikusok és Földes György) minősítette „népfelkelés”-nek. 1989 január végén Pozsgay Imre ennek a bizottságnak a véleményét hozta nyilvánosságra! A szakértők által írt teljes anyagot – ami az 1945–1988 közötti teljes időszakot áttekintette – az MSZMP Társadalmi Szemle című folyóiratában jelentették meg. A párton belüli konzervatívokkal és a demokratikus ellenzékkel folytatott vitákban a reformkörök a történelmi albizottság és Pozsgay mellé álltak. Nagy Imrét pedig mártír miniszterelnöknek tartották. A Somogy megyeiek már március elején nyilvánosan megfogalmazták Nagy Imre mártírságát. Április elején a budapesti reformkörök pedig kimondták: Nagy Imre politikai gyilkosság áldozata lett, ezért a forradalom és szabadságharc mártír miniszterelnöke. Május 20–21-én a reformkörök szegedi tanácskozása pedig már Nagy Imre és társai nyilvános újratemetését és rehabilitálását követelte. A reformkörök sürgették az MSZMP vezetése és az Ellenzéki Kerekasztal korábban megszakadt tárgyalásainak folytatását. Mindezzel sietteték Grósz Károly és a tárgyalásokat ellenző konzervatívok bukását. Az MSZMP-ben jól szervezett belső ellenzékként működő reformkörök és reformpolitikuskok elősegítették az állampárt legitimitásának lebontását. Ezzel hozzájárultak a rendszerváltás kompromisszumos, békés jellegéhez. Ez legalizálta/legalizálja a rendszerváltás utáni baloldalt, köztük elsősorban az MSZP-t és annak tagjait.

Ezt a fontos legitimációs összefüggést nem lehet jobboldali „komcsizással” elintézni, mint azt 2016 őszén a jobboldal, a FIDESZ-KDNP és kormánya nyíltan csinálta. Velük szemben – nekünk e konferencia szervezőinek – az volt a célunk, hogy a fordítottját bizonyítsuk be. Úgy vélem, ez sikerült.

Viták Nagy Imréről

Igen fontos vitatéma Nagy Imre tevékenységének megítélése. Erre már Jánosi Katalin is utalt. A forradalom és szabadságharc 60.-ik évfordulóját a kormányzati intézmények nem az '56-os események eddigieknél objektívebb feltárására használták fel. Ellenkezőleg! Mint azt előadásában Jánosi Katalin elmondta: „*Nagy Imre nevének említése, arcképe is ,aktuálpolitikai provokációnak’ lett nyilvánítva. Arcmását kiretusálták, tevékenységének még a nyomát is kitöröltették, ahol fellelték, nevének, szerepének megörökítését az 56-os emlékbizottság egy fillérrel sem támogatta.*”

E megállapítások igazságát bizonyítják Schmidt Mária – az 1956-os emlékév kormánybiztosa – nyilatkozatai. Így például a *Heti Válasz* 2016. október 27-i számában tett elhíresült megállapítása: Nagy Imre „*SZÉPEN HALT MEG, DE NEM Ő AZ IGAZI HŐS*”. Szembeállította vele a „pesti srácokat”, akiket viszont HŐSÖK-NEK nevezett. A kormány befolyása alatti intézetek összehangolt propagandáját bizonyítja – többek között – az is, hogy a *Magyar Hírlap* 2016. november 3-ai számában lényegében ezt állította Szakály Sándor, a Veritas Történetkutató Intézet főigazgatója is. Véleménye így hangzik: „*Nem a sértett kommunista értelmiségiek, nem Nagy Imre és hívei voltak 1956 főszereplői, hanem azok az egyetemi hallgatók, értelmiségiek, munkások, akik október 23-án délután és este spontán megmozdulásokkal elindították a forradalmat.*”

De Szakály Nagy Imréről és nemzeti kommunista híveiről differenciáltabban fogalmaz, mint Schmidt Mária. Elismeri, hogy a „*forradalom előkészítésében, a társadalmi elégedetlenség kinyilvánításában volt szerepük a kommunista értelmiségieknek, a Petőfi Körnek...*” Elismeri, hogy „*Nagy Imre végül rátalált a tömegekre, és átállt a felkelők oldalára. (...) felmondta a Varsói Szerződést, és kinyilvánította az ország semlegességét, amelynek védelmére a négy nagyhatalom segítségét kérte.*”

Egyébként Szakály – hadtörténészként – úgy véli, hogy a Néphadseregben szolgáló „*akkori felelős parancsnokok jól látták, hogy az ellenállás fölösleges vérontást idézne elő.*” E realitás kimondása után a pesti srácokról viszont így nyilatkozott: „*éppen azért tiszteletre és csodálatra méltó hősök, mert katonai szempontból reménytelen volt a harcuk, és ezt többnyire ők is tudták.*” Szakály nem érzi e két állítása között feszülő ellentmondást?

E kormányzati szemlélet és módszer számunkra történelemhamisítás. Ezért elfogadhatatlan! Hiszen Nagy Imre a forradalom és szabadságharc miniszterelnöke, híveinek többsége a forradalom vezetője volt. Ezek a kommunisták – akik ezért a halált is vállalták – szerintem szintén a forradalom és szabadságharc mártírjai és hősei.

Egyébként Ötvös István történész már azt a kérdést vizsgálja, hogy a forradalom és annak miniszterelnöke, Nagy Imre legitímen gyakorolták-e a hatalmat. Szerinte Nagy Imre csak a pártvezetés által kinevezett miniszterelnök volt. (Lásd: Ötvös István: *Legitim forradalom?* c. tanulmányát. Kommentár, 2016/5 3–9. p.) Ezzel szemben mi azt gondoljuk, hogy Nagy Imre már az október 23-án este felvonuló tömegtől megkapta a forradalmi legitimitást. Hiszen a százezres tömeg már akkor azt skandálta: „*Rákosit a Dunába, Nagy Imrét a kormányba.*” Tehát maga a forradalmi tömeg követelte Nagy Imre kinevezését. Ezzel Nagy Imre elnyerte az új forradalom legitimitását is. Ez előtt még az MDP vezetésének is meg kellett hajolnia. Nagy Imre és elvbarátai az új forradalmi követelések többségét is elfogadták.

Ezt tette az október 28-án elmondott híres rádióbeszédében is, és aztán is, amikor bejelentette a többpártrendszert, koalíciós kormányának megalakítását és a Varsói Szerződésből való kilépését.

Éppen ezért javaslom, hogy minden, hazáját szerető emberrel közös ügyeink legyenek a következők:

1. Az 1956-os forradalom és szabadságharc, illetve Nagy Imre, a forradalom miniszterelnöke történetének igazságosabb feltárása. Ehhez új kutatások kellene, és azokat szembe kell állítani a forradalom és szabadságharc 60-ik évfordulóján követett kormányzati és kormánypárti propagandával. Erre jó példa a Rainer M. János és intézete, illetve munkatársai által kezdeményezett és az Egri Egyetem által 2016 szeptemberében megrendezett három napos nemzetközi konferencia. Ide – az új kutatási eredményekhez – tartozik Rainer M. János: *1956, Nagy Imre és a szocializmus* c. tanulmánya. (Korunk, 2016 október)

2. Ez az új kutatási eredmény is azt bizonyítja, hogy Nagy Imre és hívei is demokratikusabb szocializmust akartak. Az '56-os forradalom követeléseinek összeállításában jelentősebb szerepet játszottak az egyetemisták és főiskolások, a népi fiatalok, a munkásság és a baloldali erők. Az akkori jobboldal nem volt politikai tényező!

3. Most – a 60. évforduló ünnepségein és tudományos konferenciáin – a jobboldali kormány-koalíció akarja kisajátítani a forradalmat. Főleg az oroszok elleni szabadságharcot. Ezért tolják előtérbe a „pesti srácokat”, nem beszélnek Nagy Imréről és híveiről, mert ők baloldaliak voltak. Ezzel a mostani ellenzéki pártok, elsősorban a baloldaliak és a liberálisok legitimitását akarják megkérdőjelezni!

4. Ezért közösen mondjuk ki: az 1956-os forradalom és szabadságharc az ifjúság, a munkásság tömegei, Nagy Imre és hívei, az akkori reformkommunisták, a kisgazda- és parasztpártiak, az akkori szociál- és kereszténydemokraták, tehát a magyar nép tömegeinek – köztük a pesti srácoknak – a közös műve volt. Ezért a forradalom nemcsak a jobboldaliaké, hanem minden magyar emberé.

5. Konferenciánkon láttuk, hogy a békés rendszerváltást nem csak a FIDESZ–KDNP akarta. Azt az akkori legnagyobb ellenzéki pártok, az MDF és az SZDSZ, valamint az akkori kormányzópárt, az MSZMP reformer vezetői is akarták.

6. Tehát akkor – 1989 szeptemberében –, amikor az MSZMP, mint kormányzópárt és az Ellenzéki Kerekasztal vezetői megállapodtak a békés rendszerváltás programjában, annak végrehajtását az akkori FIDESZ és KDNP vezetőinek és tagjának többsége is csak az akkori MSZMP reformereivel megkötött kompromisszum keretében látta megvalósíthatónak. Ezt a mostani jobboldali kormánypártok ki akarják törölni a társadalmi emlékezetből. Ezért is szükséges a rendszerváltás

vezetőinek, pártjainak és programjainak eddigieknél jobb feltárása. Ilyen közös feladatunk a saját pártjainkban akkor végzett munkánk leírása, elmondása, visszaemlékezések írása, korabeli fényképek, hanganyagok összegyűjtése stb.

7. Mert – mint láttuk – a kormánynak és az azt alkotó koalíciós pártoknak az '56-os forradalom 60. évfordulóján végzett propagandája történelmietlen. Ezért ezt az igazságtalan és torz, tehát hazug emlékezetpolitikát nem hagyhatjuk kritika nélkül. Közös ügyünk ennek megakadályozása!

Közös felelősségünk

Ne engedjük, hogy a múltunkat eltorzítsák: ebben a történész szakma legjobbjai, de a mérsékelt keresztény és nemzeti erők is a szövetségeseink.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc nem a semmiből keletkezett. Annak kezdeményezői az 1953-as „új szakasz politikájától” Nagy Imre és hívei, az akkori „reformkommunisták” voltak. Ők tevékenykedtek a Petőfi Körben. Ők álltak Nagy Imre mellé, ezért is lehetett a forradalom és a szabadságharc miniszterelnöke. Nagy Imre és halálraítélt társai a börtönben sem mondtak le a forradalom és a szabadságharc legfontosabb követeléseiről: a nemzeti függetlenségről és a demokratikus többpártrendszerrel. Ezért az életükkel fizettek!

Az egykori MSZMP reformpolitikusi, a reformszocialisták és a reformkörsők méltó utódai Nagy Imrének és társainak. Nélkülük nem lett volna békés rendszerváltás!

Ezt bizonyítják az itt elhangzott előadások is. Köszönjük Bíró Zoltánnak, Póda Jenőnek, Jankó Attilának, Csapó Balázsnak és Fehér Dénesnek – akik a rendszerváltás aktív ellenzéki politikusi voltak –, hogy a forradalom és a szabadságharc 60-ik évfordulóján higgadtan és objektíven mutatták be annak összefüggéseit a békés rendszerváltással.

VISSZAPILLANTÓ

Az emlékkonferencia programjában nem szereplő,
de kötetünk témájához szorosan kapcsolódó
dokumentumok, visszaemlékezések

Király Zoltán

ÜNNEPI BESZÉD 1989. MÁRCIUS 15-ÉN¹

„A mennydörgés azt mondja: Le térdeidre ember, az Isten beszél. A nép szava is megdördült és mondá: Föl térdeidről rabszolga, a nép beszél! Tartsátok tiszteletben e napot, melyen a nép szava először megszólalt. Márczius 15-e az, írájátok föl szíveitekbe és el ne felejtsetek. A magyar nemzet szabadsága e naptól kezdődik. A nép fölébredett, a nép követelte századok óta megtagadott jogait, a nép kivítta jogait, miknek láncait legközelebb találta.”

Jókai Mór vetette papírra e sorokat az 1848 március 15-én lezajlott vér nélküli forradalomról. Túlzás volna azt állítani, hogy a márciusi ifjak akkor a hivatalos nemzet óhajait fogalmazták volna meg, hiszen a fő- és köznemesség zöme mindaddig vonakodott elfogadni a közteherviselés, a polgári egyenjogúság elvét, mellyel a Pilvax ifjai a nemzeti szabadság ügyét azonosnak vélték. A kereskedő és iparúzó polgárság – amely Nyugaton a szabadságmozgalmak erejét adta – nálunk makacsul ragaszkodott szolgai kiváltságaihoz, a nemesség is túltett a maradiságban. S túlzás, hiszen a munkásság még nem volt számottevő réteg, a jobbagság pedig oly’ nyomorúságos helyzetben élt, hogy jó-szerivel még óhajtani sem tudta a szabadságot.

A tizenkét pont március 14-én még szinte magánügynek tűnt, egy maroknyi fiatal nyilvánította nemzeti üggyé, népi követeléssé. A március 15-ei pesti forradalom az értelem cselvetése volt. Pest értelmiségének legjobb szellemű ifjai művelték ezt, élükön a Vasváriakkal, Irinyiekkel és Petőfivel. Cselvetés volt ez, olyan tömegek érdekében, akik akkor még saját létükre is alig eszméltek, nemhogy érdekeikkel tisztában lettek volna. S az ifjakat e tettükben nem a hűvös számítás, hanem a lázas értelem, s a jog és erkölcs törvényeinek szigorú tiszteletben tartása vezérelte. A tizenkét pont március 14-én még tán magánóhaj volt, ám másnap, az elősereglett civilhad átérezte saját sorsa megformálásának történelmi szükségszerűségét. A tizenkét pont március 15-én egyetemes üggyé lett, a legegyetemesebben magyarrá. Azóta pedig megfellebbezhetetlen törvény, amelyet csak megszegni lehet, de megmásítani nem.

A pesti forradalom tette világossá az elvi igazságot, hogy az ország függetlensége egyet jelent polgárainak jogegyenlőségével. Március 15-e tette nyilvánvalóvá, hogy a nemzet önmagát kiskorúsítja és alázza meg, ha nem európai, demokratikus és parlamentáris módon nemzeti.

¹ Elhangzott 1989. március 15-én a szegedi Móra Ferenc Múzeum lépcsőjéről, az ellenzéki pártok által rendezett nagygyűlésen.

Március 15-e ma újra nemzeti ünnepünk. Évtizedek után most ismét őszintén, nyíltan és büszkén emlékezhetünk meg történelmünk eme legdicsebb eseményéről. Jóleső érzéssel tesszük. Ám nem feledkezünk, nem feledkezhetünk meg arról, hogy évtizedekig nem ünnepelhettük. Nem feledhetjük, hogy az 1948-tól meghatározó politikai hatalom – lett légyen az szélsőséges, avagy mérsékelt, racionalis diktatúra – évtizedekig kisajátította legnagyobb ünnepünket. Hol eltorzítva, saját céljai szerint használva, hol pedig hallgatásra kényszerítve róla polgárai többségét. Nem feledhetjük, hogy ez a politikai hatalom évtizedeken át kiskorúsította és megalázta a nemzetet. Mert ez a hatalom nem volt sem európai, sem demokratikus, sem parlamentáris. Európaiságunk a Balkánra szorult, a demokrácia jelzős szerkezetbe, a Parlament a hatalmi kalap bokréta-sokrába. Évtizedekig szenvedtük mindezek hiányát.

A hosszú hiány napjainkra igényt teremtett, akaratot edzett: a demokrácia igényét és akaratát. Igényt és akaratot elsősorban a mai ifjúságban. S a mai középnemzedékben is. Mi, együtt ahhoz a nemzedékhez tartozunk, amelynek tagjai csak a történelemkönyvekből ismerik a századforduló és a két világháború közötti politikai közéletet, hiszen születésünk a nagy világegés utáni időkre esett. Ahhoz a generációhoz tartozunk, akiknek felnőttként való eszmélésére nem nyomakodott rá az ötvenes évek hidegháborús szellemisége, nem viselték meg az értelmiséget nyomorító, koncepciós pereket, kuláklistát gyártó, személyi kultuszt, internálást, megalázást, halált hozó, félelmet szülő mindennapjai. S ahhoz a generációhoz tartozunk, akik még nem élhették át, nem tudhatták meg, mit jelent: demokratikus társadalom, állampolgári jogok, politikai pluralizmus, többpártrendszerű parlament. Milliók vagyunk olyan állampolgárok, akiket egy monolitikus társadalom építéséhez szellemi segédmunkásként alkalmaztak.

A mai Magyarország politikai közléte légüres térben zajlik. Legitimációs vákuum keletkezett. A régi hatalom legitimációja sohasem volt teljes, mára végképp megkopott. Ezzel a hatalom is számol, és hajlandó szembenézni helyzetével. Persze, vannak a hatalmon lévők között olyanok, akiknek a demokrácia nem csak egzisztenciájukat veszélyezteti, hanem megszokott hitüket, meggyőződésüket is. Körükben a félelem a szocializmus és a demokrácia fogalmai körül jelentkezik. Úgy gondolják, hogy mihelyt demokráciáról, pluralizmusról van szó, mihelyt a hatalom megosztásáról, politikai versenyhelyzetről – ez azonnal a szocializmus vereségét jelenti. Úgy gondolják tehát, hogy a szocializmus nem fér össze a demokráciával.

Ám nem csak a hatalom küszködik politikai légszomjjal. Az újonnan létrejött szervezetek, pártok, szövetségek legitimációja ugyancsak kétséges, hiszen vezetéségeik többnyire maguk jelölték magukat, nem pedig választották őket. Erről az oldalról pedig sokszor ez a vélemény hallik: a demokrácia nem fér össze a szocializmussal. Ha valaki demokráciát mond és nem határolja el magát a szocializmustól, máris félrevezetést

gyanítanak. Napjainkban e két szembenálló nézet, akarat jelenti azt a veszélyt, amivel szembe kell néznünk. S mindezt csak fokozza a gazdasági helyzet súlyos volta, és a politikai közélet azon sajátossága, hogy míg a felszínen pezsgő politikai élet bontakozik ki, addig, egyenlőre, hallgat a mély.

Legitimációs vákuum jellemzi a mai parlament munkáját is, mert évtizedekig csak a kibic szerepét osztották a képviselőkre, arra kárhoztatva őket, hogy a szavazógép részeként voksoljanak mindarra, amit mások, másutt már eleve eldöntöttek. Nem is történhetett ez másként, hiszen a kormány a választott párttestületek végrehajtó szerveként funkcionált. A parlamentnek felelős kormány csak formálisan létezett, a hatalom letéteményese és egyben végrehajtója, a valódi kormány a Politikai Bizottság volt. Ehhez a helyzethez igazodott a parlament helye, szerepe és összetétele is. A képviselők több mint kétharmados párttagaránya garantálta e politikai mechanizmus olajozott működését. Legitimációját e többség számára a demokratikus centralizmus elve jelentette, de sokkal inkább az, hogy a kontraszelektív káderpolitika a szervilizmus legjobb alanyait is biztos kézzel juttatta be az ország házába.

Mindezekkel együtt is 1989 március idusán joggal mondhatjuk: mi, magyarok ma egy új politikai vállalkozás kezdetén tartunk, egy új politikai vállalkozás részei lehetünk. Magyar modell formálódik. Magyar és európai, mert a napjainkban végbemenő átalakulás az európai fejlődéshez való visszakanyarodás lehetőségét kínálja. Közös célunk csak egy lehet, s ebben nemzeti közmegegyezés: a valóságos és minél teljesebb demokrácia megteremtése. Képviselési demokrácia, parlamentarizmus: pártok szabad működésével, ahol az állampolgárok közössége időközönként felülvizsgálhatja saját véleményét, felválthatja azt a tisztikart, amelyre a törvények meghozatalát és a kormányzat irányítását bízta.

Demokrácia a gazdaságban, ahol létjogosultsága van az állami és a magánszektornak egyaránt, mert sem teljesen magán, sem teljesen kollektív gazdálkodás nincs ma sehol a világon. Demokrácia, ahol az állam polgára szabadon fejtheti ki véleményét szóban, sajtóban, szabadon alakíthat pártot, egyesületet, szakszervezetet, szabadon bírálhatja a hatalmat és az érvényben lévő rendelkezéseket.

Napjainkra a többpártrendszer szociológiai tényné lett hazánkban. Ennek elismerését jelenti az MSZMP KB február 10-i vitájának végeredménye. A félelmek azonban még jelen vannak. A hatalmon lévő párt fél attól, hogy valóban szabad választáson megsemmisítő vereséget szenved. A társadalom újonnan megszerveződött politikai erői pedig attól, hogy a kommunista párttal párbeszédbe elegyedve a régről ismert szalámitaktika áldozatai lesznek. Fel kell oldanunk az évtizedes görcsöket; üzzük el félelmünket. Szükség van a helyzetet tisztázó párttörvényre, a pártok mielőbbi törvényes színrelépésére. Nem nélkülözhetjük országépítő, felelős, politikai, gazdasági és szociális programjaikat. Szükség van politikai küzdőtérre, s új politikai kultúrát hordozó személyiségek sokaságára. Egypártrendszer helyett képviselési demokráciára.

Társadalmat megosztó napjainkban a demokrácia egyesítheti újra a nemzetet. Hitem szerint ezt üzenik a forró, lángoló, lázas értelem irányította márciusi ifjak, s készíthet bennünket a mai – forradalommal felérő – reformfeladatok végigvitelére. Helyzetünk nehéz, gondjaink sokasodnak. Ha nem cselekszünk, Európától való lemaradásunk csak fokozódhat. Nincs módunk várni. Ha most leszakadunk, meglehet, az végletes lesz.

Tavasza van. Március idusa. *„Tartsátok tiszteletben e napot, melyen a nép szava először megszólalt. A magyar nemzet szabadsága e naptól kezdődik”*

Ébredezzünk! Ünnepejünk!

1989. március 15. Ellenzéki nagygyűlés a Móra Ferenc Múzeum előtti téren,
Az ünnepség szónoka Király Zoltán.
(Fotó: Móra Múzeum Fotótára/Enyedi Zoltán)

Király Zoltán

AZON A TAVASZON

Arra kért a szerkesztő, írjak 1989-ről.¹ Ami az akkori esztendőről eszembe jut. Bármi. Egy történet. Egy nap. Egy személy. Satöbbi.

De ez nem megy. Számomra az az esztendő igencsak telített volt izgalmas, mozgalmassal, és felemelő érzésekkel. Rettentő nehéz valami „egyet” kiragadnom. Így hát volt szerkesztő-riporterként – valamikor még műveltem a televíziós újságíró szakmát is – igyekszem „megszerkeszteni” az én ’89-emet, a teljesség igénye nélkül.

Az Élet és Irodalom 1989. január 23-ai száma közölte Bencze János riportját a Munkásör Baráti Kör meg alakulásáról. A régi harcosok egyike-másika engem sem kímélt harcias mondandójával: *„Én vállalom, hogy baloldali összeesküvők vagyunk! – emelkedett szólásra dr. M., a nyugalmazott rendőrtiszt. – [...] Mi annak idején megfogadtuk, hogy a fegyvert a kézből nem adjuk ki! Hát nem is adjuk! Akkor se, ha ez nem tetszik egyeseknek. Az ilyen Király Zoltán-féléknek. Mellesleg azokat kellene máshova tenni.”*

A másik régi harcos mondandója sem volt súlytalanabb. Tovább idézve a riportot: *„Itt több párt is szerveződik titokban: az MDF, a Fidesz – ő Fidosznak olvassa egy stencilezett füzetből –, a Szabad Demokraták Szövetsége. Vagy a Történelmi Igazságtétel Bizottsága, akik még 56-ot is át akarják értékelni. Ez ellen pedig harcolni kell! Mert ne gyűjjenek itt az alternatívákkal, itt ki lett mondva a szocializmus. Vagy ott a parlament is. Jól mondta az előbb az elvtárs, az ilyen Király Zoltánokat is figyelni kell. És készüljünk a harcra, mert ezek az alternatívák sok mindent akarnak, csak a realitásokból nem akarnak kiindulni. Mert itt osztályharc folyik, és ebben mi vagyunk otthon.”*

Hogy ellenszenvüket kiérdekeltem, értettem is, hiszen elég egyértelműen fogalmaztam testületükről az 1989. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat vitája során, az 1988 decemberében elhangzott felszólalásomban: *„A munkásörtség költségvetése – ennek léte vagy nem léte – nem pusztán költségvetési, sokkal inkább politikai szempont. Am politikailag sem lehet egyetérteni a szervezettel. Mondjuk ki: ez a szervezet a diktatórikus szocializmus intézménye. Mi pedig – remélem, hogy nemcsak szavakban – valóban demokráciát akarunk teremteni. A demokrácia intézményeinek megerősítése, kiépítése viszont pénzbe kerül. Ezért javaslom: szüntessük meg költségvetésileg is ezt az 1 milliárd 43 millió forintot, és kapják meg a Belügyminisztérium közbiztonsági intézményei, az ügyészségek és a bíróságok”.*

¹ Ez a visszaemlékezés eredetileg a 168 óra című közéleti hetilap 2009. márc. 12-i számában jelent meg.

A munkásórség megszüntetéséről csak az 1989. október 17-én beterjesztett törvényjavaslat alapján döntött az utolsó „szocialista rendi” országgyűlés.

Nemcsak a „régí harcosok” tartották úgy, hogy Király Zoltánra „figyelni kell”. 1989-ben arról is meggyőződhettem, hogy az állambiztonság is kitüntetett figyelemével. Érdeklődésük – jelentéseikből legalábbis ez derült ki számomra – 1987-88-ra nyúlik vissza. Szó szerint közlöm most: *„a budapest, belgrád rakpart 24. sz. alatt ismét megnyílt rakpart klub első programját 1988. február 12-én tartja. a rendezvényen király zoltán csongrád megye országgyűlési képviselője »reformor-szággyűlés, 1987« címmel tart vitaindító előadást. (Széljegyzet: »jelentettük!«) Király zoltán szereplése az ellenzéki ellenséges tevékenység szervezésében közismert szerepet játszó klubban állambiztonsági szempontból figyelmet érdemel. politikai irányultságának alakulását mutatja az a tény is, hogy csatlakozott a többségében a nemzeti radikális ellenzékhez tartozó személyek által kezdeményezett felhíváshoz az aradi vértanúk és az önkényuralom áldozatai emlékművének felállítására. neve a védnökségben ezek sorában szerepel. Intézkedés: tájékoztatjuk az mssmp csongrád megyei bizottsága első titkárát.”*

Mi tagadás, ezek ma is érdekes „olvasmányok” számomra. No, és ha arra gondolok, hogy az állambiztonság – serdülő kislányom gyanútlanágát kihasználva – még a szegedi lakásomban is kutakodott, akkor ugye megértik, nekem ilyen szempontból is izgalmas volt 1989.

De távolodjunk az efféle „izgalmaidtól”. Annál is inkább, mert azon a tavaszon sokkal szívemengetőbb, amolyan petőfis érzés uralt: *„Szabadság! Szerelem! E kétő kell nekem.”*

A szerelem rámtalált, március 4-én nőmül vettem. A szabadság mámorító érzését pedig – tízezrekkel együtt – megismerhettem március idusán. A most, írás közben is előtörő érzelmeim közreadása helyett szóljon inkább a valamelyest tárgyilagossabb, ám a légkört, a hangulatot mégis jól érzékeltető tudósítás a szegedi Móra Ferenc Múzeum előtt tartott ünnepi megemlékezésről.

„Amikor híre ment, hogy megérkezett az ünnepség szónoka, Király. Zoltán, imittamott hangos felkiáltásban tört ki a tömeg: éljen Király! Aki egyébként a Himnuszt követően dübörgő taps kíséretében mikrofonhoz lépett. Előbb Jókait idézte, aki a márciusi forradalomról a következőket írta: »Tartsátok tiszteletben e napot, melyen a nép szava először szólalt meg. A magyar nemzet szabadsága e naptól kezdődik. A nép felébredett, a nép kivítta jogait.« Majd így folytatta: »A tizenkét pont március 14-én még szinte magánügynek tűnt, egy maroknyi fiatal nyilvánította nemzeti ügygé, népi követeléssé. Ám másnap az elősereglett civilhad átérezte saját sorsa megreformálásának történelmi szükségszerűségét. A tizenkét pont március 15-én egyetemes ügygé lett, a legegységesebben magyarrá.

Évtizedek után most ismét őszintén, nyíltan és büszkén emlékezhetünk meg történelmünk eme legdicsőbb eseményéről. Nem feledhetjük, hogy az 1948-tól meghatározó politikai hatalom évtizedekig kisajátította legnagyobb ünnepünket. A mai Magyarország politikai közléte légüres térben zajlik. Legitimációs vákuum keletkezett. Ez jellemzi a mai parlament munkáját is. Most, 1989. március idusán mégis joggal mondhatjuk: mi, magyarok ma egy új politikai vállalkozás részesei lehetünk. Magyar modell formálódik, magyar és európai. Közös célunk csak egy lehet, s ebben nemzeti közmegegyezés: a valóságos és minél teljesebb demokrácia megteremtése.» Király Zoltán hite szerint ezt üzenik a forró, lángoló, lázas értelem irányított márciusi ifjak.» (Bodzsár Erzsébet, Délmagyarország, 1989. március 16.)

Ott és akkor majdnem azonos hőfokkal éreztük, „megéltük” 1848. március 15-ét! A múzeumkertben összesereglett ezrek a kivonult civilhad élményét, magam pedig – a Móra Ferenc Múzeum lépcsősorának tetején állva – Vasvári, Irinyi, Jókai és Petőfi lázas értelem irányította szabadságvágyát, szeretetét. Felemelően szép, már-már mámoros érzés volt, így húsz esztendő távlatából is. (Istenem, bárcsak ma is...)

Aztán a mozgalmas hétköznapiak jöttek. Angliába mentem... De előtte, még áprilisban Mester Ákos vendége voltam a Radnóti Színpad közönsége előtt az Éjszakai szóváltás című televíziós felvételen. Ákos utolsó kérdése valami olyasmi volt: az elleneim most biztos örülnek, hogy három hónapra elmegyek itthonról, de nem megfutamodás-e a távollét? Válaszom ennyi volt: „Üzenem nekik: hazajövök.”

Angliában ért az üzenet, a Magyar Hírlap hívott föl, majd azt közölte 1989. június 2-án: »Az Országgyűlés alelnökének jelölték Király Zoltánt, aki (telefonon) elmondta: Budapestről keresték fel ezzel a kéréssel, és ő – bár a jelenlegi országgyűlést alkalmatlannak tartja a törvénykezésre – igent mondott.»

Ezek után nem is választottak meg alelnöknek.

Nagy Imre és mártírtársai újratemetését is angolhonból követhettem figyelemmel, a BBC jóvoltából szinte végig élő adásban. Július 11-én azonban már itthon voltam, amikor George Bush budapesti látogatásakor találkozott az ellenzék vezetőivel. Elnézve most a fényképet, mintha túl-

zott rajongással tekintenek rá. Mi tagadás, valami ilyesféle érzelem volt akkor bennem, végtére is nem mindennap kezelhet az ember egy világhatalomnak az Ópe-renciás-tengeren túlról érkezett elnökével.

S az események pörögtek tovább. A krónikásoktól idézem akkori önmagamát:

„Azonosulni leginkább a Magyar Demokrata Fórum elképzeléseivel tudok, de közel áll hozzám a Magyar Parasztpárt utóda, a Magyar Néppárt is.” (Magyar Hírlap, 1989. augusztus 4.)

„Zoltán, az a hír járja, hogy ha szóba jönne, te nem zárkóznaál el a köztársasági elnökké jelölésedtől.” „Pontosan így van...” (Délmagyarország, 1989. augusztus 26.)

„Megalakult a parlament ellenzéki csoportja. Király Zoltán ismertette, hogy a parlamenti csoporthoz bárki csatlakozhat, csak MSZMP-tagok nem.” (Magyar Hírlap, 1989. szeptember 1.)

Persze 1989 kora ősztől már beindult, a korábbi időszakhoz viszonyítva, a „törvénygyár”. Az 1988 nyarán benyújtott „Demokrácia csomagterv” alapján – Bihari Mihály szakmai munkáját vittem be a T. Házba – a rendszerváltó törvények a köztársasági elnöki jogintézményről, az Alkotmánybíróságról, az Állami Számvevőszékről, az egyesülési és gyülekezési jogról szóló törvényjavaslat stb. megvitatása és elfogadása.

No meg az alkotmány módosítása: Magyarország köztársaság. Kikiáltása az ötvenhatos forradalom kitörésének emléknapján, október 23-án következett el. Szűrös Mátyás ideiglenes köztársasági elnök ugyanarról a parlamenti erkélyről „cselekedte” meg ezt, amelyről Nagy Imre miniszterelnök szólt 1956 ugyanezen napján az összesereglett tüntetőkhöz. Harminchárom esztendővel később én is ott álltam, szemben az erkéllyel, a Kossuth tér közepén, százezernyi polgártárral együtt. S erre sem mondhatok mást, csak azt: felemelő érzés volt.

S közben hitvesem – akkor még csak vágyfogantatású Marci és Máté fiam édesanyja – ott várt a metrókijáratnál, és fogalma sem volt, hol is vagyok órák óta. Mert megszokta tőlem, hogy ha azt mondom, ott leszek, akkor az úgy is van. Ha mégsem, akkor jön az üzenet, telefon, távirat, csőposta, de tudja, miért nem.

Apropó: a kedves és az üzenet. 1989 decemberében, szinte a romániai forradalom előestéjén egy vidéki rendezvényre mentem. Feleségem az egyetemen volt, csak üzenetben tudtam értesíteni. Ekképpen: *„Szerelem! Elmentem Szűrös Mátyással Sárospatakra, egy Tőkés László melletti szolidaritási gyűlésre. Remélem, nagyszerű lesz, s persze nem húzódik el oly soká... hogy még ébren ne találjalak. Mert ha igen, akkor megmondom az elnöknek: Matyikám, 'tsalódtam' benned. Szóval, igyekszem haza. Szeretlek, hiányzok. Zoli.”*

Szoboszlai Zsolt¹

AZ ARÉNA FOGLYAI, AVAGY EGY ELSZALASZTOTT LEHETŐSÉG²

Nagyon nehéz erről az időszakról, 1988-ról, 1989-ről írnom. Rengeteg emlék, élmény tolul föl, rengeteg fontos esemény, összefüggés felejtődött el, nem rendszereztem még a történeteket. Tíz év után némi perspektíva segíthetné az emlékezést, de tíz év távlatából is szinte lehetetlen biztos kézzel válogatni az emlékek, gondolatok és alternatívák között³.

Előrebocsátom, nem tudok és nem is akarok szubjektív mozzanatok nélküli emlékezést írni. Most, hogy tíz év után megfelelő alkalom kínálkozott a történetek felélevenítésére⁴, talán arra is sort keríthetek a következő oldalakon, hogy végig gondoljam, visszaidézzem kissé a magam szerepét is 1988–1989 Csongrád megye politikai történéseiben, és az EKA és az MSZMP Reformkörök kapcsolattépítési próbálkozása kapcsán elmaradt lehetőségekről, a reformkörök létrejöttéről, szerepéről, lehetőségeiről stb. is elgondolkozhatok.

Számomra ma is jóleső érzés, meg nem bánt cselekvés, hogy részt vettem az első magyarországi reformkör alapításában, Szegeden. Pontosabban, ezt megelőzően Lovászi József⁵ 1988 augusztusában vagy szeptemberének legelején felkeresett hódmezővásárhelyi lakásomon, ahová néhány napja költöztünk éppen, és véleményemet, illetve támogatásomat kérte az akkor szerveződő reformkörü összejövetel kapcsán. A pártbizottság megyei sajtóklubbeli koralapító próbálko-

¹ Szerkesztői megjegyzés: 1998–99-ben, amidőn Ágh Attilával és Sipos Józseffel a *Rendszerváltók a baloldalon. Reformerek és reformkörök* c. kötetet (Bp. 1999.) szerkesztettük, több rendszerváltáskori szereplőt felkértünk emlékező esszé megírására. Végülis úgy döntöttünk, hogy a kötetbe csak korabeli dokumentumok, irományok kerülnek be. A tervezett esszékiadvány sajnos nem valósult meg. Csaknem 20 év után viszont nagyon is e kiadványunkba kívánczik változatlan formában Szoboszlai Zsolt írása. – A reformkörös csalódás után Zsolt egy ideig a Magyar Néppártban politizált. Lásd erről: Dürwanger Gyöngyi–Szoboszlai Zsolt: *Pártosodás, többpártrendszer Hódmezővásárhelyen*. Juss 1992. 1-2. sz. 147–175. o. – (Géczi J. A. szerk.)

² A dolgozat címét részben egy korábbi írásomból (Szoboszlai Zsolt: *Egy az utunk...?*, JUSS, 1989. június, 61-66. o.) kölcsönöztem.

³ Elsősorban Géczi Józsefnek köszönhető, hogy megírom ezt a történetet. Ő volt az, aki megkeresett, és fontosnak tartotta az emlékezést a személyes reformkörös részvétel mellett például az 1989 májusi háttéranyagokra is.

⁴ A történet másik aspektusát az Ellenzéki Kerekasztalt képviselő Varga Csaba írta meg *1989 májusa: elfelejtett esély?* címmel.

⁵ Akkor az MSZMP Csongrád Megyei Bizottságának PMO-s munkatársa, az első reformkör-próbálkozás szervezője.

zása a kritikai baloldali értelmiségiek bírálata miatt nem valósult meg, viszont fontos előkészítő, kiinduló pontja lett a november végén megalakuló, a megyei pártbizottságtól szinte teljesen független első szegedi reformkörnek.

Akkor nem értettem Lovászi József személyes jelentkezését, a politikai változások centrumába való kerülésemet.

Alig egy évvel később már jobban láttam ennek a folyamatnak néhány állomását:

„Az 1988 őszi Csongrád megyei politikai tavaszban aláírója és terjesztője voltam a Tiszatáj rehabilitációját követelő levélnek, egyik fogalmazója a 19-ek levelének és szerzője a vásárhelyi 35-ök felhívásának. A nevezetes 25-ök politikatörténeti jelentőségű levelét⁶ a csoport „közvetítőjének” taktikai szempontú kérése ellenére közöltem az 1988. szeptemberi JUSS-ban.”⁷

Tíz év után ennél pontosabb a kép. Valószínűbb, hogy az 1988 januárja és májusa között általam szervezett vásárhelyi „Disputa a reformról” címet viselő előadás-sorozat megszervezése és levezetése, illetve és főként az 1988 márciusában, a budapesti Hitel után alig néhány héttel, vidéken első fecskeként megjelenő, nem hivatalos, folyóirat szerkezetű periodika, a JUSS megjelentetése révén figyeltek fel rám többen. A Disputát Vásárhelyen a helyi hatalom nyílt lázadásként értékelte, Bihari Mihály, Bogár László, Ferge Zsuzsa, Kéri László, Petschnig Mária Zita és mások szókimondó előadásain a telt házas terem első sorában estéről estére megjelentek a pártbizottság és a tanács csapatostul kirendelt vezetői, de a forró hangulatú este-ken ők még kérdést is csak ritkán fogalmaztak az előadókhoz.

A JUSS 1988 őszére, két szám után túl volt a helyi hatalom természetét bemutató elemzésen, helyi és megyei tabutémákat körüljáró dolgozatokon és nyomdában volt a Magyar Demokrata Fórum vásárhelyi csoportjának alakulását bemutató írás, illetve – többek között – egy hosszabb interjú Bíró Zoltánnal,⁸ valamint készültünk a Nagy Imre számra.

1988 november végén létrejött az első reformkör az MSZMP-ben, s ezt követően több más megyében, illetve megyei városban is alakultak a körök. A folyamatot felgyorsította az a kritika, mi több fenyegetés, ami az 1988 decemberi Csongrád megyei pártértekezleten Grósz Károlytól hangzott el, s amit a megyei és országos lapok is közöltek. Érdekes felidézni a megyei pártértekezlet két, reformkörökkel is foglalkozó felszólalását.⁹

6 Csongrád megye 25 nagyobb pártbizottságának (JATE, METRIPOND stb.) titkárai által az MSZMP Központi Bizottságának írt, a megyei pártértekezletek megtartását követelő levélről van szó, melyet a JUSS – minden más sajtóterméket messze megelőzve – közölt.

7 JUSS, 1989. június, 64. o.

8 Az idézett szám 1988 decemberében jelent meg.

9 JUSS, 1989. június, 65. o.

„Az 1988. december 10-i Csongrád megyei pártértekezlet küldötteként – többek között – a következőket mondtam: *„Vidéki társadalomban élünk. Engedjék meg, hogy ide soroljam Szegedet és valamennyi településünket egyaránt. E társadalom felelőssége nagyobb, mint sokan hiszik, amikor azt hangsúlyozzák, hogy a dolgok úgyis Budapesten dőlnek el. Meggyőződéseim, hogy ez nem így van. A magyar történelem tanúsítja, hogy a fontos dolgok mindig a vidéki társadalom akarátán vesztek el, vagy jutottak győzelemre. Ezért is tartom nagyon fontosnak a megyei lapokban két hete közzétett »Reformköröket a pártban is!« című felhívásunkat. Örülök ennek a »szegedi gondolatnak«, és támogatom érvényesülését.»*¹⁰

Grósz főtítkárr válasza:

„Elolvastam éppen a november 29-i [Csongrád] megyei lapot. »Reformköröket a pártban is!« – írják. Nem mondtam volna el, ha itt ma ez nem hangzik el. [A szerzőn kívül más nem említette a reformköröket a megyei pártértekezleten, így a címzés egyértelmű – a szerk.] **Kérem, ez nem platformszabadság. Ez a frakció szabadságának követelése. Idézek belőle, ha nem hiszik, hogy így van: »a döntéseket, a szervezett befolyás érdekében egyeztessük«, továbbmegyek: »élő, reformelkötelezett párttagokat, akik a pártból valamilyen módon kikerült marxistákkal csatlakoznak a kezdeményezéshez«. És ezután jön a legmarkánsabb bizonyítékom: »párbeszédet akarunk folytatni a társadalom más eszmei alapállású egyéneivel és közösségeivel, alternatív csoportjaival«. Kinek a nevében? Ki lehet lépni a Magyar Szocialista Munkáspártból, lehet alakítani egy új pártot, de a Magyar Szocialista Munkáspárt nevében egyelőre más csoportokkal tárgyalni nem lehet! Itt [a pártértekezleten] lehet dönteni, lehet a pártbizottsági üléseken dönteni, lehet a végén dönteni, lehet a Központi Bizottsághoz menni, de így nem lehet!»**

Természetesen akkor nem léptem ki az MSZMP-ből. Hittem abban, hogy dolgom, feladatom van a pártban, segítenem kell a demokratizálást, a születő új világot. Tagja lettem a jórészt megújuló megyei pártbizottság művelődési bizottságának, ahol a Tiszatáj ad hoc bizottságot (Kaposi Márton, Nikolényi István, Túrinné Majtényi Katalin, Vörös László) vezettem. Sebe János ideológiai titkár és Szalay István bizottsági elnök ellenében, a szegedi sajtó és a reformkörös végrehajtó bizottsági tagok (Keserű Imre, Szabó Gyuláné és mások) segítségével megtörtént a Tiszatáj azonnali és teljes rehabilitációja.

Részt vettem az 1989 áprilisi kecskeméti Reformműhely összejövételén, majd a spontán, útitárs rendezvényként a szomszédos megyei tanács épületében zajló reformkörös összejövételen, a történetek miatt elég rossz hangulatban, amit meg is osztottam hazafelé a kocsiban ülő Géczi Józseffel és Lovászi Józseffel.

¹⁰ A szerző, Szoboszlai Zsolt

„Május derekán még közvetítői szerepet vállaltam az Ellenzéki Kerekasztal és a reformkörök szegedi képviselői között. A kerekasztal kinyújtott jobbját vihettem Szegedre, ahol dermedt reflexek odázták el a közeledést.”¹¹

Május 19–20-án részt vettem az I. Országos Reformkörü Találkozón Szegeden, másnap kiléptem a pártból, és így megszakadt a politikai kapcsolatom a reformkörösökkel is.

Közben azért történt egy s más, érdemes visszakanyarodnunk Kecskeméti. A Pozsgay Imre és köre által szervezett Reformműhelynek, az ottani történéseknek, illetve meg nem történéseknek szerintem sokkal fontosabb szerepe volt a reformkörök későbbi történetében, mint sokan gondolják.

Mintegy 400 társammal és a kívülrekedt, meghívó nélkül érkező kb. 200 fős (az előadásokat audió hallgató) reformkörös csoporttal együtt az új, baloldali, szociáldemokrata párt kikiáltására gyűltünk össze. Ehelyett az ismert módon történt meg *Pozsgay Imre* szinte teljes visszavonulása. (Megjegyzem, Pozsgay és támogatói nem 1989 őszén, a Nemzeti Kerekasztal tárgyalásain, vagy a négyigenes népszavazáskor veszítették el a politikai főhatalom megszerzésének lehetőségét, hanem Kecskeméten, akkor, amikor Pozsgay elárulta közvetlen munkatársait, cserben hagyta szakértőit (*Bokros Lajostól, Gombár Csabán át Kéri Lászlóig*), és gyakorlatilag hátat fordított az őt támogató reformköröknek. Ebbe a fejtegetésbe most nincs módomban jobban belebonyolódni, remélem, így is akadnak, akik hasonlóan értékelik az eseményeket.)

1989 április-májusában az MSZMP központi vezetésének jó része még nyíltan vagy rejtetten a reformkörök törekvéseivel szemben foglalt állást. A reformkörösök többsége sohasem gondolkozott népfront-típusú összefogásban, az alakuló új pártok ellenére egypárt-típusú hatalomban és ennek MSZMP-n belüli megszervezésében bízott.

Az Ellenzéki Kerekasztal ekkor még nem legitim és nem erős politikai tényező. Az ELTE jogi karán tevékenykedik, távol van a parlamenti irodától, az MSZMP-vel folytatott ismert alkutól egyaránt.

Mindkét csoport öndeterminációjával, illetve a hatalmon lévő MSZMP-vel való küzdelemmel foglalkozik. Feltehetően egyik fél sem gondolkozik a legális kapcsolatfelvétel lehetőségén és nem igazán teremtenek kapcsolatot a társadalommal sem. Egyik társaság még, a másik már elszigetelődött. Ebben a szituációban, 1989 május derekán találtuk ki *Varga Csaba* barátommal¹², mi lenne, ha a tárgyalástól, hatalommegosztástól akkor még mereven elzárkózó, a reformköröket és az ellenzéket egyaránt megosztani próbálkozó „hivatalos” MSZMP feje fölött kezét fogna Szegeden, és nyílt kapcsolatot teremtené az ellenzék és a reformkörök néhány vezetője.

¹¹ JUSS, 1989 június, 65. o.

¹² Ő ekkor az EKÁ-ban a Magyar Néppárt képviselője.

Technikailag először Varga Csaba kért felhatalmazást az EKA-tól a kapcsolat-felvételre, mivel úgy ítéltük meg, hogy a reformköröknek van nagyobb szüksége erre a lehetőségre, tehát valószínűbb, hogy vállalkoznak a találkozóra.

Az EKA pozitív válasza után megkerestem a reformkörü belső magot, nevezetesen Lovászi Józsefet a javaslattal, hogy hívjuk meg az EKA képviselőit az I. Reformkörü Találkozóra.

Néhány napig várnom kellett a válaszra, feltehetően egyeztetni kellett. Későbbi magánnyomozásom szerint két verzió létezik. Lovászi József mai ésszel felfoghatatlan utólagos fegyelmezettséggel magára vállalta a nemleges válasz felelősségét. Géczi József szerint viszont „közösén döntöttek, a budapesti reformkörös központtal is egyeztettek”, kicsit talán képzelt erőből utasították el az EKA közeledési szándékát. Erre mondja ma Géczi József, hogy „forradalmian hülyék voltunk”, másrészt „az EKA se hívta meg a reformköröket a tagjai közé”.

1989 májusában a hivatalos választ Lovászi Józseftől kaptam: „olyan a politikai helyzet, hogy az EKÁ-t nem hívhatjuk meg, ha akarnak, eljöhetnek”. Ez szinte nyílt elutasítás, az EKA ezek után érthetően nem lehetett ott Szegeden. Többféle kérdés, többféle dilemma is megfogalmazható.

A reformkörösök nem hittek, nem bíztak, talán nem is bízhattak az EKÁ-ban. Ha létrejön a találkozó, ma talán nem ez az MSZP ül a parlamentben, hanem egy erős és tiszta szociáldemokrata párt, mely a reformkörökből alakulhatott volna, s amelynek helye lehetett volna akkor a Nemzeti Kerekasztal tárgyalásokon is.

Másként alakult: a reformkörök mindent veszítettek, az EKA rövid és hosszú távon is nyert. Tudom, hogy történelmietlen eljátszani a ha, akkor variációkkal, de kedvemre való. Talán másnak is érdekes néhány vázlatos gondolat.

Sok kérdés van. Mi indokolta az összefogást, annak szükségességét? Kellően tudatosult-e a lehetőség a döntéshozók gondolkodásában? Voltak-e félelmek, fenyegetettségek? Ha a találkozó létrejön, mit készíthetett volna elő? Ha a reformkörök az EKA támogatásával megerősödtek, és viszont, az EKA is erősebb lesz a reformkörös támogatottságtól, mit csinálnak, meddig mennek együtt a reformok terén, mikor válik szét végérvényesen az útjuk stb.?

Válaszom csak egy-kettő, az sem teljes körű. Az EKÁ-t ekkor még nem ismerem közelebbről. (Később, 1989 augusztus-szeptemberében a Magyar Néppárt delegációjának tagjaként részt vehettem az EKA és a Nemzeti Kerekasztal munkájában, de ez szintén egy másik történet.)

Tehát az EKA akkori szándékait nem ismerem. Akkoriban félúton járnak az illegitimitás és a parlamenti rendszerváltó tárgyalássorozat között. Emlékezetem szerint a reformkörösök jó része már kora tavasszal új pártot akart, de a vezetők politikai bátorsága és ereje is hiányzott ehhez a lépéshez. A reformkörök ekkor, látszólag hatalomban lévő vagy ahhoz közeli politikai szereplőként, az erőpolitikai etikett

szerint nem voltak hajlandók gesztussal válaszolni a közeledési, közvetítési kísérletre.

Véleményem szerint ekkor, ezzel a nem válasszal vált véglegessé, hogy a politikai baloldal rövidesen politikai karanténba kerül, ahonnan majd csak a rendszer-váltás politikai, társadalmi, főként pedig gazdasági, egzisztenciális, szociális kiservei, az első demokratikus kormány által elkövetett hibák engedik ki az MSZP-t, és – paradox vagy talán nagyon is érthető módon – a jórészt a Németh-kormány és a reformkörök politikai stílusára nosztalgizáló közvélemény emeli újra a hatalomba azt a szocialista pártelitet, mely nem sokat tanult a mellőzöttség éveitől, s így 1998-ban szinte törvényszerűen maradt alul az alternatívát kínáló politikai szeplőtlenekkel szemben, de ez is egy másik történet...

Visszatérve 1989 májusára, bizonyára kölcsönösen mérgezi a ki sem alakult viszonyt a félelem és az előítéletek. Minden mozgás, átalakulás ellenére az EKA szemében a reformkörösök elsősorban MSZMP-sek, s csak ezzel együtt reformpártiak, a reformkörösök szemszögéből pedig az EKÁ-ban szerveződő politikai erők leginkább ellenségek és/vagy árulók, a több évtizedes ellenségkép miatt a baloldalon még jó ideig nem szalonképesek.

Gonosz módon el tudom képzelni, hogy az EKA ténylegesen nem is akart a reformkörökkel együttműködni, az igen válasszal egy bonyolultabb nyerő játszmat játszott, a reformkörösök viszont abban az illúzióban éltek, hogy nem kell osztozni senkivel, párton belüli reformokkal is javítható, illetve átmenthető, emberarcúbbá formálható a rendszer.

És jelen van a félelem is. Régi és új bűnök, a jövő beláthatatlan fordulatai miatt. Ehhez a magyar politikatörténet elmúlt néhány évtizede bőséggel szolgáltat alapot. Bennem is működött néha a félsz. (Aki benne volt, saját érzéseit maga idézze föl.) Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint hogy a válaszáért Lovászi Józsefet Budapestről nem a bátyám lakásáról, nem az ELTE-ről, ahová akkor szociológiára jártam, nem barátaitól, hanem egy gondosan kiválasztott Moszkva téri telefonfülkéből hívtam föl.

Pünkösdkor az EKA nélkül zajlott tehát Szegeden a reformkörök tanácskozása. Hozzászólásomban meglehetősen kritikus hangot ütöttem meg. Számomra ugyanis a találkozó előtt és alatt vált végképp nyilvánvalóvá, hogy a reformkörök nem képesek alig fél éve vállalt történelmi küldetésük maradéktalan végigvitelére, pedig 1989 tavaszán Pozsgay Imrénél és a reformköröknél nem volt népszerűbb, társadalmilag támogatottabb politikai erő Magyarországon. A totojázást, a mellébeszélést nem díjazta a társadalom. A mozgalom frakcióvá csontosodott, a kulcspozíciók jó részét elfoglalták a mai MSZP-s és BIT-es fiúk. A reformkörök a megmerevedett struktúra, a politikai aréna foglyaként nem tudták megvalósítani az MSZMP megreformálásának kezdettől vállalt minimális feladatát sem.

A találkozó másnapján kiléptem a Magyar Szocialista Munkáspártból. Géczi József minősítését idézve „korai kilépő” voltam, mert nyáron már a reformkörösök tömegei fordítottak hátat az átalakulási kongresszus felé menetelő pártnak. Kiléptem és írtam egy nagyobb cikket a JUSS-ba. Befejezésül ebből a dolgozatból idéznék néhány bekezdést arról, hogy akkor mit gondoltam a reformkörökről, azért is, mert ma sincs okom másként látni a történetet.¹³

„A mai társadalmi-gazdasági-politikai helyzet nem a reformok következménye, csak potenciális előzménye. Ma még nem beszélhetünk reform-korról, legfeljebb reform-ókorról. Az MSZMP-ben mindig, mindenki reformpárti volt, ha piacpolitikai szükségletei azt kívánták. A marxista tábori papság is a reformáció híve, de a mindenkori inkvizícióra is készen áll. Az MSZMP-n belüli 'új vonal' elkövette a hibát: az 'ancien regime' tisztikarával akart forradalmat csinálni. [...]

Az MSZMP reformkörei a mai napig nem ismerték fel, hogy a politikai struktúrában a hatalom őket is az ellenzékhez sorolta, az esetleges, párton belüli szövetségek taktikaiak és esetlegesek. A reformszárny csak a társadalom segítségével juthat ki a politikai kelepcéből.

Egyetértek Auguste Comte-tal: »tudni annyi, mint előrelátni«. A pragmatista MSZMP-nek nincs jövőképe. Ha az MSZMP-ből nem válik ki a reformszárny (és Szegeden bizonyossá vált, hogy nem mer, vagy nem akar), akkor az individuumok szakítanak ezzel a párttal, esetleg a szervezeti politizálás minden formájával. Kéri László politológus még az 1988 januári vásárhelyi 'dispután' fogalmazta így: »intő példa a pártnak: a KISZ is alulról porladt el«.

Nem elégít ki az MSZMP néhány hónapja hangoztatott megtisztulási szándéka. Beszélhetünk platformról egy ideje, de ennek az MSZMP-nek nincs meg az az erőtartaléka, mely elégséges lenne az öntisztuláshoz. Számomra Szegeden, a májusi reformkörös találkozón vált visszavonhatatlanná a felismerés: a politikai masztodon csontvázának kalcium háztartása felborult, s bár a váz kezelésekkal – ideig-óráig összetartható, a gerinc megroppant, a lábszárak végleg elnehezedtek. [...]

Régóta érlelődő kilépési szándékom megvalósítását a szegedi tanácskozástól tettem függővé. Előtte sem voltam – különösen a kecskeméti 'reform-műhely' óta – idealista. Régóta tudom, hogy a reformkörökben is »fecseg a felszín, hallgat a mély«. A reformkörök első országos tanácskozása a struktúra elemzéséig sem jutott el, szerepében megragadt a szelep funkcionál. Úgy tűnt, a megjelentek többsége nem ismeri a triviális alapigazságot: ha egy intézmény válságba kerül, elégtelen »lecserélni a madamot és újramázolni a cégtáblát«.

Nemcsak a tavalyi pártértekezlet, a reformkörök tanácskozása is pünkösdi hatású. Eredménye – általam – könnyen összefoglalható: megkezdődött a 'reform'-arisztokrácia kiépülése. Ebben a változatlanul avitt struktúrában az apparátus

¹³ JUSS, 1989 június, 62–63. o.

második-harmadik garnitúrája foglalja el a kulcspozíciókat, egyelőre még Szeged-Budapest centrummal, néhány település holdudvaronci szerepével. A reformkörök spontán mozgalma az MSZMP állóvizét kukta-effektusként alakította át szökőárrá, s a hullámok új gátöröket röptettek az országos vizek kapitányai közé. A szökőár csúcsán táncolók azóta egyre magasabb partok felé tekintenek. Hirdetik, hogy nem hullámlovások, ők a víz fölött is tudnak járni, s közben nem veszik észre, hogy löszfalakra kapaszkodnak.

Nemcsak a fundamentalisták, de a reformkörösök is a struktúra foglyai. Jól lát-szik ez ma, a szegedi tanácskozás másnapi távlatából is. A kommunisták új gyűjtő-fogházba kerültek. Politikai sorsfintor, hogy bár nagyobb a számukra fenntartott börtönudvar, gyakrabban mehetnek beszélőre, de változatlanul magánzárkában raboskodnak. A fogoly-effektus 'nyerj, amennyit csak tudsz' szociálpszichológiai alapjátéka zajlik a reformkörökben. A szegedi 'együtműködés-játék' harcmódora kísértetiesen hasonló a gyakori csoportterápiás viselkedéshez. Mindenki egyedül, a többieket legyőzve, magának maximális hasznót hajtva szeretne nyerni, s közben az együtműködés normális és nyilvános politikai interakció helyett rejtett tranzakcióvá torzul. Az eszmélés döbbenete dac-, düh-, félelem reakciókkal terhes. Erről beszélgetve fogalmazott úgy Petschnig Mária Zita Szegeden, hogy a 40 éves testi-lelki terror alól némileg felszabadult szegregált individuumok ma még képtelenek az integrációra. A társadalom alá nyomottak serege egyénileg alakította ki túlélési technikáit, s ma még alkalmatlan jelentősebb egyesülésre.

A párton belüli változtatási szándék heroikus és kilátástalan."

Lovászi József

REFORMKÖRÖK ÉS AZ EKA¹

A reformkörök 1989. május 20-i szegedi országos tanácskozása óta foglalkoztat a kérdés, valóban történelmi esélyt szalasztottunk-e el azzal, hogy nem hívtuk meg a reformkörök országos tanácskozására az Ellenzéki Kerekasztal képviselőit.²

A meghívás ötletét felvető Szoboszlai Zsolt május 20-án szóban, később pedig publikációban is hangoztatta: történelmi jelentőségű lett volna, ha Szegeden a „hivatalos MSZMP feje fölött” nyilvánosan kezdet nyújtanak egymásnak a reformkörü mozgalom és az EKA vezetői. Szerinte másképp alakult volna a rendszerváltás – és benne a reformszocialisták szerepe és esélye –, ha akkor megtörténik a nyilvános kézfogás az állampárt reformszárnya és ellenzéke között.

Közel 30 évvel az események után most itt az alkalom, hogy elmondjam, miért nem küldtünk meghívást az EKÁ-nak, miért hátrítottuk el Szoboszlai Zsolt barátunk kezdeményezését.

Egyúttal szeretném a reformkörök és az EKA viszonyát kicsit alaposabban is megvizsgálni és tényszerűen bemutatni.

Miért nem hívtuk meg az EKÁ-t '89 májusában Szegedre?

Az EKA meghívására tett javaslatról egyeztettem szervezőtársammal, Géczi Józseffel (mi ketten voltunk a tanácskozás előkészítésének fő felelősei). Én azon a véleményen voltam, hogy az EKA meghívásának akkor lenne értelme, ha a reformkörü mozgalomnak, mint olyannak, kialakult politikai álláspontja lenne azokban a kérdésekben, amelyek az EKA képviselőivel való találkozás során felmerülnének. De május elején még nem volt a mozgalomnak közösen kialakított, képviselhető állásfoglalása. Még csak az egyre-másra alakuló reformkörök egymással részben összezsengő, részben felelő „platformcsírái” voltak – ahogy azt Géczi József fo-

1 Ellenzéki Kerekasztal (EKA). A Kádár-rendszerrel szembenálló nyolc ellenzéki párt és szervezet egyeztető fóruma volt. 1989. március 22-én a Független Jogász Fórum közreműködésével hozta létre az MDF, SZDSZ, Fidesz, FKgP, KDNP, MSZDP, Magyar Néppárt (MNP) és a Bajcsy-Zsilinszky Társaság, valamint megfigyelőként a Független Szakszervezetek Demokratikus Ligája. Céljuk az volt, hogy az EKÁ-n belül a többpárti demokráciába való átmenet érdekében összehangolják álláspontjukat és erős tárgyalópartnereként lépnek fel az állampárttal szemben. Április 19-én határozták el, hogy tárgyalásokat kezdeményeznek az MSZMP-vel.

2 1989 májusában az első országos reformkörü tanácskozás egyik szervezője voltam. Szoboszlai Zsolt, hódmezővásárhelyi reformkörü tag – akinek kapcsolatai voltak az EKÁ-ban résztvevő Magyar Néppárt képviselőjével, Varga Csabával – engem keresett meg a tanácskozás előtt azzal a javaslattal, hogy hívjuk meg az EKÁ-t Szegedre, ő majd közvetít. A meghívás ötletét néhány nap gondolkodási idő után elhárítottuk. A tanácskozás után Szoboszlai úgy fogalmazott, történelmi lehetőséget szalasztottunk el.

galmazta a szegedi tanácskozásra készített Platform című kiadvány³ bevezetőjében. Nézzük, hol tartott a reformköri mozgalom május elején!

Április 15-én a Pozsgay Imre és Nyers Rezső nevével fémjelzett Reformműhely tanácskozás mellé a kecskeméti reformkörös társaink megszervezték az addig létrejött körök találkozóját. Ezen 30 reformkör 80 képviselője volt jelen. Néhányuk (Géczi József, Keserű Imre, Szántó György, Szabó Zoltán) szót kapott a Pozsgay-féle hivatalos tanácskozáson⁴, a többiek pedig egy különteremben, kihangosítva követhették a nagyteremben elhangzó beszédeket, hozzászólásokat. Az ország 30 reformkörének képviselői ekkor találkoztak először. Politikai produktumuk – akkor és ott – egy sebtében megfogalmazott aktuálpolitikai nyilatkozat volt, amit a Reformműhely szünetében fogadtak el. Ez az ún. „Kecskeméti nyilatkozat” az akkor még gyerekcipőben járó, kibontakozásának kezdeti szakaszában lévő reformköri mozgalom első közösen megfogalmazott politikai állásfoglalása.⁵ Az ellenzéki pártokkal, szervezetekkel (különösképp az EKÁ-val) folytatandó politikai párbeszédhez ez kevés volt. Mélyebb reformköri eszmecserére, nézeteink egyeztetésére Kecskeméten nem volt lehetőség. Ezért született meg ott az az elhatározás, hogy május 20-án Szegeden rendezzük meg a már meglévő és addig megalakuló reformkörök első országos tanácskozását, azzal a céllal, hogy a reformkörök delegáltjai ott összeállítsák, megvitassák és elfogadják a mozgalom politikai platformját vagy annak tervezetét, amit aztán vitára bocsátunk a tagság körében.

Május 20-áig szerte az országban sok új reformkör alakult. Így Szegedre már 110 reformkör, -klub, -alapszervezet 440 képviselője jelentkezett be. Kértük, hogy a előre juttassák el a szervezőbizottságnak a platformjavaslataikat, amiket közreadunk a tanácskozáson, hogy megvitassák és belőlük közös politikai platform szülessen.

Ebben az állapotban leledzett a reformköri mozgalom akkor, amikor hozzánk, a szegedi tanácskozás szervezőihez Szoboszlai Zsolt azzal fordult, hívjuk meg az EKA képviselőit, és felajánlotta, hogy közvetít a két fél között.

Mi akkor úgy véltük, amíg nincs közösen elfogadott politikai programunk, a találkozásnak nem érkezett el az ideje

A szegedi tanácskozástól vártuk, hogy legyen közös platform, amit a mozgalom nevében képviselni lehet. Úgy éreztük, a platformvitát saját berkeinken belül kell lefolytatni. Amíg ez meg nem történik, nem vagyunk felkészülve egy

3 *Platform. Az MSZMP-tagok reformköreinek első országos tanácskozása, Szeged, 1989. május 20.* Szerk.: Géczi József. Kiadását segítette a Délmagyarország szerkesztősége (Szávay István) és a Csongrád Megyei Lapkiadó Vállalat. 12 oldal, napilap formátum.

4 *Rendszerváltók a baloldalon.* Szerk. Ágh Attila, Géczi József Alajos, Sipos József. Bp. 1999, Kossuth Kiadó. 125-132. o.

5 Uo. 129–130. o.

(csúcs)találkozóra az EKA képviselőivel, akik akkor már hosszabb ideje formálgatták a saját álláspontjukat.

Ezt értettem azon a bizonyos „politikai helyzeten”, amire Szoboszlai Zsoltnak utaltam, mikor a közvetítési ajánlatát elhárítottam (emlékezetem szerint korántsem olyan nyersen – és főként nem azokkal a motivációkkal –, ahogy azt publikációiban interpretálta). Nem hatalmi gőg vagy az ellenzék lekezelése volt ennek a hártásnak az oka. Egyszerűen nem volt a mozgalom felkészülve egy országos szintű, érdemi találkozóra az EKÁ-val. Talán nem indokoltam ezt meg Zsoltnak elég világosan, mikor Pestről telefonon felhívott a válaszáért...

Lehet, hogy rosszul mértem fel a helyzetet, súlyosan tévedtem. Ekkorra helyi szinten a reformkörök és az EKÁ-hoz tartozó pártok, szervezetek, személyek között már voltak kapcsolatok, itt-ott párbeszéd, néhány helyen együttműködés is. De a reformkörök országos politikai platformjának kialakítása még hátra volt.

Akkor még nem tudtam, de utólag – az EKA-ülések nyilvánossá vált jegyzőkönyveit olvasva – látom, hogy az EKÁ-n belül sem volt egyértelmű a reformkörökkel kapcsolatos álláspont: elég erős megosztottság jellemezte a reformkörökhöz való viszonyulásukat – de erről majd később ...

Levélváltás az EKA és a szegedi reformkörüi tanácskozás között

Személyes találkozó ugyan nem jött létre május 20-án, de az EKÁ-tól május 18-i keltezéssel levél érkezett a szegedi reformkörüi tanácskozáshoz, amit én házigazdaként a nyitó plenáris ülésen felolvastam. A levél szövege a következő:

*A Magyar Szocialista Munkáspárt reformkörei
Országos Tanácskozásának
Szeged*

Tisztelt Országos Tanácskozás!

Az Ellenzéki Kerekasztalt alkotó nyolc szervezet érdeklődéssel várja az Önök tanácskozását. Reméli, hogy komoly figyelmet fordítanak a Magyar Szocialista Munkáspárt és az Ellenzéki Kerekasztal között megindult, a Magyar Szocialista Munkáspárt által megakasztott, sőt felszámolt tárgyalások ügyére.

Az Ellenzéki Kerekasztalt alkotó szervezetek bíznak abban, hogy önöket politikai felelősségük a tárgyalásokkal kapcsolatos elodázó manőverek felszámolására indítja. Szerintünk a tárgyalások halogatása szűk látókörű és felelőtlen politika.

A Magyar Szocialista Munkáspárt főtákarának legutóbbi kijelentése szerint szabad választásokra legkorábban csak hat év múlva kerülhet sor. Nyilvánvaló tehát, hogy a Magyar Szocialista Munkáspárt jelenlegi vezetőségének egy része

tárgyalási ajánlatát pusztán propagandafogásnak tekinti, és nem törekszik érdemi megegyezésre.

A legutóbbi közvélemény-kutatás is egyértelművé tette, hogy a honpolgárok döntő többsége a demokratikus átmenet mellőzhetetlen feltételének a kormányzó párt és az ellenzék közötti, döntési joggal felruházott, kétoldalú tárgyalásokat tekinti, és újrakezdésüket elvárja.

Kelt Budapesten, az 1989. évi május 18. napján.

Üdvözlettel:

az Ellenzéki Kerekasztal szervezetei

*Vígh Károly, Zétényi Zsolt – Bajcsy-Zs. Endre Baráti Társaság
két olvashatatlan aláírás, Fodor Gábor – Fiatal Demokraták Szövetsége
olvashatatlan aláírás – Független Kisgazda, Földmunkás és Polgári Párt
Csengey Dénes, olvashatatlan aláírás – Magyar Demokrata Fórum
Varga Csaba – Magyar Néppárt*

Baranyai Tibor – Magyar Szociáldemokrata Párt

Mécs Imre, Kőszeg Ferenc, Magyar Bálint – Szabad Demokraták Szövetsége

Szabó László – Független Szakszervezetek Demokratikus Ligája⁶

A felolvasás után felkértem a „Békés átmenet a demokratikus jogállamba” elnevezésű szekciót, hogy a nap folyamán vitassák meg az EKA üzenetét, és az esti plenáris záróülésen tegyenek javaslatot a reformkori tanácskozás válaszára.

A válasz megszületett, a reformkori tanácskozás este elfogadta, másnap az újszegedi szabadtéri nagygyűlésen ismertettem, majd átadtuk a sajtónak, MTI-nek, és a szegedi reformkori tanácskozás nevében egy kísérőlevéllel elküldtem az EKÁ-nak, a borítékjukon szereplő budapesti postafiók-címre.

Az EKÁ-nak írt válaszlevél a következő volt:

Tisztelt Ellenzéki Kerekasztal!

Az MSZMP reformkörei országos tanácskozásának 440 résztvevője nevében és megbízásából köszönöm azt az érdeklődést és várakozást, ami levelükből a május 20-i munkatanácskozásunk iránt kicsendült.

6 Eredeti példány: Reformkörök Archívuma. Közzétette: Népszabadság, 1989. május 19., illetve *Rendszerváltók a baloldalon*. Szerk.: Ágh Attila, Géczi József, Sipos József. Kosuth K., 1999. 184–185. o.

A tanácskozás egyik – a békés átmenet kérdéseivel foglalkozó – szekciója állásfoglalás-tervezetet alakított ki, amelyet a záró plenáris ülés egyhangúlag elfogadott. Az állásfoglalást mellékelten megküldöm.

A tanácskozás résztvevői őszintén remélik, hogy az állásfoglalás hatással lesz az MSZMP Központi Bizottságára, elősegíti a tárgyalások azonnali megkezdését és sikeres folytatását.

A reformkörök kinyilvánították szándékukat, hogy mindenütt felveszik a kapcsolatot az Ellenzéki Kerekasztal helyi csoportjaival, konzultációkat folytatnak, és hivatalos tárgyalásokra kérik fel az MSZMP helyi testületeit.

Szeged, 1989. május 22.

*az MSZMP reformkörök országos
tanácskozása megbízásából:
Lovászi József⁷*

A levél mellékletként az EKÁ-nak megküldött politikai állásfoglalás a következő volt:

ÁLLÁSFOGLALÁS A BÉKÉS ÁTMENET LEHETŐSÉGÉRŐL

A jelenlegi válsághelyzetből hazánkat csak egy társadalmi kiegyezés mozdíthatja ki. Mindenkiene érdeke, hogy ez a kiegyezés egy demokratikus jogállamba vezető átmenetet szolgáljon és ez az átmenet békés legyen. Minden politikai erőnek felelősséget kell vállalnia e példa nélkül álló történelmi vállalkozás sikerre vitelében. Természetesnek tartjuk, hogy a fő felelősséget annak a párnak kell vállalnia, amelynek 40 évnyi kormányzása a társadalmat a jelenlegi válságba juttatta. A felelősségből adódó feladatokat csak egy gyökeresen megújult MSZMP képes ellátni. A szükséges fordulatot két lépcsőben képzeljük el: a hatalom megosztásában, majd a megosztott hatalom társadalmisításában.

I.

- 1. Minimális konszenzust kell teremteni a gazdasági összeomlás, az anarchia, az erőszakos visszarendezés, a jelenlegi patthelyzet állandósulásának elkerüléséért. E veszélyek elkerülésének legfőbb eszköze a hatalom megosztása.*
- 2. A hatalom képviselőinek - szakítva az eddigi halogató taktikával - azonnal érdemi tárgyalásokat kell kezdenie az Ellenzéki Kerekasztal képviselőivel.*

⁷ Reformkörök Archivuma, Lovászi József gyűjteménye. Továbbá: *Rendszerváltók a baloldalon*. 204. o.

Felszólítjuk az MSZMP Központi Bizottságát, hogy legközelebbi ülésén hozzon ilyen értelmű határozatot: a tárgyalásokkal hiteles, a társadalom bizalmát élvező politikusokat bizzon meg. Ha a Központi Bizottság ennek a felszólításnak nem tesz eleget, akkor szükségesnek tartjuk, hogy a hatalom nevében a kormány vagy a parlament tárgyaljon.

- 3. E tárgyalások során kell megegyezésre jutni a demokratikus átmenet feltételeit megteremtő sarkalatos törvényekről: a pártokról, a sajtóról, a választójogról, a büntetőtörvénykönyv módosításáról, a köztársasági elnöki intézményről, az alkotmánybírárságról, a népszavazásról és a biztonsági kérdésekről szóló törvényekről. Ezen kívül meg kell egyezni a köztársasági elnöki posztra jelölendő személyek köréről, a választások időpontjáról és rendjéről és az MSZMP vagyonának megosztásáról, a szerveződő pártok működési feltételeinek megteremtéséről.*
- 4. A tárgyaló felek vállaljanak kölcsönösen kötelezettséget arra, hogy lemondanak az erőszak alkalmazásáról, az ezzel való fenyegetésről, és hogy szervezeteileg is fellépnek minden olyan irányzat ellen, amely az erőszak alkalmazását nem utasítja el. Vállaljanak kötelezettséget arra is, hogy a tárgyalások során kiegyezésre és nem egymás politikai lejáratására töreksenek. Külön kérjük a demokratikus ellenzéket arra, hogy az utóbbi időben reformirányban örövendetes módon elmozdult kormány iránt a tevékenységéhez szükséges lojalitást biztosítsa.*
- 5. Üdvözljük a Tolna megyei pártbizottság azon lépését, hogy tárgyalásokat kezdett a helyi demokratikus ellenzék képviselőivel. Felhívjuk az MSZMP regionális helyi szervezeteit a példa követésére. A reformkörök minden szinten vegyék fel a kapcsolatot az Ellenzéki Kerekasztal helyi képviselőivel. A koalíciót is alulról!*
- 6. Támogatjuk azt a javaslatot, hogy gazdasági és szociálpolitikai kérdésekről a különböző szakszervezetek és érdekvédelmi szervezetek bevonásával többoldalú tárgyalások kezdődjenek.*

II.

Miközben az említett tárgyalások haladéktalan megindítását szükségesnek tartjuk, le kell szögeznünk: a mai magyar társadalom politikai erővonalait nem kizárólag a hatalomhoz való viszony határozza meg. Úgy gondoljuk, hogy a társadalom széles rétegei egyaránt érdekeltek a jelenlegi társadalmi-gazdasági modell radikális megváltoztatásában. Az új modell alapvető értékeiben is jó eséllyel alakítható ki közmegegyezés. Ilyen értéknek tartjuk a tulajdonformák sokszínűségének tálán létrejövő hatékony piacgazdaságot, az egyéni és kollektív szabadságjogokat

a többpártrendszer keretei között biztosító népszuverenitást, az önigazgató és autonóm civil társadalmat, a leszakadó társadalmi rétegek iránt érzett felelősségből fakadó szolidaritást.

Ezen értékek mentén hosszú távon széles társadalmi koalíció alakulhat ki, melynek első lépéseként kezdeményezzük a fordulatban érdekelt valamennyi erő műhelybeszélgetéseit, függetlenül attól, hogy ezek mely politikai szervezethez tartoznak. E beszélgetések is járuljanak hozzá ahhoz a széles nemzeti közmegegyezéshez, amelyen az ország új alkotmányának alapulnia kell.

Szeged, 1989. május 20.

*MSZMP reformkörök
országos tanácskozása⁸*

Látható, hogy a reformköri tanácskozás határozottan sürgette a hatalom és az ellenzéki erők legfelső szintű, érdemi tárgyalásait. Ezzel nyomást akartunk gyakorolni az állampárt halogató, taktikázó, időhúzó vezetőire.

Az állásfoglalás a szegedi tanácskozáson elfogadott, országos és helyi napilapokban megjelent platformtervezetünk ötödik fejezete volt.⁹ Bár ezt csak tervezetnek neveztük, a szegedi tanácskozás résztvevői nagy többséggel támogatták, mint közösen képviselhető politikai állásfoglalást – és ezzel a reformkörök immár tényezővé és tárgyalóképessé tették magukat az országos politikában is.

A szegedi tanácskozás országos sajtóban közzétett politikai platformja¹⁰ elérte a kívánt hatást. A politikai nyomásgyakorlás közvetlen eredményei hamarosan megmutatkoztak az állampárt legfelső szintjén: pártkongresszus meghirdetése, EKÁ-val való egyeztetések folytatása, majd pedig a Nemzeti Kerekasztal tárgyalások néhány héten belüli megkezdése, ahol az MSZMP-t főtárgyalóként Fejti György helyett Pozsgay Imre képviselte.

Egy kis kitérő: Fejti György¹¹ a május 20-i tanácskozást követő szombat délelőttre „eszmecserére” invitálta a reformköri mozgalom néhány képviselőjét, Novák Zoltánt és Vajda Jánost, a budapesti-, valamint Kerényi Györgyöt a kecskeméti reformkör képviselőjét és e sorok íróját (mint a Csongrád megyei reformkör tagját és a szegedi tanácskozás egyik szervezőjét). A találkozón a reformkörök szegedi állásfoglalásáról és az EKÁ-val való tárgyalások holtpontról való kimozdításáról volt szó. Mi azt erősítettük, amit a szegedi tanácskozás megfogalmazott.

8 Reformkörök Archívuma, továbbá: Rendszerváltók a baloldalon. 202. o.

9 *Az MSZMP reformköri mozgalom platformja (tervezet) 1989. május 20.* In. *Rendszerváltók a baloldalon. Reformerek és reformkörök 1988-1990.* Bp. 1999. 206-211. o.

10 Népszabadság, 1989. május 23., illetve több más országos és megyei napilap

11 Fejti György ekkor az MSZMP KB titkára volt. Grósz Károly mellett az ő nevéhez fűződik az ellenzékkel való tárgyalások halogatására irányuló taktikázás.

Legélesebben Novák Zoltán kritizálra – teljes joggal – az MSZMP vezetésének időhúzó manőverezéseit. A megbeszélés végén – bizonyítandó, hogy az EKÁ-val a szakértői egyeztetések azért zajlanak a háttérben – Fejti felajánlotta, hogy a reformkörök képviselőiben megfigyelőként vegyek részt az aznap délutáni tárgyaláson, ami a Külügyi Szálló egyik különtermében lesz. Elmentem. Az EKÁ-t Sólyom László és Tölgyessy Péter képviselte, az asztal „állampárti” oldalán pedig Tóth András ült az MSZMP szakértőjeként. A párbeszéd a többpártrendszerbe történő átmenet alkotmány- és jogtechnikai kérdéseiről folyt. Nekem ott úgy tűnt, hogy az előkészítő tárgyalások nem szakadtak meg – vagy május 20. után villámgyorsan folytatódtak –, ugyanis a résztvevők többször hivatkoztak a korábbi találkozókon elhangzott témákra, egyetértésere és véleménykülönbségre.¹²

Visszatérve a reformkörök és az ellenzéki szervezetek kapcsolatára: a helyi párbeszéd Budapesten és az ország több városában (Szeged, Budapest, Kaposvár, Szekszárd stb.) már jóval a május 20-i reformkörü tanácskozás előtt megkezdődött. Szegeden például 1988. december 1-jén a FIDESZ, MDF, SZDSZ, JATE TDDSZ képviselői közös levélben üdvözölték a Csongrád megyei reformkör november 29-én sajtóban közzétett felhívását és a kör megalakulását.¹³ Ezek a szervezetek alakították meg – nem sokkal később, az EKÁ-t is megelőzve – 1989. január 14-én a Szegedi Ellenzéki Kerekasztalt,¹⁴ aminek vezetőivel a reformörösök – később a szegedi pártvezetés is – párbeszédet, tárgyalásokat folytattak a tavasz folyamán. Az 1989 január-februárjában alakult Budapesti Reformkörnek szintén voltak az ellenzéki szervezetekkel kapcsolatai. Erről Novák Zoltán tanulmányában olvashatunk: *„Tevékenységünk kezdeteitől fogva arra törekedtünk..., hogy az ellenzékkel kapcsolatokat teremtsünk; ezért örültünk, hogy Szécsényi Tiboron keresztül a TDDSZ-hez, Kerekes Györgyön keresztül Forgács Pálhoz kapcsolódhatunk, segítségükkel kerülhetett sor a május 1-jei népligeti bemutatkozásunkra.”*¹⁵ Kaposvárott a reformkörösök a helyi FIDESZ-szel összefogva kezdeményezték emléktábla elhelyezését Nagy Imre szülőházán, amit aztán június 16-án együtt koszorúztak meg. És sorolhatnánk tovább a példákat...

Mindezek ellenére az EKA és a reformkörök vezetőinek *országos szintű, hivatalos és nyilvános* kapcsolata vagy együttműködése sohasem jött létre.

12 A Nemzeti Kerekasztal néhány hét múlva, június 13-án összeült, a záradokumentumot, vagyis a többpártrendszerre való átmenet megegyezései forgatókönyvét pedig szeptember 18-án írták alá.

13 *Rendszerváltók a baloldalon*. Kossuth Kiadó, Bp. 1999. 57. o.

14 Póda Jenő közlése

15 Novák Zoltán: *Az MSZMP Budapesti Reformköre (A reformkörü mozgalom szerepe a magyarországi rendszerváltásban)* Budapest, 2004. 107-108. o. Kézirat. Elektronikus elérhetősége: mek.oszk.hu/01900/01961/html/02.htm A Budapesti Reformkör képviselői május 1-jén a Jurta Színházban részt vettek a független pártok és mozgalmak bemutató rendezvényén.

Ebben több ok játszott közre. Egyik nyilván az, hogy a reformkörök párton belüli platformcsoportként, mozgalomként határozták meg magukat, nem hoztak létre különönálló, hierarchikus szervezetet, nem választottak helyi és országos vezetőket. Nem volt tehát olyan személy vagy testület, aki/amely a reformkörök országos képviselőjére felhatalmazást kaphatott volna. Alkalmi tárgyalódelegáció megbízására sem került sor – már csak azért sem, mert az EKA vezető politikusai kezdetől ellentmondásosan viszonyultak a reformkörü mozgalomhoz, és bár tettek néhány taktikai gesztust, nem volt meg részükről a tárgyalókészség és az együttműködési hajlandóság. Sőt a határozott elzárkózás jelei is kiolvashatók a korabeli dokumentumokból.

Hogyan viszonyult az EKA a reformkörökhöz?

1989 január–novembere között az Ellenzéki Kerekasztal üléseiről filmfelvételt készített a Fekete Doboz. A videófelvételek hanganyagából később szó szerinti jegyzőkönyvek készültek, amelyek online is elérhetők, valamint két kötetben nyomtatásban is napvilágot láttak.¹⁶ Lássuk hát e források – a szó szerinti jegyzőkönyvek – alapján, miként viszonyultak az EKA tagjai az MSZMP-n belüli reformkörü mozgalomhoz!

*

Az EKA **1989. április 14-i** ülésén a Liga képviselője, Bruszt László arról adott tájékoztatást, hogy május 1-jén a TV úgy tervezi, hogy az EKA mellé ültetnék a Budapesti Reformkör képviselőit. A bejelentést felzúdulás, ellenzés fogadta. Íme a jegyzőkönyvi részletek:

Baranyai Tibor: „a reformkör tagjai ifjú titánok, akik nem lehetnek partnerek, mert lehet, hogy holnap pártfegyelmet kapnak, és földre lesznek állítva.”

Kőszeg Ferenc: „A hatalommal akarunk tárgyalni, és ők [nem] a hatalom birtokosai. Az MSZMP bármilyen frakciója nem partner.”

Boross Imre: „milyen visszhangja lenne a közvéleményben, hogy már az EKE-ben is vannak az MSZMP-től.”

¹⁶ A Fekete Doboz „video-folyóíratként” jött létre a Balázs Béla filmstúdió keretében, a Soros Alapítvány támogatásával. Tevékenysége kiterjedt a rendszerváltozás ellenzéki eseményeinek megörökítésére is. 1989 január–november között az EKA üléseit is rögzítették. Az ülések videó- és hangfelvételei alapján készült jegyzőkönyvei 1999–2000-től érhetők el: *A rendszerváltás forgatókönyve. Kerekasztaltárgyalások 1989-ben.* I–IV. kötet. Magvető, Bp., 1999.; *A rendszerváltás forgatókönyve. Kerekasztaltárgyalások 1989-ben.* V–VIII. kötet. Új Mandátum Kiadó. Bp. 2000. Online elérhetőség: *Az Ellenzéki Kerekasztal tárgyalásainak hangfelvételei.* OSA Archivum 2012-től: <http://w3.osaarchivum.org>; Gyűjtemények/Digitális archívum/1989/Az Ellenzéki Kerekasztal tárgyalásainak hangfelvételei

Kőszeg Ferenc: „Alakítsanak pártot, s ha kéri a csatlakozás lehetőségét, majd eldöntjük.”

Boross Imre: „a reformszárny csírája az újnak az MSZMP-n belül, és segítségre méltó lenne.”

Baranyai Tibor: „A reformszárny csatlakozni kívánó képviselőivel (kapcsolatban) tisztázni kellene, hogy ellenzékiek vagy kollaboránsok.”

Kónya László: „Kéri a Ligát, hogy a Jurta-beli bemutatkozásnál az EKE-hez ne üljön a reformkör.”

Tölgyessy Péter: „a kérdést az dönti el, mi a célja a Jurta-beli programnak. Ha vita, akkor igen, ha bemutatkozás, akkor nem tartja célszerűnek együtt ülni a reformkörrel.”¹⁷

A Budapesti Reformkör részvétele a hűvös és elzárkózó vélemények ellenére a Jurtában május 1-jén mégis megvalósult. Nem ültek ugyan az alternatív szervezetek képviselői mellett, hanem utánuk mutatkoztak be. Novák Zoltán a következőképpen idézi az ellenzéki képviselőknek a reformkörökről ott elhangzott véleményét¹⁸:

„Ezen a népligeti vitán az ellenzéki pártoknak olyan kérdéseket is feltettek, amelyek közvetlenül érintették a reformszárnyhoz való viszonyukat; azt kérdezték, hogy mi a Kerekasztal érdeke, ha tovább gyengül az MSZMP vagy szétválik és a reformszárny alapít egy új pártot? Erre a válaszok a következők voltak:

Ruttner György: Mi szeretnénk tiszta vizet látni a pohárban. Az ország érdeke, hogy tiszta legyen a kép az MSZMP-vel kapcsolatban.

Varga Csaba: Az ország érdeke az lenne, ha az MSZMP-ben nyerne a reformszárny, és leszakadnának a sztálinisták.

Magyar Bálint: Nem érdekünk egy újabb ellenzéki párt megszületése. Az MSZMP reformszárnyának nem az a feladata, hogy egy hatalom nélküli párttá formálja magát, és itt ülünk kilencen, miközben egy dogmatikus, konzervatív szárny rendőrei veszik körül ezt az épületet. A reformszárny történelmi feladata az, hogy a párton belül győzze le a másik szárnyat, és teremtsen olyan partnert számunkra, amely hajlandó a megegyezésre, a megállapodásra, és hajlandó lemondani a hatalomról oly módon, hogy nem veti be a társadalom ellen a fegyveres erejét.

Lezsák Sándor (MDF): Egy olyan MSZMP-re van szüksége a társadalomnak, amely tisztességes, szavahihető, amelyet mi is és a társadalom is komolyan tud venni. Tárgyalni igen, barátkozni nem! Majd egy másik ide vonatkozó kérdésre Lezsák azt felelte, hogy: Az MSZMP reformszárnya véleményem szerint lőtt lábú madár.”¹⁹

17 Kerekasztal-tárgyalások 1989-ben. I. köt. 118-119. o.

18 Novák Z. i.m. 108. o.

19 Novák az EKA képviselőinek véleményét a Kerekasztal-tárgyalások 1989-ben I. kötetből idézi.

Az EKA **május 10-i** ülésén szóba került az a kezdeményezés, amit Szoboszlai Zsolt indított el Varga Csabával, a Magyar Néppárt EKA-s képviselőjével, vagyis hogy mit szólnának az EKA tagjai, ha a reformkörök szegedi tanácskozására meghívást kapnának. A téma annak kapcsán került elő, hogy nem sokkal korábban megszakadtak a tárgyalások az MSZMP és az EKA között. Ezen a hosszúra nyúlt EKA-ülésen az volt a fő beszédtema, hogy miként lehetne kimozdítani a tárgyalásokat a holtpontról, mert miközben az állampárt halogat, az országgyűlés elé visz olyan sarkalatos törvényjavaslatokat, amelyekbe az EKA bele kíván szólni.

Taktikai szempontok miatt „kokettáltak” egy kicsit az EKA tagjai azzal a gondolattal, hogyan lehetne a reformköröket eszközként használni a tárgyalások mielőbbi folytatása és gyorsítása érdekében.

Idézzünk a május 10-i ülés jegyzőkönyvéből idevágó részleteket:

„Magyar Bálint: ...Még egy harmadik információ, hogy az MSZMP reformkörének vagy reformköreinek a szegedi találkozására felmerült, hogy az Ellenzéki Kerekasztalt meghívják. Úgy néz ki, hogy ezt nem tehetik meg, mert ez egy belső dolog. De ahogyan a budapesti reformkör például az MSZMP-t hibáztatta a tárgyalásoknak a meghíúsulása miatt – az április 8-i tárgyalások meghíúsulása miatt –, ugyanígy a budapesti reformkör vezetője is – ez is egy áttételes információ –, hajlandó és kész lenne valamilyen kapcsolatot felvenni. [...]

Varga Csaba: A lényeg az, hogy [az eddigi tárgyalásokon] nem történt érdemben semmi. Ki voltunk szolgáltatva az MSZMP belső harcainak, belső patthelyzetének. És ma is így van. Ki vagyunk szolgáltatva, ezt kellene most itt kitalálnunk, milyen lépéseink lehetnek arra nézvést, hogy ki tudjunk ebből a patthelyzetből mi is kerülni. Én két dolgot javasolnék... a Kerekasztalunk jelöljön ki egy kéttágú bizottságot, elmenjen a Pozsgayhoz tárgyalni, hogy ő mit gondol, nem hivatalosan. A másik pedig, hogy ugyanígy keressük meg a különböző reformköröket, akik hajlandók az MSZMP-vel szemben föllépni, keressük a kapcsolatokat. Mert amíg el vagyunk szigetelve az MSZMP-nek azon részeitől, akik hajlandók lennének másképpen tárgyalni, addig nem lesz ott sem áttörés. Azt lenne jó most kitalálni, hogy bizonyos kis, de gyors lépéssel hogyan lehetne széttörni ezt a bizonyos patthelyzetet... (Többen beszélnek, a szöveg nem érthető.)

Tölgyessy Péter: Az egyik véleményem az, hogy a reformkörökkel tényleg fel kellene venni akár a hivatalos kapcsolatokat is. Ellenben a Pozsgay Imrével való hivatalos kapcsolatok felvételét kategorikusan és élesen ellenezném. Azt el tudnám képzelni, hogy puhatoló [sic!] tárgyalásokra magánemberként valakik elmenjenek, de hivatalosan ...

Varga Csaba: Én is erre gondoltam... (Kónya László: A reformkörökkel is ugyanígy van...) Menjünk el baráti tárgyalásra, semmi több. Nem hivatalosan, de ennek nagyon kemény konzekvenciái lehetnének. [...]

Varga Csaba: *(A szöveg eleje nem érthető.) Tehát politikai erőként hat ez a fajta taktikai meggondolás, hogy én elmegyek ugyan magánemberként, de tudja mindenki, a Fejtiék és a Grószék is tudják, hogy ez több, mint magánemberség. De magánemberségnek nevezzük.*

Boross Imre: *...A reformkörökkel való kapcsolatfelvételt a Kisgazdapárt, ha jól emlékszem, már legalább egy hónappal ezelőtt javasolta, egy hónappal ezelőtt, itt, ezen a helyen javasoltuk a reformkörökkel való kapcsolatot, valamilyen formában... [...]*

Kövér László: *...a Bálint említette az elején a szegedi reformkör-konferenciát, arra az esetleges meghívásunkat. Azon nem ártana elgondolkozni. Ugyan a Bálint azt mondta egy rövid fél mondatban, hogy erre nem lesz nekik módjuk, hogy ezt megtegyék, azonban én ezt pont ma hallottam, ugyanezt az információt, amit a Bálint. Tehát nyilvánvaló, hogy a Pozsgayék puhatolóznak, több szálon. Ebben valamiképpen állást kéne foglalnunk, hogyha ez mégis megtörténik, akkor mi erre milyen választ adjunk, illetve azokon a csatornákon, amiken ők megkerestek bennünket, milyen viszont-információt küldjünk a meghívás formájára. Tehát, hogy például elmegyünk, ha Ellenzéki Kerekasztalként hívnak meg bennünket, vagy mit tudom én, még mi jöhet szóba – szóval csak erről valami konkrét, határozott álláspontunk azért legyen. Ne felejtjük ezt el.”*²⁰

Aztán a hosszan tartó ötletelés és vita hevében szépen elfelejtették, hogy az esetleges reformkörüi meghívásra mi is lenne a válaszuk. Csak a hivatalos tárgyalások felújítása és gyorsítása érdekelte őket, ekörül folyt a hosszú polémia.

Céljuk egyértelmű volt: kikényszeríteni valamivel az MSZMP vezetéséből, hogy tárgyaljon, ne taktikázzon, ne játsszon időhúzásra. A végén egy sajtóban közzétendő nyilatkozat megszövegezését látták megoldásnak, azzal foglalkoztak.

Az elhangzottakból úgy tűnik, taktikai eszköznek lettünk volna jók. De nem nagyon tudták viszont, hogyan használhatnák fel a reformköröket a nyomásgyakorlásra. A nyilatkozattervezet vitájának vége felé még egyszer szóba kerültek a reformkörök a fenyegetés egyik lehetséges eszközeként:

„Mécs Imre: *Ezt a deklarációt helyezzük a [közlemény] legelejére. Ezt deklarálta és ezzel szemben mit csinált [az MSZMP]. Tehát ezt deklarálta, ezzel egyetértünk, az idő sürget. A sarkalatos törvények megbeszélésére már rég itt van az idő, hiszen közben már ugye folyik a kodifikációs munka a hátunk megett. Tehát nekünk nagyon keményen azt kell elmondani, hogy tárgyalásokra van szükség, a legsürgősebben. Ez egy obstrukciós politika, amit az MSZMP folytat, hogy először külön-*

²⁰ Az Ellenzéki Kerekasztal tárgyalásainak hangfelvételei 1989. május 10. OSA Archivum. w3.osaarchivum.org

külön meghívott bennünket, aztán a szakértőinkkel tárgyalgatott, most az egészet ugye, annullálja, új javaslatot tesz, és közben pedig szépen hozza be a kodifikációs dolgot. Tehát mi itt nagyon határozottan egy pozitív lépéssel menjünk szembe. Mi hívjuk meg az MSZMP-t. Mondjuk meg azt, hogy mi úgy érezzük, hogy a legkomolyabb erő vagyunk ebben az országban, amellyel tárgyalni lehet. A valódi megmérettetés az majd a választások után lesz. Addig is igenis velünk lehet és kell tárgyalni. Meghívjuk az MSZMP-t és közöljük, hogyha nem jönnek el, akkor mi a nyilvánosság előtt fogjuk ezt a polémiát lebonyolítani. A nyilvánosság... Közzétesszük az állásfoglalásainkat a legsürgősebben, mert idő már nincsen. Tehát nagyon rövid az idő. Ezzel tudjuk a legjobban megfenyegetni. Erre reagált a legélesebben, mikor a Szabad Demokraták Szövetségét meghívták legelőször tárgyalásra. Mi az állásfoglalásunkat közzétettük az újságban, és mintha paprikát ettek volna, úgy ugrottak föl. Tehát ez az, ami legjobban irritálja őket, és ez az egy fegyver van a kezünkben, amivel le tudjuk ültetni a tárgyalóasztalhoz. Mert miről van szó? Hogy ők most húzzák az időt, és ránk akarják fogni, hogy amiatt nem jön létre a tárgyalás, és nekik közben intézkedni kellett. Tehát ha így van, akkor így se, úgy se tudunk tárgyalni. Viszont ezzel, hogy mi megfenyegetjük őket, hogy nyilvánosságra hozzuk a dolgaikat, és tényleg a nyilvánosság előtt polemizálunk velük vagy a reformkörökkel, lebonyolítunk vagy összehívunk kerekasztal-vitákat, akkor a felelősség az övé lesz, hogy nem jött el tárgyalni.”²¹

*

Május 18-án az EKA már másképp viszonyult a reformkörök május 20-i szegedi országos tanácskozásához. Talán mert ekkor már látszott, hogy komolyabban kell venni a reformkörü mozgalmat, másrészt nem kellett egy személyes találkozó bizonytalan kimenetelével foglalkozniuk (mivel nem kaptak meghívót), de leginkább azért, mert a szegedi tanácskozásban meglátták annak a lehetőségét, hogy a nekünk küldött levelüket közzétehetik, és széles sajtónyilvánosságot kap a kritikai álláspontjuk az MSZMP taktikázásáról, ezzel sürgetni tudják a tárgyalások folytatását. Egyhangúlag elfogadtak egy aktuálpolitikai üzenetet tartalmazó üdvözlő levelet, amit a szegedi reformkörü tanácskozáshoz intéztek, és több országos napilap is közölt (szövegét fentebb teljes terjedelmében idéztük).

A május 18-i EKA-ülés jegyzőkönyvébe bekerült, hogy – egy más témájú nyilatkozat mellett – a Kerekasztal tagjai „*egyhangúan elfogadták az MSZMP reformköreinek szegedi tanácskozására küldendő üdvözlő levél szövegét is... A reformköröknek címzett levelet a résztvevő képviselők aláírják, ezt követően az FJF* ²² *gon-*

21 Az Ellenzéki Kerekasztal tárgyalásainak hangfelvételei 1989. május 10. OSA Archivum. w3.osaarchivum.org

22 Független Jogász Fórum, az Ellenzéki Kerekasztal létrehozásának kezdeményezője és szervezője

*doskodik a postázásáról. Ugyancsak az FJF továbbítja az MTI-hez és a fontosabb napilapokhoz ezeket a dokumentumokat közzétételre.”*²³

A levelet a szegedi reformkörü tanácskozás szervezőiként megkaptuk, tartalmát a jelenlévők megismerték, válasz is született rá, amit eljuttattunk az EKÁ-hoz, MTI-hez, sajtóhoz.

Külön állásfoglalásunk is volt Nagy Imre és mártírtársai kivégzéséről, amiben bejelentettük, hogy június 16-án az '56-os mártírok újratemetése alkalmából a reformkörök is el kívánják helyezni koszorújukat Nagy Imre mártír miniszterelnök koporsójánál.

*

Az EKA május 24-én tartotta a következő ülését, ahol a reformkörök többször is szóba kerültek (a május 20-i szegedi tanácskozás után megkerülhetetlen belpolitikai szereplővé váltak, és többek között állásfoglalásra készítették az EKÁ-t is).

A jegyzőkönyv szerint napirend előtti téma volt az ülésen „*Az Ellenzéki Kerekasztal meghívása a Napzárta c. televíziós műsorba, közös szereplés kérdése az MSZMP reformkörökkel*”.²⁴

A hivatalos napirendek között pedig ez szerepelt tervezett témaként: „*A reformköröknek adandó válasz.*”²⁵ Ellentmondásos álláspontok ütköztek a válasz témájában. Idézünk a jegyzőkönyvi emlékeztetéből:

„FIDESZ, Orbán V[iktor]: Javasolja még, hogy fogadjon el közös álláspontot az EKE a reformkörökhöz való viszonyról, és alakítson bizottságokat, akik közben dolgozzanak azokban a kérdésekben, melyeket az MSZMP-vel való tárgyalások során meg kell vitatni. Ezekben ugyanis még mindig nincs közös álláspont, és bármikor sor kerülhet a tárgyalásokra, ne érje felkészületlenül az EKE-t.

Ezt haladéktalanul megkezdendő feladatnak tartja szervezete. (Átmenettel kapcsolatos sarkalatos törvények, párttörvény], választójog, földtörvény, tulajdonjogi reform, átalakulás.) [...]

BZSBT, Morvay L[ászló]: Kínos helyzetbe kerülhet az EKE, ha a 29-i KB-ülés után azonnali tárgyalásokra kapna meghívást a reformszárnytól. Sürgősen alakuljanak meg a bizottságok 1-1 taggal, és munkálják ki az elveket, terjesszék az EKE elé.

23 Az Ellenzéki Kerekasztal tárgyalásainak hangfelvételei. 1989. május 18. OSA Archivum. w3.osaarchivum.org

24 Május 21-én este a TV2 Napzárta című műsorában Déri János a szegedi reformkörü tanácskozás több résztvevőjével (Géczi József, Keserü Imre, Szabó Zoltán), valamint meghívottként Kéri Lászlóval és Gázsó Ferencsel beszélgetett. Sárdi Anna (MTV) már ezt az adást megelőzően is kapacitálta az EKÁ-t, hogy képviselőjük üljön be az adásba, de erre nem voltak hajlandók. Május 24-én az EKA ülésén ismét felmerült a közös TV-szereplés ötlete.

25 http://www.rev.hu/ords/f?p=107:18:0::NO:RP%2C18:P18_DOC_ID:116

A kormányhoz csatlakozó reformszárnnyal megpróbálhatják az EKE kikapcsolásával saját tervezetüket megoldani. Nincs közös álláspontja az EKÉ-nek a pártok anyagi helyzetéről, a választójogi törvénytervezetről, pártok működési feltételeiről, s ezt sürgősen pótolni kell.

SZDSZ, Tölgyessy P[éter]: „Hatalmi harc folyik az MSZMP-n belül. A Grósz-féle szárny aljas támadásnak tekinti a reformszárnnyal, illetve -körök nyilatkozatát. Óvatosan üdvözljük a reformkörök nyilatkozatát. Óvatosan, de a tárgyalási pozíciókat ne adjuk fel. Mondjuk, hogy továbbra is tárgyalni akarunk.”

SZDSZ, Pető I[ván]: Nem biztos, hogy meg kell nevezniük kivel kell és akarunk tárgyalni.

MDF, Szabad Gy[örgy]: Alakulóban van a nyilatkozat, de kell egy bevezető. A hatalom jelenlegi birtokosaival kívánunk tárgyalni. Örvedetes lenne, ha a hatalmat birtokló MSZMP pártvezetése és a törvényhozó és végrehajtó hatalmat gyakorló kormány is helyet kapna a delegációban. Bevennék, hogy a hatalmat kézbentartó pártról van szó. Különösen örvedetes lenne, ha az MSZMP-n belül a reformszárnnyal tárgyalhatnánk, illetve a reformerőkkel. A hatalom birtokosai között ott lennének ezek az erők is.

SZDSZ, Mécs I[mre]: Ez szemben áll a korábbi álláspontokkal. Csak a hatalmat gyakorló párttal kell tárgyalni.

FKP, Boross I[mre]: Szabad György javaslatával értek egyet.

FIDESZ, Orbán V[iktor]: A Tanár úr gondolatával én is egyetértek, de elgondolkozathat, hogy kívánatos-e ennek a szövegben való közzététele. Mécs Imrének van igaza, hogy a tárgyalási pozíciókat gyengítené. A szöveg ne legyen tekintettel arra, hogy az MSZMP-n belül nincs egyetértés. Ha van mód erre, akkor ezt a nyilatkozaton kívül kell szorgalmazni.

SZDSZ, Mécs I[mre]: Megtévesztenek bennünket személyi kérdések. Erről a parlamentről kifejtettük már az álláspontunkat, ezt nem rúghatjuk fel. Az, hogy közben Németh Miklós megpróbált egy másik hatalmi centrumot megszervezni, és Pozsgay pedig a reformköröket, nem jelenti azt, hogy nekünk nem a hatalmat gyakorló párttal kell tárgyalnunk.

SZDSZ, Pető I[ván]: Minden olyan kezdeményezést üdvözlünk, ami a reformkörök tagjainak a tárgyalási küldöttségben való jelenlétét eredményezi.”²⁶

Amint látható, a vita tárgyalástechnikai oldalról közelítette meg a reformkörök-höz való viszonyulás kérdését, és megjegyzendő az is, hogy több hozzászóló erősen összemosta Pozsgayt és a reformkörü mozgalmat. Az is kiolvasható a véleményekből, hogy az EKA tagjai megérezték: május 20. óta változott a politikai helyzet,

26 Az Ellenzéki Kerekasztal ülése, 1989. május 24. Emlékeztető az Ellenzéki Kerekasztal megbeszéléséről.

mege erősödtek a hatalmat gyakorló párton belül a reformerök (a reformköröknek köszönhetően – L.J.), és nagy bajban lesz az EKA, ha felgyorsulnak a tárgyalások, mert nincs a sarkalatos törvényekről közösen kialakított álláspontjuk, ezért gyorsan munkabizottságokat kell alakítaniuk. Látszik az is, hogy nyilvánosan reagálni akartak a reformkörök és a reformpolitikusok által kialakított új helyzetre, de bizonytalanok voltak annak megítélésében, hogyan viszonyuljanak a nyilvánosság előtt a reformkörök platformnyilatkozatához. *„Óvatosan üdvözljük a reformkörök nyilatkozatát. Óvatosan, de a tárgyalási pozíciókat ne adjuk fel.”* – mondja Tölgyessy.

Vita kerekedett arról is ezen az ülésen, hogy a reformkörök koszorúzhatnak-e Nagy Imre és mártírtársai június 16-ai gyászszertartásán. Az EKA tagjai azt latolgatták, kik vehetnek részt – illetve kik nem – a Hősök terén rendezendő gyászszertartáson, és kik koszorúzhatnak. Állami vezetők részvétele ekkor még nem került szóba, az MSZMP részvételét – pláne koszorúzását – pedig a TIB²⁷ és az EKA kategórikusan elutasította. Ismert volt viszont a reformkörök koszorúzási szándéka, erről Mécs Imre is említést tett az EKA ülésén. Orbán Viktor pedig megkérdezte: *A reformkommunisták koszorúzhatnak?* Innen kezdve idézzük a jegyzőkönyvet:

„Mécs: ...Ez az egy, ami a határon van... hiszen ezek zömmel fiatal emberek. Akik személyesen semmiképp sem vehettek részt a hatalmi struktúrában. Úgyhogy ez sem dőlt el. Hát ugye itt az van, hogy magánszemélyként miért ne koszorúzhathának. Mert ilyen szempontból tiszták. De hát ők nyilván mint reformkörösök akarnak koszorúzni. Igen. Na most, ott lesz egy szpíker és egy bizottság, amelyhez be fognak futni a koszorúzási bejelentések, hogy mondják [be], most ez koszorú, most az. És ezeknek kell majd ott eldönteniük, hogy bemondják-e vagy sem.

Orbán Viktor: *Azért, Imre, nem ártana... Ötször jobban tudjátok nálunk, hogy kell ilyet csinálni, nyilván, azért nem ártott volna egy elvi állásfoglalás arra nézve, hogy mi történik akkor, ha koszorúzni akar a kormány, koszorúzni akarnak a reformkörök... (Baranyai Tibor: A Münnich Ferenc Társaság...)*

Mécs Imre: *Igen. ...tehát semmiféle hivatalos szerv, vagy pártszerv nem koszorúzhat. Magánemberként részt vehet, ezt nem lehet ellenőrizni, de ott hivatalosan nem vehetnek részt.”*²⁸

*

Május 31-én Sárdi Anna (MTV) többszörre próbálkozott, hogy az EKA és a reformkörök képviselőit a TV2 Napzárta műsorában egymás mellé ültesse egy vitára. A jegyzőkönyvből idézzük az idevágó részleteket:

²⁷ Történelmi Igazságtétel Bizottság. 1988 tavaszán alakult civil szervezet. Ők készítették elő az 1989. június 16-i újratemetési szertartást.

²⁸ Az Ellenzéki Kerekasztal tárgyalásainak hangfelvételei 1989. május 24. OSA Archivum. w3.osaarchivum.org

„**Sárdi Anna:** Tisztázzuk, hogy ez egy élő adás. Itt nincs megvágás. Nincs kommentálva. Az van, ami van...

Kónya Imre: Az a veszélye ennek... odajön az Ellenzéki Kerekasztal a Keserű [Imréjék mellett... Az embereknek a fejében össze van minden zavarva, az egész reformkommunizmus, minden. (Sárdi Anna: Azért is kéne helyretenni...) Nem lehet így helyretenni, én úgy érzem. [...]

Mécs Imre: ...Na most egy órát kaphatunk a tévében, ahol a reformkörösökkel beszélgethetünk, vitatkozhatunk, kifejthetjük a nézetünket, és ezt pár tízezer, vagy talán százezer ember is megnézi. Én azt mondom, hogy ez nagyon nagy lehetőség. És hát akik oda mennek, azok politikusok legyenek, és tudjanak megfelelően bánni ezzel az eszközzel. Hozzá is kell ehhez szokni. Tehát nem lehet azt csinálnunk, hogy megfutamodunk a tömegmédiák elől, hanem hozzá kell szoknunk, hogy gyorsan, határozottan, világosan és ügyesen beszéljünk. [...]

Kónya Imre: Nem megfutamodás, önmagában én alkalmatlannak tartom ezt a közös megjelenést. Mert ez nem lesz egy vita.

Tölgyessy Péter: A reformkörrel?

Kónya Imre: A reformkörrel. Nem lesz egy vita, ez egy egymást kiegészítő, semmiféle... Nem fogsz tudni velük vitatkozni, mert ugyanazok a nézeteik, körülbelül, mint neked. [...]

Sárdi Anna: Én azt gondolom, ezt misztikum lengi egy kicsit körül. Szóval ezt a misztikumot előbb-utóbb valahogy el kéne oszlatni. Meg kéne mutatkozni. Meg kéne mondani mi ez, mit akarnak, hogyan, és akkor a tárgyalásokról is egész más-képp gondolkodnak az emberek, ha önök is elmondják, hogy hogyan élik át ezeket. Nem egy percben, valaminek a végére oda biggyesztve.

Szabad György: Szabad kérdezni? ...Pannika, maguk úgy képzelik ezt el, hogy feltétlenül az MSZMP reformkörével, vagy pedig elképzelhető úgy is, hogy maga a Kerekasztal...

Sárdi Anna: Én így is el tudom képzelni. [...]

Szabad György: Mert az adott esetben, gondoljuk el, ugye a holnapi napon tárgyalnak a megbízottaink megint az MSZMP-vel. Feltehetően – ebben ma kell hogy határozzunk –, a holnapi tárgyalásra nekünk pénteken rendkívüli Kerekasztalon reflektálnunk kell. Tehát nekünk lesz pénteken egy kialakult álláspontunk. Azt nem lenne bolondság a motívumaival együtt mintegy ismertetni. Tehát a két tárgyaló személy röviden összefoglalná azt, hogy mi merült föl, és utána pedig a Kerekasztal további tagjai nyilatkoznának a tekintetben, hogy ezek után hogy látják a helyzetet. Akár széna, akár szalma.

Orbán Viktor: Már órák óta nyújtózkodom.

Szabad György: Ja, elnézést... [...]

Orbán Viktor: Tehát személyesen, a szervezetünknek van problémája... egy olyan lehetséges műsorral, ahol a reformkommunisták is ott vannak, mert mint tudjuk, a mi számunkra nemcsak politikai, hanem generációs kérdés is. Jelenleg is folyik egy vita a Fideszen belül arról, hogy miképpen lehetséges viszonyulnia a mi generációnknak a kommunizmushoz és a kommunistákhoz általában, úgy a reformkommunistákhoz, mint a többiekhez. Tehát miképpen lehetséges ez? Tehát a mi számunkra nem lenne szerencsés egy olyan időpont, amikor egy asztalhoz kell a tévé nyilvánossága előtt ülnünk akár a reformkommunista szárny képviselőivel is. Ez az első megfontolásom, ez személyes és szervezeti.

A másik az egész Kerekasztal szempontjából fontos meggondolás. Én nem tartom szükségesnek, hogy június 16-a előtt ilyen fontos helyen mint a tévé, együtt jelenjünk meg a hivatalosság képviselőivel... Én nem tudom, hogy nekünk miért kell sietnünk. Én azt sem értettem már, de ezt majd vegyük elő, függetlenül a tévétől, csak azért fölvetem, hogy miért kellett előre hoznunk ezt a mai ülést, miért kell nekünk azért, mert a kommunista párt végre elkezd tárgyalni, rohanni, és nem nekünk [kell meg]szabni az események menetét, hanem reagálni, és majd pénteken megint összeülni, és megint, ahelyett hogy nyugodtan, szépen lenne időnk átgondolni. Miért hajt bennünket a tatár, amikor őket nem hajtotta, és viszik át sorban az ő törvényjavaslataikat, és ezzel a parlamenti időszakkal már nem tudunk mit kezdeni, ez elúszott, akkor miért kell nekünk most rohannunk? Különösen azt megfontolva, hogy június 16-a után az egész magyar belpolitikai élet erőviszonyai alapvetően másként fognak festeni, és a javunkra fognak megváltozni. Miért sietünk? Ez a tévére is vonatkozik, mindenre. Miért sietünk? Miért ez az eufória? [...]

Morvay László: Az a sanda gyanúm, ismerve a televízió követelményeit, hogy az a jó televíziós műsor, és az köti le a nézők érdeklődését, ahol ütköztetések vannak, viták, nézeteltérések. Na most, sajnos úgy néz ki a helyzet, hogy ha csak a Kerekasztal ül, akkor is lesznek problémák, de nem hiszem, hogy véletlen dobták be azt, hogy jó lenne, ha jelen lennének például az MSZMP reformkörei. Mert ott sok mindenre lehetne reagálni, és kialakítani ilyen vagy olyan álláspontot. Tehát ütköztetni lehetne a nézeteket. És én nem tudom, hogy miért félünk attól, hogy leüljünk egy asztalhoz az MSZMP reformköreivel. Már csak azért sem, mert ott kiderülne az, hogy melyik csapatban vannak jobb fejek. És kinek van igaza?

Szabad György: Ha ütközni kell, akkor nem a reformkörökkel, hanem a Fejtiékkel... [...]

Orbán Viktor: Hadd hozzam még fel az ellen, hogy a reformkommunisták is ott legyenek az asztalnál, hogy a tánc lépéseket csak a kályhától lehet elkezdeni. Szóval a reformkommunizmusról mint jelenségről kellene először beszélni. Arról, hogy kik ők, mit csinálnak. Magyarul: az a probléma, hogy mi hogyan vélekedünk róluk, és nem az van először, hogy valami témáról ugyanazt gondoljuk-e. Mert hiszen nem

az a fontos, hogy ugyanarról a kérdésről ugyanazt mondjuk-e. Hanem ugyanarról az alapról mondjuk-e ugyanazt, ugyanazok a hosszú távú célok vezetnek-e bennünket a rövidtávú kérdések megválaszolásakor? És ha a rövidtávú kérdések megválaszolására koncentrálnunk, akkor nem az derül ki, hogy ütközünk, hanem az fog kiderülni, hogy mindenben egyetértünk, és ez elmosza azokat a távlati különbségeket, amelyek viszont megvannak. (Szabad György: A fő frontok nem ott húzódnak.) Ez egy fals képet adna az egész dologról, és ezért szerintem még nem időzerű, először tisztázzuk majd – vagy tisztázódni fog ez szerintem idővel –, hogy egyáltalán ez az egész reformkommunista jelenség Magyarországon mit jelent, és hogyan kell ehhez viszonyulni, de ne kezdjünk rögtön a nyilvánosság előtt konkrét kérdésekről tárgyalni velük.”²⁹

*

A jegyzőkönyvekből tehát kiviláglik, hogy az EKA tagjai egyáltalán nem lelkesedtek a reformkörökkel való közvetlen találkozás, párbeszéd, nyilvános megjelenés, vita, vagy pláne együttműködés gondolatától. Hiába volt a Budapesti Reformkör részéről több próbálkozás, hiába volt a május 20-i szegedi levélváltás. Az EKA vezetői nem igazán tudtak a reformkörökkel mit kezdeni. Nem szívesen fogadták a Budapesti Reformkör részvételét a május 1-jei Jurtaszínház-beli bemutatkozóasón, de az esetleges szegedi meghívás ötlete sem villanyozta fel őket egyértelműen. A közös TV-szereplést, nyilvános vitát pedig végképp igyekeztek elhárítani – TV egyedül igen, reformkörösökkel nem...

Nyilván megvolt ennek az oka. Az okok kiderítéséhez segítségül hívhatjuk Bozóki Andrást, aki az Ellenzéki Kerekasztal „első” történetének szerzője. Írásának alábbi részlete rávilágít arra, miért nem tekintette a reformköröket tárgyalópartnernek a demokratikus átmenet kérdéseiben az EKA.

„...az időhúzás nem kedvezett az MSZMP-nek. Májusra fel kellett hogy ismerjék, hogy a politikai körülmények sok szempontból megváltoztak. Felgyorsult az MSZMP belső pluralizálódása, megjelentek az országsszerte szerveződő reformkörök, amelyek az EKA-val való tárgyalást szorgalmazták, sőt levélben maguk is megkeresték a Kerekasztalt.[...]

Felvetődött az EKA-n belül a kérdés: kivel is kellene tárgyalni? Az MSZMP-vel, a reformkörökkel vagy a kormánnyal? Utóbbit szorgalmazta a Magyar Nemzetben tett május 8-i nyilatkozatában a kommunista pártból korábban kizárt, de a Pozsgay-szárnyhoz továbbra is közel álló reformközgazdász, Lengyel László, hangsúlyozva, hogy szét kell választani az MSZMP-t és a kormányt, a hatalom súlypontját pe-

²⁹ Az Ellenzéki Kerekasztal tárgyalásainak hangfelvételei 1989. május 31. OSA Archivum. w3.osaarchivum.org

dig át kellene helyezni a kormányzatra. Azt is hozzátette, hogy a »kormány kontra pártok« tanácskozáson legyen ott az MSZMP is a pártok között. Lengyel javaslata tartalmazott reális elemeket, s elfogadása éppen ezért lehetett volna veszélyes az EKA számára. Elgondolása ugyanis lényegében nem volt más, mint az Új Márciusi Front januári javaslatának új változata, amely ismét csak elmosta a különbséget a hatalommal rendelkező és nem rendelkező politikai erők között.

Az Ellenzéki Kerekasztal azonban úgy vélekedett, hogy a hatalom birtokosait az MSZMP Központi Bizottságában kell keresni, s ezért az MSZMP vezetőivel kell tárgyalni, tekintet nélkül arra, hogy ott a konzervatívok vagy a reformerek kerekednek felül. Így az EKA udvariassen elhárította a reformkörök jelentkezését, de informálisan igyekezett gesztusokat tenni a reformszárny felé. Vigh Károly (BZSBT) például – de feltehetően az EKA egyes más képviselői is – személyesen találkoztak ebben az időszakban Pozsgay Imre államminiszterrel.”³⁰

Azt hiszem Bozóki cikke alapján kimondhatjuk az egyik fő okot a reformkörökkel kapcsolatos tartózkodó ellenzéki magatartás motivációi közül: az EKA nagypolitikai céljai nem a reformkörökkel való tárgyalástól függtek. Nem a mi kezünkben volt a hatalom, hanem az MSZMP vezetésének kezében.

Másik ok, hogy hosszabb távon nem volt érdeke az akkori ellenzéknek egy népszerűsége szert tevő új baloldali erő (párt) létrejötte a reformkörökből, ami a választásokon majd komoly vetélytárs lehet számukra. Az MSZMP választási vereségében biztosak lehettek, ez elég volt számukra. Erre is utalhatott Orbán Viktor az EKA május 31-i vitájában, amikor a rövid- és hosszú távú célok különbségéről elmélkedett. Ő a hosszabb távban gondolkodott. Nem akarta, hogy az EKA a reformkörökkel együtt jelenjen meg a TV-ben, mert az erősítette volna a reformkörök politikai súlyát, népszerűségét.

Végül pedig álljon itt Magyar Bálint visszaemlékezése az MTV Visszajátzás című dokumentumfilm-sorozatából. Az alábbi részlet a 2009. április 6-i adásban hangzott el Magyar Bálint szájából. Egyértelműen fogalmazza meg, miben látták 1989-ben az akkori liberálisok az MSZMP reformköreinek történelmi szerepét:

„Ha ők [a reformkörök, reformszocialisták] kiváltak volna, s alapítottak volna egy másik pártot, és kvázi az eredeti infrastruktúrát, a szervezeti infrastruktúrát is otthagyták volna az ortodoxoknak, akkor kelle[me]tlenebb lett volna a helyzet. Tehát azt kell hogy mondjam, hogy ez bizonyos értelemben egy önfeláldozó dolog is volt az MSZMP reformszárnya részéről: beragadt az MSZMP-be. Például ’89. má-

30 Bozóki András: Az Ellenzéki Kerekasztal (első) története 2. rész Beszélő 9. szám. beszelo.c3.hu/cikkek/az-ellenzeki-kerekasztal-első-tortenete-0

*jus I-jén a Jurtában én arról beszéltem, hogy az MSZMP-nek nem szabad kettészakadnia, az MSZMP-ből a reformerőknek nem szabad kiválni, mert akkor az ortodoxok kezében marad az erőszak monopóliuma, az erőszakszervezetek fölötti teljes ellenőrzés, akkor kiszámíthatatlan, hogy a rendőrséggel, a hadsereggel, titkoszolgálatokkal milyen módon élnének az ortodox erők az MSZMP-ben.”*³¹

A reformkörösök nagy része ezt a történelmi szerepet maga is átérezte (ki előbb, ki utóbb). Akik küldötti mandátumot szereztek az októberi „pártváltó” kongresszusra, azok a Reformszövetség platformjába töromülve – összefogva a reformpolitikussal és a többpártrendszert elfogadó küldöttségekkel – véghez is vitték ezt a feladatot. Voltak ugyan, akik csalódtak, de tény, hogy a kongresszus leszavazta Grósz Károly beszámolóját, hivatalosan kimondta az MSZMP önfelosztását, majd pedig a megszüntetett állampárt romjain új, reformelkötelezett pártot alapított. A régi rendszerhez ragaszkodó konzervatívok kiszorultak a pártból, a politikai főhatalom a reformerők kezébe került.

A Nemzeti Kerekasztal révén a békés átmenet menetrendje ekkorra már alá volt írva, ezt követően pedig az országgyűlés sorra fogadta el a megegyezési sarkalatos törvényeket, a kormány „a helyén volt”, a Munkásőrséget feloszlatták – a fegyverek pedig hallgattak. Erőszak és vér nélkül, alkotmányos/törvényes keretek között, békésen zajlott le a sztálini típusú egypártrendszerből a többpárti demokráciába történő átmenet.

A reformkörök történelmi küldetése ezzel véget ért. Az, hogy az EKA és a reformkörök (reformszocialisták) viszonya, valamint az ország sorsa miként alakult volna, ha Szegeden ’89 májusában megtörténik a kézfogás a reformkörök és az EKA képviselői között – ma már költői kérdés. Megválaszolását rábízom a kedves olvasóra...

Egy biztos: a reformkörü mozgalom – mint hatékony nyomásgyakorló csoport (Press Group) ’89-ben teljesítette történelmi feladatát – és októberben szép csendben megszűnt.

Ahogy az EKA is teljesítette történelmi küldetését – és 1990 áprilisában befejezte tevékenységét.³²

Politikai katalizátor szerepük véget ért. Viszont – kézfogással vagy anélkül – mindkét formációra szükség volt a békés átmenethez...

31 Forrás: MTV, Visszajátzás - 14. rész, adásban: 2009. április 06. M1 | ID: 785258 nava.hu/id/785258/#

32 Az EKA 1990. április 27-én tartotta utolsó ülését.

Fent: Csongrád megyei küldöttek a '89 októberi pártváltó kongresszuson.
Lent: reformkörösök és reformpolitikusok az MSZP kongresszus szünetében
(Fotó: Lovászi József)

DOKUMENTUMOK

PÁRTDÖNTÉSEK A TISZATÁJ SORÁRÓL 1986, 1989

A Tiszatáj 1947 márciusa óta Szegeden megjelenő irodalmi, művészeti, társadalmi és tudományos folyóirat. Története során többször átalakult. Megjelenése néhány alkalommal szünetelt (1956-57, 1986-87).

A folyóirat az 1970-es évek közepére – Ilia Mihály főszerkesztői koncepciója és munkája nyomán – országosan ismertté és elismertté vált, és rangos hazai irodalmi folyóiratnak számított. A magyar irodalom egészéből válogatott, de érezhető népi-nemzeti orientációval. A népi írók, költők, irodalomtudósok legjava publikált a Tiszatájban. Az országban megjelenő folyóiratok közt egyedülként felvállalta a határon túli magyar irodalom rendszeres közlését, illetve a közép-kelet-európai országok irodalmi életének bemutatását. Ugyanezt az irányvonalat követte a lap Vörös László főszerkesztő és Annus József főszerkesztő-helyettes idején is, a '70-es évek második felében és a '80-as években.

Egy-egy publikáció olykor éles kritikát váltott ki a kultúrpolitikai irányítás részéről. Kisebb-nagyobb borányok hullámai gyűrűztek a Tiszatáj körül, úgymond az „elkövetett közléspolitikai hibák” miatt. Ilyennek minősült például 1981-ben a lengyel tematikus szám, vagy 1982-ben Köteles Pál tanulmánya, ami reagálás volt a román Ian Láncránjan magyarellenés könyvére.

A legnagyobb botrány 1986 júliusában következett be: a főszerkesztőt leváltották, a szerkesztőség belső tagjai ellen pártvizsgálat indult, a szerkesztőséget bezárták, munkatársainak felmondtak, a lap megjelenését fél évre felfüggesztették (Tiszatáj-ügy 1986).

Az állampárt ideológiai őreinek az **1956-os forradalom 30. évfordulójához közeledve** szemet szúrt a Tiszatáj júniusi számában Nagy Gáspár *A fiú naplójából* című verse, melynek egyik sora így szólt: „...a csillagos estben ott susog immár harminc évgyűrűjével a drága júdásfa”. Szerintük a vers '56-ról szól, a Júdás-kép Kádár Jánosra utal, a költemény pedig durva rendszerellenes támadás.

Könyvünk 65. oldalán közreadjuk Annus József *Csattogó szélben* című visszaemlékezését. Annus főszerkesztő-helyettesként egyik áldozata volt az 1986-os politikai statáriumnak, amit a vers közzététele kiváltott.

A következő oldalakon a Tiszatáj 1986-os betiltásához, a szerkesztőség meghurcoltatásához kapcsolódó megyei és központi párthatározatokat és Kádár Jánosnak az MSZMP Politikai Bizottsága egyik ülésén elhangzott hozzászólását adjuk közre. Ezek jól szemléltetik, hogyan működött a nyolcvanas évek közepén az állampárti szubjektív centralizmus és a művészetirányítás. A folyóiratot és egykori szerkesztőit a Szocialista Párt (MSZP) megyei bizottsága 1989-ben rehabilitálta. Összeállításunk végén ezt a dokumentumot is közzétesszük.

F. 7/1/1986

MSZMP Csongrád Megyei
Végrehajtó Bizottsága

Szigoruan bizalmas!
Készült: 1 gépelt +
19 sokszorosított pld-ban
H. 46/1986.
VB 20/5/1986.

Az MSZMP Csongrád Megyei Végrehajtó Bizottsága 1986. augusztus 29-i

h a t á r o z a t a

a Tiszatáj című folyóirat szerkesztőségénél folytatott pártvizsgálat
lezárásáról és a további feladatokról

Az MSZMP Csongrád Megyei Végrehajtó bizottsága 1986. július 4-én határozott pártvizsgálat indításáról a Tiszatáj című folyóirat szerkesztőségénél. A vizsgálat célja a szerkesztői munkában időnként és visszatérően jelentkező negatív jelenségek, közléspolitikai hibák okainak és a szerkesztőségben dolgozó kommunisták felelősségének feltárása volt.

A kiküldött bizottság jelentése és a vitában elhangzottak alapján a megyei párt-végrehajtóbizottság megállapította:

A Tiszatáj közel négy évtizede folyamatosan megjelent, művészi és szakmai szempontból igényesen szerkesztett, országosan is elismert, kulturális életünket számos értékkel gazdagító folyóirat. A szerkesztőség a magyar kultúra - ezen belül döntően az irodalom - egészéből válogatott, érezhető hangsúly- és arányeltolódással az ún. "népi" irányzat felé. A publikált szépirodalmi alkotások, esszék, tanulmányok döntő többsége értékes, magas színvonalu. Rendszeresen tudott megnyerni a szerkesztőség országos rangú alkotókat, szakembereket. Értékes vállalkozása a folyóiratnak a szomszédos országok nemzeti kulturájának és az ott élő magyarság irodalmi, művészeti értékeinek, s a térségben élő népek történelmi kapcsolatainak bemutatása. Közölte a szerkesztőség számos helyi szerző irását, támogatva a fiatal író-, költő- és kritikus nemzedék indulását is. Mindebben vitathatatlan érdemei vannak a szerkesztőség vezetésének és tagjainak is.

A szerkesztőség munkájában azonban az elmúlt évtizedben visszatérően előfordultak ellentmondásos, eszmei-politikai szempontból problematikus jelenségek, amelyek rontották a folyóirat értékeit. A szer-

- 2 -

kesztőség munkája 1975 és 1979 között viszonylag kiegyensúlyozott, nagyobb hibáktól mentes volt. Az 1980-as években azonban két periódusban is felerősödtek és gyakoribbá váltak a szerkesztésben tapasztalható hibák, amelyek országos ideológiai gondokat is okoztak, esetenként hazánk külpolitikai érdekeit sértették.

A hibákra és azok kiküszöbölésének feladataira a Központi Bizottság, a Művelődési Minisztérium, a megyei párt-végrehajtóbizottság és a megyei tanács illetékesei több alkalommal is felhívták a szerkesztőségben dolgozó kommunisták figyelmét. Különösen kiélezett helyzet alakult ki 1982 őszén. Az 1983. szeptember 30-i megyei párt-végrehajtóbizottsági állásfoglalást követően átmenetileg javult a szerkesztőség munkája, az utóbbi évben azonban újra előfordultak közléspolitikai hibák, amint erre legutóbb a megyei párt-végrehajtóbizottság 1986. június 6-i állásfoglalása is rámutatott. A közléspolitikai hibák súlyos formában ismétlődtek a folyóirat 1986. júniusi számában. Ez vezetett az ismert intézkedésekhez.

A megyei párt-végrehajtóbizottság - egyetértve a pártvizsgálat megállapításaival, s a vitában elhangzottakat is figyelembe véve - elmarasztalja a szerkesztőséget a következők miatt:

- Önállóságának érvényesülésével egyidejűleg nem növekedett kellően a szerkesztőség ideológiai-politikai felelőssége. Egyoldalúan, megfelelő vita és kritika nélkül adott helyt a laphoz kötődő néhány szerző eszmei-politikai szempontból vitatható írásának.
- Pártunk internacionalista elveit, hazánk külpolitikai érdekeit érintő egyes, nyilvánvalóan konzultációt igénylő írások közlése előtt a szerkesztőség elmulasztotta a szükséges konzultációt a felügyelet gyakorló irányító szervekkel. Ennek következményeként közöltek a Kelet-Európában egymás mellett élő népek történelmi kapcsolataival összefüggésben olyan írást is, amely nem szolgált megfelelően az országok közti kapcsolatokat. Egy esetben a tiltó döntés ellenére is közölt a szerkesztőség írásokat.
- Nem volt kielégítő a belső műhelymunka fegyelme: nem tartottak együttes szerkesztőségi megbeszéléseket, elmaradtak a szükséges előzetes konzultációk még az illetékes rovatvezetőkkel is.

- 3 -

A megyei párt-végrehajtóbizottság úgy ítéli meg, hogy a szerkesztőség egyenetlenül valósította meg a folyóirat tartalmi koncepciójának három elemét. Irodalmi jelleg dominált a lapban, egyes lapszámok túlzottan a nemzetiségi kérdésre koncentráltak. A folyóirat helyi jellegével összefüggésben hiányoztak a tájegység társadalmi, kulturális folyamatait bemutató írások. A helyi szellemi élet minőségi engedmények nélkül is népesebb szerzőgárda szerepeltetését tette volna lehetővé.

Mindezeket figyelembe véve - megerősítve a szerkesztési koncepció eddigi értékes elemeit - a megyei párt-végrehajtóbizottság a folyóirat profiljának bővítését tartja szükségesnek. A Tiszatáj továbbra is a magyar kultúra egészéből válogasson a szocialista értékrend alapján. Változatlanul közöljön a magyar irodalom jeles alkotóinak értékes munkáiból. Ugyanakkor oldódjon irodalomcentrikus jellege, arányosabban szerepeltesse a művészetek egyéb ágait, a művelődés kérdéseit, a marxista társadalomtudományok eredményeit. Változatlanul megfelelő arányban foglalkozzon a nemzetiségi kérdéssel, őrizze meg "hid"-szerepét. Segítse következetesen a népi-nemzeti egység erősítését. A helyi alkotógárdából a társadalomtudományok, az irodalom és a többi művészeti ág képviselőinek írásai, alkotásai is nagyobb arányban legyenek jelen a folyóiratban.

A megyei párt-végrehajtóbizottság fontosnak tartja a folyóirat eddigi értékeinek, rangjának és folytonosságának megőrzését, a műhelymunka továbbfejlesztését. Ezt azonban - a vizsgálat megállapításai-val egyetértve, a vitában elhangzottakat is figyelembe véve - a szerkesztőség jelenlegi összetétele mellett nem látja biztosíthatónak. A folyóirat további megjelenéséhez az eddiginél nagyobb ideológiai és közléspolitikai biztonság feltételeinek megteremtése szükséges.

Ezért a párt-végrehajtóbizottság kezdeményezi a jelenlegi szerkesztőség átszervezését, a folyóirat profiljának bizonyos módosítását és állami felügyeletének rendezését az alábbiak szerint:

1. A kialakult helyzetért, az ismétlődő hibákért felelős a folyóirat egyszemélyi vezetője, dr. Vörös László főszerkesztő. A megyei párt-végrehajtóbizottság - eddigi munkájának hiányosságait, továbbá a folyóirat profiljának bővítéséből eredő szélesebb körű

- 4 -

követelményeket figyelembe véve - kezdeményezi az illetékes állami szerveknél a főszerkesztői funkcióból történő felmentését.

2. Az előfordult hibákért a főszerkesztő mellett felelősek a szerkesztő bizottság főállásban lévő kommunista tagjai is, ezért a megyei párt-végrehajtóbizottság kezdeményezi a megyei fegyelmi bizottságnál dr. Vörös László mellett Annus József és Olasz Sándor esetében személyes felelősségük tisztázását.
3. A Tiszatáj közvetlen állami felügyeletét a jövőben a Csongrád Megyei Tanács illetékes szerve lássa el. Ezt a folyóirat impresszuma is fejezze ki.
4. Ki kell dolgozni a folyóirat módosított tartalmi koncepcióját és működési rendjét.

A folyóirat munkáját szerkesztő bizottság irányítsa, amelynek elnökét a megyei párt-végrehajtóbizottság előzetes egyetértésével a Csongrád Megyei Tanács illetékes szerve bizza meg. A szerkesztő bizottság további tagjainak felkérését - a szerkesztő bizottság elnökével egyetértésben - a Csongrád Megyei Tanács illetékes szerve saját hatáskörében rendezze.

Határidő: 1986. szeptember 30.

A határozat végrehajtásáért felelős: a megyei tanács elnöke
a megyei pártbizottság PMO
és PTO vezetője
a Csongrád Megyei Lapkiadó
Vállalat igazgatója

5. A megyei párt-végrehajtóbizottság javasolja felelősségük arányában mérlegelni a szerkesztőség átszervezése során Annus József és Olasz Sándor további foglalkoztatásának kérdéseit.

Határidő: 1986. október 1.

Felelős: a megyei tanács elnöke
a Csongrád Megyei Lapkiadó Vállalat igazgatója

- 5 -

6. A szerkesztő bizottság megbízását és az új főszerkesztő kinevezését követően kezdeményezni kell a folyóirat mielőbbi újraindítását, biztosítva visszamenőlegesen a lapszámok folytonosságát.

Határidő: 1986. szeptember 30., illetőleg értelemszerű

Felelős: MSZMP Csongrád Megyei Bizottság PMO vezetője

Csongrád Megyei Tanács elnöke

Csongrád Megyei Lapkiadó Vállalat igazgatója

7. A határozat végrehajtásával kapcsolatos tapasztalatokról, a végrehajtás menetéről október 30-ig dr. Koncz János elvtárs a párt-végrehajtóbizottságot tájékoztassa.

Szeged, 1986. augusztus 29.

MSZMP Csongrád Megyei

Végrehajtó Bizottsága

Z á r a d é k :

A megyei párt-végrehajtóbizottság határozatát kapják:

- Berecz János, az MSZMP Központi Bizottságának titkára,
- Pál Lénárd, az MSZMP Központi Bizottságának titkára,
- az MSZMP KB Tudományos, Közoktatási és Kulturális Osztály vezetője,
- az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztály vezetője,
- az MSZMP KB Párt- és Tömegszervezetek Osztály vezetője,
- a Minisztertanács tájékoztatási Hivatal elnöke,
- a művelődési miniszter
- az MSZMP Csongrád Megyei Bizottság első titkára, titkárai, PMO vezetője, PTO vezetője,
- a megyei fegyelmi bizottság elnöke,
- a pártvizsgálatot végző bizottság vezetője,
- a Csongrád Megyei Tanács elnöke,
- a Csongrád Megyei Lapkiadó Vállalat igazgatója,
- Határozatok téra
- Irrattár

1.2

Héreny Miklós **Dr. Helldrandt László**

Törés folyamatban!
Dr. Helldrandt László

Laki Tibor
Dr. Horváth József

SZIGORUAN BIZALMAS!
Készült: 3 példányban

Varga Zoltán

Dr. Németh János

Látam: 1986. IX. 19.
Látam: 86. 09. 22.
Látam: 86. 09. 22.

J E G Y Z Ö K Ö N Y V

a Politikai Bizottság 1986. szeptember 9-én megtartott üléséről

JELENN VANNAK: Aczél György, Havasi Ferenc, Hámosi Csaba, Kádár János, Lázár György, Maróthy László, Németh Károly, Óvári Miklós, Sarlós István, Szabó István, továbbá Berecz János, Borbély Gábor, Gyenes András, Horváth István és Szűrös Mátyás elvtársak.
Az ülésen nem vesznek részt /egészségi okból/: Losonczi Pál elvtárs; /szolgálati okból külföldön vannak/: Gáspár Sándor és Grósz Károly elvtársak; Nem vesz részt továbbá Pál Lénárd elvtárs.

TÜRELVE!
A minősítési megnevezése:
Dr. Pintér Sándor belügyminiszter

2002 04. 3. A

Törés hiteles:
Dr. Helldrandt László

N A P I R E N D:

Héreny Miklós

1. / Jelentés a Központi Bizottság 1969. november 28-i, a belügyi szervekre vonatkozó határozatának végrehajtásáról; javaslat a Belügyminisztérium előtt álló feladatokra
Előadó: Varga Péter elvtárs
Meghívottak: Czinege Lajos, Kamara János és Gál Ferenc elvtársak

2. / Javaslat a Központi Bizottság 1986. március 18-i, a párt kádarmunkájáról szóló határozatának kiegészítésére
Előadó: Látos István elvtárs
Meghívott: Domonkos László elvtárs

3. / Különfélék

ORSZÁGOS LEVÉLTÁR

- 8 -

9./ Berecz János elvtárs szóbeli
bejelentése alapján

A Politikai Bizottság meghallgatta a tájékoztatást a Csongrád megyei párt-végrehajtó bizottságnak a Tiszatáj című folyóirattal kapcsolatos határozatáról, valamint az Írószövetség válaszművének szeptember 9-i üléséről.

Megállapította, hogy a nem megfelelő eligazítás miatt a párt-végrehajtó bizottság határozata nem felel meg a Politikai Bizottság eredeti határozatának. Helyteleníti, hogy a végrehajtó bizottság nem alkalmazott pártfegyelmi szankciót a felelőtlenül, önkényesen eljáró két párttaggal szemben; a főszerkesztő régóta esedékes felmentését olyan ügygel kapcsolta össze, amelynek nem volt részese; nem állapította meg a politikai felügyeletét gyakorló párt- és állami szervek felelősségét.

A Politikai Bizottság megerősíti július 1-i határozatát, amely szerint pártfegyelmi eljárást kell indítani a szerkesztő bizottságban dolgozó két párttaggal szemben, akik felelősek a párt politikájával alapvető kérdésben szemben álló vers közléséért. A Tiszatáj további megjelenése akkor lehetséges, ha a jelenlegi helyett létrejön a lap felelős irányítására alkalmas szerkesztő bizottság.

A KB Tudományos, Közoktatási és Kulturális Osztálya gondoskodik a Politikai Bizottság július 1-i határozatának végrehajtásáról.

A Politikai Bizottság tudomásul veszi, hogy az Osztály az aktuális ügyekben esedékes tájékoztatás céljából összehívja a kommunista írók aktiváját.

- o -

Visszaminősítve: 0012/8-1/ 1994. MKM.

Herczeg Mihály

Dr. Halász László

SZIGORUAN BIZALMAS!

Készült: 2 példában

1994. április 12.

Dr. Soós László
főoszt. vez.

Kádár János elvtárs felszólalása a Politikai Bizottság 1986. szeptember 9-i ülésén

Javaslom, hogy vegyük tudomásul Berecz elvtárs tájékoztatását. Azt a javaslatot is vegyük tudomásul, hogy az Írószövetség kommunista aktiváját a közeli napokban informáljuk erről a kérdésről és a jelenlegi helyzetről.

Nem tudom, hogy amit én mondani akarok, használható-e az aktiván vagy csak itt éri meg szövé tenni, de én Berecz elvtárs információjától függetlenül elhatároztam, hogy erről a kérdésről egy pár dolgot megemlítek. Annál is inkább, mert lehetséges, hogy az előzetes vitákban nem megfelelően fejeztem ki magamat, s akkor ezt most szeretném korrigálni. Amennyiben megfelelően fejeztem ki magam, egyes elvtársak a jelenlevők közül sem értettek meg. Tudniillik, ez ideig nem az történt, amit én javasoltam ebben az ügyben. Egy pár percet szánjunk most erre.

Hétfőn kezdtem dolgozni és felmentést kértem a Titkárság délutáni ülésén a részvétel alól, mert tele voltam restanciával. Másnap elolvastam a jegyzőkönyvet, amelyben az volt, hogy a Titkárság tudomásul vette a Csongrád megyei Pártbizottság határozatáról szóló tájékoztatást. Kértem, hogy látni szeretném ezt a Csongrád megyei állásfoglalást, mert nem akármiről, hanem többé, kevésbé komoly dologról van szó. Ez az első lépés, amit tettünk. Kiderült, Berecz elvtárs is szóban kapott tájékoztatást, s a Titkárságot is szóban informálta. Aztán megszereztük, hamar megkaptuk a Csongrád megyei Pártbizottság határozatát. Lehet, hogy a javaslatom nem volt jó, de nem az történt, amit én javasoltam. A határozatnak az a baja, hogy ezt egy pártbizottság hozta, s a határozat nem a pártbizottságtól kíváncsatos állásfoglalás. Állami szervnél megfelelően ez az állásfoglalás, amit a pártbizottság hozott. Elolvastam figyelmesen és tüzetesen ezt a határozatot. Rendesen, hosszasan és pozitívan értékelték a lap több éves munkáját. Ezzel én nem tudok

- 2 -

vitatkozni, nem vagyok állandó olvasója a lapnak. Feltehetően, hogy így van. Pozitívnak és hasznosnak minősítették a lap munkáját; egyetlenegy megjegyzés van ott, mégpedig az, hogy "időközben azért többször voltak közlési problémák". Ennyi az állásfoglalás, másfél oldalon leírva. Utána jön a határozat. Ugy szól, hogy a főszerkesztőt, Vörös Lászlót felfüggesztik, és a szerkesztő bizottság két további tagja ellen pedig majd pártfegyelmit fognak indítani. Ez szerintem hibás döntés volt a Csongrád megyei Pártbizottság részéről, s ezt itt meg akarom mondani. Más kérdés aztán, hogy a továbbiakban hogyan foglalkozunk ezzel az ügyvel, s ezt nem kéne így hirdetni.

Ennek az állásfoglalásnak a következő hibája van. Először is nem az ő hatáskörükbe tartozik a főszerkesztő felmentése. Nem tudom biztosan, hogy van ez most, de bennem van bizonyos jogérzék. Régebben ez a pártbizottság és a tanács lapja volt, s ez az impresszumban is ott volt. Ez sok évvel ezelőtt eltűnt, a felügyelő hatósága - most így kell mondanom - a Művelődési Minisztérium lett. De nem tudom pontosan, most mi a jogi helyzet. A közbeeső években a pártbizottság és a tanács lapja vagy a minisztérium által felügyelt irodalmi lap volt? Ezt tisztázni kell, mert a főszerkesztőt annak kell felmenteni, akinek ehhez joga van. Tehát lehet, hogy nem volt joguk. Én ezt csak úgy fölvetem, mert nekem ilyen problémáim is szoktak lenni.

A másik az érdemi hiba. Tudniillik, azt a főszerkesztőt mentik föl, akinek az inkriminált publikációt illetően a világon semmilyen szerepe sem volt. Az ő tudta nélkül adták le. A publikációt a másik két ember határozta el, akiktől azt írták, hogy majd fegyelmit indítanak ellenük. Szerintem ez nem logikus; azt a főszerkesztőt váltják le, aki az egész publikációról nem tud, és főleg az a bizonyos publikáció a kifogásolt cselekmény, amivel most foglalkozunk. Mi nem a lap irodalmi értékelésével foglalkozunk.

Ez a határozat lényege, s ez többszörösen hibás határozat. Kérdésekre - mert Berecz elvtárs részletesen informált engem ebben az ügyben - elmondta, azért volt ilyen ez a határozat, hogy a tény-

- 3 -

leges hibát elkövető két szerkesztő bizottsági tag ellen majd fegyelmit indítanak, mert meg akarták várni az Írószövetség választmányát. Szerintem ez a következő hiba. Az Írószövetség választmányának a világon semmi köze sincs ahhoz, hogy az MSZMP melyik párttagját milyen fegyelmi eljárás alá vonja és milyen fegyelmi büntetést szab ki rá. Tehát illogikus, szerintem vitatható, hogy egy ilyen állami vagy irodalompolitikai jellegű állásfoglalásban, mert a lap méltatása irodalompolitikai ügy, most éppen a Csongrád megyei Pártbizottság volt az illetékes. Aztán nem a valódi felelőst vonták felelősségre, őket "majd" felelősségre vonják, és az egyébként bizonyára rossz főszerkesztőt ebből az apropóból kifolyólag leváltották. Teljesen össze van kuszálva minden. Ilyen esetben tőlem megkérdezheti mindenki, hogy miről van szó. Azt mondom, hogy a rendszerünk ellen szóló publikáció történt. Ki intézte? Ez a két ember. Mi van velük? "Majd" fegyelmileg felelősségre vonják. Hát a főszerkesztőt mért váltották le? Mert nem alkalmas. Szerintem nem így szoktak határozni dolgokban. Ez maga hiba, ami történt. Nem tudom, a továbbiakban mit csinálunk ezzel a határozattal. Azt hiszem, hogy most már hagyjuk a Csongrád megyei Pártbizottságot. Nem tudom, milyen volt az eligazítás, de ott is hiba volt.

Még valamit akarok mondani, hogy jobban értsük egymást. Juliusban foglalkoztunk ezzel a kérdéssel, s itt természetesen vitatkoztunk, mint ahogy mindig is szoktunk. Különböző vélemények voltak. Két-három felszólaló elvtárs volt, aki ilyen, olyan oknál fogva nem helyeselte ezt, mint adminisztratív lépést. A vita később folytatódott, amikor én már szabadságon voltam, körülbelül ugyanabból az alapállásból, hogy van nekünk most elég gondunk, minek ez, meg nem tudom én micsoda. Erről volna nekem megjegyzésem.

Először az, hogy engem mi vezet az egész ügyben, és miért javasoltam, hogy a Csongrád megyei Pártbizottság indítson pártfegyelmit azok ellen, akik felelősek ezért a közlésért. Én semmi mást nem javasoltam és persze hozzáfűztem azt is, hogy a lap megjelentetését szüneteltetni kell, amíg ott egy épkezláb felelős szerkesztőseget össze nem tudnak hozni. Ezt mondtam, legalábbis így emlékszem. Most megmondom, hogy mért mondtam ezt, miért léptem föl itt

- 4 -

ebben a vitában akkor, mert szeretném, ha értenénk egymást. A következő miatt. A Magyar Népköztársaság kezelése általában az Egyesült Államok részéről kettős. Az egyik vonal az, hogy a hivatalos Magyarországgal ugymond rendezett viszonyt akarnak fenntartani, sőt, ahogy felelős emberek is mondják, fejleszteni akarják a kapcsolatokat. És erre vannak vad cowboy javaslatok is. Azt hiszem, ismernek egyet-kettőt. Ez részben még mindig fennáll, még mindig vannak olyan spekulációk, hogy az USA-nak valamelyik reprezentatív vezetője ide jöhessen látogatóba, miközben a Szovjetunióba megy vagy onnan jön. Ez már egy kicsit reálisabb, mint amit felvetettek korábban, úgy értem, hogy ez már megfontolásra érdemes, mert ez más, mint amikor a második világháború befejezésének az évfordulóján az NSZK pozícióival akarták összekötni a Magyar Népköztársaságot. Tehát az USA hivatalos kormányzati szervei részéről udvariasak, gesztusokat gyakorolnak, néha - mikor kell - bocsánatot kérnek stb. és ez így van.

De van nekik egy másik vonaluk is, mert kettős politikát folytat ellenünk még a kormányzat is, és természetesen a CIA és az összes kapcsolt részek, a Szabad Európa Rádió és így tovább. Gözerővel dolgoznak, hogy itt bent politikai támaszt kapjanak. A hivatalos politika célzatát fogjuk föl úgy, hogy a normális békés egymás mellett élés fogalmába beletartozik, hogy Magyarországgal van kontaktusuk, s ezt ők úgy értik, hogy jobban nyugat felé akarnak húzni minket. Ez se bűncselekmény, minden politikai vezetés törekszik a partner esetében, hogy maga felé húzza és ne ellenkező irányba taszítsa. De ezt úgy is akarják csinálni, hogy legyen még egy vasuk a tűzben. Nem az lesz az igazi erő, de azért az itteni ellenzéki, ellenséges elemeket teljes erővel támogatják.

Nem tudom, hogy hány embert sorolunk be ebbe az ellenzéki, ellenséges csoportba, hatvanat vagy százhuszat. Fontos, hogy ezt is jól értsük, mert ez nem százhusz imperialista ügynök. Még azt sem mondom, hogy egyetlenegy is van köztük, aki aláírt volna egy titkos iratot a CIA-nak, miszerint "az USA-nak leszek az ügynöke s ezért havi ennyi és ennyi dollárt kapok". Lehet, hogy egyetlenegy ilyen sincs közöttük, de van politikai összefogás, szervezett együttműködés bizonyos értelemben kormányjövahagyással

- 5 -

a CIA és az itteni ellenzéki, ellenséges elemek közt. Pénzzel támogatják őket, költségeiket fedezik mindenféle alappól, meghívják őket és így tovább. És nagy propagandatámogatást kapnak az Amerika Híradótól, a Szabad Európa Rádiótól, a lapjaiktól. Egyfajta védelmet biztosítanak ezeknek az ellenzéki, ellenséges elemeknek. Ez nagyon fontos dolog, amiben egyetértésre kellene jutni. Ezt nem tegnap kezdték és nem fogják holnap abbahagyni.

Most bizonyos értelemben szezonja van Magyarországnak azon a címen, hogy ősszel lesz az ellenforradalmi felkelés 30. évfordulója. A politikai fórumok most kicsit újfent foglalkoznak a Magyar Népköztársasággal. Ennek mindenféle ize van, bizonyára a hivatalos vonalba tartozik az is, hogy a Time magazin interjút kért, s talán egy kis korrektséget is mutassanak, mert ebben azért korrektek voltak.

Tehát ki akarják aknázni azt, hogy 30 évvel ezelőtt volt az ellenforradalmi felkelés és akkor ugye a magyar kommunista kormányzat részéről lépések történtek, ezek közt a szovjet csapatok segítségül hívása. Ezt még így nem vetették be és a hivatalos körök ezt így nem is fogják mostanában emlegetni. De egyéb dolgokat bevetnek és ki akarnak aknázni saját céljaikra. Elkezdtek mindenféle anyagokat kiadni, harsogni fog a rádió, a sajtójuk, az ellenzék. Támadási céljaik egyike, hogy felhasználva a párt és a kormány jelenlegi nehézségeit nyomást gyakoroljanak ránk. Tudjuk, hogy milyen szférákban milyen problémák vannak, gazdasági, élet-színvonalbeli problémák stb. Ez is a politika szokott eszköztárába tartozik. Ugyanakkor nem azt mondom, hogy ez a legfőbb céljuk, de kifejezett céljuk az is, hogy az ellenzék működésénél azt a bizonyos tűrési határt, amit azért nagyjából ismernek, bővítsék. Ez is ennek a kampánynak a konkrét célja. Katonai hasonlatot használva a vonalakat rejtve kicsit előbbre akarják tolni.

Nekem ez a véleményem, és ezért szálltam bele ebbe az ügybe. Mindenféle politikai, gazdasági, társadalmi gondjaink mellett megengedhetetlennek tartom, hogy engedményeket tegyünk az ellenzék legalizálása területén. Mert az is céljuk, hogy félig, meddig legalizálják és tárgyaló partnerként elismertessék magukat. Ez nem

- 6 -

írószövetségi politika. Nagyobb mozgási teret akarnak, publikációs lehetőségeket itthon, a kettős publikáció lehetőségét, lásd Csurka-ügy. El akarják érni, hogy nyeljük le, hogy itthon is publikál és a Szabad Európa Rádióban is.

Nehéz körülmények között dolgozunk és harcolunk, de ezt az 1986-os őszt nem engedhetjük felhasználni arra, hogy az ellenzéki, ellenséges elemeket legalizálják, befolyási, működési lehetőségeiket bővítsék. Ütközni kell, ha kell! Nekem ez a véleményem. Szerintem ezek az elemek a türelmi határt elérték, ezért az ütközés elkerülhetetlen. És ha valaki azt hiszi, hogy az 1987-es év egy kicsit könnyebb lesz, s majd akkor kell ütközni, azt mondom: nem lesz sokkal könnyebb, az ütközés már elkerülhetetlen. Tudatosan próbálgatják, hol a határ, és provokálnak bennünket, mert tudni akarják, hogy meddig mehetnek. És ameddig elmehetnek, elmennek. Ilyen volt a Presse-ben megjelent hirdetés, ami kifejezett provokáció volt. Nem tudom, hogy ki ötlötte ki, hogy a két ellenzéki csoportot organikus kapcsolatba kell hozni. Lehet, hogy Donáth volt a próféta, de ez sem biztos, vannak mesterek máshol is, akik a politikai aknamunkához értenek. Csurka beadványa is kísérleti célt szolgált. Csurka megéri a pénzt, amikor a politika területére téved, agresszív, szemtelen, de gyáva is. Megtartotta azt a pizsok előadást, odaadta a Szabad Európa Rádiónak, s ez egy dolog. A másik az, hogy hivatalos írásban közölte a Művelődési Minisztériummal, hogy ő ezt megtette és azért tette, mert neki ez a meggyőződése. Ez is provokáció. Ide sorolom a Tiszatájban megjelent verset is, amit én még nem olvastam, de azt mondják, hogy ez ütközik a mi alapvető politikai állásfoglalásunkkal.

Erről van szó és ezért javasoltam ezt a két intézkedést: pártfegyelmi eljárást és a lap szüneteltetését, amíg egy épkezsláb szerkesztőség nincs, amit mi irányítunk és nem a Csoóri, meg a Csoóri osztrák barátai és a mögöttük álló más barátok, nem tudom én kik. Olyan lap nekünk nem kell. És ha több ilyen lap kerül majd, akkor több ellen fogunk eljárni. Hozzáfüzöm, én Csoórit nem tartom kifejezett ellenségnek vagy imperialista ügynöknek. Politikailag

ORSZÁGOS LEVÉL

- 7 -

felelőtlen, nacionalista ifju titán, ő is valakinek az utódja akart lenni, ahogy más Veres Péter utódja szeretne lenni.

Mindezt meggyőződésből vetettem fel úgy, ahogy fölvetettem. Ezt az ősz sem adhatjuk oda, nem engedhetjük meg, hogy ők most itt nem tudom mennyivel előbbre tolják a sáncaikat, és mi rosszabb helyzetbe kerüljünk majd, ha ütköznünk kell. Én nem akarom a tegnapi választmányi ülést minősíteni, de hát ez a harc. Lehet, hogy még nem tudtak konzultálni azokkal, akik konzultálni szoktak, és pillanatnyilag nem élezték tovább a helyzetet. De ez még nem befejezése a dolgoknak.

Itt vita folyt közöttünk. Én nagyon nagy hive vagyok az agitációnak, a kontaktusnak, a meggyőzésnek, a vitának - mindenki-vel, akivel csak elképzelhető, beleértve Csoórit is. De bizonyos esetekben elkerülhetetlennek tartom, hogy keményebb módszert is alkalmazzunk. Ez nálam nem a politikai alapállás változását jelenti, személyileg én mindig a meggyőzés, a vita hive voltam.

Hallottam, hogy az Írószövetség elnökségi ülésén engem is támadtak. Ezt nem azért említem, mert én érzékeny vagyok, de úgy merült ott föl ez a bizonyos kérdés az elnökségben, hogy itt "tulajdonképpen Kádár érzékenységről van szó" Csurka és a Tiszatáj ügyében. Erre én azt mondom magamban, hogy én ezt vállalom, ha már erre is céloznak, de persze nem csak erre. Én nagyon érzékeny vagyok a szocializmus ügyében, a népi demokratikus hatalom ügyében, a társadalmi rendszer ügyében. Az, hogy rólam mit mondanak, engem nem érdekel, és azzal sem törődöm, hogy ezután kik mit fognak rólam mondani. Én meggyőződésből szoktam valamit szóvá tenni vagy állást foglalni valamilyen ügyben, azzal a szent meggyőződéssel, hogy a szocializmus ügyét és rendszerünket szolgálom. Tévedhetek is, de akkor is meggyőződésből teszem. Ebben az ügyben is ez vezett engem és nem az, hogy most térjünk át az adminisztratív módszerekre. Meggyőződésem az, hogy minden módszerünk jó, az adminisztratív is, ha a szocializmus ügyét képviseli igazságosan. Milyen adminisztratív ügy ez a mostani lépés a Tiszatájjal kapcsolatban? Hát államköltségen fogom én a politikánk lényege ellen írott cikkeket publikálni és terjeszteni? A Magyar Népköztársaság költségén,

- 8 -

annak az égisze alatt a Magyarországon megjelenő lapokban? Miért adminisztratív lépés ez? Tehát engem a Magyar Népközfarsaság fél-tése vezetett ebben az ügyben. Sokat gondolkodtam, mielőtt ezt javasoltam. Most ezt a lépést meg kell tenni, mert ha nem tesszük meg, megint mennek előre néhány száz métert. És akkor majd meg kell tenni egy rosszabb lépést.

Hogy mit kell csinálni? Én pártfegyelmet javaslok, mert párttagokról van szó. Ez a javaslatom lényege. Az, amit a Csongrád megyei Pártbizottság csinált, nem pártfegyelmi. Ezért javaslom, más hasonló esetben is ez az igazi út, hogy ha ellenséges fellépéssel találkozunk és annak részese párttag is, akkor a felelősségrevonás először a párttaggal szemben kell, hogy történjen. Másképp nem lehet rendet tartani ilyen dolgokban. A párttagok lépjenek föl a pozíciónk védelmében és ne pipoggyáskodjanak. Ha az ő közreműködésükkel lehetséges politikailag ellenséges fellépés rendszerünk, politikánk és a párt ellen, az már kocsit több a soknál. És nálam a rend ott kezdődik, hogy ilyen esetben pártfegyelmi indul a párttag ellen, és ha kell, nemcsak párttag ellen, hanem pártfórum ellen is. Például az adott esetben a Tiszatáj kommunista párttagokból össze-tevődő szerkesztősége ellen. Ezt megteheti a Politikai Bizottság, a megyei pártbizottság, más esetben a KEB, attól függ, mikor mi célszerű, de a fellépés elkerülhetetlen.

Tele vagyunk kriminális dolgokkal, gazdasági visszaélésekkel, összeköttetésekkel, károztatással, bűncselekményekkel, most már lassan politikai föllépésnek is kell következnie. El kell járni. A minimum az, hogy a pártszerveknek ilyen esetekben a párttag ellen el kell járni. Ha valamit kifogásolunk, előbb a párttagok vegyűk elő. Ezt az eljárást meg tudom védeni mindenhol, az Írószövetség választmányában is. Ha a párt fegyelmi eljárást indít saját tagja ellen, ehhez az Írószövetségnek semmi köze. Nem várom meg az Írószövetség ülését, hogy pártfegyelmet hozhassak egy párttag ellen. Nem szabad ingadozni ilyen ügyekben.

A Csongrád megyei Pártbizottság határozatában kifogásoltam, hogy hát a lap irodalmi méltatása elég nagyvonalu, gavalléros, leírják, hogy milyen jó a lap, a főszerkesztőt felmentik, a két igazi, politikai értelemben mondhatni bűnöst "majd" felelősségre vonják

ORSZÁGOS LEVÉLTÁR

pártfegyelmi uton, a főszerkesztőt, aki ennek a konkrét ügynek nem részese, leváltották. Én például nagyon jó néven vettem volna, ha a Csongrád megyei Bizottság megállapítja a saját felelősségét is, mondjuk a legfinomabban azért, hogy a politikai ellenőrzést a lapnál elmulasztotta. Mióta követeljük már azt, hogy ezeknél az irodalmi lapoknál a megyei bizottság ne csak addig harcoljon, amíg kivívja azt, hogy nekik is legyen saját lapjuk, aztán oda se néznek éveken át. Nem mondom, hogy önmagukról állítsák ki a bizonyítványt arról, hogy bűnösök, de elő se fordul a politikai felelősség. Vagy ha ebben az esetben bizonytalan a jogi helyzet, mert nem tudom, hogy szegedi lap-e, vagy a Művelődési Minisztérium felügyelete alatt megjelenő irodalmi lap, akkor a felügyelő hatóságnak van valami felelőssége.

Ezt el akartam mondani, mi indított arra, hogy fellépjek és örülnék, ha egyetérteneink abban, hogy mért kell most föllépni.

A Politikai Bizottság júliusi vitájában nem volt teljes egyetértés köztünk, de a PB döntött. Én elmentem szabadságra. A Politikai Bizottság határozata után a határozat kötelez, ez a kommunista párt szabályzatából következik. A határozat után mindenkinek az a feladata, hogy legjobb tudása szerint annak végrehajtását segítse. Még akkor is, ha a vitában más megfontolása volt. Ha valakinek az a meggyőződése, hogy a döntés rossz volt, én Magyarországon vagyok, a Politikai Bizottság nagyobb ur, mint én vagyok, üzenhettek volna, hogy még egyszer vitassuk meg a kérdést, mert úgy tűnik, hogy túloztunk és több lesz a kárunk belőle, mint a hasznunk. De ha érvényes határozat van és nem hívnak, akkor mindenki a végrehajtáson dolgozzon és ne az elmismásoláson. Ez elemi dolog és ez legyen érvényben a jövőben is.

Nagyon sok területen észleljük, hogy nem működik az az elemi szabályunk, hogy a párthatározat kötelez. Aztán az sem, hogy mindent a helyén tárgyaljunk és ne máshol. Szaporodnak a mindenféle föllépések felelős pártfunkcionáriusok részéről. Hallom, hogy Nyers elvtárs megint nekidurálta magát valahol, tartott egy elfogadható előadást, de a kérdésekre adott válaszában félig, meddig leváltotta a kormányt mit tudom én kik előtt. Hetényi ír egy cikket,

- 10 -

amelyben azt a nézetét fejtí, hogy de jó volna, ha Magyarországon érvényesülnének az ár- és pénzviszonyok. Nincs nekünk állásfoglalásunk, nincs nekünk gyakorlatunk, ami el van fogadva? Ha készülünk a Központi Bizottság Őszi űlésére, jó lesz megjegyezni ezeket a kis tapasztalatokat is, amikről itt ma beszélgetünk.

Most bekövetkezett, ami persze várható volt, hogy ellenfeleink rendkívűli gyorsasággal az egész világon mobilizálják az erőket. Már én is kaptam tiltakozást egy amerikai magyar egylettől a Tiszatáj betiltása és Csurka publikálási tilalma miatt. Mozgósítani fogják az erőket, ez velejár. Az imperialisták arra számítanak, hogy a magyar párt gyakorlata elég rugalmas, praktikus, gyakorlatias és abba sok minden belefér. Ami igaz annyival kiegészítve, hogy a mi politikánk rugalmas és gyakorlatias, de elvi politika. A másik számításuk az, hogy pénzügyi vonalon meg tudnak minket szorongatni. Ők az ellenzéki elemeknek itt, ott elég érthetően megmondják, hogy hozzájuk ugyse mer nyulni senki, mert akkor a hitelezések bedugulnak. A harmadik számításuk az, hogy az emberi jogok tekintetében Magyarországnak van egy bizonyos elfogadható státusza, és attól is félünk, hogy rossz hirbe keveredünk. Ilyesmi is számításba kerül.

Hát most mit csináljunk? Mi valamilyen ügyért harcolunk. Ha harcolunk, akkor harcoljunk. S ha feladat van, meg kell vitatnunk, hogy mit csináljunk. És itt jön a következő kérdés, amit még meg akarok említeni. Engem zavar az, hogy nem jó a kommunikációnk, egyoldalú. Amit mi itt tárgyalunk, az innen kiszivárogo és - most a megnevezett témához visszatérek - eljut a Csoóriig. De hogy Csoóri mit tárgyal a Csurkával, arról nincs értesülésünk. Így nem lehet harcolni. Ezért kérem, hogy igazítsunk a gyakorlaton.

A szervezeti Szabályzatban ez nincs benne, de a kommunista pártokban Ősrégi szabály a gyakorlatban, és én azt hittem, hogy ez most is érvényes. Amikor itt vitatkozunk, itt űtközhet hatféle vélemény. Bizonyos esetekben, mikor az a kérdés jobb megértéséhez szükséges, a döntésen kívül azt is meg lehet mondani, hogy milyen ellenjavaslat volt, ami elutasításra talált. De azt, hogy ki hogyan foglalt állást, azt nem lehet megmondani. És ez a szabály nem működik

itt ennél az asztalnál sem, a jelenlevőknél sem. Mert aki kisebbségben marad az álláspontjával, az a kollégiális körben, ismerősök körében csak elmondja, aztán a gyűrűk kapcsolódnak tovább. Mert az mindig érdekes, hogy a Politikai Bizottság mit vitat és hogyan vitat. Nem tudom, hogy maguknak volt-e ilyen megfigyelésük, de a vitatott kérdések kimennek nyilvánosságra, és ez tűrhetetlen, mindennek van határa. Tartsuk be ezt a szabályt, hogy itt mindig lehet vitatkozni, kérni lehet, hogy újra tűzzünk napirendre egy kérdést, bárki korlátozás nélkül elmondhatja véleményét, de amiben maradunk, az kötelező. És hogy ki miben hogyan foglalt állást, az nem terjeszthető. Mindenki kötelező, hogy az ülés után a határozatot képviselje. Ha csikorog a kerék, tűzzük újra napirendre az ügyet. Nemegyszer csináltunk már ilyet. De ami érvényben van, azt be kell tartani és arról nem lehet fecsegni. Most mégis van fecsegés.

Tehát mi az ilyen ellenzéki és egyéb nem helyes politikai fellépések esetében általános módszereinkkel dolgozunk, de a föllépéseknél van egy rend: a párttagot kell felelősségre vonni elsőnek, ha valamit nem helyesen csinált. Persze mi normálisan szoktunk szólni egyszer, kétszer, még háromszor is, de hát felelősségre is kell vonni. Ha kell, a pártszervet is felelősségre kell vonni. Másképp nem lesz az országban rend. És higgyék el, hogy pártonkívüli szövetségeseink, akik nagy számban vannak, szintén nyugtalanok, nemcsak mi vagyunk nyugtalanok, ezt ők is elvárják tőlünk.

Ezt azért mondom, mert csak az ügy izgat mindenféle rész-kérdésben is. Egyszer itt már érintettük ezt a témát, hogy milyen is a mi egységünk. Akkor gazdasági kérdésekről vitatkoztunk, és többféle nézet van gazdaságpolitikai kérdésekben a csúcson is. Amikor vitatkozunk a Politikai Bizottságban vagy a Központi Bizottságban, mintha egységben fejeznék be a vitát. A következő lépésnél, a nyilvános fellépésénél mindenki a saját pozíciójának adja a hangsúlyt. Itt művelt emberek vannak, a fogalmazással lehet érzékeltetni, hogy ez nem az ő állásfoglalása.

Van még egy általános vonatkozásu része is ennek az ügynek. Lakatos elvtárs szabadságának egy részét Párizsban töltötte és beszélt Plissonnier elvtárral, aki elmondotta a mi politikánkról,

- 12 -

hogy az helyes, jó, tudja, hogy mi nyíltan politizálunk, és a hibákról is nyilvánosan beszélünk. Ne értsük félre - mondta Plissonnier elvtárs -, ő ezt helyesli, ezt értéknek tartja a magyar kommunista párt munkájában. De kéri, hogy a mi publikációink és fellépéseink ne csupa negativumokból álljanak, mert azok a valóságos képet eltorzítják. Itt van az USA nagykövete, Salgó ur, aki a multkor valamilyen ügyben megkereste Havasi elvtársat. Ő is azt kérte, hogy "ne örökké a negativumokról beszéljenek, ennek nagyon rossz hatása van nálunk, maguk ettől azért jobban állnak". Most adják össze Plissonniert és Salgót, csak van valami abban, amit mondanak. Nem tudunk mi föllépni ingeszaggatás, a hibák, a csőd emlegetése nélkül, pedig azt hiszem, a szocializmus ügye él és erős Magyarországon. Csak képviselni, védeni kell, és tovább erősíteni. Itt is volna mit tanulni.

Volt úgy, hogy nem tudom miféle partnerekkel beszéltem, és mondtam nekik, rengeteg gondunk, problémánk van, annál egy kicsit nehezebben élünk, mint ahogy maguk itélik meg onnan a mi helyzetünket, de annál jobban, mint amit a magyar sajtó tükröz.

Nem tudom, világos-e? Én három kérdést szerettem volna most felhozni. Az egyik: ha ütközni kell, az elől nem lehet elbujni, nem egyszerűen a gondjaink szaporítása, hogy a Tiszatáj, s Csurka ellen végülis fel kell lépni. Ez elkerülhetetlen és szükséges fellépés, hacsak nem akarjuk, de akkor szavazzunk úgy, hogy az ősszel hadd tolják még egy kicsit előbbre a csatárláncot az ellenzéki, ellenséges elemek. A másik: a párthatározat kötelez. A harmadik: itt vitatkozni kell a jövőben is, de az itteni vitát kivinni nem lehet.

Magnetofon felvételtől készült szöveg

János Kádár

ORSZÁGOS LEVÉLTÁR

174. R.
Szigorúan bizalmas!

A Magyar Szocialista Munkáspárt Politikai Bizottsága 1986. év szeptember hó 9-i

ülésén

hozott határozata:

A Politikai Bizottság meghallgatta a tájékoztatást a Csongrád megyei párt-végrehajtóbizottságnak a Tiszatáj című folyóirattal kapcsolatos határozatáról, valamint az Írószövetség választmányának szeptember 9-i üléséről.

Megállapította, hogy a nem megfelelő eligazítás miatt a párt-végrehajtóbizottság határozata nem felel meg a Politikai Bizottság eredeti határozatának. Helyteleníti, hogy a végrehajtó bizottság nem alkalmazott pártfegyelmi szankciót a felelőtlenül, önkényesen eljáró két párttaggal szemben; a főszerkesztő régóta esedékes felmentését olyan ügygel kapcsolta össze, amelynek nem volt részese; nem állapította meg a politikai felügyeletet gyakorló párt- és állami szervek felelősségét.

A Politikai Bizottság megerősíti július 1-i határozatát, amely szerint pártfegyelmi eljárást kell indítani a szerkesztő bizottságban dolgozó két párttaggal szemben, akik felelősek a párt politikájával alapvető kérdésben szemben álló vers közléséért. A Tiszatáj további megjelenése akkor lehetséges, ha a jelenlegi helyett létrejön a lap felelős irányítására alkalmas szerkesztő bizottság.

A KB Tudományos, Köznevelési és Kulturális Osztálya gondoskodjék a Politikai Bizottság július 1-i határozatának végrehajtásáról.

A Politikai Bizottság tudomásul veszi, hogy az Osztály az aktuális ügyekben esedékes tájékoztatás céljából összehívja a kommunista írók aktiváját.

A határozatot kapják: Berecz János, Pál Lénárd, Radics Katalin és Szabó Sándor elvtársak

ORSZÁGOS LEVÉLTÁR

MSZMP Csongrád Megyei Bizottsága

Isattar
Belső használatra!

Készült: 1+23 példányban

Látta: *Imreai István*

VB/ .4/1/1989.

J A V A S L A T

a megyei párt-végrehajtóbizottságnak

Javasoljuk, hogy a végrehajtó bizottság helyezze hatályon kívül 1986. augusztus 29-i határozatát, mely a Tiszatáj c. folyóirat szerkesztőségénél folytatott pártvizsgálat lezárásáról és a további feladatokról rendelkezett.

1./ Előzmények:

Az MSZMP Politikai Bizottsága 1986. július 1-i határozatában - egyetértve a KB. Titkárság 1986. június 25-i döntésével -, a következőket írja elő:

- Induljon pártvizsgálat a szerkesztőségben dolgozó kommunisták felelősségének megállapítására.
- A lap működését a szerkesztőség átszervezéséig, illetve 6 hónapig szüneteltetni kell.

A határozat indoklásaként a Tiszatáj 1986. 6. számában megjelent és ellenséges tartalmúnak minősített Nagy Gáspár vers szerepelt.

A megyei párt-végrehajtóbizottság 1986. július 4-i határozatával elrendelte pártvizsgálat indítását a Tiszatáj c. folyóirat szerkesztőségénél. Egyben kérte a Tájékoztatási Hivatal elnökét, hogy a vizsgálat lezárásáig, illetve további intézkedésig a Tiszatáj működését függeszse fel.

A végrehajtó bizottság 1986. augusztus 29-i határozatában megállapította: a Tiszatáj művészi és szakmai szempontból igényesen szerkesztett, országosan is elismert, kulturális életünket számos értékkel gazdagító folyóirat. Ugyanakkor a szerkesztőség munkájában előfordultak ellentmondásos, eszmei-politikai szempontból problematikus jelenségek, amelyek rontották a folyóirat értékeit. A határozat részletesen taglalja, hogy miben marasztalja el a szerkesztőséget. Mindezek alapján kezdeményezi dr.Vörös László főszerkesztő felmentését,

- 2 -

dr. Vörös László mellett Annus József és Olasz Sándor személyes felelősségének tisztázását. Rendelkezik arról, hogy a Tiszatáj a jövőben a Csongrád Megyei Tanács lapjaként jelenjen meg. Előírja a folyóirat módosított tartalmi koncepciójának és működési rendjének kidolgozását, továbbá - az új főszerkesztő kinevezését követően - a folyóirat mielőbbi újraindítását.

Az intézkedés és annak végrehajtása az irodalmi életben, a pártnak az értelmiséggel való kapcsolatában máig hatóan feszültségek, ellenérzések forrásává vált.

- 2./ 1988. október 6-án a megyei pártbizottság első titkárához 54 aláírással ellátott levelet juttattak el, melynek címzettje a megyei pártértelmezlet volt. A levélben kérik a Tiszatáj folyóiratról 1986 augusztusában hozott döntés felülvizsgálatát, és a Tiszatáj régi szerkesztőinek rehabilitását, a szerkesztőségbe történő visszahelyezését.

A megyei pártbizottság első titkára a levelet megküldte a Politikai Bizottságnak, kérve állásfoglalását. A Politikai Bizottság 1988. november 15-i ülésén a folyóirattal kapcsolatosan a következő álláspontra jutott. "... meghaladottnak tekinti azt a gyakorlatot, hogy állami szervek működésének konkrét ügyeivel - ez esetben egy folyóirat megjelenésének szüneteltetésével, szerkesztő bizottságának átalakításával - foglalkozzék. Változatlanul fenntartja, hogy politikai hibák elkövetése esetén - ilyennek volt tekinthető a Tiszatáj c. irodalmi folyóirat 1986. évi 6. számában ellenséges tartalmú vers közlése - indokolt párttagokkal kapcsolatban pártvizsgálat vagy pártfegyelmi eljárás lefolytatása. A Politikai Bizottság úgy ítéli meg, hogy a Tiszatáj c. folyóirattal kapcsolatos ügyekben a Csongrád Megyei Pártbizottság, illetve a Csongrád Megyei Tanács illetékes".

A megyei pártértelmezleten a pártbizottság beszámolója és feladat-terve az alábbiakat tartalmazta: "A Tiszatáj megjelentetésének szüneteltetését előíró döntés túlhaladottnak minősíthető. A folyóirat körül új közmegegyezés kialakítása indokolt."

- 3 -

3./ Jelenlegi helyzet:

A Tiszatájjal kapcsolatban a társadalompolitikai körülmények alakulásában szerepet játszanak az országos, valamint a helyi sajtóban napvilágot látott interjúk, véleménynyilvánítások. Tartalmilag a megoldás vonatkozásában a vélemények eltérőek, - a régi szerkesztőség teljes rehabilitásától, a két lap egyidejű, párhuzamos indításáig - a legkülönbözőbb álláspontok fogalmazódtak meg.

Javasoljuk, hogy a végrehajtó bizottság mondja ki:

1./ Az 1986. július 4-ei és augusztus 29-ei megyei döntések központi párttestület határozatának végrehajtásai voltak. A megyei testület a kialakult politikai gyakorlatnak, a centralizmust túlhangúlyozó pártfegyelemnek megfelelően járt el, ez azonban csak részben mentesíti a politikai és erkölcsi felelősség alól.

2./ A folyóirat megjelenésének és a szerkesztőség működésének politikai elhatározásra történő felfüggesztése a korábbi évtizedekben kialakult túlcentralizált, sok esetben szubjektív kultúrpolitikai irányítás szélsőséges megnyilvánulása volt.

3./ Mindezeket figyelembe véve a testület hatályon kívül helyezi az 1986. július 4-ei és augusztus 29-ei Tiszatájra vonatkozó határozatokat.

4./ A Tiszatáj állami felügyeletét ellátó Csongrád Megyei Tanácsnál kezdeményezi, hogy az keresse az új és a régi szerkesztő bizottság, valamint a régi szerkesztő bizottsággal szimpatizáló értelmiségi körök közötti korrekt együttműködés lehetőségeit. A konkrét személyi döntéseket a Csongrád Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága saját hatáskörében hozza meg.

Szeged, 1989. február 9.

Dr. Sebe János
megyei titkár

Záradék:

A Végrehajtó Bizottság határozatát kapják:

- Berecz János, a KB titkára,
- a megyei pártbizottság első titkára és titkárai,
- a megyei tanács elnöke
- Irattár

MSZMP Csongrád Megyei
Végrehajtó Bizottsága

Belső használatra!
PB.2/5/1989.
Készült: 1 + 97 pld-ban

Javaslat
a megyei pártbizottságnak

A Végrehajtó Bizottság 1989. február 16-i ülésén foglalkozott a Tiszatáj c. folyóirat ügyével.

Javasolja, hogy a megyei pártbizottság a következőképpen foglaljon állást:

1./ Az 1986. július 4-i és az augusztus 29-i megyei döntés a Politikai Bizottság hibásnak bizonyult határozatának végrehajtása volt. A megyei testület az akkori politikai gyakorlat, a centralizmust túlhangsúlyozó pártfegyelem normatívái szerint járt el, ezért politikai és erkölcsi felelősség terheli. Ettől a gyakorlattól a végrehajtó bizottság a jövőt illetően elhatárolja magát.

2./ A folyóirat megjelenésének és a szerkesztőség működésének politikai elhatárczásra történő felfüggesztése a korábbi évtizedekben jellemző túlcentralizált, sok esetben szubjektív kultúrpolitikai irányítás szélsőséges megnyilvánulása volt. Az eltelt idő igazolta a Tiszatáj akkori szerkesztőségének törekvéseit (például az erdélyi magyarság sorsa, a lengyelországi helyzet alakulása).

3./ Mindezeket figyelembe véve a testület hatályon kívül helyezi az 1986. július 4-i és augusztus 29-i, Tiszatájra vonatkozó határozatokat és kezdeményezi, hogy a megyei pártbizottság helyezze hatályon kívül az ügyben hozott pártfegyelmi intézkedéseket is.

4./ A végrehajtó bizottság - a jelenlegi és a régi szerkesztőség érdemeinek elismerésével és érdekeinek figyelembevételével - javasolja, hogy a Tiszatáj állami felügyeletét ellátó Csongrád Megyei Tanács VB. az író-társadalommal történő széles körű eszmecsere alapján alakítsa ki a szerkesztőség összetételére vonatkozó személyi javaslatait.

S z e g e d , 1989. február 20.

MSZMP Csongrád Megyei
Végrehajtó Bizottsága

Révész Béla

SZEGED, CSONGRÁD MEGYE – 1989 ÁLLAMBIZTONSÁGI JELENTÉSEK ÉS MTI-HÍREK (válogatás)

Az időrendbe szerkesztett események anyagai két fő forrásból kerültek az összeállításba.

1.) A Magyar Távirati Iroda (MTI) 1989. január 1. és december 31. között közel kétezer hírt közölt Szegeddel kapcsolatban. Ezek közül a rendszerváltás eseményei szempontjából lényegesebb politikai-közéleti információkat tesszük közzé. A dokumentumválogatás eredeti példányaait a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára őrzi [MNL OL XXVI-A-14-a Általános iratok (Szeged, 1989)].

2.) A Csongrád Megyei Rendőrfőkapitányság állambiztonsági szolgálata több mint háromszáz, 1989-ben készült Napi Operatív Információs Jelentése (NOIJ) közül szintén azokat közöljük, amelyek a rendszerváltással kapcsolatos eseményekről tájékoztatnak. A jelentések aláírójának nevét elhagytuk, ezek mindegyikét ugyanis a főkapitány állambiztonsági helyettese, 1987 óta az Állambiztonsági Osztály vezetője, dr. Várhelyi Ferenc jegyezte. Elhagytuk a jelentésekhez kapcsolódó intézkedések megjelöléseit is. Ezek döntő többségükben: tájékoztatjuk „a BM illetékes osztályát, az MSZMP Csongrád Megyei Bizottsága első titkárát”, illetve „folytatjuk a megfigyelést, az operatív felderítést”.

A jelentések elején szereplő, az információforrások megjelölésére szolgáló fedőbetűk feloldása a következő:

ASZA	állambiztonsági tisztek
HMB	titkos megbízott
K/3	postai küldemények operatív ellenőrzése
LBE	lakossági bejelentés
TA	telefonlehallgatás
TE	helyiség-, szobalehallgatás
TK	társadalmi kapcsolat

Az iratválogatás eredeti példányai az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában találhatók [ÁBTL 2. 7. 1. (Csongrád megye, 1989)]

1989. január 6.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. január 06. (1)

HMB 12-12

1989. január 3-án 17.30 és 22.00 óra között Hódmezővásárhelyen az ifjúsági házban a Magyar Demokrata Fórum helyi csoportja kb. 200 fő részvételével zártkörű rendezvényt tartott, melynek témája az 1956-os események értékelése volt.

Az elnökség tagjai volt[ak]: Csurka István, Lezsák Sándor, Rácz Sándor, Fónay Jenő, Kertész Dezső és dr. Grezsa István.

Lezsák Sándor előadásában kifejtette: 1956-ban a forradalom felkeléssé, majd szabadságharcvá változott. A fegyveres harc kirobbanása a moszkvai vezetés és a helyi kommunisták szándékos provokációja volt a demokratikus fordulat megakadályozására. Rácz Sándor az eseményeket úgy adta elő, hogy október 23-a békés forradalomnak indult, melyet az ávósoknak a rádiónál elkezdett vérengzése változtatott fegyveres harccá. Szerinte a kommunisták mindig hazudtak, Kádár ugyanolyan cinikus diktátor volt, mint elődei, s ebben a kérdésben Grósz Károly sem különb, aki „Miskolcon ’56-ban ávósként kivégzéseket vezényelt.” Az a véleménye, hogy a munkásosztály csak játékszer a kommunisták kezében. Az ország helyzetét hasonlónak ítéli, mint 1956-ban. Csurka István óvatosságra, körültekintésre és megfontoltságra intett. Higgadt hangvétele elütött az előző előadók heves stílusától és a hallgatóság egy részének nemtetszését váltotta ki.

(MTI) Munkásörtség baráti köre alakult Szegeden

1989. január 7., szombat – Szombaton Szegeden megalakult a Munkásörtség Szeged és Környéke Baráti Köre. A célja az, hogy megismertesse a lakossággal a munkásörtség tevékenységét, azt a munkát, amelyet a közrend, a közbiztonság, a társadalmi tulajdon és a haza védelméért végez. A baráti kör olyan közéleti fórumok szervezését is tervezi, amelyeken a lakosságot foglalkoztató kérdésekről tárgyalnak. A baráti kör mintegy 350 alapítója a fegyveres testületek egykori tagja, azok családtagja, a munkásörsséggel szimpatizáló, annak tevékenységét támogató állampolgár.

1989. január 11.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. január 11. (2)

TK 12-14

A Budapesten működő Líbiai Népi Iroda 1989 tavaszán Szegeden egy ügynökséget kíván felállítani, amelynek vezetője egy alkonzul lenne. Az iroda működésének célját Ali Atman Karmos líbiai állampolgár – aki néhány éve végzett a Szegedi Vasútforgalmi Szakközépiskolában, és állítása szerint az ügynökség tolmácsa lesz – az ügynökség funkcióját a gyógykezelésre szoruló líbiai, esetleg más arab állampolgárok orvosi ellátásának intézésében, illetve az ezzel kapcsolatos teendők megszervezésében jelölte meg. Nevezett felkeresett egy általa korábban ismert magyar állampolgárt, és felkérte, hogy legyen az ügynökség gépkocsiveetője.

1989. január 17.

(MTI) Kizárták a pártból Szeged volt tanácselnökét

1989. január 17., kedd – A szegedi városi pártbizottság vezetői beosztásával való visszaélés és rágalmazás miatt kizárta a pártból Papp Gyulát, Szeged volt tanácselnökét. A Magyar Nemzet hasábjain október 3-án jelent meg az a cikk, amely a szegedi tanácselnök telek-

ügyleteivel foglalkozott. Még ugyanabban a hónapban a szegedi városi pártbizottság vizsgálatot indított a tanácselnök ügyében. A vizsgálat lezárult. A pártból való kizárásra azért került sor, mert – mint a vizsgálat során bebizonyosodott – Papp Gyula visszaélt a beosztásával. 1978-ban a nehéz szegedi lakáshelyzetben közreműködött abban, hogy akkor még egyetemista lánya a megyei tanácselnök keretéből kapjon soron kívül tanácsi bérlakást. Ezt a lakást később a lánya elcserélte, ugyancsak soron kívüli elbírálással, két nap alatt egy másikra, abba a házba, ahol apja lakott. A két lakást tavaly mind a ketten megvásárolták a tanácstól. Továbbá a több millió forint anyagi hasznot hozó telekügyeleteiben a tanácselnök elfogadta és természetesnek vette, hogy az államigazgatási szervek kivételezetten, gyorsított módon, több esetben szabálytalanul intézkedjenek érdekében. Az említett újságcikk megjelenése után adott nyilatkoztaiban Papp Gyula azzal rágalmazta a szegedi városi pártbizottság vezetőit, hogy saját pozíciójuk erősítése érdekében koncepciót pert folytatnak ellene. Saját ügyeiről úgy próbálta elterelni a figyelmet, hogy a szegedi városi pártszékház felújításakor elkövetett szabálytalanságokra hivatkozott, mondván, azok beleegyezése és tudta nélkül történtek. Papp Gyula a határozat ellen 30 napon belül a Csongrád megyei pártbizottságnál fellebbezhet.

XII. 1989. január 17. (3)

K/3 12-12

Szászi Balázs szegedi lakos, a katolikus egyház világi alkalmazottja tájékoztatja Mátyás Orsolya zalaegerszegi lakost a Katolikus Koordinációs Tanács tevékenységéről. Az anyag szerint a KKT olyan egyházi és világi személyeket tömörít, akik tevékenyen részt vesznek a katolikus egyház életében. A tanácsban képviseltetik magukat a „különböző lelkiségű mozgalmak megjelenítői.” (Regnum Marianum, Bokor[-mozgalom], Focolare[-mozgalom], Karizmatikus Megújulás), a katolikus egyesületek képviselői, vallásos fiatalok. A KKT a magyarországi ifjúsági szervezetek országos tanácsán keresztül kívánja érvényesíteni elvárásait a magyar társadalomtól. Ezek a következők:

*„teljes világnézeti egyenlőséget a társadalom minden szintjén,
a marxista-materialista oktatás és kultúrmonopólium megszüntetése,
működőképes társadalmi részvétel lehetősége (fórumok, intézmények, tömegkommunikáció stb. szabad használat),
szociális tevékenység világnézeti alapon a megfelelő pénzeszközök biztosításával,
valós dialógus, elméleti és gyakorlati szinten más világnézetű embertársainkkal,
politikai garanciák nyugodt működésünkhöz”*

Megjegyzés: a katolikus ifjúsági közösségek az egyház hivatalos vezetőit minden teológiai kérdésben mértékadónak ismerik el, de szerveződésüket és tevékenységet társadalmi szinten saját ügynek tekintik.

(MTI) A népfront és az alternatív szervezetek tanácskozása Szegeden

1989. január 17., kedd - Feltétlenül szükség van a Hazafias Népfront helyi bizottsága és a városban működő alternatív szervezetek közötti párbeszédre – hangoztatták a szegedi Népfrontbizottság és az alternatív szervezetek vezetőinek kedden tartott találkozásán. Az eszmecserén az együttműködés lehetőségeiről és formáiról tárgyaltak. Egyetértettek abban, hogy politikai, várospolitikai fórumokon közösen vitassák meg a lakosságot érintő időszerű kérdéseket. Lehetségesnek, sőt kívánatosnak mondták, hogy az új alkotmány tervezetéről, az egészségmegőrző programról, a szociálpolitikai intézkedésekről is nyilvános vitákon cseréljék ki a véleményüket, s tegyék meg ezekkel kapcsolatos javaslatukat. Elhangzott az is, jó lenne, ha a népfront az élére állna annak a törekvésnek, amelynek

az a célja, hogy Szeged visszaszerezze értelmiségi városi rangját, s felsőoktatási intézményeinek egykori tekintélyét. Ebben nagyon hatékonyan közreműködhetnének a különféle értelmiségi fórumok is.

Január végétől, mint bejelentették, a Népfront vitákat szervez a városban saját szerepének egyértelműbb tisztázására. E vitákban részt vesznek az alternatív szervezetek képviselői is, mert úgy vélik, hogy e viták eredménye alapvetően befolyásolja majd a népfront és a közöttük kialakuló viszonyt, egész együttműködésüket.

Ugyancsak kedden rendkívüli ülést tartott a Hazafias Népfront szegedi városi bizottságának elnöksége. A tanácskozáson előzetes javaslatot tettek a Szegedi Városi Tanács jövő héten megválasztandó végrehajtó bizottságának személyi összetételére, és többes jelölést javasoltak a tanácselnöki tisztség betöltésére. E javaslatukat ismertették az alternatív szervezetek képviselőivel is.

1989. január 18.

(MTI) München, 1989. január 18. SZER, Kommentár nélkül

(Kasza László) A független magyar mozgalmak dokumentumaiból olvasunk fel néhányat mai adásunkban.

Király Zoltán hétfői képviselői beszámolója alkalmából Szegeden került nyilvánosságra egy újabb Csongrád megyei telekbotrány. A Fiala Demokraták Szövetsége, a Magyar Demokrata Fórum, a Szabad Demokraták Szövetségének szegedi szervezete és a Körgát klub képviselője egy nyilatkozatot olvasott fel a részletekről.

A szélesebb közvélemény ebből értesült az ügyről. Szegedi választók egy csoportja azonban már január 9-én levélben közölte a tényeket képviselőjével, Bödőné Rózsa Edittel, azzal a kéréssel, hogy a parlamentben vesse fel az ügyet. Ezt a képviselő meg is próbálta, de megakadályozták azzal a kifogással, hogy ilyen értelmű szándékát már decemberben be kellett volna jelentenie.

Mivel ez a képviselőhöz intézett választói levél az első dokumentum az ügyben, először ezt olvassuk fel:

„Tisztelt országgyűlési képviselő!

Mi, alulírott választópolgárok azzal a tiszteletteljes kéréssel fordulunk Önhöz, hogy egy általunk közérdeklődésre számot tartó kérdést az Országgyűlésben interpelláció formájában szíveskedjék felvetni.

Az Országgyűlés decemberi ülőszakán Király Zoltán képviselő szövegében, hogy az MSZMP és a KISZ kezelésében lévő kihasználatlan oktatási intézményeket célszerű lenne a közoktatás céljára használni, az érintett ingatlanokat egyetemek, főiskolák kezelésébe adni.

A közelmúltban szerzett információink szerint a Csongrád megyei KISZ Vezetőképző Intézetet – amely egy nagy értékű, állami tulajdonban lévő ingatlan – a KISZ Csongrád megyei Bizottsága ingyenesen a KISZ Központi Bizottság tulajdonába adta, a használati jog azonban továbbra is a megyei KISZ-bizottságot illeti.

Ugyancsak ez történt a Csongrád megyei KISZ-bizottság mártélyi üdülőjével is. Úgy véljük, hogy az állami tulajdon mindannyiunké, ezért igazságtalannak és tisztességtelennek érezzük, hogy ezek a több millió forint értékű ingatlanok egyetlen tollvonással egy szervezet tulajdonába kerüljenek.

Információink szerint a KISZ kezelésében lévő ingatlanokat az ország más részén is igyekszik a KISZ Központi Bizottsága megszerezni, ezáltal kizárni a társadalom szélesebb rétegeit ezekből a javakból. Szükségesnek tartjuk az eddig végrehajtott intézkedéseket kivizsgálni

és nyilvánosságra hozni, a szóban forgó ingatlanok hasznosítására pedig társadalmilag igazságos és jogszerű megoldást keresni.

Mi nem kívánunk a kérdés jogi oldalával foglalkozni. Csupán ezen ügyetlet társadalmi, etikai szempontból nem tartjuk elfogadhatónak.

Nyilvánvaló, hogy a KISZ Központi Bizottsága, mint társadalmi szervezet, az ingyenesen tulajdonába került állami ingatlant egy esetleg más célú igénybevétel esetén már nem adná el ilyen nagyvonalúan, mint ez jelen esetben történt.
Szeged, 1989. január 9.”

Mint említettem, a szegedi választók egy csoportjának most felolvasott levelét nem engedték Bődöné Rózsa Editnek felolvasni az Országgyűlés legutóbbi ülészakán, mert – mint mondták – ezt az igényét decemberben kellett volna bejelentenie.

Most hétfőn, január 16-ikán Király Zoltán képviselő beszámolója alkalmából a már említett független szervezetek szegedi csoportjainak megbízottjai nyilatkozatot olvastak fel, amely lényegében ugyanezt mondja el, de indoklása és jogi megokolása főleg részletesebb. A szöveg a következő:

„Nyilatkozat

Az új földtörvény, az 1987. évi első törvény lehetővé teszi, hogy az állami tulajdon kezelője a kezelésében lévő ingatlan tulajdonjogát meghatározott körben átruházza. Ennek alapján a KISZ Csongrád megyei Bizottsága kezelésében lévő és a magyar állam tulajdonát képező Csongrád megyei KISZ Vezetőképző Intézet tulajdonjogát ellenérték megállapítása nélkül 1988 év végén átruházta a KISZ Központi Bizottsága javára.

Az adásvételi szerződésben a KISZ Központi Bizottsága továbbra is használati jogot biztosított a Csongrád megyei KISZ Bizottságnak.

A szerződés eredetileg jogilag több vonatkozásban is fogyatékos volt. A tulajdonjog átruházása adás-vétel jogcímén történt, melynek fogalmi eleme a visszatérítés, azaz vételárat kell fizetni. Mivel adott esetben az átruházás ingyenes volt, a jogcím érvénytelensége miatt a tulajdonjogot nem jegyezheték be az ingatlan-nyilvántartásba.

Megjegyzendő, hogy az ingyenes átruházás is lehet jogszerű, de ekkor jogcíme nem adásvétel, hanem ajándékozás.

A szerződés másik hibája a használati jogról való rendelkezés. A használati jog alapítása ugyanis ebben az esetben nem jöhet szóba, mivel ez a jog csak a jogszabályban felsorolt szerveket illeti meg, és ezek között a KISZ nem szerepel.

Az említett hiányosságok miatt a szerződés eredeti formájában nem volt alkalmas telekkönyvi bejegyzésre, ezért a szerződő felek kiegészítették akként, hogy az ingatlan vételára 100, azaz száz forint. Így a tulajdonjog bejegyzése most már jogszerű a KISZ Központi Bizottság javára, a használati jog azonban – mint érvénytelen kikötés – nem jegyezhető be.

Ugyanez történt a Csongrád megyei KISZ Bizottság kezelésében lévő mártélyi üdülőről is. Ezek az ügyletek etikailag súlyosan kifogásolhatók. A Csongrád megyei KISZ Vezetőképző Intézet egy közel 10 hektáros, Újszegeden elterülő ingatlan, mely magában foglal egy komplett oktatási központot szállóval egybeépítve, ehhez tartozó kiszolgáló egységeket, valamint négy, összesen 32 szobányi épületet, melyek döntően állami költségvetési támogatásból épültek.

Az intézmény évek óta szállodaként üzemel, alkalmanként kongresszusokat is rendeznek itt. Igazságtalannak és tisztességtelennek érezzük, hogy ezek a több tízmillió forint értékű ingatlanok egyetlen tollvonással egy politikai szervezet tulajdonába kerüljenek.

Információink szerint a KISZ kezelésében lévő ingatlanokat az ország más részén is igyekszik a KISZ Központi Bizottság megszerezni és ezáltal kirekeszteni a társadalom szélesebb rétegeit ezekből a javakból.

Ez ügyben január 9-én állampolgárok egy csoportja levelet juttatott el Bödöné Rózsa Edit országgyűlési képviselőnek, hogy érdemi lépéseket tegyen.

Tekintettel az ügy társadalmi, politikai súlyára, mielőbb szükségesnek tartjuk az eddig végrehajtott intézkedések kivizsgálását és nyilvánosságra hozatalát, a szóban forgó ingatlanok hasznosítására pedig társadalmilag igazságos és jogszerű megoldást kell keresni.

Szeged, 1989. január 16.

Aláírók:

A Fidesz szegedi regionális szervezete, Körgát klub Szeged, a Magyar Demokrata Fórum szegedi elnöksége és a Szabad Demokraták Szövetségének szegedi szervezete.”

1989. január 19.

XII. 1989. január 19. (4)

1. TA 12-14

Dr. Csapó Balázs [...] Szeged [...] arról tájékoztatta Ara-Kovács Attilát Budapest [...], hogy Máté-Tóth András [...] megkezdte az Amnesty International elnevezésű nemzetközi szervezet magyarországi csoportjának szervezését. Tervei szerint Szegeden vagy Gyulán lenne a központ. Dr. Csapó Ara-Kovács közreműködését is kérte a bécsi iroda képviselőjével létrehozandó konzultáció megszervezéséhez.

2. TA 12-14

Dr. Csapó Balázs az ISIS Kulturális Kisszövetkezet szegedi önálló elszámolású csoportjának vezetője megbeszéléseket folytatott Rajk Lászlóval a Beszélő című illegális kiadvány megjelentetéséről. Megállapodásuk szerint kb. a második negyedévtől a szegedi csoport végezné a beszélő számítógépes szövegszerkesztését, valamint a Metripond Mérleggyár sportirodájának nyomdai melléktevékenységét igénybe véve a kinyomtatást is vállalják.

1989. január 20.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. január 20. (5)

HMB 12-14

Többoldalú, nem ellenőrzött információink szerint az RSZK¹ hivatalos szervei olyan helyzetet akarnak teremteni, ami egy esetleges Magyarország elleni fellépés lehetőségét indokolhatja. Ezt az alábbiakkal igyekeznek elérni:

a magyar kormány folyamatos provokálása különböző intézkedésekkel;

a román hadsereg, rendőrség állományába[n] csak azon személyeket hagyták meg, akik elkötelezettjei Ceausescu politikájának. Ez elsősorban az Erdély területén állomásozó egységekre vonatkozik;

a Magyarország elleni esetleges katonai beavatkozás végrehajtását a hivatalos szervek oktatási rendszerébe beépítették.

1 Román Szocialista Köztársaság

1989. január 23.

Szigorúan titkos!

XIII. 1989. január 23. (6)

1. HMB 12-14

A Szabad Demokraták Szövetsége szegedi szervezete 1989. január 19-én este összejövetelt tartott a Bartók Béla Művelődési Házban.

A 13 fős rendezvényen Jankó Attila, a szegedi csoport vezetője tartott tájékoztatót a múlt heti budapesti SZDSZ tanácskozásról és a szervezet programtervezetéről.

Dr. Kertész Dezső földéaki körzeti orvos bejelentette, hogy január 27-én 17 órakor a földéaki művelődési házban Mécs Imre budapesti lakos előadást fog tartani az SZDSZ-ről.

Ezen a rendezvényen fogják megalakítani – dr. Kertész vezetésével – az SZDSZ helyi csoportját.

Az SZDSZ egy három hasábra osztott rölapot kíván terjeszteni és sokszorosítani, amit március 15-én az egész országban terjeszteni fog. A szöveg egyik hasábjában az 1848-as 12 pontot, a következő az 1956-os 16 pontot tartalmazza, a harmadik hasáb pedig kb. 20 pontban mai aktualitású követelésekből áll. Az SZDSZ március 19-én Budapesten nyilvános fórumot tervez tartani.

Megjegyzés: dr. Kertész Dezső ellenforradalmi tevékenysége miatt „F” dosszié keretében ellenőrzésünk alatt áll. 1988-ban aktivizálta magát, az ún. „Történelmi Igazságtevő Bizottság”-ban [sic!] fejt ki tevékenységet.

2. LBE 12-14

ASZA 12-12

A FIDESZ és az SZDSZ szegedi csoportja január 20-21-én levélládába történő bedobással több száz „Újévi üzenet” címet viselő rölapot terjesztett Szegeden.

A rölap éles hangnemben támadja a kormány politikáját és a hatalommal szembeni összefogásra szólít fel.

1989. január 24.

XII. 1989. január 24. (7)

LBE 12-12

A FIDESZ szegedi regionális szervezete, az MDF szegedi elnöksége, az SZDSZ szegedi szervezete és az ún. Körgát Klub 1989. január 23-án és 24-én Szeged központjában és forgalmas helyein aláírásgyűjtést folytat. A „Közérdekű bejelentés” címet viselő aláírásgyűjtő ívek tartalma a következő:

„Alulírott szervek és szegedi állampolgárok tiltakoznak a nép vagyonának a Magyar Szocialista Munkáspárt és a Kommunista Ifjúsági Szövetség által való kisajátítása ellen. Felhívjuk a Szeged megyei, városi tanácsot, tegyen határozott lépéseket annak érdekében, hogy: A szegedi Komócsin téri pártszékház felújítására fordított 53,9 millió forintot a megfelelő kamatokkal a Magyar Szocialista Munkáspárt fizesse vissza a városi tanács lakásfelújítási alapjába. A megyei ifjúsági központ kerüljön vissza társadalmi tulajdonba, kezelője a városi tanács legyen, és egy azonnal megalakítani [sic!] társadalmi ifjúsági bizottság döntönné felhasználásáról.”

A követelést és az aláírásokat a városi tanács végrehajtó bizottságának január 26-i ülésére kívánják eljuttatni.

1989. január 26.

(MTI) München, 1989. január 25. SZER, Kommentár nélkül

(Kasza László) - A független magyar mozgalmak dokumentumaiból olvasunk fel néhányat mai adásunkban.

Az utóbbi időben négy képviselő ellen megindították, további 20 esetben mérlegelik választóik a visszahívási eljárást. Egy levélváltás – melyet a Beszélő 25. száma tett közzé – érzékelteti, hogyan bánnak választóikkal a képviselők, miért fordul olyan könnyen szembe velük a társadalom. Ökrös Tamás szegedi választó a következő levelet intézte képviselőjéhez, dr. Juratovics Aladárhoz:

Tisztelt országgyűlési képviselő! Mint arról bizonnyal tudomása van, 1988. szeptember 12-ikén több ezer állampolgár – zömében szegedi lakos – tüntetett Szegeden a Dugonics téren a bős-nagymarosi vízlépcső építésével kapcsolatos kormányzati magatartás ellen. A tüntetés résztvevői az alábbi felhívást intézték a kormányhoz és az Országgyűléshez:

Alulírottak a társadalom és a természeti környezet jelenéért és jövőéért felelősséget érző állampolgárok a Nagymaros Bizottság 1988. augusztus 11-ikén kelt nyilatkozatával egyetértünk, és ennek szellemében felhívjuk a kormányt, hogy vizsgálja felül a bős-nagymarosi vízlépcső építésével kapcsolatos álláspontját, és változtasson a vízlépcső ügyében tanúsított magatartásán.

1.) Az építkezést azonnal állítsák le, és folytatását népszavazás eredményétől tegyék függővé.

2.) A népszavazást nyílt, a sajtóban és a televízióban lebonyolításra kerülő szakmai társadalmi vita előzze meg, amelynek keretében részletesen tájékoztatják a lakosságot az építkezés vízügyi, környezetvédelmi és gazdasági, illetve az építkezés elhalasztásának jogi és gazdasági következményeiről.

Felhívjuk továbbá az Országgyűlést, hogy ebben az egész ország jövőjét érintő ügyben a demokrácia elemi követelményeinek, konkrétan az itt megfogalmazott első és második pontoknak érvényt szerezzen.

Ezt a felhívást a tüntetés résztvevői közül 1009-en aláírták. A felhívást és az aláíró ívek fénymásolt példányaait a miniszterelnöknek és az Országgyűlés elnökének megküldtük. Az eredeti íveket az alulírott címen őrizzük.

A fentiek szellemében kérjük Önt, hogy a kormányzati szerveknél a vízlépcső építésének azonnali leállítását, és az ügyben népszavazás kiírását szorgalmazza. És ha az ügy addig húzódik, az Országgyűlés őszi ülészakán is ezt az álláspontot képviselje.

Az 1009 aláíró nevében tisztelettel:

Ökrös Tamás Szeged, Retek utca [...] 6723, 1988. szeptember 13.

A levélre dr. Juratovics Aladár szegedi országgyűlési képviselő a következő választ írta:

Ökrös úr! Megkaptam az 1988. szeptember 13-ikán keltezett levelét a bős-nagymarosi vízlépcsőrendszer építésével kapcsolatban. Mellékelten küldöm az én véleményemet, amelyből egyértelműen kiderül, hogy a bős-nagymarosi vízlépcsőrendszerre miért van szükség. Tehát nem értek egyet semmiféle leállítással és az Önök által felvetett népszavazással. Ez gazdasági nemzetközi kérdés, ami nem lehet népszavazás tárgya.

A továbbiakban kérem, minthogy felelős gazdasági vezetői beosztásom és közéleti munkám van, ne zavarjanak a szerintem laikus, megalapozatlan véleményükkel.

A magam részéről az e tárgybani levelezést és bármilyen érintkezést feleslegesnek tartok és nem igénylem.

Szeged, 1988. szeptember 26. Dr. Juratovics Aladár országgyűlési képviselő

1986. január 27.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. január 27. (8)

1. TE 12-14

A Szabad Demokraták Szövetsége szegedi szervezete „Szabad Demokrata Klub” néven rendszeresen működő fórum létrehozását tervezi, melynek helye a JATE szabadidő központja lesz. Kezdetben előadássorozatot szerveznek: 1989. február 3-án Tamás Gáspár Miklós, február 10-én Solt Otilia [sic!], február 17-én Tardos Márton, február 28-án ismét Solt Otilia és március 3-án vagy 10-én Szabó Miklós részvételével.

2. TE 12-14

1989. január 19-én és 24-én lebonyolításra került egyeztető tárgyalásokat követően a szegedi alternatív szervezetek – MDF, FIDESZ, SZDSZ, Körgát Klub – koalícióra léptek egymással. A koalíció megalakítja az ún. „független” információs irodáját, melynek vezetője – egyben a négy szervezet közös képviselője – Móra Ferenc Sándor [...] Szeged [...] szám alatti lakos. Első közös akciójuk keretein belül felhívást jelentetnek meg a megyei lapban, melyben deklarálják, hogy nem ünneplik közösen március 15-ét az MSZMP-vel, a KISZ-el és a Hazafias Népfronttal.

Indoklásukban kifejtik: A társadalomban meglévő feszültségek elkendőzése lenne a közös ünnepelés. Azzal a szervezettel nem ünnepelnek együtt, aki [sic!] korábban gumibotokkal verette szét kezdeményezéseiket. Azokkal nem vállal közösséget, akik az október 23-i megemlékezéseket az elmúlt évben a legdrasztikusabb módon szétverték.

Információink szerint a fenti szervezetek március 15-ét közösen ünneplik meg Szegeden a Széchenyi és a Dóm téren. Az ünnepséggel kapcsolatos részleteket február 18-án beszél meg.

3. TA 12-12

Dr. Csapó Balázs [...] Szeged, [...] szám alatti lakos egy, a szegedi alternatív szervezeteknek fórumot biztosító hetilap megjelentetését tervezi.

A lap kiadását a dr. Csapó kezdeményezésére a közeljövőben megalakítandó Kft. finanszírozná.

A kiadvány terjesztését márciusban szándékozzák megkezdeni.

Megjegyzés: dr. Csapó Balázst operatív különnyilvántartás keretében ellenőrizzük.

4. TA 12-12

Dr. Csapó Balázs Szeged [...] szám alatti lakos tájékoztatta Kőszeg Ferencet, hogy az SZDSZ értesítő következő számának kiadását a nyomtatást melléktevékenységként végző hódmezővásárhelyi Metripod Sportiroda vezetője nem engedélyezte. Kőszeg az 1986-os sajtótörvényre hivatkozva – ami szerint egy szervezet belső kiadványát nem kell engedélyeztetni – a sajtóban (országos szinten) tiltakozó nyilatkozatot kíván közzétenni.

Megjegyzés: korábbi információink alapján feltételezhető, hogy az iroda vezetője a megyei pártbizottság utasítására intézkedett.

1989. január 30.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. január 30. (9)

TK 12-14

A Szabad Demokraták Szövetsége 1989. január 27-én este politikai gyűlést tartott a földé-
áki „Jurtá”-nak nevezett művelődési otthonban.

A rendezvényen 150 fő vett részt, melynek legfőbb célja a helyi SZDSZ szervezet létreho-
zása volt. A gyűlést dr. Kertész Dezső nyitotta meg, őt Mécs Imre követte előadásával. Az
előadás lényege az SZDSZ elvi nyilatkozatának ismertetése volt.

A községi SZDSZ csoport mintegy 15 fővel alakult meg, vezetője Kertész Dezső. Be-
jelentették, hogy 2–3 hónapon belül az SZDSZ „Felújítás” címen folyóiratot jelentet meg
Szegeden.

1989. január 31.

(MTI) München, 1989. január 31. SZER, Magyar Híradó – A hatalmon kívül álló moz-
galmakra, szervezetekre igaz, hogy alulról felfelé szerveződnek. Igyekszünk képet adni ar-
ról, hol is tart ez a szerveződés. A független mozgalmak közül elsőként a Szabad Demokra-
ták Szövetségét kérdezzük. A napokban Földeákon tartott nagygyűlés után milyen tapaszta-
lataik vannak? Aki válaszol: Mécs Imre, az SZDSZ tanácsának tagja.

- A Szabad Demokraták Szövetsége az elmúlt hét végén Földeákon tartott nagygyűlést.
Ennek kapcsán kérdezem Mécs Imrét, a szövetség egyik vezetőjét, mik az eddigi tapasztat-
latai a szövetség vidéki szervezeteinek szervezésével?

- *Rendkívül nagy érdeklődés van vidéken szövetségünk iránt, és ennek megnyilvánulása-
ként egy sor vidéki városban alakultak már helyi szervezeteink, így Sopronban, Debrecen-
ben, Szombathelyen, Szegeden, Pécsen, Gödön és most legutoljára Földeákon is úgy néz ki,
hogy megalakulóban van a szabad demokratáknak a helyi szervezete.*

*Rendkívül fontosnak tartjuk ezeket a helyi szervezeteket, mert hiszen a helyi politikára
épülhet fel az országos politika. Mi valóban alulról építkezünk felfelé.*

*Itt Földeákon, amelyik Makó, Hódmezővásárhely és Szeged között az Alföldön fekszik,
körülbelül 250-en jelentek meg, és nagy érdeklődés mellett, „Mit akarnak a szabad de-
mokraták?” címmel előadásokat tartottunk Kertész Dezsővel, a helyi főorvossal, aki szin-
tén szövetségünknek a tagja.*

*A gyűlés egyúttal nyílt fórum is volt, amelyen a pluralizmusról, a legitimitásról, autonó-
miáról, a többpártrendszerrel, az alternatívokról beszéltünk, és vitakoztunk. A vitában
részt vettek MSZMP tagok, és elég éles viták is alakultak ki 1956 értékeléséről, ahol egy
helyi munkásor ellenforradalomnak nevezte, és ezt nem nekem kellett ott visszautasítani,
hanem a résztvevők maguk utasították ezt el. Másnap megjelent az MSZMP KB történelmi
albizottságának a nyilatkozata is. Ez figyelmeztető volt arra, hogy vannak ilyen hangok, és
vannak ilyen erők, amelyekre oda kell figyelni.*

- Hogy áll az országos létszám körülbelül, a Szabad Demokraták Szövetségének hány
tagja van?

- *Ezt pontosan nem tudom megmondani, becslésem szerint 1500 és 1800 között lehet.
Igen sokan még várakozó állásponton vagyunk, több ezer belépési nyilatkozatot elvittek, de
az emberekben felgyült félelem, szorongás és óvatosság megfontolásra készíti az embert,
különösen vidéken, ahol a feudálisztikus és oligarchisztikus nyomás sokkal erősebb.*

A vidék mindig egy fázissal hátrébb van, mint a főváros. Ez azért indokolja a vidékieknek az óvatosságát, hiszen az egzisztenciális biztonságuk sokkal veszélyeztetettebb. Éppen ezért rendkívül fontos a szolidaritás, amely szövetségünknek az egyik alapelve, és bárkit sérelem ér az ország bármely részén, akkor szövetségünk teljes mellet kiáll mellette.

- Úgy tudom, hogy a szövetség készül a március 19-i kongresszusra. Hallhatunk erről is részleteket?

- Igen. Készítjük programunkat, programtervezetünket, ezt március 19-én fogjuk megvitatni országos kongresszus keretében, amelyre minden tagunkat meg fogjuk hívni.

- Addigra a tagság már rendelkezni fog ezzel a programtervezettel?

- A tervezetet ki fogjuk küldeni a tagoknak, és úgy fogunk vitatkozni, és úgy fogjuk elfogadni a végleges változatot. Bizonyos kérdésekben több verziót fogunk tární a tagság elé.

- Mécs Imre, köszönöm az interjút.

1989. február 1.

Szigorúan titkos!

Információs jelentés XII. 1989. február 01. (10)

TA 12-14

Balogh László, az MTV szegedi körzeti stúdiójának riportere arról tájékoztatta dr. Pordány László Szeged [...] alatti lakost, hogy az MSZMP-n belül megtörtént a szakadás, ennek eredményeként létrejött Magyar[országi] Szociáldemokrata Párt, alakuló ülése február 16-án lesz a fővárosban, mely alkalommal Bihari Mihályt kívánják megválasztani a párt vezetőjének.

Információs jelentés

XII. 1989. február 01. (11)

1. TE 12-14

A Szegeden működő környezetvédelmi egyesületek (Magyar Madártani Intézet, Ifjúsági Környezetvédő Szövetség, „Csemete” Csongrád Megyei Természetvédő Egyesület) „Javaslat a szegedi demokrata koalíció létrehozására és működtetésére” címmel levélben fordultak az MDF szegedi szervezetéhez.

A levélben a Szegeden működő független demokratikus társadalmi szervezetek (MDF, SZDSZ, FIDESZ, TDDSZ stb.) és a fenti környezetvédőkből álló koalíció létrehozását javasolják.

Az MDF szegedi elnöksége ezt a felvetést fenntartásokkal fogadta – a környezetvédő szervezetek profilja miatt – de megállapodtak abban, hogy konzultációt fognak kezdeményezni az egyesületek vezetőivel a koordináció lehetőségeit illetően.

2. TE 12-14

Február 11-én a JATE auditórium maximumában az MDF szegedi szervezete a megyei ügyekről tömegkommunikációs problémákat feldolgozó fórumot szervez, melynek címe: Fórum a szegedi nyilvánosságról. A demonstrációra a mintegy 500 fős tagságon kívül meghívják az MDF országos elnökségének tagjait, valamint a Bács, Békés, Pécs-Baranya megyei MDF szervezetek képviselőit, illetőleg az országos – Magyar Hírlap, Magyar Nemzet, HVG – és a megyei lapokat, s a TV Híradó, az MTV Szegedi Körzeti Stúdiója, a „168 óra”, a Magyar Rádió, a Magyar Rádió Szegedi Körzeti Stúdiója riportereit. A fórum vendégei között lesznek a Csongrád megyei, városi párt- és állami vezetők is.

1989. február 2.

(MTI) München, 1989. február 2. SZER, Hölggyválasz - A szegedi botrányról

Bemutatunk egy Magyarországon, pontosabban Szegeden most megjelent dokumentumkötetet, címe: *Suttog a város*.

Szinte végszóra jött az újsághír 1989. január 18-án, hogy kizárták a pártból Szeged volt tanácselnökét: Papp Gyulát. Végszóra, mert másnap, január 19-én a szegedi Nóvum Kiadó Kft. jóvoltából már kezemben volt a könyv, amit Halász Miklós szegedi újságíró tavaly, december 12-én fejezett be – s ami röviddel utána már elhagyta a nyomdát. *Suttog a város* – ez a címe.

Csongrád megyét hosszú ideig úgy hívták: polpot megye. A tanácsiak, élükön Papp Gyulával kényelmesek voltak, hiszen a pénzek átpántlikázásának a jogszerűségét sem keresték. Talán bíztak a parancsuralmi védőernyőben – olvasható az egyik riportban.

Parancsuralmi védőernyő – ugyan mi lehet az? Nyilván Komócsin Mihály dilemmái: egyszerre volt félelmetes és védelmező. Az ellentét – bár adott helyzetekben, ha egymás ügyeit egyszer fel kell tüpírozni, másszor véka alá rejteni – jól megfér egymás mellett. Csongrád megyében egyébként nincs min meglepődni. Azon sem, ha Komócsin Mihály, a megyei pártbizottság volt első titkára levelet küld Németh Károly volt KB-titkárnak, támogatást kérve egy Komócsin-téri ötlethez a pártszékház építésével kapcsolatban. Csak első hallásra furcsa a kicsengés, hogy Komócsin a Komócsin térről.

Komócsinok tudvalevőleg 1945 óta uralják a patinás Tisza-parti várost, Szegedet. A tér az első titkár fivére, az elhunyt apparátcsík: Zoltán nevét viseli.

Mint a dokumentumkötet feltárja: Péter László, az irodalomtudomány kandidátusa, a szegedi Somogyi Könyvtár egykori főmunkatársa 1978-ban megpróbált a helyzet ellenében hatni. Azzal érvelt, hogy a városi szabályrendelet szerint csak 5 évvel a halála után lehet utcát, teret elnevezni valakiről – márpedig Komócsin Zoltán 1974-ben hunyt el, így még 5 év sincs meg. A Komócsin Zoltán tér legyen Kodály Zoltán tér – javallotta. A tér neve maradt a régi. Ellenben Péter Lászlót megdorgálták, s szálla lett a familia szemében. Kipellengéreztek, ártatlanul meghurcolták, megtaposták. Mind a mai napig nem kapott elégtételt.

Péter László egy a mintegy 30 riport szereplője közül. Tehetséges politikusok, közéleti tisztviselők, művészek, rangos tudósok, újságírók és még sokan mások elevenítik fel kálváriájuk előzményeit és utórezgéseit. A történetekben akad azonosság, előfordul különbözőség, de egy mindenben azonos: Szegeden, ha valakit el akarnak intézni, rásütik, hogy rágalmazott.

Igy járt Csepi József, a megyei lap ex-munkatársa az úgynevezett téglauggyel. Cikkét írt arról, hogy mi okból zároltak 1983 végén egymillió darab kisméretű téglát. Az újságíró – miután cikkét odaadta a megyei pártbizottság osztályvezetőjének –, az kifésülte belőle a lényegét, a téglák elsinkófálását.

A riporter sérelmét tudatta a pártközponttal – amely visszaküldte a panaszt a leginkább érintett félnek: dr. Komócsin Mihálynak. Hogy ezután a téglá hova lett, mi célokra használtattott fel – máig titok. Csepi József azonban súlyos pártfegyelmi büntetést kapott –, akkorát, hogy belebetegedett.

Ezúttal Papp Gyula lenne a szegedi pártbizottság rágalmazója? Tán csak nem azt vetik a szemére, hogy amikor egyáltalán nem tiszta ingatlanügye rajtaütésszerűen napvilágra került, a szegedi városi pártszékház felújításakor elkövetett szabálytalanságokra igyekezett rámutatni? De bizony azt. Mi több: azzal rágalmazta a szegedi pártbizottság vezetőit, hogy saját pozíciójuk erősítése érdekében koncepciót per folytatnak ellene. Öreg hiba.

Komócsin Mihály az ősszel ugyan azt nyilatkozta a Magyar Hírlapnak, reméli: a vizsgálat tisztázza őt – mármint Pap Gyulát. Mindhiába. A parancsuralmi védőernyő ezúttal nem védett. Mindebből olyan képzet keletkezik az olvasónak, hogy Csongrád megyében csupán Komócsin Mihály és tanítványai az egyes-egyedüli makulátlan elő- és utóéletű személyek. Ám erre rövid úton, ugyanabban az újságcikkben rácăfolt maga az érintett Komócsin, aki szerint olyanok, mint a Komócsin-tanítványok vagy Komócsin-kreatúrák nem léteznek –, valamint rosszindulatú állítás az is, hogy ő delegálta volna saját kádereit az ország közép- és magas szintű hivatalaiba. Ebből csak annyi igaz – mondja a továbbiakban –, hogy valamennyien képzettek, egységesek, tapasztaltak és határozottak. Tehát most döntsük el: vannak vagy nincsenek? – költői kérdés. Hogy e szölamok hatására mekkora levélmennyiség árasztotta el a Magyar Hírlap szerkesztőségét, annak tán csak az irattár vagy a szemétkosár a megmondhatója. Egy bizonyos: Komócsin okosabb lett volna, ha meg sem nyikkan.

Egy kissé elkalandoztunk a dokumentumkötet értékelésétől, de – mint mindennek, ami Csongrád megyét érinti – annak is Komócsin van a hátterében. Egy megrögzött sztálinista szelleme huhog belőle, sejtelmesen árasztva a múlt dohos szagát, és a félelmet: hogy még feltámad hallottaiból. Halász Miklós kötete tipikus társadalmi szindróma, egy súlyos körkép röntgenlemeze. Aki egy fényforrás felé tartja, észreveszi: hol rejlenek a gócok. Úgy érzi: ha kedves az élete, át kell vészelnie bizonyos korokat.

1989. február 7.

Szigorúan titkos!

Információs jelentés XII. 1989. február 7. (12)

LBE 12-12

1989. február 6-án Szeged város területén ismeretlen személy(ek) postaládákba dobás útján írógéppel sokszorosított röpcédulákat terjesztettek.

Előttünk két különböző szövegű röpcédula vált ismertté. Az egyik szövege: „Le az elnyomó kormánnyal... azok, akik az országot tönk szélére sodorták, még mindig párnázott székekben ülnek. Mikor vonjuk már őket felelősségre?”

A másik anyag 11 pontban felsorolt követeléseket tartalmaz, többek között a kormány lemondását, új választásokat, az erőszakos szervek megtisztítását, a munkásörség felosztatását követelik.

1989. február 8.

Szigorúan titkos!

Információs jelentés XII. 1989. február 8. (13)

TE 12-14

Az MDF szegedi szervezetének vezetősége február 6-án ülést tartott, amelyen megtárgyalta a március 15-i ünnepségek szervezését. Eszerint a szegedi alternatív szervezetek a rendőrségen bejelentik, hogy a március 15-i ünnepségüket a múzeum előtt 10.00-13.00 óráig tartják, különböző zenés és prózai műsorok beiktatásával.

A rendezvény végén a tömeg a Dóm tér érintésével átvonul az Aradi Vértanúk terére az emlékmű koszorúzására.

Az ünnepségre az alternatív szervezetek külön-külön vendégeket hívnak Budapestről. Mintegy tízezer résztvevőre számítanak, a rendet százfős rendezőgárdával kívánják fenntartani. A március 15-i esti programjaikat zárt helyen, klubokban, intézményekben szervezik.

Szigorúan titkos!

Információs jelentés XII. 1989. február 08. (14)

HMB 12-14

1989. február 7-én 16.30 és 18.00 óra között a JATE állattani tanszékén dr. Gallé László docens [...] Szeged [...] vezetésével nyolc fő jelenlétében előkészítő ülést tartott a „Tisza Kör”. A „Duna Kör” mintájára szerveződő csoport fő célkitűzése a Tisza-völgye és mellékfolyóinak, ökológiai környezetének a védelme. A „Tisza Kör” koordinálná a „Csemete” (Csongrád Megyei Természetvédő Egyesület), a „Madártani Egyesület”, az „Ifjúsági Környezetvédő Szervezet” és a „Kiss József Környezetvédő Társaság” tevékenységét. A „Tisza Kör” hivatalos megalakulását kb. egy hónap múlva kívánják bejelenteni.

Megjegyzés: az összejövetelen terjesztették a „Mit akar a Magyarországi Szociáldemokrata Párt” című, A/4-es méretű, nyomdai úton sokszorosított röplapot.

(MTI) München, 1989. február 8. SZER, Világhíradó

(Farkas Péter) – Hazánkban megélénkült az ingatlanforgalom. Legalábbis a KISZ és az MSZMP háza táján. A legtöbb vihart eddig az úgynevezett 100 forintos üzletkötés kavarta. Nem tévedés. Potom 100 forintért hozzá lehetett jutni egy 32 szobás szállóhoz, egy nagy, valamint három kisebb előadóteremhez és egy 10 hektáros parkhoz. Cím: Szeged, Fürj utca 92/b.

Ezt a ingatlant sohasem hirdették meg az újságokban. Árverést sem tartottak, pedig lehet, hogy más többet ígért volna. A diszkréciót talán az magyarázza, hogy egymáshoz közel álló személyek, pontosabban jogi személyek között cserélt gazdát a tulajdonjog.

A KISZ Csongrád Megyei Bizottsága átruházta a Csongrád Megyei KISZ Vezetőképző Intézetének a tulajdonjogát a KISZ Központi Bizottságára. A szerződő felek először ajánlókozási szerződést készítettek, de a telekkönyvi hivatalban ezt nem tartották elfogadhatónak, és ezért – utólag – kiegészítették a szerződést a 100 forintos vételárral.

Az ügylet ellen azóta több szervezet is tiltakozott, köztük a Fidesz, a szegedi Körgát Klub, az MDF szegedi elnöksége és a Szabad Demokraták szegedi szervezete. A legfőbb ügyészségtől viszont azt tudhattuk meg, hogy a KISZ nem követett el törvénysértést, sőt még a 100 forintos vételár beírása is szükségtelen volt.

Az ügyészségen feltehetően pontosan tudják, hogy minden szerződést nem a neve alapján, hanem a tartalma szerint kell elbírálni. Így hiába nevezték adás-vételi szerződésnek az okiratot, a sok milliót érő ingatlant a KISZ KB valójában és jog szerint is ajándékba kapta. A kérdés csak az, hogy kitől? Vajon ténylegesen a KISZ megyei szervezete volt az adományozó, vagy pedig az állampolgár, akinek a jövedelméből – hála az állami költségvetés fosztó-osztó funkciójának – a KISZ megyei szervezete fenntartja saját magát.

Tegyük hozzá: a vezetőképző is döntően állami támogatásból épült.

Vagyis a KISZ sajátjaként rendelkezett az állami tulajdonnal, az állampolgárok, a társadalom megkérdézése nélkül. Jogrendszerünk tényleges állapotára pedig jellemző, hogy mindez megfelel az írott jognak, tehát – úgymond – törvényes.

A polgári törvénykönyv azonban tiltja a joggal való visszaélést.

Vagyis a törvényben vagy szerződésben biztosított jogokat csak úgy lehet felhasználni, hogy az ne sértse mások jogait. A legfőbb ügyészség általános felügyelettel foglalkozó dolgozói mégis úgy találták, hogy a nagy értékű állami tulajdonnal a KISZ tetszése szerint járhat el. Azért valami még sincs rendjén. Erre utal az a sietség is, ahogy a KISZ KB szaporítani igyekszik az ingatlanjait. Eddig 15 ingatlanra jegyezték be a KISZ KB tulajdonjogát, és további 40–50 szerződés előkészítése, illetve bejegyzése van folyamatban.

1989. február 10.

Szigorúan titkos!

Információs jelentés XII. 1989. február 10. (15)

1. TA 12-14

Február 15-én a József Attila Tudományegyetem auditórium maximumában alakuló ülést és propagandaestet tart a Magyarországi Szociáldemokrata Párt szegedi csoportja.

A programban a korabeli SZDP-röplapokat, kiadványokat, könyveket bemutató kiállítás megnyitása, régi anyagok részleteit bemutató felolvasóest és „A demokrácia alternatívái” címmel vita szerepel. Meghívott vendég lesz az MSZDP budapesti csoportjától Szilágyi Gábor és Márkus László.

A szegedi tervek között szerepel a környezetvédelem felvállalása, valamint alcsoportok (orvos, közgazdász, menedzser stb.) megalakításának kezdeményezése.

2. TA 12-14

A Magyar Televízióban február 16-án 21.40 órakor kezdődő „Hazai tükör” című műsor a szamizdatokkal kíván foglalkozni. Az egyik vidéki helyszínen, Szegeden Gonda István [...] Szeged [...] vagy Csapó Balázs [...] Szeged [...] fog nyilatkozni. Terveik szerint a nyilvánosság elé tárják az SZDSZ értesítők kiadásának közelmúltbeli betiltását és az ügy felelősei-ként a megyei pártbizottság illetékeseit állítják előtérbe.

3. TA 12-14

Február 7-én Antal János, a Szabad Európa Rádió munkatársa Szegeden beszélgetést folytatott néhány helyi alternatív szervezet képviselőjével, többek között Pete Györggyel [...] Szeged [...] és Gonda Istvánnal [...] Szeged [...]. Elsősorban a működési körülmények, a lapkiadási lehetőségek és egyéb technikai feltételek iránt érdeklődött.

Antal tevékenységéről filmet forgatott a Bajor Televízió stábja azzal a céllal, hogy bemutassák, hogyan dolgozik egy Szabad Európa Rádiós Magyarországon. Antal Jánost és a forgatócsoportot Pálinkás Róbert, ellenséges tevékenységéről ismert budapesti lakos kísérté le Szegedre.

4. TE 12-14

„A holnap stúdiója” elnevezéssel Szegeden MDF filmstúdió alakult meg. Vezetője Balogh László, a szegedi körzeti stúdió operatőre. Az általa vezetett csoport egy kétórás riportfilmet készített, amelyben egy Sándor utónevű, az '56-os eseményekben résztvevő férfi életútját dolgozták fel. A film részletesen tárgyalja Kádár János szerepét is. Balogh a film bemutatóját február [...] tervezi, mert meg kell várniuk, amíg a film „főszereplője” február közepén elhagyja az országot. A stúdió a közeljövőben tervez filmet készíteni Fónay Jenő – 1956-os tevékenysége miatt halálra ítélt, majd kegyelmet kapott személy – életéről. A dokumentumfilm alapjául Fónay írásos visszaemlékezései szolgálnak, amit nevezettek már eljuttattak Fejér Dénesnek.

1989. február 10.

Szigorúan titkos!

Információs jelentés XII. 1989. február 10. (16)

K/3 12-12

Futó Dezső, a Független Kisgazdapárt főtitkára pártja nevében levelet írt három szegedi országgyűlési képviselőnek. Mellékletként megküldte az FKGP ideiglenes vezetősége

irányelveit a pártprogram kidolgozásához. Ehhez kérte a képviselők észrevételeit, majd a következőket írta:

„Ezen túlmenően úgy gondoljuk, hogy már a jelenlegi országgyűlésben kiszagdapárti frakciót alakíthatnának azok a képviselők, akik program-irányelveinket magukévá tudják tenni, és megtisztelnék bennünket azzal, hogy ebbe a történelmi pártba belépnek. Így lehetővé válna pártunk részére, hogy a következő országgyűlési választásokon önt, mint jelöltünket támogathassuk.”

1989. február 15.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. február 15. (17)

TA 12-14

A Magyar Demokrata Fórum március 11-12-én megrendezésre kerülő kongresszusának eseményeiről a szervezők egy, a helyszínen készítendő lap kiadásával naprakészen kívánják tájékoztatni a közvéleményt. A kiadvány elkészítésével megbízták a dr. Csapó Balázs [...] Szeged [...] által vezetett Csapó és Társai Informatikai KFT-t. A szükséges technikai eszközöket Csapóék Szegedről viszik fel Budapestre.

1989. február 16.

(MTI) Csongrád megye – az első titkár és a megyéspüspök találkozója

1989. február 16., csütörtök – Vastagh Pál, az MSZMP Csongrád Megyei Pártbizottságának első titkára csütörtökön a szegedi püspöki hivatalban találkozott Gyulay Endre szeged-csanádi megyéspüspökkel. Az együttműködés lehetőségeivel foglalkozó eszmecsere a legsürgetőbb feladatnak, s egyben az együttműködés egyik kívánatos és nagyon fontos területének annak elősegítését ítélték, hogy az emberek olyanokká formálódjanak, akik akarnak és képesek önzetlenül a közösségért élni és dolgozni. Ehhez azonban, mint kölcsönösen hangsúlyozták, társadalmi békére, stabilitásra, nyugalomra, az anarchia elkerülésére van szükség.

A találkozót követő sajtótájékoztatón Gyulay Endre kifejtette: az egyháznak nincs és nem is lesz pártja, de a jövőben is bele kíván szólni az erkölcsi, emberi, jogi kérdések alakításába. A párt törekvéseit reálisnak mondta, s ugyanígy azt is, ahogyan felméri a saját helyzetét és az ország jelenlegi állapotát.

Vastagh Pál arra mutatott rá, hogy a találkozón nemcsak elvi kérdésekben alakult ki egyetértés, hanem néhány konkrét feladatban is megegyeztek. Az utóbbiak közé tartozik az, hogy az egyház részt vesz nemzeti ünnepünk – március 15. – egységes megünneplésében: Gyulay Endre ünnepi misét mond a szegedi dómban. Az ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark továbbfejlesztéséhez szükséges, illetve hiányzó anyagiak pótlására a Csongrád Megyei Tanács a Magyarok Világszövetségéhez kíván fordulni. A megyéspüspök ebben a vonatkozásban is felajánlotta a közreműködését.

A párbeszédet, mint bejelentették, folytatják. A következő találkozó helyszíne a Csongrád Megyei Pártbizottság székháza lesz.

1989. február 17.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. február 17. (18)

HMB 12-14

1989. február 15-én 19.30 órától a JATE auditórium maximumában, mintegy 70 fő részvételével az alakuló MSZDP bemutatkozó estét tartott. A fórum elnökségét ifj. Csoóri Sándor, Szilágyi Gábor – az MTI tudósítója –, valamint Márkus László történész alkotta. A meg lehetőségen bensőséges hangvételű bemutatkozás során az elnökség tagjai kérdésekre válaszolva az alábbiakat közölték:

Az MSZDP hivatalos megalakulását március 01-én jelentik be, ekkor ismertetik a főtítokár személyét is. Elmondták, hogy a formálódó párttal a Szocialista Internacionálé felvette a kapcsolatot, erkölcsi és anyagi támogatást ígérve.

Tervezik egy lap kiadását is, melynek költségeit a tagdíjakból – a bruttó jövedelem 1 százaléka – kívánják fedezni. Elkészült – s a demonstráció alkalmával ingyen osztották – a Magyar[országi] Szociáldemokrata Párt füzetei 1. példánya, mely Karl Kautzky egy, a szociáldemokráciával kapcsolatos tanulmányát tartalmazza.

Az alternatív szervekkel kapcsolatos viszonyról elmondták, mindenkiel együtt kívánnak működni, aki demokratikus úton és eszközökkel képzei el a progresszív megvalósítását. [sic!]

1989. február 20.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. február 20. (19)

HA 12-14

A H[eted] N[api] Adventista Egyház április közepére tervezi az unió elnökválasztását. Az eddigi elnök, dr. Szigeti Jenő helyett valószínű, hogy Major Zoltán[t], a dunántúli egyházkerület elnökét választják meg.

Megjegyzés: a változtatásra azért van szükség, mert Major valamikor az Egervári Oszkár-féle szakadár csoporthoz tartozott, de visszatért az anyaegyházhoz. Elnökké választása esetén azt várják, hogy a szakadár adventisták nagy része szintén visszatér az eredeti hitelveihez és az egyházához.

1989. február 21.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. február 21. (20)

3. ER 12-12

Február 20-án 22.00 órakor a szegedi ruhagyárból távozó dolgozóknak Benda Balázs, Csató József és Fülöp Zoltán egyetemi hallgatók „Munkások, Munkásfiatalok!” címmel röplapokat osztogattak. A felhívásban valódi munkás-önkormányzatok kialakítására, munkástanácsok felállítására, valamint független munkáscsoportok létrehozására mozgósítanak, illetve propagálják a Jurta Színházban február 25-én 09.00 órakor „Munkásszolidaritás '89” címmel lebonyolításra kerülő konferenciát. A kapcsolatfelvétel érdekében a Vajasné Horváth Ilona, [...] Budapest [...] levélcímet és a Bartók Gyula [...] (este) telefonszámot közlik. Az említett személyeknél mintegy 400-500 röplap volt.

4. TE 12-14

Az MDF szegedi csoportjának ideiglenes elnöksége a FIDESZ, az SZDSZ és más helyi alternatív politikai szervezetekkel közösen szervezendő március 15-i ünnepség szónokának Király Zoltánt kérte fel, aki előzetesen elvállalta a felkérést. Az elnökség tervében szerepel Gyulay Endre megyéspüspök szónokként való meghívása is.

A hivatalos ünnepségektől elkülönülő rendezvény keretében a szervezők – budapesti mintára – jelképesen el akarják foglalni a helyi nyomda épületét és ott az általuk előzetesen sokszorosított „12 pont” röplapját terjeszteni.

5. TE 12-14

A FIDESZ szegedi regionális szervezete az 1989. február 25-én tartandó taggyűlésen dönt véglegesen a március 15-i ünnepség MDF-el való közös megrendezése tárgyában. A helyi SZDSZ képviselőivel már megállapodtak a „hivatalostól” elkülönülő rendezvényekben. Az SZDSZ helyi vezetője ünnepi beszéd megtartására felkérte Tamás Gáspár Miklóst, aki előzetesen elvállalta a fellépést.

Megjegyzés: az MDF helyi vezetői elzárkóznak Tamás Gáspár Miklós felléptetése előtt.

1989. február 22.

Szigorúan titkos! XII. 1989. február 22. (21)

HMB 12-14

A FIDESZ szegedi regionális szervezete reprezentatív felmérést tervez 1989. február 22-én 16.00 órától 15-én 10.00 óráig a Csongrád megyei I. számú országgyűlési választókörzet területén. A felmérés célja annak megállapítása, hogy a szegedi alternatív szervezetek a megüresedett képviselői helyre kit javasoljanak jelöltnek.

1989. február 22.

(MTI) Várospolitikai, közéleti fórum Szegeden

1989. február 23., csütörtök – A Szegedi Városi Tanács várospolitikai, közéleti fórumot hívott életre Szegeden. A cél, hogy a heti egy alkalommal, esetenként klubszerűen, máskor fórumként működő összejövetelen a város lakossága, illetve a helyi politikai szervezetek, szerveződések képviselői részesei lehessenek a demokratizálódó közéletnek, hogy még a tanácsi döntések előtt bekapcsolódhassanak a döntéseket előkészítő folyamatba. Véleményükkel, javaslataikkal – a teljes nyilvánosság jegyében – segítsék a tanácsi munkát, a városi szintű feladat- és érdekegyeztetést.

Az első találkozón a tanács vezetői, a szegedi alternatív csoportok, a KISZ, a népfront képviselői, valamint a helyi környezetvédők javasolták, hogy a következőkben vitassák meg a város szociálpolitikai, egészségügyi helyzetét, a foglalkoztatáspolitikát, Szeged közlekedési helyzetét, az egyre nehezebb körülmények között működő közművelődést.

Többen elmondták, a véleménycserék mellett az elképzelések egyeztetésére, közös álláspontok megfogalmazására is szükség van.

Amennyiben a fórum felhatalmaz tagjai közül egy személyt vagy egy szervezetet, az a tanácsüléseken meghívottként ismerteti a fórum álláspontját az adott kérdésekben. Mások szerint ezek az összejövetel alkalmassak lesznek arra is, hogy a tanácstagok munkáját értékeljék, elemezzék.

1989. február 24.

(MTI) Társadalmi titkárt választott a szegedi pártértekezlet

1989. február 24., péntek – Pénteken délután ismét városi pártértekezletet tartottak Szegeden. A szegedi kommunisták e fóruma előzőleg október 8-án tanácskozott. Az akkor titkárnak választott Fraknóy Gábor azóta a Csongrád megyei pártbizottság titkára lett, így a szegedi városi pártbizottságon viselt tisztsége megüresedett. Helyére kettős jelölés alapján Valastyán Pált, a Nagyalföldi Kőolaj- és Földgáztermelő Vállalat szeged-algyői gázüzemének vezetőjét választotta meg a pártértekezlet. Az új titkár megtartja régi munkahelyét, pártfunkciáját társadalmi munkában látja el.

A küldöttek, Székely Sándor első titkár előterjesztése alapján értékelték a városi pártterületek október óta végzett munkáját. Mint Székely Sándor hangsúlyozta, az októberi pártértekezlet után kétféle vélekedés terjedt el a szegedi pártszervezetekben. Egyrészt az, hogy nem történt igazi megújulás, mert a tisztségviselők köre nem változott, másrészt pedig az, hogy a pártértekezlet tartalmi vonatkozásban sem váltotta be a hozzáfűzött reményeket. A korábbi tisztségviselők megerősítése demokratikusan, titkos szavazással történt, ezért erről nincs mit mondani – hangsúlyozta az első titkár. A várakozásoknak tartalmilag valóban nem mindenben felelt meg az értekezlet, mégpedig elsősorban azért, mert az összehívása körüli viták közepette éppen ezek, a tartalmi kérdések kissé háttérbe szorultak. Változás azonban van, nem is kicsi, csak ezek hatása a pártmunkában még nem érződik eléggé. Ezért is szeretnénk – mondotta az első titkár –, ha a párttagság maga is kezdeményező lenne a „politizáló párt” megteremtésében.

A pártértekezlet végezetül megvitatta a pártalapszervezetek szerepéről, feladatairól, valamint a párt választási rendjéről folytatott alapszervezeti pártviták tapasztalatait.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. február 24. (22)

1. TA 12-14

Szécsényi Mihály, a FIDESZ budapesti képviselője tájékoztatta Gonda Istvánt, az ISIS Kulturális Kiszövetkezet egyik vezetőjét, hogy február 25–26-án eljuttatják hozzájuk a Fidesz Hírek egy különszámának kéziratát, melyet „Koszorú” címmel március 15-e előtt kiánnak kiadni. A kiszövetkezet díjmentesen vállalta a számítógépes szövegszerkesztést.

2. HMB 12-14

Az MDF szegedi szervezete 1989. február 22-én 19.30 órai kezdettel a József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának auditorium maximumában taggyűlést tartott, melyen 220 fő vett részt. A taggyűlésen az MDF szegedi szervezetének ideiglenes elnöksége elnökölt, a levezető Bíró Zoltán volt.

Első napirendi pontként az ideiglenes elnökség nyilatkozatát olvasták fel, melyben ismertették a tagsággal, hogy a március 15-e megünneplése kapcsán az elnökségen belül kialakult eltérő álláspontok ellenére nincsen szó szakadásról.

Az egység ilyen formán történő deklarálása rendkívül felkorbácsolta a tagság kedélyét. A mintegy 2,5 óráig tartó éles vitában elhangzott – Balog László „F” dossziés előterjesztésében – olyan javaslat is, mely bizalmi szavazást eszközül használva az ideiglenes elnökség azon 3 tagjának – R. E., D. L., dr. F. D. – azonnali lemondatását követelte, akik a március 15-i ünnepséget az MSZMP-vel közösen kívánták megtartani.

A tagság végül azt a javaslatot fogadta el – Bíró Zoltán terjesztette elő – miszerint az ideiglenes elnökség a kongresszusig „hivatalban” marad, azt követően a tagság újjáválasztja a testületet.

Március 15-ét illetően az a határozat került elfogadásra, hogy az MDF az alternatív szervezetekkel – FIDESZ, SZDSZ –, az MSZMP, HNF, KISZ rendezvényektől külön ünnepel.

A második napirendi pont keretein belül a tagság az MDF I. kongresszusára 20 fő küldöttest választott, melyek között az ideiglenes elnökség mind a 6 tagja bizalmat kapott.

Ezt követően a tagság 86:63-as szavazattöbbséggel elfogadta, hogy a szegedi küldöttek a kongresszuson az MDF párttá alakulását támogassák.

Határozat született arra vonatkozólag, hogy a 20 fő küldött 1989. február 27-én egyeztető megbeszélésre ül össze, ez alkalommal választják meg közülük a március 15-i ünnepséget előkészítő bizottságot.

1989. február 27.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. február 27. (23)

LBE 12-12

1989. február 24-én megjelent a szegedi városi rendőrkapitányságon Ökrös Tamás, és a gyülekezési jogról szóló hatályos törvény értelmében bejelentette, hogy a FIDESZ szegedi regionális szerve, az SZDSZ szegedi szervezete és a TDDSZ szegedi szervezete 1989. március 04-én 16.00 órai kezdettel Szegeden, a Dugonics téren tömeggyűlést szervez. A tömeggyűlésen a készülő sztrájk törvény és a munkatörvénykönyvnek tervezett módosítása témájában fognak felszólalni. A rendezvény befejezését 18.00 órára tervezik, a rend fenntartásáról a rendező társadalmi szervek gondoskodnak.

1989. február 28.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. február 28. (24)

TE 12-14

Az MDF szegedi szervezetének ideiglenes elnöksége – dr. Pordány László, dr. Raffay Ernő, dr. Fejér Dénes, Domonkos László, Mucsi Mihály, Szabó Béla – 1989. február 27-én 16.30 órától munkamegbeszélést tartott a március 15-i ünnepségekkel kapcsolatosan, melyen az alábbiak hangzottak el:

A szegedi alternatív szervezetek – MDF, SZDSZ, FIDESZ, „Körgát-klub”, kiscigárpárt, „környezetvédők” – 1-1 fő delegálásával operatív bizottságot hoztak létre az ünnepség megszervezésére és lebonyolítására.

A megemlékezés március 15-én 11.00 órai kezdettel a szegedi Nemzeti [sic!] Múzeum előtt indul, ahol Király Zoltán országgyűlési képviselő mond beszédet. Ezt követően átvonulnak az Aradi vértanúk terére, ahol koszorúzás következik, majd szimbolikusan elfoglalják a Szegedi Nyomdát. Itt Tamás Gáspár Miklós mond beszédet.

Az ünnepség következő aktusaként a tömeg a Klauzál térre vonul, ahol a Kossuth szobor előtt Raffay Ernő – a város alternatív szervezetei őt jelölik Apró Antal megüresedett képviselői helyére – ünnepi-, egyben kortesbeszéde következik. A megemlékezés a Széchenyi téren, koszorúzással zárul.

Szőke László – az MDF országos elnökségének megbízásáról – levélben fordult az ország MDF alapszervezeteihez, melyben közli, hogy március 10-én de. 60 ezer, 12-én du.

60 ezer és 13-án du. 80 ezer példányban MDF napilapot jelentetnek meg. Minthogy e vállalkozás a szervezet egész pénzét felemésztette, illetve 2 millió forint kölcsönt is igénybe vettek, Szőke felszólítja az alapszervezeteket a terjesztés gondos, eredményes megszervezésére. A lap „Népszava” formátumban, 8 oldallal, 16 Ft-os egységáron kerül kibocsátásra. A levélben Szőke meghatározza a terjesztési útvonalakat – az ország 8 főútvonala – illetve felszólít, hogy az útvonalaktól távolabb eső városok, helységek számára tegyék lehetővé a lap kézhezvételét.

1986. február 26-án, Szegeden dr. Szegő István vezetésével megalakult a kisgazdapárt, majd ezt követően Molnár István vezetésével a Kereszténydemokrata Néppárt.

1986. március 2.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. március 02. (25)

1. TA 12-14

Máté Tóth András [...] Szeged [...] szám alatti lakos – „F” dossziés személy – arról tájékoztatta dr. Pordány László [...] Szeged [...] szám alatti lakost – „F” dossziés –, hogy egy Nagysápon élő Havasy Gyula nevű plébános hosszú évek munkájával összegyűjtötte az 1948-1972-ig terjedő időszak egyházi személyeket érintő koncepciók pereinek anyagát.

Havasy Gyula a periratokat „Háttérkötet” címmel dokumentumkötet formájában rendezte, s megjelentetési szándékkal eljuttatta dr. Fejér Déneshez, a JATE Kiadó főszerkesztőjéhez. Máté Tóth András arra kérte dr. Pordányt, hogy a demokrata fórum szegedi szervezete nyújtson támogatást a periratok nyilvánosságra hozásában, illetőleg a fórum égisze alatt szervezzenek egy nyilvános bemutatkozó estet, melyre előadóként meghívják Havasy Gyulát, vendégként pedig jogi szakértőket, illetőleg olyan egyházi személyeket, akik áldozatai voltak a fenti időszak koncepciók pereinek. Dr. Pordány a javaslatot elfogadta, s támogatásáról biztosította Máté Tóthot.

2. LBE 12-12

1989. február 27-én 23-as sorszámmal leadott információs jelentést az alábbi adatokkal egészítjük ki:

Az 1989. március 4-én 16.00 órakor Szegeden, a Dugonics téren tartandó tömeggyűlésen a FIDESZ és az SZDSZ nevében Ökrös Tamás, a Szolidaritás Munkás Szakszervezet képviselőjeként Korom Mihály, és a TDDSZ szószólójaként Mucsányi János fog felszólalni. A tervezett tömeggyűlésre a lakosságot röplapok terjesztésével kívánják mozgósítani.

1989. március 6.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. március 06. (26)

TE 12-14

1989. március 01-én 19.30 órakor Bíró Zoltán – az MDF országos elnökségének tagja – látogatást tett dr. Pordány Lászlónál, akit az alábbiakról tájékoztattott:

A hét elején az MDF országos elnöksége Für Lajos lakásán munkaértekezletet tartott, melynek célja az MDF I. kongresszusának előkészítése volt.

Ez alkalommal megválasztották a kongresszusi jelölőbizottság elnökét – Halász Péter –, illetőleg a jelölőbizottságot. Meghatározták feladatát, mely szerint a kongresszusig terjedő

időben az országban működő alapszervezetek közül minél többet fel kell keresniük a célból, hogy az elnökség (max. 15 fő), a választmány (60-80 fő), az etikai- és számvizsgáló bizottság összetételére – a jelölőlistára – javaslatokat kérjenek.

Ezt követően megállapodtak arra vonatkozóan, hogy minden lehetséges eszközzel megátolják azt, hogy a kongresszuson jelenlévő küldöttek határozatot hozzanak az MDF azonnali párttá alakulását illetően.

Az országos elnökség álláspontja szerint az MDF jelenleg nincs felkészülve a párttá alakulásra. A közeljövőben a szervezeti forma ilyen jellegű megváltoztatását csak akkor vállalják fel, ha a készülő párttörvény tartalmazza azt a kitélt, miszerint a választásokon csak pártok képviselői indulhatnak.

Az elnökség felkészült a kudarcra is, azaz, ha a küldöttek mégis a párttá alakulás mellett voksolnának. Ebben az esetben az MDF-en belül létrehoznának egy MDF pártot, illetve megmaradna a régi formáció is azok számára, akik nem kívánnak belépni.

Értékelésük szerint ezt mindenképpen meg kell akadályozni, hiszen ez egyenértékű lenne a szakadással, tulajdonképpen másfél év munkája menne tönkre, „s a Lezsák újra felállíthatná a sátrat Lakiteleken”.

Dr. Pordány – a fentiek ismeretében felajánlotta, hogy a Pécs-Baranya-, Békés-, Csongrád megyei küldöttekből létrehoz egy „laza” dél-magyarországi konglomerációt, akik a kongresszuson a párttá alakulás ellen voksolnak egy közösen megszerkesztett felszólalás kerekein belül.

Bíró Zoltán felhívta dr. Pordány László figyelmét dr. Kovács [Kováts?] Zoltánra – az MDF szegedi szervezetének tagja, küldött – aki a szegedi jelölő-taggyűlés alkalmával elmondott rendkívül szuggesztív beszédével elérte, hogy a szegedi küldötteket a tagság a párttá alakulás képviselőjével bízta meg. Ezen álláspont megváltoztatására a kongresszust megelőző héten újabb taggyűlést hívnak össze, melyen megkísérlik dr. Kovács „semlegesítését”.

Bíró és Pordány megállapodtak arra vonatkozóan is, hogy a dél-magyarországi koalíció szószólója csak szükség esetén, mintegy jeladásra mondja el beszédét a kongresszuson.

1989. március 7.

XII. 1989. március 07. (27)

TE 12-14

A Magyar Demokrata Fórum szegedi szervezete ideiglenes elnöksége 1989. március 06-án 16.30 órától munkamegbeszélést tartott, melyen az alábbiak hangzottak el:

Szabó Béla részt vett az MDF országos elnöksége által – a kongresszusra való készülődés jegyében – 1989. március 04-én Budapestre összehívott megbeszéléseken, melyről a következő tájékoztatást adta.

A kongresszus a Közgazdaságtudományi Egyetem Dimitrov téri épületében kerül lebonyolításra. A program az első napon – március 11. – 10.00-19.00, a második nap – március 12. – 08.00-16.00 óra között zajlik le.

Az első napon kerül sor az MDF megalakulásának hivatalos deklarálására, a bevezetőt Bíró Zoltán mondja, a megszerveződés történetéről Lezsák Sándor számol be. Ezt követően kerül sor a dokumentumok – alapszabály, program – fölötti vitára, majd a második napon az elnökség, a választmány és az etikai- és számvizsgáló bizottság megválasztására.

A jelölőbizottság – vezetője Halász Péter, tagjai: Ács Margit, Balázs Tibor, Bakos István, Bogdán Emil, Élő Ferenc, Fodor Katalin, Nagy József Zsigmond, Torma Lajos – az elképzelések szerint a szükséges létszám kétszeresét kívánja listára tenni. Meghagyták a megyei

szervezeteknek, hogy a választmányba maximum 4 főt, az elnökségbe pedig nagyon indokolt esetben készítsenek jelölést.

Az országos elnökség a kongresszuson hozzászólók számát 50 főben, a hozzászólások időtartamát 5 percben maximálta. Számítanak rá és elvárják, hogy a többség írásban tegye meg észrevételeit. A kongresszusra 700 fő küldöttet – kiknek már kiküldték a névre szóló, számozott meghívókat – [és] 300 újságíró várnak, s ez ideig 40 televíziós társaság akkreditálta képviselőjét.

K/3 12-12

Máté Tóth András [...] szegedi lakost meghívják a Márton Áron társaság jubileumi emlékülésére. Az összejövetel 1989. március 11-én du. 17.00 órai kezdettel az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának aulájában lesz. Az ünnepi ülést Keresztes Sándor, a társaság elnöke nyitja meg. Beszédet mond Gyulay Endre szeged-csanádi megyéspüspök és Pozsgay Imre államminiszter.

K/3

A Magyar[országi] Szociáldemokrata Párt 1989. május 8-án 17.00 órakor Szeged[en] a „Hági” étteremben alakuló gyűlést tart. Napirendi pontok: tagsági ügyek, szervezeti kérdések; a párt „belpolitikájának” aktuális kérdései; a közeljövőben tervezett rendezvényekről; március 15. megünnepléséről; székház kérdése; egyéb témák. A meghívókat Szerencsés György matematikus írta alá, a beazonosítása folyamatban van.

1989. március 8.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. március 08. (28)

1. K/3 12-13

Szilágyi Lajos [...] Szolnok [...] az MDF szegedi elnökségét felhívja arra, hogy az MDF márciusi országos konferenciáján Kádár Jánost jelképesen fosszák meg képviselői mandátumától, mivel felelős: Nagy Imre és társai meggyilkolásáért, a '68-es csehszlovák megújulási törekvések katonai eltiprásáért, az erdélyi magyar kisebbség reményeinek Nagyváradon történt elárulásáért.

2. HMB 12-12

K/3 12-12

A Szabad Demokraták Szövetsége hódmezővásárhelyi csoportja a helyi ifjúsági házban 1989. március 9-én 17.30 órakor „Mit akarnak a szabad demokraták?” címmel vitaestet tart. Meghívott előadók: Kőszeg Ferenc és Rajk László.

3. K/3 12-13

Szilágyi László a Magyar Béketársaság Előkészítő Bizottsága nevében értesíti Gonda István „F” dossziés szegedi lakost, hogy a Magyar Béketársaság 1989. március 18-án 10.00 órakor tartja alakuló közgyűlést a KIOSZ V. kerületi alapszervezetének klubhelyiségében [...]

4. K/3 12-13

Schindler Mátyás [...] Hajós [...] plébános arról tájékoztatja Gyulay Endre megyéspüspököt, hogy 1989. március 18-án Harta községben egyházmegyei ifjúsági találkozót rendeznek, 1989. augusztus 18–20-a között pedig Hajóson ifjúsági búcsút tartanak, melyre meghívták Blankenstein Miklóst.

1989. március 9.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. március 09. (29)

1. TE 12-14

Czutor Dezső és Józsa László a szegedi Ikarus leányvállalatánál működő MDF alapszervezet vezetői 1989. március 7-én 16.00 órakor felkeresték dr. Pordány Lászlót, az MDF szegedi szervezete ideiglenes elnökségének tagját. Konzultációjuk során megállapodtak arról, hogy a gyári munkásokat tömörítő MDF alapszervezetből – a dunajvárosi MDF ideiglenes munkástanács mintájára – szegedi MDF 1. sz. Munkástanács néven új szervezetet hoznak létre.

A megalakulást március 8-án 14.00 órára tervezték abból a célból, hogy az MDF országos gyűlésén ezen aktust – mint az országban első ilyen jellegű szerveződést – bejelenthessék.

A munkástanács a közeljövőben levelet juttat el a vállalat igazgatójához, melyben tiltakoznak az ellen, hogy a párt-, a KISZ-, az MHSZ- stb. munka címén a vállalat pénzéből jutalmat adnak, s egyben követelik, hogy a jövőben csak a szakmai munkát jutalmazza a gyár vezetése.

2. TE 12-14

1989. március 7-én 21.00 órakor a Csólyospáloson szerveződött MDF gazdakör vezetője, Fodor László arról tájékoztatta dr. Pordány Lászlót, hogy a faluban rendeződő március 15-i ünnepség kapcsán felmerült, hogy a tanácsháza elé vonulnak fekete zászlókkal, tiltakozásul az ÁVO által az '50-es években elkövetett atrocitásért, melynek során két falubéli fiatalat agyonvertek.

3. K/3 12-12

Draskóczy Gábor [...] Budapest [...] meghívja Vadászi Andrást [...] Szeged [...] az evangélikumi testvérközösség lelkészét a Vasárnapi Iskola Szövetség (VISZ) 1989. március 15-én 10.00 órakor kezdődő alakuló közgyűlésére. Az összejövetel helye: Budapest XIX. ker. Gábor Andor u. 110. sz. A VISZ-nek csak olyan személy lehet tagja, aki belépéskor aláírásával tanúsítja, hogy a hitvallással egyetért.

1989. március 10.

(OS) Szakszervezetek Csongrád Megyei Tanácsa - tiltakozás

Szeged, 1989. március 10., péntek - Az Igazságügyi Minisztérium 1989 év elején hozta nyilvánosságra a jogi képvisleti tevékenység egységes jogi szabályozására irányuló koncepcióját, amelyben javasolja a szakszervezeti jogsegélyszolgálatok megszüntetését. Arra hivatkozik egyrészt, hogy a jogsegélyszolgálatok szakmai színvonala megkérdőjelezhető, másrészt pedig a megalakítás indokai már megszűntek.

A Szakszervezetek Csongrád Megyei Tanácsa határozottan visszautasítja az igazságügyi kormányzat ezen elgondolását. A Csongrád megyében működő mintegy 100 szakszervezeti jogsegélyszolgálat működésének több éves tapasztalatai igazolják az intézmény létrehozásának helyességét. A jogsegélyszolgálati munka a szakszervezeti tevékenység szerves részévé vált. A dolgozók – egyre nehezedő anyagi körülményeik között – e segítségnyújtást könnyen elérhető volta és ingyenessége miatt is igénylik, s egyfajta sajátos szolgáltatásnak tekintik. A testület fontosnak tarja – a jogállamiság megteremtése egyik lépcsőjeként –

a képviseleti rendszer reformját, a jogászság – így a jogsegélyszolgálatoknál tevékenykedők – szakmai színvonalának emelését, azonban a munkavállalók egyéni érdekvédelmét jól szolgáló szakszervezeti jogsegélyszolgálat tervezett megszüntetése ellen tiltakozik.

1989. március 10.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. március 10. (30)

K/3 12-12

Az MDF szegedi szervezete MDF/DS páholy feladótól megkapta „a Demokrata Standard Páholy” alapszabály tervezetét.

A demokrata standard általános érvényűnek tekinti az emberi jogok nyilatkozatát; bevezeti minden társadalomban élő ember számára a közéleti információhoz való jog fogalmát, mint alapvető emberi jogot; kinyilatkozza, hogy minden nemzet egyenlő, minden nemzetnek és nemzeti kisebbségnek joga van anyanyelve, kultúrája, iskolarendszere és közintézményei önálló használatára és fejlesztésére azonosságtudata megőrzése védelmében.

1989. március 10.

(MTI OS) Képviselőjelölés

Szeged, 1989. március 10. péntek - Az MDF szegedi szervezete taggyűlést tartott, amelyen a következő dokumentumot fogadta el:

Az Országgyűlés március 8-ikán tudomásul vette Apró Antal, Csongrád megye 1. számú választókerülete képviselőjének lemondását képviselői mandátumáról. A népképviseleti rendszerben támadt ürré betöltésére a Magyar Demokrata Fórum szegedi szervezete legutóbbi taggyűlésének döntése alapján Csongrád megye 1. számú választókerületében országgyűlési képviselőnek javasolja Raffay Ernő történészt. A szegedi József Attila Tudományegyetem adjunktusa az MDF szegedi elnökségének tagja, a szegedi közélet elismert szereplője, aki különösen az erdélyi magyarság sorsának föltárásával tett igen értékes szolgálatot a magyar nemzetnek. Raffay Ernő az 1. számú választókerületben lakik.

1989. március 13.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. március 13. (31)

1. K/3 12-13

Németh Géza [...] Budapest [...] meghívja Kovács Lászlót [...] Szeged [...] a „Megbékélés Közössége” összejöveteleire, melyet minden kedden 18.00 órakor tartanak a XII. ker. Csaba u. 3. szám alatti református gyülekezeti teremben. Március 14-én a program: 1948 és 1956 az evangélium szemében. [sic!]

2. HMB 12-13

1989. március 9-én 17.30 és 21.00 óra között Hódmezővásárhelyen az ifjúsági házban kb. 200 fő jelenlétében rendezvényt tartott a Szabad Demokraták Szövetsége. A meghívott előadók, Rajk László, Kőszeg Ferenc és Somogyi János tájékoztatást adtak az SZDSZ programjáról. Kiemelték, hogy követelik a tanácsok, a rendőrség és az állambiztonsági szervek szétválasztását és társadalmi ellenőrzöttségének biztosítását, továbbá, hogy a nyomozati

iratok ne képezzenek államtitkot. A megjelenteknek osztogatták a „12 pont”-ot és az alternatív szervezetek március 15-i ünnepségre szóló felhívását tartalmazó rölapokat.

1989. március 13.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. március 13. (32)

1. LBE 13-13

Soós Imre, a hódmezővásárhelyi 602. sz. Ipari Szakmunkásképző Intézet igazgatója bejelentést tett, mely szerint 1989. március 13-án 07.50 órakor egy férfihang felhívta az iskola 41-947 sz. városi telefonján és közölte: „az iskolában robbanószerkezet van elhelyezve!”

2. ASZA 12-14

A Román Szocialista Köztársaságban élő nem román nemzetiségűek által elkövetett, törvénybe ütköző cselekményeket elkövetett, vagy azzal gyanúsított személyekkel szemben az eljárás a Securitate hatáskörébe van utalva. [sic!]

A temesvári Securitate objektum a föld felszínétől számított 4 emelet mélyen kezdődik. A föld alatt vannak a politikai cselekményekért előzetes letartóztatásba helyezett személyek, akiket kéz- és lábbilincsel látnak el. Az előállítottakkal szemben minden esetben brutális testi kényszert alkalmaznak.

Aiud-ban [Nagyenyed] lévő politikai elítéltek börtöne zsúfolásig telített. Nagyvárad térségében a román határőrség elektromos jelzőrendszer építését kezdte meg.

1989. március 20.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. március 20. (33)

ATA 12-14

HMB 12-14

A FIDESZ szegedi szervezete az MDF-el kötött előzetes megállapodás – a megüresedett képviselői helyre az MDF tagját, dr. Raffay Ernő, a JATE BTK docensét közösen jelölnék – felmondását, saját jelölt állítását vette fontolóra. Ebben közrejátszott az a körülmény, hogy Raffay kb. 4 éve a munkahelyén elmondta, kapcsolatban állt az állambiztonsági szervvel, s ezt az információt most felelevenítették.

TE 12-14

Az MDF szegedi vezetősége március 13-án elhatározta, hogy tagságát – kb. 600 főt – a tanácsi választókerületeknek megfelelően külön alapszervezetekbe tömöríti, felkészülve ezzel a következő tanácsi választásokra.

1989. március 21.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. március 21. (34)

1. TE 12-14

1989. március 13-án 19.30 órakor az MDF szegedi szervezetének ideiglenes elnöksége munkamegbeszélést tartott, melyen az alábbiak hangzottak el:

A szegedi szervezet válságos helyzetbe került, a vezetőségen belül korábban kialakult belső ellentétek következtében a tagság leszakadása felgyorsult. A széthullás

megakadályozására 1989. március 18-án 17.00 órára a szegedi Bartók Béla Művelődési Házba taggyűlést hívnak össze, melyen a 6 fős ideiglenes elnökség lemond. A szervezet vezetését egy 3 főből álló „ügyvivő elnökség”, valamint egy 12 főből álló „tanácsadó testület” veszi át. Feladatuk a taggyűlést követő 2 héten belül egy nagygyűlés megszervezése, a szervezet választási körzetek szerint történő szétbontása, újjászervezése, elveinek kidolgozása. Elképzeléseik szerint a kialakuló MDF sejtek politikai vitakörként beszivárognának egy-egy kerület művelődési házaiba, s tevékenységüket ezen intézmények anyagi támogatása mellett végeznék. Ebben a szellemben az ideiglenes elnökség egy gépelt oldal terjedelmű levelet fogalmazott a tagsághoz, melyben aktív részvétellel, s támogatásra szólítja fel őket.

K/3 12-13

Habsburg Ottó arról értesíti Soós János „F” dossziés [...] Üllés [...] népművelőt, a kisgazdapárt helyi vezetőjét, hogy 1989. június 18-a után Szegedre látogat, amikor is nevezettel találkozni kíván.

K/3 12-13

A koalíciós idők Nemzeti Parasztpártjának tagjai és barátai számára 1989. március 20-án 14.00 órakor Szegeden a „Fekete Ház” múzeumban emlékező összejövetelt rendeztek, melynek témája a Péter-Pál napi 50 éves évforduló előkészítése.

4. TA 12-14

Tamás Gáspár Miklós Jankó Attilával üzent Várkonyi Balázsnak a Szegeden kiadásra kerülő Déli Napló című hetilap főszerkesztőjének, hogy az általa a katonapolitikáról írt cikk – aminek angol nyelvű másolatát a fenti lap szerkesztőségének is megküldte – meg fog jelenni a NATO hivatalos folyóiratában. Közölte továbbá, hogy nem ajánlja az írás megjelentetését, mert akkor a Déli Naplót biztosan betiltják. Említést tett még arról, hogy egy rövidített magyar nyelvű változatot küld a párizsi Irodalmi Újságnak is.

1989. március 22.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. március 22. (35)

1. TA 12-14

Csathó József szegedi egyetemi hallgató arról tájékoztatta Csapó Balázs szegedi „F” dossziés személyt, hogy a FIDESZ helyi szervezetéből kiválva megalakították a „Radikális Közösséget”. Csathó felajánlotta, hogy a Déli Napló címmel a közeljövőben induló hetilap reklámozását és író-olvasó találkozók szervezését elvállalja. Ezen rendezvényeket a szegedi ifjúsági iroda klubjában (Szeged, Dózsa Gy. u. 2.) tartanák meg.

2. TA 12-14

Jankó Attila, az SZDSZ szegedi szervezetének tagja arról tájékoztatta Bálint utónevű fővárosi SZDSZ vezetőségi tagot, hogy Apró Antal megüresedett képviselői helyére azonnali választást követelve dr. Tóth Károlyt, a JATE ÁJTK oktatóját kívánják jelölni.

3. K/3 12-13

Máté-Tóth András [...] Szeged [...] arról értesíti Merza Józsefet [...] Budapest [...], hogy feleségével együtt belépnek a katonai szolgálatot megtagadók körébe, továbbá az NDK-beli

Totalverweigerer baráti köre keresi a magyar szervezettel a kapcsolatot. Ügyintézőjük Michel Frenzel DDR-1134 Berlin, Nörländer Str. [...].

4. K/3 12-13

Merza József budapesti lakos arról értesíti Máté-Tóth András szegedi lakost, hogy húszegynéhányan megalakították a halálbüntetést ellenzők ligáját, s egyben felkéri, hogy Szegeden toborozzon a szervezetbe tagokat.

1989. március 22.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. március 22. (36)

ASZA 12-12

A FIDESZ makói csoportja 1989. március 24-én 19.00 órai kezdettel Makón az úttörőházban összejövetelt tart, melyre meghívták Tamás Gáspár Miklóst.

1989. március 24.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. március 24. (37)

ATA 12-14

A Román Szocialista Köztársaság hazánkba akkreditált nagykövete utasítást kapott arra vonatkozóan, hogy tegyen látogatást megyénk vezetőinél. Adjon tájékoztatást Románia „valós” belpolitikai helyzetéről, cáfolja meg azokat a híreket, melyek az utóbbi időben az RSZK-ról elterjedtek. Az eszmecsere során érje el, hogy a továbbiakban a nagykövet értékelése legyen a mérvadó a politikai és társadalmi vezetés értékítéletében.

Adataink szerint a nagykövet 1989. március 23-án, Szegeden a Juhász Gyula tanárképző Főiskola román nyelv és irodalom tanszéken tartózkodott.

1989. március 27.

(MTI) München, 1989. március 2. SZER, Világhíradó

(Molnár Máté) Új lap Szegeden – Új politikai lap jelent meg tegnap Szegeden. Déli Napló a címe, a Csapó és Társai Informatikai Kft. jelenteti meg, szerkesztője Várkonyi Balázs. Az új lap fő céljának azt tekinti, hogy közreműködjek a régió és az ország közéletének tisztábbá, áttekinthetőbbé tételében. Egyelőre kéthetente 32 oldal terjedelemben jelenik meg, de a szerkesztőség hetilappá szeretné átalakítani.

Beköszöntő cikkükben elhatárolják magukat attól, amit Magyarországon az utóbbi években a sajtó szó jelentett. Idézem: „Szállóigévé vált a szakmában egy tsz-elnök mondata: könnyű az elvtársnak, csak jön-megy, aztán hazudik. Hogyan is hinné hát Ön, Tisztelt Olvasó, hogy őszintén választjuk jelmondatunknak: Több igazat!”

Az újságot rövid levélben köszöntötte Gyulai Endre szeged-csanádi megyéspüspök is. Az ő szavaiból idézek: „*Krisztus Húsvétja biztató jel minden ember és minden nemzet életében. A téli fagyott merevség, a sorscsapások és tragédiák után szebb napok, a győzelem és az életerő ideje következik.*”

Az első szám először választott elődjére, a Szegedi Naplóra emlékezik, amely a függetlenségi és liberális eszméket képviselte. Munkatársa volt Mikszáth Kálmán, Tömörkény István

és Móra Ferenc is. A lap következő oldalán a március 15-i ünnepekre tekint vissza. Majd politikai cikkek következnek a higgadt, türelmes, nyílt viták szükségességéről, a városi tanács legutóbbi, majdnem botrányba fulladt ülésének tanulságairól, a végrehajtó bizottság titkárának lemondásáról. Vele a lap interjút is készített. Ezt rövid sajtószemle követi, helyi példányszámú lapokból vett részletekkel, melynek élén a bölcsészkar lapjából vett motó áll: „Vannak még hibáink elvtársak, de az eredményeink is kétségkívül visszataszítóak!”

A lap közöl egy rövid beszámolót a Magyar Demokrata Fórum országos gyűléséről és mellette kivonatokat Tamás Gáspár Miklós múlt vasárnap a Szabad Demokraták Szövetségének közgyűlésén elhangzott beszédéből. A Szentesen kirobbant botrányhoz, a Munkás-őrség Baráti Körének ülésén elhangzott fenyegetőzés ügyéhez kapcsolódóan a Déli Napló közli azt a levelet, amit a szegedi Fidesz kapott az úgynevezett Vörös Fronttól. Idézem: „Ellenforradalmár, Jenki demokratákkal nem alkusunk. Vissza a csatornába patkányok! Éljen a proletárdiktatúra!” Ez a teljes szöveg. Megkérdezték Király Zoltánt is. Ő is említ hasonló, neki címzett leveleket.

A lapban megtalálható az a jegyzőkönyv is, amit a Münnich Ferenc Társaság első, nyilvánosnak hirdetett rendezvényén készített a Szabad Demokraták Szövetségének egyik tagja, és február óta röpiratként terjedt a városban. Megjegyzem: azóta a Münnich Ferenc Társaság zárt körű üléseket tart.

A lap néhány kisebb helyi jellegű írás mellett *Románia az összeomlás esélyei* címmel közli főmunkatársa, Ara-Kovács Attila cikkét a hatok levelének hátteréről és várható következményeiről.

1989. március 28.

XII. 1989. március 28. (38)

K/3 12-13

Pécsi György és Odorics Ferenc a JAK vezetőségének nevében arról értesítették Belányi György Szeged [...] és Solymosi Bálint Szeged [...] tagokat, hogy a JAK 1989. április 14-16-a között Szegeden kongresszust, július 3-9-e között Tatán tábort, november hónapban Győrben tanácskozást tart.

1989. március 29.

(MTI OS) A Központi Népi Ellenőrzési Bizottság közleménye

Budapest, 1989. március 29., szerda - A Központi Népi Ellenőrzési Bizottság alábbi közleményét a testület kérésére szó szerint adjuk közre:

„A Csongrád megyei sajtóban és egyes központi lapokban ez év elején széles körű polémia bontakozott ki akörül, hogy történt-e beavatkozás a Szeged Városi NEB által a Tisza Volán Vállalatnál folytatott vizsgálatba. Az egymásnak nem ritkán ellentmondó nyilatkozatok egy részét a városi, illetve a megyei népi ellenőrzési bizottságok munkatársai tették. A népi ellenőrzés működési alapelveit érintő, tisztaságának, tekintélyének befekettítésére alkalmas kérdések tisztázására a KNEB Elnöksége vizsgálatot indított. A feladat ellátására bizottságot hozott létre.

A bizottság a rendelkezésre álló írásos dokumentumok és az ügyben érintett személyek jegyzőkönyvbe foglalt tényállításainak áttekintése, illetve elemzése alapján megállapította:

– dr. Kardos János, a Tisza Volán Vállalat igazgatója, a megyei NEB tagja a NEB-tag-ságával össze nem egyeztethető módon beavatkozott az általa irányított vállalatnál folyó

népi ellenőrzési vizsgálatba; akadályozta, részlegesen leállította, illetve dr. Kakuszi László Csongrád Megyei NEB-elnök közreműködésével részlegesen leállította azt.

- dr. Kakuszi László részben dr. Kardos János igénye, részben saját elhatározása alapján több ízben beavatkozott a vizsgálatba, ennek során hatásköri túllépést követett el, illetve megszegte a népi ellenőrzés belső utasításainak egy részét.

A megállapítások alapján a Központi Népi Ellenőrzési Bizottság:

- az erre illetékes Csongrád Megyei Tanácsnál kezdeményezte dr. Kardos János NEB-tagságból való visszahívását;

- fegyelmi eljárást folytatott le dr. Kakuszi László ellen, és vele szemben szigorú megrovás fegyelmi büntetést szabott ki. A fegyelmi határozat nem jogerős...

1989. március 30.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. március 30. (40)

HMB 12-14

Gyulay Endre Szeged-csanádi megyéspüspök 1989. április hónap végén fogadja Habsburg Ottót, aki a tervek szerint beszélgetést folytat a szegedi alternatív szervezetek vezetőivel is, továbbá a Szegedi Nemzeti Színházban megtekinti a „Köszívű emberi fiai” című előadást.

1989. március 31.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. március 31. (41)

1. HMB 12-13

Ökrös Tamás ([...] Szeged [...]) „F” dossziés személy „Molnár Máté” néven a Szabad Európa Rádiónak ad tudósításokat.²

3. TA 12-13

Tirsch Tamás, a FIDESZ budapesti vezetőségének tagja arról tájékoztatta Ökrös Tamás szegedi „F” dossziés személyt, hogy 1989. április 7-én Budapesten a FIDESZ új irodájában 18.00 órakor választmányi gyűlést tartanak. Ökrös javasolta Tirsch-nek, hogy az ellenzék egységesen támogassa Bödöné Rózsa Edit szegedi képviselő választójogi törvénnyel kapcsolatban közzétett indítványait.

4. TA 12-13

Ökrös Tamás arról tájékoztatta Pete György JATE dolgozót, hogy a szegedi KISZ iskola ügyében a szegedi ellenzéki koalíciót áprilisban összehívják.

1989. április 3.

(MTI) München, 1989. április 2. SZER, Földközben

(Rajki László) – Helyi MDF-szervezetek közös nyilatkozata – Alulírott Bács-Kiskun-, Békés- és Csongrád megyei MDF-szervezetek dél-magyarországi regionális együttműködés létrehozását kezdeményezzük.

Első, közösen kialakított álláspontunkat a most folyó párt-, vagy nem párt-vitával kapcsolatban jelentjük be, abban a nem titkolt reményben, hogy sikerül befolyásolnunk vele az országos gyűlésen létrejövő döntést. Szervezetünk tagságának többsége – néhány esetben

² Az értesülés téves: Jankó Attila volt a Szabad Európa Rádió tudósítója Molnár Máté álnéven.

döntő többsége – úgy határozott, hogy a jelenlegi helyzetben nem támogatja az MDF azonnali párttá alakulását.

Nem vagyunk föltétlenül pártellenesek, azonban meggyőződésünk, hogy MDF párttá nyilvánítása most elsietett, nem megfelelően előkészített, és csupán a türelmetlenségünk által kierőszakolt lépés lenne, ami ily módon sem a magyar nemzetnek, sem az MDF-nek nem válna javára. Nem utasítjuk el a párttá alakulás melletti érveket, azonban úgy véljük: az MDF, mint az első és máig a legnagyobb taglétszámú magyar szellemi, politikai mozgalom, még nem végezte el vállalt feladatát.

Sok mindent elértünk mozgalomként. Jelentős részünk volt például abban, hogy a hatalom gyökeresen megváltoztatta nézeteit Erdély és általában a jelenlegi határokon kívül élő magyarság ügyében. Úgy gondoljuk azonban, hogy ez nem elegendő, és legfőljebb félúton vagyunk afelé, hogy a nézetekkel a tettek is változzanak. Ahhoz, hogy ezt elérjük, az MDF-nek mint mozgalomnak kell további előrelépésre szorítani a hatalmat.

Határozottan úgy látjuk továbbá, hogy a valódi párttá alakulás nem bejelentés, deklaráció vagy szavazás kérdése, mint ahogy az utóbbi hónapokban egyre sűrűbben alakuló pártok és pártocskák esetében nem egyszer történt. Nem akarunk senkit sérteni, de nekünk úgy tűnik, hogy a pusztá bejelentéstől egyikőjük sem lett – legalábbis eddig – számottevő párt.

Az MDF-nek, ha párttá kíván alakulni, szerintünk az eddigi pártokhoz képest fordítva kell eljárnia. Először fokozott erőfeszítéseket kell tennünk, hogy minden szempontból meg erősödjünk. A fokozott munkát egyébként is azonnal el kell kezdenünk. Azután, ha a helyzet úgy kívánja, legyünk párt, de ezt már a pártszerű működés képességének birtokában jelentsük ki. Olyan időpontban természetesen, amikor az időzítéssel egyszersmind elébe vágunk a párttá alakulás kényszerének.

Az MDF eddig jól lépett, és jókor, legalább két ízben. Legyünk megfontoltak, hogy jókor, és jól lépjünk harmadízben is.

Békés, Békésszentandrás, Szarvas, Szentes, Békéscsaba, Hódmezővásárhely, Orosháza, Szeged MDF szervezetei, valamint az MDF [csölyös]pálosi gazdaköre.

1989. április 10.

XII. 1989. április 10. (43)

ASZA 12-13

1989. április 6-án P. I. román állampolgár elmondta, hogy az elmúlt héten Ikar határőr őrs egyik ellenőrző pontján beszélgetést folytatott az ott szolgálatot teljesítő román határőrrel, aki a következőkről számolt be:

A román határőr járőr 1-2 nappal ezelőtt Sárafalva térségében elfogott egy férfit és egy nőt, akik csónakkal akartak Magyarországra szökni. A férfi az evezőlapáttal leütötte a járőr egyik tagját és annak géppisztolyát elvéve a Maros folyóba ugrott. A nőt az eszméletét visszanyert határőr elfogta. Jelenleg a Maros folyóban kutatnak a bűvárok a fegyver után.

Megjegyzés: a fenti üggyel kapcsolatban a román szervek március 28-án és 29-én határ-találkozót kértek, melynek során közölték, hogy a határőr meghalt, kérték a határsértő elfogását, valamint a géppisztoly visszaadását.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. április 10. (44)

TA 12-14

Bercsi János, a „Hiány” c. lap munkatársa arról tájékoztatta Csapó Balázs szegedi „F” dossziés személyt, a „Déli Napló” c. lap kiadóját, hogy létre kívánják hozni a „független lapok kerekasztal”-át, mely rendszeresen ülésező országos fórum lenne.

1989. április 11.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. április 11. (45)

1. K/3 12-13

Az MDF hódmezővásárhelyi csoportja 1989. április 13-án 18.00 órai kezdettel a helyi ifjúsági házban „Talpra magyar” címmel, Für Lajos közreműködésével rendezvényt tart.

2. TA 12-12

K/3 12-12

Bibó István Emlékbizottság (BIEB) Bellavics István és Pete György vezetésével május 12-től Bibó konferenciát és Bibó kiállítást rendez.

A tervek szerint a konferenciára a következő külföldi vendégeket hívják meg: Csorba Béla és dr. Renák László (Jugoszlávia), Rákos Péter (Csehszlovákia), Molnár József (NSZK), valamint Nagy Csaba (Svájc). A szervezők Vásárhelyi Miklós segítségét kéri a kiállítás-hoz, hogy juttassa el Szegedre a tulajdonában lévő, ún. 475-ös listát, mely a Nagy Imre perben érintettek névsorát tartalmazza, kéri továbbá, hogy ő vállalja el a beszédet Szegeden a „Történelmi Igazságtétel Bizottság” nevében.

A BIEB egy kerekasztal beszélgetést szervez Bibóról május 12-én, a beszélgetés vezetője Hanák Gábor lesz.

A műsort a városi televízió részleteiben, a TV 2 teljes egészében bemutatja.

A konferencia időtartama alatt Bibó domborművet helyeznek el a JATE-n, majd szeptemberben akadémiai Bibó emlékülést szerveznek, ahol helyreállítják Bibó törölt akadémiai tagságát. Ezzel egy időben Szegeden a Panteonban – a városi tanáccsal egyeztetve – egy Bibó dombormű kerül elhelyezésre.

A BIEB április közepén 2 kötetes Bibó kiadvány megjelentetését tervezi, mely interjúkat és dokumentumokat tartalmaz.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. április 11. (46)

TA 12-14

Ökrös Tamás szegedi „F” dossziés személy arról tájékoztatta Csapó Balázs szegedi „F” dossziés személyt, hogy az SZDSZ budapesti vezetősége Apró Antal megüresedett szegedi képviselői helyére Solt Ottília jelölését támogatja, elutasítja az MDF jelöltjét, Raffay Ernő JATE oktatót.

1989. április 14.

XII. 1989. április 14. (47)

1. TA 12-14

Szabó Béla, az MDF szegedi vezetőségének tagja arról tájékoztatta Pordány László „F” dossziés személy feleségét, hogy Mucsi Mihály az MDF nevében 1989. május 1-én Szegeden a Móra Ferenc Múzeum előtt nagygyűlést szervez, melynek szónoka Für Lajos lesz.

2. K/3 12-14

Lezsák Sándor arról tájékoztatta az MDF szegedi vezetőségét, hogy a március 15-i ünnepeken elhangzott MDF beszédek kiadvány formájában megjelentetik, továbbá kiadás előtt áll az MDF eddigi országos tanácskozásainak jegyzőkönyv sorozata.

3. K/3 12-14

1989. április 17-én 18.30 órától a JATE BTK II. sz. termében Antoniewicz Roland lengyel ifjúsági vezető tart előadást a lengyelországi ifjúsági szervezetekről, közte a cserkészetről is.

4. TA 12-14

Király József szegedi lakos arról tájékoztatta Gonda István szegedi „F” dossziés személyt, hogy a munkahelyi vezetők arra kényszerítik a dolgozókat, hogy a bős-nagymarosi vízi lépcső megépítésének támogatására írják alá a „Vásárhelyi Pál Társaság” felhívását. Erről a „Déli Napló” c. független lapban kívánnak riportokat megjelentetni. Az eset az Alsó Tisza-vidéki Környezetvédelmi és Vízgazdálkodási Igazgatóságon történt.

5. TA 12-14

1989. április 12-én 16.00 órától a szegedi FIDESZ irodában Ellenzéki Kerekasztal megbeszélést tartottak a helyi alternatív szervezetek képviselői.

Felvetették, hogy a szegedi KISZ iskola ügyében polgári pert indítanak a KISZ ellen, melynek felperese a FIDESZ lesz, továbbá ellenzéki székház létesítését tervezik.

6. K/3 12-14

Keresztessy János Budapest [...] és Ullrich Zoltán Budapest [...] arról tájékoztatták Gonda István szegedi „F” dossziés személyt, hogy a Keresztény Orvosok Társaságához hasonlóan létre kívánják hozni a Keresztény Óvónők és Pedagógusok Társaságát.

7. K/3 12-14

A Bibó István Emlékbizottság 1989. május 10-én 15.00 órakor tiszteletadó koszorúzással egybekötött megemlékezést tart az óbudai köztemetőben Bibó István sírjánál.

8. K/3 12-14

1989. április 14-15-én Szegeden az MSZMP oktatási központjában (Szeged, Bal fasor 39-45.) JAK hétvégét rendeznek.

Program: 14-én 20.00 órától „Hét ál-Petőfi” c. felolvasás, 15-én 15.00 órától „Irányzatok és tendenciák a ’80-as évek magyar irodalmában” c. nyilvános tanácskozás.

Meghívottak: Darvasi László, Kemény István, Németh Gábor, Parti Nagy Lajos, Szigeti Csaba, Szilágyi Eszter Anna, Szilasi László, Balassa Péter, Dérczy Péter, Mészáros Sándor, Takács József.

1989. április 16.

(MTI) Szegedi felhívás. München, 1989. április 16. SZER, Zene, szó

Most egy felhívást ismertetünk, amelyet Szegeden fogalmaztak meg néhány héttel ezelőtt. Szövege a következő:

„Mi, háromgyermekes szülők is szembe kerültünk azzal a – gondolom, sokunkat foglalkoztató – problémával, hogy egyrészt szeretnénk, ha a gyermekeink keresztény szellemben nevelődnének, másrészt viszont tapasztaljuk, hogy az óvodákból és az iskolákból ezek az értékek hiányoznak, illetve olyan értékek uralkodnak, melyektől szeretnénk megóvni gyermekeinket.

A fentiektől indítva ezért elhatároztuk egy keresztény iskolabizottság létrehozását a következő céllal:

1.) mérje fel azoknak a szülőknek a körét, akik gyermekeik nevelését keresztény szellemű óvodákra, általános iskolára és gimnáziumra kívánják bízni;

2.) mérje fel azoknak az óvónőknek, tanítónőknek, tanároknak a körét, akik vállalkoznának arra, hogy ilyen intézményekben dolgozzanak;

3.) tegyen lépéseket, hogy a város az igényeknek megfelelő számú és nagyságú óvodát és iskolát egyházi kezelésbe átadjon;

4.) alakítsa ki az adott intézmények egyházi irányítását és felügyeletét;

5.) segítse a más városokban és településeken élők hasonló célú kezdeményezését.

Kérjük mindazokat a szülőket, pedagógusokat és egyházi személyeket, akik a fenti célok megvalósításában támogatnának bennünket, jelentkezzenek személyesen telefonon vagy levélben.

Amennyiben érdeklődés mutatkozik az ügy iránt, összehívunk az iskolabizottság alakuló ülését, amelyre minden jelentkezőnek meghívót küldünk.

Üdvözlettel: Gonda Éva és Gonda István

1989. április 19.

XII. 1989. április 19. (48)

1. TA 12-14

1989. április 30-án 13.00 órától Zákányszéken a művelődési házban a Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt tagtoborzó nagygyűlést tart.

Előadó: dr. Boross Imre pártfőügyész.

2. TA 12-14

A Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt szegedi vezetői a Csongrád megye településein élő kisiparosok bevonásával kívánják a tömegbázist növelni úgy, hogy a községekben egy-egy, a feladatokra alkalmas kisiparost bíznak meg a helyi csoport létrehozásával.

3. HK 12-12

Pusztai László Medgyesegyháza [...] felkereste hivatalában dr. Varga Istvánt, a Csongrád megyei Állami Egyházügyi Hivatal titkárát új kisegyház engedélyeztetése céljából.

A vallási közösség „Krisztus Követői” néven kíván működni. A hitelveiket és a szervezeti szabályzatot benyújtották véleményezésre. A közösség jelenleg 120 főből áll, akik a Tisztántúl területén szétszórva élnek.

4. K/3 12-12

A „Keresztény Iskolabizottság” elnevezésű országos szervezet 1989. április 21-én 16.30 órától Szegeden a Bartók Béla Művelődési Házban tartja alakuló ülését.

1989. április 20.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. április 20. (49)

HMB 12-14

1989. május 1-én 10.00 órától Szegeden, a Móra Ferenc Múzeum előtti parkban a helyi alternatív szervezetek „fórum”-ot rendeznek. Ezzel összefüggésben az MSZDP szegedi szervezete 09.00 órakor gyülekezik a Kálvin téren és csoportosan, transzparenszekkel vonulnak a helyszínre, majd az újszegedi ligetbe. A mozgósítás plakátokon és szórólapokon történik.

1989. április 21.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. április 21. (50)

HK 12-13

A FIDESZ makói csoportja 1989. április 21-én 19.00 órától a helyi úttörőházban „Korunk és a vallás” címmel összejövetelt tart. Előadó: Bakhta Swámi Thirta, a Magyar Vaisnava Hindu Egyesület képviselője.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. április 21. (51)

2. K/3 12-13

Az MDF országos elnöksége 1989. április 29-én 10.00 órára összehívta a választmányt. A gyűlés helyszíne: Budapest VI. kerület, Ó u. 8. Napirenden szerepel a pártta szerveződés kérdése és felkészülés a helyhatósági választásokra.

1989. április 25.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. április 25. (52)

TA 12-14

Hódmezővásárhelyen 1989. május 4-én 18.00 órakor az ifjúsági házban alakítják meg a helyi „független blokk”-ot, melynek tagjai alternatív szervezetek lennének. Meghívták az egyházak képviselőit is.

1989. április 27.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. április 27. (53)

1. K/3 12-12

Az MDF hódmezővásárhelyi csoportja 1989. május 27-én 19.00 órakor a helyi ifjúsági házban tisztújító, programalkotó taggyűlést tart.

2. K/3 12-14

Bulányi György arra próbálja rávenni a Bokor-közösségek tagjait, hogy azok saját személyének rehabilitálása érdekében levélben forduljanak Paskai László bíborshoz.

3. K/3 12-14

Rózsa Gábor szentesi muzeológus 1989. április 29-re emlékkirándulást szervez Kiskunfélegyházára a 70 évvel ezelőtt, a „vörös terror” áldozatául esett szentesi közeleti személyiségek sírjához.

4. K/3 12-13

Az SZDSZ szegedi csoportja 1989. április 27-én 18.00 órakor a helyi Somogyi könyvtárban taggyűlést tart. Főbb napirendi pontok:

- a szegedi ellenzéki koordinációs bizottsággal történő együttműködés a választások során,
- külön bizottság alakítása az MSZMP és KISZ ingatlanok helyzetének vizsgálatára.

1989. május 2.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. május 2. (54)

1. ATA 12-14

Dr. Csapó Balázs szegedi „F” dossziés személy országos felhívással kíván az alternatív szervezetekhez fordulni, melyben kezdeményezi, hogy valamennyi településen 1989. június 16-án gyalulatlan, feketére festett deszkákból állítsanak fel ideiglenes emlékművet Nagy Imre kivégzett társai emlékére.

2. K/3 12-13

Az MDF hódmezővásárhelyi csoportja 1989. május 3-án 19.00 órai kezdettel a helyi ifjúsági házban „Független, szabad Magyarországot!” címmel külügyi fórumot rendez, melynek előadója Joó Rudolf, az MDF választmány tagja lesz.

5. K/3 12-14

Ismeretlen feladó arról tájékoztatta Török Attila, Szeged [...] szám alatti lakost, hogy 1989. április hónapban Hévízen megalakult a „Független Környezetvédő Munkapárt Előkészítő Bizottsága”, melynek címe: 8381 Hévíz, Pf 50.

1989. május 3.

XII. 1989. május 3. (55)

TA 12-14

Berhidai Tamás budapesti lakos a FIDESZ radikális közösség tagja arról tájékoztatta Benda Balázs „F” dossziés szegedi lakost, hogy Bartók Gyula budapesti lakos kilépett a FIDESZ-ből és az „Autonómia” elnevezésű alternatív csoport tagja lett. Terveikben szerepel egy önálló faluközösség létrehozása, melyet a Soros Alapítvány is támogat.

1989. május 3.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. május 3. (56)

1. HMB 12-14

1989. május 2-án a szegedi Ellenzéki Kerekasztal megbeszélésén 11 alternatív szervezet képviselőiből megalakították az „Ingatlanszerző Bizottság”-ot, melynek feladata a szervezet működéséhez szükséges tárgyi-technikai feltételek biztosítása.

2. HMB 12-14

Az MDF 1989. június 8-án Hódmezővásárhelyen, június 9-én pedig a szegedi Nemzeti Színházban Nagy Imre emlékműsort rendez. Június 16-án Szegeden az Aradi vértanúk tereén Nagy Imre és társai emlékére kopjafát állítanak fel.

1989. május 8.

(MTI) Bálint Sándor nevét vette fel a Szeged-tápéi iskola

1989. május 8., hétfő – Bálint Sándor Európa-hírű néprajzkutató nevét vette fel hétfőn a Szeged-tápéi általános iskola. Az ünnepségen leleplezték a szegedi népet legjelesebb ismerőjének emléktábláját, megnyitották a „legszőgedibb szőgedi” munkásságát dokumentáló emlékkiállítást. Trogmayer Ottó, a Csongrád Megyei Múzeumi Szervezet igazgatója beszélt Bálint Sándor hazaszeretetről, arról az elkötelezettségéről, amellyel a múltó világ szellemi értékeit, emlékeit mentette át a jövőnek. Szeged közismert és köztiszteletnek örvendő polgára az idén lenne 85 éves.

XII. 1989. május 08. (58)

1. BS 12-12

1989. május 8-ára virradó éjszaka ismeretlen személy(ek) Szegeden az öthalmi szovjet lak-tanya E-75-ös úttal párhuzamosan futó téglakerítésére – kb. 120 cm-es nagyságú és kb. 10 cm-es vonalvastagságú betűkkel – piros olajfestékekkel a következő feliratot festette(k): „Ki a megszálló szovjet hadsereggel” s.a. = (horogkereszt ábra)

2. K/3 12-13

Az MDF Csongrád megyei csoportjainak vezetői 1989. május 16-án 17.30 órakor Hódme-zővásárhelyen a Petőfi Sándor Művelődési Központban megtartják a megyei vezetők első koordinációs értekezletét, melyen részt vesz Kozma Huba, a régió felelőse is.

1989. május 9.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. május 09. (59)

TA 12-12

HMB 12-12

Hódmezővásárhelyen 1989. május 4-én a helyi „Ellenzéki Kerekasztal” megbeszélésén nyilatkozatot adtak ki az alternatív szervezetek képviselői – MDF, SZDSZ, MSZDP, Veres Pé-ter Társaság –, melyben kezdeményezik Szabó Sándor, az MSZMP volt Csongrád megyei bizottsága első titkárnak, hódmezővásárhelyi országgyűlési képviselőnek visszahívását.

A Veres Péter Társaság helyi csoportja bejelentette, hogy május közepén átalakulnak a néppárt alapszervezetévé.

1989. május 12.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. május 12. (60)

TA 12-14

A szegedi felsőoktatási dolgozók a pedagógusnap alkalmából 1989. június 2-án sztrájkolni fognak és Szegeden, a Dugonics téren nagygyűlést tartanak, melyen a kormányhoz intézendő petíciót kívánnak kidolgozni.

1989. május 14.

Bibó-konferencia - Pozsgay (BBC, London, 1989. május 13.)

Leírva: 1989. május 14. Panoráma

Magyarországon tartózkodó munkatársunk, Siklós István Szegeden részt vesz a háromnapos Bibó István tudóskonferencián és a mai eseményekről telefonbeszámolót küldött:

- A József Attila Tudományegyetemen Szegeden, a díszteremben rendezte meg a Bibó István Emlékbizottság, a szegedi egyetemi ifjúság a „Nemzet és demokrácia” című háromnapos tudóskonferenciát, amely Bibó István emléke előtt tiszteleg a Bibó család jelenlétében.

A bizottság védnöke, Ilia Mihály ünnepi megnyitójában megemlítette, hogy a hatóságok nem gördítettek akadályt e nemzetközi összejövetel megrendezése elé, amely – mint a meghívóról kiderül – a Soros Alapítvány támogatását is élvezte.

Többféle szempontból lehet megközelíteni ennek a konferenciának a jelentőségét – az egyik talán személyes. Ilia Mihály az esemény fontosságát abban látta, hogy lehetőséget ad arra, hogy Szeged városa hagyományértékelése megváltozzon, hogy Bibó belekerüljön, vagyis természetesen legyen jelen ez a nagy társadalomtudós és gondolkodó életművével Szeged életébe és Magyarország életébe – tehát mintegy személyesen kelti életre Bibó Istvánt.

Meg lehet ezt közelíteni ennek politikai jelentőségében, amint azt a konferencia váratlan vendége, Pozsgay Imre tette, aki a megnyitót követően arról beszélt, hogy tanulni jött ide, örömmel és nagy érdeklődéssel, egy olyan nemzedék tagjaként, amely sokfelé forgandó eseményekben részt vett [sic!], amelynek legjobbjai már korábbi időkben fölismerték Bibó István jelentőségét, életművének hatását, az egész magyar közgondolkodást, a politikai gondolkodást.

Egy olyan nemzedék tagjaként beszélt Pozsgay Imre, amelynek voltak olyan tagjai is, akik ezt nem akarták elismerni, akik a végsőkig ellenálltak ennek a gondolatnak, akik mindent megtettek, hogy népünkre, nemzetünkre tett hatása a lehető legkisebb legyen – mondotta Pozsgay Imre.

Bibó István munkássága Pozsgay Imre szerint segítséget nyújthat a reformok közepette, csak hogy már nincs más dolga a magamfajtnak – mondotta Pozsgay Imre –, mint olyanfajta együttműködést keresni, amely elősegítheti ezeknek a gondolatoknak az érvényesülését.

Tehát ez a politikai jelentősége ennek a Bibó István Emlékbizottság szervezésében megrendezett szegedi konferenciának.

- Megismerheti-e az ország közvéleménye Bibó István munkásságát részletesebben? – hiszen sokan olyan keveset tudnak róla.

- Ez történik most, erre hívja fel ez a konferencia is a figyelmet, és voltaképpen Bibó István műveinek kiadása már megtörtént, és gondolom, hogy ma már nem lesz semmi akadálya annak, hogy Bibó István minden műve megjelenjen, beleértve azokat is, amelyben a forradalom

történetét, a forradalom milyenségét dolgozta fel Bibó István. Úgyhogy ezen a téren a „harmadik út” híres hírdetőjének is megnyílt az út Magyarországon az egyszerű emberek előtt, és úgy tűnik, hogy a közgondolkodást fogja segíteni és javítani mindazzal, amit tett és kiadott.

1989. május 16.

XII. 1989. május 16. (61)

1. HMB 12-14

1989. május 12-14-én a Szegeden megrendezett Bibó István konferencián a hozzászólók tendenciózusan eltértek az előadások témáitól és a hatalom részéről őket ért egyéni sérelmeket – bebörtönzés, bántalmazás stb. – adták elő. A helyi kisgazdapárt, SZDSZ és néppárt jelenlévő képviselői az alkalmat programjaik népszerűsítésére, agitációra használták fel. Ifj. Bibó István felszólalásában nehezményezte ezen, az apja szellemiségétől idegen megnyilvánulásokat.

2. TA 12-14

1989. május 19-én Szegeden megalakul a kisgazdapárt Csongrád megyei szervezete.

1989. május 17.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. május 17. (62)

TA 12-14

Barna József szegedi lakos, MDF tag fel kívánja venni a kapcsolatot Rácz Sándor budapesti és Kozma Huba kiskunmajsai lakosokkal, mivel munkahelyén '56-os mintára munkástanácsot akar létrehozni.

1989. május 18.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. május 18. (63)

1. K/3 12-13

Az FDSZ JATE-n működő csoportja Szegeden, a Dugonics téren 1989. június 2-án 14.00 órakor tartandó demonstrációján követelni fogja többek között a valóságos egyetemi autonómia bevezetést, Knopp András és Stark Antal eltávolítását a Művelődési Minisztériumból, mivel nevezettek testesítik meg a „pöffeszkedő dilettantizmust”.

Ezen kívül kérdőívet küldtek a tagoknak, melyen állásfoglalást kérnek arról, hogy 1989. szeptember 1-től követelt 40 százalékos béremelés elutasítása esetén sztrájkba lépjenek-e a felsőoktatási dolgozók.

1989. május 19.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. május 19. (64)

1. TA 12-14

A Csongrád megyei „Ellenzéki Kerekasztal” 1989. május 16-án elhatározta, hogy a HNF felhívását – a választások közös előkészítésére – nem fogadja el, továbbá követelik a HNF feloszlását, helyiségeinek átadását az ellenzéki pártok részére.

1989. május 20-21.

(MTI) Szeged reformkör, BBC London, 1989. május 20. (Sally Acroyd) Panoráma

Szegedről jelenti budapesti tudósítónk, hogy az MSZMP több mint négyszáz reformere a párt új programjának szükségességéről folytatott vitát, hogy az MSZMP felkészüljön a többpárti választásokra. Sürgették a párt struktúrájának és politikájának radikális változását is. A küldöttek több mint száz újonnan alakított reformkörből érkeztek.

- Egy hónappal ezelőtt, amikor a reformpolitika hívei első országos találkozójukat tartották³, a fő kérdés még az volt, hogy vajon kiváljanak-e a párt centrumvonalából és önállóan induljanak-e a jövőre esedékes többpártrendszerű választásokon. Ezúttal viszont arról tanácskoztak, hogy miként vehetik át ők maguk a kommunista pártot. Ezért most új programot dolgoztak ki, melyet a vezetőség elé terjesztenek.

A mai szegedi találkozón több felszólaló is sürgette egy idő előtti pártkongresszus összehívását, amelyen elfogadnák az új politikai irányvonalat és szükség esetén új vezetőket is választanának.

Mint az egyik felszólaló hangoztatta, ílmódon egy békés átalakulást hajthatnának végre. Igaz ugyan, hogy öszre már összehívtak egy rendkívüli pártértekezletet, a reformpolitika hívei azonban azt szeretnék, ha kongresszus fogadná el követeléseiket. A szegedi találkozó küldöttei ma külön munkacsoportokban foglalkoztak a párt szervezeti felépítésével, valamint a történelmi és gazdasági kérdésekkel. A történelmi kérdéseket taglaló csoport vezetője a sajtóértekezleten úgy fogalmazott, hogy a múlt újjáértékelésében egészen a lenini időkig kellene visszamenni, vagyis addig az időszakig, amelyben Lenint a kommunista világ még mindig egyfajta szentnek kijáró tisztelettel övezte.

A szegedi tanácskozás egyik vezéralakjára, Pozsgay Imrére egyre inkább a Grósz Károlyi pártvezetéshez intézett kihívás fő egyéniségeként tekintenek.

Grósz ugyanis nyilvánvalóvá tette: nem helyesli azt, hogy a párt reformkörei összefognak azokkal a csoportokkal, amelyek nyomást gyakorolnak az MSZMP-re.

1989. május 22.

XII. 1989. május 22. (65)

HMB 12-14

A Hittudományi Főiskola tanári kara követeli a SZAOTE „Apáthy” Kollégiuma egy részének visszaadását a főiskola részére. Amennyiben követelésüket nem teljesítik, sajtókampányt indítanak, mely során nyilvánosságra hozzák, hogy 1948-ban a NEKOSZ ma is élő egykori vezetői és az általuk feltűzelt tömeg erőszakkal, a papnövendékek bántalmazásával foglalták el az épületet. Ezen kívül a SZAOTE részére a Máltai Lovagrend segélyszolgálatától érkező műszereket máshová irányítják. Az akciót precedensnek szánják a volt egyházi ingatlanok visszaszerzésével kapcsolatban.

5. K/3 12-14

„Az SZDSZ programja. A rendszerváltás programja.” c. rölpap szövege:

Népszuverenitást!

Le a pártállammal!

Sérthetetlen emberi jogokat! Le a rendőrállammal!

Politikai pártokat az országgyűlésbe!

3 Reformműhely tanácskozás, Kecskemét, 1989. április 15.

*Le az álpármentekkel! Szabad piacgazdaságot! Le a monopóliumokkal! Önkormányza-
ti tulajdont! Le a bürokráciával!
Társadalmi szolidaritást! Segítséget a szegényeknek! Le a privilégiumokkal! A közössé-
gek önállóságát! Le az oligarchiával!
Vissza Európába!*

8. K/3 12-14

Az MDF hódmezővásárhelyi szervezetének 1989. június havi programja:

május 30. 19.00 óra: taggyűlés az ifjúsági házban

június 2-4.: MDF sátor a könyvhét alkalmából a Kossuth téren

június 8. 19.00 óra: Nagy Imre emlékest Sík Ferenc rendezésében a Petőfi Művelődési
Központban

június 9. 19.00 óra: Nagy Imre emlékest a szegedi Nemzeti Színházban

június 16.: részvétel Nagy Imre és társai temetésén Budapesten

június 22. 19.00 óra: taggyűlés az ifjúsági házban

(MTI) Az MSZMP reformkörök országos tanácskozásának dokumentumai (1. rész)

1989. május 22., hétfő

A reformkörü mozgalom platformja (tervezet)

Szegeden 1989. május 20-án az MSZMP tagok több mint száz reformkörének 440 képviselője öt szekcióban eszmecserét folytatott egy közös platform tervezet kimunkálása céljából. Valamennyi szekció írásba foglalta javaslatait. Ezek alapján készült az alábbi dokumentum, amelyet ezúton nyilvánosságra hozunk, a reformkörökben és az MSZMP egész tagsága körében további vitára bocsátunk.

A tanácskozás résztvevői kinyilvánították szándékukat, hogy e platform tervezetet alapulvéve a következő hónapokban szorosan együttműködnek egy részletesebb reformprogram pártkongresszust megelőző kimunkálásában.

I.

Mai összetett világunk annak az ázsiai típusú despotikus posztisztálinista rendszernek a válsága, amely Magyarországon 1948 után épült ki, majd az 1956 utáni számos elmozdulás, finomítás, reformtörekvés és átmeneti siker ellenére ma már működésképtelen. A rendszer lebontása, demokratikus és szocialista irányultságú meghaladása szükséges és sürgető.

A reformkörök mind a múlt terhetől való megszabadulás, mind a párt megreformálása, mind a válság leküzdése érdekében elvetik az ideológiai dogmákat, a pragmatizmus öncélúságát. Javasolják egy olyan ideológiai koncepció kimunkálását, amely tartalmazza az európai és a magyar progresszió, a szocialista mozgalmak mellett a polgári radikalizmus, liberálisizmus és a népi mozgalom időtálló értékeit is.

Módszeresen felül kell vizsgálni az 1956. novembere óta született ideológiai határozatokat. Rehabilitálni kell mindazokat, akiket e határozatok szellemében hátrány ért.

Az MSZMP reformköreinek országos tancskozása a múlt kritikus felülvizsgálatakor szükségesnek tartja megerősíteni, hogy a magyar külpolitika ragaszkodjon az ENSZ alapokmányához, az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet helsinki záróokmányához.

Nincs egyetlen olyan nemzetközi politikai törekvésünk sem, amely ellenkezne ezeknek az okmányoknak a betűjével és szellemével. Fontosnak tartjuk, hogy hazánk megkülönböztetett jó viszonyra törekedjen szomszédaival, külön is azokkal, amelyekkel közös politikai, katonai szövetség tagja.

Bízunk abban, hogy törekvéseinknek senki sem tulajdonít szándékunktól idegen tartalmat. A szembenálló katonai tömbök egyidejű felszámolásával párhuzamosan – vagy megfelelő nagyhatalmú garanciák megléte esetén – támogatjuk hazánk semlegességét.

II.

Az emberek aggódva látják az ország helyzetének romlását. A válság hatásai sújtják a társadalom minden területét, nyomasztó terheket raknak a lakosság egyes rétegeire, különösen a pályakezdő, családalapító fiatalok, a nyugdíjasok, a többgyermekesek és más hátrányos helyzetűek vállára. Súlyosbítja a helyzetet az eluralkodó politikai és erkölcsi válság, a kiáttalanság érzete. A lakosság romló egészségi állapota, az életkor csökkenése, a halálozási mutatók növekedése, a természeti környezet felelőtlen pusztítása, az elavult oktatáspolitikai és az elhanyagolt településpolitika kérdéssé teszi a nemzet jövőjét.

A kialakult helyzetért az MSZMP-t – ezen belül döntően a nemzeti sorskérdések, a régóta mutatkozó figyelmeztető jelek iránt érzéketlen politikai vezetőket – súlyos felelősség terheli. A pártállam, a kialakult gazdasági, politikai, társadalmi berendezkedés a vezetők személyétől függetlenül is magában hordta a struktúra működésképtelenné válásának, az 1948 utáni modell válságba jutásának szükségszerűségét.

A politikai reform és benne az MSZMP átalakítása nem járhat sikerrel, ha elszakad a társadalom tagjainak mindennapi életét egyre nehezebbé, kilátástalanabbá tevő folyamatoktól. Kudarca ítélt minden olyan törekvés, amely a makrostruktúra egészét az egyes alrendszerek egyidejű, átfogó reformja nélkül kívánná korszerűsíteni. A válságból kivezető utat a modell egészére kiterjedő, rendszerszemléletű reformprogram kidolgozása és következetes megvalósítása garantálhatja, amely átfogja a társadalom minden szféráját, a gazdaságot, a politikát, a kultúrát, az infrastruktúrát, az élet- és gondolkodásmódot, a makro- és mikrostruktúrát egyaránt. A struktúraváltással növekednek a társadalmon belüli feszültségek, nagyobb lesz a leszakadó rétegek gondja. Ezek kezelésére konkrét elképzelések kellenek.

A párt „vonuljon ki, az államból, az államigazgatást szakemberek végezzék. Történgen meg a népképviselőt és az államigazgatás elkülönítése. Átfogó közigazgatási reform szükséges.

Az állam vonuljon vissza saját illetékességi körébe. Szűnjön meg a társadalmi szféra egészét átfogó állami ellenőrzés és beavatkozás.

A kultúra és az infrastruktúra költségeinek biztosításánál meg kell szüntetni a rendkívül sok kárt okozó maradékelv érvényesítését.

Véget kell vetni a hamis ideológiai elvek alapján évtizedeken keresztül folytatott értelmiségellenes politikának. Biztosítani kell a tudomány, a kultúra és a művészet autonómiáját, a szellemi szabadságot.

Jelenlegi válságunknak fontos része az értékválság, az értékhiány. A párt kötelezze el magát a következő emberi, társadalmi alapértékek mellett: az egyén szabadsága, a demokrácia, a nyilvánosság, a szociális biztonság, a család, az egészség, a teljesítmény, a tudás, az egészséges környezet.

Az MSZMP eddigi gyakorlatában többnyire figyelmen kívül hagyta az ökológia szempontjait. Politikájának képezze fontos részét az emberi lét biztosítására, a természet egyensúlyának fenntartására, a környezet védelmére való törekvés.

El kell távolítani az egyéni és közösségi autonómiát, a civil társadalom újrászerveződését és az öngazdátás kibontakozását gátló jogi és más akadályokat. Különösen támogatni kell az önkormányzati formák létrejöttét, megerősödését.

Az MSZMP-nek az egyetemes emberi érdekek és a nemzeti szempontok jegyében kell újrarendőlnia az internacionalizmus, a nemzetközi szolidaritás korábbi elveit és gyakorlatát. Nemzeti alapra kell helyezkednie, döntéseinek mozgatórugójává a nemzet érdeke váljon.

Az MSZMP-nek felelősséget kell vállalnia a határainkon túl élő magyarság és a hazánkban élő kisebbségek sorsának alakulásáért.

Az MSZMP reformkörei hitet tesznek az európai „közös ház”, megteremtésének gondolatá mellett, szorgalmazzák a Duna-medencében élő népek egymásra találását.

III.

A gazdasági reform elvi alapjait a következőkben látjuk:

1. Reformálni csak működőképes rendszert lehet. A jelenlegi nem az. Rendszerváltásra van szükség.

2. Föl kel lépni a teljes ellehetetlenüléssel és az annak keretei közötti hatalomátvételt célzó – nyílt vagy rejtett – törekvésekkel szemben.

3. A politikai demokrácia és szabadság alapja a gazdasági demokrácia, amely az „államigazgatási tulajdon”, alapzatán nem hozható létre. Valódi tulajdonosok kellenek.

4. Gazdaságunkat nem lehet felülről, az állami bürokrácia által kidolgozott reformcsoomagok révén dinamizálni. Az egyén és az általa átlátható közösségek közvetlen érdekeire kell támaszkodni.

A magyar gazdaság elhúzódó és egyre mélyülő válságának alaptényezője a jelenlegi merev és mozdulatlan szerkezet mellett a kibékíthetetlen ellentmondás a növekedés és az egyensúly között. A reform megtorpanása óta eltelt másfél évtized tapasztalatai bizonyítják, hogy a gazdaság növekedése vagy mesterséges dinamizálása csak az egyensúly gyors romlása, az egyensúly helyreállítása pedig legfeljebb stagnálás, sőt visszaesés mellett volt lehetséges. Ennek, a világ gazdasági térszétésünket fokozó belső leépüléssel párosuló szerencsétlen változgazdálkodásnak, a legfőbb oka, a magyar gazdaság szerkezeti alkalmazkodóképessége, ami mögött a piacellenes szervezeti, irányítási és tulajdonosi struktúrák húzódnak meg.

Az elmúlt másfél évtizedben az elavult szerkezet korszerűsítése helyett a gazdaságpolitika már két ízben is elodázta a reformokat azzal, hogy helyettük a külső forrásbevonásra alapozott látszatnövekedést erőltette, aminek következtében viszont az ország olymértékben eladósodott, hogy ma már az eladósodás növekedésének fékezéséhez is a belföldön megtermelt jövedelem növekvő hányadát kell külföldön kihelyezni. Végleg elmúlt tehát annak lehetősége, hogy a szükséges szerkezetváltást zömmel belföldi források felhasználásával hajtsuk végre.

A legutóbbi öt év hibás gazdaságpolitikájának ezért – a társadalom újabb áldozatainak értelmetlenné silányulása mellett – az a legfőbb kára, hogy szembeállította egymással az egyensúly és a szerkezetváltás követelményeit, ezzel kikezdte gazdaságunk fejlődésének távlatait is. Ma már sokkal nagyobb ára van a modernizációnak, mint lett volna öt évvel ezelőtt.

A társadalom egyre kevésbé képes és hajlandó viselni az egyedüli esélyt jelentő szerkezetkorszerűsítés rövid távon koncentráltan jelentkező költségeit.

Meg kell próbálni a lehetetlent: a külső egyensúly helyreállítását célzó szigorú pénzügypolitika és a szerkezetváltást ösztönző vállalkozói mozgástérbővítés követelményeinek összehétközését.

A feladat nem megoldhatatlan.

Tévedés ugyanis, hogy az egyensúlyörző pénzügyi szigor általában és elvileg ellentétes a szerkezetkorszerűsítést kikényszerítő intézményi reformokkal. A mai gazdaságpolitika alapvető hibája nem az, hogy pénzügyi megszorításokkal él, hanem az, hogy kizárólag a bankrendszer pénzügyi politikájára restriktív, s ez nem kiegészíti, hanem helyettesíti a vállalkozók mozgástérét bővítő, a gazdaság rugalmasságát fokozó egyéb reformlépéseket.

A közhiedelemmel szöges ellentétben ugyanis a költségvetési politika egyáltalán nem visszafogott, hiszen az elvonásokat, adóbevételeket messze meghaladja a szélesebb értelemben vett kormányzati szektor költsége. Ráadásul a költségvetési csatornákon szinte korlátlanul kiáramló pénz éppen azokat a területeket tartja mesterségesen életben, amelyek a világpiaci szempontból hatékony szerkezetnek nem képezhetik részét. A szocialista export és a veszteséges termelés támogatása, továbbá a soha meg nem térülő nagyberuházások - mint amilyen lett volna a nagyvárasi vízlépcső - felemésztik a gazdaság összes belföldi megtakarítását, így nem marad erőforrás a hatékonyan gazdálkodó vállalatok kezdeményezésére megvalósítandó szerkezetkorszerűsítés számára.

A népgazdasági jövedelem újraelosztásának mai iránya és mechanizmusa kifejezetten szerkezetkonzerváló hatású. A feladat nem a szigorú pénzügypolitika feladása, hanem a veszteségtérítő célzatú költségvetési újraelosztás felváltása a bankok és a vállalkozók tőkepiacán megvalósuló közvetlen erőforrás-átcsoportosítással.

Ahhoz, hogy a gazdaságpolitika képes legyen összehangolni a szerkezetváltás és az egyensúlyörzés követelményeit, az alábbi területeken van egyszerre és együttesen szükség az intézményi reformok kritikus tömegére:

1. a külgazdasági politika irányainak és mechanizmusainak – mindenképp a KGST-együttműködés tartalmának és formáinak – gyökeres átalakítása;

2. a hosszú távu vagyonérték növelésében érdekelt tulajdonosokat, plurális, kiegyenlített és piacerősítő hatású tulajdonszerkezetet teremtő tulajdonreform;

3. a bevételek és kiadások rugalmas együttmozgását biztosító, a humán infrastruktúra kiegyensúlyozott fejlődését garantáló, a hiányt, illetve adósságot piaci módon finanszírozó, nyilvánosan jól ellenőrizhető államháztartás létrehozása;

4. versenyző üzleti bankrendszer, modern biztosítók, befektetési társaságok és nyugdíjpénztárak, továbbá sokszínű ügynöki hálózat alkotta pénz és tőkepiac teremtése;

5. elsősorban a felzárkózást ösztönző, ugyanakkor a végleges leszakadást gátló, a társadalmi esélyegyenlőséget fokozó szociális védőháló kialakítása; gyökeres korszerűsítésre szorul a gazdasági állam is, amit az ellensúlyok egyensúlyára kell helyezni.

Elválasztandó - a gazdasági kormányzat, - a jegybank, - a piacvédő és erősítő intézmények és - az állam vagyonát kezelő intézmények;

7. meg kell szüntetni azt a mezőgazdasági politikát, amely még a komparatív előnyöket jól kihasználó, világpiaci mércével mérve is hatékony gazdálkodókat fejlődésképtelenné tesz.

A gazdasági reform kulskérdése a tulajdonreform, mivel végső soron minden gazdasági és politikai hatalom forrása a tulajdon. A tulajdon sorsát hosszú távon meghatározó átalakulási és földtörvény jelenlegi tervezetei elfogadhatatlanok.

1. Az átalakulási törvény nem technikai jogszabály, hanem burkoltan megvalósítja a tulajdonreformot.

2. Az átalakulási törvényben foglalt tulajdonreform lényege, hogy ingyenesen szétosztja a társadalmi vagyont olyan személyek között, akiknek jelentős része nemhogy tulajdonosként, de még menedzserként sem bizonyította, hogy hatékonyan tud sáfárkodni ezzel a vagyonnal.

3. Az átalakulási törvény nyomán kialakuló tulajdonszerkezet végleg rögzítené a mai monopóliumokat, a piacellenes összefonódásokat és megakadályozná a valódi tőkepiac létrejöttét.

4. Az átalakulási törvényben a plurális tulajdonszerkezet szerves kifejlődésének előfeltételeit kell szabályozni. Ennek részeként rendelkezni kell:

- az állami vállalatok és szövetkezetek társasággá való átalakulásáról,
- az állami vagyonkezelés rendszeréről,
- biztosítékokról a monopolisztikus tulajdonkoncentráció ellen,
- az önkormányzati és a társadalombiztosítási tulajdonról,
- a tőkepiac felvevőképességével párhuzamosan előrehaladó vagyonértékesítésről,
- a vagyonértékelésről.

Az állami tulajdon reformja meg kell hogy akadályozza a rendelkezési és hasznélvezeti privilégiumok átmentését (például a részvénytársasággá átalakított állami vállalatok részvényeinek az állampolgárok között valamilyen módszer szerinti, egyenlő arányban való szétosztásával). Nem fogadható el az a javaslat, amely az állami vagyont a kezelő tulajdonába adja.

A földtörvénynek településeink tartós létalapját kell biztosítania.

IV.

Az MSZMP maga is súlyos válságban van. A politikai intézményrendszer átalakítása megindult, ezzel azonban nem tart lépést az MSZMP belső átalakítása. Pártunknak jelenleg nincs megfelelő nemzeti-politikai programja, hiteles vezetése és mozgósítható tagsága. Olyan pártot akarunk, amely politikai elveiben, szervezeti formáiban és működési rendjében kezdeményezően igazodik politikailag is tagolt társadalmunk plurális intézményrendszeréhez, a többpártrendszerű demokráciához. Mindezek megteremtéséhez a párttagság teljes köre által demokratikusan választott küldöttek kongresszusára van szükség, melyet ez év őszére javasolunk összehívni. A kongresszus feladata nemzeti válságkezelő program kialakítása, egy mozgalmi jellegű párt alapstruktúrájának körvonalazása, az ehhez szükséges új szervezeti szabályzat kidolgozása, valamint a reformprogram következetes megvalósítására alkalmas, hiteles vezetők választása.

Az MSZMP káderpártból, osztálypártból váljon marxista elkötelezettségű, baloldali közösségi párttá, amely merít a huszadik századi szocialista mozgalmak és a polgári progresszió értékeiből. Szakítson a demokratikus centralizmussal, működését jellemezze a teljes pártdemokrácia (nyilvánosság, platformszabadság, pártszavazás, évenkénti munkakongresszus stb.).

A tagság mozgalmi önszerveződése révén alakuljon ki a párt belső horizontális és vertikális kapcsolatrendszere, felépítése.

Szorgalmazzuk és segítjük az új típusú – a tanácsai és a parlamenti választási rendszerhez igazodó – lakóterületi pártszervezetek létrejöttét.

Szükségesnek tartjuk a párt névváltoztatását. Ebben tükröződjön megújuló párt demokratikus szocialista jellege.

A következő értékeket kell a megújult pártnak tetteiben is vállalnia: a szolidaritás, a tisztességes munka és az abból való megélhetés lehetősége, a szociális érzékenység, az esélyegyenlőség, a társadalmi önszerveződés és demokrácia. A politikai demokráciát olyan értéknek tekintjük, amely a korábbi diktatórikus hatalomgyakorlással szemben érvényesülni engedi a tudást és a szakértelmet.

Csak a párton belüli teljes nyilvánosság teszi lehetővé a párt átalakulásának megkezdését és a tagságnak a döntési folyamatokban való érdemi részvételét. A párton belüli áramlatok nyilvánosságát biztosítsa a Platform című újság folyamatos megjelentése.

A megújult párt alapvető feladatának tartjuk a demokratikus jogállamiságba történő békés átmenet elősegítését, annak határozott kijelentését és biztosítását, hogy sem a hatalom megszerzéséhez, sem a hatalom megtartásához nem alkalmaz erőszakot. Ennek érdekében nyitott minden felelős társadalmi, politikai szervezettel történő együttműködésre, nemcsak a központi, hanem a helyi szervezetek szintjén is.

V.

A jelenlegi válsághelyzetből hazánkat csak egy társadalmi kiegyezés mozdíthatja ki. Mindenkinek érdeke, hogy ez a kiegyezés egy demokratikus jogállamba vezető átmenetet szolgáltasson és ez az átmenet békés legyen. Minden politikai erőnek felelősséget kell vállalnia a példa nélkül álló történelmi vállalkozás sikerre vitelében. Természetesnek tartjuk, hogy a fő felelősséget az MSZMP-nek kell vállalnia, amelynek 40 évnyi kormányzása a társadalmat a jelenlegi válságba juttatta. A felelősségből adódó feladatokat csak egy gyökeresen megújult párt képes ellátni.

A szükséges fordulatot két lépcsőben képzeljük el: a hatalom megosztásában, majd a megosztott hatalom társadalmasításában.

A/

1. Minimális konszenzust kell teremteni a gazdasági összeomlás, az anarchia, az erőszakos visszarendezés, a jelenlegi patthelyzet állandósulásának elkerülése érdekében. E veszélyek megszüntetésének legfőbb eszköze a hatalom megosztása.

2. A hatalom képviselőinek – szakítva eddigi halogató taktikájukkal – azonnal érdemi tárgyalásokat kell kezdeniük az Ellenzéki Kerekasztal képviselőivel. Felszólítjuk az MSZMP Központi Bizottságát, hogy legközelebbi ülésén hozzon ilyen értelmű határozatot. A tárgyalásokkal hiteles, a társadalom bizalmát élvező politikusokat bízson meg. Ha a Központi Bizottság ennek a felszólításnak nem tesz eleget akkor szükségesnek tartjuk, hogy a hatalom nevében a kormány vagy a parlament tárgyaljon.

3. E tárgyalások során megegyezésre kell jutni a demokratikus átmenet feltételeit megteremtő sarkalatos törvényekről: a pártokról, a sajtóról, a választójogról, a büntetőtörvénykönyv módosításáról, a köztársasági elnöki intézményről, az alkotmánybírásról, a népszavazásról, és a biztonság kérdéseiről szóló törvényekről. Meg kell egyezni a köztársasági elnöki posztra jelölendő személyekről köréről a választások időpontjáról és rendjéről, továbbá az MSZMP vagyonának megosztásáról, a szerveződő pártok működési feltételeinek megteremtéséről.

4. A tárgyaló felek kölcsönösen vállaljanak kötelezettséget arra, hogy lemondanak az erőszak alkalmazásáról, az azzal való fenyegetésről, és szervezetileg is fellépnek minden olyan irányzat ellen, amely az erőszak alkalmazását nem utasítja el. Vállaljanak kötelezettséget

arra is, hogy a tárgyalások során kiegyezésre, nem pedig egymás politikai lejáratására törek-szenek. Külön kérjük a demokratikus ellenzékét, hogy az utóbbi időben örvendetes módon reformirányba elmozdult kormány iránt a tevékenységéhez szükséges lojalitást biztosítsa.

5. Javasoljuk, hogy a reformkörök minden szinten vegyék föl a kapcsolatot az Ellenzéki Kerekasztal helyi képviselőivel. A koalíciót is alulról! Üdvözljük a Tolna megyei pártbi-zottság azon lépését, hogy tárgyalásokat kezdett a helyi demokratikus ellenzék képviselői-vel. Felhívjuk az MSZMP regioális helyi szervezeteit a példa követésére.

6. Támogatjuk azt a javaslatot, hogy gazdasági és szociálpolitikai kérdésekről a különböző szakszervezetek és érdekvédelmi szervezetek bevonásával többoldalú tárgya-lások kezdődjenek.

B/

Miközben az említett tárgyalások haladéktalan megindítását szükségesnek tartjuk, le kell szögeznünk: a mai magyar társadalom politikai erővonalait nem kizárólag a hatalomhoz való viszony határozza meg. Úgy gondoljuk, a társadalom széles rétegei egyaránt érdek-eltek a jelenlegi társadalmi-gazdasági modell radikális megváltoztatásában. Az új modell alapvető értékeiben is jó eséllyel alakítható ki közmegegyezés. Ilyen értékeknek tartjuk a tulajdonformák sokszínűségének talaján létrejövő hatékony piacgazdaságot, az egyéni és a kollektív szabadságjogokat, a többpártrendszer keretei között biztosított népszuverenitást, az öngazgató és autonóm civil társadalmat, a leszakadó társadalmi rétegek iránti szolidaritást.

Ezen értékek mentén hosszú távon széles társadalmi koalíció alakulhat ki, amelynek első lépéseként kezdeményezzük a fordulatban érdekelt valamennyi politikai erő műhelybeszél-getéseit, függetlenül attól, hogy ezek mely politikai szervezethez tartoznak. E beszélgeté-sek is járuljanak hozzá ahhoz a széles nemzeti közmegegyezéshez, amelyben az ország új alkotmányának alakulnia kell.

Szeged, 1989. május 20.

Az országos tanácskozás szerkesztő bizottsága

Nyilatkozat

Nagy Imre, a Magyar Szocialista Munkáspárt alapító tagja, az ország 1956-os törvényes miniszterelnöke politikai koncepciók per áldozata lett. Az MSZMP reformköreinek orszá-gos tanácskozása a felelősök helyett megköveti a hozzátartozókat, egyúttal javasolja, hogy az MSZMP Központi Bizottsága még a június 16-ai gyászszertartás előtt ebben a szellem-ben foglaljon állást.

A reformkörök képviselői részt kívánnak venni Nagy Imre és társai temetésén, és kérik a szertartás szervezőit, hogy helyezhessék el a síron koszorúikat.

Szeged, 1989. május 20.

MSZMP reformkörök országos tanácskozása

1989. május 23.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. május 23. (67)

TA 12-14 A Magyar Néppárt 1989. június 10-11-én Budapesten tudományos ülést, illetve kongresszust rendez, melyen ismertetik a választási programjukat. A rendezvényre meg-hívták a nyugati testvérpártok képviselőit is.

12-14

Makón 1989. május 21-én 10 fővel megalakult a kisgazdapárt helyi alapszervezete.

(MTI) Szegedi ellenzékiek levele. SZER München, 1989. május 23. Magyar híradó

A Szegeden létrejött ellenzéki kerekasztal résztvevői levelet intéztek a szegedi Városi Tanácshoz. A címzett: dr. Müller Józsefné tanácselnök-helyettes. A levél így hangzik:

„Tisztelt Asszonyom

Azzal a kéréssel fordulok a Városi Tanácshoz, hogy az 1956-os nemzeti felkelés, és az azt követő megtorlás áldozatainak emlékére Szeged város közterületén kegyeleti emlékhely létrehozásához járuljon hozzá.

Elképzelésünk szerint egy kopjafát állítunk, és azt kerítéssel vennénk körül, az Aradi Vértanúk Terén vagy a Múzeum előtt. A költségeket a szegedi ellenzéki kerekasztal szervezetei viselik.

Szeretnénk, ha az emlékhely létrehozására június elején sor kerülhetne – így június 16-ikán azok is leróhatnák kegyeletüket, akik nem tudnak, vagy nem kívánnak részt venni a budapesti temetésen.

Kérjük mielőbbi válaszát az alábbi címre: Szegedi ellenzéki kerekasztal, 6701 Szeged, Postafiók 741.

1989. május 11. csütörtök.

Tisztelettel: Póda Jenő a szegedi ellenzéki kerekasztal nevében.”

A levél a napokban került nyilvánosságra, a válasz azonban még nem ismeretes. A helyi ellenzéki kerekasztal tagjai bíznak abban, hogy az emlékoszlop Nagy Imre és társai temetésének napján már állni fog.

1989. május 25.

XII. 1989. május 25. (68)

1. TA 12-14

Az SZDSZ 1989. május 30-án 16.00 vagy 17.00 órai kezdettel Kecskeméten, a szakszervezetek megyei tanácsának székházában tagtoborzó nagygyűlést rendez.

Meghívottak: Magyar Bálint és Mécs Imre.

3. K/3 12-14

Harmadik Part 1112 Budapest, Olt u. 21., t: [...] Feladó arról értesíti Csapó Balázs szegedi „F” dossziés személyt, hogy 1989 őszén megjelenik a „Harmadik Part” című teljesség-ügyi értesítő.

4. K/3 12-14

Ismeretlen feladótól a JATE „Galiba Kör” meghívást kapott az Országos Klubtanács táborába, melyet „Sorsközösség – kiűtkeresés Európa közepén” címmel 1989. augusztus 13-20-a között Martonvásáron rendeznek meg.

augusztus 14.: Vízagyúk a Vencel téren (Csehszlovákia)

augusztus 15.: Milyen alakú a kerekasztal? (Lengyelország)

augusztus 16.: Az utolsó császár birodalma (Románia)

augusztus 17.: Széthullás előtt? (Jugoszlávia)

augusztus 18.: Szovjet-unió?

augusztus 19.: Szent István napi gondolatok.

5. K/3 12-14

Török Pál (6723 Szeged-Tarján, [...]) arról értesíti Patyi Gézát (1124 Budapest, [...]), hogy 1989. szeptember 8–10-e között Ausztriában Podersdorffban ludovikás bajtársi találkozót tartanak, melynek során szeptember 9-én 10.00 órai kezdettel megtartják a volt ludovikások 1989. évi közgyűlésüket is. Jelentkezni lehet. Miklós V. Szentpétery, [...] 8000 München 50. A feladó a levélben mellékelten megküldte a „Ludovikás Híradó” 1989. évi 1. számát.

8. K/3 12-14

Az MDF makói szervezete „Tájékoztatási esélyegyenlőség” címmel írást juttatott el a Csongrád megyében megalakult új politikai tömörülésekhez és a sajtóhoz, melyben éles hangon támadják az MSZMP-t, amiért a Csongrád Megyei Hírlap felett – törvénytelenül – „haszonélvezeti jog”-ot gyakorol, s követelik, hogy a lap kerüljön vissza Csongrád megye közvéleményének a kezébe.

1989. május 26.

XII. 1989. május 26. (69)

12. K/3 12-13

Az SZDSZ földéaki szervezete „Igények és lehetőségek a magyar mezőgazdaság megreformálására” címmel 1989. június 24-én 09.00 órakor az óföldéaki művelődési házban konferenciát rendez. A vitát vezeti: Juhász Pál agrárszociológus.

3. K/3 12-13

Az MDF szentesi szervezete 1989. május 31-én 18.00 órai kezdettel Szentesen az Ifjúsági és Művelődési Központban nagygyűlést rendez. Előadó: Bíró Zoltán.

1989. május 28.

(MTI) Interjú ifj. Bibó Istvánnal – SZER München, 1989. május 28.

(Balajti Anna) Zene, szó

Két héttel ezelőtt ért véget Szegeden a Bibó István emlékkonferencia, amely a nagy magyar gondolkodó halálának 10. évfordulójára emlékezett. A rendezvényt nagyjában, egészében Szeged fiataljai szervezték.

A konferenciáról, amelyen megjelent Bibó István fia is, külső munkatársunk, Balajti Anna tudósított. A konferencia egyik szünetében megkereste ifjabb Bibó Istvánt és interjút kért tőle. Ennek eredményét halljátok most. Témája egy érdekes kezdeményezés, a szegedi Református Iskolabizottság. Balajti Anna mielőtt az Iskolabizottságra tért volna, megkérdezte ifjabb Bibó Istvántól: mit jelent számára az, hogy 10 évvel édesapja halála után végre a megérdemelt tisztelet övezi Bibó István nevét, és a szegedi fiatalok nyíltan vallják magukat Bibó-követőknek. Egyáltalán, mit jelent számára ez az emlékkonferencia?

– Hát számomra ez nagy örömet jelent. (...) tudtam, tudni lehetett, hogy előbb-utóbb ez az életmű megteremti a maga nyilvánosságát és a maga értőinek körét. Az, hogy ez, nem is tudom mit mondjak, hogy viszonylag hamar következett be, ahhoz képest, amit várni lehetett három vagy négy évvel ezelőtt, hát az is nagy öröm számomra. Örülök annak is, hogy ezt most fiatalok szervezik és csinálják, persze úgyis sejthető volt, és tudható is volt, hogy mindig is a fiatalok érdeklődése indítja az ilyen dolgokat. Már a hetvenes években is onnan

volt érezhető – mondjuk így, hogy – fű alatti érdeklődés. Én sokakról tudok, akiket csak a tisztelet és a tapintat tartott vissza attól, hogy őt életében megkeressék. Biztos jó lett volna neki is, ha akkor (...) és hát persze az is áll, hogy jobb lenne, ha megérhette volna ezt az ünneplést, lehet, hogy akkor ez szerényebb keretek között volna, de többet jelentene, ha ő a mai dolgokhoz is hozzá tudna szólni.

A kormány egy új épület építésével kívánja elhelyezni a Móricz Zsigmond Gimnáziumot, amit hát az egyháznak, illetve az iskolamozgalomnak el kell fogadni. Mi természetesen szeretnénk, ha ez minél hamarább megtörténhetne, de ez nem mehet valamilyen hektikus vagy kapkodós módon. Hát most próbáljuk azt megvizsgálni, hogy az épület egy részében, amiben nem ez a gimnázium, hanem egy kollégium működik, vajon nem volna lehetséges a kollégium áthelyezésével, ami viszont könnyebb feladat az állami szerveknek, s legalábbis úgy gondoljuk, egy szűkebb létszámú gimnáziumot megindítani akkor, hogyha ez valóban építésszerűen és technikailag úgy szeparálható, hogy a társbérletnek a hátrányai azért kiküszöbölhetők. Ez most zajlik, ennek a technikai feltételeinek a tárgyalása és vizsgálata.

1989. május 31.

XII. 1989. május 31. (71)

TA 12-13

Kiegészítő információ az 1989. május 18-i 1. számú jelentéshez:

1989. június 2-án 14.00 órai kezdettel Szegeden, a Dugonics téren a Felsőoktatási Dolgozók Szakszervezete által kezdeményezett demonstráción dr. Csörgő Sándor a JATE TTK oktatója terjeszti elő a követeléseket. Felszólal a TUDOSZ egyik képviselője is. A résztvevők transzparenszeket is készítenek. Az egyik szövege: „Ki Knopp Andrással a minisztériumból?”. Csikós Mária, a JATE titkárság vezetője – MDF aktivista – a főszervező, aki mozgósította a tömegkommunikációs eszközök újságíróit.

Az FDSZ országos vezetősége nem ért egyet a demonstrációval.

(MTI) Készülődés június 16-ra. SZER München, 1989. június 1. Magyar híradó

Szegeden Csapó Balázst hívta fel Láng Júlia.

- 1989. június 9-ikén (...) Aradi vértanúk terén kopjafa-felállítás fog megtörténni.
- És mi lesz a június 16-iki program?
- Szervezünk innen busszal felvonulást, illetve az emberek felutaztatását. Valószínűleg személygépkocsi konvoj is fog indulni. Ezen túlmenően pedig természetesen a kopjafánál lesz egy megemlékezés. Este 19 órakor pedig a Szegedi Nemzeti Színházban a Magyar Demokrata Fórum szegedi és hőmezővásárhelyi szervezeteinek egy Nagy Imre-estje lesz.
- Mi a Szegedi Déli Napló javaslata?
- Június 16-ikát nyilvánítsák nemzeti gyásznappá. Tulajdonképpen azt szeretnénk kérni, hogy a fekete zászlót akár közös lakóépületekre, egyaránt mindenki tegye ki. A másik dolog pedig, hogy 16-ikán a Déli Napló szerkesztősége előtt – Szeged, Arany János utca 9. – egy autós konvojt szervezünk, nemzetiszínű szalagot és gyászszalagot fogunk az indulás előtt kiosztani, valamint öntapadós matricát, amin 1956–1989 Szeged lesz. Én azt gondolom, hogy demonstratív jellege lesz a Szegedről a fél országon át, illetve hát délről fel a fővárosba felvonulunk. Különféle városokból az út mellett még, illetve a falvakból csatlakozhatnak hozzánk.

1989. június 1.

XII. 1989. június 1. (72)

1. TK 12-14

A szegedi Ellenzéki Kerekasztal elképzelése szerint 1989. augusztus 20-án az ópusztaszeri ünnepségen 09.00 órai kezdettel a szeged-csanádi vagy a váci megyéspüspök celebrálna szabadtéri misét. Döntés az 1989. június 23-án tartandó megbeszélésen születne, melyet a Csongrád megyei Tanács épületében a tanácsi illetékesekkel közösen folytatnak le.

2. TA 12-14

1989. június 6-án Szegeden 18.00 órai kezdettel a Bartók Béla Művelődési Házban megalkul az MDF belvárosi csoportja.

3. TA 12-14

1989. június 1-én az Inconnu Csoport Budaliget, József A. u. 80. sz. alatt sajtótájékoztatót tart a Nagy Imre és társai emlékére állítandó kopjafákkal összefüggésben. Szegedről a Déli Napló c. független lap képviselőit hívták meg.

4. TA 12-14

Szegeden 1989. június 5-én 16.00 órától Eörsi István író – az SZDSZ vezetőségének tagja – a Móra Könyvesboltban dedikálja műveit, majd 18.00 órától a November 7. Művelődési Otthonban előadást tart.

1989. június 4.

(MTI) Eseménynaptár. SZER München, 1989. június 3. Világhíradó

Az ifjúságért, jövőjükért címmel Rózsa Edit szegedi képviselő szervezésében nyilvános vitaforum lesz vasárnap délután fél négykor a Deák Ferenc gimnázium aulájában, Szeged, József Attila sugárút. A vita résztvevői: Csehák Judit, Derzsi András, Glatz Ferenc, Halmos Csaba, Králikné Cser Erzsébet.

1989. június 5.

XII. 1989. június 05. (73)

1. ASZA 12-13

1989. június 16-án Nagy Imre és társai temetésével kapcsolatban az eddig rendelkezésre álló információink. Az utazás szervezői:

Szegeden Szabó Béla MDF vezetőségi tag, a Bartók Béla Művelődési Ház igazgatója. A Délmagyarország és a Csongrád Megyei Hírlap c. napilapokban is közzétett információ szerint minden pénteken 16.00-18.00 óra között lehet jelentkezni a Bartók Béla Művelődési Házban.

Hódmezővásárhelyen Ágoston Lajos ATI oktató, dr. Koszó Péter és dr. Grezsa István MDF vezetőségi tagok. Június 12-ig lehet náluk jelentkezni. Eddig 62 fő kíván utazni az ATI és a helyi Marx TSZ autóbuszával.

Makón a FIDESZ helyi csoportja különbuszokat indít. A létszámról és a buszok számáról pontos információink még nincsenek.

Szentesen és Csongrádon szervezetszerű utazásról információk nincsenek.

2. ASZA 12-12

HMB 12-12

TA 12-12

Nagy Imre és társai temetésével összefüggésben Csongrád megyében a korábban már le-adott jelentésekben foglaltakon kívül a következő helyi megemlékezésekről szereztünk ed-dig információt:

Hódmezővásárhelyen június 9-én 21.00 órakor a Kossuth téren az MDF kezdeményezé-sére gyertyagyújtást rendeznek.

Szegeden az Inconnu Csoport által elkészített kopjafát az előző elképzelésektől eltérően nem az Aradi vértanúk terén, hanem a Honvéd téren állítják fel.

3. TA 12-14

1989. július 16-21-e között a Búbánatvölgyben ifjúsági vezetőségképző tábort szervez a ró-mai katolikus egyház fiatalok részére. A tervek szerint a szeged-csanádi megyéspüspök, Gyulay Endre mond nyitóbeszédet.

Megjegyzés: a vezetőképző ügyében a Soros Alapítványt is megpályázták.

4. TA 12-14

1989. május 27-én a Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt megalakította Csongrád megyei szervezetét. Elnöke dr. Szeghő István, titkára Veress Csaba lett.

5. TA 12-14

1989. június 11-én Kisteleken, június 24-én Csongrádon tájékoztató, tagtoborzó gyűlést rendez az FKGP. Előadó: Dragon Pál.

6. TA 12-14

Az FKGP országos nagyválasztmány gyűlésén dr. Szeghő István, a Csongrád megyei szer-vezet elnöke hozzászólásában javasolni kívánja, hogy változtassák meg a párt nevét Füg-getlen Kisgazda Vállalkozási és Polgári pártra. Véleménye szerint ezzel a változtatással a vállalkozási rétegből jelentős tömegeket tudnak majd a jövőben maguk mellé állítani.

7. TA 12-14

Makón 1989. június 4-én a Magyar Néppárt makói alapszervezetének alakuló ülését ren-dezte meg.

8. K/3 12-14

A Katolikus Népfőiskolai Szövetség Szeged, Tavasz u. 29. szám alól értesíti az újszegedi rk. plébániát és Szekeres Sándor irodaigazgatót, Szeged, [...] szám alatti lakost, hogy KA-LÁSZ-KALOT találkozót tart 1989. június 17-én 10.00 órakor a Szeged, Bartók Béla Mű-velődési Házban. Előadást tart: dr. Bálint József páter és ifj. Lele József néprajzkutató.

9. K/3 12-14

Gonda István Szeged, [...] szám alatti lakos sokszorosított nyomdai anyagon értesíti a „Tisz-telt keresztény szülőket”, hogy 1989. április 21-én Szegeden megalakult a Keresztény Isko-labizottság, melynek célja keresztény szellemű ökumenikus, világi óvoda és iskola létreho-zása. Ennek érdekében Gonda adatlapos felmérést végez.

1989. június 6.

XII. 1989. június 06. (74)

ASZA 12-12

A korábban - e témában - leadott információink pontosítására jelentjük:

A Szegedi Ellenzéki Kerekasztal, Ökrös Tamás FIDESZ aktivista vezetésével, 1989. június 09-én 17.00 órai kezdettel Szegeden, az Aradi vértanúk terén Nagy Imre és társai emlékére kegyeleti megemlékezést rendez, melynek során kopjafát állítanak, majd Raffay Ernő MDF aktivista mond kb. 15 perces gyászbeszédet. A Szózat elhangzása után 5 perces néma gyász, a koszorúzás következik. A rendezvényre, melyre kb. 1000 főt várnak, 30 rendezőt mozgósítottak.

Titkos! XII. 1989. június 06. (75)

1. TE 12-12

1989. június 2-án Szegeden a November 7. Művelődési Házban a választásokra készülve újabb lakóterületi egységként megalakult az MDF újszegedi tagszervezete.

2. TE 12-14

Az MDF központi vezetősége 2500 rendező beállítását tervezi június 16-án Nagy Imre és társai temetésén. Felhívták a vidéki szervezeteket, hogy rendezőket delegáljanak. Szegedről 25-30 fő közreműködését kérték. A karszalagokat postai úton is továbbítják.

3. K/3 12-14

Az MDF országos elnöksége nevében Lezsák Sándor felkéri az MDF szegedi vezetőit, hogy Nagy Imre és társai június 16-i temetésére a díszőrségbe jelöljenek 2-3 főt, lehetőleg az 1956-os forradalom résztvevői, az azt követő megtorlás szenvedői, illetve a legaktívabb MDF tagok közül. Postacím: Szalay Róbert 1035 Budapest, [...].

4. K/3 12-14

Kellner János (6724 Szeged, [...]) az MSZDP helyi szervezetének tagja A. Györky, Stockholm [...] szám alatti lakostól szociáldemokrata propagandaanyagok, előadók nyomdai be rendezések és pénztámogatás beszerzésére kér segítséget.

5. K/3 12-14

1989. június 7-én 15.00 órai kezdettel a BKV Szabó Pál Művelődési Házában (Budapest, XIV. ker., Thököly u. 164.) egy új országos politikai egyesület tartja alakuló ülését, melynek célja a békés átmenet és a demokratikus szocializmus kialakulását támogató állampolgárok tömörítése párttagságra tekintet nélkül. Meghívott: Pozsgay Imre. Szervező. Szilvássy György tf: [...]

Megjegyzés: a küldeményen feladó, illetve aláírás nem szerepel, annak címzettjei dr. Ilia Mihály, Annus József, a Tiszatáj c. folyóirat szerkesztői és Anderle Ádám, a JATE oktatója.

7. K/3 12-14

Az MDF Csongrád megyei szervezete 1989. június 14-én 17.00 órakor Szentesen, a Bercsényi u. 46. szám alatt tart koordinációs megbeszélést. Meghívott: dr. Kozma Huba.

9. K/3 12-14

Laci nevű feladó ismeretlen helyről azt javasolja dr. K. Z-nak (6724 Szeged, [...]) a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola oktatójának, hogy Bush amerikai elnök magyarországi látogatása idején az egyes programhelyeken az érdeklődő tömeg az alábbi szövegű táblákkal jelenjen meg:

*Yalta II. - No! Mr. president
We do not want a new Yalta - Mr. president
Neutrality for Hungary and genuine independent status
No democracy without independence
No democracy without national independence
We want neutrality for Hungary
End NATO and end Warsaw pact
End NATO and end Warsaw pact as the soviets urge (as the soviets propose)
No more Yalta for us
End NATO and end Warsaw pact now
We want to be free and independent
Superpowers guarantee our neutrality and independence
No more superpower politics here
Freedom and independence for Hungary and Eastern Europe*

Az angol szöveg nyers magyar fordítása:

*Jalta II. Nem! Elnök úr!
Nem akarunk egy új Jaltát elnök úr!
Semlegességet Magyarországnak és valódi független státuszt!
Nincs demokrácia függetlenség nélkül.
Nincs demokrácia nemzeti függetlenség nélkül!
Semlegességet akarunk Magyarországnak!
Szűnjön meg a NATO és a Varsói Szerződés!
Szűnjön meg a NATO és a Varsói Szerződés, mint azt a szovjetek is tervezik.
Nem kell több Jalta nekünk!
Most szűnjön meg a NATO és a Varsói Szerződés!
Szabadok és függetlenek akarunk lenni!
A szuperhatalmak garantálják a mi semlegességünket és függetlenségünket!
Ne legyen többé szuperhatalmi politika itt!
Szabadságot és függetlenséget Magyarországnak és Kelet-Európának!*

1989. június 7.

XII. 1989. június 07. (76)

1. K/3 12-14

A Magyar Demokrata Fórum vásárhelyi szervezete a „Déli Napló”-ban kéri megjelentetni, hogy 1989. június 16-án 18.00 órai kezdettel 1956 áldozatainak szentelt gyászmisére kerül sor a hódmezővásárhelyi belvárosi rk. templomban.

Az MDF a fenti hír közlésekor kéri neve említésének mellőzését, ajánlja Nagy Elek c. prépost, főesperes nevének közzétételét.

2. K/3 12-14

Kiegészítésül az 1989. május 22-i jelentéshez:

Az 1989. június 8-án 19.00 órai kezdettel a hódmezővásárhelyi Petőfi Sándor Művelődési Otthonban megrendezésre kerülő Nagy Imre emlékest után a Kossuth szobornál gyertyagyújtást tervez az MDF helyi szervezete.

3. K/3 12-14

Az MDF vásárhelyi szervezete képzőművészek adományaiból kiállítást rendez a Tornyai János Múzeumban. A kiállítást 1989. június 11-én 12.00 órakor Raffay Ernő nyitja meg.

A műtárgyak eladásából származó összeget az MDF a városi tanáccsal, a HNF helyi szervezetével, a Városvédő és Szépítő Egyesülettel közösen állítandó 1848–49-es emlékmű készítésére kívánják fordítani, ennek avatását 1990. március 15-re tervezik.

1989. június 8.

XII. 1989. június 8. (77)

2. TA 12-14

Lazur Barna [...] győri lakos – 1956-ban a szegedi nemzetőrség főparancsnoka volt – „Felhívás Szeged népéhez!” címmel a Déli Napló című független lapban írást fog megjelentetni. A cikk aktualitása miatt az újságot a szokásosnál kettő nappal korábban, 1989. június 14-én kívánják utcára vinni.

3. TA 12-14

Az MDF országos vezetősége június 16-án a Hősök terén a 2500 rendező nagyobb részéből kordont kíván vonni a ravatal elé, a többieket pedig azzal bízzák meg, hogy a tömegben elvegyülve próbálják meg kiszűrni a provokátorokat. Tartanak attól, hogy a hatalom a pekingi eseményekhez hasonló lépésekre szánja rá magát.

4. HMB 12-14

1989. június 14-én délután a FIDESZ Szegeden, a Dugonics téren nagygyűlést tart, melyen megalakítják a FIDESZ dél-magyarországi regionális csoportját.

5. TA 12-14

A Szegedi Ellenzéki Kerekasztal néhány képviselője 1989. június 16-án 12.30 órakor Szegeden, a Széchenyi téren néma megemlékező demonstrációt kíván tartani.

6. TA 12-13

1989. június 17-én 10.00 órai kezdettel Szegeden a Bartók Béla Művelődési Házban Lele József néprajzkutató kezdeményezésére megalakítják a KALOT és a KALÁSZ szegedi csoportjait.

1989. június 9.

Titkos!

XII. 1989. június 09. (78)

1. TA 12-14

A FIDESZ 1989. június 15-én országosan Nagy Imre temetésével összefüggésben a szovjet laktanyák előtt demonstrációk tartását tervezi.

2. TA 12-14

Szegeden Csapó Balázs „F” dossziés személy által vezetett Kft. szervez személygépkocsikkal felutazást Budapestre 1989. június 16-án. A konvoj egyelőre kb. 20 gépkocsiból áll, mellyel kb. 90 fő kíván utazni.

3. HMB 12-14

Raffay Ernő JATE oktató választási kampányát 15 tagú szakértőkből álló stáb fogja szervezni. Anyagi támogatást az MDF központi vezetősége és egy orosházi kisszövetkezet biztosít. Raffay Apró Antal megüresedett országgyűlési képviselői mandátumáért indul.

4. HMB 12-14

Kiegészítő információ az 1989. június 6-án 9. sorszám alatt leadott jelentéshez:

Bush amerikai elnök budapesti látogatása ideje alatt Kováts Zoltán docens – MDF aktivista – a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola oktatója demonstrációt kíván tartani, melyhez az MDF központi vezetőségének jóváhagyását is el szeretné nyerni.

5. ATA 12-12

1989. június 8-án Hódmezővásárhelyen a Petőfi Sándor Művelődési Központban 19.20 órakor kezdődött Nagy Imre emlékest 65 percig tartott, kb. 150-200 fő vett részt. Rendbontás vagy ellenséges megnyilvánulás nem történt. A rendezvényen megjelent a helyi tanács és az MSZMP több képviselője is. Az emlékest után gyertyákkal a Kossuth szoborhoz vonultak, ahol Rácz Sándor tartott 4 perces beszédet. Ezután a tömeg rendben feloszlott.

1989. június 13.

Titkos!

XII. 1989. június 13. (80)

1. TE 12-14

1989. június 16-án Nagy Imre és társai temetésére a díszőrségben Szegedről Mucsi Mihály, Szabó Béla és Galiba Ferenc vesz részt. Valamennyien MDF aktivisták, továbbá G[aliba] F[erenc] tevékenyen részt vett az '56-os eseményekben.

2. TE 12-14

1989. június 13-án 16.00 órakor Sándorfalván, június 24-én délután pedig Szegeden – a választásokra készülve – Pordány László „F” dossziés személy kezdeményezésére újabb lakóterületi szervezetként megalakul az MDF sándorfalvi, illetve Szeged alsóvárosi csoportja.

3. TE 12-14

Ökrös Tamás szegedi „F” dossziés személy – FIDESZ és SZDSZ aktivista – kezdeményezi, hogy a Szegedi Ellenzéki Kerekasztalon belül konspirált formában alakuljon meg az SZDSZ–FIDESZ–MDF részvételével egy „kiskoalíció”.

4. K/3 12-14

Az MDF 1989. július 6-10-e között Mártélyon a kempingben kb. 200 fő részére táborozást szervez. Program:

július 7. vita az MDF szellemiségéről

július 8. vita az ifjúsági szövetség alapítóleveléről, alapszabályáról, névválasztásáról

július 9. vita az elkövetkezendő történelmi időszak cselekvési stratégiájáról

Meghívottak: Lezsák Sándor, Bíró Zoltán, Csurka István, Antall József, Kiss Gy. Csaba, Czákó Gábor, Molnár Gusztáv, Csengey Dénes

Jelentkezni lehet: MDF központ 1372 Budapest, Pf. 427. tf 310-176

1989. június 14.

(MTI) Részvénytársaság lett a szegedi televízió

1989. június 14., szerda – Szerdán Szegeden az országban elsőként kábeltelevíziós részvénytársaság alakult. Az ezt igazoló okiratot a Szegedi Városi Televízió, a helyi városi tanács, a Szegedi Postaigazgatóság, a Szegedi Elektromos Karbantartó Vállalat és a Szegedi Informatikai Rt. képviselői írták alá. A társaság célul tűzte ki, hogy biztonságosabbá teszi az üzemeltetést, folyamatosan fejleszt, bővíti szolgáltatásait, megfelel a minőségi követelményeknek. Jelenleg Szeged három új városrészében mintegy tízezer lakásban nézhetik a kábeltelevízió adásait. Még az idén további 13 ezer, jövőre 7 ezer, 1991-ben pedig újabb 4 ezer lakást kapcsolnak be a rendszerbe. A televíziós részvénytársaság 14 és fél millió forint alaptőkével rendelkezik. Első közgyűlésüket a jövő hónap elején tartják.

2. TA 12-14

1989. június 21-én 18.00 órai kezdettel Hódmezővásárhelyen az Ifjúsági Házban a szociáldemokrata párt tagtoborzó nagygyűlést tart.

3. TA 12-12

HMB 12-12

Gyulay Endre szeged-csanádi megyéspüspök beszélgetést folytatott Szőke János, NSZK-ban élő egyházi személlyel Szendi József veszprémi megyéspüspök 13 pontból álló nyílt leveléről, amely szerintük nem egyéb a „szennykes kitergetésénél”.

A beszélgetés során anonimizálva elhatárolták magukat a kezdeményezéstől. Szőke elmondta, hogy erőfeszítéseket tett az anyag megjelenésének megakadályozására, de félő, hogy néhány példány így is eljutott nyugati hírközlő szervekhez.

A nyílt levél tartalmát nem minősítették, inkább az aktualitása ellen volt kifogásuk. Úgy értékelték: „még nem érkezett el az az idő”. Elérkezéséhez „püspökhullásnak” kell bekövetkeznie.

1989. június 15.

Titkos!

XII. 1989. június 15. (82)

ATA 12-13

A szegedi nyomdában 1989. június 16-án a dolgozók egész napra munkaszünetet kértek az igazgatótól, aki ehhez nem járult hozzá. Kompromisszumos megoldásként megegyeztek, hogy 12.30 órakor leállnak és megemlékezést tartanak.

1989. június 22.

Titkos!

XII. 1989. június 22. (83) K/3 12-14

Virt László (1116 Budapest, [...]) arról értesíti Máté-Tóth András szegedi „F” dosszié és személyt, hogy részt vesz az 1989. október 14-én Katowicében megrendezésre kerülő

„Magyar keresztény kultúra hete” elnevezésű rendezvénysorozaton, ahol Márton Áronról tart előadást, a program[ban] szerepelnek még: Várszegi Asztrik: „A magyar egyházi élet problémái”, Szesztay András szociológus: „Bibó István társadalomszemlélete”, Somorjai Ádám: „Mindszenty” és Gicz György: „A magyarországi egyház laikus problémái” című előadások.

1989. június 23.

(MTI) Többoldalú tárgyalásokat!

1989. június 23., péntek – A Szegeden működő társadalmi szervezetek és mozgalmak közül néhány, mind az Ellenzéki Kerekasztal, mind az MSZMP tárgyaló-küldöttségéhez eljuttatta azon véleményét, hogy a helyi egyeztető-tárgyalásokon részt kívánnak venni. A részvételeiről mindkét fél elutasítóan nyilatkozott. Az érintett társadalmi szervezetek és mozgalmak az elutasítást nem fogadják el.

Indokaink az alábbiak:

- az előzetesen nyilvánosságra hozott, javasolt tárgyalási kérdések többsége az állampolgárok, munkavállalók széles körét, s az ifjúság sajátos érdekeit érintőek. A véleményalkotás az új politikai rendszerről, a választásokról, a helyi tömegkommunikációról éppenúgy nem csupán a két fél ügye, mint a tárgyalandó témakörök megjelölése és sorrendiségének megállapítása;

- elutasítjuk azt az álláspontot, hogy a tárgyalófelek bármelyikének jogában áll bármely szervezet képviselőjét a tárgyalásokról kizárni. Úgy véljük, ez a módszer nem vezethet az óhajtott közmegegyezéshez. Számolni kell azzal, hogy az így születő megállapodásoktól és a megvalósításban történő együttműködéstől a kívülmaradók elhatárolják magukat;

- nem fogadjuk el a külön-külön kilátásba helyezett kétoldalú tárgyalásokat, mert azok lehetőséget biztosítanak az MSZMP-nek és az Ellenzéki Kerekasztalnak, hogy centrális tárgyalási pozíciójukat fenntartsák. Ehelyett valamennyi álláspont egy tárgyalóasztalnál történő megjelenítését és ezek ismeretében kialakuló kompromisszum feltételeinek biztosítását támogatjuk.

Mindezek alapján ismételten kinyilvánítjuk szándékunkat a későbbi tárgyalásokon történő részvételt illetően, ezért javasoljuk, hogy a június 27-i szegedi megbeszélésen csupán a két résztvevő együttműködéséről essék szó.

Kezdeményezzük, valamennyi társadalmi szervezet és mozgalom részvételi lehetőségének biztosításával városi kerekasztal létrehozását. Álláspontunkat a hasonló helyi tárgyalásokat kezdeményezők figyelmébe ajánljuk.

HNF Szeged városi ügyvezető elnöksége
Szakszervezetek Szeged Városi Bizottsága
Szegedi Fiatalok Szövetsége

Titkos!

XII. 1989. június 23. (84)

1. HK 12-14

Szerencsés György, az MSZDP szegedi aktivistája azt közölte Polgár Gyula újságíróval, a Magyar Rádió Szegedi Körzeti Stúdiójának munkatársával, hogy az 1989. június 27-én Szegeden tartandó megbeszélésen – az MSZMP és a Szegedi Ellenzéki Kerekasztal között – az előzetes napirendi pontokat kiegészítve a SZEK követelni fogja a Csongrád megyei tömegkommunikációs eszközök (MTV Szegedi Körzeti Stúdió, MR Szegedi Körzeti Stúdió,

Csongrád Megyei Hírlap, Délmagyarország c. lapok, szegedi- és hódmezővásárhelyi kábeltelevíziók) egyenlő esélyekkel történő igénybevételét a propaganda céljaira.

K/3 12-14

Az MSZDP szegedi szervezete irodát nyitott Szegeden a Csongrádi sgt. 11. szám alatt. A helyiséget a szegedi Magas- és Mélyépítő Vállalat igazgatója bocsátotta a párt rendelkezésére. Szerencsés György, az MSZDP szegedi aktivistája felhívással fordult a tagsághoz, hogy kezdjék meg a lakóterületi alapszervezetek létrehozását.

K/3 12-14

A kisgazdapárt szentesi szervezete 1989. július 8-án 10.00 órakor a helyi temetőben megkösorúzza Lakos József volt rendőrkapitány sírját, akit 1946-ban a koalíciós küzdelmekkel összefüggésben baloldali személyek megöltek.

1989. június 23.

(MTI OS) Felhívás tehetségek segítésére

1989. június 23., péntek – A G 2000 Tehetségkutató és -Gondozó Alapítvány várja mindazon szakemberek, művészek, pedagógusok, szülők, nagyszülők jelentkezését, akik speciális tudásukat, szakmai ismereteiket, felkészültségüket szívesen átadnák tehetséges gyerekeknek, fiataloknak. Akik ehhez kedvet éreznek, levélben írják meg, hogy milyen szakterületen tudnának segíteni. Címünk: 6701 Szeged, Pf. 2000.

1989. június 26.

(MTI OS) Az MSZMP Csongrád Megyei Bizottságának állásfoglalása

1989. június 26., hétfő - Az MSZMP tagsága megyénkben is nagy várakozással tekintett a Központi Bizottság június 23-24-i ülése elé. A testületnek számos felgyülemlett feszültségre kellett reagálnia, megoldást találnia.

Egyetértünk a Központi Bizottságnak a párt helyzetéről és politikai törekvéseiről szóló állásfoglalásával. Helyesnek tartjuk, hogy megerősítette: a szocializmus Magyarországon csak új gazdasági és politikai modell keretei között valósulhat meg. Támogatjuk a párton belüli és kívüli szélsőséges nézetektől és törekvésektől való elhatárolódást.

A szervezeti és személyi változásokat alkalmasnak tartjuk arra, hogy a párton belüli progresszív áramlatok együttműködését előmozdítsa. A párt új elnökeként üdvözljük Nyers Rezső elvtársat.

Reméljük, hogy pártunk a kongresszuson olyan modern szocialista politikai irányzat jegyében újul meg, amelynek révén elismert és befolyásos ereje marad a kibontakozó demokratikus politikai rendszernek.

Felhívjuk megyénk MSZMP tagságát, hogy a következő hónapokban kapcsolódjon be aktívan a párt teljes megújulását szolgáló kongresszusi előkészületekbe, olyan kongresszusi küldötteket jelöljön és válasszon, akik képesek hozzájárulni a párt belső öntisztulásához, korszerű, versenyképes politikai párttá válásához.

Meggyőződésünk, hogy ezzel nemcsak pártunk érdekeit, hanem a magyar társadalom demokratikus átalakulását és felemelkedését is szolgáljuk.

Szeged, 1989. június 26.

Az MSZMP Csongrád Megyei Bizottsága

1989. június 27.

Titkos!

XII. 1989. június 27. (85)

1. TA 12-14

A kiskgazdapárt azt tervezi, hogy 1989. augusztus 20-án Ópusztaszeren országos kiskgazda találkozózt tart. Ezzel kapcsolatos felhívásukat a „Kis Újság” c. lapban kívánják közzétenni.

3. K/3 12-14

Nacsády (92230 Genervilliers [...] France) feladó arról értesíti dr. Nacsády Péter szegedi lakost, hogy 1989. július 3–4-én Budapesten a Fiatal Művészek Klubjában (Budapest, Népköztársaság útja 112.) rendezik meg az első magyar szabadkőműves fórumot.

1989. június 28.

(MTI) MSZMP és az ellenzék tárgyalása Szegeden

1989. június 28. - A tárgyaláson részt vevők egyet értettek abban, hogy Szeged 1956-os mártírjainak, illetve a később meghurcolt embereknek jogi, erkölcsi és esetleg anyagi rehabilitálása alapfeltétele a megbékélésnek.

A következő plenáris ülés – amely akárcsak a tegnapi volt, szintén nyilvános lesz – valószínűleg két hét múlva kezdődik. Addig is három szakértői bizottság ül össze. Az első kettő az ingatlanügyeket, illetve a sajtó kérdéseit tekinti át, a harmadik pedig a július 22-ikére kitűzött időközi választásokkal kapcsolatos problémákat, nevezetesen azt, hogyan alkalmazható a régi választási törvény az új helyzetben, amikor a pártok versenyre kelhetnek egymással.

Titkos!

XII. 1989. június 28. (86)

K/3 12-14

Az országgyűlési képviselők Csongrád megyei irodája arról értesíti Jankó Attila szegedi lakost, az SZDSZ helyi aktivistáját, hogy 1989. július 6-7-8-án ausztrál parlamenti küldöttség látogat Csongrád megyébe. Július 7-én 10.00 órától a Csongrád megyei tanács épületében találkozni kívánnak a különböző pártok és alternatív szervezetek képviselőivel.

1(13 12-14

Pankovits Gyula (1134 Budapest [...]) a „Volt Politikai Foglyok Bajtársi Szövetsége Nyugati László Társaság” elnöke azzal a kéréssel fordult a szegedi „Déli Napló” című lap szerkesztőségéhez, hogy tegyék közzé alábbi felhívásukat:

„Várjuk jelentkezését mindazoknak a volt politikai elítélteknek, internáltaknak, kitelepítetteknek és más politikai üldözötteknek és azok hozzátartozóinak jelentkezését, akiket 1945-től napjainkig ítélték el, vagy bármilyen módon politikai sérelem ért.”

1989. június 29.

3. HMB 12-14

Az MDF 1989. novemberében és decemberében Szegeden nagygyűlést kíván tartani, melyre meghívják az USA, majd a Szovjetunió magyarországi nagykövetét.

1989. július 3.

(MTI OS) Nyílt levél a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa elnökének

1989. július 3., hétfő

Tisztelt Elnök Úr!

Amikor a Népköztársaság Elnöki Tanácsa törvényerejű rendelettel megszüntette az Állami Egyházügyi Hivatalt, mi hívők, a különböző egyházak, vallási közösségek tagjai azt reméltük, hogy 40 év után végre valóban megvalósul az állam és az egyház különválasztása és az egyház autonómiája. Csalódnunk kellett, mert az ÁEH a deklarációval ellentétben nem jogutód nélkül szűnt meg. Helyette a Minisztertanács mellett megalakult az Egyházpolitikai Titkárság, élén a miniszterhelyettesi rangba került Sarkadi Nagy Barnával.

Ez az intézkedés – csakúgy mint Miklós Imre kitüntetése – több oknál fogva is megütöztetést kelt. Ahelyett, hogy a vallásszabadságról szóló törvény elfogadásáig valamilyen ideiglenes államigazgatási szervet állítottak volna fel, egy minisztertanácsai határozattal egyszerűen kész tények elé próbálják állítani a törvényhozást. Ugyanis honnan tudhatja a Minisztertanács, hogy az Országgyűlés – a társadalmi vitát is figyelembe véve – miként fogja meghatározni az állam és egyház kapcsolatának jogi kereteit? Ez az új intézmény eleve kizárja azokat a javaslatokat (SZDSZ, MDF, Márton Áron Társaság), melyek az állam és az egyház következetes különválasztását képviselik.

Ez az intézkedés azért is felháborító, mert a jogrendet, a törvényhozás jogkörét ennyire semmibe vevő eljárást más törvényhozási tárgyaknál az utóbbi időben nem tapasztalni. A jelen politikai légkörben az ilyen jellegű, már meghaladottnak hitt és ígért intézkedések nem növelik a kormányzat iránti bizalmat.

A fentiekre tekintettel kérjük az Egyházpolitikai Titkárság haladéktalan megszüntetését és azt, hogy a vallásszabadságról szóló törvény elfogadásáig ne hozzanak létre semmilyen véglegesnek szánt egyházügyi igazgatási szervet.

Ezen levelünket nyílt levélnek szánjuk és megküldjük minden felekezeti vezető testületének.

Szeged, 1989. június 30.

Tisztelettel:

Egyházforum Közéleti Bizottsága
Szeged

(MTI OS) Nyílt levél Kulcsár Kálmán igazságügyminiszternek

1989. július 3., hétfő

Tisztelt Miniszter Úr!

Az Egyházforum Közéleti Bizottsága és az Újszegedi Hazafias Népkör Szegeden fórumot rendezett a lelkiismereti- és vallásszabadságról szóló törvény előkészületei kapcsán a vallásszabadságról. Ezen a jelenlévők az alábbi követelésüknek adtak hangot, melyekről Önt levelünkben tájékoztatjuk.

Kérjük az Egyházpolitikai Titkárság haladéktalan megszüntetését, mert annak egy minisztertanácsi háttérrel való létrehozása sérti a jogrendet, és semmibe veszi a törvényhozás jogkörét azáltal, hogy kész tények elé állítja az Országgyűlést.

Csatlakozunk az SZDSZ, MDF és a Márton Áron Társaság azon álláspontjához, hogy a megalkotandó, vallásszabadságról szóló törvény következetesen valósítsa meg az állam és az egyház különválasztását, biztosítsa az egyházak, vallási közösségek belső autonómiáját, beleértve a minden egyházra kiterjedő főkegyúri jogról való lemondást.

Aggályos továbbá az Országos Vallásügyi Tanács állami kezdeményezésű felállítása is. Távolilag elképzelhető ugyan, hogy a társadalomban – az egyházak hagyományos, kulturális súlya folytán – felmerül az igény az állam szerveivel való rendszeresített konzultációra, de ezt csak akkor és úgy tudjuk elképzelni, ha az egyházak a szabad társadalomban már megtalálták helyüket, a jogrend garanciái, elvei, szellemisége meghonosodott.

Addig azonban mindenféle állami szerv, szervezet – a közhasznú tevékenységen túl – akadályozza az egyház identitása visszanyerésének és annak, hogy valóságos szabadságát élvezhesse.

Az egyházak népének többsége ezt akkor is kívánatosnak tartja, ha ez ellenkezne egyes – állami bizalom alapján kinevezett – vezetőinek érdekeivel.

Kérjük továbbá, hogy a lelkiismereti- és vallásszabadságról szóló törvény megalkotásával várják meg az új alkotmányt, egyrészt, mert a vallásos emberek és az egyházak – egyáltalán nem saját hibájukból, hanem történelmi kényszerhelyzetükből fakadóan – még nem készülhettek fel a törvénytervezet vitájára, másrészt a jelenlegi összetételű parlamentet nem találjuk alkalmasnak e sarkalatos törvény megalkotására.

Szeged, 1989. június 30.

Szívélyes üdvözléssel a fórum résztvevőinek nevében:

Egyházforum Közéleti Bizottság, Szeged

1989. július 4.

XII. 1989. július 04. (88)

1. K/3 12-12

A kisgazdapárt 1989. július 08-án 16.00 órai kezdettel népgyűlést tart Mezőkovácsházán a kultúrházban. Bakos István, a párt Békés megyei titkára a rendezvényre meghívta Ugrin József szegedi egyházi személyt, a Katolikus Népfőiskolai Szövetség képviselőjét is. Lehetőséget biztosítva számára a népfőiskolai mozgalom népszerűsítésére.

2. HMB 12-13

Kiegészítő információ az 1989. június 23-án leadott 84/1. számú jelentéshez.

A SZEK erőteljes követelésével szemben az MSZMP Szeged városi és Csongrád megyei szervezete a Dél-Magyarország című lapot nem kívánja átadni az ellenzéknek, hanem még július hónapban be akarják olvasztani a Csongrád Megyei Hírlap című napilapba.

1989. július 4.

(MTI) Alapítvány Szegedért

1989. július 4., kedd – A Szegedért Alapítvány alapító okiratát kedden írták alá Szegeden, a városi tanácsházán. Az alapítók hét nagyvállalat, valamint a városi tanács. Az ünnepélyes aktusra azért éppen ezen a napon került sor, mert 1498-ban, ugyancsak július 4-én kapta meg

Szeged a „szabad királyi város„ címet. Ezentúl minden évben a díjkiosztás is e napon történik. Az alapítók szándéka támogatni azon kiváló tehetségű személyeket, akik Szeged fejlődésének, kiemelkedésének szolgálatában állva munkálkodnak, valamint összefogni a város haladó hagyományaihoz hű kezdeményezéseket. Alapelvük egy politikától és pártoktól mentes, demokratikus, korrekt ösztönzési rendszer működtetése.

A tízmillió forintos alapítványból évente egy fődíjat és három – tudományos, művészeti, társadalmi-állampolgári – kuratóriumi díjat ítélnék oda az arra érdemes alkotásokért, munkásságért.

Pályázat útján elnyerhető támogatások: ösztöndíjrendszer, tartós finanszírozás, céljellegű támogatás, adományozás, tanulmányutak költségeinek fedezése.

Az alapítvány nyílt, vagyónához bárki hozzájárulhat.

1989. július 12.

Titkos!

XII. 1989. július 12. (90)

K/3 12-14

1989. június 17-én 5 fővel megalakult az MSZDP szentesi szervezete.

K/3 12-14

Az „Igazság Magyarországon” szervezet vezetősége (5400 Mezőtúr, Türr István u. [...]) arról értesíti az MSZMP Csongrád megyei bizottságát, hogy szervezetük 5000 tagot számlál. Követelik, hogy az MDF tisztítsa meg sorait a köztörvényes és politikai bűnözőktől és az ellenforradalmároktól, mert ellenkező esetben ezt ők teszik meg. A feladó kéri, hogy a levelet továbbítsák az MDF vezetőségének.

1989. július 13.

(MTI) Időközi választások négy választókerületben. 1989. július 13., csütörtök – A Népköztársaság Elnöki Tanácsa július 22-re, szombatra négy országgyűlési képviselői választókerületben időközi választást tűzött ki. Az Országos Választási Elnökség a jelöléseket megvizsgálta és megállapította, hogy azok törvényesek, ezért a jelölteket elfogadta. Bács-Kiskun megye 3-as számú országgyűlési választókerületének (Kecskemét) jelöltjei; dr. Debreczeni József, Farkas Zoltán, dr. Gráner Gyula, dr. Kiss István és Varga László. A Bács-Kiskun megyei 8-as számú országgyűlési választókerület (Kiskunfélegyháza) jelöltjei; Fekete Pál, dr. Garai István, dr. Vas László. Csongrád megye 1-es számú országgyűlési választókerületének (Szeged) jelöltjei dr. Dobozy Levente László, dr. Raffay Ernő. Pest megye 4-es számú országgyűlési választókerületének (Gödöllő) jelöltjei Körösfői László és Roszik Gábor.

1989. július 17.

(MTI) Ellenzéki Kerekasztal. München, 1989. július 17. SZER, Magyar híradó

Antal János a vidéki Ellenzéki Kerekasztalok tevékenységét követte figyelemmel.

– Ezen a nyáron úgy látszik elkerül bennünket az uborkaszezon, lévén, hogy az eddig tabuként kezelt gondolatok felszínre törésével változatlan hevességgel folyik a politikai csatározás – és ez immár országszerte.

A vidék is felébred lassan hosszúra nyúlt csipkerózsika-álmából, ennek most már szinte naponként tanújelét adja. Hogy csak két példát emeljek ki: Debrecen és Szeged városa, ahol az elmúlt héten újra hallattak magukról az ellenzéki szervezetek. A mindkét városban megalkult Ellenzéki Kerekasztalról van szó, amelyek a fővárosi egyeztető tárgyalások mintájára szűkebb hazájukban is keresik annak a módját, hogy békés eszközökkel a hatalom megosztására készítsék az MSZMP-t. – Illetve Debrecenben ez egyelőre még csak lehetőség, ugyanis ebben a városban még nem bizonyos, hogy az Ellenzéki Kerekasztal valóban közös tárgyalóasztalhoz ül az MSZMP helyi szervezetével.

Nem teljesen bizonyos annak ellenére sem, hogy a Hazafias Népfront Hajdú-Bihar megyei bizottsága július 1-jén kiadott állásfoglalásában felhívja a megyében működő pártokat, politikai szervezeteket, hogy a HNF közvetítésével és a HNF tárgyalótermének igénybevételével kezdjenek megbeszéléseket az egyeztető tárgyalások feltételeinek kialakításáról.

A HNF emellett hangsúlyozza, hogy a megbeszélések folyamán nem kíván irányító szerepet vállalni, csupán egyik akar lenni az egyenrangú tárgyaló felek között.

Szegeden a tárgyalóasztalnak nincs harmadik oldala. A megyei MSZMP tárgyal a szegedi Ellenzéki Kerekasztallal. A tárgyalások múlt heti, második fordulóján mégis született eredmény. Az egyik napirendi pontban, amelyikben a munkahelyek depolitizálását tárgyalta a két fél, megállapodás született a társadalmi szervezetek munkahelyi jelenlétének alapelveiről. Ezt három pontban foglalták össze, és ezek szerint:

2.) A személyzeti munkában nem érvényesülhetnek politikai, hanem csak szakmai szempontok.

3.) A politikai tevékenység nem sértheti a munkaidőt.

1989. július 19.

XII. 1989. július 19. (91)

LBE 12-14

1989. július 18-án a szegedi „Erdélyi Kör” közlése és felkérése alapján Révész Mihály, az MSZMP Szeged Városi Bizottságának elnöke szervünknel bejelentést tett, mely szerint a városban időközönként megjelenik egy HR-187 frsz-ú román piros Dacia. Ennek felbukkanása félelmet kelt a menekültek körében, mivel feltételezik, hogy magas rangú Securitate tisztek utaznak a gépkocsival.

Megjegyzés: a természetes lehetőséget felhasználva az információ pontosítására hivatkozva érintkezésbe lépünk Csikós Máriával, az „Erdélyi Kör” elnevezésű alternatív szervezet vezetőjével, biztosítva a kapcsolattartás további lehetőségét.

1989. július 23.

(MTI) A magyarországi választások. BBC London, 1989. július 22.

Az érintett négy képviselői hely közül három esetben úgy üresedett meg a mandátum, hogy az ellenzék kampányt indított az eredeti képviselők visszahívására.

Amikor azután az ellenzék aktivistái elegendő aláírást gyűjtöttek ahhoz, hogy az alkotmány egy ritkán alkalmazott cikkeje alapján elérjék pótválasztás kiírását, a képviselők inkább lemondtak, semmint vállalták volna az új választás kockázatát. Nem most fordul elő első ízben, hogy a szavazók több jelölt közül is választhattak.

Független jelöltek indultak már az 1985-ös választáson is. De az ellenzék határozottan állítja, hogy akkor visszaélésekre és a szavazatok meghamisításra került sor.

Első ízben történik meg azonban, hogy mostanára törvényes keretek között működő ellenzéki csoportok saját jelölteket indítottak, s mind a négy városban listára is kerültek a Demokrata Fórum, illetve a Szabad Demokraták Szövetségének jelöltjei.

Most folyik a szavazatszámlálás és az eredményeket mindeddig nem tették közzé. Legnagyobb meglepetést Szeged keltette, ahol olyan fokú volt az érdektelenség a szavazók részéről, hogy a szavazóirodák nyitvatartását még egy órával meghosszabbították. Szegeden az MSZMP nem állíthatott jelöltet, miután a jelölőgyűléseken az indulók nem kapták meg a szavazócédulára való felkerüléshez szükséges minimális szavazatot. Itt a Demokrata Fórum jelöltje és egy független induló verseng mandátumért. Legfrissebb híreink szerint Szegeden és Kecskeméten a szavazók alacsony száma miatt meg kell ismételni a szavazást. És Kiskunfélegyházán sem nyerte el senki az előírt minimális szavazati arányt.

Még a mostani pótválasztásokra nem úgy tekintenek, mint amelyekből következtetni lehetne az MSZMP szereplésére egy majdani szabad választáson, az ellenzék számára igen fontos lenne, hogy képviselőik számára a jelentős próbatétel a mostani megméretés legyen, tekintve, hogy a jövő év elejére az ellenzéknek fel kell készülnie az első valóban szabad választásokra.

Sally Ackroyd budapesti jelentését olvastuk fel.

1989. július 24.

Titkos!

XII. 1989. július 24. (92)

K/3 12-14

Tóth Gy. László arról értesíti Balog László szegedi lakost, hogy Zsámbékon 1989. július 28-29-30-án nemzetközi konferenciát rendez a FIDESZ Szociálliberális Kör, a Kéthly Anna Ifjúsági Kör, valamint az SZDSZ Szociáldemokrata Kör. Érdeklődni és jelentkezni a következő címeket lehet:

Hiszler Vilmos	1063 Budapest [...]
Diczházi Bertalan	1031 Budapest [...]
Gulyás Mihály	1071 Budapest [...]

1989. július 25.

Titkos!

XII. 1989. július 25. (93)

K/3 12-14

A Magyar Természetvédők Szövetsége értesíti Bogdán István szegedi lakost arról, hogy 1989. július 29-30-án, Szentendrén a népfrontházban (Jókai u. 3.) megbeszélést tart a természetvédelem politikai képviseletéről.

(MTI) Felmentették a szegedi rendőröket

1989. július 25., kedd - Bizonyítékok hiányában felmentette a Budapesti Katonai Bíróság a két szegedi rendőrt az ellenük emelt vádak alól. Ügyüket azért tárgyalták a fővárosban, mert korábban ismeretlen telefonálók megfenyegették azt a hadbíró és katonai ügyészt, aki eredetileg Szegeden járt volna el az ügyben. Tábit Pál és Enying Nándor rendőr főtörzsőrmestereket Hízó József jelentette fel a szegedi katonai ügyészségen, mert szerinte indokolatlanul állították elő és bántalmazták.

A katonai ügyész vádbeszédében - végrehajtásában próbaidőre felfüggesztett - fogház-büntetés kiszabását indítványozta, hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazás vétsége és könnyű testi sértés miatt. Mint mondom, a két rendőr egy férfit keresett április 12-én reggel egy Szeged-környéki tanyán. Hízó Józseftől kértek felvilágosítást, aki – félreértés folytán – sértő megjegyzéseket tett a rendőrökre. Ezért ők – a szolgálati szabályzatnak megfelelően – elő akarták állítani. Hízó azonban elmenekült előlük, sértő megjegyzéseket kiabált. Majd dulakodni kezdtek, a rendőrök beültették Hízót a gépkocsiba, ahol bántalmazták őt.

A Budapesti Katonai Bíróság ezzel szemben azt állapította meg, hogy a félreértésre okot adó érdeklődésre Hízó ingerültté vált, bántalmazta a rendőröket, kutyákat próbált rájuk uszítani. Dulakodás kezdődött, s az egyik rendőr a szolgálati fegyverét is elővette. Majd – a szolgálati szabályzatnak megfelelően – Hízót előállították.

Dr. Gyürkés Tamás hadbíró százados a felmentő ítélet indokolásában utalt arra, hogy a vádlottak az egész eljárás során egybehangzóan, következetesen nyilatkoztak, ezzel szemben a sértett többször bizonytalan volt. Semmilyen bizonyíték nincs arra, hogy a gépkocsiban valóban bántalmazták a rendőrök Hízó Józsefet.

A katonai ügyész, illetve a két rendőr az ítéletet tudomásul vette, így az jogerős.

1989. július 27.

Titkos! XII. 1989. július 27. (94)

TA 12-13

Deutsch Tamás, a FIDESZ vezetőségének tagja arról értesítette Ökrös Tamást, hogy a FIDESZ választmány hozzájárult ahhoz, hogy Szegeden a regionális szerv önálló irodát üzemeltessen. A FIDESZ központ egy telefax-al, egy írógéppel, egy üzenetrögzítővel és egy fénymásoló géppel kíván hozzájárulni az iroda berendezéséhez. Anyagi szempontból fizetné a lakásbérleti díját, egy félállású alkalmazottat havi 8400 Ft-ig és egyéb dologi költségekre évi 60.000 Ft-ot. A szegedi irodán kívül még egy irodát szándékoznak nyitni.

(MTI) Kommunista kampány a szegedi pótválasztásra. BBC London, 1989. július 27. (Londoni Panoráma) – A Magyar Szocialista Munkáspárt intenzív kampányt indított Szeged képviselői mandátumáért. A pótválasztások második fordulóját a jövő hét végén tartják. Az első szavazás szombaton volt. Ezen egyetlen kommunista jelölt sem szerepelt Szegeden, de túl kevesen szavaztak ahhoz, hogy az eredményeket hitelesítsék.

Sally Ackroyd jelenti Budapestről: – A kommunista párt kiaknázza a pótválasztások első fordulójának eredménytelenségét arra, hogy felkészüljön a második forduló megnyerésére. Legutóbb a pártnak még az sem sikerült, hogy jelöltjei nevét feltüntessék a szavazócédu-lákon, mert nem tettek szert elég támogatásra a kampány előkészítési stádiumában tartott jelölőgyűléseken. Mindössze a Demokrata Fórum és egy független ügyvéd kapott elegendő szavazatot, s – bár az ellenzéki Demokrata Fórum a szavazatok 60 százalékát nyerte el –, a választóknak csak kevesebb mint 50 százaléka szavazott, ami nem elegendő az eredmények hitelesítéséhez.

A szegedi pártbizottság elnöke ma tagadta, hogy a kommunisták arra hívták volna fel a párttagokat, hogy bojkottálják a szavazást. Majd hozzátette: ilyesmire csak a szélsőbalvetemedett volna.

A szegedi pártbizottság vezetője, Révész Mihály azt is elmondotta, a kommunisták és az ellenzéki pártok egyesült erővel próbálják a választókat mozgósítani.

A szombati választások négy városban csak rendkívül kis érdeklődést váltottak ki, annak ellenére, hogy több mint 40 éve ez volt Magyarországon az első lehetőség arra, hogy a lakosság szabadon szavazhasson egy többpárti választás részeként.

1989. augusztus 1.

(MTI) Szobrot állított nagy fiának a „Szögedi nemzet” 1989. augusztus 1., kedd Kedden – születésének 85. évfordulója alkalmából – leleplezték a „legszögedibb szögedi”, Bálint Sándor néprajzkutató mellsobrát Szegeden, a Mátyás téren. A szobor – Kalmár Márton szobrászművész alkotása – Szeged nagy hírű fiának szülőhelyén, az Alsóvárosban áll. Az avatóünnepségen Csonka István, a szegedi Városi Tanács elnöke többek között arról beszélt, hogy Bálint Sándor neve most már véglegesen és hivatalosan is bevonult Szeged nagyjai közé. Szinte teljesnek tekinthető életművének nagyságát ugyanúgy nem befolyásolja az ő fájdalmas mellőzöttsége, mint ahogy ugyanez nem befolyásolta az ő szeretét szülővárosa, a számára mindig múlhatatlanul fontos Szeged iránt. Felháborító sérelmeit is a város és a környék egyszerű embereinek – a Szögedi nemzet polgárainak – sokféleképpen megnyilvánuló szeretete tette elviselhetővé számára. Szeged már rég szívébe fogadta és mélyen tisztelte nagy fiát, az egyszerű emberek előbb „tudták” a nagyságát, mint a hivatalos tudomány.

Ilia Mihály irodalomtörténész arról beszélt: Bálint Sándorral sem a sorsa, sem a hazája, sem a városa nem bánt méltóan. Nem szándéka szerint való, hogy ezt felemlegessük – hangoztatta –, de meg kell tennünk, mégpedig intő példaként, hogy soha többé ne fordulhasson elő hasonló.

1989. augusztus 2.

Titkos! XII. 1989. augusztus 02. (95)

1. HMT 12-14

Az MDF országos elnöksége támogatni kívánja az augusztus 5-i kecskeméti, kiskunfélegyházi és szegedi pótválasztásokon induló jelöltjeit. A Hitel című lap szerkesztősége közreműködésével „Válasz” címmel egy alkalmi újságot adnak ki, melyben lehetőségük nyílik a jelölteknek a bemutatkozásra és programjuk részletes ismertetésére.

2. HMT 12-14

Az MDF szegedi csoportjának vezetősége a tervek szerint szeptembertől „Szegedi Gazdaság” címmel gazdaságpolitikai lapot szándékozik kiadni, amely a jelenlegi gazdasági mechanizmus bírálatával és az MDF-esek gazdasági programjával foglalkozik majd.

1989. augusztus 3.

(MTI) Nagygyűlések Szegeden

A Hazafias Népfront jelöltje, dr. Dobozy Levente az algyői tanácsházán rendezendő gyűlésen találkozik ma délután a választókkal.

Az MSZMP Szeged Városi Bizottságának elnöksége a Széchenyi, azaz Tisza-parti Gimnázium melletti téren tartja nagygyűlését, ahol Miklós Károly képviselőjelölt mellett beszédet mond Vastagh Pál, a megyei pártbizottság elsőtitkára és a kisiparosok képviselőjeként Simon Ferenc.

A nagygyűlés előtt délután 5 órától fellépnek a helyszínen a szegedi Nemzeti Színház művészei és a Molnár Dixilend együttes.

(MTI) Szombati választások. München, 1989. augusztus 3. SZER, Magyar híradó

Szombaton rövid időn belül immáron másodszor kóstolhatják meg a szabad választások ízét Kecskeméten, Szegeden és Kiskunfélegyházán. Ebből az alkalomból a Magyar Demokrata Fórum 8 oldalas kiadványt jelentetett meg Válasz címmel. Láng J. Júlia ismerteti.

– Eljött az idő Magyarországon, amikor minden szavazat számít, amikor a polgárnak tudnia kell, hogy szavazócédulájával közvetve igenis beleszól a döntésekbe. Ezt az új állampolgári öntudatot és felelősségérzetet kívánja fejleszteni az MDF választási kiadványa Válasz címmel.

A 8 oldalas kiadványt levélszekrényükben találták Szeged, Kecskemét és Kiskunfélegyháza polgárai néhány nappal az augusztus 5-ikei pótválasztások előtt.

Ezeket a kis választásokat most azért kell félelmet, bizalmatlanságot, „úgyis mindegy” érzést legyőzve dialra vinnie Kodály Zoltán, Petőfi Sándor és József Attila városainak, hogy majd a nagyon, az országosan, teljes sikert arathasson a magyar ügy – figyelmeztet Csurka István az MDF választási kiadványán.

Mi ott leszünk – ígéri ugyancsak a címdoldalon Csengey Dénes, emlékeztetve arra, hogy ha nem szavazunk, akkor a kormányzópart majd helyettünk mindent elintéz ugyanúgy, mint eddig.

A kiadványból megismerhető a három MDF-jelölt és programjuk. Fekete Pál a kiskunfélegyházi, Debreceni József a kecskeméti és Raffay Ernő a szegedi jelölt.

Rövid riportok ismertetik, hogyan történt július 22-ikén – amikor nem mentek el elegenden szavazni –, és mi a tanúsága a gödöllői választókerületben történteknek, ahol viszont bejött Roszik Gábor evangélikus lelkész, az MDF jelöltje.

Ki tud többet tenni a népért?

A szocializmus csődbe jutott

Rombolni próbál, ha már nyerni nem tud

Defenzívában az MSZMP

Reformszalámi

Sorskérdésünk a parlamenti demokrácia

Miért fogy az ön pénze?

– ilyen és hasonló címek, a cikkekben válaszok a kérdésekre, elemzések és biztatások egy olyan korszak kezdetén, amikor meg kell tanulni a politikai kultúrát, saját tapasztalatból, mert hogyan is lehetne másként, és ezt teszi a Magyar Demokrata Fórum Válasz című választási kiadványával, amely méltó a szabad, demokratikus választások kulturált előkészítésének legjobb hagyományaihoz, amely hagyományból egyelőre még oly kevés van Magyarországon, és a választópolgárokon múlik, hogy lesz-e több. Az augusztus 5-ikei választások előtt végre van egy pillanat, amikor valami, ha kicsi is, rajtunk múlik, éljünk vele.

– Felhívjuk hallgatóink figyelmét, hogy a Válasz című lapot részletesen ismertetjük holnap 13:30-kor, 16:50-kor és 18:50-kor.

1989. augusztus 3.

(MTI) Választási gyűlések Szegeden

1989. augusztus 3., csütörtök – A július 22-i sikertelen próbálkozás után augusztus 5-én ismét rajthoz áll Szeged 1. sz. választókerületében az Apró Antal megüresedett helyére pá-

lyázó három országgyűlési képviselőjelölt – Raffay Ernő történész (MDF), Dobozy Levente pártállástól független ügyvéd (HNF) és Miklós Károly, a Tisza Volán Vállalat művezetője, az MSZMP Szegedi Városi Elnökségének tagja. A szavazás előtt csütörtökön mindhárrom jelölt gyűlésen találkozott választóival.

Az MDF a szegedi felsővárosi Lila iskola előtt rendezte meg választási gyűlését; mintegy ötszáz résztvevővel. A jelöltjét ábrázoló plakátok felirata szerint az MDF „Független, demokratikus, jóléti Magyarországot” akar. A jelölt mellett agitáló Csurka István írta azt hangoztatta: az embert az teszi szabaddá, hogy van saját tulajdona. Nemcsak a föld és a munkaeszköz, hanem a munkaereje is a birtokában van. Vagyis a magyar jövő záloga nem más, mint a szabad egyéni tulajdon. Ma már – mondotta a továbbiakban – a hatalomnak nincs mit szétosztania. Ezért felkínálta a szőlásszabadságot, az újságok garmadát lehet megjeleníteni, tulajdonképpen már mindent lehet – de újabb gúzsbakötő erő, hogy az államkassza üres. Az MDF fel akarja rázni a társadalmat az ezzel is összefüggő bénultságból, mert ez az egyetlen útja annak, hogy békés eszközökkel megváltoztassuk helyzetünket.

Az algyői tanácsházán rendezett gyűlésnek mindössze körülbelül kéttucatnyi résztvevője volt. Az ott fellépő jelölt, Dobozy Levente fő mondanivalója az volt: fel kell lépni a kirívó igazságtalanságokkal szemben, még akkor is, ha azok nem országos jelentőségűek. Bírálta azt is, hogy az állami dotációk jelentős részét a főváros kapja. Ott, mint mondta, nem kérnek lakossági hozzájárulást a közműfejlesztéshez sem. De számos más esetben is érezhető a vidék hátrányos megkülönböztetése. Ez pedig már közügy, s ilyenformán országos a jelentősége. Az egyik ellenfél – az MSZMP-jelölt – programjában kifogásolta, hogy nem mondta meg pontosan: a párt melyik szárnyát képviseli, s melyiktől határolja el magát. Az MDF jelöltjéről viszont úgy vélekedett: nincs benne tolerancia.

Az MSZMP a Felső-Tiszapart és a Pille utca közötti térre hívta jelöltjének támogatóit, illetve a programja iránt érdeklődőket. Csaknem ezren gyűltek össze. A kortes Vastagh Pál, az MSZMP Politikai Intéző Bizottságának tagja, a Csongrád Megyei Pártbizottság első titkára volt. Többek között arról beszélt: az MSZMP Szegeden is és az egész megyében bizonyítja megújulási készségét. Azt ma már tények bizonyítják – mondotta –, hogy ez a párt már nem az öt évvel ezelőtti. Hamis az a politika, amely az MSZMP lavinaszerű összeomlására spekulál. Az erős MSZMP alapvető nemzeti érdek: csak ez tudja biztosítani a nemzeti átalakulás feltételeit, hangoztatta, majd feltette a kérdést: Lehet-e bízni az MSZMP-ben? Válasza egyértelmű volt: igen, lehet benne bízni, de ennek feltételei vannak. Szakítania kell a múlttal, meg kell válnia hitelét veszített funkcionáriusaitól. A párt, mint mindenki láthatja, el van tökéltve erre. Ennek az eltökéltségnek egyik támogatója és garanciája Miklós Károly életútja, személyisége, határozott jelleme is – mondotta befejezésül Vastagh Pál.

1989. augusztus 4.

(MTI) Választási előzetes - Szeged. München, 1989. július 4. SZER, Magyar híradó - Felolvassuk Molnár Máté Szegedről küldött tudósítását a választás előtti hangulatról:

- Tegnap Szegeden az időjárás nagyon jól igazodott a fölpörgetett választási küzdelem hangulatához: szürke volt az ég, hideg szél fújt, de nem eredt el az eső. Az MSZMP a Tiszapart közelében, panelházakkal övezett téren tartott nagygyűlést dixieland-zenével, a háttérben a Magyar Honvédelmi Szövetség nehezen felemelkedő hőlégballonjával és néhány piros transzparenszel.

Az MSZMP-jelölt, Miklós Károly legfontosabb jelmondata: „Radikális változást, nem felfordulást”. Támogatójukként felszólalt Vastagh Pál, a Politikai Intéző Bizottság tagja, az MSZMP – úgymond – öröndetes megújulásáról beszélt, majd elítélte Raffay Ernőt, mondván, hogy aki az MSZMP lavinszerű összeomlására számít, az nem realista. Akinek pedig nincs realitásérzéke, az ne politizáljon – tette hozzá.

E gyűlésnek mintegy 400-500 résztvevője lehetett, míg ugyanakkor egy kilométerrel távolabb, a Magyar Demokrata Fórum gyűlésén körülbelül 100 emberrel többen hallgatták Csurka István, Raffay Ernő és Roszik Gábor beszédét. A főhangsúly mind három beszédben azon volt, hogy mindenki menjen el szavazni, s másokat is beszéljen rá erre, mert ez nagyon fontos az ország jövője szempontjából.

Roszik Gábort mint az országgyűlés egyetlen legitim tagját mutatták be, és ő kifejtette: a javítgatások ideje lejárt, rendszerváltozásra van szükség. Igen szemléletes hasonlatot talált: olyan ez a rendszer, mint a Dacia autó – ki lehet ugyan benne cserélni néhány alkatrészt a Renault-gyárban készítettrel, attól még Dacia marad, nem sokat javul, de ha kivétel nélkül mindent ki tudnánk cserélni, a karosszériát és a visszapillantótükröt is, akkor közben ne mondogassuk, hogy ez Dacia, hanem mondjuk ki nyíltan: ez Renault, és ezt is akartuk. Végül a Kossuth nótát idézte: „Mindenkinek el kell menni” – mármint választani.

A Hazafias Népfront jelöltje Dobozi Levente eközben Algyőn találkozott a választókkal, és – a mai újság beszámolója szerint – békésen elbeszélgetett a megjelent 20 emberrel.

A küzdelem látványossá vált, azaz nagyon sok plakát jelent meg a körzetben és a belvárosban is.

1989. augusztus 6.

(MTI) Az Országos Választási Elnökség közleménye

1989. augusztus 6., vasárnap – 1989. augusztus 5-én három országgyűlési választókerületben volt pótválasztás. A választások a törvényes rend szerint történtek meg.

A Bács-Kiskun megyei 3. számú választókerületben (Kecskemét) a névjegyzékbe felvettek száma 19.930 fő. A választáson részt vett 11.430 fő, a választójogosultak 57,35 százaléka. Az érvényes szavazatok száma 11.186, az érvényteleneké 244. Dr. Debreczeni József 7876 (70,41 százalék), dr. Kiss István 2147 (19,19 százalék), Varga László 1100 (9,83 százalék) szavazatot kapott. Valamennyi jelölt ellen szavazott 63 (0,57 százalék) fő. Az új képviselő dr. Debreczeni József.

A Bács-Kiskun megyei 8. számú választókerületben (Kiskunfélegyháza) a névjegyzékbe felvettek száma 26.008. A választáson részt vett 12.654 fő, a választójogosultak 48,65 százaléka. Az érvényes szavazatok száma 12.373, az érvényteleneké 281. Fekete Pál 3601 (29,10 százalék), dr. Garai István 4775 (38,59 százalék), dr. Vas László 3885 (31,40 százalék) szavazatot kapott. Valamennyi jelölt ellen szavazott 112 (0,91 százalék) fő. A választáson a választópolgároknak több mint a fele nem vett részt, ezért időközi választást kell tartani az 1983. évi III. választási törvény hatályos rendelkezései alapján.

A Csongrád megyei 1. számú választókerületben (Szeged) a névjegyzékbe felvettek száma 21.938. A választáson részt vett 11.119 fő, a választójogosultak 50,68 százaléka. Az érvényes szavazatok száma 10.921, az érvényteleneké 198. Dr. Dobozy Levente László 1747 (16 százalék), Miklós Károly 2395 (21,93 százalék), dr. Raffay Ernő 6720 (61,53 százalék) szavazatot kapott. Valamennyi jelölt ellen szavazott 59 (0,54 százalék) fő. Az új képviselő dr. Raffay Ernő.

A hivatalos eredmények a Magyar Közlönyben jelennek meg. A Népköztársaság Elnöki Tanácsa a Bács-Kiskun megyei 8. számú választókerületben az időközi választást későbbi időpontban tűzi ki.

Budapest, 1989. augusztus 5.

dr. Kukorelli István
az OVE titkára

dr. Papp Lajos
az OVE elnöke

(MTI) Képviselő-választás - interjúk. London, 1989. augusztus 5. BBC, Késő esti panoráma – Szegeden, Kecskeméten és Kiskunfélegyházán ma megismételték az országgyűlési képviselő-választást. Az esti órákra ismertté váltak az eredmények, köztük az a tény, hogy Szegeden és Kecskeméten a Magyar Demokrata Fórum jelöltjei futottak be. – Munkatársunk, Siklós István Raffay Ernőt, az MDF új, szegedi képviselőjét hívta fel ebből az alkalomból:

– Milyen érzés a választásból győztesen kikerülni, Raffay Ernő úr, most már mint képviselő, Szeged város képviselője?

– Az első érzés, amit érzek, a köszönet annak a 6720 szegedi választópolgárnak, akik eljöttek ma, ezen a szép szegedi meleg napon, és a Magyar Demokrata Fórum jelöltjére szavaztak. Én úgy vélem, hogy ma, Szegeden, Magyarországon egy viszonylag jelentős lépést tettünk a magyar demokrácia kiépítése felé. Ugyanakkor éppen arról beszélgettünk most a Demokrata Fórum-beli barátaimmal, hogy el vagyunk arra szánva, hogy azon az úton, ami-re a MDF rálépett, végig is fog menni. Ez azt jelenti, hogy a következő országgyűlési választásokon is országgyűlési jelölteket fogunk állítani, sőt, a helyhatósági választásokon is.

Még annyit hadd mondjak el, hogy a mai szegedi, sőt a mai kecskeméti eredménnyel együtt – tudniillik ott is Debreceni József úr, az MDF jelöltje győzött és ezzel szintén bekerült a parlamentbe – már öt Demokrata Fórum-képviselő van.

Az egész ország számára rendkívül fontosnak érezzük, hogy példa-értékű lehet ez a magyar nép számára. Azt tudniillik, hogy az elmúlt 40 év leszorítottságát, kizsákmányolását, a magyar államiság válságba juttatását – amely gazdasági, politikai, morális válság – talán-talán sikerült békés úton, parlamentális úton megoldani, enyhíteni legalábbis.

– Ami a másik képviselőjelöltet illeti, gratuláltak már Raffay Ernő úrnak a győzelemhez?

– Dobozi Levente úr gratulált nekem néhány perccel ezelőtt a városi tanácson. Miklós Károly úr, az MSZMP képviselőjelöltje – aki huszonkettő egész néhány tized százalékot kapott az MSZMP hatalmas kampányának köszönhetően – nem jelent meg a városi tanácson. Ott voltam az elnökségi irodában, amikor telefonon érdeklődött az eredmény iránt. Ő nem gratulált.

– Mi a további teendő, most már mint országgyűlési képviselőnek?

– Hétfőn az MDF elnökségi ülésére vagyok hivatalos, a többi képviselőtársam is, ahol megbeszéljük a konkrét politikai teendőket. Hát, mint magánember, most három napot nyaralni fogok, mert néhány kilót lefogytam ebben a pár hónapban, aztán át fogom gondolni azt, hogy ebben az utolsó kádárista parlamentben mit lehet tenni. Én azt hiszem, hogy nagyon sokat is és nagyon keveset is. Nagyon keveset azért, mert „74-egész néhány tized” százalékban kommunista szavazógépezet uralkodik a magyar nép által nem választott parlamentben. Nagyon sokat pedig azért, mert bizonyos fontos politikai kérdéseket talán elő lehet hozni a parlamentben.

Szeretnék utalni külön arra, hogy amennyiben megszakadnak a MSZMP és az ellenzéki koalíció [sic!] közötti hivatalos tárgyalások Budapesten – már pedig úgy tűnik, hogy elég nagy a valószínűsége, hogy az MSZMP hibájából megszakadnak –, abban az esetben a parlamentbe kerül át a politikai súlypont, vagy annak egy jó része. Ennek megfelelően pedig az ellenzék parlamenti képviselőinek a vállát még nagyobb teher, illetve még nagyobb felelősség fogja nyomni.

– Raffay Ernő úr, sok sikert kívánok munkásságához, köszönöm szépen az interjút.

(MTI) Az időszaki választások után

1989. augusztus 6. – Szeged 1. sz. választókerületében Raffay Ernő történészt, a Magyar Demokrata Fórum jelöltjét választották meg országgyűlési képviselőnek Apró Antal megüresedett helyére. A küzdelem ugyan csak a második fordulóban dőlt el: a július 22-ei első fordulóban ugyanis csak a választásra jogosultak 45,1 százaléka adta le szavazatát. A szombati pótválasztáson viszont már 50,22 százalékuk voksolt. Raffay Ernő az érvényes szavazatok 61,8 százalékát kapta. Véleménye szerint a győzelem egy nehéz időszak kezdetét jelenti, mert hiszen, mint ő fogalmazta, a „Független demokratikus jóléti Magyarországért” program végrehajtása csak ezután következik. A cél nagy, a megvalósításának eszközei viszont szerények.

Az új képviselő, mint kifejtette, az egész választó kerület gondját magáénak érzi. Elmondta, havonta legalább egy alkalommal találkozni akar a választóival. Megbeszéli velük a parlament elé kerülő előterjesztéseket, mert szerinte „a választói érezzék”, tanulmányozása nélkül lehetetlen a választók érdekeinek valódi képviselete. Elhatározott szándéka a szomszédos országokban élő magyarság helyzetének folyamatos figyelemmel kísérése, s érdekeik képviselete is.

Miklós Károly, a Tisza Volán művezetője, az MSZMP jelöltje alig több mint 22 százalékkal lett a második. Nyilatkozata szerint némi csalódottságot érzett, amikor megtudta a végeredményt. Szorosabb küzdelemre számított. Szerinte kevés idő jutott a felkészülésre, nem volt idő arra, hogy az embereket meggyőzze arról: a mostani MSZMP más, mint néhány évvel ezelőtti volt. Mindez, hangoztatta, tanulság is. A feladatok, a tennivalók egész tárháza tisztázódott, s ki kell dolgozni, meg kell tanulni ezek hasznosítását. A számomra, hangoztatta végül, az egyik fő tapasztalat abban kristályosodik, hogy az októberi pártkongresszuson a reformszárnynak kell megszabnia az MSZMP irányvonalát.

Dobozy Levente pártállástól független ügyvédet a Hazafias Népfront indította a választáson. Ő 16,08 százalékot kapott. Higgadtan vette tudomásul a választás eredményét. Azt reméltem, második leszek, mondta, a választók véleménye azonban más volt. Nekem elég annyi: a küzdelem is, és a szavazás is korrekt volt. Meggyőződése: választáson nem az MSZMP vesztett, nem az MDF nyert, hanem a többpártrendszer győzött.

(MTI) A választási eredmények értékelése. München, 1989. augusztus 6. SZER, Világhíradó – A magyar belpolitika szombati szenzációja: két hét, négy választás Magyarországon. Az eredmény három–nulla a Magyar Demokrata Fórum javára.

És az MSZMP? Az az MSZMP, amely ma még minden olyan eszköznek szinte kizárólagos birtokosa, amellyel választást lehet szervezni és nyerni? Nos, a magyar munkásosztály önjelölt élcsapata a futottak még mezőnyében keresendő. Mi több, a szombati pótválasztások MDF-es győztesei a leadott szavazatok 62, illetve 70 százalékát szerezték meg. Összehasonlításképpen: ilyen arányú választási győzelemmel az elmúlt évtizedek legnépszerűbb bajor politikusa, Franz Josef Strauss még miniszterelnöksége fénykorában sem dicsekedhetett.

Komoly figyelmeztetés ez az Ellenzéki Kerekasztallal tárgyaló MSZMP-vezetők számára. Az utóbbi időben tanúsított hajthatatlan magatartásuk legfeljebb annak a jele, hogy ők személyesen kezdenek felocsúdni bénultságukból, de pártjukat a választók leírták, mint kormányképes pártot.

A magyar szavazópolgárok az első adandó alkalommal, amikor szabadon nyilváníthatják véleményüket, a kommunista párt értésére adják, mit gondolnak róla. Ilyen értelemben bármilyen kiváló jelölteket állított is a Demokrata Fórum, a reájuk adott szavazatok egy része az MSZMP elleni szavazat volt. Ez utóbbi párt javára írandó viszont – mert még újdonság az ilyesmi –, hogy az eddigi négy pótválasztás szabadságát nem veszélyeztette. Eredményét nem próbálta utólag megváltoztatni. Az okok elemzése külön tanulmányt igényelne. A lényeg az, hogy a pótválasztásokat a – jelek szerint – senki sem próbálta megzavarni.

Gödöllő, Kecskemét és Szeged az ellenzék számára is szolgál tanulságokkal. Először is azzal, hogy az ellenzék választási szövetségének lenne esélye az általános választások megnyerésére. Indokolatlan és politikailag defetista magatartás tehát azt latolgatni, hogy melyik új vagy újjáéledt párt lenne hajlandó az MSZMP-vel koalíciós kormányzásra. Meg kell várni a választók döntését, hogy mely pártoknak hajlandók bizalmat előlegezni.

Gödöllőtől Szegedig ugyanis bizalomelőlegezésről is szó volt, hiszen eddig még sem az MDF-nek, sem képviselőjelöltjeinek nem volt módjuk arra, hogy megmutassák, ők hogyan politizálnának a hatalmon belül. Az ellenzéki pártoknak tehát – és ez a következő tanulság – sürgősen rendezniük kell soraikat, különben nem tudnak eleget tenni a velük szemben támasztott, gyakran felfokozott várakozásoknak.

Végezetül még egy észrevétel: a pótválasztásokkal megkezdődött a választási hadjárat, a küzdelem az urnáktól távolmaradó negyven-ötven százalékok voksáért.

Az ellenzék a szombati győzelmek mámorában joggal gondolhatja, hogy a pohár már félig van. A következő hónapokban mindent meg kell tennie annak érdekében, hogy ne maradjon félig üres.

1989. augusztus 10.

XII. 1989. augusztus 10. (96)

TE 12-14

Dr. Pordány László, a szegedi MDF szervezet ügyvivő elnökségének tagja arról tájékoztat Póda Jenőt, a Szegedi Ellenzéki Kerekasztal szóvivőjét, hogy az MDF országos elnöksége határozatot hozott ún. „regionális központok” felállítására. A tervek szerint az egyik ilyen központ Szeged lenne.

TE 12-14

Az MDF szegedi szervezete 1989. szeptember 14-én – megalakulásuk egy éves évfordulója alkalmából – jubileumi nagygyűlést szervez.

K/3 12-14

A szegedi megyei városi tanács vb. hivatal igazgatási osztálya 1989. július 27-én kelt I. 474/1989. ig. számú határozatával a Szeged, Gogol u. 14. szám alatti 26,06 m² alapterületű irodahelyiséget a Szociáldemokrata Párt szegedi szervezete részére igénybevételi díj befizetése nélkül 1989. december 31-ig kiutalta. A kiutaló határozat alapján a későbbiekben lehetőség nyílik e helyiség határozatlan időre szóló kiutalására is.

HMT 12-14

A Független Kisgazdapárt szegedi szervezete dr. Bába István – egy neves helyi ügyvéd – anyagi támogatásával újságot szándékozik indítani. A tervek szerint a lap kiadásához szükséges minden feltételt (szerkesztőség, nyomtatás, terjesztés, stb.) meg kívánnak teremteni.

HMT 12-14

A Magyar Demokrata Fórum elnöksége a közeljövőben lapkiadó részvénytársaság alapítását kezdeményezi. A tervek szerint az fogja megjelentetni a „Hitel” című folyóiratot, az MDF országos napilapját (még az idén indítani akarják) és a minden megyében folyamatosan létrehozandó helyi MDF újságokat. A terjesztésre egy önálló kft. is alakul.

HMT 12-14

Francesco Gonsales, az USA magyarországi nagykövetségének másodtitkára az augusztus 5-i szegedi pótválasztások alkalmával külön-külön beszélgetést folytatott a jelöltekkel, és egyebek mellett elmondta, hogy a soron következő országos választásokra történő felkészüléshez hajlandók anyagi támogatást adni az ellenzéki szervezeteknek, de csak akkor, ha egységesen lépnek fel.

Gonsales elmondta továbbá, hogy a nagykövetség szeptember 15-től vagy 16-tól három-, illetve kétnapos konferenciát rendez Badacsonytomajban, ahol a mostani és az elkövetkezendő választások lesznek a megtárgyalandó témák.

Az MDF elnöksége 10 fős küldöttséget jelöl ki, amely a badacsonytomaji tanácskozáson való részvételen kívül eleget tesz az osztrák néppárt és a franciaországi De Gaulle Párt meghívásának is.

HMT 12-14

Az MDF szegedi szervezetének elnöksége az országos választások előkészítése céljából szabadegyetemi formában ún. társadalomismereti előadássorozatot kíván szervezni nem csak MDF tagoknak. Fő témakörök: a demokrácia és a gazdasági kibontakozás lehetőségei.

HMT 12-14

Az MDF szegedi szervezetének elnöksége egy ún. „defenzív csoport”-ot szándékozik létrehozni, amelynek belső védelmi és más szervezetekről történő információszerző funkciója lenne.

1989. augusztus 11.

Titkos!

XII. 1989. augusztus 11. (97)

1. K/3 12-14

A Magyar Politikai Foglyok Szövetsége értesíti Fejér Dénes szegedi lakost, hogy október 23-a megünneplésére 1989. augusztus 23-án 17.00 órakor a Jurta Színházban előzetes megbeszélést tart.

A Szolidaritás Szakszervezeti Munkásszövetség értesíti Szalárdy István és Korom Mihály szegedi lakosokat, hogy 1989. augusztus 12-én 10.00 órakor a „Művész Vendéglő” helyiségében (Víg-színház mögött) kibővített ügyvivői és választmányi gyűlést tartanak.

Seres Péter Keszthely [...] szám alatti személy több szegedi lakost felszólít, hogy Szege-den szervezzék meg a Magyar Keresztény Szabadságpártot. Mellékeli a párt programját és az Igazságügyi Minisztérium 74036/1989. számú levelét, mely a párt jogfolytonosságát elismeri.

1989. augusztus 14.

(MTI OS) Az IDF Szegedi Szervezetének felhívása

1989. augusztus 14., hétfő – Az Ifjúsági Demokrata Fórum (a Magyar Demokrata Fórum ifjúsági mozgalma) elhatározta, hogy a jövő év folyamán létrehozza a régóta hiányzó Magyar Akadémiát. Az akadémia elsődleges célja, hogy leendő közéleti személyeket képezzen az MDF szellemiségében. Az akadémia föllállításának kezdeti lépéseként ez év októberétől előkészítő előadássorozatot indítunk.

A témakörök: magyar történelem, a demokrácia alapjai, a magyar társadalmi változások, az MDF törekvései, a magyarság a Kárpát-medencében, az egyházak múltja és jelene, Magyarország és Európa.

Sorozatunkat elsősorban fiataloknak szánjuk, de mindenkit szívesen látunk. Előadásaink ingyenesek. Minden jelentkezést, továbbá javaslatot, érdeklődést, támogatást stb. a következő címre várunk: IDF Szegedi Szervezete 6701 Szeged, Pf.: 376.

1989. augusztus 15.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. augusztus 15. (102)

TA 12-14

Mucsi Mihály arról tájékoztatta Pordány Lászlót, az MDF helyi vezetőjét, hogy a választásokra készülve 1989. augusztus 10-én Kisteleken 20 fővel MDF csoport alakult. A közeljövőben a többi Csongrád megyei településen is folytatja a szervezést. Legközelebb Pusztaszeren lesz alakuló gyűlést.

TA 12-14

Csikós Mária, a szegedi Erdélyi Kör vezetője arról tájékoztatta Ördögh Mátyás egyházi személyt, hogy 1989. augusztus 20-án az ópusztaszeri ünnepségen az MDF és az Erdélyi Kör közösen 3 sátrat állít fel, melyekben propagandaanyagokat terjesztenek – székely himnusz szövege – Erdéllyel kapcsolatos könyvek stb. Továbbá az MDF tagtoborzást kíván folytatni. Jelen lesz Lezsák Sándor is.

1989. augusztus 16.

Titkos!

XII. 1989. augusztus 16. (99)

TA 12-14

Dezsőfi nevű budapesti egyházi személy arról tájékoztatta Gyulay Endre szeged-csanádi megyés püspököt, hogy a francia „Mitterand” alapítvány felajánlotta anyagi támogatását egy – a romániai menekültek számára – Magyarországon létesítendő menekültfalu létrehozásához. Az alapítvány képviselői a püspök spanyolországi látogatása alkalmából Barcelonában kívánják a részleteket megbeszélni.

1989. augusztus 17.

Titkos!

XII. 1989. augusztus 17. (100)

1. HMB 12-14

Az MDF szegedi szervezete Ilie Ceaușescu közelgő magyarországi látogatása ellen tiltakozó nyilatkozatot kíván eljuttatni a Külügyminisztériumhoz és az országgyűléshez. Ennek része az R.E. szegedi lakos által összeállított kompromittáló adattár, amely az I. C. által publikált – Magyarország érdekeit sértő – írárok gyűjteménye.

3. K/3 12-14

Az MSZDP szegedi szervezete 1989. augusztus 20-án az ópusztaszeri ünnepségen tagborzással, politizálással egybekötött baráti találkozót tart.

4. K/3 12-14

Kelecsényi József, az MSZDP oktatási bizottságának titkára arról értesíti az MSZDP szegedi vezetőségét, hogy 1989 szeptemberétől szombati napokon 15 foglalkozásból álló vezetői tanfolyamot rendeznek. Egyben javasolja, hogy helyileg az aktivisták részére szervezenek retorikai tanfolyamot.

5. K/3 12-14

Az MSZDP hódmezővásárhelyi szervezete 1989. augusztus 26-án 15.00 órai kezdettel a helyi Petőfi Sándor Művelődési Házban gyűlést tart. Meghívottak: Ruttner György, Fischer György.

6. K/3 12-14

1989. augusztus 11-én Nagytőke községben 12 fővel megalakult a kiskgazdapárt helyi szervezete.

1989. augusztus 18.

XII. 1989. augusztus 18. (101)

1. K/3 12-14

Ökrös Tamás szegedi FIDESZ aktivistát arról értesíti egy „Győri M.” aláírású személy, hogy a Prágába utazók augusztus 19-én 19.00 órakor találkoznak Budapesten a Nyugati pályaudvar mellett a 6-os autóbusz végállomásánál. Ide várják a gépkocsival utazókat is. A csoport a 20.25 órakor induló „Amicus” expresszvonatot veszi igénybe. Prágában 20-án a vonat érkezésénél, illetve 08.00, 12.00 és 18.00 órakor van találkozó a Károly híd várral szembeni hídfőjénél. Visszautazás 21-én este.

2. K/3 12-14

A kiskgazdapárt újszegedi szervezete 1989. augusztus 26-án a Bálint Sándor Művelődési Otthonban alakuló ülést tart. Meghívott: dr. Boross Imre.

Titkos!

XII. 1989. augusztus 22. (102)

1. TA 12-14

Csikós Mária, a JATE titkárság és az Erdélyi Kör vezetője arról tájékoztatta Ördögh Mátyást, az MDF alsóvárosi csoportjának vezetőjét, hogy az MDF szegedi szervezete kezdeményezni fogja Király Zoltán és Raffay Ernő jelölését a köztársasági elnöki posztra.

2. TA 12-14

Az MDF szegedi szervezete Pordány László vezetésével 1989. október 22-én este a helyi Bartók Béla Művelődési Központban markáns, radikális hangvételű költői estet szervez a forradalom mártírjai emlékére.

K/3 12-14

A FIDESZ 1989. szeptember 1-3. között Balatonkenesén, a BME mérőtáborában nyári táborot szervez, melynek célja a választásokra történő felkészülés. Előadók: Orbán Viktor, Tirts Tamás, Kende Péter, Litván György, Mensáros László.

1989. augusztus 28.

Titkos!

XII. 1989. augusztus 28. (103)

1. K/3 12-14

Az MDF 1989. szeptember 8-án 18.00 órakor Szőregen, a Tömörkény István Művelődési Házban alakuló és tagtoborzó gyűlést tart. Meghívott: Pordány László.

3. K/3 12-14

Az SZDSZ országos vezetősége nevében Szilágyi Sándor arról értesítette Jankó Attila szegedi SZDSZ aktivistát, hogy 1989. szeptember 4-10. között országos propaganda akciót tartanak, melynek során alkalmi standokon árusítják az SZDSZ programját és egyéb kiadványait (SZDSZ jelvény, zászló, Beszélő, stb.). 1989. szeptember 8-10. között az SZDSZ vezetői országos előadókörutatót tartanak.

1989. augusztus 29.

Titkos!

XII. 1989. augusztus 29. (104)

1. K/3 12-14

Az MDF 1989. szeptember 9-én 10.00 és 16.00 között Budapesten (XI. ker., Műegyetem rkp. 3/9. központi épület KA-26 sz. teremben) megrendezi az „Elnökök gyűlését”.

Napirend:

- politikai beszámoló (Antall József),
- helyzetkép szervezeti életünkről (Lezsák Sándor),
- javaslat az alapszabály módosítására (Horváth Balázs),
- az országos gyűlés előkészületei (Bíró Zoltán).

2. K/3 12-14

Az SZDSZ néhány nappal az MSZMP kongresszusa előtt tüntetéseket tervez Budapesten a TV székháza, vidéken pedig a megyei lapok szerkesztőségei előtt a sajtómonopólium ellen. Ennek részleteit az 1989. szeptember 22–24. között Sopronban tartandó SZDSZ választói táborban beszélük meg.

3. HMB 12-13

Valentiny Gézától és Szőke Jánostól – nyugati katolikus segélyszervezetek ügyintézőitől – származó információ szerint Paskai László bíboros primás „felfelé bukik”, curialis bíboros lesz Rómában. A szerzetesrendekkel foglalkozó kongregáció egy osztályát fogja vezetni. Erre a lépésre azért van szükség, mert a bíborost nem tartja alkalmasnak Vatikán a magyar katolikus egyház vezetésére. Utódjaként Dankó László kalocsai érsek neve merült fel először, azonban betegsége, valamint az iránta való vatikáni bizalom csökkenése miatt elálltak személyétől. Legesélyesebbnek Gyulay Endre szeged-csanádi püspököt ítélték, akinek személye az erdélyi menekültek ügyeinek képvisellete folytán nemzetközileg ismert lett. Gyulay néhány napja Spanyolországban együtt misézett és ebédelt II. János Pál pápával, így alkalmuk nyílt a kérdésről való konzultációra.

Titkos! XII. 1989. augusztus 31. (105)

1. TA 12-14

Csikós Mária szegedi MDF aktivista arról tájékoztatót egy nem beazonosított személyt, hogy a szegedi MDF csoport felvette a kapcsolatot a lett függetlenségi mozgalommal, amely delegációt küld Szegedre.

2. ATA 12-14

Az MDF hódmezővásárhelyi csoportja a magas élelmiszerárak elleni tiltakozásul 1989. szeptember 23-án a helyi Kossuth téren nyilvános disznóvágást rendez. A húst kedvezményes áron szétmértik a hátrányos szociális helyzetűek között.

3. TA 12-14

A kisgazdapárt szentesi szervezete 1989. karácsonyától folyamatosan ingyenes népkonyhát kíván üzemeltetni a hátrányos szociális helyzetűek megsegítésére. Az egyházakkal közösen pénz és egyéb adományokat is gyűjtenek. A későbbiekben más településeken is hasonló akciókat kívánnak szervezni.

1989. szeptember 1.

(MTI) Eseménynaptár. München, 1989. szeptember 1. SZER, Világhíradó – A hét végén kétnapos országos tanácskozást tartanak az erdélyi körök a Szegedi Erdélyi Kör meghívására. A szombati megnyitó előadást Szűrös Mátyás tartja a József Attila Tudományegyetem bölcsészkarának nagy előadótermében: Szeged, Egyetem utca 2.

Titkos!

XII. 1989. szeptember 01. (106)

1. TA 12-14

Dr. Csikós Mária, a szegedi Erdélyi Kör vezetője arról tájékoztatta Szabó Bélát, a helyi MDF elnökségi tagját, hogy az 1989. szeptember 2–3-án Szegeden rendezendő „Erdély

tanácskozás” során szeretnék létrehozni az Erdély Körök országos koordináló szervét. A létrehozandó szerv a háromoldalú tanácskozásokba is bekapcsolódna, és ellátná a Romániából áttelepült magyarok országos érdekképviselését.

1989. szeptember 6.

Titkos!

XII. 1989. szeptember 06. (107)

1. TA 12-14

Fiber László budapesti SZDSZ tag arról tájékoztatta dr. Csikós Máriát, a szegedi Erdély Kör vezetőjét, hogy társaival együtt az SZDSZ-en belül szeretné létrehozni az Erdély Kör, mely az áttelepült magyarok fóruma lenne. Fiber kezdeményezéséhez igényelte dr. Csikós Mária segítségét.

2. TA 12-14

Az MDF szegedi szervezetét arról tájékoztatta egy ismeretlen budapesti személy, hogy 1989. szeptember 15-én a budapesti városmajori színpadon az MDF budai szervezeteinek politikai nagygyűlését tartják, melynek szónokai Csurka István és Raffay Ernő lesznek.

1989. szeptember 2.

(MTI) Erdélyi körök országos tanácskozása Szegeden

1989. szeptember 2., szombat – A magyarországi Erdélyi körök és egyesületek első országos tanácskozása kezdődött szombaton délelőtt Szegeden, a József Attila Tudományegyetem Ady téri épületében.

A szegedi Erdélyi Kör rendezte kétnapos tanácskozáson – amelyen Király Zoltán országgyűlési képviselő elnökölt – Szűrös Mátyás, az Országgyűlés elnöke beszédében kijelentette: az erdélyi magyarság nagy erőforrása a nemzetnek, s minden erdélyit ért sérelmet a nagy nyilvánosság előtt kell szóvá tenni.

A tanácskozáson Tóth Judit, az Országos Menekültügyi Hivatal tárcaközi bizottságának képviselője tartott tájékoztatót a menekülthelyzet általános problémáiról. Délután Raffay Ernő országgyűlési képviselő elnökletével a beilleszkedés és az önszervezés konfliktusairól Gyulay Endre szeged-csanádi megyéspüspök és Németh Géza református lelkész, az Erdélyi Szövetség társelnöke tart előadást.

A két világháború között a munkásmozgalomban erősek voltak az önálló Erdély, az erdélyi autonómia gondolatának, koncepciójának gyökerei. Azt hiszem, hogy megfelelő formában feléleszthető ez a gondolat – mondta Szűrös Mátyás.

A délelőtt folyamán – Király Zoltán országgyűlési képviselő elnökletével – a résztvevők meghallgatták Tóth Juditnak, az Országos Menekültügyi Tárcaközi Bizottság képviselőjének tájékoztatóját a menekülthelyzet általános problémáiról. Délután két előadás hangzott el a menekültek beilleszkedésének és önszervezésének konfliktusairól. Gyulay Endre szeged-csanádi megyés püspök arra szólította fel a menekülteket, hogy összefogva, együtt vegyék kezükbe saját sorsuk irányítását. Az közös erőgyűjtés ugyanis társadalmi erőt is ad, s a nagyobb egység szavára jobban odafigyel az ország. Türelemre, megértésre, a jogok és köteleességek helyes arányának kialakítására intette a menekülteket és a befogadókat egyaránt.

Az előadást követően drámai pillanatokot éltek át a tanácskozás résztvevői. Magnókazetáról hallhatták annak az erdélyi édesanyának a hangját, akinek fiát állítólagos borjúvágás miatt bevitték a rendőrségre, s onnan élve már nem jöhetett ki.

Németh Géza református lelkész, az Erdélyi Szövetség társelnöke 12 pontban foglalta össze, mi a teendő az Erdély-ügyben. Beszélt egyebek közt arról, hogy itt az ideje az ott-honmaradás programját is meghirdetni. Az erdélyi magyarokon csak akkor lehet segíteni, ha ők is akarják a túlélést.

Fényi Tibor történész, a Független Menedékbizottság tagja korreferátumában kijelentette: nem fogadja el a Belügyminisztérium azon magyarázkodását, miszerint felkészületlenül érte a menekülthullám. Feltette a kérdést, ha eddig nem volt képes felkészülni a minisztérium, nincs-e más olyan szervezet, amely segítene a BM-nek, vagy átvállalná ezt a feladatot.

A hozzászólók közül Banner Zoltán, a békéscsabai Erdélyi Kör elnöke az erdélyiek nevében kérte ki magának, hogy mások ítéljék meg a menekült ember döntését saját sorsáról. Mert tudják ők, hol a helyük és mi a kötelességük.

Raffay Ernő országgyűlési képviselő, a rendezvény délutáni elnöke a következő gondolattal zárta a tanácskozást: „A menekültügyet akkor lehet megszüntetni, ha az okait szüntetik meg”.

Az erdélyi körök tanácskozása vasárnap folytatja munkáját.

1989. szeptember 7.

(MTI OS) A Dél-Magyarország újságíróinak állásfoglalása (1. rész) 1989. szeptember 7., csütörtök – Az utóbbi néhány hónap alatt mi, a Délmagyarország munkatársai kétszer is meglepetéssel tapasztaltuk, hogy a „szegedi tömegkommunikációs struktúra átalakítása” címén rólunk, ám nélkülünk igyekeztek meghatározó döntést hozni. Az MSZMP Csongrád megyei bizottságának „műhelyében” írásba foglalták és a szegedi városi pártbizottság korábbi álláspontja ellenére immár kétszer megtárgyalták a két helyi napilap, a Délmagyarország és a Csongrád Megyei Hírlap összevonásának koncepcióját. Lapunk sorsáról-jövőjéről ugyancsak határozott elképzelése van az Ellenzéki Kerekasztal szegedi tárgyalóköldöttségének; a megyei lapok jövőjéről ajánlást fogalmazott meg a Magyar Újságírók Országos Szövetségének elnöksége is.

Nekünk is van véleményünk. Röviddel a magyarországi szabad választások előtt – nézünk szerint – a valamennyi választót megillető nyilvánosság megteremtésével kellene foglalkozni, s nem a két helyi napilap irracionális összevonása révén az MSZMP kétes etikájú vagyonmentő akcióinak számát szaporítani. Ebben a megyében, ahol deklaráltan a párt reformszárnyához tartozók irányítják az MSZMP-t, s ahol két napilap működik, valóban kínálkozik a sajtóstruktúra átalakítása: a párt – szintén deklarált – önkorlátozása szellemében a 79 éves Dél-Magyarország, amely egész története során progresszív orgánum volt, az MSZMP lapjából Szeged egész lakosságának lapjává válhatna.

Mi, a szerkesztőség 19 munkatársa szükségesnek látjuk kinyilvánítani: a hagyományt is tisztelve progresszív, a város és a környék egész lakosságát szakmai igényességgel tájékoztató, gazdasági érdekeltségi alapon működtetett politikai napilapot kívánunk írni. Szakmai integritásunk azonos politikai integritásunkkal. Értelmezésünkben a progresszivitás az ország érdekét szem előtt tartó, demokráciára, szociális biztonságra törekvő, a baloldali liberalizmus értékeit követő politizálást jelent. A városi önállóság és öngazgatás híveiként nem kívánunk egy szervesen, életképtelen „sajtó-konglomerátumban”, összevont megyei-

városi MSZMP-organumban dolgozni, sőt kijelentjük: szakmai önállóságunkat gazdasági önállósággal is hangsúlyozni kívánjuk.

Az a meggyőződésünk, hogy a már elkezdődött választási küzdelemben a választók számára az információs esélyegyenlőséget így lehet elérni, ugyanerre lesz szükség a választások után kialakult új társadalmi modellben is.

a Délmagyarország 19 munkatársa

1989. szeptember 8.

(MTI OS) A HNF Csongrád megyei elnökségének állásfoglalása

1989. szeptember 8., péntek – A HNF Csongrád megyei elnöksége, csatlakozva az Október 23-a Bizottságot megalakító Bajcsy-Zsilinszky Endre Baráti Társaság és a vele együtt kezdeményező független politikai pártok, fórumok és szervezetek javaslatához, indítványozza az Országgyűlésnek, hogy október 23-a legyen nemzeti ünnep, pirosbetűs ünnepként, az 1956. október 23-án kezdődött forradalom és szabadságharc évfordulójaként.

Az elnökség indítványozza az illetékes Csongrád megyei és minisztériumi főhatóságok felé, hogy Csongrád megyében – ezen belül Szeged megyei jogú városban – eluralkodott és tarthatatlan állapotokat eredményező, a lakossági ellátást különösen hátrányosan érintő és rapszodikus az élelmiszer-, különösen pedig a húsellátásban hiányt eredményező bevásárló turizmust szüntessék meg akként, hogy az ne sértse a szomszédos államokkal megkötött vagy a lengyel két- vagy többoldalú államközi szerződéseket, azonban a hazai lakosságot sújtó kereskedelmi hátrányt szüntesse meg.

Az elnökség csatlakozik ahhoz a felhíváshoz, amely a második világháború befejezésének 50. évfordulójára, 1995. évre a magyar nemzetnek azt az óháját fejezi ki, hogy a nagyhatalmak erre az évfordulóra az általános katonai leszerelést hajtsák végre, és ekkorra a szovjet csapatokat hazánkból is vonják ki.

A HNF Csongrád megyei elnöksége indítványozza, hogy a hazánkban lévő és a munkahelyeken működő MSZMP és minden más párt haladéktalanul vonuljon ki a munkahelyekről, minthogy a pártoknak a munkahelyen lévő tevékenységével nem ért egyet.

A HNF Csongrád megyei elnöksége indítványozza a Munkásörség Országos Parancsnokságának, hogy hazánkban a munkásörség haladéktalanul számolja fel önmagát arra figyelemmel, hogy a lakosságnak sem a termelőmunkában való részvételéhez, sem a békés, nyugodt magánéletéhez a munkásörségre nincs szüksége.

A HNF Csongrád megyei elnöksége a második világháború magyarországi hadműveleteinek közelgő őszi évfordulója kapcsán akként kíván megemlékezni – a nemzeti lelkiismeret jegyében – a második világháborúban elesett katonák emléke előtt, hogy minden településen rendezett ünnepség alkalmával – bel- és külföldön a magyarság képviselőjében – a Hazafias Népfront tiszteleg az emlékművek előtt vagy annak hiányában a főbb és jelentős emberáldozatokat követelő hadműveleti színtereken (például a Don-kanyarban).

1989. szeptember 11.

(MTI) Városi MSZMP-vezetők tanácskozása

1989. szeptember 11., hétfő – Az MSZMP kongresszusára és a választásokra való felkészülés jegyében öt város – Debrecen, Győr, Miskolc, Pécs és Szeged – első számú MSZMP-vezetői és munkatársaik tanácskoztak hétfőn a szegedi pártszékházban. Az MSZMP eddigi gyakorlatából hiányoztak az ilyen jellegű találkozók, az új munkastílushoz azonban már hozzá kell

tartozniuk a horizontális vitáknak, eszmecseréknek is. A tanácskozáson elismeréssel szóltak a regionális biztonság erősítésére vonatkozó MSZMP-tervről, amelyet Nyers Rezső pénteken ismertetett. Úgy vélekedtek, hogy az 50 kilométeres biztonsági övezetre tett javaslat egyik bizonyítéka az MSZMP offenzív politikálásának. Egyetértettek a helyi önkormányzatok fejlesztésnek szükségességében is; e téren egyaránt nagy gondokkal küzd mind az öt város. Szóba került a tanácskozáson az is, hogy mikor célszerű a választásokat lebonyolítani. Létezhet pártpolitikai megfontolás és sokféle taktikai elem az időpont kitűzésében, de a nemzet érdeke az, hogy minél előbb és minél szélesebb konszenzussal jöjjön létre a többpártrendszerben működő kormányzat. Felvetődött az a kérdés: lehetséges-e olyan pártprogramot összeállítani, ami adaptálható a nagyvárosokra, s ami mögé a városokban a párttag-ság, sőt a lakosság szélesebb köre felzárkózik. Ez azért is fontos lenne, mert szükség van a vidéki Magyarország érdekeinek karakteresen megfelelő egyetértésre abban, hogy a korábbi centrális irányítással szemben hogyan hallathatná jobban hangját a vidék.

1989. szeptember 12.

XII. 1989. szeptember 12. (109)

K/3 12-14

1. Az MDF szegedi szervezete megalakulása évfordulóján 1989. szeptember 16-án 17.00 órai kezdettel jubileumi ülést tart. Helyszín: JATE bölcsészkar, auditórium maximum, Szeged, Egyetem u. 2.

2. Kiegészítő információ az 1989. 08. 30-án leadott 104/2. számú jelentéshez.

K/3 12-14

Szilágyi Sándor az SZDSZ vezetőségi tagja arról értesíti Jankó Attila szegedi SZDSZ aktivistát, hogy 1989. 10. 05-én 17.00 órai kezdettel az SZDSZ a FIDESZ-szel közösen országos tüntetést kezdeményez az MSZMP székházak előtt. Cél az esélyegyenlőség követelése.

Jelszavak:

vonuljon ki a párt a munkahelyekről,
számoljon el a vagyonával,
ne tekintse hitbizománynak a megyei lapokat,
oszlassák fel a munkásörséget.

Titkos!

XII. szeptember 12. (110)

HMB 12-14

A Kereszténydemokrata Néppárt szegedi szervezete 1989. szeptember 18-án 18.00 órától bemutatkozó és tagtoborzó rendezvényt szervez. Az összejövetel helye a HNF szegedi Vörösmarty utcai terme. Meghívott előadó: dr. Keresztes Sándor.

1989. szeptember 14.

(MTI OS) A Szegedi Ellenzéki Kerekasztal közleménye

1989. szeptember 14., csütörtök – A Szegedi Ellenzéki Kerekasztal felszólítja dr. Antalffy György országgyűlési képviselőt és dr. Benedek Tibor vezérgazdagat, Szeged Városi Tanács tagját, hogy mandátumáról, illetve tanácstagságáról mondjanak le. A Déli Napló 1989. június 16-i, az ezt követő dokumentumsorozat, továbbá az 1989. augusztus 25-i vezérgazdagat

nyilatkozat alapján bebizonyították alkalmatlanságukat országgyűlési képviselői, illetve tanácstagi mandátumukra. Amennyiben e felszólításnak nem tesznek eleget, úgy a szükséges – visszahívást kezdeményező – lépéseket a SZEK megteszi.

K/3 12-14

Máté-Tóth András szegedi teológus arról értesíti Molnár Imrét (Budapest [...]), hogy 1989. október 19-én Szegeden a felsővárosi templomban szentmisét szervez Jerzy Popieluszko atya emlékére, melyet Benyik György és egy lengyel pap celebrálnak magyarul, illetve lengyelül. A rendezvényt megelőzően magyar és lengyel nyelvű rölapokat kívánnak terjeszteni a városban – főként az úgynevezett „lengyel piac” közönsége körében – mely megemlékezést, imádságot tartalmazna, továbbá a szentmisét reklámozná.

Hasonló misék megtartását tervezik Budapesten, Debrecenben és Pécsen, de erről bővebb információt a forrás nem ad.

K/3 12-12

Az MSZDP szegedi szervezete 1989. szeptember 16-án 16.00 órai kezdettel a MÁV Művelődési Házban (Szeged, Rákóczi u. 1.) munkás nagygyűlést tart. Előadó: Király Zoltán.

LBE 12-12

1989. szeptember 14-én Hódmezővásárhely több pontján, közterületen az állampolgárok egy 15x20,5 cm-es nagyságú, nyomdai előállítású rölapot találtak kifüggesztve, mely a Szolidaritás Szakszervezeti Munkásszövetség „felhívását” tartalmazza.

Főbb pontok:

- az állami tulajdonnak nincs igazi tulajdonosa,
- a működésképtelen állami tulajdon monopóliumát fel kell számolni,
- meg kell teremteni az önkormányzati tulajdont,
- meg kell alakítani az üzemekben a munkástanácsokat,
- legyen a dolgozó is tulajdonos.

1989. szeptember 15.

(MTI OS) Az Egyházforum Közéleti Bizottság (Szeged) felhívása

1989. szeptember 15., péntek - A lelkiismereti és vallásszabadságról szóló törvénytervezet nyilvánosságra kerülése előtt felhívunk minden hívő és az emberi jogok iránti elkötelezettséggel rendelkező embert, emelje fel szavát azért, hogy e jogok hazánkban maradéktalanul megvalósulhassanak.

Követeljük közösen, hogy a vallásszabadságról szóló törvény valósítsa meg következetesen az állam és az egyház különválasztását.

Ezért a kormány már most mondjon le az Országos Vallásügyi Tanács létesítéséről, és helyezze hatályon kívül az erről szóló határozatát.

Szüntesse meg a Minisztertanács Hivatala Egyházpolitikai Titkárságát.

A törvény valósítsa meg következetesen a vallási közösségek autonómiáját.

Az állam mondjon le a nem hazai központú egyházak esetében is az egyházi vezető tisztségek betöltésébe való beleszólásáról.

A hívő emberek és az egyházak a feudális államegyházi örökség és az elmúlt negyven és kényszerhelyzetéből fakadóan vitaképességüket nagymértékben elvesztették. Ezért követeljük,

hogy a lelkiismereti és vallásszabadságról szóló törvény megalkotásával ne a jelenlegi, pártcélok eszközévé tett Országgyűlést bízzák meg és várják meg az új alkotmányt.

Közös felelősségünk, hogy a jogrend garanciái, elvei, szellemisége meghonosodjanak. Mindannyiunk érdeke, hogy szakítsunk azzal a hagyománnyal, melyben az állam és az egyház vezetői Isten népe feje felett intézkednek. Így válhatnak a hívők nagykorúvá, és így találhatják meg helyüket egy szabad társadalom szolgálatában.

1989. szeptember 19.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. szeptember 19. (112)

TA 12-14

Varsa Zoltán, a Déli Napló főmunkatársa arról tájékoztatta Várkonyi Balázs főszerkesztőt, hogy az MSZMP Békés megyei bizottságáról kiszivárgott információk szerint Szeghalmon, Orosházán, Szarvason és Békéscsabán szélsőbaloldali személyekből olyan csoportok alakulnak, „akik fegyverrel is hajlandók megvédeni a 40 év eredményeit”. Varsa erről cikket kíván megjelentetni a Déli Naplóban.

1989. szeptember 20.

Szigorúan titkos!

XII. 1989. szeptember 20. (113)

TA 12-14

Vass Csaba a HNF O[rszágos] T[anácsa] Társadalompolitikai Osztályának vezetője az MSZMP budapesti reformkörének aktivistája, arról tájékoztatta Géczi Józsefet, az MSZMP szegedi reformkörének egyik vezetőjét, hogy az MSZMP kongresszusán az Új Márciusi Front, a Demokratikus Magyarorszáért Mozgalom, a Baloldali Alternatíva Egyesülés és a Reformkörök koalíciót fognak alkotni. A felsorolt csoportokhoz tartozó küldöttek a Reformkörök programját fogják támogatni.

TE 12-14

1989. 09. 19-én a szegedi Ellenzéki Kerekasztal megbeszélésen elhatározták, hogy 10.23-án Szegeden a Bartók Béla Művelődési Házban irodalmi műsorral egybekötött nagygyűlést tartanak, melynek levezető elnöke dr. Kertész Dezső „F” dossziés személy lenne.

5. K/3 12-14

Az Erdélyi Szövetség szentesi szervezete a Déli Napló című újságban felhívást kíván közzétenni Tökés László temesvári lelkész Nobel békedíjra történő felterjesztése érdekében.

8.AK14-14

Az információt szolgáltató személy a 37. héten Aradon beszélgetést folytatott egy katonatiszttal, aki arról tájékoztatta, hogy az aradi várban állomásozó katonai alakulatot kitelepítették a magyar határhoz, ahol védelmi rendszert kell kiépíteniük a menekültáradat megállítására céljából. A román szervek az államhatártól 12 km-re katonákból álló ellenőrző pontokat állítottak fel. Az RSZK-ban mind feszültebb a helyzet, a kapcsolat véleménye szerint egy éven belül az országban jelentős változások fognak bekövetkezni.

1989. szeptember 22.

K/3 12-14

Az MDF Csongrád megyei csoportjainak képviselői 1989. 09. 28-án 17.00 órai kezdettel Kisteleken, a kultúrházban egyeztető tanácskozást tartanak.

1989. szeptember 24.

(MTI) Egyházi könyvesbolt nyílt Szegeden

1989. szeptember 24., vasárnap – Egyházi könyvesbolt nyílt vasárnap Szegeden. A Szent Gellért nevét viselő boltot Gyulay Endre szeged-csanádi megyéspüspök szentelte fel. Mint mondom, a magyarság, a katolikus közvélemény, a hitben való elmélyülés szolgálata a feladata. A szépség, az emberség, a megtisztulás igényét kell táplálnia és hozzá kell járulnia a magyar nemzet felemelkedéséhez. A boltban művészi értékű és népies jellegű kegytárgyakat is árúsítanak. Önálló kiadványai is lesznek. Az első Szent Ritáról szól, ezt követi – decemberben – az egyházi vicceket csokorba szedő kötet, s a gyermekek részére is készülőben van már egy kifestő Biblia.

1989. szeptember 26.

XII. 1989. szeptember 26. (115)

1. ASZA 12-14

K. Z. román állampolgár ([...]), aki érvényes úti okmányokkal 1989. szeptember 15-én lépett Magyarországra, szeptember 22-én a szegedi rendőrkapitányságon bejelentette, hogy nem kíván Romániába visszatérni. Meghallgatása során a következőket mondta el: 1989. június 18-án útlevéllel beutazott hozzánk. Június 19-én hazafelé menet a román VÁM-osok elvették tőle az általa vásárolt Rádió-TV újságot, a Magyarország és a HVG című folyóiratokat. Június 20-án berendelték a pécskai milíciára, ahol Voitila Stefan nevű Securitate tiszt felajánlotta neki, hogy az újságok miatt nem vonják be az útlevelét, amennyiben vállalja az együttműködést. Ezt követően K.Z.-t „Croma” fedőnéven beszervezte. K.Z. feladatul kapta, hogy magyarországi utazásai során mérje fel a belső állapotokat, az emberek hangulatát. Gyűjtsön információt azokról a személyekről, akik a romániai helyzetről tájékoztatják a magyar hírközlő szervezetet.

2. LBE 12-12 TA 12-12

A FIDESZ szegedi regionális szervezete 1989. szeptember 29-én 13.00 órától 19.00 óráig politikai demonstrációt tart a helyi Komócsin Zoltán téren, a munkásőrség parancsnoksága előtt. A demonstráció alkalmával politikai beszéd nem hangzik el, viszont több alkalommal a szervezők fel kívánják olvasni a FIDESZ munkásőrséggel kapcsolatos állásfoglalását.

3. TA 12-14

A Szegedi Ellenzéki Kerekasztal megegyezett abban, hogy október 6-át közösen ünneplik meg. Ez alkalommal – a '48-as vértanúk mellett – megemlékezést terveznek Kovács [helyesen: Kováts] Józsefről is, aki az '56-os események kapcsán vesztette életét. Elképzelésük szerint az Aradi vértanúk terén felállított kopjafánál lenne a koszorúzás.

4. ATA 12-12

TE 12-12

A Szegedi Nyomda kezdeményezésére új helyi napilap indítását tervezik. A szerkesztőbizottság a tervek szerint Király Zoltán országgyűlési képviselőből, Gyulay Endre szegedcsanádi püspökből, Szerencsés Györgyből a helyi MSZDP vezetőjéből, Simor Ferencből a Kereszténydemokrata Néppárt ideiglenes helyi elnökéből, illetve megbízottaikból állna össze. A lap profilját is ők alakítanák ki. Az újságírók névsorára Kispál Antal a szegedi Hírlapkiadó Vállalat igazgatója tesz javaslatot. Az elképzelések szerint kezdetben 20 ezer példánnyal indulnának, majd ezt felfuttatnák 50 ezerre. Az esetlegesen jelentkező devizás papíralapanyag-hiány áthidalására a nyugati szociáldemokrata pártoktól, illetve egyházi szervezetektől várnak természetbeni támogatást. Az újságnak egyelőre még nincs kialakult címe, bár az első próbaszám már elkészült.

1989. szeptember 28.

Titkos!

XII. 1989. szeptember 28. (116)

1. K/3 12-14

Novák Zsófia (1025 Budapest L.) FIDESZ aktivista arról értesíti Ökrös Tamás szegedi FIDESZ vezetőt, hogy 1989 októberében a FIDESZ 30 ezer példányban „Revolúció” címmel kéthetente megjelenő új folyóiratot ad ki, mely a FIDESZ-Press helyébe lépne. Az újság politikai, gazdasági, környezetvédelmi és kulturális rovatokból állna.

2. K/3 12-14

Az SZDSZ szegedi aktivistái 1989. szeptember 28-tól minden héten csütörtökön 17.00 órai kezdettel Szegeden a Dózsa György u. 2. szám alatt a választási kampány aktuális kérdéseiről rendszeresen megbeszélést tartanak.

1989. szeptember 29.

(MTI OS) A HNF Csongrád Megyei Bizottságának nyílt levele a képviselőkhez

1989. szeptember 29., péntek – Tisztelt Országgyűlési Képviselő!

A Csongrád megyében működő községi és városi népfrontbizottságok jelzése szerint a lakosság jelentős része kifogásolja, hogy véleményük kikérése nélkül – a jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvény 33. paragrafusát is figyelmen kívül hagyva – kerül a kormány be-terjesztésében olyan törvénytervezet az Országgyűlés elé, mint például az országgyűlési képviselők választásáról szóló.

A békés átmenetet szolgáló felgyorsult törvényalkotási időszakban feltehetően nem lesz lehetőségük az illetékeseknek arra, hogy a lakosság széles körét érintő törvényjavaslatokat a kötelező társadalmi vitákon véleményezzék.

Az országgyűlési képviselők választását tartalmazó törvénytervezetről – megfelelő tájékoztatás hiányában – keveset tudnak az állampolgárok. Az viszont közismert, hogy a tervezett 374 képviselői mandátum 60 százaléka pártok területi és országos listáin, 40 százaléka egyéni választókerületekben lesz megszerezhető.

A megismert lakossági vélemények alapján javasoljuk a tervezett arányok megváltoztatását oly módon, hogy a képviselői mandátumok kétharmada egyéni választókerületekben,

egyharmada a pártok területi és országos listáin legyen megszerezhető, ugyanis az általunk javasolt arányok jobban tükröznék a népakaratot és a politikai erőviszonyokat.

Kérjük Önt, hogy az Országgyűlésre beterjesztendő, az országgyűlési képviselők választásáról szóló törvénytervezetnél vegye figyelembe a lakossági véleményekre alapozott módosító javaslatunkat.

Szeged, 1989. szeptember 27.

Tisztelettel: dr. Ábrahám László HNF megyei elnök
dr. Ósz Károly HNF megyei titkár

1989. október 5.

(MTI OS) Szegedi kutatócsoport felhívása

1989. október 5., csütörtök – Egészségünket védő, gyógyító és bizonyos gyakori betegségeket megelőző, környezetet kímélő természetes gyógyhatású anyagokban, vitaminokban, valamint az emberi szervezet normális működéséhez nélkülözhetetlen anyagokban gazdag gyógyszerek, gyógyhatású anyagok és olcsó élelmiszerkészítmények előállítását biztosító, olyan gyártási technológiát dolgoztak ki a szegedi Szent-Györgyi Albert Orvostudományi Egyetem intézeteinek feltalálói, melynek során a környezetet veszélyeztető gyógyszeripari, konzervipari, tejipari, húsipari hulladékok is értékes termékekkel alakíthatók. A klinikai, hatástani, allergiai és kémiai vizsgálatok kedvező eredményekkel zárultak és a termékek elindíthatók lennének a gyógyszerpiacon vagy élelmiszerek formájában.

A kutatócsoport ezúton kéri a különböző vállalatok, szövetkezetek vagy külföldi tőkét befektetők és a magánemberek anyagi vagy egyéb támogatását, hogy az előállítható és védett termékek Magyarország számára hozhassanak hasznot a hazai és a nemzetközi piacon is.

A pénzületi segítségen felül a további kutatáshoz is kérik a feltalálók a segítséget olyan eszközök és műszerek átadásával, amelyek a cégeknek feleslegesek, de még használhatók.

Az anyagi támogatásokat az MNB 289-980008 számon a 33108-5 hivatkozási számon lehet megtenni. Minden egyéb kérdéssel, felajánlással, javaslattal a feltaláló csoport megbízottjaihoz, dr. Tóthnéhoz és Tóth V. Katalinhoz fordulhatnak levélben 6701 Szeged, Pf. 121 címen és telefonon a 62 20-657-es számon.

Titkos! XII. 1989. október 05. (117)

1. K/3 12-12

Bisztrai György (1163 Budapest, [...]) az Elpidia Keresztény Bázisközösség nevében tiltakozik Gyulay Endre szeged-csanádi megyés püspöknél amiatt, hogy az egyházak képviselői a Fegyveres Erők Napjára meghívást kaptak a HM-től a Hadtörténeti Múzeumba a nemzet függetlenségéért végzett tevékenység közös megünneplésére. Kijelentette: „Tiltakozunk a trón és az oltár újabb szövetsége, az új konstantini fordulat ellen”.

2. K/3 12-12

Az MDF Csongrád megyei szervezete 1989. október 7-én 16.00 órától a Bartók Béla Művelődési Házban összejevetelt tart, melynek egyik napirendje a jövő évi országgyűlési választásokra képviselőjelöltek állítása.

Titkos!

XII. 1989. október 06. (118)

LBE 12-12

A szegedi Ellenzéki Kerekasztal szervezetei 1989. október 23-án 19.00 órától 21 óráig ünnepi megemlékezést, politikai nagygyűlést szerveznek Szegeden, az Aradi vértanúk terén. A rendezvényen dr. Raffay Ernő és dr. Kertész Dezső mondanak beszédet. A rendezvényen résztvevők várható létszáma 10000 fő. A rend fenntartására 100 fős rendezőgárdát a rendező társadalmi szervezetek biztosítanak. A rendezvény szervezői EK képviselője: Ökrös Tamás Szeged [...] szám alatti lakos.

Titkos!

XII. 1989. október 06. (119)

Kiegészítő információ az 1989. október 6-án 118-as sorszámmal leadott jelentéshez:

ER 12-12

1989. október 6-án Szabó Béla szegedi MDF aktivista megkereste az MN 9145 számú alakulat parancsnokát, és kérte, hogy 1989. október 23-án az Aradi vértanúk terére szervezett rendezvényen a Nagy Imre és társai emlékére állított kopjafához biztosítson díszőrséget. A parancsnok Sz. B. kérését diplomatikusan visszautasította azzal, hogy ehhez központi állásfoglalásra van szükség.

1989. október 9.

(MTI) Hetilap lett a Szegedi Egyetem

1989. október 9., hétfő – Új, színes nyomású lapfejjel, tartalmában is gazdagodva jelent meg hétfőn Szeged felsőoktatási intézményeinek lapja, a Szegedi Egyetem. Az újság eddig kéthetente tájékoztatta olvasóit az őket érintő-érdeklő eseményekről, ugyanakkor országszerte ismertté vált, főként az utóbbi néhány évben közölt társadalompolitikai cikkeivel.

Az elmúlt tanév végére pénzihiány miatt kétségessé vált a 27 éves hagyománnyal rendelkező, progresszív szellemiségű újság megjelenése.

Megmentéséért a Szegedi József Attila Tudományegyetem, mint lapgazda és a fiatal munkatársak összefogtak; önálló bevételhez szeretnének jutni hirdetésekkel, egyéb vállalkozásokkal. Fiatal irodalmárok támogatására alapítványt is létrehoznak. A Szegedi Egyetem ezentúl hetente jelenik meg, mint a dél-alföldi régió első hetilapja. Fő területe továbbra is a társadalom- és művelődéspolitikai. Hasábjain írásaikkal egyaránt helyet kapnak pályakezdő írók, költők, esztéták és kritikusok.

A most megjelent első szám szerzői között szerepel Kukorelly Endre, Perbiró József és Szőcs Géza. Egy összeállítás pedig a szegedi sajtóstruktúra jelenéről és jövőjéről szól.

1989. október 10.

Titkos!

XII. 1989. október 10. (120)

ASZA 12-14

1989. október 23-án 19.00 órai kezdettel Szegeden az ifjúsági házban a „Közéleti tereferé” című előadássorozat keretében Dlusztus Imre újságíró K. Z. szegedi lakossal „levelek az elnyomatásból” témakörben beszélgetést folytat, melynek során K. Z. a hozzá érkezett panaszos levelekkel kapcsolatos véleményét fejti ki.

1989. október 12.

(MTI) Szegedi vita a választási törvény tervezetéről. München, 1989. október 12. SZER, A mai nap esti kiadása – Nyilvános vitát tartottak Szegeden a készülő választási törvényről. Várkonyi Balázs tudósít:

- Nyilvános vitát hirdetett a készülő választási törvényről tegnap estére Szeged egyik országgyűlési képviselője, Rózsa Edit. A meghívott előadók egyike, Tóth Zoltán belügyminisztériumi osztályvezető az előző, 1988-as tervezet látványos bukásának ismertetése után kijelentette: a legújabb változat hosszú alku során kialakult kényes egyensúlyát meg kell őrizni. Lényegesebb módosítása tehát már nem lehetséges.

A tervezet magyarázata során részletesen szólt a politikai kalandorok kiszűrését szolgáló jelölési rendszerről, és a négy százalékos alsó határértékről, amelynek szükségességét azzal indokolta, hogy több közvéleménykutatáson is öt százalék körüli eredményt értek el még nem is létező pártok.

Kaskó István, aki a Szociáldemokrata Párt tárgyaló küldöttségének a tagja volt, részletesen megindokolta pártja fenntartásait. Az új parlament megválasztása előtti elnökválasztás nem tekinthető szabad választásnak, hiszen akkor még minden bizonnyal létezni fog az MSZP-re átkeresztelt párt uralma a tömegtájékoztatás fölött. Így a kormánypárt jelöltje hatalmas előnnyel indulhat.

Titkos!

XII. 1989. októbert 12. (121)

LBE 12-12

1989. október 12-én Szeged több pontján a postaládákba egy 21x15 cm-es nagyságú röpcédula volt bedobva, melynek írógéppel írt szövege: „Rohadt disznók, adjátok vissza a fegyverünket és gyertek dolgozni! Ne a nyugattól várjátok a segítséget, mert 23-án beledöglőtök!”

1989. október 13.

Titkos!

XII. 1989. október 13. (122)

K/3 12-14

Dávid József, a Független Szakszervezetek Demokratikus Ligájának aktivistája (Budapest 114. Pf. 526. 1538) arról értesíti Török Józsefet, a Szegedi Művelődési Módszertani Központ munkatársát, hogy megalakult a jogvédő-jószolgálati bizottság, melynek célja a dolgozói kollektívák független érdekvédelme.

(MTI OS) Felhívás a Magyar Szocialista Párt szerveződő tagságához

1989. október 13., péntek – Megalakult a Magyar Szocialista Párt Szeged-felsővárosi közéleti alapszervezete. Elfogadjuk az MSZP I. kongresszusának dokumentumait, és figyelve a politikai élet sokszor etikátlan átrendeződését, arra szólítjuk fel az MSZP most szerveződő alapszervezeteit, hogy ne fogadjanak be olyan személyeket, akik az elmúlt évtizedekben visszaéltek MSZMP tagságukkal, vezetői beosztásukkal, párttagságukat egyéni haszon-szerzésre használták fel.

E felhívás közzétételét azért tartjuk fontosnak, mert megítélésünk szerint a kongresszus oly nagy kaput nyitott, amely lehetővé teszi, hogy azok is helyet követeljenek maguknak, akik hozzájárultak a szocialista eszmék lejáratásához.

MSZP Szeged-felsővárosi közéleti alapszervezete

1989. október 18.

Titkos! XII. 1989. október 18. (123)

1. ASZA 12-12

Ökrös Tamás szervezésében a FIDESZ szegedi csoportja 1989. október 23-án 11.00 órai kezdettel a helyi Dugonics téren politikai nagygyűlést tart, melyen Rác Sándor mond beszédet. A rendezvényen 5000 fő megjelenésére számítanak.

2. TE 12-14

Az MDF 1989. október 23-án 17.00 órai kezdettel Kisteleken „forradalmi” megemlékezést tart, melyet Mucsi Mihály MDF aktivista szervez.

3. TA 12-14

Kertész Flóra – Nagy-Britannia budapesti nagykövetségének munkatársa – arra kérte Jankó Attilát, az SZDSZ szegedi vezetőségének a tagját, hogy 1989. október 26-ra szervezzen egy vacsorát Szegeden. Az összegyűvetlen a szegedi ellenzék részéről (MDF, SZDSZ, FIDESZ, MSZDP) 4-5 fő megjelenését kérte, akik beszélgetést folytathatnak a követségi első titkárral és a Londonból érkező két magyar referenssel. A találkozót az „Alabárdos” étteremben kívánják megtartani.

4. K/3 12-14

Névtelen feladó felelősségre vonja Csákány Bélát, a JATE rektorát. „Elvtárs mi az? Jó pontokat akarsz szerezni az ellenzéknél?” A levélben a továbbiakban kifogásolja, hogy a címzett fasiszta és reakciós tanárok rehabilitálását kezdeményezte. Figyelmezteti, hogy ne lavírozzon, csatlakozzon a kétfrontos harchoz, amit az ellenzék és a reformerek ellen kell folytatni. Felszólítja, hogy csatlakozzon a marxista platformhoz, a münichesekhez vagy a Kádár János Társasághoz, mivel a hőzöngésnek hamar vége szakad, a csahos kutyákat elhallgattatják, és az keserves lesz, legjobban az árulóknak kell félni.

5. TE 12-14

Az MDF dél-alföldi regionális szervezetének vezetősége nem kívánja támogatni Rác Sándor köztársasági elnöki jelölését, mivel nem tartják alkalmasnak a feladatra. Szükség esetén megpróbálják lebeszélni, sőt kampányt is indítának ellene. Szerintük Für Lajos mögé kell az ellenzéknek felsorakoznia.

1989. október 19.

Titkos!

XII. 1989. október 19. (124)

1. K/3 ASZA 12-12

A kisgazdapárt szentesi szervezete kezdeményezésére 1989. október 22-én 16.00 órai kezdettel a helyi Kossuth téri református templomban az „56-os” események résztvevőinek emlékére ökumenikus istentiszteletet tartanak, majd 16.30 órai kezdettel a templom mellett kopjafát állítanak, amit megkoszorúznak. A rendezvény szervezője Imre Károly, a párt szentesi titkára.

2. ASZA 12-12

1989. október 23-án 16.30 óra és 17.30 között az MDF hódmezővásárhelyi csoportja a helyi Kossuth téren az '56-os eseményre emlékezve nagygyűlést tart. Szervező: dr. Kovács Endre Béla MDF aktivista.

3. ASZA 12-14

Szegeden Ágoston József, a Szakszervezetek Megyei Tanácsának nyugalmazott titkára kezdeményezésére szervezés alatt áll a kommunista párt helyi sejtje. Eddig 15–20 fő jelentkezett. Első összejövetelükön, mely az MSZP kongresszusa után egy-két nappal volt, megegyeztek, hogy a birtokukban lévő vadászfegyvereket – amellyel szinte valamennyien rendelkeznek – semmiképpen nem adják ki a kezükből.

5. BS 12-12

A Szeged-óthalmi szovjet alakulat illetékeseitől 1989. október 3-án írásban kapott információ szerint 1989 szeptember végén Szegeden, a Nagyalföldi Kőolaj- és Feldolgozó Vállalat klubjában egyik hálózati személyüket két magyar állampolgár arra kérte, hogy adjon pénzt el nekik kézigránátot, valamint pisztolyt vagy géppisztolyt hozzávaló lőszerrel. Az elsődleges intézkedésünk eredményeképp megállapítottuk, hogy az egyik személy B. L. [...] Szeged [...] szám alatti lakos, a másik pedig valószínűleg L. Cs. L. [...] Szeged [...] szám alatti lakos.

Intézkedés: a hírforrás védelmét is figyelembe véve a két érintett személy szoros ellenőrzését megszerveztük. Ennek eredményének függvényében döntünk a további intézkedésekről.

6. Kiegészítő információ az október 6-án 118-as sorszámmal leadott jelentéshez.

K/3 12-12

Az MDF szegedi szervezete felhívással fordult három szegedi általános iskola igazgatójához, hogy október 23-án vegyenek részt a tanulókkal együtt az Aradi vértanúk terén 19.30 órakor kezdődő szervezett megemlékezésen, továbbá történelemórán a későbbiekben egy alkalommal látogassák meg az emlékhelyet és helyezzenek el ott virágot.

7. ASZA 12-12

Az MDF makói szervezete 1989. október 23-án 16.00 és 18.00 között a helyi Kálvin utca és Bartók Béla tér sarkán lévő városi zászlórúdnál megemlékezést tart, melyen 1000 fő részvételre számítanak. Az MDF 10 fős rendezőgárdát biztosít.

1989. október 20.

Titkos!

XII. 1989. október 20. (125)

1. TA 12-14

Jankó Attila és Kis-Dózsa András szegedi SZDSZ aktivisták szabadelvű klubbot kívánnak alakítani.

2. HMT, ASZA 12-12

Az MDF szegedi csoportja 1989. október 22-én 18.00 órai kezdettel a helyi Bartók Béla Művelődési Házban '56-os megemlékezést tart.

3. ASZA 12-14

B. I. ([...] Arad, biztosítási csoportvezető) ideiglenes tartózkodási engedélyt kérő román állampolgár 1989. október 19-én meghallgatása során elmondta, hogy tudomása szerint Oprea, Tulea, valamint Fluieras Lucian nevű Securitate tisztek járnak át Magyarországra. A Romániából személygépkocsival átjövő személyeknek minden esetben ún. „kék kártyát”, gépjármű biztosítást igazoló lapot állít ki az Adas Biztosító. Ezen a személyi adatok szerepeltetése mellett a foglalkozás is fel van tüntetve, az ügyintézés pedig 2–3 napig tart. A Securitate tisztek esetében a kártyát valós személyi adatokkal azonnal kitöltik, foglalkozásként viszont mindig valami mást, egyszerű tevékenységre utalót írnak be.

1989. október 22.

(MTI) MSZP politikai fesztivál. München, 1989. október 21. SZER, Magyar híradó
– Az MDF Budapesten nagy érdeklődés mellett folytatja munkáját az elnökválasztás az 1990-es választások jegyében. Szegeden az MSZP, a Magyar Szocialista Párt politikai fesztiválja jóformán közönybe fulladt. Mármint helyszíni tudósítónk Várkonyi Balázs elmondja, a várt, de aztán mégiscsak távolmaradt nagyközönség számára gondoskodtak mindenről, ami szem-száj[na]k] és fülnek ingere.

– A szegedi sportsarnokból jelentkezem, ahol egésznapos politikai fesztivál zajlott. A Magyar Szocialista Párt elnökségi tagjai twist-muzsikára vonulnak be a terembe. Nincs díszemelvény, legfeljebb szónoki pulpitus. Humorista köszönti a párt elnökét, Nyers Rezsőt. Íme egy könnyedre vett politikai fesztivál kissé szegényes kellékei. Nyugati politikai heppening, kelet-európai módra, hiszen közönség alig, ünnepi jó kedv sehol, rendező, agitátor, no és biztonsági ember viszont jócskán. Szeged nagy népi ünnep színhelye lett volna, ha megmozdul a városlakók serege és tömeges jelenlétével hitet tesz az MSZP mellett. Mint ezt a fesztivál sok-sok beharangozója sugallta. Nos hiába volt a sör, virsli, a bazárosok serege. Hiába az egész napos show, a közönség távolmaradásával tüntetett. A délelőtti konzultáció az MSZP elnökségi tagjaival érdektelenség miatt elmaradt. Írd és mondd, nyolc ember jött el a hívó szóra. A fő attrakció, a politikai nagygyűlés is tán 350 embert ha vonzott egy 180 ezres városból. Az első szónok, Vastagh Pál vidéki titkár hüen magához szinte semmit sem mondott. Nyers Rezső, a párt elnöke a kongresszuson hallott téziseket melegítette. Pozsgay Imre, akinek köztársasági elnökjelöltségi kampányát volt hívatott bevezetni a mai fesztivál, egy éves összegyűjtött beszédének rezüméit adta, igaz azt elégánsan tette. A nagygyűlés diszkrét tapssal véget ért.

Hogy hányan írták alá egész nap a Pozsgay Imrét támogató íveket, nem tudtam meg. Ez a szám pártérdekből titkos. Nos, a nagygyűlés közönsége még itt az újszegedi liget szomszédságában falatozik, ünnepi vígság nélkül, egykedvűen. Megveszik az utolsó játékpuskát a gyerekeknek, a füttyülő madarat is. A politikai fesztivál körítése, a vursli-jelleg szép lassan a lényegre telepszik. A fesztiválon volt zsákbamacska is. Az árus ekként kínálta: itt ma mindenki nyer. A politikai fesztivál végén marad a kérdés, itt ma ki nyert?

1989. október 23.

(MTI) A Szakszervezetek Csongrád Megyei Tanácsa elnökségének állásfoglalása
1989. október 23., hétfő – A Szakszervezetek Csongrád Megyei Tanácsa elnöksége szb-titkárokkal tartott együttes tanácskozáson a következő állásfoglalást hozta.

A szakszervezeti tagok életkörülményei gyorsan romlanak, mivel a napi fogyasztási cikkek árai folyamatosan emelkednek – januártól korlátok nélkül –, ezért 1990. január 1-től inflációt követő rendszeres béremelésre van szükség.

Emellett olyan bérreformot követelünk, amely fokozatosan megszünteti a vidéki bérek elmaradottságát, és amelynek alapelve, hogy a napi 8 órai munkából származó minimális bér biztosítsa a családok megélhetését, a gyermekek felnevelését és tartalékképzést is.

Olyan adórendszert kell kialakítani, amely csökkenti a bérből és fizetésből élők adóterheit, és nem bünteti a többletteljesítményt.

Tiltakozunk az ellen, hogy a kormány és az Országos Társadalombiztosítási Főigazgatóság a biztosítottak egyetértése nélkül döntsön a társadalombiztosítás többletbevételeinek felhasználásáról.

Igényeljük, hogy a biztosítottak és a gazdálkodó szervek képviselőiből álló önkormányzati testület minél előbb alakuljon meg, és addig is a társadalombiztosítási alap pénzeszközeinek felhasználásáról az Országos Társadalombiztosítási Tanács döntsön.

Követeljük, hogy a többletbevétel elsősorban az ellátások (nyugdíj, családi pótlék) emelésére, értékmegőrzésére, a tartalékalap növelésére és a saját vagyon gazdaságos gyarapítására fordítsák.

Egyre erőteljesebben fogalmazódik meg az az igény, hogy a szakszervezet elsősorban saját tagjait védje. A tagsági viszony legyen védjegy mind a munkavállalás, mind az esetleges leépítés során. Ki kell mondani és érvényt kell szerezni annak, hogy: az egyéni érdekvédelem tagsági viszonyhoz kötődik.

Szeged, 1989. október 19.

Szakszervezetek Csongrád Megyei Tanácsa elnöksége

1989. október 24.

(MTI) Kórházi pártirodából kápolna

1989. október 25., szerda – A szegedi II. kórház udvari épületében egy közel 30 négyzetméteres helyiség ajtajáról levették a pártiroda feliratot. Helyére új táblát tettek, amelyen a következő olvasható: Szent Kereszt Kápolna. Az előzmények májusra nyúlnak vissza, amikor az MSZMP felajánlotta a kórház vezetésének a pártiroda helyiségét más hasznosításra. Miután a betegek körében nagy az igény a lelki vigaszra, s plébános is jár be hozzájuk, megszületett a döntés: alakítsanak ki kápolnát.

A költségekhez az egészségügyi dolgozók adományokkal járultak hozzá. Az oltárt – Varga Mátyás Kossuth-díjas diszlettervező tervei alapján –, valamint a többi berendezést társadalmi munkában készítették.

Az avató misét Gyulay Endre Szeged-csanádi megyéspüspök tartja november elején.

Titkos!

XII. 1989. október 25. (126)

ASZA 14-14

N. Z. ideiglenes tartózkodási engedéllyel Szegeden élő román állampolgár 1989. október 24-i meghallgatása során elmondta, hogy információi szerint 1989 tavaszán Romániában megalkult az „Avram Ianku Gyermekei” nevet viselő szervezet, mely valószínűleg Nicolae Ceaușescu tudtával jött létre, elnöke Manea Mănescu. Tevékenysége egyértelműen a Romániában élő különböző nemzetiségek – főként a magyarok – ellen irányul. Összejöveteleiken az erdélyi magyarság, valamint Magyarország jelenlegi politikája ellen izgatnak.

A tagok többsége 20-35 év körüli fiatal, akik jelképes havi 1 lei tagdíjat fizetnek. A vasgárdista öltözethez hasonló egyenruhát viselő tagok a nemzetiségi megfélemlítésére különböző akciókat szerveznek. Nevezett szemtanúja volt, amikor az aradi piacon egyik éjjel vandál módon szétverték a vásárolók áruit, illetve az azt védelmező személyeket.

1989. október 30.

Titkos!

XII. 1989. október 30. (127)

ASZA 12-14

A Securitate a szabadságvesztésüket töltő elítéltek közül egyeseket Magyarországra telepít. Az útbaindítás előtt az érintett személyeket Menyházára viszik, ott kettő héten keresztül képzésben részesítik őket. A kopaszra nyírt ügynököket eligazítják, hogy Magyarországon meghallgatásukkor azt mondják, tiltott határátlépésért voltak börtönben.

1989. november 3.

(MTI) Magyar vonatkozású hírek. München, 1989. november 3. SZER, A mai nap – Szegeden felmentették a városi tanács elnökét. Csonka István lakásmanipulációival és egyéb – jogilag nem, de morálisan kifogásolható – ügyeivel kapcsolatban az utóbbi időben több újságcikk is foglalkozott. Szeged Városi Tanácsa most elfogadta a bizottság felmentési javaslatát.

1989. november 7.

(MTI) Vita a Szegedi Nemzeti Színház és vezetése körül

1989. november 7., kedd – Ruszt robbant? címmel adott közre szombaton a Szegeden megjelenő Délmagyarország című lap egy terjedelmes interjút. Ebben Ruszt József, a Szegedi Nemzeti Színház jelenleg „munkakönyv nélküli” művészeti tanácsadója kijelentette: igazgató akar lenni a szegedi színházban. Erre egyrészt képesnek érzi magát, másrészt pedig az a véleménye, hogy ha a jelenlegi vezetők a helyükön maradnak, a színház „perceken belül összeomlik”. Ruszt szerint ugyanis e vezetők alkalmatlanok a feladatuk ellátására. Véleménye szerint a városi öngazgatás szellemében és egyben érdekében meg kellene teremteni annak személyi feltételeit, hogy Szeged végre valóban az lehessen, aminek eddig is érezte, nevezte magát: az ország egyik legnyobbb progresszív szellemi-művészeti központja. Az interjúban szólt arról is, hogy sok támogatója van a színházban. Közéjük sorolta Gregor Józsefet, az operatársulat vezetőjét is.

A Délmagyarország keddi számában a Szegedi Szimfónikus Zenekar művészeti bizottsága elhatározta magát Ruszt József elképzeléseitől és gondolataitól, sőt úgy nyilatkozott: nem lenne szerencsés megoldás, ha valamelyik művészeti tagozat vezetője kerülne az egész színház élére.

A lap ugyanezen számában Gregor József hozzászólt a gyorsan botránnyá dagadt kérdéshez. Kijelentette: meglepetéssel értesült az interjúból arról, hogy a színház összeomlóban van. A sikeres előadások után ő éppen az ellenkezőjét gondolta. Nem tartja etikusnak, hogy Ruszt véleményét először az újságban közölte a nyilvánossággal, s nem házon belül tártá fel. Mindezek után Gregor ugyancsak elhatározta magát a Ruszt-interjú tartalmától.

Mit szól mindehhez Nagy László, a színház igazgatója? Az MTI munkatársának e kérdésére válaszolva ő úgy nyilatkozott, nem kíván belebonyolódni e sajtóvitába, még egyes részleteibe sem, mindaddig, amíg az ügyet társulati ülésen meg nem vitatják. Annyit azonban hozzátett: meggyőződése szerint nem olyan idöket élünk, amikor valaki a közösség feje fölött egyszemélyben ítélkezhet és dönthet. Úgy gondolom – mondta – a jövő hiteles emberét sem ilyen szándékok jellemzik.

1989. november 8.

(MTI) Rendkívüli társulati ülés a szegedi színházban

1989. november 8., szerda – A munkahelyi szakszervezeti bizottság kérésére szerdára rendkívüli társulati ülést hívott össze a Szegedi Nemzeti Színházban Nagy László igazgató. Szombaton ugyanis a Délmagyarország című helyi napilapban megjelent egy interjú, amelyben Ruszt József megbízott művészeti vezető kijelentette, hogy a színház jelenlegi vezetése alkalmatlan feladata ellátására, s ha tovább dolgoznak pozíciójukban, a színház „perceken belül összeomlik”. Ruszt József viszont biztos alkalmasságában, ezért igazgató akar lenni. Részletesen kifejtette továbbá, hogy a város kulturális életében is nagy elmaradások, hiányosságok vannak. Létre kell hozni tehát egy kuratóriumot, hogy Szeged végre valóban progresszív szellemi-művészeti központ lehessen. A rendező nyilatkozatában színházon belüli támogatóira, köztük Gregor József egyetértésére hivatkozott.

A lap keddi számában Gregor József, az operatársulat vezetője, valamint a Szegedi Szimfonikus Zenekar elhatárolta magát az interjú tartalmától, Ruszt József magatartását pedig etikátlannak minősítette.

Mindezek után került sor a társulati ülésre, amelyen Ruszt József nem vett részt. Elküldte viszont képviselőjével levelét. Ebben megerősítette a cikkben elmondottakat. A jelenlegi vezetéssel nem tud tovább együtt dolgozni, s ugyan levele nem felmondó nyilatkozat, de ha nem történik változás, utódlásáról már e napon gondoskodjanak – írta. A levél felolvasása után Ruszt képviselője és a prózai tagozat több tagja kivonult a teremből. Nagy László tájékoztatta a társulatot arról, hogy nem érzi szükségét magyarázkodásnak, nem kíván sajtóvitába sem bonyolódni. Elismeréssel szólt a rendező értékeiről és érdemeiről, majd elmondta, hogy Ruszt József jogilag nem tagja a szegedi színháznak. Munkakönyve a fővárosi Nemzeti Színházban van. Szegeden nem vállalt még félállást sem, megbízása művészeti tanácsadásra mindössze az év végéig szól.

Az indulatoktól nem mentes hozzászólások számos régebbi és újkeletű problémát vetettek fel. Ruszt József évekkel ezelőtt a prózai társulat kétharmad részével elhagyta a szegedi színházat. Másfél éve jött vissza. Ez idő alatt sok feszültség gyűlt össze a prózai tagozatban, egyebek között a közönség nélküli előadások, szerep nélküli színészek miatt. Elhangzott olyan vélemény, miszerint a három tagozatú színházban éppen megindult az egység kialakulása, Ruszt ezt akarta megbontani robbantási kísérletével.

Döntésre nem volt szükség, hiszen elegendő nem meghosszabbítani a művészeti tanácsadó megbízását. A városi tanács végrehajtó bizottsága napokon belül megtárgyalja az ügyet, s hogy ne maradjon vezető nélkül a prózai tagozat, hamarosan pályázatot ír ki.

1989. november 9.

XII. 1989. november 09. (128)

2. K/3 12-14

A Munkásörség Szeged és Környéke Baráti Kör intézőbizottsága arról értesítette tagjait, hogy a munkásörség megszűnése miatt a kör létjogosultsága is megszűnt. Javasolják a tagságnak, hogy „továbbra is vegyenek részt olyan baloldali szocialista mozgalomban, amely az ország korszerű szocialista berendezkedését tűzi ki célul, és amely egyébként nélkülözhetetlen reformok címén nem a tőkés restaurációt szolgálja”. Tájékoztatásul közlik, hogy az MSZMP 1989. november 11-én 09.00 órai kezdettel Szegeden, az Eszperantó u. 1. szám alatti párházban aktívaülést tart, amelyre a címzetteket meghívják.⁴

Belpolitikai sajtószemle

1989. november 9. – Óvatos optimizmussal nyilatkozott a Magyar Hírlapnak a szeged-csanádi katolikus egyházmegye püspöke a katolicizmus térnyeréséről a Dél-Alföldön. Gyulay Endre szerint az általa vezetett egyházmegyében még néhány évvel ezelőtt is előfordultak felháborító események. Pedagógusokat fenyegettek meg hitük miatt, állami vállalatok dolgozóit, még a portásokat is figyelmeztették, hogy aki az államtól kap fizetést, nem járhat templomba. Az érezhető változások ellenére is munkál azonban még a félelem és a négy évtized alatt kialakult közöny.

1989. november 13.

Titkos!

XII. 1989. 11. 13. (130)

1. K/3 12-14

A Keresztény Értelmiségiek Szövetsége szegedi csoportja 1989. november 13-án 19.30 órai kezdettel a helyi Szent József templom hitoktató termében (Szeged, Dáni u. 2.) ülést tart, melyen megbeszélik a Szegeden létesítendő keresztény óvodák, általános- és középiskolák szervezeti, oktatási és elhelyezési kérdéseit.

2. K/3 12-14

Kristóf Csaba arról értesíti Ökrös Tamás szegedi FIDESZ aktivistát, hogy Tirts Tamás azt kezdeményezte, hogy 1989. november 15. – a brassói felkelés évfordulója – legyen az elenállás napja. A FIDESZ napközben árusítson gyertyákat, s a befolyt összeget fordítsák a menekültek támogatására.

3. K/3 12-13

A szegedi KALOT népfőiskolai kar megkezdte működését. A foglalkozások ideje és helye: minden hónap első és harmadik hetének pénteki napján 16-18 óra között Szegeden, a Szent József templom hitoktató termében.

4 MSZMP hivatalosan ekkor már nem létezett. A párt 1989 őszi, XIV. kongresszusa október 7-én kimondta a Kádár János nevével fémjelzett MSZMP megszűnését, és Magyar Szocialista Párt (MSZP) néven új pártot alapított. A hatalomból kiszorított konzervatív vezetők és híveik nem fogadták el az egykori állampárt feloszlását. 1989 december közepén kinyilvánították, hogy „folytatják” az MSZMP XIV. kongresszusát, Thürmer Gyulát megválasztották az „újjaszervezett” MSZMP elnökévé, Grósz Károly és Berecz János pedig a Központi Bizottság tagja lett. A szegedi aktívaülés az újjaszervezés előkészítését szolgálta.

4. K/3 12-14

Bill Lomax (Budapest XI. ker. [...] Kenedi János címéről) arról értesíti Jankó Attila szegedi SZDSZ aktivistát, hogy november 23-án Pécsre utazik Ormos Máriához, majd Szegeden a címzettet és barátait kívánja felkeresni. B. L. postacíme a fenti, telefonüzeneteket a [...] vagy a [...] -es számon Pap Marinál lehet hagyni.

1989. november 14.

(MTI) A Független Magyar Demokrata Párt tagtoborzó gyűlése. München, 1989. november 14. SZER, Magyar híradó – Csanyteleken megtartotta első Csongrád megyei tagtoborzó gyűlését a Független Magyar Demokrata Párt, az a párt, amelyet régebben Balogh-pártnak is hívtak. A gyűlésről Várkonyi Balázs, szegedi külső munkatársunk számol be:

– Országos tagtoborzó gyűléssorozatát indította tegnap este a Független Magyar Demokrata Párt a Csongrád megyei Csanytelek községben.

A párt – bár nem híve a külsőségeknek –, most mégis igyekezett mindent megtenni azért, hogy a falu kultúrházába minél többen eljöjjenek. A terem azután meg is telt – idősekkel. Úgy látszik, ők azok, akik még emlékeznek a hajdani Balogh-pártra, amelyet 1947 tavaszán alapított a Szeged-alsóvárosi páter: Balogh István – akkor olyannyira sikeresen, hogy az utolsó szabad választáson 14 képviselőt be is juttattak az Országgyűlésbe.

Azóta bizony eltelt 42 év, s a pártot, a pátert mindenki – kényszerűségből – feledte, az akkori aktivisták pedig megöregedtek. Ám a párt újjáélesztői most a régi időkre apellálva kimondták: nem megalakult ez év májusában, hanem csak újra indult pártjuk – a régi hagyományokból építkezve, a falu, a vidék lakóit képviselve.

De vajon mennyien lobogtatják a Független Magyar Demokrata Párt zászlaját? Újságokban a szóvivő: Kovár Gyula – a nyári felmérésekre hivatkozva – a lehetséges szavazatok 13 százalékát reméli pártjának, merthogy tagságuk – elmondása szerint – 4–5 ezer főt számlál. Ennek ellenére errefelé szinte ismeretlenek.

Böröczky Ervinnek, a párt Intéző Bizottsága képviselőjének még sok hasonlóan szenvedélyes hangú programbeszédet kell tartania, mint Csanyteleken, hogy az a bizonyos csendes többség fennen hirdesse jelszavukat: Isten, Család, Haza. Hogy ne járjon úgy a párt, mint tegnap Csanyteleken a lovashuszárok: ló híján gyalogosan indultak agitálni. A lovak ugyanis Pesten maradtak. A tagság meg itt, errefelé – lenne.

Titkos!

XII. 1989. november 14. (131)

1. K/3 12-14

A „Rácz Sándor Választási Szövetség” 1989. november 14-én 19.00 órakor Budapesten (II. ker., Széher u. 7.) munkamegbeszélést tart, amelyre meghívták Ökrös Tamás szegedi FI-DESZ aktivistát.

2. K/3 12-14

A Magyar Radikális Párt országos vezetősége arról értesíti Tomasovszky Istvánt (Szeged, [...]), hogy a párt 1989. november 18-án 17.00 órakor Budapesten a Lágymányosi Közösségi Házban nagygyűlést tart. Egyben közlik a címmel, hogy a megkísérelt puccs ellenére a párt elnöke továbbra is Rózsa Mihály.

3. ASZA 12-14

Az MSZMP 1989. november 15-én 15.00 órai kezdettel Szegeden az „Olajbányász” klubban aktívaülést tart. Előadó: Puja Frigyes.

Titkos!

XII. 1989. november 14. (132)

EHÖF 12-14

Sz. A. D. ([...] szobafestő-mázoló kisiparos) Kiszombor, [...] szám alatti lakos 1989. november 9-én 12.30 órakor a kiszombori olajkutaknál Romániába tévedt. A román határőr járőr elfogta, majd a pordányi őrre kísérte. Nevezettet egy civil ruhás milicista részletesen kikérdezte személyi adataira vonatkozóan, valamint arra, hogy ki, milyen céllal küldte az RSZK-ba. A jegyzőkönyvi kihallgatást követően Temesvárra, a helyi milíciára szállították, ahol ismételt alapos kihallgatásnak vetették alá. Érdeklődtek arról, mit tud Tökés Lászlóról, mi a véleménye az RSZK belpolitikai helyzetéről. Önvallomást írtak vele, melyben elítélőleg kellett nyilatkoznia a Magyar Köztársaság jelenlegi politikai és gazdasági viszonyairól, arról, hogy a pártok nem képviselik a munkásosztályt, vissza kell állítani az MSZMP hatalmát. Ki kellett jelentenie, hogy a kedvező körülményekre tekintettel az RSZK-ban szeretne letelepedni. Sz. A. D-t a hivatalos román szervek 1989. november 10-én 15.30 órakor Nadlac [Nagylak] FEP-en hazánkba irányították.

Megjegyzés: a BM Határőrség 7. Kerületi Parancsnokság Felderítő Alosztálya november 13-án az eseményt a BM Határőrség Országos Parancsnokságának jelentette. Elsődleges információk szerint Sz. A. D. hajlandó a hírközlő szervezetnek és a tömegkommunikációs eszközöknek nyilatkozni a vele történekről.

1989. november 15.

(MTI OS) Az MSZP Csongrád megyei szervezetének állásfoglalásai (1. rész)

1989. november 15., szerda – A Magyar Szocialista Párt Csongrád Megyei Irodája fontosnak tartja – a sajtó nyilvánosságát is felhasználva – folyamatosan a közvélemény és a párt tagjai tudomására hozni állásfoglalásait fontos társadalmi-politikai kérdésekről.

1. A kezdeti bizonytalanság után megyénkben is felgyorsulóban van az MSZP szerveződése. Továbbra is várjuk a programunkkal azonosuló, baloldali értékrendet valló, és az MSZP szervezeteiben aktív politizálást vállaló volt MSZMP-tagok regisztrálását, az új párttal azonosuló – korábban párton kívüliek – tagfelvételi kérelmét.

A létrejött új MSZP-szervezetekben helyes az a törekvés, hogy a községekben és a városokban a már meglévő tagság mielőbb válassza meg saját ideiglenes községi-városi ügyvivő testületét, amely a párttagok bizalmából teljes felhatalmazással kapcsolódhat be a helyi közéletbe, önállóan alakítva ki álláspontját minden fontos politikai kérdésben. A megyei szintű irányítás helyett az MSZP megyei irodája a jövőben koordinációval, szolgáltatásával segíti a községekben, városokban folyó politikai munkát.

Örömmel üdvözljük a párton belüli tagozatok szervezésére irányuló helyi kezdeményezéseket. Alakuljon minél több tagozat.

Tapasztaljuk, hogy a munkások az új párt nevéből hiányolják a munkás szót. Véleményünk szerint nem ez a döntő, hanem az, hogy milyen lehetőséget kapnak a munkások a pártban arra, hogy szavukat hallassák, és érdemben részesei legyenek a politika alakításának. A munkástagozat épp erre való.

Hasonló a helyzet a mezőgazdaságban dolgozók esetében is, akiket az agrártagozatok megalakítására bíztatunk. Az a véleményünk, hogy többet ér egy erős munkás- vagy agrártagozat, amelyben önállóan politizálnak, mintha – ahogy korábban az MSZMP-ben volt – a párt- és az állami vezetés szűk köre állandóan a munkások nevében szónokolna. Arra bíztatjuk tehát a baloldali demokratikus szocialista érzelmű munkásokat, parasztokat, ne üljenek fel az újabb munkásdemagógiával előálló (régí) új pártszerveződéseknek. Különösen ne azoknak, akik egyszer már kisajátították és lejáratták a munkásmozgalom céljait, és válságba vezették az országot, a pártot.

Szükségesnek tartjuk, hogy minél több rétegtagozat, érdeklődés, életkor, szakma szerinti szerveződés alakuljon a Szocialista Párt keretében. Nagyon várjuk sorainkba a tenni akaró fiatalabb nemzedékek politizáló képviselőit.

Azt akarjuk, hogy a Szocialista Pártban mindenki otthon érezze magát, szabadon kifejtthesse véleményét, alakítója legyen a párt politikájának. Hinnünk kell abban, hogy ez a párt képes volt a múltjára pontot tenni. Az MSZP szervezeteinek mielőbb talpra kell állni, hogy a jelen és a jövő feladataira összpontosítsák erőiket.

Politizálni kell, miközben tovább kell folytatni a párt szervezését. Választásokra kell készülnünk. Bízni kell, hogy megváltoztatható az emberek gondolkodása, cselekvése.

2. Az MSZP Csongrád megyei szervezete természetesnek tartja, hogy a hazánkban zajló jelentős társadalmi-politikai és remélhetőleg mielőbb megkezdődő gazdasági változások minden szinten számottevő személyi változásokkal járnak együtt. Szükségszerű, hogy ezek a változások érintik a korábbi állampárt (MSZMP) és a jogutódja (MSZP) apparátusait is. Meggyőződésünk, hogy ez a folyamat a békés átmenet előrehaladtával érinti a korábbi pártállam struktúráit – az állami, társadalmi, érdekképviselői szervek apparátusait –, az elmúlt évtizedekben felduzzasztott gazdasági-hivatali bürokráciát is. E folyamatok egyik kezdeményezője az MSZMP volt, amit napjainkban a Magyar Szocialista Párt alakuló szervezetei következetesen képviselnek, támogatnak.

Az Európához való felzárkózásunk – mint fontos nemzeti célunk – minden szinten és minden kérdésben kulturált, európai válaszokat, problémamegoldásokat kívánnak. Az MSZP Csongrád megyei szervezete éppen ezért elítéli a volt MSZMP apparátusból távozókkal kapcsolatban az utóbbi időben megjelent egyoldalú, differenciálatlan, nem ritkán hangulatkeltő írárok, karikatúrák szerzőit, akik sommásan „éjtőernyősnek” titulálnak képzett, becsületes embereket is, akik többek között a párttestületekben és az apparátusokban végzett munkájukkal, közéleti tevékenységükkel a most zajló változásokat is előkészítették. Az MSZMP korábbi felső vezetését – köztük azokat is, akik manapság megkérdőjelezzik a legutóbbi kongresszusunk és az MSZP legitimitását – jelentős felelősség terheli azért, hogy a társadalom válságáért a pártapparátust kiáltják ki bűnbaknak, amit egyes sajtóorgánumok még felerősítenek vagy sajátos érdekeik szerint interpretálnak. Azok, akik felelősek a múltban elkövetett hibákért, visszaélésekért követtek el, vagy felkészületlenségük is hozzájárult a jelen válságos helyzet kialakulásáért, azok nagy többsége megyénkben már a korábbi években megbukott, kikerültek a testületekből, apparátusokból, és a közélet perifériájára sodródtak.

Az ő tevékenységük, munkásságuk megítélése a történeti kutatások feladata, és rövid távon az ezirányú felszínes publicisztikák sem szolgálják a nemzeti megbékélést, a békés átmenet céljait, és méltatlanok egy európai jogállam, a Magyar Köztársaság most formálódó arculatához. A pártapparátusból más területre távozók többségének van becsületes szakmája – nem egynek több diplomája –, ezért nem kényszerülnek „éjtőernyőzésre”. Nem kívánnak maguknak kivételes bánásmódot, csak esélyegyenlőséget.

Ugyanakkor visszautasítjuk a manapság is többfelé tapasztalható diszkriminációt, hangulatkeltést. Véleményünk szerint jól képzett, dinamikus, ugyanakkor szerény létszámú politikai párt működésének és a mai viszonyaink között – a demokratizmus kontrollja alatt – jelentős szerepe van a Magyar Szocialista Párt megszervezésében.

3. A Magyar Szocialista Párt Csongrád megyei szervezete nem kéri fel tagjait és támogatóit az 1989. november 26-i népszavazáson való részvételre, de nem szólít fel annak bojkottjára sem. Egyetért a Magyar Demokrata Fórum vezetésének a népszavazás kierőszakolásáról vallott kritikájával. Véleményünk szerint is az SZDSZ-Fidesz által kikényszerített népszavazás „obstrukciós” ügy, lassítja a békés átmenet megvalósulását, tovább élezi a társadalomban tapasztalható feszültségeket, növeli a politikai változásokkal lépést nem tartók értetlenségét, elbizonytalanodását. Ez a lépésük nemzetgazdaságunktól elvon több mint 200 millió forintot, amit más égető problémáink megoldására, esetleg az egészségügy feszítő anyagi gondjai enyhítésére fordíthatnánk. Nem beszélve arról, hogy a magyar társadalom szavazópolgárait olyan ügyekben „citálják” népszavazásra, amelyek többségében már közmegelegedésre döntött a Parlament. A népszavazást kierőszakoló szervezetek és az utóbb hozzájuk csatlakozó Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt és a Magyarországi Szociáldemokrata Párt meg akarják fosztani a népet attól, hogy maga válasszon köztársasági elnököt. Vezetőik nyilatkozataikkal, kampányukkal, tetteikkel bizonyítják, hogy a kibontakozóban lévő többpárti köztársaságunkban milyen szerepet szánnak a demokratizálódás folyamatában a népnek, és rövid távú pártérdekeiknek mily könnyen alárendelik a nemzet érdekeit.

Szeged, 1989. november 15.

Az MSZP Csongrád Megyei Irodája

Titkos!

XII. 1989. november 15. (133)

1. TA 12-14

Dr. Csoma Lajos, az MDF szegedi északi városrészi szervezetének titkára megszüntette MDF tagságát. Domonkos László újságíróval és a korábban kilépett Fejér Dénessel közösen újságcikkben kívánják leleplezni a helyi MDF-en belüli visszaéléseket, a vezetőség antidemokratikus megnyilvánulásait.

2. ASZA 12-14

1989. november 14-én Curtici [Kürtös] MÁV-CFR közös határállomásról szolgálatból hazatérő F. J. tartalékos tiszt Lökösháza állomásról telefonon jelentette, hogy a közelgő pártkongresszus alkalmából a román fegyveres erők és testületek részére a fenti naptól összetartást rendeltek el, a kongresszus időtartamára várható a határstopp elrendelése is. Az információ Deák László román hőr. őrnagytól származik.

1989. november 16.

(MTI OS) A Csongrád Megyei Lapkiadó Vállalat dolgozóinak nyilatkozata

1989. november 16., csütörtök – Megdöbbenve tapasztaljuk, hogy a Délmagyarország című városi napilap szűk stábjá, mely a megyében dolgozó újságíróknak együtöde, folyamatosan terrorizálja a megyei lapkiadó vállalat megújulási törekvéseit. Ennek bizonyos országos tömegkommunikációs fórumok időről-időre helyet adnak. Nincs szó a többség józan, aláírással szentesített véleményéről, azokról, akik világosan látják, hogy a papírárak, a terjesztési

és nyomdai költségek drasztikus emelkedése folytán az eddig nyereséges kiadóvállalat veszteségessé válna, ha nem tenne reformlépéseket.

Ráadásul a tiltakozó újságírók egyharmada szakképzettség nélküli, néhány hónapja dolgozik a Sajtóházban. A jelenség sajnos hű tükre az országban tapasztalható fejtelenségeknek, ezért a Csongrád Megyei Lapkiadó Vállalat józan gondolkodású többsége elhatárolja magát tőlük.

Szeged, 1989. november 16.

Csongrád Megyei Lapkiadó Vállalat
dolgozóinak egy csoportja

Titkos!

XII. 1989. november 16. (134)

1. TA 12-14

1989. november 21-én közelebbről nem ismert időpontban Szentesen és Csongrádon az SZDSZ a népszavazás kapcsán gyűlést tart. Meghívott előadók: Rajk László és Kőszeg Ferenc.

2. TA 12-14

1989. november 13-án este Csanyteleken megalakult a Független Magyar Demokrata Párt helyi szervezete. A gyűlésen jelen volt Böröczky Ervin, a párt szóvivője.

3. K/3 12-14

Az MSZMP makói intéző bizottsága „Levél elvtársainkhoz, elvtársnőinkhez” című egyoldalas írással fordul a volt tagokhoz, melyben az [újjászervezendő] MSZMP-be való belépésre hívják fel őket. Hangsúlyozzák, hogy „nem a meggazdagodott vezetők, hanem a prolik, a munkások, a szegények, a kizsákmányoltak pártját, mint vörös ellenzéki pártot szervezik”. 1989. november 16-án 17.00 órakor taggyűlést tartanak Makón a művelődési házban.

1989. november 17.

Titkos!

XII. 1989. november 17. (135)

HMB 12-12

Pordány László, az MDF szegedi elnöke a bojkott-felhívás alapján megtiltotta, hogy MDF aktivisták a november 26-i népszavazással kapcsolatban a szavazatszedő bizottságok munkájában részt vegyenek.

(MTI) Újabb szegedi sajtóügy. München, 1989. november 17. SZER, Magyar híradó – Az egyik helyen a csőd, a másik helyen az ejtőernyő fenyeget – és ami közös bennük, hogy a Csongrád megyei sajtóról van szó. – Várkonyi Balázst hallják:

– Kora délután utcára került Szeged független lapja, a Déli Napló rövidke, 8 hónap után valószínűleg utoljára: a lap anyagi okokból megszűnik, azaz átmenetileg szünetel, de a jelenlegi formájában már nem támadhat fel.

Márciusban indult útjára a Déli Napló, az első független dél-magyarországi lap, amely az új, független lapok sorában országosan is az elsők között volt. Megalapítója a szegedi ellenzék

ismert figurája, Csapó Balázs azt az űrt szerette volna kitölteni, amely a hivatalos, azaz kormányzópárti lapok működése során keletkezett.

A négy évtized után első szegedi ellenzéki lap teret adott az újonnan születő pártoknak: azok fóruma lett. Nem kis szerepe volt a szegedi sajtó szemléletes hangváltásában, hiszen ellenpéldaként mindvégig a nyilvánosság zárait feszegette. Végzetét azonban nem kerülte el egy olyan sajtókörnyezetben, ahol a hivatalosan biztosított papírgond [sic!] szinte csak a kiválasztottaknak jut. Ahol a reklámozók ódzkodnak egy kis szabad lap hangvételétől, s ahol egy ellenzéki újság kiszolgáltatottsága nyilvánvaló.

A lap rentábilissá tételéhez a két heti helyett a heti megjelenés szükségeltetne, ám ennek pluszköltségeit a magánvállalkozó kiadó már nem tudta fedezni. A Déli Napló újjászületéséhez jelentős segítséget ad jövőre a Svájci Magyar Irodalmi és Képzőművészeti Kör. Ha újabb szponzorok is jelentkeznek, akkor néhány hónapos kényszerszünet után ismét megjelenhet a napló.

A mostani búcsút viszont már eldöntötték. Miközben egy ellenzéki lap csendes elmúlásának passzív tanúja a szegedi közönség, addig a két hivatalos, azaz MSZP kézben lévő szegedi újság is a válság napjait éli: belső villongások feszítik az egyébként is megereszkedett kereteket. Hol az új trónkövetelők határolják el magukat az – úgymond – sztálinista régiektől, hol a régiek az új nemzedéktől.

A legújabb botrány azon pattant ki, hogy a Csongrád megyei Lapkiadó Vállalat igazgató-helyettesi székébe kívánják ejtőernyőztetni azt a volt MSZMP-vezetőt, megyei ideológiai titkárt, aki egykor heves buzgalommal rakosgatta a szájkosarat a szegedi újságírokra, s akinek a Tisztáj hajdani betiltásában kényes szerep jutott.

Az ügy mai epizódja a megyei hírlap közleményében egy kisebbség sajtóterrorjáról ír, utalva a Délmagyarország azon újságíróira, akik a volt párttitkár szerepváltása ellen tiltakoznak, és akik nem akarnak új helykérdéseket [sic!]. Ez a játszma még nem ért véget, de bárhogya is alakul, mostani állása már mutatja: nem fölszíni jelenségről van szó, hanem egy szakmai, erkölcsi, politikai válságról, amelybe a régi rossz hagyományokra alapozott szegedi pártsajtó jutott.

1989. november 18.

(MTI) Menedékhely lesz Szegeden - alapítvány a hajléktalanok megsegítésére

1989. november 19., vasárnap – A társadalom periferiájára szorult emberek megsegítésére „Menedékhely Alapítványt” hozott létre Szegeden Gyulay Endre szeged-csanádi megyéspüspök, Katona István plébános (a Szegedi Központi Esperesi Kerület Plébániájának képviselőjeként), valamint Farkasinszky Teréz főorvos, a Szociális Munkások Magyarországi Egyesületének alelnöke, mint az egyesület képviselője.

Az alapítvány a hajléktalanoknak átmeneti szállást kíván biztosítani, gondolja a börtönből szabadultakat, az ideiglenesen lakás nélkül maradtakat, és azokat a rászorulókat, akik tartós gyógykezelésen estek át. A szociális tevékenység keretében segítséget kapnak az ideiglenes hajlékot, albérletet és munkahelyet keresők, köztük a szenvedélybetegek is. Átmeneti ideig ételt biztosítanak mindazoknak, akiknek nem futja rendszeres étkezésre.

A Szegedi Városi Tanács a napokban hagyta jóvá az alapítványra vonatkozó dokumentumot. A tervek megvalósításához egyelőre hiányzik a szükséges ingatlan, amelyet berendezhetnének menedékhelynek. Várják a különböző társadalmi és egyházi szervezetek jelentkezését az együttműködéshez.

A „Menedékhely Alapítvány” nyitott, bárki csatlakozhat hozzá anyagi és egyéb adománnyal, ingatlanok használati jogának ideiglenes átengedésével, a majdani épületen végzendő társadalmi munkával, a hajléktalanokkal való testi-lelki törődéssel.

1989. november 20.

Titkos!

XII. 1989. november 20. (136)

TA 12-12

1989. november 21-én Csanyteleken 14.00 órától Mécs Imre és Juhász Pál részvételével SZDSZ gyűléssel egybekötött előadást tartanak a népszavazás kapcsán. Ugyanezen a napon 18.00 órától Kiskunfélegyházán nevezettek szintén előadást tartanak. Helye: a HNF művelődési ház (Kiskunfélegyháza, Petőfi tér).

XII. 1989. november 20. (137)

1. TA 12-12

1989. november 24-én Szegeden 10.00 és 19.00 óra között az SZDSZ, a FIDESZ, az FKGP és az MSZDP három helyszínen – a Dugonics téren, a Széchenyi téren és a Centrum áruház előtt – „Hyde park”-szerű demonstrációt szervez a népszavazással kapcsolatban. Az elképzelések szerint bizonyos időközönként beolvasnák a fenti szervezetek népszavazással összefüggő propaganda szövegét, továbbá bárki lehetőséget kapna politikai nézeteinek kifejtésére.

2. TA 12-14

A FIDESZ szegedi csoportja 1989. december 10-én a helyi ifjúsági házban – az emberi jogok deklarációjának kikiáltása évfordulóján – egész napos rendezvényt tart.

3. 1989. november 23-án a kisgazdapárt szegedi szervezete a JATE ÁJTK épületében tartja meg a „Független Ifjúság” elnevezésű ifjúsági csoportjának alakuló ülését. A szervezésbe a FIDESZ is bekapcsolódott.

1989. november 21.

(MTI OS) A Független Demokratikus Szakszervezet felhívása

1989. november 21., hétfő – A Csongrád megyében működő Független Demokratikus Szakszervezet szegedi vezetősége felhívással fordul a pártok, társadalmi szervezetek, valamint az országos és helyi hírközlő szervek képviselőihez.

Úgy ítéljük meg, hogy a magyar nép, különösen az úgynevezett hallgatag többség az elmúlt 42 év során elvesztette politikai érdeklődését, és ennek következtében politikai tájékozottsága nem megfelelő. Ezért fokozott veszélyét látjuk annak, hogy egyes politikai erők ezt a helyzetet saját rövid távú céljaikra használják fel.

Vessünk véget a politikai manipulációknak!

Szervezzünk nyilvános fórumokat azokról a kérdésekről, amelyek az egész magyar népet érintik!

Szembesítsük végre a nyilvánosság előtt azokat az nézeteket, amelyekről eddig az emberek túlnyomórészt csak egyoldalúan tájékozódhattak!

Jussanak el torzítás nélkül a szembenálló vélemények az ország legeludugottabb településeire is!

Fölszólítjuk a politikai és társadalmi mozgalmakat, hogy támogassák a tisztázó fórumok létrejöttét városokban és vidéken egyaránt. Fölszólítjuk továbbá a sajtót, hogy adjon kellő nyilvánosságot ezeknek a rendezvényeknek. Hazánk békés átalakulása nem képzelhető el az eltérő álláspontok hiteles tolmácsolása nélkül.

Szeged, 1989. november 17.

Szerencsés György szegedi titkár
Székely Zoltán vezetőségi tag

1989. november 23.

Titkos!

XII. 1989. november 23. (138)

1. HMB 12-14

Kiegészítő információ az 1989. november 15-én 133/1. sorszámmal leadott jelentéshez:

Dr. Csoma Lajos a helyi MDF-el kapcsolatos bíráló cikkét a 48. héten a Magyar Hírlapban kívánja megjelentetni. Az írás várhatóan széles körű visszhangot fog kiváltani.

2. HMB 12-14

1989. november 23-án 16.00 órakor az MDF országos választmányának tagjait és a helyi szervezetek elnökeit távirati úton Budapestre hívták.

Napirendi pontok:

az oroszlányi szervezet megszűnésének tapasztalatai;

a képviselőválasztásokkal kapcsolatos kérdések megbeszélése.

3. ASZA 12-12

A Csongrád megyei rendőrfőkapitányt és a szegedi rendőrkapitányt Rudi Sova, a Jugoszláv SZSZK⁵ budapesti nagykövete meghívta a Jugoszlávia nemzeti ünnepe alkalmából a budapesti nagykövetségen (Budapest VI. ker. Dózsa Gy. u. 92/b.) 1989. november 29-én 12.00 órai kezdettel tartandó kóktélra. Korábban nevezettek ilyen jellegű meghívást nem kaptak.

1989. november 24.

Titkos!

XII. 1989. november 24. (139)

TA 12-14

A FIDESZ 1989. december 16-án konferenciát szervez „Politika és vallás, politika és lelkiség” címmel. Erre valamennyi vallási ifjúsági kisközösséget – MEVISZ, REFISZ, Regnum, Bokor, ZSISZ stb. – meghívják. Egyik előadónak Bulányi Györgyöt kívánják felkérni. A tervezett helyszín Budapesten a József Attila Gimnázium lenne. A rendezvénnyel kapcsolatos kérdéseket 1989. november 28-án 19.00 órakor a budapesti FIDESZ irodában pontosítják.

1989. november 30.

Titkos!

XII. 1989. november 30. (141)

TA 12-12

⁵ Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság

Szegeden 1989. december 3-án a Bálint Sándor Művelődési Házban (feltehetően 10.00 órakor) négyparti nagygyűlést szervez az SZDSZ „Népszavazás után, választások előtt” címmel.

1989. december 13.

Titkos!

XII. 1989. december 13. (143)

ATA, HK 12-12

A Független Vasutas Szakszervezet kezdeményezésére a mozdonyvezetők 1989. december 18-án 05.00 és 08.00 között országos figyelmeztető sztrájkot akarnak tartani, mellyel a 45-60 %-os béremelési követelésüket kívánják alátámasztani. A sztrájkfelhíváshoz eddig 4200 mozdonyvezető csatlakozott. A MÁV és a szakszervezet illetékesei között december 15-én várhatóan egyeztető tárgyalás lesz.

1989. december 18.

(MTI OS) Nyílt levél a Magyar Köztársaság ideiglenes elnökének, Szűrös Mátyás úrnak
1989. december 18., hétfő – Tudomásunkra jutott, hogy a Hazafias Népfront pártszerű szervezeté kíván átalakulni. Tiltakozunk ellene.

Véleményünk szerint a teljesen más célra szerveződött intézmény felett túljárt az idő, és így próbálja átmenteni magát. A Hazafias Népfront költségvetésből gazdálkodó szervezet, mely 334 milliót kér az 1990. esztendőre. Ez nem pártalapításra és nem képviselők indíttatására szolgáló összeg.

Az alkalmazottakból lesznek párttagok vagy a társadalmi aktivistákból, akiknek nem egy része valamely pártnak már így is tagja? Ha pártszerű tevékenységet kíván folytatni, akkor szűnjön meg és szerveződjön újra, mint az MSZP. Alulról szerveződjön, és tartsa be az esélyegyenlőség elvét.

A Hazafias Népfront jelenleg munkahely, és nem alkalmas pártszerű tevékenységre. Ha pedig igen, akkor miért volt a népszavazás?

Bízunk a köztársasági elnök úr igazságos és az esélyegyenlőségre lehetőséget adó vizsgálatának eredményében.

Ha mégis olyan döntés születik, hogy a Hazafias Népfront a jelenlegi formájában önálló vagy társult formában részt vesz a választásokon, akkor követeljük mi is pártunk számára a 334 millió forint költségvetési támogatást induló tételként.

Szeged 1989. december 17.

Magyarországi Szociáldemokrata Párt
Csongrád megyei pártvezetősége

Titkos!

XII. 1989. december 18. (145)

1. TA 12-14

1989. december 18-án 18.30 órai kezdettel Szegeden az Aradi vértanúk terén – az országos felhíváshoz csatlakozva – az MDF helyi vezetőségének kezdeményezésére a temesvári események kapcsán gyertyagyújtással egybekötött szolidaritási megemlékezést tartanak. A szervezők az idő rövidsége miatt jogszerű bejelentést a rendőrségen nem tettek.

2. ASZA 12-14

A Curtici [Kürtös] határállomáson dolgozó román állampolgárok az alábbiakról tájékoztatták az információforrást:

Romániában a fegyveres erőknél általános mozgósítást rendeltek el.

Temesvárt három hadosztállyal körülfették.

Az egyetemek őrzését a Securitate tisztek végzik.

A középületeket megerősített külső őrség veszi körül.

December 18-ra virradó éjszaka Curtici községben felgyújtották a tanács és a RKP⁶ épületét.

A határátkelőhelyen szigorú ellenőrzést vezettek be. December 18-án az Orient és a Pannónia expressz vonatok utasai közül 53, illetve 16 magyar és más nemzetiségű személytől megtagadták a beutazási engedélyt.

1989. december 20.

Titkos!

XII. 1989. december 20. (146)

ASZA 12-14

A Romániából 1989. december 19-én Nagylak nemzetközi közúti határátkelőhelyen belépett utasok elmondták, hogy a temesvári tömegmegmozdulás⁷ hangadóira, illetve a helyszínre kirendelt, a parancsot megtagadó katonákra civil ruhás Securitate tisztek hangtompítóval ellátott marokfegyverrel lőttek.

HK 12-14

December 18-tól a román határőrizeti szervek részére – kötelező – fegyverhasználat van elrendelve. Ugyanezen a napon észlelték Nagylak körzetében, hogy a román oldalon távcsővel ellátott figyelőszolgálatot szerveztek, amely folyamatosan ellenőrzi a magyar oldalon tapasztalható mozgásokat.

HMB 12-14

Kötegyántól Lőkősháza irányába december 19-én délelőtt az államhatártól kb. 300 méterre egymástól 150 méter távolságban 3 db harckocsi állt a román oldalon. A lövegtoronyok Magyarország felé voltak irányítva.

1989. december 21.

(MTI OS) Lelkiismeretünk szerint tiltakozunk

1989. december 21., csütörtök – Egyházmegyém Szegedtől Debrecenig a román határ mellett terül el. A menekülők nagyon nagy része ezen a szakaszon szökik át, ezért a magyar katolikus püspöki kar engem bízott meg a menekültek segítségével, ügyeiknek intézésével. Így módomban volt és van szemtanúktól hallani az „odaáti” eseményeket. Az eddigiek is minden emberi elképzelésen felüli elnyomásról beszéltek, az emberi jogok nyílt és tudatos megszegésének sorozatáról, a nemzetiségi érzésében meggyalázott magyarok, németek szomorú sorsáról, az európai értékek gyűlöletből fakadó kiirtásáról. De beszéltek éhség-

⁶ Román Kommunista Párt

⁷ 1989. december 16-án Temesváron a felháborodott tömeg meg akarta akadályozni Tőkés László református lelkész kilakoltatását. A következő napokban tömegmegmozdulások voltak az ország más városaiban is, melyek forradalomra terebélyesedve elsöpörték Nicolae Ceausescu uralmát.

ről, hideg lakásokról, alapvető gyógyszerek hiányáról. Beszéltek Tökés László zaklatásáról, más ezrek és ezrek megfélemlítéséről, elhurcolásáról... És most Temesvár és Arad. Gépfegyverek ropogása, felvonuló páncélosok védtelen emberekre irányított fegyvercsövek... Kinek van joga a nép ellen védeni a „nép érdekeit”? Van-e lelkiismerete annak, akinek lelkiismerete nem szólal meg a történetek miatt?

Mi katolikusok lelkiismeretünk szerint tiltakozunk és kérünk mindenkit, hogy a tőle telhetőt tegye meg e szomorú események ellen.

Mind az ENSZ, mind a nagyhatalmak vessék latba tekintélyüket és vessenek véget ennek az elnyomó véres útnak. Mi, ha kell, bár ne kellene, szívesen segítjük a menekülteket, bár tudjuk, hogy nem az otthon és a haza elhagyása a megoldás, amint nem ez volt a kelet-németeknél sem.

Mi hisszük, hogy a történelem igazi formálója az Isten, ezért imára szólítok minden hívót, hogy kérjük segítségét: adja kegyelmét, hogy megszűnjön minden terror és karácsony békéje töltsé be végre egész Európát, szomszédos, szenvedő, elnyomott testvéreinket is. E hét végén és az ünnepek alatt minden templomban könyörögjünk értük, akik nem ünnepekelhetik a szív és a külső környezet békéjében a karácsonyt, jöjjön el végre hozzájuk is az igazságosság, a szeretet és a béke.

Szeged, 1989. december 19.

Gyulay Endre szeged-csanádi megyéspüspök

XII. 1989. 12. 21. (147)

1. 12-13

Romániából hazánkba beutazó két NSZK állampolgár a temesvári eseményekről szemtanúként elmondta, hogy a békésnek indult tüntetésen a tömeg első soraiban gyermekeket vezettek, bízva az erőszak elmaradásában. A katonák azonban a körülményekre való tekintet nélkül fegyverüket használták. Az eseményeket követően halottak és sebesültek tucatjai maradtak az utcán lőtt és roncsolásos sérülésekkel. December 20-án arról értesültek, hogy munkások foglalták el a temesvári vegyi üzemet, illetve Bukarestben egyetemisták tüntetést kezdeményeztek.

2. HK 12-13

December 21-én délelőtt Aradra érkezett egy gyalogsági alakulatokat szállító katonai szerelvény. A katonák kézfegyverekkel voltak felszerelve, egyéb technikai eszközt nem vittek. A városban rendőrök, katonák, valamint népi gárdisták járőröznek és szórványosan ismétlődő zavargások, illetve lövöldözés tapasztalható. A vasútállomásokon katonai komendánsok ellenőrzik a forgalmi szolgálattevők tevékenységét.

(MTI OS) Nyílt levél a Temes Megyei Ügyvédi Kamara elnökének és tagjainak

1989. december 21., csütörtök – Tisztelt Elnök Úr! Kedves kollégák, barátaink!

A Csongrád Megyei Ügyvédi Kamara tagsága mély szomorúsággal és megdöbbenéssel értesült azokról a tragikus eseményekről, amelyek Temesváron és több romániai városban történtek. Még inkább megdöbbenünk, amikor tudomásunkra jutott, hogy a diktatúra elleni drámai küzdelem tömeges emberáldozatot is követelt.

Önök, tisztelt kollégák a történetek miatt nehéz feladat előtt állnak. Feltehetően sok ember lesz kénytelen vállalni a vele szemben meginduló büntetőeljárás procedúráját.

Kérjük Önöket, hogy a büntető védelem ellátása során az emberi humanitás és saját védői lekiismeretük szavára hallgatva minden lehetőt tegyenek meg védenek meg mentése érdekében. Azért kérjük ezt, mert ismerjük az Önök lelkiismeretes és korrekt védői magatartását és bátor kiállásukat. Hisszük, hogy kérésünk megértésre talál. Védői tevékenységükben maguk mögött érezhetik kollégáink őszinte segíteni akaró támogatását. Szeged, 1989. december 21.

Csongrád Megyei Ügyvédi Kamara elnökségének megbízásából
dr. Gesztesi Ferenc

1989. december 22.

Titkos!

XII. 1989. december 22. (148)

HK 12-14

1989. december 24-én 23.00–24.00 óra körüli időszakban a Hunnia Filmstúdió szervezésében, az MDF, SZDSZ, FIDESZ támogatásával gyászszertertást kíván tartani a nagylaki nemzetközi közúti határátkelőhely mellett, közvetlenül a román határnál. Az eseményre 5 különböző felekezeti papot hívnak meg, a gyászszertertást filmre veszik.

1989. december 28.

(MTI OS) A JATE Kalmár László Kibernetikai Laboratórium, a New England Machinery Ltd. és a Zenon Kft. felhívása. 1989. december 28., csütörtök – Az egyetemes emberiség nevében felhívással fordulunk a magyar vállalkozókhoz, a magyar értelmiségiekhez és szervezeteikhez, és mindenkihez, akit felháborítanak az utolsó kelet-európai diktatúra haldoklása közben elkövetett újabb és újabb rémtettei.

Minden elszigetelt segítség, bármely önfeláldozó is, pusztán csepp a tengerben. Ezért elhatároztuk, hogy mozgalmat indítunk.

Adj, és győzz meg még kettőt, hogy ő is adjon! Vállalkozók! Csatlakozzatok hozzánk!

Így remélhető, hogy a kiindulási, szerény 150.000 forintnyi összeg olyan méretűvé nő, amit a támogatandó ügy nagysága megkövetel.

A Budapest Bank Rt. szegedi igazgatósága által vezetett 284-994433286 számú bankszámlára bármely postahivatalból postai utalvánnyal, banki átutalással, vagy akár a helyszínen (Szeged, Klauzál tér 4.) készpénzben helyezhető el segély. Az utalványokra feltétlenül írják rá: „A diktatúra ellen”. Az összegyűlt pénzt 1990. január 15-ig a Magyar Vöröskereszt rendelkezésére bocsátjuk, hogy azt az általuk legfontosabbnak tartott célra használják fel. Segítsetek!

Dr. Makay Árpád, JATE Kalmár László Kibernetikai Laboratórium

Dr. Forrai Tamás, New England Machinery Ltd.

Dr. Maróti György, Zenon Kft.

SZERZŐINK
AKKOR ÉS MOST

ANNUS JÓZSEF (1940–2005) író, szerkesztő. 1970–71 között a Tiszatáj című irodalmi folyóirat segédszerkesztője, 1971–1972 között olvasószerkesztője, 1972–86 között főszerkesztő-helyettese. 1986-ban a lap működését felfüggesztették, őt állásából eltávolították. 1986–88 között a Móra Ferenc Múzeum gyűjteménykezelője, 1988–89-ben a Móra Ferenc Könyvkiadó szegedi szerkesztője. 1989-ben rehabilitálták. 1989–96 között a Tiszatáj főszerkesztője, 1996-tól 2000-ig a Szabad Föld főszerkesztője. 1989–1998 között az Írószövetség elnökségi tagja. 1990-től 1998-ig az MSZP országgyűlési képviselője. Elhunyt 2005-ben.

BALOG IVÁN (1956–) szociológus, a szegedi egyetem habilitált docense, a Bibó István Szellemi Műhely alapító tagja. 1979-ben jogi diplomát szerzett. 1989-ben tudományos segédmunkatárs a JATE Szociológia Tanszékén. Szociológiából 1990-ben az ELTÉ-n diplomázott, 2004-ben ugyanitt PHD fokozatot kapott, 2011-ben pedig habilitált. Főbb kutatási területei Bibó István munkássága, a zsidó identitás és az antiszemitizmus, illetve az ifjúságszociológia. Fontosabb munkái: Politikai hisztériák Közép-és Kelet-Európában. Bibó István fasiszmusról, nacionalizmusról, antiszemitizmusról. Argumentum Kiadó, Bibó István Szellemi Műhely, Budapest, 2004; Bibó István recepciója – Politikai átértelmezések. Argumentum Kiadó, Bibó István Szellemi Műhely, Budapest, 2010.

BÍRÓ ZOLTÁN (1941–) irodalomtörténész, 1988-tól a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola docense, főiskolai tanára, magyar irodalomtörténetet tanít. 1988–1992-ben a Hitel c. hetilap főszerkesztője. 1989-1992-ben a Hitel Kft. ügyvezető igazgatója. 1987-ben részt vett az MDF létrehozásában, ezért 1988 tavaszán kizárták az MSZMP-ből. 1988–1990-ben az MDF elnökségének tagja, 1989-ben ügyvezető elnöke. 1990-ben kilépett az MDF-ből. 1991 május–decemberében az NDSZ ügyvivője, 1991 decemberétől 1996-ig társelnöke. 1994-ben országgyűlési képviselőjelölt. Az irodalomtudomány kandidátusa (1996). Jelenleg a Rendszerváltás Történetét Kutató Intézet és Archívum (RETÖRKI) főigazgatója.

BOTKA LÁSZLÓ (1973–) 1997-ben Szegeden, a JATE Állam- és Jogtudományi Karán szerzett jogász diplomát, majd 2000-ben szakvizsgát tett. 1994-ben Csongrád megye 3. sz. szegedi választókerületében parlamenti képviselőnek választották, az Országgyűlés legfiatalabb tagjaként az alakuló ülés korjegyzője volt. 1994–1998 között az Országgyűlés Külügyi Bizottságának tagjaként dolgozott. 1998 és 2002 között a Csongrád Megyei Közgyűlés alelnökeként tevékenykedett. 1998–2000 között az MSZP szegedi elnöke volt, 2000 óta a párt megyei elnöke. 2002-ben a Csongrád megyei 3. sz. választókerületben országgyűlési képviselőnek választották. 2002 ősze óta immár a negyedik polgármesteri ciklusban vezeti Szeged városát.

CSAPÓ BALÁZS: 1980-ban szerzett matematika-fizika szakos tanári, majd 1986-ban egy amerikai egyetemen pszichoterapeuta diplomát. Több éven át tagja volt a Magyar Filozófiai-, a Magyar- és az Amerikai Pszichológiai Társaságnak. A 80-as évek kezdetétől tevékenyen részt vett az ellenzéki mozgalmakban, a 90-es évektől 2010-ig önkormányzati képviselőként és a Szegedért Egyesület egyik vezetőjeként aktív szereplője volt a szegedi közéletnek. Azóta a közélettől visszavonult, informatikai és reklám területekkel foglalkozik.

FALUSI NORBERT (1984–) A SZTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola hallgatója 2013 óta, doktori fokozatszerzés alatt áll. Kutatási területe: eszmetörténet, legújabbkori Kelet- és Közép Európa politikarendszerei, kisebbségtörténete, ill. Erdély története. Az ELTE Társadalomtudományi Karán politológiából (diplo-mamunkája az 1989-es gazdasági rendszerváltás kerekasztal tárgyalásait dolgozta fel), és az SZTE Bölcsészettudományi Karán történelemből szerzett diplomát. 2015-től szemináriumokat tart az SZTE BTK történelem szakos hallgatóinak, illetve történelem és állampolgári ismereteket a kecskeméti tanítóképző karon.

FEJÉR DÉNES

GELLÉRFY LÁSZLÓ (1957–) *„Amennyiben igaz lehet, hogy a magzati kori események meghatározhatják későbbi életed, hát nekem akkor meghatározta. 1956 őszén, Mosonmagyaróváron éltek a szüleim. Anyám félidős terhesként nézte végig lakásuk ablakából az ávós laktanya előtti sortüzet, keresve a tömegben Apámat. Nem volt ott, ma már tudom, hogy miért. Szerencsére. Én viszont – televíziós újságíróként – ott voltam az áldozatok újratemetésén a mosonmagyaróvári temetésen, a tűzparancsot kiadók felelősségre vonásán. Ahogy Temesváron '89 Karácsonyán, Lakitelken az Élő antológia esten és a szegedi reformkör megalakulásának pillanataiban a Sajtóklubban is. Amig csak lehetett, a gondolatszabadság határait kerestem oktatóként, újságíróként, televíziós szerkesztőként is. Akitől minderről legtöbbet tanulhattam, Bán János volt. Hol a határ? – kérdeztük akkor is, ma is. Talán bennünk, meg a tükrünkben reggeli borotválkozás közepette. Csak bele kell nézni! Most is, nekünk is, mindannyiunknak!” – (G.L.)*

GÉCZI JÓZSEF ALAJOS (1950–) *„A reformkörösök derékhada gyermekként vagy pocakban élte meg 1956-ot. A Kádár-korszak beatnemzedéke 1988–89-ben másodszor lett fiatal. Nem akartunk állni, mikor mozdult a Föld. A Tudományos Szocializmus, a Jelenkortörténeti és Politikaelméleti Tanszék, majd a Politológiai Tanszék munkatársaként bent találtam magam az országos politizálásban. A '88 novemberétől '89 októberéig tartó reformszocialista mozgalmárkodást tekintem*

politikai pályafutásom zenitjének. Október 9-én a frissen alakult Magyar Szocialista Párt elnökségi tagja lettem (és voltam 1994-ig) – azaz nehéz szívvel, de vállaltam a kompromisszumokat. 1991 februárjától 2010-ig képviselőskedtem a Magyar Országgyűlésben. A nyugati elkerülőútra és a balástyai autópálya-feljáróra is büszke vagyok. Az öt ciklusból háromban elnököltem a Mentelmi Bizottságot, de »általános illetékesként« sok más témával is foglalkoztam (pl.: vidékpolitika). 1988 és 1994 között írtam a legtöbb publicisztikát és tanulmányt. Kétszer mentem nyugdíjba, 2010-ben és 2012-ben.» – G.J.A.)

GULYÁS MARTIN (1991–) tudományos kutató. Tanulmányait az SZTE-BTK és a PPKE-BTK történelem szakán folytatta, jelenleg utóbbin doktori hallgatóként is jelen van. 2014 óta a Nemzeti Emlékezet Bizottság Hivatalának kutatója. Kutatási területe az 1956-os forradalom alatti önszerveződések története, különös tekintettel a munkástanácsok tevékenységére, tagjainak életpályájára vonatkozóan. Emellett a politikai büntetőbíráskodás, a pártállami gazdaságpolitika és a vidéki elitváltások története is foglalkoztatja.

JANKÓ ATTILA okleveles matematikus [JATE, 1976–1981]. A nyolcvanas években szabadfoglalkozású szociológus és statisztikus. A Szabad Demokraták Szövetsége alapító tagja [1988], később szegedi képviselője [1990–1994]. Az utóbbi 25 évben informatikai tanácsadóként dolgozott, közben 9 évig a Magyar Köztársaság külgazdasági ügynökségének egyik vezetője volt [ITD Hungary, 2003–2012].

JÁNOSI KATALIN (1951–) „1989-ben már közel 40 éves voltam, egyetemem végzett iparművész – de a rendszerváltás engem is pályamódosításra készítetett... Különböző objektív okokból kifolyólag a textilt, a gobelin-tervezést, szövést felcseréltem a festészettel, melyet azóta is folytatok. A kezdeti „lázás” évtized számomra is igen eredményes volt, számtalan önálló tárlatot rendeztem, s még több csoportos kiállításon vettem részt. A 2000-es évek azonban ismét változást hoztak életemben. A Nagy Imre Emlékház teljes fel- és megújítását bonyolítottam le, új külső és belső, esztétikai és tartalmi változást képzeltem el és valósítottunk meg – a magyarországi emlékházak sorában példamutató sikerrel. Azóta több állandó és aktuális projektünket hoztam létre és különböző programokat terveztem, szerveztem, valósítottam meg az emlékházban és a Nagy Imre Alapítvány életében - ezt a munkát (a képzőművészeti tevékenység mellett) folytatom mind a mai napig.” – (J.K.)

KESERŰ IMRE (1956–) *„Igazi 56-os vagyok, bár áprilisi... Édesapámtól (Keserű Bálint, a JATE BTK professzora s egy időben párttitkára volt) azt tanultam meg, hogy mindig van mód alkotó munkát végezni. Paál Istittől, első mesteremtől, a Szege-di Egyetemi Színpad karizmatikus vezetőjétől a zsarnokság és a hülyeség megvetését, hogy »itt és most« cselekedni kell. Bácskai Miska bácsitól, második mesteremtől és első igazgatómtól (a szentesi gimnáziumban, ahol 30 évig tanítottam) azt, hogy lehet és kell olyan »szigeteket« létrehozni, ahol az ifjú szíveket szabadságra és alkotásra neveljük. Marxtól, Heller Ágnestől, Hankiss Elemértől, Vitányi Ivántól meg azt, hogy az ún. létező szocializmus az ideológiai máz alatt egy ázsiai-feudális formáció. Világos, hogy innen 88-89-ben egyenes utam vezetett a reformkörökhöz, annak is a pártszakadásban, vadonatúj párt létrehozásában gondolkodó kisebbségéhez. Az MSZP-be nem léptem be. Azóta »szigetek« élek, ifjú szíveket tanítok, alkotó munkát végzek, itt és most igyekszem cselekedni. A NER megdöntésében szívesen részt vennék, de olyan szerepet, mint '89-ben, már nem kívánnék magamnak.” – (K.I.)*

KIRÁLY ZOLTÁN (1948–) *„A Pártból való kizárásunk után (»Négyek bandája«, 1988. április 9.), '89-ben már önálló/független képviselőként vehettem részt a békés rendszerváltozást „előidéző” törvényalkotásban. Az első szabad választáson még mandátumot nyertem, utána azonban megjártam a hadak útját. Csúfos bukás 1994-ben (MSZDP); tisztes második hely, ám mandátum-nélküliség 1998-ban (MSZP – Kecskemét); s ugyancsak »vereség« 2010-ben (MDF – Budapest, III. ker.). 1999 őszétől 2000 nyaráig Bostonban »húztam meg magam«, s a nyelvtanulás mellett megismerkedtem az ottani Harvard és Tafts egyetemek, valamint a J. F. Kennedy School of Government oktatási rendszerével, s az akkori elnökválasztási kampány (Al Gore és G.W.Bush) eseményeit is figyelemmel követhettem. Az USA-ból visszatérve évtizedig köztisztviselő voltam, a nyugdíjas kor eléréséig. Manapság meg biztonsági- és vagyonőr egy irodaházban. Nem feledem azonban eredeti-tisztes szakmámat sem, hiszen viszonylag rendszeresen jelentek meg írásaim a (volt) Népszabadságban, de az utóbbi időben néhány már a Népszavában. A televíziózást sem adtam fel: »Nyugdíjas ablak« címmel van egy heti szolgáltató magazinműsor javaslatom az egyik – ma már kormányzati kézi vezérlés mentes – kereskedelmi tévénél.” – (K.Z.)*

LACZKÓ SÁNDOR (1962–) 1989-ben a Harmadkor c. irodalmi-kritikai diáklap szerkesztője és a Bibó István Emlékbizottság titkára. 1989-ben szerzett történelem-filozófia szakos diplomát a JATE BTK-n. Jelenleg az SZTE Klebelsberg Könyvtár Különgyűjteményi Osztályát vezeti, az SZTE BTK Filozófia Tanszékén oktat, és a Magyar Filozófiai Társaság főtitkára. Kutatási területe: eszme- és recep-

ciőtörténet, erkölcsfilozófia, magyar filozófiatörténet. Szerkesztője a Lábjegyzetek Platónhoz, illetve A magyar nyelvű filozófiai irodalom forrásai című könyv-sorozatoknak, valamint alapító szerkesztője a Pompeji (1990-1998) című irodalmi, művészeti, bölcséleti folyóiratnak.

LOVÁSZI JÓZSEF (1949–) 1980–’89 között az MSZMP Csongrád Megyei Bizottságának munkatársa, 1988-ban a Csongrád megyei Reformkör alapító tagja. A reformkörök 1989. május 20-i szegedi országos tanácskozásának egyik szervezője. 1989-től 1992-ig az MSZP országos választmányának és szegedi elnökségének tagja. A rendszerváltást követően a Magyar Posta szegedi igazgatóságának, majd vezérigazgatóságának munkatársa. 2008-tól nyugdíjas. 1991-től napjainkig egy családi kisvállalkozás ügyvezetője.

PÓDA JENŐ

RÉVÉSZ BÉLA (1951–) 1989-ben a József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Állam- és Jogelméleti Tanszékének egyetemi adjunktusa. 2017-ben a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Politológiai tanszékén egyetemi docens, PhD.

SIPOS JÓZSEF (1948–) 1971-ben történelem-testnevelés szakon végzett Szegeden. 1987 májusától 1989 október 6-ig az MSZMP KB Agitációs- és Propaganda Osztályán dolgozott, mint munkatárs. 1988 november végén Szegeden csatlakozott a párt Csongrád megyei reformköréhez. 1989 októberétől 1998-ig az MSZP országos központjában dolgozott: előbb mint munkatárs, aztán a Társadalompolitikai Osztály vezetője. 1997 februárjától 1998 májusáig pedig az MSZP országgyűlési frakciójának Szervezési és Sajtóosztályát vezette. Azóta előbb főiskolai tanárként, 2002-től pedig a Szegedi Egyetemen egyetemi docensként dolgozik. 2004 tavaszán egyik kezdeményezője volt az MSZP Társadalompolitikai Tagozata létrehozásának, majd annak 2006 október elejéig egyik ügyvivője volt. E tagozat a párt belső ellenzékeként küzdött a Gyurcsány-kormány neoliberális gazdaság- és társadalompolitikája ellen, azért, hogy az MSZP kormánypártként baloldali politikát folytasson.

SZÁVAY ISTVÁN (1946–) 1989-ben a Délmagyarország c. napilap főszerkesztő-helyettese. Abban az évben vette át a JATE BTK-n posztgraduális képzésben szerzett filozófia szakos diplomáját. 2009-től nyugdíjas, 2017-ig óraadó volt az SZTE JGYPK szakképzési, távoktatási és továbbképzési Központjának fotográfusi szakán.

SZOBOSZLAI ZSOLT (1956–)